ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. DİZİ — Sa. 46a

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

17 Şubat-4 Mart 1923

Prof. Dr. A. AFETİNAN

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1989

Levent Şahverdi Arşivi

ID|27688

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

17 Şubat - 4 Mart 1923

330.9561
İ2M
n.2

DPT
Dokümantasyon ve Kütüphane Şb.

Levent Şahverdi Arşivi

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. DİZİ — Sa. 46a

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

17 Şubat - 4 Mart 1923

Prof. Dr. A. AFETİNAN

2. Baskı

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1989

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
Önsöz	VII
Türk Kurtuluş Savaşı ve Yurt Birliği Fikrinin Uygulanması	1-9
Lozan Barış Antlaşmasının İlk Devresi	9-11
İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923)	
Devletçilik İlkesi I. 1933 ve II. 1936 Sanayi Planları	12-16
İktisat Esaslarımız	
17 Şubat 339: 4 Mart 339 Tarihine kadar İzmirde Toplanan İlk Türk İktisat Kongresinde Kabul Olunan Esaslar Ve İrat Olunan Nutuklar	17
Misak-ı İktisadî Esasları	19-20
Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları, Reji Meselesi	21
Ziraat ve Maarif Meselesi	21-22
Asayiş Meselesi	22-24
Aşâr Meselesi	24
Ziraat Bankası Ve İtibar-ı Zirai Mes'eleleri	25
Yollar Meselesi	25-26
Orman Meselesi	27
Ziraatte Hayvanat Meselesi	27-29
Çiftçiliğe ait Bazı Maddeler	29-31
Ziraatte Makine Meselesi	31-32
Tüccar Grubunun Esasları	
Bankalar	32-33
Kambiyo ve Borsa İşleri	33
Cuma Tatili	33-34
Maden Mes'eleleri	34-35
Ormanlar Meselesi	36-37
Ticaret-i Bahriye Mes'elesi	37-39
Ticaret İşlerini Kolaylaştıracak Esaslar	39
Gümrük Siyaseti	39
Gümrük Muamelâtı	40
İnhisar Sisteminin Ref'i	40
Kavanin Ve Ahkâm-ı Ticariyenin Islah Ve Tadili	41

Levent Şahverdi Arşivi

	Sayfa
İtibarı Teşkilât Ve Teshilâtı	41-42
Ticaret Odaları	42-43
Ticaret-i Hariciye Müesseseleri	43
Şirketler	43-44
Ticarete Ait Mevad-ı Müteferrika	44-45
Tedrisat-ı İktisadiye	45-46
Temettü Vergisi	46
Vesait-i Nakliye Meselesi	46-47
Vesait-i Muharebe Mes'elesi	47-48
Sanayi Grubunun İktisat Esasları	
1 — Gümrüklerde Himaye Usulü	48
2 — Teşvik-i Sanayi Kanunu Hakkında	49
3 — Yollar Ve Vesait-i Nakliyede Hususî Tarife	49
4 — Sanayi Bankaları	50
5 — Tedrisat-ı Sınaiye	50
6 — Sanayi Odaları	50
İşçi Grubunun İktisat Esasları	51-54
İfade-i Mahsusa	54-55
Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin İlk Türkiye İktisat Kongresindeki İftitahi Nutukları	57-69
Başkumandan Gazi Paşa Hazretlerinin Nutk-ı İftitahîlerini müteakib İktisat Vekili Mahmut Esat Beyefendinin Irâd Ettikleri Nutuk	71-79
17.2.39 Cumartesi Öğleden Sonra Saat 3 de İn'ikad Eden Celsede Reis İntihâb Edilen Manisa Sanayi Murahhası Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerinin İftitahî Nutuklarıdır	80-82
4.3.39 Pazar Günü Öğleden Evvelki Kongrenin Son İctimâında İrâd Olunan Nutuklar	82-85
4.3.39 Pazar Günü Öğleden Evvel Saat Onbir Buçukta Manisa Sanayi Murahhası Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerinin İrâd Ettikleri Hitâm Nutku	86-90
Sözlük	91-99
Dizin	100-104

Kitabın sonunda 15 sayfa tıpkıbasım vardır

Levent Şahverdi Arşivi

ÖNSÖZ

"İktisat Esaslarımız" başlığı altındaki Birinci İzmir İktisat Kongresine ait, bu kitabı yeni harflerle aynen yayınlıyorum. O zamanın konuşma dili bakımından bugünkü anlayışımızı kolaylaştırmak için bir sözlük de ekledim.

Bu Kongrenin önemi, o zamanki siyasî koşullarımız ortamında, ekonomik konulara ne suretle çözüm bulma gayretinin ele alındığıdır.

Özellikle sulh antlaşmasının, diğer konular yanında, ekonomik meselelerden dolayı neticeye varılamadığı bir ortamda yeni Türkiye devleti için bu konunun her bakımdan nazarî bilgilere dayanarak, uygulamaya konması zorunlu idi.

Bu kongre çalışmaları, savaştan yeni çıkmış bir ülkede, tüketim devresinden çıkarak üretime ve sanayi kuruluşlarına yön verilmesi bakımından da ilgi çekicidir.

Ancak bu Kongrede alınan kararları o günkü ortamda değerlendirmek gerekir. Yalnız şu çok önemli bir hakikattir ki, Cumhuriyet idaresini kurmağa yönelmiş bir toplumda, devletin ekonomik meselelerde kararlar alıp teşkilâtın ona göre kurulması da esastır. Sonradan ekonomide *devletçilik* ilkesinin kabul edilmesi Türk yurdunun her çeşit doğal kaynaklarının sanayileşmeye doğru planlamaya gidişi en olumlu örneklerdir. (1933-1936)

Birinci İzmir İktisat Kongresinin bu kitaptaki kararlarını tarihî bir belge olarak değerlendirirken, o zamanki şartları mutlaka gözönünde bulundurmak gerekir.

Türkiye Cumhuriyeti devrimiz kuruluşundan bu güne kadar ekonomik meselelere gereğince önem vermiştir.

Bu konuda çağdaş medeniyete ulaşmak başlıca amacımızdır.

1 Temmuz 1982

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRK KURTULUŞ SAVAŞI VE YURT BİRLİĞİ FİKRİNİN UYGULANMASI

İzmir'de İkinci İktisat Kongresi 2-7 Kasım 1981 tarihleri arasında toplandı.

Birinci İzmir İktisat Kongresi ise 1923 yılındadır. Bu tarihten 58 yıl sonra toplanan bu kongre, Türkiye Cumhuriyeti devletinin ekonomik alanda büyük gelişmelerini ve sanayileşme devrini kapsar.

Ancak bu ilk devrin tarihî gelişmesini ve hangi ortamda İzmir İktisat Kongresinin çalışmaya başladığını hatırlamak yerinde olur.

I. Cihan Savaşından sonra Osmanlı İmparatorluğu taraf olduğu devletlerle beraber yenilgiyi kabul edince Mondros mütarekesi imza edilmiştir (30 Ekim 1918).

Buna dayanarak, henüz sulh antlaşması yapılmadan İtilâf devletleri Osmanlı topraklarını işgale girişmişlerdir.

İşte bu olaylar esnasında ordu kumandanı general Mustafa Kemal 13 Kasım 1918 den itibaren İstanbul'dadır. Çünkü kendisi Suriye cephesinde Yıldırım Orduları grubu ve 7. Ordu Kumandanı iken Mondros mütarekesinin uygulanmasında İstanbul Hükûmetinin tutumuna karşı gelerek anlaşmazlığa girmiştir. Bulunduğu bölgede İtilâf devletlerinin askeri işgaline imkân vermemiştir. Oradan gönderdiği yazılarında siyasî yönden hükümete tavsiye ve dilekleri olmuştur. Yıldırım Orduları Grubu kumandanlığı ile 7. Ordunun lâğvedilmesi (7 Kasım 1918) üzerine general M. Kemal Harbiye Nezareti emrine alınmıştır. İstanbul'da M. Kemal'in, genel durumu mebuslarla ve Padişah ile de görüşerek endişelerini bildirmesi ve çözüm yolu gösteren bazı fikirlerini açıklaması bir sonuç vermemiştir. Diğer taraftan hükümet merkezinin çok çeşitli siyasî faaliyetlere sahne olduğu bu devirde, iktidardan askerî mağlubiyetle düşen İttihat ve Terakki üyelerine karşı da büyük bir kin besleniyor ve yayınlar yapılıyordu. Bu suretle esasen birçok bakımlardan ayrılıklar olan memlekette, millî birliği sarsan olaylar birbirini izliyordu.

Osmanlı hükümeti acz içinde idi. 21 Aralık 1918 de Padişah Vahdettin Kanun-i Esasînin 7. maddesinin kendisine tanıdığı hakka

Levent Şahverdi Arşivi

dayanarak Maclisi Mebusan'ı feshettiğini ilân eder. Ancak yine bu kanuna göre yeni seçimlerin dört ay içinde yapılması ve bunun da ilânı gerektiği halde bu dikkate alınmamıştır. Böylece Meşrutî idare Osmanlı devlet bünyesinden süresiz olarak kalkmış bulunuyordu. Devlet aynı zamanda askerî ve siyasî kudret ve egemenliğini yitirmekte olan bir duruma girmiştir.

Bu ortamda İstanbul'da bulunan bazı kuruluşlar bir araya gelerek Dr. Esat Paşa'nın başkanlığında bir Millî Kongre toplamış ve yayınladıkları bildiri ile millî birlik kurulmasını istemişlerdir. İyi niyetle harekete geçen bu teşebbüsün devamı sağlanamamıştır. Yine bu yılın son aylarında memleketin çeşitli bölgelerinde ayrı ayrı örgütlenecek cemiyetler kurulmaya başlamıştır.

İzmir'de Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye (26 Kasım 1918) Edirne'de Trakya Paşaeli (1 Aralık 1918) gibi. Diğer taraftan aynı yıl Mondros mütarekesine dayanarak İtilâf devletleri memleketi işgale başlamışlardır.

Bu işgaller, denizden ve karadan 1 Kasım 1918 tarihinden itibaren başlamıştır. Hattâ Musul ve İskenderun gibi mütareke olduğu tarihte Osmanlı ordusunun elinde bulunan yerler bile alınmak istendiğinde buna karşı gelen kumandanlara İtilâf kuvvetleri 7. maddeye göre hareket ettiklerini bildirmişlerdir. Irak sınırında General Ali İhsan (Sabis), Suriye sınırında ise yıldırım orduları grubu kumandanı General M.-Kemal (Atatürk) bulunuyordu.

13 Kasım 1918 de İtilâf devletlerinin savaş gemilerinden kurulan büyük bir filo Çanakkale boğazını geçerek İstanbul'a girmiştir. Amiral Calthrope buraya çıkacak İtilâf askerî kuvvetlerinin Rusya'ya gönderileceğini bildirmiş ise de, İstanbul resmen olmasa da fi'len işgal edilmiş oluyordu. Osmanlı hükümetine ait bir çok resmî ve özel binalara el konulmuştur.

Diğer taraftan Anadolu içlerindeki merkezlerde olduğu gibi Karadeniz ve Akdeniz kıyılarındaki yerler de işgal ediliyordu. Mütarekenin maddeleri en geniş anlamda, sulh antlaşmasına gidilmeden uygulanıyordu. Bu sırada çeşitli fikir cereyanları ve siyasi yorumlara yol açan örgütlenmeler, Cemiyetler halinde kurulmaya başlamıştır. Bunların bir kısmı diğer devletlerin himayesi altında Osmanlı devletini korumak ve yaşatmak isterken diğer taraftanda azınlıkların memleketi dinî esaslara ve bölge halkına göre ayırmak istemelerinin ortaya çıkması tam bir bölünme hareketinin ortamını gösteriyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

General M. Kemal 1919'da 15 Mayısa kadar kaldığı İstanbul'da bir yandan siyasî şahsiyetlerle görüşüyor, bir yandan da Şişli'deki kiraladığı evde, yakın tanıdığı arkadaşları ile gelecek için neler yapılabileceğini kararlaştırıyordu. Özellikle Anadolu'da örgütlenerek millî birliği temin gayesiyle, ordunun terhisine engel olmak, silâh ve cephaneleri yabancılara teslim etmemek ve muktedir kumandan ve subayları kuvvetlerin başında bulundurmak için bu yönde çalışmanın gereği üzerinde duruluyordu.

Aynı zamanda memleket içinde siyasî parti ayrılıklarının millî birliğe zararlı olmalarını önlemek gerekirdi. M. Kemal İstanbul'da yabancı işgalinin millî benliği zedeleyen gösterilerine de tanık olmuştur. Bütün bu olaylar içinde Osmanlı Devlet'inin varlığı artık kabul edilemez durumda idi. Bu ortamda bazı kimselerin kurtuluş yolu olarak üç fikirden birini seçmeyi düşündükleri görülüyor:

İngiltere himayesini istemek, Amerika mandasını kabul etmek, Bölgesel ayrılmalarla egemenliği kurtarmak.

Bu düşünceler ve bunları elde etmek için olan çabaların Türk Millî varlığı ve geleceği için hiç bir suretle yerinde olmadığı meydanda idi. İşte buna karşı M. Kemal diyor ki: "*Bir tek karar vardı o da millî egemenliğe dayanan kayıtsız, şartsız bağımsız bir Türk devleti kurmak*".

Bütün bu dağınık fikir ve hareketlerin örgütlendiği devirde M. Kemal'in son kararı Anadolu'dan idare edilecek bir hareketin başına geçmekti. İşte bunun için arkadaşlarının yardımı ile kendisine bir görev bulunmuştu.

"Samsun ve çevresinde Türklerin başlattığı gerillayı bastırmak".

Lağvedilmiş Yıldırım Orduları Grubu kumandanı general M. Kemal'in Anadolu'da 9. Ordu Müfettişliğine atanmasını tasdik eden irade çıkmıştı.

"*Salâhiyetnameye ait talimatı da ben kendim yazdırdım*". demiştir Atatürk.

Bu belge sonraları da söz konusu olduğu zaman M. Kemal, onu nasıl arkadaşları ile anlaşarak hazırladığını anlatmıştır.

13 Mayıs 1919 tarihli Harbiye Nezaretine gönderdiği yazıda 9. Ordu Müfettişi sıfatiyle istekleri şunlardır.

1) Müfettişlik karargâhı mensublarının (14 kişi) üç aylık maaşlarının çıkarılması.

Levent Şahverdi Arşivi

2) Müfettişliğin fevkalâde masrafları için bir avans verilmesi.

3) En az iki binek otomobilinin lüzumlu olduğu

4) Karargâhın seferî kabul edilmesi,

M. Kemal bunlar yerine getirildiğinde hemen görevi başına hareket edeceğini de bildiriyordu.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin ertesin günü 16 Mayıs gecesi Bandırma vapuriyle İstanbul'dan, ondört kişilik karargâhı ile ayrılmış ve 19 Mayıs'ta Samsun'a çıkmışlardır.

Hayatının 39. yılına bastığı ayda, General M. Kemal Türkiye'yi kurtarma ve yeni bir Devlet kurma devrine girmiştir. Samsun'a çıktıktan üç gün sonra İstanbul'da Sadaret makamına yazdığı rapor, Millî kurtuluş hareketimizin ilk fikrî hazırlığının belgesidir. 22 Mayıs *1919 tarihli bu raporda "Türklüğün yabancı idaresine tahammülü olmadığını, İzmir'in Türklerce önemli vilâyetlerden biri olduğu, hiç bir yabancının memleketimizi işgaline razı olamıyacağımızı, askeri kuvvetle yapılan bu işgalin geçici olduğunu"*, ifade ettikten sonra şu program cümleyi yazıyor:

"Millet birlik (Yekvücut) olup, hâkimiyet esasını ve Türk duygusunu hedef tutmuştur". M. Kemal bu resmî belgede Osmanlı hükûmetine çok açık bir ifade ile kurtuluş hareketinin *birliğe, milli egemenliğe* ve *Türk milliyetçiliği* fikrine dayanacağını bildiriyordu.

1918 Mütarekesinden sonra bölgesel kurtuluş çareleri aramak ve böylece hiç olmazsa bir yarı egemenliğe kavuşmak için örgüt kuran veya Osmanlı Devletinden tamamen ayrılarak başka devletlerin himayesine girmek isteyen çalışmalar karşısında M. Kemal Atatürk bu cümlesi ile hedef tayin etmiş ve bir prensib koymuş oluyordu:

1) Yurt Bütünlüğünde Birlik, 2) Demokratik Esasa Dayanan Egemenlik, 3) Millî Benliği Kuvvetlendirecek Türklük Duygusu.

Bu fikirler Osmanlı hükümetinde hiç bir tesir yapmamıştır. Bundan sonra M. Kemal'in Havza'ya gidişi yeni bir teşebbüse neden olacaktır. (25 Mayıs - 12 Haziran). Havza'lılarla görüşürken *"Hiçbir zaman ümitsiz olmayacağız, çalışacağız ve memleketi kurtaracağız"* diyor. 28 Mayıs 1919 da ise Havza'dan mülkî amirlere, bütün kumandanlara gönderdiği bildiride, genellikle işgallere karşı, özellikle İzmir'-

Levent Şahverdi Arşivi

den sonra Manisa ve Aydın'ın da alınması, gelecek tehlikeyi daha da açık bir suretle gösterdiğinden, *yurt bütünlüğünün korunması ve işgalleri protesto etmek amaçları ile millî gösterilerin daha heyecanlı ve sürekli bir surette mitingler halinde yapılmasını tavsiye ediyor.* Aynı zamanda bu ulusal gösterilerin telgraflarla İstanbul hükümetine, yabancı devletlere ve kamu oyuna duyurulmasını istiyor. Bu bildiriye eklediği bir nokta, bu millî gösterilerin fevkalâde vakarlı olması ve hıristiyan halka karşı bir saldırı ve gösteri şekline girmemesinin, insanî ilişkiler bakımından gerekli olduğunu hatırlatıyor. Bu belge de yurt bütünlüğü fikri ve yabancı işgalinin Türk milleti tarafından bütün yurt ölçüsünde protesto edilmesi bakımından önemlidir. Bu yazı üzerine, bazı yerler müstesna, her bölgede mitingler yapılmıştır. Aynı zamanda kolordulara gönderdiği emirde de, Mustafa Kemal yabancıların, işgal için her taraftan birden, hücum edebilecekleri ihtimaline karşı, gerilla hareketleri ile bunların önlenebileceğini tavsiye ettikten sonra, düzenli ordu kuvvetlerinin imkân nisbetinde toplu bulunmalarının, ilerisi için gerekli olduğunu yazmıştır.

Mayıs 1919'daki bu tek imzalı belgeler üç yönlü olarak tarihî değer taşır. Bunlar ilk önce Osmanlı hükümetine, onun esas monarşik rejimini kökünden sarsan milletin eğemenliği fikrini, sonra yurt içinde milletin gösteri yolu ile medenî ölçüleri aşmayan bir durumda işgalleri protesto etmesini, üçüncü olarak da silâhlı kuvvetlerin küçük gruplar halinde gerilla taktiği ile düşmanı oyalamasının, sağlanmasıdır. Fakat bunların en önemlisi, asıl ordu kuvvetlerinin savunmaya hazır bir duruma gelebilmesidir.

Bu tarihlerde Osmanlı Hükümeti ise İtilâf devletlerinin hazırlayıp imza ettirmek istedikleri sulh antlaşmasının metni ile ilgilenmekteydi. Damat Ferit Paşa hükûmeti büyük devletlerden birinin himayesini kabul edecekmiş gibi beyanda bulunuyordu. M. Kemal bu fikre karşı çıkıyordu, 3 Haziran 1919'da vali ve kumandanlara bunun için uyarıcı bir bildiri daha göndermişti. O, Sadrazamın Osmanlı hukukunu koruyacağının pek doğal bulunduğunu ancak, milletçe istenilen iki esasa uyulmasının dikkate alınmasını yazıyordu: 1) Devlet ve milletin bağımsızlığını, 2) Asıl yurdda nüfusun çoğunluğunun hakkının, azınlık yararına feda edilmemesini.

Böylece, M. Kemal sulh yapmak için Paris'e gidecek heyetin bu esaslara uymasının gerekli olduğunu millete ilân etmiş oluyordu.

Levent Şahverdi Arşivi

İşte bu müddet zarfında, M. Kemal ordu mensublarıyla ve mülkî yetkililerle bağlılık kurmayı sağlamış ve milleti birliğe ve yabancı saldırılarına karşı gelmeğe ve toplu gösteriler yapmaya teşvik etmiştir. Bu girişimler İtilâf devletlerini tedirgin ettiği gibi, İstanbul hükümetini de memnun etmemekte olduğundan, Harbiye Nazırı kendisinin hemen İstanbul'a dönmesini bildirmiştir (8 Haziran 1919). O, bu çağrıyı olumlu karşılamadığı gibi, doğrudan doğruya Padişah'a bir telgraf çekmiş ve memleketin tehlikeli durumunu açıklayarak, kendisinin buna çare bulmak için uğraşacağını ve İstanbul'a dönemiyeceğini, gerekirse resmî vazifesinden dahi çekilerek Anadolu'da kurtuluş hareketine devam edeceğini bildirmiştir. Bu durumda M. Kemal'in kendi ifadesine göre, artık bir Müfettiş Kumandan olarak vazife görmesine imkân kalmıyordu. Uygulamaya karar verdiği, milleti birliğe ve memleketi kurtarmağa yönelen çabalarını engelleme teşebbüsleri olacağını bilmekle beraber, düşüncelerinin gerçekleşmesi için kişisel olarak faaliyet göstermekten ziyade, bütün milleti temsil edecek bir heyetin çalışmasının gerekliliğine inanmıştı. İşte bunu elde etmek için Trakya Paşaeli cemiyetiyle Anadolu'daki Cemiyetleri birleştirmek ve Sivas'ta bir millî heyet toplamanın gereğini Edirne'deki I. Kolordu kumandanına bildirdi (18 Haziran 1919). Ancak bunu daha geniş çevrelere duyurmak gerekiyordu. Bu amaçla askerî ve mülkî makamlara olduğu gibi, İstanbul'da da bazı kişilere gönderilmek üzere Amasya'dan şu genelgenin yazılmasını öngördü: (22 Haziran 1919).

1 — "Vatanın bütünlüğü, milletin istiklâli tehlikededir.

2 — İstanbul hükümeti üzerinde bulunan mesuliyetin icablarını yapmamaktadır. Bu durum milletimizi aşağı tanıtıyor.

3 — Milletin istiklâlini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

4 — Milletin durumunu açıklamak ve hak isteyen sesini cihana işittirmek için, her türlü tesir ve baskıdan kurtulmuş bir millî heyetin bulunması gereklidir.

5 — Anadolu'nun her bakımdan en emin yeri olan Sivas'ta millî bir kongrenin hemen toplanması kararlaştırılmıştır.

6 — Bunun için bütün vilâyetlerin her sancağından milletin güvenini kazanmış üç delegenin en çabuk şekilde yetişmek üzere hemen yola çıkarılması gereklidir.

Levent Şahverdi Arşivi

7 — Her ihtimale karşı bunun millî bir sır olarak tutulması ve delegelerin yolculuklarında gizli kimliklerle gelmesi iyi olur.

8 — Daha önce de 10 Temmuz'da Erzurum'da yapılacak kongrede bulunanlar, Sivas'taki toplantıya da katılabilirler" deniyordu.

Bu belgede M. Kemal imzasından başka orada müfettişlik emrinde bulunanlardan üç kişi ile Amasya'ya görüşmeğe gelmiş olan general Ali Fuat (Cebesoy), Rauf (Orbay) ve general Refet (Bele) isimleri vardır.

Bu belge tarihimizde Amasya Tamimi (genelge) diye ün almıştır.

22 Mayıs, 28 Mayıs ve 22 Haziran tarihlerinde bu bir ay içinde gönderilen üç belgedeki fikirler, yurt içinde ve yurt dışında hemen yayılmaya başlamış ve bütün Kurtuluş Savaşı boyunca güdülen amaç bu esaslara göre olmuştur.

Bu hareketlerin sonucu olarak, Erzurum (23 Temmuz - 7 Ağustos) Sivas (4-11 Eylül 1919) ve ayrıca Balıkesir (26-30 Temmuz) Alaşehir (10-25 Ağustos) Kongreleri toplanmıştır.

Sivas Kongresinde "*Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti*" olarak birleştirilmiştir. M. Kemal'in resmî görevinden alındığı 8/9 Temmuz gecesi İstanbul'dan bildirilmiş, aynı gece kendisi de istifa etmiştir.

Sivas Kongresinden aldığı yetki ile "Heyet-i Temsiliye" başkanı sıfatıyla bundan sonraki siyasî ve askerî meseleleri idare etmiştir.

Bu millî Kongreler Cumhuriyet'e yönelik girişimlere esas olmuştur. 8 Kasım 1919 da Sivas merkez olmak üzere Anadolu kadınları Müdafaa-î Vatan Cemiyeti kurulmuş ve memleket içinde şubeler teşkil etmişlerdir.

Bu Cemiyet'in Kastamonu'da 10 Aralık 1919 ve 15 Ocak 1920 de yalnız kadınların toplandığı mitingde yabancı işgaller protesto edilmiş ve dış memleketlere bu konuda telgraflar çekilmiştir.

Son Osmanlı Meclisi Mebusanı (12 Ocak 1920) toplanmış ise de İstanbul'un resmen işgali (16 Mart 1920) üzerine dağılmıştır.

Dağılan "Meclisi Mebusan"dan sonra Ankara'da yeni bir Meclis toplamak için M. Kemal Sivas Kongresinden aldığı yetkiye dayanarak Heyet-i Temsiliye başkanı sıfatı ile davette bulunmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

İstanbul'dan gelebilenlerle beraber, yeni seçilenlerin katıldığı Meclise "Türkiye Büyük Millet Meclisi" denmiştir.

23 Nisan 1920'de Ankara'da 120 mebus ile toplanan, yeni adıyla "Türkiye Büyük Millet Meclisi" derhal bir hükümet kurmaya karar vermiştir. Burada önemle şunu da işaret etmek gerekir ki, tarihte ilk defa resmen "Türkiye" adı bu Meclisin toplanmasıyla alınmış ve kullanılmaya başlanmıştır. Bu Meclis'in hukukî karakteri hem bir kurucu Meclistir, hem de kurtuluş hareketi zaferle sona erinceye kadar vazife başında kalacaktır. 24 Nisan 1920'de T.B. Millet Meclisi M. Kemal'in bir önergesini şu esaslara göre kabul etmiştir.

1 — Hükümet teşkil edilecektir.

2 — Geçici kaydıyla bir hükümet başkanı veya Padişah'ın yerine bir makam tanımak caiz değildir.

3 — Meclis'in Temsil ettiği millî iradeyi, vatanın mukadderatına hâkim tanımak esasdır. T.B.M. Meclisi'nin üstünde bir kuvvet mevcut değildir.

4 — T.B.M. Meclisi Kanun yapmak ve hükümet etmek yetkilerini kendinde toplar. Meclis'ten ayrılacak bir heyet Meclise vekil olarak hükümet işlerini görür, Meclis başkanı bu heyetin de başkanıdır."

Bu maddelere eklenen şu cümlenin de özellikle üzerinde durulmaya değer:

"Padişah ve Halife, altında bulunduğu tazyikten kurtulduğu zaman, T.B.M. Meclisi'nin tanzim edeceği kanunî esaslar dairesinde vaziyetini alır." Bu karar 1922 de uygulanacak ve kanun çıkacaktır. Saltanatın kaldırılması (1 Kasım 1922). Bunun üzerine Halife-i Müslimin M. Vahdeddin imzası ile, işgal orduları başkumandanı general Harington'a şu yazılıyor: "Istanbul'da hayatımı tehlikede gördüğümden İngiltere Devleti fahimesine iltica ve bir an evvel Istanbul'dan mahalli ahâra naklimi talep ederim efendim" 16 Kasım 1922.

1920-1922 yılları arasında ise yabancı istilâya karşı gelinmek üzere ordu teşkil edilmiş I. ve II. İnönü savaşlarından sonra Sakarya Meydan savaşı ile Anadolu içlerine ilerlemek isteyen istila orduları durdurulmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Nihayet 26 Ağustos 1922 Büyük Taaruz ve Dumlupınar Başkumandan Meydan savaşı ile kesin zafer kazanılmış ve işgal edilen vatan toprakları galip ordumuz tarafından kurtarılmıştır[1].

LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASININ İLK DEVRESİ

(20 Kasım 1922 – 4 Şubat 1923)

Mudanya mütarekesi (11 Ekim 1922) imza edildikten sonra sulh antlaşması devrine girilmişti. Artık bir Osmanlı devleti kalmamış, Türkiyeyi Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti temsil edecekti.

1 Kasım 1922 tarihinde Osmanlı Saltanatının yani Padişah hükümetinin kaldırıldığı Anayasa'nın (Teşkilât-ı Esasiye) 1. maddesine göre egemenliğin Padişahtan alındığı ve 2. maddesi ile yasama ve yürütme yetkisinin T.B.M. Meclisi'ne ait olduğu ve 7. maddesi ile de savaş ilânı ve barış yapılması gibi bütün hakların Mecliste toplandığı kabul edilmiştir.

Bu suretle Türkiye için İtilâf devletleriyle yapılacak barış antlaşmasını T.B.M. Meclisi Hükümet'inin göndereceği heyet ile müzakere edilecekti.

Çünkü artık bir Osmanlı Hükümeti ortadan kalkmıştı. Batı Cephesi kumandanı ve Mudanya mütarekesini idare etmiş olan İsmet Paşa (İnönü) T.B.M. Meclisi'nde Dışişleri Bakanı seçildikten (26 Ekim 1922) sonra, gidecek heyete başdelege olarak atanmıştır. Heyet ikinci temsilciler, danışmanlar, sekreter ve tercümanlardan oluşan bir gruptu. Türk basınını ise iki kişi temsil ediyordu. Bu konferansta Türkiye'nin karşısında yedi devlet bulunuyordu: İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yogoslavya ve Yunanistan. Fakat daha Konferansın başlarında İtilâf devletleri şu fikirle hareket etmek niyetinde idiler:

Türkiye'yi, I. Cihan Savaşının galipleri tarafından yenilmiş, fakat sonradan istilaya karşı gelerek Yunanistan'ı yenmiş bir devlet sayıyorlarsada, yine İtilaf devletleri eski isteklerini gerçekleştirmek politikasını güdüyorlardı.

---

[1] AFETİNAN, Prof. Dr., Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, Türk Tarih Kurumu yayınlarından, Dizi XVI. Sayı 34. İkinci baskı 1977.

Levent Şahverdi Arşivi

Halbuki Türkiye devletinin prensibi henüz Cumhuriyet ilan edilmemiş olmakla beraber, kayıtsız şartsız bağımsızlığını tanıtmaktı. Hatta müzakereler esnasında başdelege İsmet İnönü şöyle diyordu: "Biz Mondros'tan değil, Mudanya'dan geliyoruz". Bu konferansta Boğazlarla ilgili meselelerin konuşulmasına katılmak üzere Sovyet Sosyalist Cumhuriyetlerinin de bulunmasını Türkiye teklif etmiştir. Ayrıca Bulgaristan'ın da Ege denizine çıkış yolu için bu meseleler konuşulurken delege bulundurması uygun görülmüştür. Amerika Birleşik devletleri bir gözlemci göndermiş ve Lozan'da Amerika ve Lehistan ile de ayrıca birer anlaşma yapılmıştır.

Lozan Konferansının açılış töreni, 20 Kasım 1922 de İsviçre Devlet başkanının bir nutku ile başlamıştır. Bundan sonra İngiliz başdelegesi bu toplantının konuları hakkında açıklamalı konuşma yapmıştır. Bu açılış programında Türkiye'ye yer verilmemesine karşı başdelege İsmet İnönü kürsüye gelmiş ve birinci derecede Türk devletinin bağımsızlık ve egemenlik davasına verdiği önemi belirterek özgürlük için haklarımızın tanıtılacağını kesin bir uslupla ifade etmiştir. Bu jest daha ilk günde Konferans heyetleri üzerinde büyük etki yapmıştır.

21 Kasım 1922 de toplanan genel oturumda üç komisyon seçilmiştir.

Çalışmalar başladığı zaman İtilaf devletlerince, hiç bir suretle kabul edemeyeceğimiz teklifler ileri sürülmüştür.

Bu konferansın tutanakları büyük ciltler halinde yayınlanmıştır[2]. Müzakerelerin ne kadar çetin olduğu bu kitaplarda çok iyi görülmektedir. Uzun sürmesinin nedenleri ise, Türk hükümeti'nin belirli prensiplere göre karar alması ve bunları elde etmek için uğraşılmasıdır. Ankara'dan hareketinden önce M. K. Atatürk'ün Heyete verdiği direktifte her konu belirtilmiş ve bunlar elde edilmediği takdirde, müzakerelerin kesilmesi dahi göze alınmıştır.

Konferans'ın birinci devresinde bütün konularda karşı taraf daima geniş isteklerde bulunmuş ve tartışmalara neden olmuştur.

---

[2] Bu tutanaklar ve kararlar Fransızca olduğu gibi, eski harflerle de yayınlanmıştır. Yeni harflerle ve bugünkü Türkçemize çeviren: Prof. Dr. Seha L. Meray, Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, belgeler, I. Takım 4 cilt, II. Takım 2 cilt. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1969-1973.

Levent Şahverdi Arşivi

İtilâf devletleri bazı meselelerde öyle istekler ileri sürmüşlerdir ki, bunların Türk heyeti tarafından kabul edilmesine imkân yoktu. Örneğin, tazminat meselesinde şu teklifte bulunuyorlardı: 1918 den sonra İngiliz, Fransız ve İtalyanların Türkiye'yi işgal etmiş olan kuvvetlerinin masraflarını istiyorlardı. Bunların elli milyon altın lirayı aşmış olduğunu, fakat otuz milyon alira altın ile yetineceklerini bildirmişlerdir.

Pek tabii bunların hiçbiri kabul edilmemiştir. Konferans müzakerelerinin kesilmesi sebeplerine gelince bunun başında adlî ve ekonomik kapitülasyonlar meselesi geliyordu.

Savaş tazminatı, Osmanlı borçlarının taksimi ve ödeme şekilleri, eski imtiyazların tanınması gibi meselelerden dolayı hal edilmeyecek bir durum meydana gelmiştir.

Diğer şartlar da şunlardır:

1 – Kapitülasyonlar, 2 – Eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yaptığı borçları ödeme tarzı, 3 – İmtiyazlar, 4 – Yunanlıların batı Anadolu ile doğu Trakya'da yaptıkları tahribata karşı harp tazminatı, 5 – İstanbul ve Boğazların tahliyesi, 6 – Irak'la sınır tesbiti.

Burada görüldüğü gibi devletlerin yeni Türkiye devletinde devam ettirmek istedikleri, ekonomik istifadelerdir.

İşte bunların Türkiye tarafından kabul edilmemesi üzerine Konferans dağılmış ve Türk heyeti de Ankara'ya dönmüştür.

İsmet İnönü, hükümete durumu anlatmıştır. Mecliste de bu konuda tartışmalar yapılmıştır. Çünkü milletçe yapılan fedakârlıkların sulh masasında kaybedilmesi söz konusu olamazdı. Bu bakımdan İtilaf devletlerinin tekliflerini kabule imkân yoktu. Aynı zamanda malî ve ekonomik meselelerde kesinlikle bağımsızlığımızı elde etmek gerekli idi.

24 Temmuz 1923 Lozan'da barış sağlanacak ve 28. maddeye göre kapitülasyonlar kaldırılacaktır. Ancak bazı ekonomik meselelerimizin belirli bir sürede tasviyesi kabul edildiğinden, meselâ gümrük tarifelerimizdeki serbestlik, ancak 1928 yılında uygulanabilecektir.

Boğazlar meselesi Montröde 1936 da halledilmiş, Hatay ise Türk sınırları içine 1939 da katılmıştır.

Bu gün Türkiyemiz 780.576 kilometre karedir, 1980 tarihine göre nüfus 44,736,957.

Levent Şahverdi Arşivi

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ (17 Şubat – 4 Mart 1923) DEVLETÇİLİK İLKESİ VE I. 1933 VE II. 1936 SANAYİ PLANLARI

23 Nisan 1920 de Ankara'da toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi 2 Mayıs 1920 de onbir bakandan oluşacak hükümetin kurulması ile ilgili 3 numaralı kanunu kabul etmiştir. Bu Hükümette bir İktisat (ekonomi) Bakanlığı da bulunmaktadır.

Hükümet'in programında malî ve ekonomik meseleler üzerinde önemle durulacağı da belirtilmiştir. Ancak 1920-1922 yıllarında Türkiye, Kurtuluş Savaşı içinde bulunduğundan T.B.M. Meclisi Hükümeti'nin bu dönemdeki başlıca amacı, yurdu istiladan kurtarmaktır. Savaş'ın gerektirdiği nedenlerle de, hükümet o sıralarda üretim ve endüstriye yatırım yapacak durumda değildir. Aksine tüketici topluluk çoğunluktadır. Bununla beraber yönetici kadro zaferden sonra prensip olarak siyasî ve ekonomik bağımsızlığı öngörmüştür.

Lozan Konferansına ara verildiği tarihte (17 Şubat 4 Mart 1923) "İzmir İktisat" Kongresi 1135 delege ile toplanmıştır. Yeni Türkiye'nin ekonomik sorunları, henüz savaştan çıkan Türk yurdu için, başlıca konu oluyor. Lozan'da devamı istenen kapitülasyonlar ve diğer imtiyazların kabul edilmiyeceği ifade ediliyor.

Bu kritik devirde ekonomik sorunlarını düzenlemek için kararlar alan İzmir İktisat Kongresinde, devlet adamlarımızın özellikle Atatürk'ün Kongreyi açış konuşmasındaki fikirleri dikkate değer. Çünkü Türkiye için amaç, savaşlardan yorgun çıkan halka, ekonomik yön vermek ve harap olan yurdu kalkındırmak ve mamur etmektir.

Ekonomi meseleleri üzerindeki nazari bilgiler, zamanımızda bu konu ile uğraşanlarımızın yayınlarında incelenmeye değer. Nitekim İkinci İktisat Kongresinde (1981) bu konuda pek çok tebliğ ve kitap yazılmıştır ve komisyonlarda tartışmalar yapılmıştır.

Ancak ben bu konuda Birinci İzmir İktisat kongresi için "İktisat Esaslarımız" adlı kitabı toplu bir halde yayınlamayı öngördüm.

Bu kitap o zaman İktisat Bakanı olan Mahmut Esat (Bozkurt) tarafından "Gazi Paşa Hazretlerine Hörmetle" diye (27.VIII.13), yazılarak sunulmuştur.

Bu kitabı Atatürk bana Cenevre'de Üniversite öğrenimimi yaptığım ve ekonomi tarihi üzerinde çalıştığım zaman (1937) vermişti

Levent Şahverdi Arşivi

ve kendi açış konuşması üzerinde kurşun kalemle bazı cümlelerin altları çizilmiştir. Bu bakımdan eski harflerle olan bu kitabın hepsini değilse de çizilmiş olan sahifelerini de aynen koyuyorum.

Bu kitap eski harflerle 91 sahifedir ve bazı bölümleri küçük harflerle dizilmiştir, yani baskıda bir düzen yoktur.

İzmir'de "Anadolu" matbaasında basılmış olan bu kitabın ön sayfasında büyük harflerle "İktisat Esaslarımız" başlığından sonra şu cümle konmuştur. "Milletimiz mazisinden değil, artık istikbâlinden mesul'dur". Alt kısmında ise şu açıklama vardır: 17 Şubat 1339-4 Mart 1339 tarihine kadar İzmir'de toplanan ilk Türk İktisat Kongresinde kabul olunan esaslar ve irad edilen nutuklar Bu kitaptaki metinler çeşitli yerlerde yayınlanmıştır. Prof. Dr. A. Gündüz Ökçün tarafından hazırlanan "Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir" Haberler Belgeler - Yorumlar, olarak değerlendirilmiştir[3]. Tarih metoduna uygun bir derleme olan bu eserde Kongrenin hazırlıkları ve kamuoyundaki gazetelere geçen yorumları, açış ve kapanış konuşmaları ile alınan kararlar aynen yer almıştır. O devrin koşulları altında ekonomik meselelerin durumu ve hal şekilleri üzerindeki çeşitli düşünceleri açıklayan bu belgeler özellikle ilgi çekicidir.

Bu kitapta toplanan yorumlar ise Birinci İzmir İktisat Kongresinin çalışmalarını ve kararlarının basındaki yankılarını belirtmektedir.

Henüz sulh antlaşmasının imzalanmadığı hatta Lozan Konferansının bir bakıma ekonomik meselelerden dolayı ara verilen müzakereleri sırasında toplanan bu kongre her bakımdan ilgi çekicidir.

Diğer taraftan benim yayınladığım "Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin I. sanayi planı 1933 (başlıklı Türk Tarih Kurumu yayınlarından, XVI. seri sayı 14' Ankara 1972) kitabımda da bu küçük kitaptaki metinleri oradaki bölümlere göre yayınladım. Ancak bugün konuştuğumuz dile göre sadeleştirerek koymuştum. Orada İzmir İktisat Kongresinin önemine şu suretle işaret etmiştim.

"Millî misak gereğince, düşman işgali, Türkiye'de ordu kuvveti ile yenilmiş, yurt bütünlüğü temin edilmiştir.

---

(3) Ökçün Gündüz, Prof. Dr. Türkiye İktisat Kongresi 1923 Haberler - Belgeler - Yorumlar, 1968.

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları No: 262 - (469 sayfa) 1971-1981 tarihlerinde tekrar aynen basılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Girilecek sulh devrinde ise, yurdumuz diğer konularda olduğu gibi, ekonomik bakımdan da kalkınmalı, yer altı ve yer üstü doğal kaynaklarını kendimiz işleyerek milleti çağdaş medenî düzeye eriştirmeli idik."

Cumhuriyet ilânedildikten sonra (760.000 Kilometre kare ve 12 milyon nüfuslu) 1 Türk Devletinin ekonomik gelişmeye imkân nisbetinde hız vermesi iki yönde olmuştur:

1 – Yabancı şirketler elindeki imtiyazları satın alarak millileştirmek.

2 – Endüstrileşmeye gidilirken, ulaşım için memleket yollarını bir plâna göre yapmak.

3 – Devletçilik ilkesine göre yurdun doğal kaynaklarını tespit ederek nerelerde hangi endüstri tesislerinin kurulabileceğini ekonomik koşullara göre planlamak. Devletin yapacağı ve işletecekleri yanında bu plana göre özel teşebbüse imkân sağlamak.

Demiryolu yapımı ise hükümet programına girmiş ve Başbakan İsmet İnönü'nün önemle üzerinde durduğu işlerden biri olmuştur. "Memleketi demir ağlarla öreceğiz" sözleri bu yıllarda pek çok kullanılmıştır.

1925-33 sonuna kadar 2048 kilometre demiryolu yapılmış, Sivas, Malatya, Samsun ve Kütahya'dan, Balıkesir'e ulaşılmıştır.

1933-38 yılları arasında da yapılan demiryolları 963 kilometredir. Cumhuriyetin XV. yılında devletin işletmekte olduğu demiryolu uzunluğu 6719 kilometredir[4].

Aynı zamanda köprü işleri ve karayollarına da malî imkânlar nisbetinde önem verilmiştir. 15 yıllık Cumhuriyet devrinde yeni yapılan 84 köprünün uzunluğu 6.465 metredir.

Bütün malî güçlüklere rağmen, ecnebi şirketler (1928-1938) yılları arasında) satın alınarak millîleştirilmişlerdir.

Bunlardan demiryolları şunlardır: Anadolu Demiryolları işletmesi (1928) Mersin, Tarsus, Adana işletmesi (1929) Bursa, Mudanya (1931) İzmir, Afyon ve Manisa, Bandırma işletmesi (1934) Aydın demiryolu işletmesi (1935) Şark demiryolları işletmeleri (1937).

---

[4] Osmanlı devletinden kalanlar, yabancı şirketler tarafından yapılmış 3350 kilometre idi. Bunlar tamamen Cumhuriyet hükümeti tarafından satın alınmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Diğerleri de tarih sırasına göre şunlardır: Haydarpaşa liman işletmesi (1928) İstanbul rıhtım işletmesi (1933) İstanbul telefon işletmesi (1936) İstanbul Elektrik işletmesi (1938) İstanbul Üsküdar-Kadıköy tramvay işletmeleri (1938) Ereğli Liman, Zonguldak Çatalağzı demiryolu ve kömür madeni işletmeleri (1937) İzmir Telefon işletmesi (1938).

Bu satın almalar 1938 den sonra da devam etmiştir.

Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı devrinde (1923-1938) ekonomik meselelere çok önem verildiği tarihî belgelerimizin incelenmesi ile de anlaşılmaktadır. "İzmir İktisat" Kongresi o zamanın tarihî ortamı bakımından çok ilgi çekici olmakla beraber, Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin planlama dönemine geçmesi ve uygulaması bu devre tarihimizin en önemli konularındandır.

Ekonomi de "Devletçilik" prensibini ilke olarak saptayan Atatürk 10 Mayıs 1931 de C.H.P. programına ve 5 Şubat 1937 tarihinde de Anayasanın 2. maddesine koydurmuştur. Tarifi şöyle yapılmıştır:

"Bizim takib ettiğimiz Devletçilik, ferdî mesaî ve faaliyeti esas tutmakla beraber mümkün olduğu kadar az zaman içinde milleti refaha ve memleketi mamûriyete eriştirmek için milletin umumî ve yüksek menfaatlerinin icab ettirdiği işlerde bilhassa iktisadî sahada Devleti fi'len alakâdar etmektir".

Özel mülkiyet ve ekonomik teşebbüs haklarını tanıyan bu sistem, bütün memleketin kaynakları ve insan çalışma gücü ve emeğin iyi ayarlandığı ve kontrol edildiği takdirde her zaman verimli ve faydalı olabilecektir.

Diğer taraftan yatırımların verimli olabilmesi için genel planlamanın önemli yeri olduğu gibi, bunların ieşletilmesindeki ekonomik faktörler sürekli olarak hükümetlerce denetlenecek ve alt yapı kuruluşları tamamen devlet tarafından yapılacaktır. Endüstri yatırımlarının kâr nisbetleri ekonomik kaidelere uygun olduğu takdirde fayda sağlar. Devlet bu bakımdan da memleketin doğal ürünlerinin rasyonel bir şekilde üretilmesini ve hammaddelerin işletilmesini, genel bir görüşle planladığı vakit, bunların memleket içine ve dışına dağıtımını da kontrol etmesi icap eder. Özellikle devletin büyük sermaye yatırımları işletmesinin düzenli ve kâr getirmeleri ile devamları mümkün olabilir. Burada insan emeğinin ve zamanın iyi değerlendirilmesi ve verimlilik nisbeti ise, teşkilatın koordine çalışmasına

Levent Şahverdi Arşivi

bağlıdır. Bunun yanı başında özel teşebbüslerin memleketin ihtiyacına göre genel ekonomik planda yer alacağına göre, bunların işlemesi ve kâr nisbetleri devletin alacağı vergilerle ayarlanır.

Devletçilik prensibinde özel işletmelerle Devletin yapacakları arasında kesin bir sınırlama olmamakla beraber, nâzım bir plân ve onun kontrolünün herhalde memleketin ekonomik kalkınmasında büyük yardımı olur.

Cumhuriyetimizin ilk onbeş yılı, her bakımdan bir kuruluş devridir. 1933 ve 1936 endüstri plânları Devletçilik prensibinin uygulamanın bize belgeleriyle vermektedir. Daimî gelişme halinde olan sosyal bünyede yeni şartlar yeni ekonomik planlara ihtiyaç gösterir. Bu bakımdan Atatürk'ün koyduğu bu ilke, şartlara göre uygulamaya ve geliştirilmeye müsaittir. Çünkü Atatürk'ün bir ilkesi de İnkılâptır; bununla yenilikler ve gelişmeler daima öngörülmektedir.

Bu on beş yıllık devre içinde Cumhurbaşkanının Türkiye Büyük Millet Meclisini 1 Kasım açış konuşmalarında ve hükümet programlarında memleketin ekonomik durumunu açıklayan sözleri bu konuda tarihî gelişmelerimizin seyrini gösterir.

Özellikle 1933 Birinci, 1936 İkinci Sanayi planlarının ve uygulamalarının raporları tarihî olaylar bakımından üzerinde durulması gereken belgelerdir[5].

Bu birinci İzmir İktisat Kongresi kitabını aynen yayınlarken onu izleyen olaylara da kısaca temas etmiş bulunuyorum.

Ancak bu küçük kitabın o zamanki yayını, yukarda işaret ettiğim gibi, çeşitli kitaplarda faydalanılarak yayınlanmış ise de, ayrıca olduğu gibi, T.T.K. Atatürk ve Türk Devrimini Araştırma Merkezi kararı olarak (28.XII.1981), basılması uygun görülmüştür.

Asıl Kongrenin tutanakları bulunmadığından bu küçük kitabı zamanının bir belgesi olarak sunmuş bulunuyorum.

PROF. DR. AYŞE AFETİNAN

---

[5] AFETİNAN, Prof. Dr. Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci sanayi plânı 1933. T.T.K. XVI. seri, sayı 14. Ankara 1972

Türkiye Cumhuriyetinin ikinci Sanayi planı 1936 T.T.K. XVI. Seri, Sayı. 21 Ankara 1973.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisat Esaslarımız

"Milletimiz mazisinden değil,
Artık istikbalinden mesuldür."

17 Şubat 339 : 4 Mart 339 tarihine kadar İzmir'de toplanan ilk Türk İktisat Kongresinde kabul olunan esaslar ve irat olunan nutuklar.

İzmir'de : "Anadolu" Matbaasında tab'olunmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

MİSAK - I İKTİSADÎ
ESASLARI

İzmir: 17. Şubat. (1339 - 1923) açıldığı gün
Saat: 10

Bütün Türkiye'nin Ziraat, Sanayi, Ticaret ve İşçi zümrelerinden müntehab bin yüz otuz beş murahhasın iştirakiyle İzmir'de in'ikad eden ilk (Türkiye İktisat Kongresi)nin müttefikan tesbit ve kabul ettiği (Misak-ı İktisadî) esaslarıdır:

Madde 1 – Türkiye, Millî hudutları dahilinde, lekesiz bir istiklâl ile dünyanın sulh ve terakki unsurlarından biridir.

Madde 2 – Türkiye halkı millî hakimiyetini, kanı ve canı pahasına elde ettiğinden, hiç bir şeye feda etmez, ve millî hakimiyete müstenid olan meclis ve hükümetine daima zahîrdir.

Madde 3 – Türkiye halkı, tahribat yapmaz; imâr eder. Bütün mesaî iktisaden memleketi yükseltmek gayesine matûftur.

Madde 4 – Türkiye halkı sarfettiği eşyayı mümkün mertebe kendi yetiştirir. Çok çalışır: Vakitte, servette ve ithalâtta israftan kaçar. Millî istihsâli temin için icabında geceli gündüzlü çalışmak şiârıdır.

Madde 5 – Türkiye halkı, servet itibariyle bir altın hazinesi üzerinde oturduğuna vakıftır. Ormanlarını evladı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir. Madenleri kendi millî istihsâli için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımağa çalışır.

Madde 6 – Hırsızlık, yalancılık, riya ve tenbellik en büyük düşmanımız; taassubdan uzak dindarâne bir salâbet her şeyde esasımızdır. Her zaman faydalı yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı mukaddesatına, topraklarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşman fesad ve propagandalarından nefret eder ve daima bunlarla mücadeleyi bir vazife bilir.

Madde 7 – Türkler, irfân ve marifet aşığıdır. Türk, her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir; fakat herşeyden evvel memleketinin malıdır. Maarife verdiği kutsiyet dolayısiyle (Mevlud-i

Levent Şahverdi Arşivi

şerif) Kandil gününü, aynı zamanda kitab bayramı olarak tes'îd eder.

Madde 8 – Birçok harbler ve zaruretlerden dolayı eksilen nüfusumuzun fazlalaşması ile beraber sıhhatlerimizin, hayatlarımızın korunması en birinci emelimizdir. Türk, mikropdan, pis havadan, salgından ve pislikten çekinir. Bol ve saf hava, bol güneş ve temizliği sever. Ecdâd mirası olan binicilik, nişancılık, avcılık, denizcilik gibi bedenî terbiyenin yapılmasına çalışır. Hayvanlarına da aynı dikkat ve ehemmiyeti göstermekle beraber cinslerini düzeltir ve miktarlarını çoğaltır.

Madde 9 – Türk, dinine, milliyetine, toprağına, hayatına ve müessesatına düşman olmayan milletlere daima dosttur; Ecnebî sermayesine aleyhdar değildir. Ancak kendi yurdunda kendi lisanına ve kanununa uymayan müesseselerle münasebette bulunmaz. Türk ilim ve sanat yeniliklerini nerede olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü münasebette fazla mutavassıt istemez.

Madde 10 – Türk açık alın ile serbestçe çalışmayı sever; işlerde inhisar istemez.

Madde 11 – Türkler, hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, candan sevişirler. Meslek, zümre itibariyle el ele vererek birlikler, memleketini ve birbirlerini tanımak, anlaşmak için seyahatler ve birleşmeler yaparlar.

Madde 12 – Türk kadını ve kocası, çocukları iktisadî misaka göre yetiştirir.

Kapandığı gün, 4 Mart 1339
Saat: 11,15

İlk (Türkiye İktisat Kongresi) 17 Şubat 339 tarihinde İzmir'de in'ikad etmiştir. 4 Mart 339 tarihine kadar devam eden on altı günlük müzâkerât ve mesaî neticesinde çiftçi, tüccar, sanayi, işçi gruplarınca ittihaz olunan kararlar iktisadî ihtiyaçlarımızı teşrih eder bir mazbata şekli ve mahiyetinde olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi riyaseti ile İcra Vekilleri Heyeti riyaseti celilerine takdim olunmuştur. Gelecek kongrenin in'ikadı için zaman ve mahal tayini hükümetin reyine bırakılmıştır. Hey'et-i Umumiyece intihâb olunan mazbata encümeni mukarrerâtın tanziminde zabıtnameleri esas ittihaz eylemiştir. Mukarrerât şunlardır:

Levent Şahverdi Arşivi

ÇİFTÇİ GRUBUNUN İKTİSADÎ ESASLARI
REJİ MESELESİ

Madde 1 – Reji idare ve usulünün ilgası (müttefikan kabul).

Madde 2 – Tütün ziraat ve ticareti serbest olup ihraç edilecek tütünlerin işlenmiş olması ve tütün rüsumunun müstehliklerden münâsib surette istifası (müttefikan kabul).

ZİRAAT VE MAARİF MESELESİ

Madde 1 — Köylülere çiftçilere ziraatin muhtelif şubelerini amelî olarak öğretecek surette yazılmış kitab ve mecmualar bastırılarak bedava dağıtılması. (Müttefikan kabul).

Madde 2 — Umum iptidâî ve talî mekteblerde müterakkî memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatin de amelî olarak gösterilmesi. (Müttefikan kabul)

Madde 3 — Her Livada birbirine yakın olan köyler için kâfi arazisi olan leylî birer iptidâî mektebi açılması ve bu mekteblerde iptidâî derslerle beraber amelî ve nazarî basit ziraat dersleri gösterilmesi. (Müttefikan kabul)

Madde 4 — Her Liva'nın büyüklüğüne göre birden ikiye kadar nazarî olmaktan ziyade amelî ziraat tedrisatında bulunulmak üzere münasib nahiyelerde nümune çiftliği mahiyetinde talî mektebler yapılması. (Müttefikan kabul)

Madde 5 — Âlî tahsil için bir ziraat mektebi kâfi görülerek bu mektebin Anadolu'da tesis ve mektebin teessüsünden ve Halkalı'nın bilumum levazımı tedrisiye ve demirbaş eşya ve sairesinin

Levent Şahverdi Arşivi

naklinden sonra Halkalı Ziraat Mektebinin yeni mektebe nakli ve yeni tesis edilecek mektebin mevkiinin tayin edilmesi hususunun hükûmete bırakılması. (Müttefikan kabul)

Madde 6 — Köylerdeki iptidâî mekteblerinin mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki inelik fennî bir ahır ve kümesi yeni usul bir arılığı ve muallimler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı sebze ve bir kısmı çiçek bir kısmı da fidancılığa tahsis edilerek muallimlerinin nezareti altında bizzat talebe tarafından idare edilerek masraf ve hasılâtının köy muallimlerine ait olması ve bu suretle çocuklara amelî olarak çiftçiliğin öğretilmesi ve münevver zevatın da köylerde yerleşmelerinin teşviki. (Sanayi müstenkif, diğer guruplar müttefikan kabul)

Madde 7 — Türkiye ve Ecnebî Darülfünûn, Âlî ve Talî mektebler mezunları ve mezunelerinin ve medreseleri ikmâl ederek icazetname alanların en az bir sene müddetle altıncı maddeyi tatbik eden köy muallimliklerinde istihdamı. (müttefikan kabul)

Madde 8 — Kışla ve Askerî talimgâhlarda amelî ziraat tedrisatı yapılması. (müttefikan kabul)

Madde 9 — Ahlâka mugayir olanları men'edilmek şartiyle zirai, Sınaî, Coğrafî, iktisadî ve sıhhî sinema filmleriyle köylülere lâzım gelen faydalı malûmatı vermek ve köylerin istatistikî malûmatlarını zapteylemek ve amelî konferanslar vermek üzere şimdilik her liva'da birer seyyar Ziraat Mektebi açılması. (Ekseriyetle kabul edilmiştir).

ASAYİŞ MESELESİ

Madde 1 — Asayişin temini için maarifin neşri ve cehaletin izâlesi. (Müttefikan kabul)

Madde 2 – Köylerin toplu bulundurulması gerek inzibatı temin, ve gerek maarifin intişarı için pek ziyade faydalı olduğundan bu mes'elenin nevâhî kanununda nazar-ı itibara alınması (müttefikan kabul). vazifesini yapmayan adliye memurları mes'ul edilmelidir. (Müttefikan kabul).

Madde 3 – Asayiş meselesinde rehavet gösteren ve idaresizliği sabit olan rüesâ-yi mülkiye ve inzibatiyenin şiddetle mes'ul tutu-

Levent Şahverdi Arşivi

larak bir daha memuriyet-i devlette bulundurulmamak şartiyle vazifeden çıkarılması (müttefikan kabul).

Madde 4 – Asayişe müteallik meseleler: Meselâ hayvan hırsızlığı, yol kesiciliği, soygunculuk ve bunlara yataklık gibi hususat müstacel ve mühim addedilerek muhakemeleri her davaya tercihan görülmeli, bidayet, istinaf, temyizde tetkik ve intac müddetleri azami birer ay tayin edilerek ağır cezaya çarptırılmalı ve bu müddet zarfında vazifesini yapmayan adliye memurları mes'ul edilmelidir. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Mesul rüesâdan herhangisinin bu hususta müsamahası görülürse bunu hükûmete bildirmek Belediye, Meclis-i idare ve ziraat odalarının müşterek vazifeleridir. Bu hususta müştereken yapılacak müracaatların hükûmetce makbul ve icra edilmesi (müttefikan kabul).

Madde 6 – Asayişin temini için o mahallin veya ona yakın mahalde bulunan en büyük askerî kumandanın ın idare-i vilâyat Kanununun hususi maddesi mucibince en büyük mülkiye memurunun göstereceği lüzum üzerine muavenet için kuvvet göndermeğe mecbur olması, ve bunun için askerî kumandanının mâfevkinden istizana mecbur bulunmaması ve en büyük mülkiye memurundan aldığı emre muvafik surette vaki olan harekâtından dolayı mes'ul ve muâteb addolunması (müttefikan kabul).

Madde 7 – Gerek jandarma, gerek kır bekçilerinin köylerdeki müteneffizâna muhtaç olacak kadar, şeref-i memuriyetini ihlâl etmemeleri ve vazifede köy halkını kendisini iâşeye mecbur kılacak derecede mutazarrır ve rencide kılmamalarını kendilerine kâfi derecede maaş verilmesinin temini için sıkı bir kontrola tâbi tutulmaları (müttefikan kabul).

Madde 8 – Bundan böyle jandarmalığa girecek olanların herhalde ve hiç olmazsa iptidaîye tahsilini görmüş bulunması ve kat'iyen bulunduğu muhitte vazife ifâ ettirilmemesi (müttefikan kabul).

Madde 9 – Köy bekçileri ve kır koruculari hakkında mevcut olan nizamnâmeden bunların jandarma idarelerine merbutiyetine dair olan kaydın ihraciyle köy dâhilindeki asıl vazifelerinden başka hizmetlerde kullanılmaması ve nevâhî kanununun tatbiki (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 10 – Köylerin ve kasabaların birbirine telefonla raptı, asayiş noktasından büyük faydalar vereceğinden sulhun akdinden sonra ordumuzda fazla kalacak telefon ve alât ve edevatının hükümet-i mülkiyeye devri (müttefikan kabul).

Madde 11 – Telgraf merkezi olmayan ve telefon tesisatı yapılmamak veyahut bozuk olup işlemiyen telefonlar hasebiyle bir karye veya havalisinden zuhur eden vukuat ve şekavetin vakit ve zamaniyle hükûmet ve zabıtaya ihbarını temin için şömendafer hatları geçen mahallerin istasyon merkezlerindeki şömendöferlere ait telgraf ve telefonlarla muhabere imkânının temini (müttefikan kabul).

Madde 12 – Hayvan hırsızlığını en çok yapan seyyar kıptîlerin iskânları ve hariçten gelecek seyyar kıptîlerin memleketimize girmelerinin men'i (müttefikan kabul).

Madde 13 – Derbend denilen karakolların tekrar tesisi (müttefikan kabul).

Madde 14 – Şömendöfer kumpanyalarının dikkatsizliğinden hat boyunda yanan mahsulat, orman ve köylerin kumpanyalar tarafından tazmini (müttefikan kabul).

AŞÂR MESELESİ

Madde 1 – Aşârın lağvı. (Çiftçi ve işçi grupları, müttefikan kabul, sanayi ve ticaret gurupları (bugünkü aşâr usulünün lağviyle yerine âdil bir usulün ikamesini teklif.)

Madde 2 – Türkiye'de yaşayan bütün efrada şâmil olmak üzere ve bütçede tevâzün temin maksadiyle herhangi bir nâm ve hangi bir usul ile olursa olsun, mutedil bir vergi ihdas edilmesi. (Aşârın tamamen ilgası veya şeklinin tâdili yüzünden devlet bütçesinde tahaddüs edecek tevâzün noktası hakkında bir suret-i tesviye ittihaz ve iraesi ciheti müttefikan kabul, sanayi ve ticaret grupları bu bâbda verecekleri lâyıhalarda gösterecekleri yeni ve mutedil bir aşâr usulünün ikamesini teklif işçiler alelıtlak aşâr yerine bir verginin şeklini bir lâyıhaya raptedeceklerini beyân, çiftçi grubu ise maddenin aynen kabulünde ısrar etmişlerdir.)

Levent Şahverdi Arşivi

ZİRAAT BANKASI VE İTİBAR - I ZİRAİ MES'ELELERİ

Madde 1 – Hükûmetin Ziraat Bankasından aldığı paraları mümkün mertebe süretle ve her bir borca tercihan iâde etmesi ve bundan böyle ziraat bankası sermayesinin hükûmet tarafından hiç bir sebep ve bahane ile bir diğer tarafa sarfedilmemesini temin (müttefikan kabul).

Madde 2 – Ziraat Bankası hakkında çıkan yeni kanunun bir parça daha tâdil ve islahiyle derhal tatbikata başlaması. (müttefikan kabul)

Madde 3 — Zürra'a kefalet-i müteselsile mukabilinde ikrazat muamelesinin tevsii itibar-ı şahsî mukabilinde kısa müddetlerle ikrazat muamelesinin ihdası ve hususunun nizâmnâmeye ilâvesi. (müttefikan kabul).

Madde 4 — Ziraat Bankasının itibar-ı şahsî için talep edeceği mazbataların yeni nahiye meclisleri tarafından verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 5 — Ziraat Bankasının nezaret ve muavenetiyle teâvün şirketlerinin biran evvel tesisi ile menafi' ve suret-i teşkil ve idaresi hakkında risaleler neşri. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Seferberliğin bidayetinden beri çiftçiden alınmış olan her nev'i hayvanat, hububat ve iâşe zahiresi bedellerinin ve başka suretlerle vukubulan her cins nakliyat ücretlerinin hükümetçe ödenmesi ve bunların teşekkül edecek olan teâvün şirketlerine itâsiyle mukabilinde alacaklı olan çiftçilere şirkete hisse senetlerinin verilmesi. (müttefikan kabul).

YOLLAR MESELESİ

Madde 1 – Turuk-i umumiyeden şoselerle şömendöferlerin ve limanlarla kanalların ve seyr-i sefaine kabil nehirlerin tarz-ı inşa ve idaresi hususunun tayinini hükûmetimizle Nafia ve İktisat mütehassıslarına terkediyoruz. Ve yalnız millet ve memleket hakkında tatbiki daha nâfi' olan tarzın biran evvel tayiniyle derhal fi'iliyat ve tatbikata girişmesini ve mümkün mertebe kısa bir müddet zarfında memleketin her tarafını örümcek ağı gibi asrî vesait-i nakliye ile techizi. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – Umum efrad-ı millet ve bilhassa zürra' sınıfı her sene tarik bedel-i nakdiyesi namiyle bir vergi tediye edegelmekte oldukları halde birçok sebeplerden dolayı yine yoldan mahrum olduklarını gördüklerinden ve bu usul ile daha asırlarca köylerine ve ve kasabalarına yol yapılması ihtimali olmadığını anladıklarından tarik-i bedel nakdiyesinin lağviyle amele-i mükellefe usulünün ihdas olunmasını ve bilfi'il çalışamıyanlardan bedel-i şahsi alınması. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Köylerden kasabalara ve istasyonlara ve kaza merkezlerinden vilâyet merkezlerine doğru yapılacak olan bu hususî yollar için mühendis ve kondoktörler tayinini ve vesait-i fenniye ve sınaiye tedariki. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Bütün şömendöferler idarelerinin tatbik etmekte oldukları mütefâvit tarifeler gayet ağır ve yüksek olduğu, memleketimiz dahilinden büyük mahreçlere getirilen mahsulat hariçten gelenlere rekabet etmeğe muvaffak olamadığından, iktisadî inkişafımıza hâil olan bu halin ref'ile şömendöfer tarifelerinin kilometre başına istifa edilmek üzere hadd-i makulüne tenzil olunması ve bilûmum mahsulat-ı ziraiye ve palamut ve hayvanat ve mahsulat-ı hayvaniyenin ve maadinin ve mevadd-ı haşebiyenin ve işçileri naklinin asgarî tarifeye tâbi tutulması ve zamanında ihtiyaç nisbetinde vagon bulundurulması. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Şömendöfer idarelerine teslim edilen eşya ve mevaddın ziyaı halinde kumpanyalarca kıymeti nisbetinde tazmin edilmesi. (müttefiken kabul).

Madde 6 – Şömendöfer idarelerinde iktisadî hukukumuzun himayesi için İktisat Vekâletinden bir mütehassıs İktisat Komiserinin tayini ve ecnebî kumpanyalarda müdür-i sani veya müsteşarların taraf-ı hükûmetten tayin edilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 7 – Taze olarak sevkedilecek meyve ve sebzelerin nakline hususi vagonlar itâsı ve süt, kesilmiş hayvanlar ve balıkların nakline buzlu soğuk mahzenli vagonlar verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 8 – Vapurların dahi tarife ve nakliyat işlerinde tenzilât ve teshilât göstermeleri. (müttefikan kabul).

Madde 9 – Dekovil hatlarının mümkün olan yerlerde yapılması. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

ORMAN MESELESİ

Madde 1 – Ormanlarımızın muhafazası. (müttefikan kabul)

Madde 2 – Ormanların çoğaltılması ve yeniden arazinin ormanlaştırılması. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Köylü ve bilûmum çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin binalarını ve âletlerini yapmak için muhtaç oldukları kerestelerin parasız ve müşkilâtsız mirî ormanlarından kesilmesine müsaade verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Her köy ve kasabadaki çiftçilere ve maişetleri ormana münhasır olan köy ve kasabalara ihtiyaçları nisbetinde kendi hudutları dahilindeki mirî ormanlarından lüzumu kadar baltalıkların tefriki. (Tüccar ve sanayi müttefikan kabul; Çiftçi ve işçi kasaba kelimesine ekseriyetle muarız olarak müttefikan kabul).

Madde 5 – Kabristanların duvarlarla çevrilmesi ve derununa ağaçlar dikilmesi ve bunlardan belediyelerin ve evkafın mes'ul tutulması. (müttefikan kaubul).

Madde 6 – Köylüler tarafından ihyâ edilecek baltalıkların onbeş sene müddetle her nev'i rüsum ve tekâliften afvı. (müttefikan kabul).

Madde 7 – Memleketin her tarafında mevsime göre ağaç bayramları yapılması ve gününün tayini. Ağaç bayramı günlerinde mektebler talebesinin ve ahalinin hiç olmazsa, birer ağaç dikmeğe mecbur tutulmaıları. (müttefikan kabul).

Madde 8 – Yeniden sürebilecek ağaç köklerinin sökülmesinin şiddetle men'i. (müttefikan kabul).

Madde 9 – İpek kozası mahsulünün terakkisi için dut bahçelerinde ağaç kat'iyatının men'i. (müttefikan kabul).

ZİRAATTE HAYVANAT MESELESİ

Madde 1 – Memleketimiz her nev'i ehlî hayvanlar yetiştirmeğe müsait olduğu halde damızlık seçmek ve bunları çoğaltmak yolunu bilmediğimizden "Fenn-i Mevaşi" bilgisinin bir sanat olarak kabulü ve İktisat Vekâletine merbut ve müstakil olmak üzere bir müdüriyet teşkil edilerek her cins ehlî hayvanlarımızın islahı ve çoğaltılması. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – Hayvanlarımızı sık sık çıkıp öldüren veba-i bakarî ve diğer sarî hastalıklardan muhafaza için memleketin her tarafında baktriyolojihaneler tesisi ve her nev'i aşılar hazırlanarak ve mücadele heyetleri teşkil edilerek fen dairesinde hastalıkların önüne geçilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Hayvanlarımızın cinslerinin ıslahı ve kabiliyetlerinin tayini müzakere edilmek üzere hayvanat mütehassıslarından müteşekkil bir kongrenin aktedilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Damızlık hayvanların kat'iyen kesilmemesi ve harice çıkarılmaması ve dışarıdan geleceklere bilâ resim ithali. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Köylü ve çiftçilerimize hayvan hastalıkları ve cinslerinin ıslahı ve çoğaltılması ve himayelerine dair açık ibareli risalelerle malûmat verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Talî mekteplerde okutulan hayvanat programının iktisadiyat-ı hayvanî esası üzerine öğretilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 7 – Mazarratı pek ziyade görülmüş olan boyunduruk kağnı arabalarının fennî surette ıslahı. (müttefikan kabul).

Madde 8 – Memleketimizde cins hayvan yetiştirmeği heveslendirmek için memleketin birçok yerlerinde her sene hayvan ve mahsulât-ı hayvaniye ve ziraiye sergi ve müsabaka koşuları yapılarak nakdî mükâfat ve madalyalar verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 9 – Hayvanların sayımlarının mahall ve iklime göre Mart başlangıcından Mayıs'a kadar yapılıp bitirilmesi ve esasen nisbet kabul etmeyecek derecede fahiş olan ağnam resminin Mart içinde tipi vesaire fena hava dolayısiyle telef olan hayvanlar vergisinin inzimamiyle köylünün mağdur edilmemesi. (müttefikan kabul).

Madde 10 – Burgu kuyularının açılması ve su bulunmayan yerlerde bu suretle çayır ve otlakiyeler yapılması. (müttefikan kabul).

Madde 11 – Tiftik keçileri inkırazda bulunduğundan bunların çoğaltılması ve muhafazası için damızlığa elverişli olanların kestirilmemesi ve muvakkat bir zaman için resimden afvı ve diğer ağnam resminin münasib surette tenzili. (müttefikan kabul).

Madde 12 – Eskişehir Hârasının ihyası ile yeniden hârâlar ve nümune ağılları tesis olunması. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 13 – Münasib mahallerden hükümet marifetiyle hayvan celbedilerek köylere ve çiftlik sahiplerine bedelleri taksitle alınmak üzere tevzi edilmesi. (müttefiken kabul).

Madde 14 – Memleketimizde fennî tavukçuluğun tamimi ve kümes hayvanatının çoğaltılması ve tavukçuluk mektepleri ve nümunelik tavuk çiftlikleri ve damızlık cinsi tavuklar için depolar küşadı ve tavukçuluğun terakkisi ile yumurta alınmasının tezyidi için mükâfatlı müsabakalar ihdası. (Ekseriyetle kabul edilmiştir.)

Madde 15 – Tavuklarda sarî ve mühlik hastalıkların hemen karantinaya tâbi hastalıklar arasına ithal edilmesi. (Ekseriyetle kabul edilmiştir).

Madde 16 – Himaye-i Hayvanat Cemiyetlerine hükûmetce müzaheret edilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 17 – Agnam resminin diğer vergiler gibi taksitle tahsilinin temini. (müttefikan kabul).

Madde 18 – Erkek damızlık hayvanlar celbedilerek damızlığa elverişli olmayanların ihsası. (müttefikan kabul).

ÇİFTÇİLİĞE AİT BAZI MADDELER

Madde 1 – Hususî bataklıklarla tıkanmış derelerin ve harkların temizlenmesi için bunlardan zarar görenlerin menfaatlerinin derecesine göre müştereken temizlemelerine mecbur tutulması ve umumî bataklıkların kurutulması, nehirlerin taşmasının men'i ve seyr-i sefere müsait olanların da istifade edilebilecek bir hale getirilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 2 – İska ve İrvayâ muhtaç ve müsait olan mahallerde cetveller açılarak arazinin sulatılması ve mevcut iska projelerinin acele icra edilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Merkezi nahiyelerde olmak üzere süratle seyyar sıhhiye teşkilâtının yapılması. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Memleketimizde mebzulen yetişip dahilde sarf ve istihlâk edilen ziraat ve hayvanat mahsulatının ecnebî mahsulata karşı himayesi. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Muhtelif merkezlerde zahire borsaları açılması ve bunların ziraat ve ticaret odaları gibi tesis ve odalara kaydolunacak

Levent Şahverdi Arşivi

çiftçilerden münasip miktarda kaydiye ücreti alınması. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Memleketimize gelmiş ve gelecek muhacirlerin muntazam bir usul ile idaresi ve geldikleri memleketin iklim ve arazisi ve ve ziraat usulleri ve mahsulatının nev'ileri nazar-ı dikkate alınarak ona göre iskânları ve bilhassa halî arazisi müsait olan Türk köylerine tevzileri. (müttefikan kabul).

Madde 7 – Ölçü ve tartıların memleketin her tarafında birleştirilmesi ve hükûmetin resmen kabul eylediği âşarî usulünün tatbiki. (müttefikan kabul).

Madde 8 – Ziraate ve hayvanata zarar veren vahşi hayvanların ve bilhassa yabanî domuzların ve böceklerin ve kuşların ve tufeylî hastalıkların kaldırılması için mücadele teşkilâtı vücude getirilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 9 – Ecnebîlere hakkı mülkiyet tanımamak şartiyle arazi-i emiriyede hakk-ı mülkiyetin mutasarrıfına bilâ kayt ve şart temini. (Zürra' ve sanayi müttefikan, işçi red, tüccar ekseriyetle kabul).

Madde 10 – Memleketimizde mevcut göllerde ve hususî havuzlarda balık yetiştirilmesinin tamimi. (müttefikan kabul).

Madde 11 – Yeni usul çerçeveli arı kovanlarının tamimi için bunların on sene müddetle her nevi vergiden istisnası. (işçiler red diğer gruplar müttefikan kabul).

Madde 12 – Meyve ağaçlarını çoğaltmağa teşvik için yeniden vücude getirilecek meyve bahçelerinin meyve verdikleri tarihten itibaren beş sene müddetle vergiden afları. (müttefikan kabul). (Üç grup red, çiftçiler müttefikan israr).

Madde 13 – Memleketimizin münasip mahallerinde haşerat-ı ziraiye ve emraz-ı nebatiye ve tahlilât laboratuvarlarının ve havaî tarassudat istasyonlarının açılması. (müttefikan kabul).

Madde 14 – Vilâyetlerimizde seyyar bir halde yaşayan aşiretlerin iskân edilmeleri. (müttefikan kabul)

Madde 15 – Dinamitle tarlaların işlenip ve gübrelenmesi için Avrupa ve Amerika'da yapılan tecrübeleri yakından takip etmek üzere mütehassıslar gönderilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 16 – Memleketimizde pancar yetiştirilerek şeker fabrikaları tesis ve ziraatte münavebe usulünün tevsi'i ve bu suretle hayvanatımızın ve hububatımızın ıslah ve çoğaltılması. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 17 – Memleketimizde kendi kendine yetişmiş vâsi zeytinliklerle, ahlat vesair ağaçların aşılattırılarak imarı ve bunların müteşebbislerine tefvîzi. (müttefikan kabul).

Madde 18 – Memleketimizde kendir yetişen havalide çuval fabrikaları tesisi. (müttefikan kabul).

ZİRAATTE MAKİNE MESELESİ

Madde 1 – Sulhden sonra memleketimizin vesait-i nakliyesi müsait ve münasip bir mahallinde beynelmilel umumî bir ziraat alâtı ve makineleri sergisi ve müsabakası yapılarak Avrupa ve Amerika' daki ziraat ve sanayi-i ziraiye makineleri fabrikalarının ve yerli alât-ı ziraiye yapanların davet edilmesi ve umum alât ve makinelerin birer birer tecrübe ve tatbikleri mütehassıs bir heyet huzurunda icra edilerek memleketimizin arazisine elverişli ve iktisadî ahvale muvafık olanların seçilerek kararlaştırılması ve vilâyetlerimizin her tarafından sergiye gelecek çiftçilere amelî olarak bu makinelerin gösterilmesi ve mezkûr sergide memleketimizde yetişen ve imâl edilen ziraat mamulat ve mahsulatının dahi teşhir edilerek mükâfatlandırılması. (müttefikan kabul).

Madde 2 – Memleketimizde ziraat makinelerinin tamimine mani olan sebeplerin en birincisi makinelerin herhangi bir kısmı kırıldığında tamir edecek ustalar ve tamirhaneler bulunmaması olduğundan mevcut sanayi mekteplerinde demirciliğe ve tesviyeciliğe fazla ehemmiyet verilerek ziraat makinelerini tamir edebilecek ustalar yetiştirilmesi ve mühim merkezlerde eli çekiç tutar ve az çok demircilikten anlar ziraat makinistlerini yetiştirebilecek amelî makinist mekteplerinin açılması. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Memleketimizin vesait-i nakliyesi ve mahrukatı müsait bir yerinde bir alât-ı ziraiye fabrikası açılarak şimdilik hiç olmazsa, sapan, pulluk, tırmık, merdane, çapa makinesi, tınaz makinesi vesaire gibi basit makinelerin bu fabrikada imâl edilmesi ve fabrikanın gittikçe terakki ve tekemmül ettirilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Zeytinburnu, Baruthane, Tophane vesair imalât-ı harbiye fabrikalarında sulhden sonra mevcut alât-ı ziraiye ve diğer imalât-ı sınaiye şube ve tezgâhlarının askerî idaresinden alınarak yalnız levazım-ı harbiyenin ciheti askeriyece imâli. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 5 – Vilâyet merkezlerinde olduğu gibi bazı mühim nahiye merkezlerinde dahi o mahallin ihtiyaciyle mütenasip ziraat alât ve edevatı ve makineleri depolarının açılması ve buralarda her nev'i alâtın yedek parçalarından fazla miktarda bulundurulması ve bunların yanında birer tamirhane vücude getirilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Alât-ı ziraiyenin gümrük resminden muafiyeti müddetinin devam ettirilmesi ve muafiyet listesine ziraat ve bahçıvanlık ve sanayi-i ziraiye alâtında noksan kısımların ve bahçeler için lüzumlu olan dikenli tellerin de ithali. (İşçiler red, diğer gruplar (müttefikan kabul).

Madde 7 – Traktörler için sarfi lâzım gelen petrol ve benzin hususunda olduğu gibi her nev'i ziraat makineleri için lâzım olan vakum vesaire gibi yağların gümrük resminden istisnası.

Madde 8 – Köylere gönderilen makinistlerin ve umum işçilerin hukukunun tanınması ve mütekabil mukaveleler akdi. (Zürra grubu red, diğerleri kabul).

TÜCCAR GRUBUNUN ESASLARI

– BANKALAR –

Madde 1 – Münasip bir isim altında bir ticaret ana bankası teşkili. (müttefikan kabul).

Madde 2 – Tekâlif-i Milliye ve iaşe bedeli vesaire olarak tüccarın hükümette olan matlubatı bankaya verilerek ashab-ı matlube mazbatalarına mukabil banka senedi itâsı. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Çıkarılacak hisse senedatının Türkiye teb'asına ve Türk Anonim vesaire şirketlere tahsisi. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 4 – Hükûmetin dahi bankaya bir sermaye koyarak hissedarlığa iştirâki ve ancak hükümet aldığı bu hisseleri talep vuku'unda föy ihraciyle halka satarak yavaş yavaş alâkasının kat'ı. (tüccar sanayi müttefikan kabul, zürra red, işçi müstenkif).

Madde 5 – Banka hisse senedatının gerek mevzu ve gerekse bilâhira konulacak her nev'i usul ve tekâliften muâf tutulması gibi bazı müsaedat-ı mahsusa ibrazı. (tüccar, sanayi müttefikan kabul, zürra red işçi müstenkif).

KAMBİYO VE BORSA İŞLERİ

Madde 1 – Kambiyo merkezleri ve bilhassa nakit ve tahvilât borsalarının millîleşmesi ve buralara Türke düşman siyasî entrikaların girmesine mümânaat edilmesi ve binâenaleyh borsaların ıslahı. (müttefikan kabul).

Madde 2 – İstanbul'dan maâda büyük ticaret merkezlerinde esham ve tahvilât borsaları küşadı. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Ecnebî kambiyosunun anî tereffü ve tenezzülünden mütevellit aksülamellerden piyasayı vikaye edecek tedabir ittihazı. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Borsayı bankaların altüst etmesine ve lüzumsuz hava oyunlarına mani olmak üzere büyük sermayeli millî bankalar marifetiyle müsmir müdahalâtın icrası. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Borsaya kabul edilen eshamın Maliyece müntehab bir heyet tarafından tasdikiyle ve şirket hisse senedatı ise Maliye ve İktisat Vekâletlerinin muvaffakat-ı müşterekesinden sonra ithali. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Bu maddeler ile beraber daha ziyade ihtisasa taallûk eden diğer mevad hakkında lâzımgelen tedabiri müzakere ve kambiyo muamelâtını mürakabe eylemek üzere salâhiyettar erbab-ı ihtisastan mürekkep bir Kambiyo Komisyonu'nun serian teşkili. (Ekseriyetle kabul).

CUMA TATİLİ

Madde 1 – Cuma günü bütün Türkiye sekenesi için resmî tatil günüdür. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – Herhangi din ve mezhebe salik olursa olsun, Cuma günleri hiç bir dükkân ve müessese açık bulundurulamaz. Yalnız kasap, sebzevatçı ve ekmekçiler öğleye kadar; kahve, gazino, lokanta ve hamamlarla eczahaneler de akşama kadar açık kalabilir. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Cuma'nın gayrı herhangi bir günde bir kimsenin mağaza ve müessesesini kapalı bulundurması kendi hakkıdır. (müttefikan kabul).

MADEN MES'ELELERİ

Madde 1 – En mühim bir servet menbaı olan madenlerimizin mebzuliyet ve kurbiyetlerine göre birkaç mühim havzaya tefriki ve mümkün olduğu kadar kendi fen adamlarımızın muavenet ve iştirakiyle ilmî bir surette tetkik edilmesi ve en haiz -i ehemmiyet olanlarının da millî menafiimize göre istismarı ve bu maksatlar için bir de tabakatülarz darülmesaisi yapılarak tabakat haritasının da bir an evvel tersimi. (müttefikan kabul).

Madde 2 – Madenlerimizin kıymeti ve istihsalatı hakkında toplanılan malûmat ve istatistiklerin muntazaman neşri. (müttefikan kabul).

Madde 3 – Mekşûf madenlerin hemen müzayedeye vaz'edilerek ehliyet-i maliyesi olduğu tahakkuk eden taliplerden tercihan millî olanlara derakab ihalesi ve müzayede hususunda her türlü lüzumsuz kuyudtan ihtiraz edilerek kestirme yol tutulması. (müttefikan kabul).

Madde 4 – Harp ve işgal dolayısiyle işletilmesi kabil olmayan madenlerden hükûmetin istediği rüsum-i mukarrere yani cerib harcının afvı ve fakat bu muâfiyetin yalnız Türkiye teb'asına hasrı. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Zımpara madeni yalnız memleketimizin Akdeniz sevahilinde ve Yunanistan'ın da Naksos mevki'inde bulunuyor. Ancak Yunanistan'da çıkan zımpara madenlerinin sahillere yakın olması ve bizim madenlerin ise binnisbe dahilde bulunması yüzünden madenlerimize göre dûn fiyatla satılmakta ise de, Harb-i umumiden evvel senede kırkbeşbin ton kadar sarfiyatı bulunan bu cins madenin ancak Yunanistan onbeş bin tonunu istihsal ve sevkedebilmekte olduğundan cihanın mütebaki ihtiyacatı için memleketimizden çıkan zımpara

Levent Şahverdi Arşivi

madenine ihtiyacı derkârdır. Binâenaleyh harp esnasında yapıldığı gibi Yunanistan'ın dolduramadığı bu boşluğu sun'i zımpara tozlariyle temine mahal bırakmamak ve bilâhire zamanın tahavvülatına göre ittihaz-ı hareket edilmek üzere müstahsillerini teşvikan iki sene için resm-i nisbîden affedilerek yalnız rüsum-ı mukarrere ile iktifa edilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Kok ve antrasit cinsleri müstesna olmak üzere ihtiyacatımızı temin eden maden kömürlerimizin ecnebî maden kömürleri rekabetine karşı himayesi. (müttefikan kabul).

Madde 7 – Memleketimizde mevcut kükürtlerin fennen muvafık olduğu ve ihtiyaca kâfi geldiği takdirde rekabet-i ecnebiyyeye karşı himâyesi. (müttefikan kabul).

Madde 8 – En mühim ve zengin kömür havzamız olan Ereğli-Zonguldak havzasiyle Soma ve diğer umum kömür havzalarımızın halihazırdaki elim vaziyetlerinin islâhını temin edecek tedabir ittihazı ve bu meyanda Zonguldak havzasındaki Kozlu ve Kilimli şömendöferlerinin nefs-i Zonguldak'taki şömendöferlerde yapıldığı gibi geceli gündüzlü işletilmesi ve bu mahallerdeki şömendöfer ücretleriyle Zonguldak limanı rüsumunun tenzili çaresinin taharrisi ve bütün müessesat-ı milliye ile şömendöferlerimizin ve yerli fabrikalarımızın ve seyr-i sefain şirketleriyle ziraat makinelerinin yerli kömürü sarf ve istihlâk eylemelerinin temini. (müttefikan kabul).

Madde 9 – Ereğli - Zonguldak kömür havzası için tetkiki himmet ve zaman sarfını icap eden diğer noktalar da şunlardır. (müttefikan kabul).

A – Havzanın tabakatülarz vaziyeti ve haritalarının iyice tesbiti.

B – Maden ocaklarının halihazırdaki hudut, vaziyet-i hukukiyeleri tayin ve tesbit edilerek münâzaât-ı hâzırayı kaldıracak hukuk-i tasarrufiye meselelerinin sür'at ve kat'iyetle halli. (müttefikan kabul)

C – Bu iki maksad-ı mühimmi mahallinde tetkik ve halletmek üzere mütehassıslardan mürekkeb bir heyetin teşkil ve izamı ve bu heyetin havza faaliyet-i iktisadiyesine vüs'at vermek ve müessesat-ı sınaiye vücude getirmek için ne gibi esasat ve teşkilât lâzım ise bunların ihzar ve temini ile de mükellef tutulması.

Levent Şahverdi Arşivi

ORMANLAR MESELESİ

Madde 1 – Türkiye Ormanlarının fennî bir surette mıntıkalara tefrikiyle her bir mıntıkaya numara vaz'ı ve icab eden planın ve umumî haritalariyle orman istatistiklerinin tanzimi. (müttefikan kabul).

Madde 2 – Ormanlarda tatbik edilen tarifede her ormanın vaziyet-i tabiiyesi vesait-i nakliyesi, mahrec iskeleleri ve istasyonlara olan bu'd ve mesafesi ve masarif-i imaliye ile hakk-ı ticaret nazar-ı dikkate alınarak ormanlardaki kâim eşcar bedelinin esas olmak üzere tayin ve tesbiti. (ekseriyetle kabul).

Madde 3 – Büyük ormanların haritaları tanzim edilerek ihalelerinden evvel bunların civarındaki hizar ve fabrikalara ait ormanların tefriki ve bunların bedelat-ı mukarrere üzerinden fabrika ve hizar sahiplerine verilmesi. (ekseriyetle kabul).

Madde 4 – Hizar ve fabrika sahiplerinin Avrupa'dan getirecekleri bütün alât ve edevatın gümrükten istisnası. (ekseriyetle kabul)

Madde 5 – Depozito usulünün lağvı ile kefalet-i ticariye ve itibariyenin ikamesi ve bedel-i iltizamın bir def'ada alınmayarak tekasit-i muayyeneye raptı ve taksitlerin hululünde tediye etmeyenlerden faiz-i nizamî alınması suretiyle hukuk-ı hazinenin istifası. (ekseriyetle kabul).

Madde 6 – Kereste kaçakçılığını men' için en sağlam bir usulün ciddî bir makta' muayenesi olacağına göre bu cihetlere dikkat edilerek tomrukların makta'lardan imrarı sıralarında memurları tarafından nakliye tezkeresi verildikten sonra tüccar ve köylünün artık serbest bırakılması. (Ekseriyetle kabul).

Madde 7 – Maişetini kerestecilikle temin eden zürra'a eskisi gibi ormanlardan ağaç verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 8 – İhtiyacat-ı mahalliyeye göre ormanların muhafazası zımnında nevahi kanununa mevadd-ı lâzime derci. (ekseriyetle kabul).

Madde 9 – Baltalık Kanununun köylünün ihtiyacını kâfil bir surette tâdili. (ekseriyetle kabul).

Madde 10 – Kapalı zarf usulü yerine alenî müzayedenin kabulü. (ekseriyetle kabul).

Madde 11 – Gümrüklerde usul-i himayenin tesisi (odun, mangal kömürü de dahildir.) (Ziraat ve Sanayi grupları nısf-i arâ ile ticaret grubu ekseriyetle ve işçiler müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 12 – Kesif orman ve maden sahalarının şömendöferlerle yekdiğerine ve bilhassa ihracat limanlarına rabıtları. (müttefikan kabul).

Madde 13 – Ormanların terakki ve inkişâfına hizmet edecek yolların inşası için nevahî şurâlarına selâhiyet-i kâmile itâsı. (ekseriyetle kabul).

Madde 14 – Orman nizâmnâmesinin asrî bir surette tadil ve ıslahı. (müttefikan kabul).

Madde 15 – Düşmanın yakıp tahrip ettiği kasaba ve köylerin yakınlarında bulunan taş, kireç, tuğla, kiremit ve kerpiç ocaklarının beş sene müddetle resimden afvı (müttefikan kabul).

TİCARET - İ BAHRİYE MES'ELESİ

Madde 1 – Kendi limanlarımızda kendi bayrağımızdan maâdasının ticaret yapamaması ve (Kabotaj) da hakk-ı istiklâlimizin tamamen istimâl edilmesi (müttefikan kabul).

Madde 2 – Armatörlere vapur almak hususunda en büyük müsaâde ile sermaye temin edecek ticaret-i bahriye bankalarının tesisi ve bu bankaların merkez sigortacılığını da yapması (müttefikan kabul).

Madde 3 – Donanma Cem'iyetinin sermaye ve matlûbâtının evlad-ı şühedaya tahsis ve temliki ve bu sermaye ile bir ticaret-i bahriye bankası tesisi (müttefikan kabul).

Madde 4 – Sanayi-i bahriyemizin himayesi için hükûmete ait araziden tersane ve çek mahalli olabilecek yerlerin bilâ bedel hemen sanayi-i bahriye sanatkârlariyle amelesine teslimi. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Mevcut olup da ihtiyaca kâfi olmaya inşaat tezgâhlarının inşasında lüzum görülecek olan ve memlekette mevcut olmayan bütün mevaddın rüsumdan istisnası (müttefikan kabul).

Madde 6 – İnşaat tezgâhlarının ve ustalarının beş sene müddetle rüsumdan muâfiyeti (müttefikan kabul).

Madde 7 – Yapılacak merakib-i bahriye mevadd-ı ibtidaîyesinin ve motörlerinin rüsumdan muâfiyeti. (müttefikan kabul)

Madde 8 – Merakib-i bahriyenin fenne tatbikan yapılması bahrî tekâmülümüz için elzem olduğundan planlarının Bahriye Vekâleti

Levent Şahverdi Arşivi

tarafından tezgâhlara tevdi'i ve inşaatın plânlara tatbikan yapılması (müttefikan kabul).

Madde 9 – Üçyüz tondan yukarı inşaat yapacak tezgâhlara hükümetce mükâfaatlar verilmesi (müttefikan kabul).

Madde 10 – Limanlar dahilinde postacılık yapabilmek hakkının plana tevfikan yapılan merakib-i bahriyeye hasredilmesi (müttefikan kabul).

Madde 11 – İnşaat-ı bahriye için ormanlardan kat'ına teamülen mezun oldukları kerestenin bundan böyle herhangi suretle olursa olsun, men'edilmemesi (müttefikan kabul).

Madde 12 – Merakib-i bahriyenin behemehâl sigorta edilmesinin mecburî olması (müttefikan kabul).

Madde 13 – Seyr-i sefain idaresinin ticarî bir heyet tarafından idaresi ve ıslahı (müttefikan kabul).

Madde 14 – Hükûmetin icabında istifade etmek üzere vaz'eylediği tedarik, vesait-i nakliye-i Bahriye Kanununa bâdemâ tamamen riâyet edilmesi (müttefikan kabul).

Madde 15 – Posta nakliyatını yapan gemilerden fener ve sıhhiye rüsumunun nısıf alınması müteâmil olduğundan, Türk vapur idarelerine de bu hakkın teşmili (müttefikan kabul).

Madde 16 – Vapur ve motörlerce alınan ihrakiyeden rüsum alınmamasının temini ve merakib-i bahriyenin yalnız limanlara raptı ve bir resim vermesinin temini (müttefikan kabul).

Madde 17 – Herhangi zamanda olursa olsun, bir vapurun limana geldiğinde pratikasının verilmesinin temini (müttefikan kabul).

Madde 18 – Limanlarımız tamamen açık olduğundan, Karadeniz ve Akdeniz'de müstacelen limanlar tesisi (müttefikan kabul).

Madde 19 – Tahmil ve tahliyenin yapılabilmesi için teshilât göstererek behemehâl kayık limanlarının tesisi (müttefikan kabul).

Madde 20 – Alelusul kefalet alınmak şartiyle motörlere de transit eşyasının nakline müsaade verilmesi (müttefikan kabul).

Madde 21 – Ticaret-i bahriyede tesanüdü temin için Esnaf Cem'iyetleri teşkiline müzaheret edilmesi (müttefikan kabul).

Madde 22 – Ticaret-i bahriye meslek mekteblerinin tesisi (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 23 – Balıkçılığın ve balık mahsûlâtının himâyesi ile balık rüsumunun tadili (müttefikan kabul).

Madde 24 – Balıkyağcılığının tekâmül ve terakkisinin temini için himâyesi (Ekseriyetle kabul).

TİCARET İŞLERİNİ KOLAYLAŞTIRACAK ESASLAR

Evvela: – Ticaret-i umumiye emniyet ve itimadla devam ve terakki edebileceği cihetle memleketin her tarafında zaman zaman zuhur eden asayişsizliğin kökünden ref'ine dair olan hususatın nazar-ı dikkate alınması ve jandarma, polis ve mehakim teşkilâtına çok ehemmiyet verilmesi (müttefikan lkabul).

Saniyen: – Gümrükler mes'elesi ki, biri ticaret, ziraat ve sanayile alâkadar olan hükûmetin gümrük, siyaseti, diğeri gümrük muamelâtıdır.

GÜMRÜK SİYASETİ

1 – Dahilî ve Millî sanayi'in inkişâfı, yerli mamûlât ve mevadd-ı ibtidâîyenin ve deniz mahsulâtının revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sistemi takibi ve gümrük mesailinde müdahalat-ı ecnebiyenin adem-i kabulü ve meselâ:

A – Bazı mahallere sanayi ve ziraat ve ticaretin muhtaç olduğu mevadd-i ibtidâîyenin mümasili mevcut olmadığı takdirde, gümrük resminden istisnası (müttefikan kabul).

B – Ham mevad olarak fazla resme tâbi olduğu halde memlekette ihzar edilerek ihraç olunmak istenen bazı mamûlâtın hîn-i ihramda mevadd-ı ibtidâîyesinin verdiği fazla resmin iâdesi ve bilfarz lokum ve helva gibi mevadd-ı ihracatın teşviki maksadiyle bu cins ihracatta şeker için mukaddeme verilen resmin hîn-i ihracında ashabına reddi, yâni kabul-i muvakkat ve redd-i rüsum usûllerinin tatbiki (müttefikan kabul).

C – Memlekette sanayi'e elzem olan bazı mevadd-ı ibtidâîyenin men'i ihracı ezcümle kısmen sanayi memleketi olan garbî Anadolu'nun ve bettahsis İzmir Vilâyeti mıntıkasında halıcılığın temin-i inkişâfı için metanetiyle temayüz eden yapağımızın bilhassa bir rakib-i müdhiş olan Yunanistan'a herhangi suretle olursa olsun, men'i ihracı ve halıcılık hakkında Yunanistan'da gösterilen müsaadatın ayrıca memleketimizde de ibrazı (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

GÜMRÜK MUAMELÂTI

1 – Gümrük muamelâtının teshili için bellibaşlı limanlardan maadâ ikinci ve üçüncü derecedeki bilûmum limanlarda dahi ihtiyaca kâfi transit antrepoları tesis ve bu antrepoların tamamen hükûmet tarafından ihdası kabil olamadığı takdirde, bunların idaresinin suret-i mutlakada millî ellere tevdi ve gümrük arziyelerinden alınan ve elyevm fâhiş bulunan arziye rüsumunun hadd-i itidale tenzili (müttefikan kabul).

2 – Kara gümrüklerinin hudutlarımızın meb'delerinde ihdası kaçakçılığın men'ini teshil yani daha ziyade önünü alacağından, gümrük hudud muhafızlarının tezyidiyle münasib tedabir ittihazı (müttefikan kabul).

3 – Mavna ücretinden gayrı dizbarko ve supalan namlariyle emtia-i ticareti ashabından hiç bir vechile fuzuli ücret alınmaması gibi hususatın kat'iyen temini (müttefikan kabul).

4 – Gümrük tarifeleri tadilâtının tarih-i ilândan altı ay sonra tatbiki (müttefikan kabul).

5 – İstanbul'dan mübâyaa ve Türkiye'ye ithal edilecek eşya ve emtia için ayrıca bir gümrük resmi alınmamasının âcilen temini ve bütün memleketimizde ticaret-i dahiliye için yapılan muamelâtın bilâ istisna her yere teşmili (müttefikan kabul).

İNHİSAR SİSTEMİNİN REF'İ

Birçok siyasî entrikalara alet olan inhisarların memleketi daima kemirmek ve emmekten başka serbesti-i say ve amel ve ticareti de ilga edecek derecede mazarratlar tevlid eylediği malûm olmasına binâen ecnebî sermayelerinin hükûmetle iştirâk ederek memleket mahsulat-ı ibtidâîyesini veya sanayi veya ticaretini yed-i inhisarına alamaması ve mevcutlarının ref'i (Ekseriyetle kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

KAVANİN VE AHKÂM-I TİCARİYENİN ISLAH VE TADİLİ

Madde 1 – Ticaret kanunlarımıza nazaran hukuk-i medeniye ve ticariyemizin vikayesini âmir mesail ve mevaddın nazar-ı ihtimama alınması (zürra ekseriyetle diğerleri müttefikan kabul).

Madde 2 – Ticaret-i berriye ve bahriye kanunlarımızın tadilâta mazhar edilmek suretiyle tüccara ve ihtiyacat-ı memlekete daha faydalı bir hale ifrağı ve ticarete müteallik kanunların tanzimine memur komisyonlarda ticaret odalarından da azâ bulunması (müttefikan kabul).

Ve bilhassâ âtideki noktalarda ıslahat icrasının müstacelen tetkiki:

A – Şirketlerin tarzı teşekkülünün ve şirket envaının tayininde ve imtiyazlı olanların haricindeki anonim şirketlerinin teshil-i teşekkülünü temin zımnında.

B – Poliçeler ve senedat-ı ticariye hususunda.

C – Ticarî hükümler tesisinde ve ticaret mahkemelerinin ıslahında.

D – Pul rüsumunun tevhidinde.

E – Ticarete müteallik usuller ve vergiler ve ticaret muahedelerinin akit ve tanziminde ve gümrük tarifelerinin tebdilinde ticaret ve ziraat ve sanayi odalarının behemehâl mütâlaaları alınması noktasında iltizam-ı sür'at zaruridir. (Zürra ekseriyetle işçiler müstenkif diğer gruplarca kabul.)

İTİBARİ TEŞKİLÂT VE TESHİLATI

1 – Memlekette müteferrik sermayemizin tensikı zaruretinin ve ticaret ve terhin-i emlâk bankalarına olan ihtiyaçı mübremin izahı vareste-i beyândır. Binâenaleyh bu kabil müessesat-ı maliyeyi hükûmetin şiddetle mürakabe etmesi ve memlekette millî bir şekilde teessüs etmelerinin hükûmetce teshili (müttefikan kabul).

2 – Memlekette hakikî tedavül ve ticaret bankaları teessüs edinceye kadar mevcut bankaların faiz-i nizamîlerden başka komisyon namiyle icat ettikleri keyfî ve indî ve faiz-i aslîyi tecavüz edecek derecede muhtekirâne aldıkları mebaliğin men'i çaresinin ihzarı (ekseriyetle kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

3 – Sigortalar fâhiş primlerle halkı ızrar etmekte ve tediyesiyle mükellef oldukları vergileri dahi birçok ilâvelerle ashab-ı alâkaya tahmil ve bazıları muhtelif ve vahî vesilelerle sigorta bedelatını tediyeden imtina eylemekte olduğundan, meyânelerinde tesis ettikleri sendikanın feshi ve sigorta muamelâtının tanzimi için hükûmetce kavanin-i mahsusa vaz'ı ve taahhüdatını icra etmeyen kumpanyaların icra-yı muameleden men'i ve memnu'iyet-i vakı'aya muhalif hareket edenlerin tecziyesi (müttefikan kabul).

4 – Mürabaha Nizâmnâmesinin fâhiş faizlerle ve türlü türlü namlarla halktan gayrı meşru menafi teminine mahal bırakmıyacak kuyud ile tadil ve tatbiki (ziraat, ticaret müttefikan kabul sanayi, işçiler müstenkif).

TİCARET ODALARI

A – Ticaret odalarının memleketin her tarafında teşkilleri ve bu hususta evvelce tanzim edilip kanuniyet kesbedemiyen kararnamenin tetkiki ve bilûmum ticaret ve sanayi odalarının bu hususlaki mütâlaalarının ahzı suretiyle müstacelen bir kanun tanzimi (müttefikan kabul).

B – Ticaret odaları intihâbı rüesâ-yı memurîn-i hükûmetin fazla müdâhalâtına maruz kaldığı cihetle tüccar bu teşkilâtı kendi ruhundan kopmuş bir müessese addetmediğinden, Ticaret odaları Mecalis-i İdaresine intihâb edilecek azâyı tefrik eden heyet-i intihâbiye'nin doğrudan doğruya tüccarca intihâbları (İşçiler müstenkif diğerleri müttefikan kabul).

C – Ticaret odalarının zahire, hububat vesaire borsaları ihdas edecek ve neşriyat-ı iktisadiye yapabilecek menabi'i varidata mâlik olması (tüccar, sanayi ve işçiler müttefikan, zürra akalliyetle kabul).

D – Ticaret ve Sanayi Odalarının mahallerinde mekâtib-i ticariye ve sına'iye tesisi ve bunları himâyeye çalışmaları kaydının herhalde kabulü (tüccar, sanayi, ziraat kabul, işçiler müstenkif).

E – Bilûmum Ticaret ve Sanayi Odalarının murahhaslarından müteşekkil her sene "Umumî Ticaret ve Sanayi Odaları Kongresi" akdi esbabının temini (Ticaret, sanayi, ziraat kabul, işçiler kısmen müstenkif).

Levent Şahverdi Arşivi

F – Ticaret ve Sanayi Odalarının iştirakiyle memleketimizin mühim ticaret merkezlerinde mahsulat ve mevadd-ı ibtidâîyemizle, mamulât-ı dahiliyemizin vaz ve teşhirine mahsus umumî ve daimî sergiler küşadı ve ticaret odalariyle İktisat Vekâleti tarafından bu yolda ticarî salnâmeler neşr ve tevzii ve muhtelif lisanlara da tercümesiyle dünyaya tevzi'leri ve mümasillerinin celbi (üç grup ekseriyetle Ticaret müttefikan kabul).

TİCARET-İ HARİCİYE MÜESSESELERİ

Madde 1 – Memalik-i ecnebîyede ticaret şehbenderliği usulünün tevsian tatbiki ve şehbenderlerin erbab-ı iktidar ve ihtisastan tayini ve muntazaman malûmat vermeğe mecburiyetleri (müttefikan kabul).

Madde 2 – Şehbenderlerin nezaret ve idareleri altında ticarî istihbarat ve tahkikat müesseseleri küşadı (müttefikan kabul).

Madde 3 – Münasib olan büyük haricî ticaret merkezlerinde Türk Ticaret Odaları tesis ve küşadı (müttefikan kabul).

Madde 4 – Teşkili tekarrür eden Türk Ticaret Bankasının Türkiye ile muamelede bulunan en mühim ticaret merkezlerinde de şubeler küşadı (müttefikan kabul).

Madde 5 – Ticaret-i hariciyeyi teshil için memleketimizin muayyen mahallerinde ticaret-i hariciye, mahsulat ve mevadd-ı ibtidâîye sergileri tesisi (müttefikan kabul).

ŞİRKETLER

Madde 1 – Kollektif ve komandit şirketlerinde şürekâdan birinin vefatiyle şirket muamelâtına iras-ı sekte edilememesi için kanuna ahkâm-ı lâzime vaz'ı (müttefikan kabul).

Madde 2 – Anonim Şirketlerinin teşkilinde mevadd-ı âtîyenin nazar-ı dikkate alınması (çiftçiler ekalliyetle, işçiler red diğer gruplar müttefikan kabul).

A – Anonim Şirketler Nizâmnâmesinin tasdiki hususunun vilâyete ait olması.

DPT
Dokümantasyon ve Kütüphane
Levent Şahverdi Arşivi

B – İlk meclis-i idareye dahil olan müessislerin berveçhiâtî nisbetinde sermayeye iştirâki ve erbab-ı fen ve ihtisasın istisnâsı: (50) bin liraya kadar yüzde kırk, (100) bin liraya kadar yüzde yirmibeş, (250) bin liraya kadar yüzde onbeş, (500) bin liraya kadar yüzde on, beşyüz bin liradan yukarı sermaye ile teşekkül edecek şirketlerin müteşebbisleri asgarî elli bin lira derecesinde bir hisseyi tediye etmeleri şartiyle müteşebbislerin servet ve şahsiyetleri hakkında hükûmetce hukuk-i umumiye ve menfaat-i şirketi kâfil tahkikat-i ciddiye icrası (üç grubun ekseriyetle kabul, işçiler ekseriyetle müstenkif).

C – Her hissedarın hissesi nisbetinde reye sahip olması (üç grup müttefikan kabul, işçiler red.)

D – İhtiyat akçesinin millî müessesat-ı maliye ve sınaiye ve sigorta şirketleri hisse senedatına tahsisi ve hükûmetin kontrolü (üç grup müttefikan kabul, işçiler red).

Madde 3 – Avrupa'da pek ziyade münteşir olan (Limited) gibi mesuliyet-i mahdudeli şirketlerle müstahsiller ve müstehlikler hakkında fevaid-i azîmeyi cami müstahsil ve müstehlik kooperatifleri hakkında ahkâm-ı lâzıme-ı kanuniye vaz'ı (müttefikan kabul).

Madde 4 – Sigorta şirketleri hakkında keza ahkâm-ı lazime vaz'ı (müttefikan kabul).

A – Millî sigorta şirketlerinin teshil-i teşekkülü (müttefikan kabul).

B – Hayat sigortasının münhasıran devletce icrasını temin için millî bir hayat sigorta müessesesi vücuda getirilmesi (müttefikan kabul).

Madde 5 – Anonim şirketlerinde vukua gelmekte olan su-i istimalâtın önüne geçmek için tedabir-i mania ittihazı ve hissedarlar hukukunun siyaneti için şirketler muamelatının hükûmetin müessir mürakabesi altına alınması (müttefikan kabul).

TİCARETE AİT MEVAD-I MÜTEFERRİKA

Madde 1 – Rumeliden vesair mahallerden hicret edenleri kabiliyet ve bünyelerine mülâyim ve meslek ve ihtisaslariyle muhitlerine göre münasib yerlerde iskân etmek için derhal ehil komisyonlar teşkili ve gelecek muhacirînin işsiz ve yersiz kalmamaları için şimdi-

Levent Şahverdi Arşivi

den emval-i metrukeye ait arazi vesairenin icarında kuyud-i ihtiyatiye vaz'ı ve bunun hükûmete telgrafla arzı (müttefikan kabul).

Madde 2 – Rıhtım, mavna, hammaliye ücretleri için ticaret odaları, belediye ve liman riyasetlerince icabında müttehiden bir tarife tertibi ve rıhtım şirketlerinin hükûmetle olan mukaveleleri hilâfına olarak fahiş ücret alamamaları ve rıhtıma çıkmayan eşya-i ticariyeden hiç bir suretle rıhtım ücreti alınmaması hususlarının hükümetin nazar-ı dikkatine vaz'ı (müttefikan kabul).

Madde 3 – Saatlerin muayyen bir nısfünnehâra göre ayar edilmesi (müttefikan kabul).

Madde 4 – Gerek yeni imtiyazlarda ve gerek mevcut olanlarda vesait-i nakliye kol ücretlerinin, ziraat, ticaret ve sanayi odaları sendikalar gibi alâkadarların rey ve mütalaâsı alınarak tanzim ve ıslahı (müttefikan kabul).

Madde 5 – Harb dolayısiyle yanan ve yıkılan mahallerde musakkafât vergisinin bir müddet avfı (Ticaret kabul diğer gruplar red).

Madde 6 – Harb dolayısiyle yanan ve yıkılan kasaba ve karyeler ashabı tarafından inşası uzun senelerce mümkün olamıyacağından inşaatın şirketlere ihalesiyle bedel-i inşanın uzun taksitlerle sahiblerinden alınması (müttefikan kabul).

Madde 7 – Eytam nizâmnâmesinin büyük ve küçük vereseler hukukunu kâfil bulunmaması bir takım islâm ticaret müesseselerinin mahvını mucib olduğundan, mezkûr hususun nazar-ı dikkate alınması (müttefikan kabul).

Madde 8 – Dâülkelb tedavihânelerinin her vilâyet merkezinde tesisi suretiyle teksiri (müttefikan kabul).

Madde 9 – İpek ticaretini tedenniden vikaye için mütehassıslar celbi ve harir dâr'üt'talimînin düyûn-i umumîyeden irtibatının fekkiyle İktisat Vekâletine rabtı (müttefikan kabul).

TEDRİSAT-I İKTİSADİYE

Madde 1 – İstanbul Ticaret mekteb-i âlisinin hükûmet ve talî kısmının da ticaret odaları ve ticarî heyetler mürahhaslarından müteşekkil bir komisyon tarafından idaresi ve bu mektebin son gaye-

Levent Şahverdi Arşivi

sine vüsul için tensik ve takviye ve islahı (Ziraat ekseriyetle red, diğer üç grup müttefikan kabul).

Madde 2 – Türkiye'nin mühim ticaret merkezlerinde de ticaret mektebleri açılması (müttefikan kabul).

Madde 3 – Her yerde ve bilhassa ticaret mektebi açılamıyan mahallerde serbest ve mecburî çırak mektebleri tesisi (müttefikan kabul).

Madde 4 – Bilûmum mekteblerde ve hususî sultanî ve idâdîlerde iktisadî tedrisata ehemmiyet verilmesi (müttefikan kabul).

Madde 5 – İktisadî ve Ticarî asar ve neşriyatın himâye ve taltifi ile mevkut-i ticarî ve sınaî istatistikler tertib ve neşri ve memleketin iktisadî coğrafyasının tanzimi (müttefikan kabul).

TEMETTÜ VERGİSİ

Madde 1 – Temettü vergisinin şimdiki usul-i cibayetinin tâdiliyle alelûmum küçük esnaf ve erbab-ı say ve amel ve işgal ettiği mahal büyük olduğu halde hadd-i zatında az kazanan ticaret ve sanayi müntesibleri için ağır olmayacak bir surette tanzimi ve bilhassa kanunun kazanç nisbetlerine ve yapılan muamelâta göre vergi tarhı esasını ihtiva eylemesi (müttefikan kabul).

VESAİT - İ NAKLİYE MESELESİ

Madde 1 – Turuk-i umumiye ve hususiyemizin inşalarının ikmalini hüsn-i muhafaza ve acele tamiratının ifâsını kâfil kabil-i tatbik bir usulün vaz'ı (müttefikan kabul).

Madde 2 – Turuk-i hususiye için tarik bedel-i nakdisinin ilgasiyle Türkiye'de mütemekkin her ferd hakkında amele-i mükellefe usulünün vaz'ı ve efradın kendi kazaları dahilinde çalışması. Ve bununla beraber amele-i mükellefe yerine bedel-i şahsiyenin dahi kabulü ve amele-i mükellefe mevkiine, arızasına göre ölçü üzerine iş taksimiyle yolların inşa ve tamiri (müttefikan kabul).

Madde 3 – Memleketimizin iktisadî ana hatları olacak demiryolları inşasının hükûmetce bir programı olarak kabulü (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 4 – Şömendöfer nakliye ücretlerinin hadd-i asgariye tenzili (müttefikan kabul).

Madde 5 – Şömendöfer kumpanyalarının zayi'edüp tazmin ile mükellef oldukları emvalin zaman-ı teslimdeki kıymetine göre bedellerinin tazmini (müttefikan kabul).

Madde 6 – Şimdiye kadar projeleri ihzar edilmiş kabil-i seyr ve sefer nehirlerin tathiriyle merakib-i sabihanın çoğaltılması (müttefikan kabul).

Madde 7 – Lastiksiz kamyonların seyir ve seferden men'i (müttefikan kabul).

Madde 8 – Lüks otomobillerin kemakân gümrüğe tâbi tutulmasiyle beraber otobüs ve yük kamyonlarının gümrük resminin tahfifi (üç grup müttefikan kabul. Tüccar grubu bilûmum otomobillerin gümrük resminden muafiyetinde israr).

Madde 9 – Tayyare ile posta nakliyatı icrasına müsaade olunması ve hutut-i havaiyemizde merakib-i havaiye işletmek hakkının Türk Şirketlerine ve Türk teb'asına tahsisi (müttefikan kabul).

VESAİT - İ MUHABERE MES'ELESİ

Madde 1 – Posta ve telgraf vesaitinin tanzimi, kaza, nahiye ve karyelere kadar posta irtibatının tevsii. Lakaydisiyle taahhürata sebebiyet verenler hakkında ahkâm-ı kanuniyenin şiddetle tatbiki (müttefikan kabul).

Madde 2 – Telgraf ücretlerinin hadd-i itidale tenzili, gazetelere ait telgraf kelimelerinin yirmi paraya indirilmesi ve gazete posta ücretlerinin yüzde elli tenzili (müttefikan kabul).

Madde 3 – Memleketin her tarafına şâmil olmak üzere şimdiden ticaret merkezlerimizde telefon ve muhaberat şebekeleri teşkilinin tesrii hususuna hükûmetce itina olunması (müttefikan kabul).

Madde 4 – Bazı mahallerde esasen tesis edilmiş ve birçok mahallerde de tesis edilecek telgraf merkezlerinin varidatı masarifine takabül etmediği kaydiyle sed veya ihmali câiz olamıyacağından bu bâbda da tedabir-i lâzime ittihazı (müttefikan kabul).

Madde 5 – Muamelât-ı ticariyede teshilat ve fevaîdi memalik-i muhtelifedeki tecarib-i adidesiyle sabit olan (posta çek usulü) ile

Levent Şahverdi Arşivi

(posta tediye emirleri) ve buna mümasil müfid yeniliklerin postalarımızda da tatbik ve icrası ve evvelce olduğu gibi telgraf havalesi usulünün tatbiki (müttefikan kabul).

Madde 6 – Telgrafların posta ile sevki zarureti hasıl olduğu takdirde sahibinin haberdar edilmesi ve ücretinin iadesi (müttefikan kabul).

Madde 7 – Telsiz telgraf istasyonlarının memleketimizde dahi teksir-i adedi suretiyle muhaberatın tesrii (müttefikan kabul).

Madde 8 – Şömendöfer, tramvay, elektrik, telefon şirketleri gibi hidemat-ı umumîyeden birini ifâ eden müesseselerin hükûmetle imza ve teati ettikleri mukavele ve şartnamelere ve tamami-î riayetlerinin temini (müttefikan kabul).

SANAYİ GRUBUNUN İKTİSAT ESASLARI

1 – GÜMRÜKLERDE HİMAYE USULÜ

A – Memleketimizde ihtiyaclarımıza kâfi bir derecede imâl olunan emtianın hariçten ithaline ağir gümrükler vaz'ı suretiyle mümanaat olunması (müttefikan kabul).

B – Memleketimizde mevcut ve ihtiyacata kâfi olan mevadd-ı ibtidâîyenin ağır gümrük resimleri vaz'iyle hariçten ithalinin men'i ve bilakis memleketimizde mevcut olmayıp sanayiimize lâzım olan mevadd-ı ibtidâîyenin gümrük resminden muaf olarak ithalinin temini (müttefikan kabul).

C – Bilûmum sanayi için lâzım olan makine ve makine aksamının gümrükten muafiyeti (müttefikan kabul).

D – Memlekette ne mamûl ve ne gayr-ı mamûl bulunmayan asâr ve semerat-ı san'atın ve bize lâzım olanlarının bilâ resim veya hafif bir gümrük resmiyle ithali (Ekseriyetle kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

2 – TEŞVİK-İ SANAYİ KANUNU HAKKINDA

A – Teşvik-i Sanayi Kanununun yedinci maddesinin beşinci fıkrasında bahsolunan mevadd-ı ibtidâîye cetvelinin san'atın hakikî ihtiyaçlarına muvafık şekilde ve sanayi erbabının re'yi alınarak tesbit edilmesi (müttefikan kabul).

B – Kanundaki vergi muafiyâtinin tevsian tatbiki (zürra ekalliyetle diğer gruplar ekseriyetle kabul).

C – Hükûmet mübâyaatında mamûlat-ı dahiliyenin fiyat farkı yüzde yirmi derecesinde bile olsa, mamûlat-ı hariciyeye tercihi ve münakasalara iştirâk edecek ecnebî mallarının birinci şart olarak gümrüklenmiş mallardan olması (müttefikan kabul).

D – Sınaî müesseseler ve müştemilâtının tesis ve tevsii için taraf-ı devletten beş dönüme kadar arazinin meccânen terkiyle tasarruf senedi verileceğine dair olan hükm-i kanunun infaz ve tatbiki (müttefikan kabul).

E – Teşvik-i Sanayi Kanunu müsaadeleriyle muafiyetin yalnız Türkiye teb'asına tahsisi ve Türk sanayi şirketleri için de şirket sermayesinin en az yüzde yetmiş beşi Türkler elinde bulunanlara bahşı. (ekseriyetle kabul).

F – Teşvik-i sanayi kanununun mütebaki müddeti olan beş seneden maada ayrıca yirmi beş sene daha temdidi. (müttefikan kabul).

G – Her sene meşherler açılması ve mümtaz erbâb-ı sanayiin mükâfatlandırılması. (müttefikan kabul).

H – Kadın ve erkek bilûmum ahali, memurin-i mülkiye ve askeriyenin yerli mamulât ve mensucat kullanmasının mecburî olması. (müttefikan kabul).

3 – YOLLAR VE VESAİT-İ NAKLİYEDE HUSUSÎ TARİFE

A – Türkiye'nin vâsi' demiryollarına mâlik olmasının ve sanat merkezleri olan büyük şehirler ve limanlarla dahildeki kasabalar arasında şömendöfer, yoksa herhalde şoseler yapılmasının müstacelen temini. (müttefikan kabul).

B – Mevcud Şömendöfer ve vapur idarelerinin yerli mamulât ve masnuatı nakilde hususî tarifenin tatbikini temin için hükûmetin sarf-ı mesaî etmesi ve bundan böyle inşa olunacak şömendöferler şartnamesine işbu kaydın behemehâl ithali. (püttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

4 – SANAYİ BANKALARI

A – Erbâb-ı sanayie kredi yapmak için behemehâl bir sanayi bankasının tesisi. (Zürra' ekseriyetle diğer gruplar müttefikan kabul.)

B – Ziraat ve köy bankaları hariç olmak üzere hükûmetin elyevm Türkiye'de mevcut imtiyazlı ve hususî bankalar nezdinde teşebbüsat-ı müessirede bulunmak suretiyle birkaç bankadan birer miktar sermaye tefrik ettirerek husule gelecek mühimce bir sermaye ile bir sanayi bankasının küşadının temini ile memleketteki sanayie mahsus mütedavil sermayenin tevsi ve tezyidine çalışılması. (işçiler red, diğer gruplar müttefikan kabul).

5 – TEDRİSAT-I SINAİYE

A – Sanayi mekteblerinin her muhitin ihtiyacat ve kabiliyetine göre, tesisi ve tedrisatın İktisat Vekâletinin Sanayi Müdüriyet-i Umumîyesi gibi mütehassıs bir merkez de tevhidi ve tedrisatın bilhassa amelî bir şekle ifrağı. (müttefikan kabul).

B – Sanayi çırak mekteblerinin açılması. (müttefikan kabul).

C – Usta kurslarının açılması. (müttefikan kabul).

D – İhtisas için memleketimiz Mekâtib-i sınaiyesinden mezun olanların Avrupa'ya gönderilmesi ve tahsil-i tâlisini memleketimizde ikmâl etmiş olanlardan sanat mühendisleri yetiştirilmesi. (müttefikan kabul).

6 – SANAYİ ODALARI :

A – Her liva ve kaza dahilinde bir sanayi odası küşadı. (müttefikan kabul).

B – Her sanayi odası arasında ciddî rabıtalar temin eylemek. (müttefikan kabul).

C – Makarr-ı hükûmette bütün sanayi odalarının merbut olduğu büyük bir merkezî Sanayi Odası tesisi. (ekseriyetle kabul).

D – Esnaf cem'iyet ve loncalarının tesisi. (İşçiler red, diğer gruplar ekseriyetle kabul).

E – Emvâl-i metrukeye kalan müessesat-ı sınaiyyenin bilhassa sanat erbabına verilmesi ve sanayi muhitlerinin inhilâlden vikayesi. (işçiler red, diğer gruplar ekseriyetle kabul).

F – İhtirâ berâtlarının yeniden tetkik ve tâdili ve alâmet-i farika kanununun islahı. (Ekseriyetle kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

İŞÇİ GRUBUNUN İKTİSAT ESASLARI

Madde 1 – Amele namiyle hitab edilmekte olan kadın ve erkek erbab-ı sây ve ameleye bundan böyle işçi denilmesi. (müttefikan kabul)

Madde 2 – Sarî hastalıklar ve bilhassa verem son zamanlarda işçiler ve umum muhtacin ve ailelerinde pek ziyade tahribat yaparak ırkın özünü mahvetmekte olduğundan, hasılâtı tesis edilecek verem tecrithaneleri, sanatoryumlar, emzikhaneler ve hastahanelerin masraflarına karşılık tutulmak üzere (Sıhhat vergisi) namiyle bir verginin temettü vergisine bir miktar zammı. (İşçiler, çiftçiler müttefikan kabul, sanayi ekseriyetle kabul, ticaret red).

Madde 3 – Meb'us ve belediye intihâblarında temsil-i meslekî usulünün kabulü. (Üç grup ekseriyetle kabul, ticaret red).

Madde 4 – Dernekler yani sendikalar hakkının tanınması. Tatil-i eşgâl kanununun yeniden işçilerin hakkını tanımak üzere tetkik ve tanzimi. (müttefikan kabul).

Madde 5 – Ziraatten maada sanayi işçileriyle bilûmum işçiler için (bir saat) istirahat müddeti hariç olmak üzere çalışma müddetinin sekiz saat olarak kabulü. (müttefikan kabul).

Madde 6 – Sekiz saat çalışan bir işçinin gece dahi çalıştırılmasına mecburiyet hasıl olduğu takdirde yalnız dört saat çalıştırılacak ve tam gündelik alacak. Yalnız gece çalıştırılan işçiler gündüz işçisi gibi sekiz saat çalışır, fakat iki kat gündelik alır. (birinci fikra müttefikan kabul, ikinci fikra üç grup red, işçiler ısrar).

Madde 7 – Maden ocaklarında çalışan işçilerin altı saatlik mesaisinin bir gündelik itibar olunması. Ve maden ocaklarında onsekiz yaştan dûn olanlarla kadınların çalıştırılmaması. (müttefikan kabul).

Madde 8 – Alelûmum sanat müesseselerinde ve gümrüklerde on iki yaşını ikmâl etmeyen çocukların çalıştırılmaması için leylî ve

Levent Şahverdi Arşivi

meccanî müesseseler açılması veya azamî dört saat çalışma ile hafif işlerde çalıştırılmalarına müsaade edilmesi. (üç grup müttefikan, kabul. İşçiler on iki yaşını bitirmemiş çocukların alel'ıtlak çalıştırılmamasında israr).

Madde 9 – Sanat müesseselerinde, matbaalarda ve gümrüklerde üç ay çalışan bir işçiye (sabit işçi) denilmesi. (üç grup müttefikan kabul, ticaret red).

Madde 10 – Bilûmum müesseselerde sabit işçi olarak istihdâm edilen kadınlara doğurmazdan evvel ve sonraya ait olmak üzere sekiz hafta ve her ay üç gün izin verilmesi. Ve bu gündelikleriyle aylıklarının tamam verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 11 – Bilûmum işçi gündeliklerinin memleket maişetiyle mütenasib olarak hadd-i asgari miktarının her üç ayda bir defa dernekler teşekkül edinceye kadar işçi mümessilleri hazır olduğu halde belediye meclislerince tayiniyle müesseseler tarafından vacib-ülittibâ' olmak üzere neşir ve ilânı. (müttefikan kabul).

Madde 12 – İşçi gündelik ve aylıklarının umum müesseselerde nakden ve muntazamman verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 13 – Haftada bir gün işçilere istirahat müddetinin verilmesi, ve hafta tatilinin Cuma günü kabulü. (müttefikan kabul).

Madde 14 – (Bir Mayıs) gününün Türkiye İşçileri bayramı olarak kanunen kabulü. (Sanayi ve işçi müttefikan, çiftçi ve tüccar ekalliyetle kabul).

Madde 15 – Sabit işçilerin hafta tatilleriyle resmî günlerde ve işçi bayramı gününde gündeliklerinin tam verilmesi. Umumî tatil günlerinde işçileri çalıştırmak mecburiyeti hasıl olduğu takdirde iki kat gündelik verilmesi. (birinci fıkra üç grup tarafından red, işçiler tarafından israr, diğerleri müttefikan kabul).

Madde 16 – Umum sanat müesseselerinde ve gümrüklerde ve matbaalarda ve şirketlerde müstahdem işçilerin hastalandıkları takdirde üç aya kadar gündeliklerinin tam verilmesi. Ve üç ay hastalanan ve hastalığı şifa bulmayan bir illetle malûl olduğu tahakkuk eden işçilerin işten çıkarıldıkları takdirde müesseselerin iktidar-ı malîyesi ile mütenasib ikramiyeler vermeleri (birinci fıkra üç grup, tarafından red, işçiler israr. Diğer fıkra müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 17 – Evlenecek işçilere gündelikleri verilmek şartiyle bir hafta izin verilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 18 – Bir sene iş başında bulunan işçilere senede bir ay izin verilmesi ve gündeliklerinin tam itâsı. (üç grup red, işçiler israr).

Madde 19 – Daimî büyük sanat müesseselerinde, gümrüklerde, şömendöfer, elektrik ve tramvay gibi şirketlerde, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin kaza ve ihtiyarlık dahil olduğu halde hayat sigortasına rabıtları ve sigorta ücretinin müessese sahibleriyle işçiler tarafından yarıyarıya verilmesi. Ve derneklerin koyacağı tekaüdiye hakkının müesseselerce tanınması. (müttefikan kabul).

Madde 20 – İş başında sakatlanan umum işçilerin sermayedârlar ve müesseseler tarafından hayatlarının emniyet altına alınması. (üç grup red, işçiler israr).

Madde 21 – İkiyüz elli işçi kullanan fabrikalar, şirketler müesseseleri içinde veya yakında bir dispanser, maden ocaklariyle büyük kıt'ada ormanları işleten ve ormanlarda fabrika yapan sermaye sahiblerinin veya şirketlerin ve tuzlaların cıvarında birer hastahane ve maden ocaklarında işçiler için behemehâl birer parasız hamam yapmalarına mecbur tutulmaları. (müttefikan kabul).

Madde 22 – Sanayi ve mesaî müdüriyeti umumîyesinde bir mesaî Heyet-i teftişiyesinin ihdası ve bu heyete birlikler ittihadından müşavir kabulü.

Madde 23 – Sanat müesseseleri ve işçi çalıştıran diğer müesseselerin mevcut sıhhî nizamlara tevfikan daimî surette sıhhiye memurları tarafından teftiş ettirilmesi ve bu hastahanelerin yapılması.

Madde 24 – Büyük sanat müesseseleriyle, şirketler, madenler, tuzlalar ve büyük kıt'ada orman işletenler ve bu ormanlar civarında fabrika yapanların müesseseleri yakınında işçileri için sıhhî evler yapmalarına mecbur tutulması, veya ev kirası zammı vermeleri. (üç grup müttefikan tüccar grubu ekalliyele kabul)

Madde 25 – İşçi çocuklarının şehit çocuklarından sonra tercihan leylî sanat mekteblerine meccanen kabulü. (müttefikan kabul).

Madde 26 – Memlekette açılacak bütün işlerin Türk erbab-i sây ve ameline tahsisi. (müttefikan kabul).

Madde 27 – Memleket dahilinde ticaretin tamamen serbest bulunması ve inhisar şeklinde imtiyaz verilmemesi. (müttefikan kabul).

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 28 – İnhisar suretiyle memleketimizde icra-yi ticaret etmekte olan tütün rejisi inhisarının hemen ilgası. (ve imtiyazlı ecnebî müesseselerinin devletleştirilmesi.) (birinci fıkrası müttefikan kabul sonuncu fıkrası yalnız işçiler tarafından kabul, diğer gruplar red).

Madde 29 – Ham eşya ve memleketimizde mebzulen yetişen, birinci derecede ihracat mevâddı meyanında bulunan tütün, pamuk, palamut, üzüm, incir ve ikinci derecedeki yün, tiftik, deri gibi mevâddın işlenmedikce ihracının kat'iyyen men'i. İhracı halinde de ağır ihracat resmine tâbi tutulması. (Sanayi ve işçi müttefikan kabul, tüccar ve çiftçi grupları: Buna müteallik mukarreratı nakzetmemek üzere tabını müttefikan taleb).

Madde 30 – Temettü kanununun servet ve kazanç itibariyle her terde gelir üzerine tarhını temin eden bir kanunun tanzimi. (ve bu meyanda işçilerin temettü vergisinden kat'iyen afvı ve onbin lirayı mütecaviz sermaye üzerine" müterakki sermaye" ve miras vergisinin ihdası) (birinci fıkra müttefikan kabul, diğer iki fıkra üç grup tarafından red, işçiler israr).

Madde 31 – Hiç bir asrî zihniyete uymayan esnaf talimatnâmesinin ilgasıyle cemiyet teşkili hakkının her sınıf halka kanun mucibince bahşedilmesi. (müttefikan kabul).

Madde 32 – Gediklerin, kabzımallığın, sırık hamallığının kat'iyen ilgası. Limanlarda, gümrüklerde kâhya vesair namlarla işçinin hukukunu kaybettiren ve memlekette işçiyi istibdatla kullanan kimselerin faaliyetlerine meydana verilmemesi. (müttefikan kabul).

Madde 33 – Müesseseler tarafından her sene işçilere verilecek ikramiyenin müsavatla tevzii. (üç grup müttefikan kabul, tüccar ekalliyetle kabul).

Madde 34 – Ziraat işlerinde kullanılan işçiler yukarıki maddelerin ahkâmından müstesnâdır. (müttefikan kabul).

İFADE-İ MAHSUSA

Her grupta teşekkül eden İhtisas Encümenlerince tetkik edilen ve doğruca Divan-ı Riyasete verilen diğer birçok kıymetli lâyıhalarda başkaca ve aynen hükûmete takdim edilmiş ve İktisat Kongresi Heyet-i

Levent Şahverdi Arşivi

Umumîyesince kabul edilen yukarıdaki kararlar dahi Encümenimizce tasnif ve tesbit olunmuştur.

İktisat Kongresi ve Mazbata Encümeni
Reisi :
Manisa Sanayi Murahhası
Kâzım Karabekir

Mazbata Encümenine memur murahhas azâlar :

Ziraat grubundan	:	Kâni (Manisa), Lütfi Arif (Akhisar ve Kırkağaç), Mollazade Süleyman (Afyon karahisar)
Ticaret grubundan	:	Mahmud (Gediz), İbrahim Hakkı (Zonguldak ve Bartın), Hamit Şevket (Ödemiş).
Sanayi grubundan	:	Sezaî (İzmir), Ahmet Şerif (İstanbul), Mahir Arif (İstanbul)
İşçi grubundan	:	Aka Gündüz (Kütahya), M. Şefik (Afyon Karahisar), Haydar Rüştü (Gümüşhane)

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA HAZRETLERİNİN İLK TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİNDEKİ İFTİTAHÎ NUTUKLARI

Efendiler;

Azîz Türkiyemizin iktisadî teâlisi esbâbını aramak ve bulmak gibi vatanî, hayatî ve millî bir gaye-i mukaddese için bugün burada toplanmış olan sizlerin, muhterem halk mümessillerinin huzurunda bulunmakla çok mes'ut ve bahtiyarım.

Efendiler;

Uzun gafletlerle ve derin lakaydî ile geçen asırların bünye-i iktisadiyemizde açtığı yaraları tedavi etmek ve çarelerini aramak, memleketi mamûriyete, milleti refahiyet ve saadete îsâl yollarını bulmak için vukubulacak mesainizin muvaffakiyetle neticelenmesini temenni eylerim.

Arkadaşlar;

Sizler doğrudan doğruya milletimizi temsil eden halk sınıflarının içinden ve onlar tarafından müntahab olarak geliyorsunuz. Bu itibarla memleketimizin halini, ihtiyacını, milletimizin elemlerini ve emellerini yakından ve herkesten daha iyi biliyorsunuz. Sizin söyliyeceğiniz sözler, alınması lüzumunu beyân edeceğiniz tedbirler, halkın lisanından söylenmiş telakki olunur ve bunun için en büyük isabetlere mâlik olur. Çünkü halkın sesi, hakkın sesidir.

Efendiler;

Tarih, milletimizin itilâ ve inhitâtı esbabını ararken birçok siyasî, askerî, içtimaî sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok bütün bu sebepler hadisat-ı ictimaiyede müessirdirler.

Bir milletin doğrudan doğruya hayatiyle alâkadar olan, o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tespit ettiği bu hakikat bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde tamamen mütecellidir.

Hakikaten Türk tarihi tetkik olunursa itilâ, inhitât esbâbının iktisadî mesâilden başka birşey olmadığı derhal anlaşılır.

DPT
tasyon ve K

Levent Şahverdi Arşivi

Efendiler;

Tarihimizi dolduran zaferler, yahut izmihlâllerin kâffesi ahvâl-i iktisadiyemizle münasebettar ve alâkadardır.

Yeni Türkiyemizi lâyık olduğu mertebe-i resanete îsâl edebilmek için, behemehal iktisadıyatımıza birinci derecede ve en çok ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz, zamanımız tamamen bir iktisat devrinden başka birşey değildir.

Bir milletin esbâb-ı hayatiyesini, refahiyet ve saadetini teşkil eden iktisadiyatla iştigâl etmemesi, edememesi nazar-ı dikkati câlib bir keyfiyettir. İtirafa mecburuz ki, iktisadiyatımıza lüzumu kadar ehemmiyet verememiş bulunuyoruz. Bir milletin esbâb-ı hayatiyesiyle iştigâl etmemesi veya edememesi, o milletin yaşadığı edvâr ile ve o edvârı tesbit eden tarih ile çok alâkadardır. Bunun esbâbını geçirdiğimiz edvârda, bilhassa tarihimizde arayabiliriz. Şimdiye kadar hakikî manasiyle millî bir devir yaşamadık, binâaleyh millî bir tarihe mâlik olamadık.

Bu noktayı biraz izah edebilmiş olmak için hep beraber Osmanlı tarihini hatırlıyalım: Osmanlı tarihinde bütün gayretler, bütün mesaî milletin arzusu, âmâli ve ihtiyacat-ı hakikiyesi nokta-i nazarından değil, şunun, bunun âmâlini, ihtirasatını tatmin nokta-i nazarından vukubulmuştur.

Meselâ, Fatih İstanbul'u zaptettikten sonra yani Selçukî Saltanatiyle Şarkî Roma İmparatorluğu'na tevarüs eyledikten sonra Garbî Roma İmparatorluğu'na da konmak istedi. Bunun için de bütün milleti bu hedefe doğru sevketti.

Meselâ; Yavuz Selim, Fatih'in açtığı garb cephesini tesbit ile beraber Asya İmparatorluğu'nu birleştirerek büyük bir İslâm ittihadı meydana getirmek istedi.

Kanunî Süleyman, her iki cepheyi tevsi etmek, bütün Bahr-i sefidi bir Osmanlı havzası haline getirmek, Hindistan üzerinde nüfuz tesisi gibi şahane bir siyaset takib etmek istedi ve tabiî bunun için de unsur-ı aslîyi, milleti kullandı.

Arkadaşlar;

Bütün bu ef'âl ve harekât tetkik olunursa, görülür ki, bu kudretli ve azametli padişahlar, siyaset-i hariciyelerini; emelleri, arzuları ve ihtiraslarına istinâd ettirmişler ve teşkilât ve siyaset-i dahiliye-

Levent Şahverdi Arşivi

lerini, bu mevlûd-i ihtirasat olan siyaset-i hariciyelerine göre, tanzim mecburiyetinde kalmışlardır.

Halbuki teşkilât-ı dahiliyenin, siyaset-i dahiliyenin vüs'at ve tahammül derecesinde bir siyaset-i hariciye takib eylemek mecburiyeti vardır. Aksi takdirde felâket ve hüsran muhakkaktır.

Filhakika Osmanlı Hakanları asıl olan bu noktayı unuttular. Bütün ef'âl ve harekâtlarını hayaller ve emeller üzerine bina ettiler. "Teşkilât-ı dahiliyeyi" siyaset-i hariciyeye uydurmak mecburiyeti hasıl olunca, zaptettikleri mahallerdeki anasırı, olduğu gibi muhafaza mecburiyetinde kaldıktan başka onlara istisnâlar, imtiyazlar bahşettiler.

Diğer taraftan unsur-i aslîyi, uzun seferlerde, fütuhat meydanlarında dolaştırttılar ve bu suretle kendi kendini tahrib etmiş oluyordu.

Bu itibarla millet, yani unsur-i aslî kendi evinde, kendi yurdunda esbâb-ı hayatiyesini istihsâl için çalışmaktan mahrum bir halde bulunuyordu. Bu tâcidarlar, milleti böyle diyar diyar dolaştırmakla iktifa etmiyorlar; belki fütuhat dairesi dahiline giren halkı memnun etmek, ecnebîleri memnun etmek için, unsur-i aslînin hukukundan menabi-i iktisadiyesinden bir çok şeyleri (atiyye) olarak onlara bahşediyorlardı.

Meselâ Fatih zamanında Cenevizlilere verilen imtiyazlar bu kabildendir. Nitekim bu imtiyazlarla açılan yol bilâhare kendisinden sonra tevesü etmiş bulunuyordu. Ve bu imtiyazat, devletin en kuvvetli zamanında, vukubuluyordu ve bunlar, mahzâ ihsân-ı şahane olmak üzere vukubuluyordu.

Kanunî zamanında Venediklilerle bir ticaret muahedesi yapılmak istenmişti. Padişah bunu şerefine mugayir buldu. Zira ona göre muahede, müsavî devletler arasında yapılabilirdi. Halbuki o zaman Venedikliler bir bende makamında idiler. Öyle olmakla beraber ona müsâadâtta bulunuldu. İşte bu müsâade kelimesi bilâhare (kapitülasyon) kelimesi ile tercüme edilmişti. Bu, arz-ı teslimiyete mecbur olanlar ve bir kal'a içinde mahsur olanlar arasında kullanılan bir kelimedir.

Millet, eviyle ve esbâb-ı hayatiyesiyle iştigalden memnû olarak diyar diyar dolaştırılıyorken bu diyarlar halkı birçok imtiyazlara mâlik olarak çalışıyor, yani fâtihler unsur-i aslîyi peşine takarak kılıçla fütuhat yaparken, zaptolunan memalik ahalisi kazandıkları

Levent Şahverdi Arşivi

imtiyazlarla, muhtariyetlerle sapanlarına yapışıyorlar ve toprak üzerinde çalışıyorlardı.

Fakat efendiler alelacele fütuhat yapanlar, sapanla fütuhat yapanlara binnetice terk-i mevki etmeğe mahkûmdur. (Alkışlar). Bu bir hakikattir ki, tarihin her devrinde aynen vakidir. Meselâ Fransızlar Kanada'da kılıç sallarken oraya İngiliz çiftçisi girmiştir. Bir müddet kılıçla sapan yekdiğeriyle mücadele etti. Ve Nihayet sapan galebe çalarak İngilizler Kanada'ya sahip oldu. (Alkışlar).

Efenilder; Kılıç kullanan kol yorulur, fakat sapan kullanan kol her gün daha çok kuvvetlenir ve her gün toprağa daha çok sahib olur. (Alkışlar)

Efendiler;

Osmanlı fâtihleri, hakanları, müstevlileri unsur-i aslî ile beraber sapanın önünde mağlup olup ric'ate başladıktan sonra asıl felâketlerin büyüğü başladı. Atiyye-i Şahane olarak ecnebîlere bahşedilmiş olan ve memleket dahilindeki gayr-ı müslimlere verilen herşeyi hukuk-i müktesebe telakki olundu. Fakat ecnebîler bununla iktifa etmediler; her gün bunu tevsi için çareler aradılar ve buldular.

Anasır-ı dahiliye, muhafazaya muktedir oldukları imtiyazâta istinâden ve haricin tertibat ve müzaharetine sığınarak siyasî bir mevcudiyet iktisabı için çalışmaktan geri durmadılar. Ecnebiler bir taraftan anasır-ı dahiliyeyi teşvik, diğer taraftan müdahale ile devlet ve millet aleyhine yeni imtiyazlar alıyorlardı. Bu tazyikat-ı mütemadiye altında zaten fakir düşmüş olan anayurdu ve unsur-i aslî, devlete verebilecek parayı güç tedarik edebiliyorlardı. Fakat tâcidarlar, saraylar, bâb-ı âlîler debdebeyi idame için paraya muhtaçtırlar. Bunun için, bunu temin çarelerine tevessül etmiştiler. O çareler de haricî istikrazlar akdi oluyordu.

Fakat istikraz şeraitini o kadar fena yapıyorlardı ki, bazılarını ödemek mümkün olmamağa başladı. Ve nihayet birgün devletler Osmanlı Devleti'nin iflasına karar verdiler ve düyûn-ı umûmiye belâsını başımıza çöktürdüler.

Efendiler;

Milletin dûçar olduğu bu hazin hal ve bu sefaletin esbâbını arayacak olursak, doğrudan doğruya devlet mefhumunda buluruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Biliyorsunuz ki, Osmanlı Devleti saltanat-ı şahsiye ve en son beş on sene zarfında da saltanat-ı meşruta esasına müsteniden idare-i hükûmet ediyordu. Saltanat-ı şahsiyede her hususta yalnız tâcidarların arzu, emel ve iradeleri hakimdir.

Milletlerin arzu, emel, irade ve ihtiyaçları mevzuubahis olmaktan uzaktır. Millet, âmâl ve iradesinden tecerrüd etmiştir. Tâcidarlar kendilerini Allah tarafından gönderilmiş bir şahsiyet-i ilâhiye farzederler. Etrafını alan menfaatperestân, padişahın zihniyet ve arzusunu bir lâzıme-i semaviye, bir lâzıme-i Kur'aniye gibi herkese telkin ederler. Bu telkinat karşısında birgün bütün halk, bu arzu ve iradelerin – bilâ muhakeme iradat-ı semaviye olduğuna kani olur. Bundan tecerrüde rıza gösteren bir milletin akibeti felâket, musibettir.

Arkadaşlar;

Son tavsif ettiğim noktada artık Osmanlı devleti hakikatte ve fi'len mahrum-i istiklâl bir hale getirilmişti. Bir devlet ki, teb'asına koyduğu vergiyi ecnebilere koyamaz; bir devlet ki gümrükleri için rüsum muamelesi vesaire tanzimi hakkından men'edilir, bir devlet ki ecnebîler üzerinde hakk-ı kazasını tatbikten mahrumdur. O devlete müstakil denilemez.

Devletin ve milletin hayatına yapılan müdâhalât bundan daha fazladır. Milletin ihtiyacat-ı iktisadiyesinden olan meselâ şömendöfer inşası, meselâ fabrika yapmak için devlet serbest değildi! Böyle bir şeye teşebbüs olunursa behemehâl müdahale olurdu.

Hayatını teminden âciz olan bir devlet müstakil olabilir mi?

Osmanlı ülkesi ecnebilerin müstemlekesinden başka bir şey değildi. Osmanlı halkı, Türk milleti esir vaziyetine getirilmişti. Bu netice, arzettiğim gibi milletin kendi irade ve hakimiyetine mâlik bulunamamasından, şunun bunun elinde istimâl edilmesinden neş'et etmişti.

O halde diyebiliriz ki, millî bir devir yaşamıyorduk. Millî tarihe mâlik bulunmuyorduk. Osmanlı tarihi padişahların, hakanların, zümrelerin dasitanı mâhiyetinde idi. Mazinin tarih diye uzattığı kitabın mâhiyeti bundan ibarettir.

Arkadaşlar;

Milletin hakimiyetine sahib olamaması yüzünden dahil olduğumuz Harb-i umumîden ve bu harb-i umumîde kıymetli evlat-

Levent Şahverdi Arşivi

larınızdan mürekkeb kahraman ordularımızın Galiçya, Romanya, Makedonya, Kafkas Şâhikaları, Tur-i Sina çöllerinde dûçar olduğu zahmetleri hatırlatacak kadar çok zaman geçmedi ve en nihayet bu Harb-i umuminin şeametli neticesi de malûmdur. Bilhassa Mondros mütarekesiyle açılan devrin manzarasını biran düşünmek isteyecek olursanız baştan aşağı kadar bir manzara-i inhilâlden başka birşey olmadığını anlarsınız.

Devletler her türlü hukuk-i insaniyeden tecerrüt ederek memleketimizin en kıymetli ve en feyzdâr yerlerini çiğnediler.

İzmir, Bursa, Eskişehir, Sakarya, Anadolu, Adana, Trakya, İstanbul vesaire gibi en aziz yerlerimizi çiğnediler. Fakat düşmanların bu tarz-ı hareketten daha elîm bir nokta varsa, o da bu memleketin asırlarca başında bulunan insanların dahi düşman saflarına geçmiş bulunmasıdır. (Kahrolsun sadâları)

Arkadaşlar;

Biliyorsunuz ki, bu dahilî düşmanlar, haricî düşmanların yapmağa muktedir olamıyacağı şen'î ve fecî ef'âl ve harekâtı irtikâbda tereddüt göstermemişlerdir.

Haricî düşman kuvvetleri saydığım aziz vatan topraklarında bulunurken, padişahın iradeleri ve neşrettirdiği fetvalariyle ve hilâfet ordulariyle bu masum millet şurada, burada izlâl ve iğfal olunuyordu. Ve kendi mevcudiyetine karşı, farkına varamıyarak, silâh istimâl ediyordu ve nihayet hep bildiğimiz veçhile Osmanlı devleti tamamen münkariz olmuştu.

Fakat düşmanlarımız aynı zamanda Osmanlı devletiyle beraber Türk milletinin de mahvolduğunu zannetti. İşte bunda çok aldanıyordu. Osmanlı devleti gibi çok devletler kurmuş olan Türk milleti mahvolamazdı ve mahvolmamıştı. (Şiddetli alkışlar) Bilâkis hayatına vurulan bu darbelerden haricî ve dahilî düşmanların acı darbelerinden birdenbire bütün tayakkuzlarını, bütün intibahlarını takındı, hayatını, şerefini kurtarmak için kemâl-i şerefle başını kaldırdı. Ve müttehiden ve mütesaniden ortaya atıldı. (Şiddetli alkışlar)

İşte milletimiz o dakikadan itibaren millî bir devre girdi; bir halk devresinin mebdeini kurdu. Millet bu mebdeden işe başladığı gün, kendisine hedef olan yolların ne kadar kesif zulmetler içinde bulunduğunu hatırlarız. Bu hal milleti ye'se düşürmedi. Kemâl-i azm ile hedefine hatvelerini attı.

Levent Şahverdi Arşivi

Efendiler;

Milletimiz halâs-ı kat'î ve hakikîye mazhar olabilmek için iki umdeye istinadın şart olduğunu anladı. Onlardan birincisi: Misâk-ı Millî'nin ifade ettiği ruh ve manâ.

İkincisi: Teşkilât-ı Esasîye Kanunumuzun tesbit ettiği gayr-ı kabil tebeddül hakayık.

Misâk-ı Millî, milletin istiklâl-i tammını temin eden ve bunun için iktisadiyatında inkişâfına mani olan bütün sebepleri bir daha avdet etmemek üzere lağveden bir düsturdur. Teşkilât-ı Esasîye Kanunu Osmanlı İmparatorluğu'nun, devletinin tarihe münkalib olduğunu idrak eden, onun yerine yeni Türkiye Devleti'nin kâim olduğunu ilân eden bir kanundur.

Bu devletin hayatınında bilâ kayd ü şart hakimiyetin milletin uhdesinde kalacağını ifade eden kanundur.

Bu kanun, hâkimiyetin milletin uhdesinde kalabilmesi için halkın bizzat kendini idaresini şart kılan bir kanundur.

Artık Türkiye halkı için yegâne mümessil teşriî ve icraî salâhiyeti haiz olan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve hükûmetidir. diyen bir kanundur. Bâb-ı âli yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi ve hükümetini koyan bir kanundur.

Efendiler;

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetinin milletten aldığı veçhile istiklâl-i tam, hâkimiyet-i Milliye umdelerine istinâden milleti zengin, memleketi mamur etmekten ibarettir. (Alkışlar)

Efendiler;

Bu umde icabı bütün cihan bilmelidir ki, artık Türkiye halkı; hâkimiyetini hiçbir şahıs ve makama veremez. Hâkimiyet demek şeref demek, namus demek, haysiyet demektir. Bir milletten bu evsaf-ı medeniye ve insaniyesinin terkini taleb etmek onu insanlıktan çıkarmak demektir.

Efendiler;

Milletimiz bu iki esasa istinad eder. Çalışmağa başladığı günden bugüne kadar geçen zaman çok değil, üç buçuk, dört seneden ibarettir, fakat milletimizin kazandığı muvaffakiyât ve muzafferiyât bu

Levent Şahverdi Arşivi

senelere sığmıyacak kadar çoktur, taşkındır, yüksektir ve kuvvetlidir. (Sürekli alkışlar)

Hakikaten irade-i seniyyeler; Hilâfet orduları ve teşvikat ile olan isyanların kâffesi bastırılmıştır ve tüfeksiz, topsuz, parasız bulunduğu bir zamanda yeniden dünyanın en kudretli en azametli ordusunu teşkile kudretyâb olmuştur. (Alkışlar) Orada daha hal-i teşekkülde iken birinci ikinci İnönü Sakarya zaferlerini ihraz etmiş (Alkışlar) ve cihanı hayretlerde bırakan en son muzafferiyeti de kemâl-i şiddet ve süratle ihraz ederek düşman ordularını bire kadar mahvetmiştir. (Pek sürekli ve pek şiddetli alkışlar yaşa, var ol sadaları)

İstiklâl-i tâm için şu düstur var: Hakimiyet-i Millîye, hakimiyet-i iktisadiye ile tarsin edilmelidir. Bu kadar büyük gâyeler, bu kadar mukaddes, azametli hedefler kâğıt üzerindeki düsturlarla, arzu ve hırslarla husul bulamaz. Bunların tahakkuk-i tâmmını temin için yegâne kuvvet, en kuvvetli temel iktisadiyattır. Siyasî ve askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun, iktisadî zaferle tetvîc edilemezse semere, netice pâydâr olamaz. En kuvvetli ve parlak zaferimizide tetvîc eden semerat-ı nafiayı temin için hakimiyet-i iktisadiyemizin temin ve tarsini lâzımdır.

Bu kadar feyizli, bu kadar kudretli olan yeni hükûmetimizin düşmansız kalacağını farzetmek doğru değildir. Bunun için çok kundaklar koyarak münhedem etmeğe çalışacak ve suikasde teşebbüs edecekler bulunacaktır. Bütün bunlara karşı silâhımız, iktisadiyatımızdaki kuvvet; resanet ve muvaffakiyetimiz olacaktır.

Efendiler;

Dahil olduğumuz halk devrinin, millî devrin millî tarihini de yazabilmek için kalemler, sapanlar olacaktır. (Alkışlar) Bence halk devri, iktisat devri mefhûmiyle ifade olunur. Öyle bir iktisat devri ki, memleketimiz mamûr, milletimiz müreffeh ve zengin olsun. Bu noktada bir felsefeyi hatırlayınız o da:

"El-kana'atu kenzün lâ-yüfnâ"

Bu felsefeyi yanlış tefsir yüzünden bu millete büyük fenalık edilmiştir. Allah yarattığı nimet ve güzellikleri insanların istifadesi için yaratmıştır. Allah zekâ ve aklı insanlara bunun için verdi.

Eğer vatan kupkuru dağ ve taşlardan, viran köy, kasaba ve şehirlerden ibaret olsaydı onun zindandan farkı olamazdı. Felsefenin

Levent Şahverdi Arşivi

sahibleri memleketi zindan ve cehennemden başka bir şey yapmamıştı. Bu vatanı evlâd ve ahfadımız için cennet yapılmaya layıktır. Bu faaliyet-i iktisadiye ile kaabildir.

Öyle bir iktisat devri ki, artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin ve o esbâbı bilerek ona göre lâzım olan tedabire tevessül etsin.

Arzumuz şudur: Bu memleketin efradı ellerinde nümuneleriyle, ziraat, ticaret, sanat, sây ve sapanın mümessili olsun. Artık bu memleket fakir, millet hakir değil, belki memleketimiz zenginler memleketidir. Bu yeni Türkiye'nin adına, çalışkanlar diyarı denir. (Alkışlar) İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor, bu böyle bir devri âlâ edecek ve tarihini yazacaktır. Bu tarihte en büyük makam çalışkanlara ait olacaktır. (Alkışlar)

Efendiler;

Türkiye İktisat Kongresi tarihte ilk defa ihraz-ı mevki-i bülend edecek bir kongredir. Ve sizler bu memleketin ihtiyacını, milletin ihtiyacını ve milletin kabiliyetini ve bunun karşısında dünyada mevcut olan çok kuvvetli iktisat teşkilâtını nazar-ı dikkate alarak, alınması lâzımgelen tedbirleri kemâl-i vuzuh ile teâti ve tesbit etmelisiniz. O tedbirler tatbik olundukca memleketimizin nûrlara, feyizlere müstagrak olsun.

Arkadaşlar;

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve hükûmetiniz tabiî milletin amâli dairesinde terakki ve teceddüde tamamen taraftardır. Bunun için mülk ve millete nâfi ittihaz edeceğiniz tedabiri memnuniyetle nazar-ı dikkate alacaktır.

Efendiler; İktisadiyat sahasında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki, ecnebî sermayesine hasımız; hayır bizim memleketimiz vâsi'dir. Çok sây ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartiyle ecnebî sermayelerine lâzımgelen teminatı vermeğe her zaman hazırız. Ecnebî sermayesi bizim sây'imize inzimam etsin ve bizim ile onlar için faideli neticeler versin.

Mazide, Tanzimat devrinden sonra ecnebî sermayesi müstesnâ bir mevkie mâlikti, devlet ve hükûmet ecnebî sermayesinin jandarmalığından başka birşey yapmamıştır. Her yeni millet gibi Türkiye buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptırmayız. (Alkışlar)

Levent Şahverdi Arşivi

Arkadaşlar; son söz olarak demiştim ki: Memleketimizi artık esir ülkesi yaptıramayız. Nazar-ı dikkatinizi celbetmiş olan konferansın son müzakeratı bu nokta ile alâkadardır. Lozan konferansının talîke uğraması aynı mesele ve noktadan münbaistir. Ordularımız en büyük bir zaferi ihraz etmişler ve meşy-i muzafferânesini tevkif edecek hiç bir mânia mevcut değildi. Böyle bir zamanda İtilâf Devletleri Hukuk-i tabiiye ve meşruamızı müzakerat ile tasdik edeceklerini, müzakeratla halledeceklerini söylediler ve bizi konferansa davet ettiler.

Millet, Meclis ve hükûmetimiz samimî olarak sulh taraftarı bulunduğu için muzaffer ordularımızı durdurarak, heyet-i murahhasamızı Lozan'a gönderdik aylardan beri müzâkerât, münakaşat devam etti. Muhatablarımız hukukumuzu tasdik etmiş olmadı.

Konferanstaki muhatablarımız bizimle üç dört senelik değil, üçyüz ve dörtyüz senelik hesabatı rü'yet ediyorlar ve hâlâ muhatablarımız Osmanlı Devleti'nin tarihe karıştığını ve bugün yeni Türkiye'nin mevcudiyetini, bunu kuran milletin çok azimkâr, imânlı ve celâdetli olduğunu, istiklâl-i tamm ve hakimiyet-i millîyesinden zerre kadar fedakârlık yapamıyacağını hâlâ anlayamamışlardır. Bu yüzden İtilâf Devletleri dûçar-ı tereddüt oldu. İstedikleri kadar tereddüt edebilirler. Bu millet artık kararını vermiştir. Bu millet için tereddüt devirleri çoktan geçmiştir. (Pek sürekli ve pek şedîd alkışlar)

Devletlerin heyet-i murahhasamıza verdikleri son proje bittabi şâyân-ı kabul görülmedi. Ve diğer murahhaslar gibi bizimkiler de vaziyeti hükûmet ve icab ederse, meclise izah etmek üzere memlekete avdet ediyorlar. Tabiî istizahat olacaktır.

Nihayet bütün cihan bilsin ki, bu millet istiklâl-i tammının temin edildiğini görmedikce yürümeğe başladığı yoldan bir an tevakkuf etmiyecektir. (Alkışlar)

Biz kimseden fazla birşey istemiyoruz, her medenî milletin mâlik olduğu şeylerden mahrum edilmemeliyiz. Haklarımız tabiî meşrudur, bize lâzımdır. Ne kadar haklı isek bunu müdafaa için de memleket ve milletimizin kabiliyet ve kudreti de o kadardır. (Alkışlar)

Efendiler;

Görülüyor ki, bu kadar kat'î ve yüksek bir zafer-i askerîden sonra dahi bizi sulha kavuşmaktan men'eden esbâb doğrudan doğ-

Levent Şahverdi Arşivi

ruya esbâb-ı iktisadîyedir, mülâhazat-ı iktisadîyedir. Çünkü bu devlet, bu millet hâkimiyet-i iktisadîyesini temin ederse, o kadar kuvvetli temel üzerinde yerleşmiş ve teâli etmeğe başlamış olacaktır ve artık bunu yerinden kımıldatmak mümkün olamıyacaktır. İşte düşmanlarımızın, hakikî düşmanlarımızın muvafakat, bir türlü riza göstermedikleri budur.

Efendiler;

Bu fî'len vaki olmuştur. Sulh denilen şeyin temini için ecnebîlerin bu hakikati itiraf etmemekteki tereddütlerine mantıkî mana vermek mümkün değildir. Çok şâyân-ı arzudur ki, pek yakın bir zamanda onlar da bu hakikati itiraf ederler ve bütün cihan-ı medeniyetin pek büyük hâhiş ve tahassürle intizar ettiği sulhun in'ikadına mani olmak mes'uliyetinden ictinâb ederler. Şimdiden esbâb-ı hayatiyemizi temine başlamış bulunuyoruz. Ve bittabi hal-i sulhun in'ikadında daha büyük inkişafat oluyor. Fakat muvaffak olmak için çok çalışmak lâzım olduğunu bilmeliyiz. İktisadiyat, iktisadiyat diyoruz. Fakat arkadaşlar iktisadiyat demek herşey demektir. Yaşamak için, mes'ut olmak için, mevcudiyet-i insaniye için ne lâzımsa bunların kâffesi demektir, ziraat demektir, ticaret demektir, sây demektir, herşey demektir. Bütün bu hususatta el'ân memleket ve milletimizin ne halde olduğunu sizler çok güzel bilirsiniz. Tavsif etmek istemiyeceğim. Ancak memleketimizin vüs'âti ve nüfusumuzun bu vüs'âtle ne kadar gayrı mütenasib olduğunu da hatırlayınız. Bu vâsi ve feyizli toprakları işleyebilmek, işletebilmek için noksan olan el emeğini behemehâl fennî alât ile telâfi etmek mecburiyetindeyiz. Memleketimizi bundan başka şömendöferler ile ve üzerinde otomobiller çalışır şoseler ile şebeke haline getirmek mecburiyetindeyiz. Çünkü garbın ve cihanın vesaiti bunlar oldukca, şömendöferler oldukça, bunlara karşı merkebler ve kağnı ile ve tabiî yollar üzerinde müsabakaya çıkışmanın imkânı yoktur. Memleketimiz ziraat memleketidir. Bu itibarla, halkımızın ekseriyeti çiftçidir, çobandır. Binâenaleyh en büyük kuvveti, kudreti bu sahada gösterebiliriz ve bu sahada mühim müsabaka meydanlarına atılabiliriz. Fakat aynı zamanda sınaatımızı da tezyid ve tevsi etmek mecburiyetindeyiz. Eğer sanat hususunda yine müsamahakâr olursak, o halde asâr-ı sanayide yine haricin haraç-güzarı oluruz, mahsulât ve mamulâtın mübadelâtı ve servete inkilâbı için ticarete ihtiyacımız vardır. Ticaretimizin agyâr elinde

Levent Şahverdi Arşivi

kalması memletimizin servetinden lüzumu kadar istifade edememeği bâis olur. Fakat bütün bunlar söylendiği kadar basit ve kolay olmayan şeylerdir. Bunda muvaffak olabilmek için hakikaten memleketin ve milletin ihtiyacına mutabık esaslı program üzerinde bütün milletin müttehit ve hemahenk olarak çalışması lâzımdır. Hey'et-i alîyeniz bu esasatın en kıymetlilerini inşaallah bulup ortaya koyacaksınız "Arkadaşlar bence yeni devletimizin, yeni hükûmetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi herşey bunun içinde mündemiçtir. Binâenaleyh evladlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara bu suretle ilim ve irfân vermeliyiz ki, âlem-i ticaret, ziraat ve sınaatte ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmîr olsunlar, müessir olsunlar, faâl olsunlar, amelî bir uzuv olsunlar." Binâenaleyh maarif programımız gerek iptidâî tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler bu noktaî nazara göre olmalıdır. Maarif programlarımız gibi şuabat-ı devlet için tasavvur olunacak programlar dahi iktisat programına istinad etmekten kendini kurtaramazlar. Esaslı bir program tesbit etmek, program üzerine bütün milleti hemahenk olarak çalıştırmak lazımdır. Bizim halkımızın menfaatleri yekdiğerinden ayrılır sunuf halinde değil bilâkis mevcudiyetleri ve muhassala-i mesaîsi yekdiğerine lazım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada sami'lerinin çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve ameledir. Bunların hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir. Çiftçinin sanatkâra; sanatkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, yekdiğerine ve ameleye muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir.

Bugün mevcut olan fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz çalışmalıdır. Müreffeh ve memnun olarak çalışmalıdır. Ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır. Ve hayatın lezzet-i hakikîsini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Binâenaleyh programdan bahsolunduğu zaman adeta diyebiliriz ki, bütün halk için bir sây misak-ı millîsi mahiyetinde olan program etrafında toplanmakta hasıl olacak olan şekl-i siyasî ise alel'ade bir fırka mâhiyetinde tasavvur edilmemek lâzımgelir ve bâde's-sulh vukua gelebilecek böyle bir şekl-i siyasînin şimdiye kadar olduğu gibi milletin azim ve imâniyle ve vahdet ve tesanüdün birbirine müzahir olmasiyle muvaffak olacağı hakkındaki kanaatim kavidir ve tamdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Efendiler, Hey'et-i alîyenizin bugün akdedmiş olduğu Türkiye İktisat Kongresi çok mühimdir. Çok tarihîdir. Nasıl ki, Erzurum Kongresi felâket noktasına gelmiş olan bu milleti kurtarmak hususunda Misâk-ı Millînin ve Teşkilât-ı Esasîye Kanununun ilk temel taşlarını tedarik hususunda âmil olmuş, müessir olmuş, müteşebbis olmuş ve bundan dolayı tarihimizde, tarih-i millîmizde en kıymetli ve yüksek hatırayı ihraz etmiş ise, kongreniz dahi milletin ve memleketin hayat ve halâs-ı hakikîsini temine medar olacak düsturun temel taşlarını ve esaslarını ihzar edip ortaya koymak suretiyle tarihte büyük namı ve çok kıymetli bir hatırayı ihraz edecektir. (Alkışlar) Bu kadar kıymetli ve tarihî kongrenizi küşad etmek şerefini bana bahşettiği nizden dolayı hassaten arz-ı teşekkürat ederim. (Alkışlar) (Estağfurullah sesleri) Ve böyle bir kongreyi akdeden sizlersiniz. Bundan dolayı sizi şâyân-ı tebrik görür ve tebrik ederim. (Teşekkür ederiz sesleri) Kongre küşad edilmiştir efendim.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BAŞKUMANDAN GAZİ PAŞA HAZRETLERİNİN NUTK - I İFTİTAHÎLERİNİ MÜTEAKİB İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEYEFENDİNİN İRÂD ETTİKLERİ NUTUK

Aziz Türkiye'nin öz evladları hoş geldiniz, güzel Türkiye'nin ameleleri, sanatkârları, çiftçileri ve tacirleri hoş geldiniz, hür ve müstakil güzel yurdun yorulmaz cesur emekçileri hayatını dişleriyle, tırnaklarıyle kazanan ve şimdi hürriyet ve istiklâl yolunda şehit düşen yavrularının nerelerde gömülüp kaldığını bilmeyiz, bir kırık mezar taşı başında fatiha okuyabilmek imkânını bile bulamayan çilekeş Türk hanımları hoş geldiniz; (Müteaddit sürekli hoş bulduk sadâları) Amele hanımlar hoş geldiniz. Gelecek sene adedinizin daha çok olmasını dilerim.

Hanımlar, Efendiler,

Bu kongrede memleketin ihtiyacat-ı iktisadiyesini düşünerek onları ait oldukları mercilere temenni ve muhtıra halinde bildirmek hey'et-i muhteremenize ait olmakla beraber, ben de kongrenizin hatıra ve muhafazasına vatanımızın pek mühim telakki ettiğim bazı mesail-i iktisadiyesini tevdi edeceğim.

Memleketimizin bugünkü vaziyet-i iktisadiyesine ilişmezden evvel iktisat tarihimiz içinde küçük bir tahlil yapmayı pek faydalı buluyorum. Şu ciheti de işaret edeyim ki, iktisat kongresi tarihimizde mühim ve büyük bir (dönüm) gününü haber veriyor:

Hayat, hareket ve hadisat-ı iktisadiyenin birer peykidir.

Tarihimizi ve iktisat tarihimizi halihazırda dahil olmak üzere geçmiş asırlardanberi dört kısma bölebiliriz.

1 – Osmanlı İmparatorluğu'nun tessüsünden, Hilâfetin intikaline kadar,

2 – Hilâfetin intikalinden Tanzimat'a kadar,

3 – Tanzimattan Teşkilât-ı Esasîye devrine kadar,

4 – Yeni Türkiye ve Teşkilât-ı Esasîye devri.

Birinci devir sadece ziraat devridir denilebilir. Ticaret, sanayi ve mesalik-i saire-i iktisadiye henüz kâfi derecede inkişâf etmemiş ve vaziyet-i iktisadiyemiz beynelmilel bir mahiyete bürünmemişti.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu devir içinde sistemlerimiz ve Teşkilât-ı Esasîyemiz bir idare-i mutlaka ifade ediyordu. Şahsî Saltanat hükümfermâ idi. Devlet kısmen (iş devleti) kısmen de (zabıta devleti) idi. Her şeyi, her hareket-i iktisadiye bir şahsın amâl ve ihtirasını tatmine matûf idi.

İkinci devir bir idare-i mutlaka değil, doğrudan doğruya bir istibdad idi. Her şey, her teşkilât ve bütün kanunlar, sultanların, Halîfelerin ve sarayın keyfine tâbi idi. Bu devre, zulüm ve istibdad asırları devri de diyebiliriz. Memleket baştan başa bir esirler ülkesi halini almıştı. Bütün millet bir hakanın esiri olmuştu.

Korkunç bir sarayın emellerini tatmin için Türk milleti Viyana önlerine, İran içlerine, Afrika çöllerine götürülüyordu. Vakıa hakanlar her seferden döndükçe başlarında bir zafer çelengi takıyorlardı. Lâkin geride Anadolu köylerinde bu zaferleri seller gibi gözyaşları, iniltiler takib ediyordu. Her evde çocuklarına (Yasin) ve fatihalar okuyan akbaşlı anneler ve babalar her tarafı doldurmuş bulunuyordu. İnhitat başlamıştı. Çünkü millet ve onun alî menfaatleri yerlerde kalmıştı. Bu devir içinde iktisadiyatımız birinci devre nisbetle daha fazla inkişâf etmişti. Sanayiimiz taazzuv etmiş, ticaretimiz beynelmilel bir vaziyet iktisab etmeğe başlamıştı. Fakat milletin bütün iktisadiyatı, hakan ve Halîfelerin bir (İsraf kasas'sı) olmuştu. Yani milletin say'inin muhassalası, sultan ve Halîfelerin keyfi için sarf ve istihlâk olunur bir (meta')dan başka birşey değildi. Milletin sây'ini, alın terini suistimâl eden devletler istibdaddan başka birşey ifade edemezler.

Üçüncü devirde büyük adamlarımız yetişti. İmparatorluğu kurtarmak için iyi bir siyaset kullanıyorlardı. Cidden çok vatanperver adamlardı. Fakat bütün Tanzimat devri içindeki rolleri siyasî ciheti bertaraf edilince sadece cesur bir ihtilâlcilikten ibaret kalır. Filhakika eskilikleri yıkan Tanzimat onun yerine teşkilâtlı ve kuvvetli milletin ve asrın ruhiyat ve ihtiyacatiyle uygun bir yenilik ikame edemediler. Ve bu defa iyi ve kötü eski teşkilâtını kaybeden memleket haricin iktisadî istilâsına karşı müdafaasız bir halde kaldı. Kapitülasyonlar çok korkunç bir hal iktisab etti. Eskiden memleketimizde Ecnebîlerin ticaret ve mesaî sahalariyle adetleri mahdut ve muayyen iken şimdi kapitülasyonların himayesinde vatanımızın her tarafına yayılarak öz vatandaşlarımızdan fazla bir hak ve imtiyazlarla içimizde çalışmaya başladılar. Zahiren memleket bizimdi. Fakat hakikatte Türkiye iktisaden bizden ziyade ecnebîlerin memleketi, bir müstemlekesi idi.

Levent Şahverdi Arşivi

Hülâsa memleket iktisaden nefes alamayacak bir hale geldi. Bir ah ve enîn kubbesi oldu. Bu kubbenin her neresine dokunulsa bir feryad, bir enîn duyulurdu. 93 ve 24 meşrutiyetlerini iktisat nokta-i nazarından tahlile lüzum görmüyorum. Çünkü bunlar da Tanzimatın birer zeylinden başka birşey değildi. Millî mesail-i iktisadiyemizi hal edemediler bunlar da memleket gittikçe tamamen iktisadî himâyeden mahrum kalıyordu.

Dördüncü devir, yeni bir devir içine giriyordu. Millet hâkimiyeti, Teşkilât-ı Esasîye devri.

Hanımlar, Efendiler;

Bilhassa nazarı dikkatinizi celbederim. Bütün dünya ihtilâlleri ve ihtilâlcileri, ihtilâllerinin son günlerinde gözlerini açınca ellerinde yalnız (Bir tutam kanun yaprakları) buldular. Bunlar, hukuk-i beşer beyânnâmesi, kanun-i esasî, ilah gibi şeylerdi.

Teşkilât-ı Esasîye devrini kuran ve açan millet temenni edelim ki, böyle bir akıbete giriftâr olmasın. Teşkilât-ı Esasîye devrinin adı, göz yaşlarını silen, çalışanları efendi yapan, köylüyü mes'ut kılan, yeni Türkiyeyi iktisaden bir mamûre haline getiren devir olsun.

Ben hâkimiyet-i millîyeyi, millî hakimiyet-i iktisadiye olarak anlarım. Böyle olmazsa hakimiyet-i millîye bir (Serab) olur.

Burada Teşkilât-ı Esasîye kanunumuz etrafında tevakkuf etmek isterim.

Hanımlar, Efendiler;

Teşkilât-ı Esasîye Kanunu millî ve dinî hukukîyatımıza ve asrın en son hukuk nazariyatına tamamen tevafuk eden bir Türk milleti hâkimiyeti düsturudur. Filhakika dinî hukukîyatımızda hâkimiyet ve her şey milletindir. Halîfeler millet tarafından müntehâb ve milletin işlerini görmekle mükellef büyük birer memurdan başka birşey değildir. Millî hukuk-i esasîyemiz de bunun eşidir. Ülkenin sahibi ve her türlü âlî iradelerin mastarı millettir.

Hakan milletin arzu ve menafi-i âliyesinin hiç bir zaman hilâfına hareket edemez. Garbta halbuki Fransız ihtilâl-i kebirinden evvelki zamanlarda halkı ve memleketi doğrudan doğruya Kralın bir esiri ve malikânesi telakki eden hukuk nazariyatı mevcudtu ve o zaman garbın bütün kavanin-i esasîyesi bu nazariyattan mülhem olmuşlardı. Krallar lâ-yüs'el idi; memleketin ve milletin idaresinden

Levent Şahverdi Arşivi

yalnız Allah'a karşı mes'uldüler ve halkın tâcidarlar üzerinde hiç bir kontrol hak ve selâhiyeti yoktu. Fransız ihtilâl-i kebiri bütün bu sakîm eskilikleri yendi ve yerine millet hâkimiyetine müstenid bir idare tesis etti.

Bizim millî ve dinî hukuk nazariyatımızı Fransa ihtilâl-i kebirinden evvelki garb hukuk ve nazariyatiyle kat'iyen karıştırmamak icab eder. Bunlar birbirinin tamamen zıddıdır. Ancak mütevalî hadisat-ı siyasiye ve harbiye, tahavvülât-ı ictimâiye ve iktisadiye neticesinde zayıf düşen Türk milletinden bazı kıymetli an'anatımızın ve ne zamandanberi başladığı mechul olan tarihimizin milletimize tanıdığı bu büyük hakkı, hâkimiyet-i millîye hakkını sabık tâcidarlarımız ellerine geçirerek kendilerine mâletmişler ve Türk milleti bütün bir tarih içinde uzun asırlar firavunların ehramlarına kırbaç darbeleri altında taş çeken esirlerden daha bedbaht bir hayat geçirmiştir. Bugün millet bu hakkını yeniden istirdad etmiş bulunuyor.

Hâkimiyet gerek asrî hukukta ve gerek millî ve dinî hukukîyatımızda doğrudan doğruya millete ait bulunduğundan sultanlar, Halîfeler milletin iradesinden arzusundan bir karış ileri geçmek hakk ve salâhiyetini hâiz değildirler. Bunun hilâfına hareket eden tâcirdarlar Türk milleti nezdinde ya başlarını kaybederler veya âr-ı firarı irtikâb ile memleketi terk eder ve giderler. (Sürekli ve hararetli Alkışlar).

Çünkü Hanımlar, Efendiler;

Türk milletinin her ferdi daha anasından doğarken hâlikin başına taktığı (Sorguç) la sultan olarak doğar. (şiddetli alkışlar) binâenaleyh ayrı bir sultana tâbi olmak, bir şahs idaresine itaat etmek bu sorguçlu sultanlar için bir zillettir ve olamaz. Binâenaleyh Teşkilât-ı Esasîye kanunumuz dinî ve millî hukukîyatımıza ve asrî nazariyat-ı hukukiyesine en çok uyan bir hâkimiyet-i millîyemiz (Abide) sidir. Bu büyük âbidenin önünde küçük ve zayıf itirazlara gelince :

Diyorlar ki Teşkilât-ı Esasîyemizin kabul ettiği sistem hiç bir meşrutî devletin sistemine benzemiyor. Saniyen bu sistem mes'uliyet esasını ihmâl ediyor.

Birinci itiraza denebilir ki, esasen hiç bir meşrutî devletin sistemi aynen diğerinin eşi değildir ve olamaz. Çünkü her milletin meşrutî ihtiyacat ve telakkileri birbirine benzeyemez. Bunların yekdiğerine benzediği yalnız bir nokta var. O da (Hâkimiyet-i Millîye) esasıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Teşkilât-ı Esasîyemiz ise bu ciheti her kavmin teşkilât-ı esasiye-i hazırasında bizim memleketimizin ihtiyaç ve ihtilâllerinin manasına göre her kavminkinden daha fazla bir surette temin etmiş bulunuyor.

Hakikatte hal-i-hazır parlamentarizm ve tefrik-i kuvâ usulleri bir zümre veya diktatörlük idaresinden başka birşey ifade etmeğe kadir değildirler. Filhakika sabık Amerika Reis-i cumhuru Wilson yazdığı bir eserde tefrik-i kuvânın kabil-i tatbik olmadığını ve münafiî hâkimiyet-i millîye olduğunu zikrediyor. Esasen tefrik-i kuvâ maddî bir hakikate müstenid değildir; bir hayâldir. Asrımızın en büyük hukuk ulemâsı tarafından pek ağır bir surette cerh ve tenkit edilmiş ve kıymetini kaybetmiştir.

Tefrik-i kuvâ sistemi cenubî Amerika'da ve bilhassa Meksika'da şahsî diktatörlüklere bâis olmuştur.

Parlamentarizme gelince, bunu tefrik-i kuvâ ile kat'iyen karıştırmamak icab eder. Çünkü tefrik-i kuvâda mefruz ve hayalî üç kuvvet yekdiğerini kontrol etmek hakkını hâiz olmadığı halde parlamentarizmde teşriî ve icraî kuvvetler arasında sıkı ve hattâ tamamen bir tedahül vardır. Fakat bu sistemde hâkimiyet-i millîyeyi manâ-yî tammile ifâde edememiş ve bir zümre devleti olmaktan ileri gidememiştir.

Teşkilât-ı Esasîyemize tevcih edilen ikinci itiraza gelince, o da mes'uliyet bahsini teşkil ediyor. Diyorlar ki, tefrik-i kuvâ ve parlamentarizm sistemlerinde bir mes'uliyet vardır. Bizde mes'uliyet esası zayıftır, hafiftir.

Hanımlar, Efendiler;

Bir çok yeni ve pek âlim hukukşinasların fikirlerine iştirâkle derim ki, meşrutiyette gâye mes'uliyet değildir. Mes'uliyete meydan vermemektir. Çünkü mes'uliyet nihayet en müstebid idarelerde de vardır. Halk kıyâm eder ve zâlim tâcidarların başlarını keser fakat neye yarar?

Bence bütün dünya tâcidarlarının, Halîfelerin ve sultanların başları milletlerin en ufak bir zararını bile ödeyemez. Türk köylüsünün çadırının zayi olan tek bir ipini bile telâfi edemez. (Mütemadî ve sürekli alkışlar).

Bizim Teşkilât-ı Esasiyemiz ise asrî hukukun istihdâf ettiği bu gâyeyi meclisin daimî kontrolü ile temin etmiş bulunuyor. Zannedilmesin ki, hanımlar, efendiler, garbın bugünkü meşrutiyet sistemleri

Levent Şahverdi Arşivi

mes'uliyeti temin edebilmiştir. Hayır bizimki ise mes'uliyete de meydan vermiyecek kadar kuvvetlidir ve milletler için de gâye budur. Nitekim bir Türk darb-ı meseli *koyunu parçalayan kurdu vurdum fakat ne çare ki, koyun elden gitti* s diyor.

Hanımlar, Efendiler;

Bütün bir tarihimiz içinde vaziyet-i iktisadîyemizi böylece, kısaca tahlil ettikten ve onun ile pek sıkı alâkadar olan idare sistemlerini gözden geçirdikten sonra bugünkü iktisadiyatımızın takib etmesi lâzımgelen iktisat siyaseti hakkında da bir iki söz söylemekliğime müsaade buyurmanızı rica ederim.

Yeni Türkiye iktisadiyatı mevcut iktisat sistem ve siyasetlerinin hiç birinin aynı olamaz. Memleketimizin iktisadî manâ ve ihtiyacına, iktisat tarihimizin ruhiyatına muvafık başlı başına bir iktisat siyaseti takip eylemek mecburiyetindedir. Biz iktisat meslekleri tarihinde mevcut mekteblerinden hiç birine mensub değiliz. Ne (Bırakınız, geçsinler, bırakınız yapsınlar) mektebine, ne de sosyalist komünist, etatist veya himaye mekteblerinden değiliz. Bizim de yeni Türkiye'nin yeni iktisadi manasına göre yeni bir iktisat mektebimiz vardır. Buna ben (Yeni Türkiye İktisat Mektebi) diyorum. Yukarda zikrettiğim mekteblerden hiç birine mensub olmamakla beraber memleketimizin ihtiyacına göre bunlardan istifâde etmeyi de ihmâl eylemiyeceğiz Yeni Türkiye muhtelit bir iktisat sistemi takib etmelidir. İktisadî teşebbüs kısmen devlet ve kısmen teşebbüs-i şahsî tarafından deruhte edilmelidir. Meselâ büyük kredi mümessesatını, sanayi teşebbüsatını ilahirihi devlet idare edecektir. Çünkü memleketimizin iktisadî vaziyeti bunu istilzâm ediyor.

Hülâsa bazı hususatta iktisadiyatımız devletleştirme usulünü takib, edecek, bazı hususatta iktisadî teşebbüslerini şahsî teşebbüslere terkedecektir. İktisat siyasetimizde ve meselâ gümrüklerde mutlaka himâyeci olamayız. Memleketimizin ihtiyacı olan şeylere karşı bir kapıya benzeyen gümrüklerimizin iki kanadını açar ve her şeyin ithaline müsaade edebiliriz. Bunlar o gibi şeylerdir ki, memleketin istihsâlini tezyid ve tanzim için ithallerine zaruret-i kat'iye vardır. Ve memleketin iktisat menfaati bundadır. Bazı ithalâta karşı gümrüklerimizin yalnız bir kanadını açarız. Ve mütavassıt bir resim alarak memlekete girmesine müsaade ederiz. Çünkü memleketin ihtiyacı bunda mutavassıttır. Bazı ithalâta karşı gümrük kapılarımızı tamamen

Levent Şahverdi Arşivi

sededer, arkasına bir de ordumuzu koyar ve memlekete o gibi eşyadan hiç birşey koymayız. Çünkü bunun memlekete girmesi iktisadiyatımız için bir zarar, bir tehlike teşkil eder.

Hanımlar, Efendiler;

Bugünkü vaziyet-i iktisadîyemizi tahlil ile diyebilirim ki, dün olduğu gibi bu gün de bizde iktisadî manâsiyle mütebelir bir sınıf mes'elesi mevcut değildir. Bizde tüccar da, çiftçi de sanayi erbabı da amele de hülâsa bütün iktisat âmillerimiz doğrudan doğruya yabancı sermayesinin esir ve hizmetkârıdır. Bütün bu iktisat zümrelerimizin birleşmesi kendilerini teşkilâta bağlaması lâzımdır. Zannedilmesin ki, bu cihete işaret ederken yeni Türkiye İktisat Mektebinin ecnebî sermayesine karşı bir taassubu, bir husumeti ve bir adaveti vardır. Hayır, biraz evvel Gazi Paşamızın dedikleri gibi biz Türkiye'yi, iktisadiyatını bir esirler ülkesi halinde ecnebî sermayesinin eline terk ve tevdi edemeyiz. Fakat memleketimizde meşru bir surette kazanmak ve yaşamak isteyen yabancı sermayesine kanun ve nizamlarımıza tâbi' olmak üzere Türkiyelilerin fazla bir imtiyaz, bir hiyle ardında koşmamak şartiyle memleketimizde her türlü teshilâtı hattâ diğer milletlerin gösterdiği teshilâttan fazla kolaylıkları irae etmeğe her zaman hazırız. Yalnız yabancıların bizi asrî ve medenî bir millet olarak tanımaları ve ona göre bize karşı vaz'ı hakikîlerini almaları lâzımdır. (Bravo yaşa sesleri ve sürekli alkışlar.)

Biz kendimizi tarihin hiç bir safhasında hiç bir milletten geri görmüyoruz. Fakat aynı zamanda müellif Lorimer'in tasnifi gibi bilâ istisnâ dünyanın hiç bir milletini kendimizden dûn telakki etmeyoruz. (Alkışlar) Lorimer'in milletleri medenî, nimmedenî ve barbar diye ayrı ayrı üç kısma bölmesini ve bunlara farklar, haklar tanımasını yeni Türkiye Hukuk Mektebi reddeder. (Alkışlar sürekli) Biz, bütün milletleri bilâ istisnâ hür ve müstakil görmek istiyoruz. Hürriyet ve istiklâl hakk-ı tabiîleridir.

Hanımlar, Efendiler;

Türk Hâkimiyet-i Millîyesi, ancak ve ancak Türkiye hâkimiyet-i iktisadîyesine istinadla pâydâr olabilir. Binâenaleyh bundan sonra devletin takib edeceği siyaset-i istikâmetini çiftçinin övendiresi sanatkârın çekici hülâsa iktisadiyatımızın menafi-i alîyesi göstermeli ve çizmelidir ki, hakikî, millî bir Türk (Halk Devleti) teessüs edebilsin.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye tarihinin hiç bir safhasında bugüne kadar bir halk devleti idaresi ve binâenaleyh millî bir devir yaşamadı.

Hanımlar, Efendiler;

Milletler alî menfaatlerini ihmâl eden idareleri sonunda silâhla devirirler. Bundan üç buçuk yıl evvel Türkiyenin efendi halkı da böyle yaptı ve icab ederse herhangi bir kuvveti yine ve hergün silâhla durdurmağa kâdirdir. Ve bunu dahile ve harice karşı yapabiliriz ve yaptık. Mamafih yeni halk hükûmeti, milletin menafi-i alîyesini ihmâl etmiyecektir ve edemez ve bunlara muvaffak olacaktır. (Alkışlar)

Hanımlar, Efendiler;

Yeni iktisadiyatımızın inkişâfı için bugün ittihazı lâzımgelen âcil tedbirler meyanında birkaç şey tavsiye etmek hatırlatmak isterim.

1 — Meslek teşkilâtı,

2 — Kredi müessesatı,

3 — Makine devri,

4 — İktisat cidaline toplu çıkmak,

5 — Kendi kendimize yetmek.

6 — İstihsâlimizi tezyid ve tanzim ithalât ve ihracatımız arasında tevazün husule getirmek.

Meslek teşkilâtı meselâ çiftçi dernekleri amele, tüccar sendikaları ilâh. Vücude getirilmedikçe ve bunlar haklarını müttehiden düşünerek istemedikçe gerek harice ve gerekse dahile karşı zayıf kalırlar. Ben teşkilâtı hayatın yarısı olmak üzere telakki ediyorum.

Kredi müessesatına gelince, memleketimiz servet-i tabiîyesi, sabitesi ve say'ı itibariyle çok zengindir. Tarihçede meşhurdur. Ancak bütün bunlardan lâzım olduğu veçhile istifâde edebilmek için biran evvel asrî iktisadın en mühim âmili olan ziraî, ticarî, sınaî kredi müessesatımızı biran evvel vücude getirmeliyiz. İktisat Vekâleti, köy bankalarını meclise tevdi etmiş 39 bütçesine de ziraat ve sanayi bankalarını koymuştur. Teşebbüs-i şahsî ile vücude getirilecek kredi müessesatına azamî kolaylıkları göstermeğe hazırız.

Memleketimiz Fransa'nın ikisi kadar olduğu ve ondan çok fazla zengin bulunduğu halde, mevcut nüfus ondan istifâdeye gayr-ı kâfidir. Nüfus meselesini, bir taraftan muhaceret ve neslimizin tezyidine çalışarak halle doğru gitmekle beraber bunun, bu maksadın uzunca zamanlara mütevakkıf olduğunu unutmamalıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Binaenaleyh, nüfus noksanını bugün telâfi edecek yegâne çare biran evvel makine devrine girmektir. Ahîren İktisat Vekâleti ile Çester grubuna mensub mister (Kenedi) arasında bu hususun temini için mühim bir mukavelenâme tanzim edilmiştir.

Efendiler;

Asrımızın iktisat cidaline girerken münferid değil, fakat toplu bulunmak mecburiyetindeyiz. Çünkü asr-ı hazır iktisadiyatı bunu istilzâm ediyor. Ferdî teşebbüsler, toplu yabancı iktisat dünyası karşısında ezilmeğe akim kalmağa mahkûmdurlar. Binâenaleyh her türlü şirketler vücude getirilmeli ki ve bilhassa memleketimizin ihtiyacatını tamamen ifade eden (Kooperatif) şirketlere fazla ehemmiyet verilmelidir.

Gâyemiz, istihsâlimizi ihtiyacımıza göre tezyid ederek kendi kendimize kifâyet etmeğe doğru gitmek olmalıdır. Harice gönderebileceğimiz istihsâlâtımızı da ihmâl edemeyiz. İthalatımızla ihracatımız arasındaki tevazün ancak bu suretle mümkündür. Aksi halde iktisadîyatımız iflas tehlikesinden yakasını kurtaramaz.

İktisadîyatımızın inkişâfını düşünürken, maarif siyasetimizin bu hususta büyük bir rol oynayacağı şüphesizdir. Bugüne kadar takib ettiğimiz maarif siyaseti memleketin maarif ihtiyacını telâfi edememiştir ve edemez. Çünkü bu sistem zengin ve âlim milletlere uyan sistemidir. İktisaden ve ictimâen vaziyetimizle telifi kabil değildir. Bizim bugünkü maarif sistemimiz doğrudan doğruya memleketteki cehlin tasfiyesine matûf olmalıdır. Âlim ve feyesof yetiştirmek programın ikinci maddesini teşkil edebilir.

Hülâsa teşkilât yapınız. Bu Türkiye İktisat âmillerinin haklarını harice ve dahile karşı koruyacak en kuvvetli siper, kalkandır. Bunu yalnız Türkiyeliler için değil, bütün dünyanın mazlum iktisat âmilleri için de temenni ederim.

Hanımlar, Efendiler;

Yeni Türkiye sapanın, çekicin, sâyin, zekâ ve liyakatin hakkını hürriyet ve istiklâlini istiyor ve cidalini, önüne çıkacak haricî ve dahilî her kuvveti yıkmaya kâdir olabilecek bir surette yapıyor.

Levent Şahverdi Arşivi

17.2.39 CUMARTESİ ÖĞLEDEN SONRA SAAT 3 DE İN'İKAD EDEN CELSEDE REİS İNTİHÂB EDİLEN MANİSA SANAYİ MURAHHASI KÂZIM KARABEKİR PAŞA HAZRETLERİNİN İFTİTAHÎ NUTUKLARIDIR:

Ulu Milletimin Muhterem Murahhasları:

Acizlerine karşı göstermiş olduğunuz pek kıymeli muhabbet ve teveccühe teşekkür ederim. (Şiddetli alkışlar, siz herşeye lâyıksınız sesleri) celseyi açıyorum. Müzâkerâta başlamadan evvel müsaade ederseniz kongreyi ihzar eden İktisat vekili Mahmud Esat Beyefendiye ve Hey'et-i faâle ve tertibiyeye hey'et-i âliniz namına arz-ı teşekkür ederim. Muhterem Başkumandanımız ve İktisat Vekilimizin pek mühim beyânâtlarına Kâzım Karabekir de müsaadenizle birkaç satır ilâve etsin:

Varlığımıza kasdeden düşmanları milletimiz el birliğiyle nasıl kahr ve mahvettiyse (Elhamdülillah sesleri) yine el ve söz birliğiyle bizi dahilden kemiren fakr ve cehalete de hücum için cihada başlıyoruz. (Alkışlar) Bugün bu cihadın birinci günüdür. Ancak öz kardeşlerinin ve hakikî vatandaşlarının el ve söz birliğiyle büyük Türk milleti tek başına kudret ve kuvvetini nasıl bütün dünyaya gösterdiyse bugün de cihana ilân ediyor ki, asırlarca eli, dili bağlı bir halde her varlığı harcanan bu millet iktisat ve irfân sahasında da nelere kâdir olduğunu gösterecektir. (Şiddetli alkışlar) Milletimizin her ferdi, çalışan halkı, gerek münevver dimağları neler, ne fedakârlıklar yapmadı. Erkekler hudud boylarında zalim düşmanlarla istiklâl ve hürriyeti için çarpışırken kadınlarımız kazma salladı, sapan sürdü, hattâ örs başında demir döğdü, amelelik yaptı, bir çok dükkânları kadınlarımız işletti, aç kalanı da oldu. Sırtlarında, ordumuza cephane taşıdı, yaralıları bağrına bastı. Büyük millet kadınıyle, çocuğiyle, erkeğiyle istiklâlini, hürriyetini, korudu. Azmini, îmânını kâinata gösterdi. Bize mübarek peygamberimiz "Beşikten mezara kadar ilim taleb ediniz". buyurmuşlar..... İlmin yalnız din tahsili olmadığını "Çinde dahi olsa alınız". kelamiyle o zamanlar iktisat diyarı olan Çin'i işaret ederek beşikten mezara kadar öğrenilecek ilmin iktisat ilmi olduğunu emrettikleri halde, asırlarca şahısların keyfî hareketleriyle bundan gafil kaldık. Madem ki işe beşikten başlayacağız, madem ki beşikten mezara kadar iktisadiyât ile meşgul olacağız.... Ninnilerimiz, türkülerimiz... iktisat terennümleriyle dol-

Levent Şahverdi Arşivi

malı; masallarımız, temsillerimiz iktisat ruhları ile meşbu' olmalı; duâlarımız, vaazlerimiz, hutbelerimiz iktisat emirleri, iktisat telkinleri ile halkımızı irşad etmeli... Bu suretle yani beşikten mezara kadar hayat ve iktisat telkinlerinin icab ettireceği müşterek mesaî ile çalışırsak hayatımız, iktisadımız kavi esaslarla kurulmuş olur.

İktisat dediğimiz zaman ben şu üç maddeyi kendi milletimizin, kendi vatanımızın iktisadiyâtı için temel biliyorum:

Birincisi – İnsanlarımızı, hayvanlarımızı, istihsalâtımızı hüsn-i muhafaza etmeliyiz. Köylerin, evlerin, çeşmelerin, bataklıkların tesiratiyle sıhhatimizi muhafaza edemez, bin türlü hastalıklar içerisinde çırpınırsak hayvanlarımızı veba-yi bakari, şarbon gibi hastalıklar silip, süpürür ise, mahsullerimizi böcekletir, çürütür isek yapılan bütün iktisadî tedbirler, kanunlar hiçe müncer olur. İşte bunun için sarfedeceğimiz mesaiye yardım etmesini hükûmetimizden taleb ve temenni etmeliyiz. Memleketimizi gezip bilen tabiblerimiz, baytarlarımız burada yaptığımız iktisat kongresine müşabih kongreler yapmalıdır ki, hıfz'üs-sıhha, iktisadın temelini korusun.

İkinci mühim esas; istihsâlâtımızı çoğaltmak, şömendöferlerimizi, vapurlarımızı, bilhassa yollarımızı yaparak taşraya sevketmek, harice atıp memlekete para çekmektir. Burada onu temin edecek esasları tesbit edeceğiz. Memleketimiz o kadar vâsi' ve feyizdardır ki, Avrupanın bugün sahillerimize un yedirmesi değil bilakis biz az zamanda tarafa ihracat yapmaya kadiriz. Hattâ ihracatı yalnız un olarak değil, makarna, bisküvit, peksimet gibi mamûl bir halde yapacağız. Sanayimiz Avrupa'nın sanayiine rekabet edemese dahi, hiç olmazsa milletimizi harice muhtaç etmez ve kendi elimizden çıkan mübarek eşyalara bürünerek iftihar ederiz. Bu zaferimiz de askerî zaferimizden daha büyük olur. (Alkışlar)

Üçüncü mesele pek mühimdir... Bu muhterem bacılarımıza, hanımlarımıza terettüb eder: Sarfiyat ve istihlâki azaltmak....

Arkadaşlar! Bugün ziraat bankalarının ikraz ettikleri paraları bir tarafa yazarsak pek acı hakikatlerle karşılaşmış oluruz. Bu paranın yüzde ellisi düğünlere ve lüzumsuz göreneklere sarfedilmiştir. (Alkışlar) Birçok aileler düğün yüzünden mahvolmuştur. Moda yüzünden bedbaht kalan aileler ise pek çoktur. (Şiddetli alkışlar) Bu gibi sarfiyatımızı behemahâl tahdit etmeliyiz. Gerek düğünlerde, gerek modada göreneklerin tahribkâr israflarından kaçınmalıyız.

Levent Şahverdi Arşivi

(Medîd alkışlar) İşte basit fakat milletimizi tahrib eden bu mücadelede hanımlarımızı birinci kademede görmekle bahtiyar olacağız. (Alkışlar, yaşa nidaları) O hanımlar ki mütarekeden itibaren değil daha evvel tâ Harb-i umûminin en müthiş anlarından beri her türlü meşakkatlere katlandılar. Her türlü yoksulluklara göğüs gerdiler. (Şiddetli alkışlar) Arkadaşlar, askerimiz fedakârlık etmiştir. (Alkışlar) Lâkin suret-i umûmiyede bir asker kursağında sıcak yemek yok iken ölmemiştir. Fakat geride öyle hemşireler biliyorum ki, günlerce aç kaldılar ve günlerce inlediler. İşte bu fedakârlığı yapan hanımlarımız bu iktisat mücadelesinde de azamî fedakârlığı yapacak ve bu suretle milletimizi saadete götürecektir. (Medîd alkışlar)

Hülâsa olarak sözü nihayetlendiriyorum ki... Fedakâr amelemiz, tarihimizin pek şerefli sayfalarını dolduran sanatkârlarımız, velinimet zürra'ımız (şiddetli alkışlar), muhterem tacirlerimiz vazifelerini canla, başla başaracaklar ve Misak-ı Millî namına her türlü yenilikleri el birliğiyle kavrayacaklar ve işte bu suretle iktisat ordusu da meydana atılmış olacaktır. Her şeyde esas birliktir. İktisat birliği dahi buradan doğmaktadır.

Bütün millet bu birlikle biribirine her türlü muaveneti yaparak askerî zaferin yanına vakit geçirmeden iktisadî zaferlerini dahi ilâve edecektir. Cenab-ı hak iktisat zaferimizde dahi muînimiz olsun. (Amin sadâları şiddetli ve sürekli alkışlar)

4.3.39 PAZAR GÜNÜ ÖĞLEDEN EVVELKİ KONGRENİN SON İÇTİMÂINDA ÎRÂD OLUNAN NUTUKLAR

Heyet-i Umûmiye Reis vekillerinden ve İşçi Grubu Reisi Aka Gündüz Beyin (Kütahya) irad ettiği nutuk.

Türkiye işçileri, kendilerine bu kadar vâsi ve hür bir münakaşa sahası açanlara karşı alenen teşekkür eder. Halk saltanatına müstenid Türkiye devleti bu yüksek fikirli müsaade ve harekâtiyle Türkiye işçilerini minnettar etmiştir. İşçiler kongre ile alâkadar olan bütün gruplara, hey'etlere, zevâta ayrı ayrı teşekkür etmeği vazife bilir... İşçiler gelecek kongrelerin de bu kadar samimî ve ciddî olacağına emindir.

Seneler var ki, Türkiye işçisine bir hedef gösterdiler:

Levent Şahverdi Arşivi

Memleket İstiklâli!

Ona örsü, çekici, tornası ve bütün mevcudiyetiyle sarıldı; ve nihayet Akdeniz sahillerini sarsan Türk toplarının sadâlarında onun çekicinden de bir parça sadâ aksetti.

Bugün Türk işçisine yeni bir hedef gösteriyorlar: Memleket iktisadîyâtının istiklâli:

Türk işçisi buna da çekici, örsü, tornası, bileği ve yüreğiyle hazırdır. İzmir'e memleket zafer ve halâsını getiren kağnı gıcırtılarından sonra; İzmir'den iktisat zafer ve hâlâsı götürecek olan Misak-ı iktisadîde dahi kadın, erkek Türk işçilerinin de yemini vardır.

Örsü kadar kuvvetli, bir imân çekici kadar çelik bir kuvvet sahibi olan Türk işçileri! İstikbâle doğru, Türkiye iktisadiyatının istiklâline doğru birleşiniz!

Aka Gündüz Beyden sonra Hey'et-i Umumiye Reis vekillerinden ve Sanayi Grubu Reisi Salâhaddin Beyin (Ayvalık) Îrâd Ettiği Nutuk.

Sanayi Grubunun hikaye-i meveddetkârîsi dahi kongre heyetince lütfen kabule iktiran etmiş olan teklifatı gibi muhtasar olacaktır. Ticaret azâsından Hüseyin Münir Beyin pek haklı olarak işaret buyurmuş oldukları vechile hey'et-i umûmiyemize vaz'edilen teklifatımız pek ziyade kanaatkârane olmakla beraber şimdilik bizleri tatmin edebilecek bir mahiyette addolunabilir. Binâenaleyh hemen hemen aynen kabulü gibi bir lütûfkârlıkta bulunmuş olmanızdan dolayı teşekkürler ederiz.

Gruplarımız tarafından lâyiha şeklinde ve azâ-yi kiram taraflarından da münferiden heyet-i umumiyeye vaz'olunan maddeler içlerinde bazen hudud harici zannolunanlar mevcut bulunduğu farz olunsa bile o kadar mütenevvi ve şâyân-ı istifadedir ki, milletimizin cidden teâliyi istihdaf ettiğine delâlet eder şevahid-i meşkûreden olduğuna kanaat etmemek elde değildir.

Hey'et-i umûmiyemizce yerli mensucatın istimâli hakkında ittihaz olunan karar-i meşkûr biz sanatçılara düşen gayret ve iftihar pek hühim bir vazife tahmil ediyor. Sanatcılar bu vazifeyi meşkur bir surette ifâ edeceğini vait ve tebşir etmekle mübahîdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Esna-yi müzakerede ve be-tahsis müzakerâtın hararetli anlarında sağa sola atf-ı dikkat etmeğe imkân-ı müyesser olamadığından, gerek azâmız meyanında ve gerek samiîn localarında bulunan hemşirelerimizi azçok rencide edecek söz geçdiyse aflarını istirham eder ve İzmir'den infikâk suretiyle ayrılacak arkadaşlarımıza hayırlı selâmetler temenni ederiz.

Salâhaddin Beyden sonra Heyet-i Umûmiye Reis Vekillerinden ve Çiftçiler Grubu Reisi Kâni Beyin (Manisa) İrad ettiği Nutuk.

Çok sevgili, çok muhterem arkadaşlar;

Aranızda hepinizden çok müteşekkir olan ziraat grubu bu zafere bizi îsal eden reis-i muhterem Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine karşı olan minnet ve şükranına hepiniz tarafından iştirâk edildiğine emindir. Hepimiz aynı gaye etrafında toplanmak için memleketin en uzak köşelerinden geldik, hamdolsun gaye-î mikyas ki (İktisat birliğimizdir) işte bu maksatla elele verdik. Bütün çiftçiler diğer gruplardaki arkadaşlarımızla müttehiden bu mukaddes gâye hususunda hüsn-i v niyet ve azimle arkadaşlarından ayrılmamışlardır. Diğer grup arkadaşlarımız mesaimizin hüs-i suretle intacı hususunda gösterdikleri yardımdan dolayı çiftçiler namına teşekkür eder ve yine çiftçiler namına cümlenizi selâmlarım. Emin olabilirsiniz ki, sapan tarladan ayrılmadıkça çiftçiler de müşterek mîsaktan ayrılmayacaktır.

Kâni Beyden sonra Heyet-i Umumiye Reis vekillerinden ve Ticaret Grubu Reisi Alâiyeli zade Mahmud Beyin (Gediz) îrâd ettiği nutuk.

Muhterem Arkadaşlar;

Burada toplandık, tanışdık, dertlerimizi dökerek müşterek çareler bulduk. Çalışmamız Türkiye iktisat erbâbı arasında ebedî, kuvvetli, temiz bir ittihat ile neticelendi. Yani arkadaşlar kongre vatanın ufkunda parlayan saadet ve inkişâf nûrlarına kavuşmak için cihanın düşmüş kuvvetlerini bu Türk nûriyle boğmak için toplandı, Lehü'l-hamd zaferini ikmâl ederek dağılıyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Arkadaşlar; ticaret grubu hepinize çok müteşekkirdir. Bizi tenviratiyle daima irşâd eden Reis-i muhterem Kâzım Karabekir Paşa hazretlerine karşı olan şükrana hepinizin iştirâk edeceğinden grubumuz emindir.

Memeleketin yarınki iktisadî mücadelesinde uhdesine düşen vazifeyi tamamen müdrik Türk tüccarı namına kongremizin mahsul ve mesaîsi olan (Misak-ı İktisadîyi) burada huzurunuzda ve cihanın huzurunda kabul ettiğimizi arzeder ve (Yaşasın hür ve müstakil Türkiye) temennisiyle cümlenize tüccar grubu namına arz-ı veda eylerim.

Badehû işçi kadınlar murahhası Rukiye Hanım (İzmir) söz alarak bervech-i âtî nutku îrâd etmiştir:

Kardeşler!

Millî inkilâbımız memleketimizde mevcut bütün müstahsillerin murahhaslarından mürekkeb bu muazzam kongrenin toplanmasını mümkün kılmıştır. Bugünlere erişirken, biz kadın işçilerini de fevkalâde bir sahada görüyoruz. Bizleri bu kongreye davet eden Büyük Millet Meclisi Hükûmeti erkânına ve bilhassa reisimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerine biz kadınlar samimî teşekkürlerimizi takdim ederiz.

Türkiye'de "memleket işlerine" kadınların da iştirâk etmesi ilk defa vukubuluyor. Bu şerefin bize müyesser olması kalplerimizi ferah ve gurur hisleriyle doldurdu. Kongre, iktisadımızın temelini teşkil eden işçi sınıfının meşru haklarını tanıdı. Bu netice kadın işçileri namına şâyâb-ı şükrandır. Diğer grupların da aynı sdakatle iktisâdî kurtuluşumuza çalışacaklarına emin bulunuyoruz.

Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun hükûmeti, Yaşasın Türk işçi ve köylüleri, yaşasın çalışkan Türk işçi kadınlığı!

Levent Şahverdi Arşivi

4-3-39 PAZAR GÜNÜ ÖĞLEDEN EVVEL SAAT ONBİR BUÇUKTA MANİSA SANAYİ MURAHHASI VE KONGRE REİSİ KÂZIM KARABEKİR PAŞA HAZRETLERİNİN İRÂD ETTİKLERİ HİTÂM NUTKU

Muhterem Arkadaşlar:

İlk Türkiye İktisat Kongresi tam muvaffakiyetle işini bitirmiştir. (El'hamdülil'llah sesleri) burada bu nurlu ictimâ'ı temin eden büyük ve sevgili Millet Meclisimize ve hükümetimize kongre namına arz-ı teşekkürat eyleriz. Burada her türlü teshilâtı gösteren ve bize pek çok muavenet eden İzmir belediyesine ve hassaten hey'et-i tertibiyede kongre namına teşekkür eylerim. Sergiye iştirâk eden kıymetli sanatkârlarımızı daima kongre namına hürmetle yâdederim. Mütemadiyen kongremiizi takib eden ve kongremizle pek yakından alâkadar olarak neşriatta bulunan matbuata ve hassaten İzmir matbuatına kongre namına arz-ı şükran eylerim.

Kongreyi, muhterem murahhasları gibi büyük bir alâka ile takib eyleyen muhterem hanımlarımız ve muhterem beyefendilere de kongre namına arz-ı teşekkürat eylerim. Sevgili İzmirimizi kurtaran ve bu uğurda canını veren ve şu anda ruhları üzerimizde dalgalanan mübarek şehitlerimizin ruhu şâd olsun (Âmin sesleri) (Alkışlar) Gazilerimiz iki cihanda aziz olsun (Âmin sadâları, alkışlar).

Milletimizin hakikî dertlerini burada teşrih eden ve ona devâlarını gösteren muhterem murahhaslar: Size ebedî şerefler....

Bu dertler bundan böyle ninnilerimizin, şiirlerimizin ve hattâ telkinlerimizin en tatlı terennümleri olsun. Cuma namazlarında, hutbelerde okunsun bütün efrâd-ı millet burada çizdiğimiz iktisat misakını bellesin.

Memleketimiz ecnebî sermayelerini hüsn-i kabul etmekle beraber burada tesbit ettiğimiz esaslarladır ki, memleketimiz kendi emeğiyle yapılması mümkün olan her işi bundan böyle nefaset ve metanetle rekabet meydanına atmağa kuvvetle çalışacaktır. Ve artık beşikten mezara kadar ecnebî mallarına bürünmekten ve doğduğumuz saatte kursağına ecnebî sütü dökmekten milletimiz kendisini kurtaracaktır. (Alkışlar) Ne elîmdir, hal-i tabiide iken meselâ 1327 senesindeki ithalâtımız 43 milyon 930 bin Osmanlı altını iken

Levent Şahverdi Arşivi

ihracatımız (30,702,000) altın idi. Yani harice 13 milyon 228 bin lira altınımız uçup gitmiştir.

329 senesinde ithalâtımız 39 milyon 876 bin iken ihracatımız 23 milyon 686 bin altın idi. Yani zararımız 16 milyon 190 bin Osmanlı altınıdır.

Senelerden beri doğanlarla ölenlerimiz de bu nisbettedir: Daima makûs ve menhus....

İktisattaki cehaletimiz, siyasetteki serseriliğimiz elbirliği gitmiş ve milletimizi kemirmiş, kemirmiş, kemirmiştir. Harb-i Umûmîde Şarkımız; Mütarekede garbımız yağmagerler tarafından harâbezâra döndürüldü. Harbden evvel yalnız şarktan her sene milyonla mevaşî ihraç edilirken, bugün bütün memleketimizde cem'an yirmi milyon mevaşî kalmıştır. Yunan yağmayerleri garbî Anadoluda ve bilhassa Trakya'da mevaşî namına birşey bırakmamıştır. (Kahrolsun sadâları)

Efendiler: 338 senesi memleketimize 9 milyon liralık hayvana ait eşya girmiştir: Diri hayvanlar, hayvan me'kulâtı, balık, deri, mamûl deri, kösele, kürk, gübre gibi mevad... Bunlar Almanya, Amerika, İsviçre, Belçika ve Bulgaristan'dan gelmişti. Yani 9 milyon liramız oralara akıp gitmiştir.

4 Milyon liralık diri hayvan girmiş. Üç tarafımız deniz olduğu halde maalesef iki milyon liralık da balık gelmiş ve yenmiştir. 338 senesi yalnız Kânûnsânîde beş milyon liramız harice gitmiştir. İşte çocuklarımızın doğduğu günden itibaren kursağına nestle sütü dökersek, ecnebî bez ve pamuklarına sarûp yine ecnebî beşiğine yatırırsak, ayağındaki patiğinden, başındaki mavi nazar boncuğuna ve elindeki oyuncak teneke parçasına kadar ecnebî malından yaparsak ve üstüne bir de kulaklarına benim oğlum paşa olacak gibi ninni söyleyerek uyutturucu telkin yaparsak, büyüdükten sonra tabiidir ki, üstünde ve muhitinde daima mütezâyid olmak üzere yabancı mallar bulunacak ve paralarımız mütemadiyen akıp, boşalıp gidecektir. (Alkışlar)

Analar, hemşireler ve muallimler!.. Açılan iktisat cihadında daima ön saflarda siz yürüyün... Ve milleti şefkatli, siyânetli dillerinizle bu mukaddes yollardan sizler yürütün...

Kendi sanayiimize ehemmiyet verilmemesi ve sanatkârlarımızın himâye olunmaması şirketler yerine ferdî çalışma ve didinmelerle

Levent Şahverdi Arşivi

yıpratılması bakınız sanayiimizi ne elîm halde bulunduruyor? Sanayiin her şubesine ibtidâî mevâdd memleketimizde bol bol mevcut iken, balta girmemiş birçok ormanlar eflake serçekmiş iken, elemli rakamlar her sene defter-i mahsusuna kaydolup gitmektedir. Sınaî gıdaiyeden 913 de yani Harb-i umumîden evvelki sene 75 fabrikamız da 4281 işçi varken iki sene sonra adetleri 3916 ya düşmüştür. Gıda olarak memleketimize (162,911,003) kuruşluk ithalât vaki olmuş. ihracatımız ise 15,083,734 kuruş olmuştur. Şâyân-ı teessüftür ki, memleketimiz zürra memleketi olduğu halde takriben birbuçuk milyon liralık un girmiştir. Buna mukabil un olarak altı bin liralık kadar harice satış yapmışızdır.

Sanayi-î türabiyeden on yedi fabrikamızda 913 de 980 işçimiz var iken iki sene sonra 336 ya düşmüştür. Ve 15,730,081 kuruşluk ithalâta mukabil 449,781 kuruşluk ihracat olmuştur. Sınayi-î debbagiyeden 13 fabrikada 930 işçi çalışırken Harb-i umûmî dolayısiyle biraz tezayüd etmiş 1270 olmuştur. Fakat 51 milyon küsur ithalâta mukabil ihracatımız ancak üçbuçuk milyon küsur olmuştur. Sınayi-î nesciyeden 73 fabrikamızda 7765 amele çalışırken iki sene sonra 6763 e düşmüş ve ithalâtımız 275 milyon küsur iken ihracatımız ancak 92 milyon küsur olmuştur. Sınayi-î haşebiyeden 24 fabrikada çalışan amele 705 iken iki sene sonra 377 ye düşmüş ve 8 milyon 800 bin küsur ithalâta mukabil ancak 597 bin küsur ihracatımız olmuştur. Şâyân-ı teessür olan nokta marangozluk faslında 6 milyon 699 bin küsur ithalâta mukabil 200 bin ihracat olmuştur. Aynalarımız, konsollarımız, sandalyalarımız hattâ beşiklerimiz değil sahil olan şehirlerde, dahilde bile maatteessüf bazı evlerde görülmektedir.

Avrupa'da çakılmış dört tahtadan ibaret olan sandalyeler en hücra yerlere kadar girdikçe neticede milyonların Avrupa'nın tahta parçalarına dahi gittiğini arzettiğim gibi bu cetveller ebediyen kaydeder.

Sınayi-i kırtasiyede 51 fabrikamızda 1898 işçi varken 1267 ye düşmüş, 50 buçuk milyon küsur ithalât karşısında iki milyona yakın ihracatımız olmuştur.

Sınayi-i kimyeviyede 11 fabrikada 417 işçi 131 e düşmüş, 55 buçuk milyon küsur ithalât karşısında iki milyon küsur ihracat olmuştur. Cem'an yekûn yalnız beş milyon küsur lira sanayi faslında harice gitmiştir. Memleketimizin servetine, halkımızın çalışkan,

Levent Şahverdi Arşivi

fedakâr ve cefakâr olmasına rağmen biz şimdiye kadar iktisat sahasında kendimizi ve servetimizi kâinata gösteremedik ise bu, yalnız Yemen çöllerinde birbuçuk milyon Türk mezarının bulunmasından ileri gelmiştir. Tarihin hicâbâver sayfalarından milletin kanını cehl ve menfaati uğruna döktüren serseriler utansın. (Kahrolsun sadâları) milletimiz mazisinden değil artık istikbâlinden mes'uldür. (Alkışlar) Dahilde serserilerin elinde millet, kendi hududu haricinde maksatsız yere mahvolurken diğer taraftan her bir terakkimize mani olmak isteyen ve iyiliğimizi fena göstermek isteyen düşmanlarımız Türk milletini taassub ile ittihâm etmektedir. İktisadî sükûtumuzu da medeniyetin yeniliklerine düşmanlıktır zannederler. Türk müteassıb değildir. Fakat dindar ve salâbetlidir. (Alkışlar) Faydalı olan her yeniliği severek alır. Fakat bugün maarifin en son programlarını çizen en müterakki milletler bile mekteb talebelerine yevmiye en az onbeş dakika incil-i şerif okuturken ve dinî günlerinde mabetlerini çoluk çocukla doldururken, bizim dinimize olan sadâkatimizi taassubla, cehl ile ittihâm etmek isteyenleri ve Türk'ün dinine, ahlâkına, hattâ yazısına kadar dil uzatanları da Türk oğlu insaniyete ve medeniyete davet eder. (Alkışlar).

Muhterem Arkadaşlar;

Bazılarımız bu kış kıyamette ve hâlâ hüküm süren şarkın buzlu dağlarından geçerek buraya toplandı. Ve burada müttehid bir cephe ile iktisad misakı esaslarını müttefikan çizdik. Bunu buradan Akdeniz kıyısından cihana ilân ederken ve kararlaştırdığımız müfredatlı programı da şanlı büyük meclisimizin hükûmetine takdim ederken, Türk milleti de ilk iktisat zaferini ilân etmiş bulunuyor. (Alkışlar) Ve hükûmetimiz kendi vazifesine düşen işleri programı dahiline alıp çalışırken tabiî geride bütün efrâd-ı milletimiz de kendi uhdesine düşen vazifeyi ve elele vererek bütün kuvvetiyle yapacaktır. Şu halde bu mesaî karşısında az zamanda denizlerde kahraman denizcilerimizin altında nurlu bayrağımızın dalgalandığı büyük vapurlar, karalarımızda şömendöferler, otomobiller, havada fedakâr tayyarecilerimizin altında yüzlerce tayyareler Türk âfâkını dolduracaktır. (Alkışlar) Yerin altında madencilerimiz, üstünde zürraımız, işçilerimiz, fabrikalarda sanatkârlarımız, bankalarda, ticarethanelerde tüccarlarımız kâinata yeni bir Türk âlemi yaratacak ve biz Türkiye evlâdları iktisat sahasındaki zaferlerimizle bütün dünyanın sulh nâzımı olacağız. (Alkışlar)

Levent Şahverdi Arşivi

Muhterem Arkadaşlar;

İki hafta hummalı bir sây ile milletimize bir eser meydana getirdik ve hediye ediyoruz. Gelecek sene daha muazzam ictimâa milletimizi elbirliğiyle hazırlıyalım. Ve gelecek seneye kadar bir senelik müddeti birkaç senelik sây ve hasılât ile karşılıyalım.

Kemâl-i hürmetle sizleri selâmlar ve birbirimize arz-ı veda ederken sevgili İzmir'li kardeşlerimize de kongre namına arz ve veda eylerim. Kongremizi kapıyorum. Cenâb-ı hak milletimizi daima muzaffer ve mes'ud eylesin âmin (âmin sesleri ve sürekli alkışlar arasında yaşa sadâları).

* * *

Kongrenin iktisadî mukarreratı Büyük Millet Meclisi hükûmetimize takdim edilmek üzere izhâr olunmuş millî bir lâhıya-i iktisadiyedir. Yine Kongre Hey'et-i Umûmîyesinin müttefik karariyle tesbit ve kabul olunan misâk-ı iktisadî ise siyasî, ahlakî, ictimaî lekesizliği temin eden iktisadiyâtımızın temeli olup iktisat âleminde milletimizin kendini mücehhez bulundurması için müttefikân verilmiş bir ahittir.

Levent Şahverdi Arşivi

SÖZLÜK

A

Adâvet: Düşmanlık
Addedilmek: Sayılmak, değerlendirilmek
Addolunmak: Değerli sayılmak
Ağnâm resmi: Eskiden hayvan vergisine verilen ad
Ağyar: Başkaları, yabancılar
Ahkâm: Hükümler, yargılar
Ahkâm-ı Kanunîye: Kanun hükümleri
Ahkâm-ı lâzime: Gerekli hükümler
Ahit: Antlaşma
Ahlat: Yabani armut
Ahvâl: Olup bitenler, haller, durumlar
Akid: Sözleşme, bağlanma
Aksülamel: Tepki
Alâmet-i fârika: Kimi ticaret eşyası üzerine konan resim, işaret, özel marka
Alelıtlak: Genel olarak
Alelumûm: Genellikle
Alelusul: Usule göre, yol - yordam gereğince
Âli: Yüce, yüksek
Amele-i mükellefe: Yükümlü işçi
Anâsır: Unsurlar, öğeler
Anâsır-ı dahiliye: iç unsurlar
Antrepo: Gümrük ya da oktruva resmi ödenmemiş malların konulduğu depo
Arâzî-i mîriye: Devlet arazisi
Ardiye: Ticaret eşyasını saklamaya yarar depo
Arz-ı teslimiyet: Kendiliğinden teslim olmak
Arziye: Topraktan yetişen
Asâr: Eserler, yapıtlar, yapılar
Asâr-ı sınaiye: Sanayi eserleri
Aşâr: Eskiden harmandan sonra toprak ürünlerinden onda bir oranında alınan vergi
Âşarî: Ondalık
Atf-ı dikkat: Dikkat etmek
Atıyye-i şahane: Padişahın ihsanı, lütfû
Âtî: Gelecek zaman, ilerisi
Avdet: Dönmek, geri gelmek
Azâ-yi kiram: Yüce üyeler

B

Bâb-ı âli: 1) "Yüksek kapı anlamında olup Osmanlı İmparatorluğu zamanında İstanbul'da sadaret (Başbakanlık), dahiliye ve hariciye nezaretleri (İç ve Dışişleri Bakanlığı) ile Şûrâyı-devlet (Danıştay) dairelerinin binası 2) Osmanlı Hükûmeti
Bade's-sulh: sulhtan sonra
Bahrî: Denizle ilgili
Bahr-i sefîd: Akdeniz
Baîd: Uzak, ırak
Bedel-i şahsiyet: Kişinin karşılığı
Bervechi Olduğu gibi, olarak
Bervechi-âtî: Aşağıda olduğu gibi, gelecekteki gibi
Betahsîs: Husûsiyle, hele
Bidâyet: Başlama, başlangıç
Bilâ-bedel: Bedelsiz, karşılıksız
Bilâhire: Sonra, sonradan, sonunda
Bilâ-resim: Vergisiz
Binnisbe: Nisbetle, bir dereceye kadar
Bülend: Yüksek, yüce

C

Câiz: İşlenilmesinden cevaz olan, olabilir, olur
Câlib: Celbeden, kendine çeken, çekici
Celâdet: Bahadırlık, kahramanlık, yiğitlik
Celbetmek: Çekmek, yazı ile çağırmak
Celîl: Büyük, ulu

Levent Şahverdi Arşivi

Cerh: 1) Yaralama, yaralanma 2) Çürütme, kabul etmeme
Cerîb: Tarla ve arazi ölçüsü, dönüm
Cibâyet: Vergilerin ve başkaca devlet gelirlerinin tahsili, câbilik

D

Darbımesel: Ata sözleri
Dârülmesâî: Çalışma yeri, iş yeri
Dar'üt'talim: Eğitim evi
Dâülkelb: Kuduz hastalığı
Dekovil: İnsan gücüyle yürütülen küçük demiryolu üstündeki arabalar
Derakab: Hemen ardından, hemencecik
Derc: 1) Sokma, arasına sıkıştırma 2) Toplama biriktirme
Derkâr: Malûm, aşikâr, bilinen
Derûn: İç, içeri, dahil
Divan-ı riyaset: Meclis, başkanlığı
Düyûn-i umûmiye: Umumi borçlar

E

Edvâr: Devirler, zamanlar, asırlar
Efâl: İşler, ameller
Eflâk: Osmanlı İmparatorluğunda bir eyalet merkezi. Gökler, pek yüksek demektir.
El'ân: Şimdi, halâ, daha, bu ana kadar, şu anda
"El-kana'atu kanzûn lâ-yufnâ": Kanaat öyle bir hazinedir ki tükenmez
Elyevm: Bugün, bugünkü, şimdiki zamanda
Emrâzı nebatiye: Bitki hastalıkları
Emtia: Kumaşlar, satılacak şeyler, mallar
Emvâl: Mülkler, para ile alınan şeyler
Emzikhane: Eski kreş, süt çocuklarının bakılıp emzirildiği yuva
Encümen: Cemiyet, meclis, şûrâ, komisyon,
Enîn: İnilti, inleme
Envâ: Çeşitler, türler
Erbâb-ı iktidar: İktidar sahipleri
Erbâb-ı sâî: Çalışanlar, iş sahipleri
Esbâb-ı hayatiye: Hayati sebepler
Eshâb: Sâhipler, mâlik ve mutasarrıf olanlar
Eshâb-ı alâka: İlgili kişiler
Eshâm: 1) Oklar 2) Hisseler paylar 3) Borç alınan paraya karşılık senetler
Evlâd-ı şüheda: Şehit çocukları
Evsâf-ı medeniye: Medeni vasıflar
Eytam nizâmnâmesi: Öksüz ve yetimler tüzüğü
Ezcümle: Söz gelişi
Ezîz: Soğuk kaynayan şeyin taşma haline gelmesi

F

Fennî mevâşî: Hayvan bakımı
Fenniye: fene mensup, fen ile ilgili olan
Fevâid: Menfaatler, kârlar, kazançlar
Fevâid-i âzime: Büyük yararlar, çıkarlar
Feyîz: 1) Bolluk verimlilik, gürlük 2) İlim, irfân
Feyz-bâr: Allah vergisi, tanrı bolluğu, bereketi
Föy: Yaprak, sayfa
Fütûhât: Zaferler, zaptedilen memleketler

G

Galebe çalmak: Üstün gelmek
Gayeî mikyas: Son ölçek
Gayeî mukaddese: Kutsal hedef

H

Hadd-i asgarî: Son haddi
Hâdisât-ı içtimâiye: Sosyal olaylar
Hâdisât-ı iktisadiye: Ekonomik olaylar
Hâdisât-ı siyasiye: Siyasi olaylar
Hâhiş: İstek, arzu
Hâil: Engel

Levent Şahverdi Arşivi

Hakayık: Hakikatler
Hakikî: Gerçek
Hâkimiyet-i iktisadiye: Ekonomik hâkimiyet, egemenlik
Halâs-ı kat'i: Kesin zafer, kesin kurtuluş
Hâl-i teşekkül: Oluşum hali
Harâcgüzâr: Haraç verici
Harîr: İpek
Hark: Yakma, su kanalı
Hasr: Mahsus kılma, dar bir yerin içine alma, vakfetme
Hâşiye: Kenar, not
Hatve: Adım
Hava-î tarassudat: Hava gözlem yerleri
Heyet-i faâle: Faal kurul
Heyet-i intihâbiye: Seçim kurulu
Heyet-i muhtereme: Sayın heyet
Heyet-i Ulûmiye: Alimler kurulu
Hidemât-ı umûmiye: Genel hizmetler, vazifeler
Hızar: Kereste biçme aleti
Hicâbâver: Utanç verici
Hikâye-i meveddetkârane: Sevgiyle dolu bir öykü biçiminde
Himâyekâr: Himaye eden koruyan
Himmet: Gayret, emek
Hîn: An, zaman
Hukuk-ı beşer: İnsanlık hukuku
Hukuk-ı müktesebe: Kazanılmış hukuk
Hukuk-ı tabîiye: İnsanların yaradılıştan sahip oldukları hukuk
Hulûl: Gelip çatma, girme
Hutût-i havaiye: Hava yolları, çizgileri
Hükûmfermâ: Hüküm süren
Hükûmet-i mülkiye: İdare eden hükümet
Hüsn-i muhafaza: İyi korumak, saklamak

İ

İâşe: Yaşatma, besleme, geçindirme
İbâre: Paragraf, cümle
İbrâz: Meydana çıkarma, gösterme
İbtidâîye: İlk
İcra-yi ticaret: Ticaret yapma
İdâme: Sürdürme
İdâre-î vilâyet: Vilâyet idaresi, il yönetimi
İfâ: Yerine getirme
İfâde-i mahsusa: Özel anlatım
İftitâh: Açılma, açma, başlama
İhdâ: Hediye etme, doğru yola götürme
İhdâs: Meydana getirme
İhlâl: Bozma, sakatlama
İhsân-ı şahane: Padişahın lütfû
İhsâs: Sezdirme, üstü kapalı anlatma
İhrâk: Yakma
İhraz-i mevki: Mevki kazanma
İhtilâl-i kebir: Büyük devrim
İhtirâ: Benzeri görülmemiş bir şeyi icat etme
İhtirâsât: Aşırı istekler
İhtirâz: Sakınma, çekinme
İhyâ: Kalkındırmak
İkame: Oturma, meydana koyma
İkrâzât: Ödünç vermeler, borç vermeler
İktirân: Yaklaşma
İktisâb: Kazanma, edinme
İlga: Lağv etme, bozma
İltizâm: Gerektirme, icap ettirme
İmkân-ı müyesser: Kolaylık olanağı, imkânı
İmtinâ: Geri durma, çekinme
İncil-i şerif: İncil
İndî: Bir kimsenin kendi inanış ve görüşüne dayanan kendince
İnhitât: Düşme, aşağı inme
İn'ikad: Bağlama, oturma
İnkıraz: Tükenme, bitme, yıkılma
İnkisâr: Beddua etmek, kırılmak
İnkişâf: Meydan çıkma
İntac: Netice
İntişâr: Neşrolunma, yayılma
İnzimâm: Zamolunma, katılma
İra: İyilik bulma
İrâde-i seniyye: Padişah emri

Levent Şahverdi Arşivi

İrfân: Kültür
İrtikâb: Rüşvet yeme
İrvâ: Suya kandırma, sulama
İsâl: Ulaşma, ulaştırma
İska: Sulama, su verme
İstibdâd: Baskı
İstihdâf: Amaç edinme
İstihdâm: Kullanma, hizmete kabul etme
İstihlâk: Tüketim
İstihsâl: Üretim
İstiklâl-i tam: Tam egemenlik
İstikrâz şeraiti: Faizle para alma şartları
İstînâf: Yeniden başlama
İstinâd: Güvenme, dayanma
İstismâr: Sömürme
İstîzâhat: Gensoru, bir şeyin açık olarak bildirilmesini isteme
İstizân: İzin isteme
İşcâr: Ağaç yetiştirme
İtâ: Vermek
İtibâr-i teşkilât: Var sayılan kuruluşlar
İtidâl: Ölçülü, soğukkanlılık
İtilâ: Yükselme, yukarı rütbelere erişme
İttihâd: Bir olma, birleşme, aynı fikirde olma, birlik
İttihâz: 1) Edinme edinilme 2) Kabul etme 3) Sayma, tutma 4) Kullanma
İzlâl: Hâkir görme, küçük görme, alçaltma, aldatma
İzmihlâl: Yok olma, yok olup gitme

K

Kabil-i seyr: Hareket edebilir, gezilebilir
Kâfil: Ödeyen, kefil, kefalet eden
Kaim: Ayakta duran, ayakta bulunan, birinin yerini tutan birinin yerine geçme
Karye: Köy
Karyeler eshâbı: Köyler halkı
Kat'iyen afvı: Kesinlikle affedilmesi
Kat'iyen ilgâsı: Kesinlikle kaldırılması
Kat'iyen men'i: Kesinlikle yasaklanması
Kavânîn: Kanunlar
Kavânin-i esasîye: Temele mensup, esasla ilgili kanunlar
Kavânin-i mahsusa: Mahsus, hususi kanunlar
Kavî: Kuvvetli, güçlü, güvenilir, sağlam
Kefâlet-i ticariye: Ticarî kefalet
Kem'âkân: Eskisi gibi, evvelden olduğu gibi
Kemâl-i şeref: Tam öğünçle
Kemâl-i şiddet: Şiddetin doruk noktası
Kemâl-i vuzuh: Tam bir açıklıkla
Kesbetmek: Çalışmak, kazanmak
Kıbtî: Eski Mısır halkından olan kimse, çingene
Kıyâm: Ayağa kalkma, ayaklanma, bir işe kalkışma
Kudret-yâb: Kudretli, gücü yetebilen
Kurbiyet: Yakınlık
Kudsiyet: Kutsallık
Küşad: Açılış

L

Lağv: Kaldırma, hükümsüz bırakma
Lâyüs'el: Mesul olmaz, sorulmaz
Lâzime: Gerekli şey
Lâzim'e-î semaiye: İşitme lüzumu
Lehül-hamd: Ona hamdolsun
Levâzım-ı harbiye: Savaş araçları, gerekli şeyler
Leylî: Gece ile ilgili, gece gibi karanlık olan, yatılı
Livâ: Bayrak, sancak, mutasarrıflık

M

Mâfevk: Üst, yukarı, üstte, üst derecede bulunan kimse,
Mağdur: Gadre, haksızlığa uğramış
Mahal: Yer
Mahrec: Hurûc edecek, dışarı çıkılacak yer, kapı

Levent Şahverdi Arşivi

Mahrûkat: Odun, kömür gibi yakılacak şeyler
Mahrum-i istiklâl: Bağımsızlıktan yoksun
Mahzâ: Ancak, yalnız, tek, sâde, halis, katıksız, tam
Maîşet: Yaşama, yaşayış, geçinme, dirlik için lüzumlu şey, İlmiye tarikinin başında bulunanlara verilen tahsisat
Makarr-ı hükûmet: Hükümet merkezi
Makûs: Aks olunmuş, tersine çevrilmiş
Mamûlât-ı dahiliye: Memlekette yerli yapılan şeyler
Mamûlât-ı hariciye: Yabancı memleketlerde yapılan mallar
Manzara-i inhilâl: Yıkılma görüntüsü
Matlûbât: Taleb edilen, istenilen aranan şeyler
Matûf: Eğilmiş bir tarafa doğru çevrilmiş
Mazarrat: Zarar ziyan, zarar verme, dokunma
Mazbata: Kararname, tutanak
Mazhar: Bir şeyin göründüğü çıktığı yer, Nail olma, şereflenme
Mebde: Evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur, ilmin ilk kısmı
Mebzûl: Bol, çok, ibzâl olunmuş
Mebzûliyet: Bolluk, çokluk
Meccanen: Bedava, parasız, ücretsiz olarak
Meccânî: parasız, bedavacı
Medîd: Çekilmiş, uzatılmış, çok uzun süren
Mekâtib: Okullar
Mekâtib-i sınaiye: Sanat mektepleri, sanatla ilgili olanlar
Meksûf: Küsüfa uğramış, ziyâsı aydınlığı tutulmuş
Me'kûlât: Yiyecekler
Memâlik-i ecnebîye: Yabancı ülkeler
Memâlik-i muhtelife: Çeşitli ülkeler
Memûrîn-i mülkiye: Mülkiye memurları
Menâbi: Menbalar, kaynaklar
Menâfi: Yararlar, çıkarlar, menfaatler
Menâfi-i âliye: Yüksek çıkarlar
Menkus: Eksik olan
Merâkib: Rükûb edilecek, binilecek şeyler
Merâkib-i havaiye: Hava taşıtları
Merâkib-i sabiha: Su taşıtları
Merbutiyet: Merbutluk, bağlılık, eklilik
Mesâil: Meseleler
Mesâil-i iktisadiye: Ekonomik meseleler
Mesâlik-i saire: Öteki yollar
Mesmuat: Duyulanlar
Meşher: Teşhir yeri, sergi
Meşrûa: Şer'an, caiz olan, şeriate, kanuna uygun
Metânet: Metinlik, sağlamlık, kuvvetli olma, dayanıklılık
Metrûke: Terk edilmiş, bırakılmış, kullanılmaktan vazgeçilmiş
Mevâd: Maddeler
Mevâd-ı müteferrika: Dağınık maddeler
Mevlid-i şerif: Kutlu doğum
Mevûd: Va'dolunmuş, söz verilmiş
Mezkûr: Zikrolunmuş, adı geçmiş, anılmış
Millî müessesat: Ulusal kuruluşlar
Mîrî: Beylik, devlet hazinesine ait
Mîsâk: Pakt, antlaşma
Mîsâk-ı iktisadî: Ekonomik anlaşma
Muâfiyet: Bağışıklık
Muâmelât-ı ticariye: Ticarî işlemler
Muarız: Karşı gelen
Muâteb: Tekdir olunan, azarlanan, paylanan
Muâvenet: Yardım, yardım etme, yardımcılık
Mucib: Hayrete düşüren, şaşkınlık veren
Mugayir: Aykırı, uymaz, başka türlü

Levent Şahverdi Arşivi

Muhacir: Göçmen, göç eden
Muhtâcîn: İhtiyaç sahipleri, fakirler, yoksullar
Muhtekirâne: Vurgunculukla, istifçilikle
Mukaddemâ: Önce, eskiden
Mukaddesât: Kutsal şeyler
Mukarrer: Kararlaşmış
Murahhas: Ruhsatlı, izinli, bir kurum adına salâhiyetli birinin makamına gönderilen kimse
Murâkabe: Bakma, gözetme, göz altında bulundurma
Mutasarrıf: Tasarruf eden, kendinde kullanma hakkı bulunan
Mutavassıt: Aracı, ses veren, ses çıkaran
Mutazarrır: Zarar gören, zarara uğrayan
Mutedil: Ne az ne çok orta halde bulunan, ılıman
Muvafık: Uygun, yerinde
Mübâyaât: Satın almalar
Mübrimin: Zorlayan, zorlayıcı, manâsız sözlerle can sıkan kişi
Mücehhez: Donanmış, donatılmış, hazırlanmış
Müdâhalât: Karışmalar, araya girmeler,
Müdrik: İdrak eden, anlayan, anlamış, aklı ermiş
Müdüriyet-i umûmiye: Genel müdürlük
Müfîd: 1) İfade eden anlatan, manâlı 2) Faydalı
Mülâhazat-ı iktisadîye: İktisadî düşünceler
Mülhem: İlham edilmiş, içine doğmuş
Mümânaat: Men etme, engel olma, önleme
Mümâsil: Benziyen, andıran
Münâvebe: Nöbetleşe, nöbetle iş görme, nöbetleşme
Münâzaât: Çekişme, anlaşmazlık
Münbais: 1) Gönderilen 2) İleri gelen, doğan
Müncer: 1) Varıp sona eren 2) Neticelenen
Mündemic: 1) Dürülüp sarılan 2) İçine yerleşen, içine sokulmuş
Münferid: 1) Yalnız olan, tek, ayrı, kendi başına 2) Tektük
Münhasır: 1) Sınırlanmış, her yanı çevrili 2) Yalnız bir kimseye mahsus olan
Münhasıran: Hususi olarak, yalnız olarak, sadece
Münhedim: Yıkılan, yıkılmış, harab olmuş
Münkalib: Dönen, dönmüş, değişen, başka bir şekle kılığa girmiş
Münkariz: Batmış, çökmüş
Münteşir: Yayılmış, açılmış, dağınık, duyulmuş
Müreffeh: Refaha, rahata, bolluğa kavuşturulmuş
Mürekkeb: Bileşik
Müsâdât-ı mahsusa: Özel izinler
Müsâvât: Eşitlik
Müsmir: Netice verici
Müstacelen: Acilen
Müstagrak: 1) Gark olmuş, dalmış, 2) Kendini bilmeyecek derecede dalgın düşünceli
Müstahdem: Çalışan
Müstahsil: Yetiştirici, üretici, istihsâl eden
Müstehlik: Yiyip içerek tüketen, bitiren
Müstenid: Dayanılan
Müstevlî: 1) İstilâ eden, ele geçiren 2) Yayılan, her tarafı kaplayan
Müşâbih: Benziyen, benzer
Müştemilât: Eklentiler, bir şeyin içinde bulunduğu, ona bağlı şeyler
Müştereken: Ortaklaşa, ortak olarak
Müteallik: 1) Asılı, bağlı 2) Taallûk eden, ilgili, ilişiği olan
Mütebâkî: Bakî kalan, geri kalan artan
Mütebellir: Beliren, belirgin

Levent Şahverdi Arşivi

Mütecaviz: Sataşkan
Mütecelli: 1) Görünen, meydana çıkan 2) Parlak
Müted âvil: Tedâvülde bulunan, elden ele gezen, geçen, kullanılan
Mütefâvit: Birbirinden farklı, çeşitli olan, aralarında fark bulunan
Mütekabil: Tekabül eden, biri ötekinin karşısında olan
Müttefikân: Elbirliğiyle, hep beraber, birlikte
Mütemekkîn: Mekânlanan, yerleşen, yerleşmiş
Mütenefizan: Nüfuzlu kişiler, sözü geçen kişiler
Müterakki: Terakki eden, ilerleyen, ilerlemiş
Mütesanid: Kaynaşmış
Müteselsile: Zincir gibi birbirine bağlı olan, zincirleme giden
Müteşebbis: Teşebbüs eden, girişken
Mütevâlî: Birbiri ardınca giden, ard arda gelen, üstüste
Mütevellit: Doğuran
Müttehiden: Birleşerek
Müzâyede: Artırma

N

Nâfıa: Bayındırlık
Nâfî: Yararlı
Nesc: Dokuma ile, doku ile ilgili
Nevâhî: Nahiyeler
Nevâhî kanunu: Nahiyeler kanunu
Nim medeni: Yarı medeni
Nısf-ün-nehâr: 1) Gün ortası, öğle vakti 2) Meridyen
Nümûne: Örnek

Ö

Övendire: Öküzleri uyandırmak, harekete geçirmek için kullanılan ucu sivri uzun değnek

R

Râbıta: Bağlantı
Rabt: Bağlanma
Redd-i rüsûm: Vergilerin geri çevrilmesi
Ref': Kaldırmak
Revâc: Geçerlik
Risâle: Mektup, dergi
Riyâset: Başkanlık
Rü'yet: Gözden geçirme
Rüesa: Önde gelen kişiler
Rüesa-yi Mülkiye: Sivil ileri gelen kişiler
Rüsûm: Vergiler

S

Sâî: Çalışmak
Sakîm: Çirkin, uygunsuz
Sâlik: Yolu tutan, bir yol tutan
Saltanat-ı meşruta: Meşrutî saltanat
Samiîn: Dinleyenler
Sânî: İkinci
Sarf-ı mesaî: Çalışma gücünü harcamak
Sarî: Bulaşıcı
Sed: Engel
Sekene: Oturanlar
Salâh: Kurtuluş, rahata erişme
Semerât-ı nafıa: Bayındırlık ürünleri
Semerât-ı sanat: Sanat ürünleri
Serbesti: Serbestlik
Serçekmek: Baş çekmek
Serian: Süratle
Sevahil: Kıyılar
Seyr-i sefain: Gemi işletmesi
Seyrü sefer: Trafik
Sınaiye: Sanayi
Sıyânet: Koruma, korunma
Sultanî: Lise
Suret-i umûmîye: Genel görünüş

Ş

Şahsiyet-i ilâhiye: İlâhi şahsiyet
Şâmil: Yaygın
Şâyân-ı istifade: Yararlı olabilir
Şâyân-ı kabul: Kabule değer
Şâyân-ı teessüf: Üzüntüye değer

Levent Şahverdi Arşivi

Şehbenderlik: Konsoloslukla elçilik arası görev
Şekavet: Eşkiyalık
Şe'n: Gerçek
Şevahid-i meşkure: Teşekkür edilecek tanıklar
Şıâr: İlke
Şuabat-ı devlet: Devlet daireleri
Şürekâ: Ortaklar

T

Taahhüdât: Üstüne alınan işler
Taallûk: İlgili
Taazzuv: Birleşme, şekillenme
Tabakatülarz: Yer katları
Tadîl: Değiştirme
Taharrî: Araştırma
Tahavvülât: Değişme
Tahavvülât-ı ictimaiye: Toplumsal değişmeler
Tahfif: Hafifletme
Tahlilât: Araştırma, inceleme
Tahmil: Yükleme
Tahsil-i tâli: İkinci derecedeki öğretim
Talî: İkinci derecede olan
Talik: Askıda bırakılma, geciktirme
Taltif: Öğmek, takdir etmek
Tamim: Yayma
Tarik: Yol
Tatil-i eşgâl: İşin bırakılması, grev
Tathîr: Temizleme
Tavsif: Vasıflandırma
Tazyikat-ı mütemadiye: devamlı zorlama
Tazmin: Ödeme
Teamülen: Alışa geldiği gibi
Teati: Alıp verme
Teavün: Denkleştirme
Teâvün: Birbirine yardım etme
Tecerrüd: Soyutlama
Techiz: Cihazlandırma, örgütlendirme
Tecrithane: Karantina
Tedabir-i lâzime: Gerekli önlemler
Tedâhül: Karışma
Tedavül: Yürürlükte
Tedennî: Alçalma
Tediye: Ödeme
Tedrisat-ı iktisadiye: Ekonomi öğrenimi
Tefrik: Ayırma
Tefrik-i kuvâ: Kuvvetlerin ayrılması
Teftişiye: Denetleme
Tefvîz: Yerine getirme, ihale
Tekabül: Denk, karşıt
Tekâlif-i Millîye: Ulusal vergiler
Tekâmül: Gelişme, olgunlaşma
Tekarrür: Kararlaşma
Tekemmül: Olgunlaşma
Teksif: Yığma
Telâkki: Anlayış, kabul etme
Temâd-i riyaset: Başkanlık süresinin uzatılması
Temettü: Faiz, kâr etme
Temlîk: Mülk edinme
Temsil-i meslekî: Meslek temsilciliği
Tensîk: Düzene, yoluna koyma, düzeltme
Tenvirat: Aydınlatma
Tenzîl: Azaltma
Terakki: Aşama, merhale
Tereffüh: Refaha erme
Terhîn: Rehinleme, rehin ettirme
Terk-i mevki: Görevi bırakma
Tersim: Çizmek
Tesanüd: Birlik, dayanışma
Teshilât: Kolaylıklar
Tesrî: Çabuklaştırma
Tesviye: Düzetme, ödeme
Teşebbüsat-ı müessire: Etkili girişimler
Teşkilât-ı Esasîye: Anayasa
Teşmîl: Yayma
Teşrih: Yasama açma, yazma
Teşvik-i Sanayi Kanunu: Sanayii kışkırtma, şevke getirme kanunu
Tetvîç: Taçlandırma
Tevakkuf: Duruş, duraklama
Tevarüs: Babadan, atadan gelen
Tevâzün: Denkleştirme

Levent Şahverdi Arşivi

Tevd'i: Emanet etme
Tevessül: Girişme
Tevfikan: Gereğince
Tevsian: Genişletme
Tevsî: Genişleme
Tevzî: Dağıtma
Teyakkuz: Uyanık bulunma
Tezyîd: Çoğaltma
Ticar-î istihbarat: Ticarî haber almalar
Ticarî salname: Ticari yıllık
Ticarüb-i adidesi: Sayısız denemeleri
Tufeyli: Asalak
Turuk-ı hususîye: Özel yollar
Turuk-ı umumîye: Genel yollar

U

Umde: İlke
Unsur-i aslî: Temel öğe

V

Vâcib-ül-itâ: Ödenmesi gereken
Vahdet: Birlik
Vakur: Ağırbaşlı
Vareste: Serbest, kurtulmuş
Vâridât: Gelirler
Veba-i bakarî: Sığır vebası
Verese: Varisler
Vikaye: Sakınma, koruma
Vusül: Varma, ulaşma
Vüsat: Genişlik

Y

Yağmager: Yağmacı, soyguncu, talancı
Yedd: El

Z

Zâhir: Görünüşte
Zâhire: Kışlık erzak
Zâyî: Kaybetme
Zeyl: Etek
Zillet: Alçaklık
Ziyade: Çok fazla
Zuhûr: Meydana çıkma
Zürrâ: Çiftçiler

Levent Şahverdi Arşivi

DİZİN

A

Adana: 14, 62
Afrika: 72
Afyon: 14, 55
Agnam Resmi: 29
Ahmet Şerif (Mazbata Encümeni Sanayi Grubundan): 55
Akdeniz: 2, 3, 4, 38, 83, 89
Akhisar: 55
Alaşehir: 7
Ali Fuat (Cebesoy): 7
Allah: 64, 74
Almanya: 87
Amasya: 6, 7
Amasya Tamimi: 7
Amerika: 3, 30, 31, 87
Amerika Birleşik Devletleri: 10
Anadolu: 3, 6, 8, 21, 39, 62
Anadolu Demiryollar İşletmesi: 14
Anadolu Demiryollar İşletmesi Köyleri: 72
Anadolu Kadınları Müdafaa-î Vatan Cemiyeti: 7
"Anadolu" Matbaası: 13, 17
"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti": 7
Anayasa: 9, 15
Ankara: 7, 8, 10-13, 13n., 16n.
Ankara Üniversitesi S.B.F.: 10n., 13n.
Anonim Şirketler Nizâmnâmesi: 43
Asya İmparatorluğu: 58
Aşâr Meselesi: 24
Atatürk: 2-4, 12, 15, 16
Avrupa: 30, 31, 36, 44, 50, 81, 88
Aydın: 5, 14
Ayvalık: 83

B

Bâb-ı âli: 63
Bahr-i Sefid: 58
Bahriye Kanunu: 38
Bahriye Vekâleti: 37
Balıkesir: 7, 14
Baltalık Kanunu: 36
Bandırma: 14
Bandırma Vapuru: 4
Baruthane: 31
Baruthane Fabrikası: 31
Batı Anadolu: 11
Belçika. 87
Boğazlar: 10, 11
Boğazlar Meselesi: 11
Bulgaristan: 10, 87
Bursa: 14, 62
Büyük Millet Meclisi (bak. T.B.M.M.): 90
Büyük Millet Meclisi (bak. T.B.M.M.) Hükümeti: 85
Büyük Taarruz ve Dumlupınar Başkumandan Meydan Savaşı: 9

C

Calthrope (Amiral): 2
Cenevizliler: 59
Cenevre: 12
Cenubî Amerika: 75
Cihan Savaşı I.: 1, 9
Cumhuriyet: 7, 10, 14, 16
C.H.P.: 15
Cumhuriyet Hükümeti: 14n.

Ç

Çanakkale: 2
Çanakkale Boğazı: 2
Çin: 80

D

Damat Ferit Paşa: 5
"Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin I. Sanayi Planı 1933": 13, 16n.

Levent Şahverdi Arşivi

"Devletçilik" Prensibi: 15, 16
Doğu Trakya: 11
Donanma Cemiyeti: 37

E

Edirne: 2
Ege Denizi: 10
Ereğli: 35
Ereğli - Zonguldak Havzası: 35
Ereğli Liman İşletmeleri: 15
Erzurum: 7
Erzurum Kongresi: 69
Esat Paşa (Dr.): 2
Eskişehir: 28, 62
Eskişehir Hârası: 28
Eytam Nizâmnâmesi: 45

F

Fatih: 58, 59
Fransa: 9, 78
Fransa İhtilâl-i Kebiri: 73, 74
Fransız: 11
Fransızca: 10n.
Fransızlar: 60

G

Galiçya: 62
Garbî Anadolu: 87
Garbî Roma İmparatorluğu: 58
Gazi Mustafa Kemal Paşa Hz.: 57, 71, 77, 85
"Gazi Paşa Hazretlerine Hörmetle": 12
Gediz: 55, 84
Gümüşhane: 55

H

"Haberler, Belgeler, Yorumlar": 13
Halife-i Müslimin: 8
Halkalı: 21
Halkalı Ziraat Mektebi: 22
Hamit Şevket (Mazbata Encümeni Ticaret Grubundan): 55
Harbiye Nezareti: 1, 3
Harington (General): 8
Hatay: 11
Havza: 4
Haydar Rüştü (Mazbata Encümeni İşçi Grubundan): 55
Haydarpaşa Liman İşletmesi: 15
Heyet-i Teftişiye: 53
Heyet-i Temsiliye: 7
Hey'et-i Umumiye: 20
Hıristiyan: 5
Hilâfet: 71
Himaye-i Hayvanat Cemiyetleri: 29
Hindistan: 58
Hüseyin Münir Bey (Ticaret azâsından): 83

I

Irak: 2, 11

İ

İbrahim Hakkı (Mazbata Encümeni Ticaret Grubundan): 55
İcra Vekilleri Heyeti: 20
"İktisat Esaslarımız": 12, 13
İktisat Kongresi II.: 12, 55
İktisat Kongresi Heyet-i Umumiyesi: 54
İktisat Vekâleti: 26, 27, 33, 43, 45, 50, 78, 79
İnan, Prof. Dr. Afet: 9n., 16, 16n.
İngiliz: 10, 11
İngiliz Çiftçisi: 60
İngilizler: 60
İngiltere: 3, 8, 9
İnönü Sakarya Zaferleri I. II.: 64
İnönü Savaşı I. II.: 8
İran: 72
İskenderun: 2
İslâm: 58
İsmet Paşa (İnönü): 9-11, 14
İstanbul: 1-8, 11, 33, 40, 45, 55, 58, 62
İstanbul Hükümeti: 1, 5, 6
İstanbul Rıhtım İşletmesi: 15
İstanbul Telefon İşletmesi: 15
İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisi: 45
İstanbul Üsküdar - Kadıköy Tramvay İşletmeleri: 15

Levent Şahverdi Arşivi

İsviçre: 10, 87
İtalya: 9
İtalyan: 11
İtalyanlar: 11
İttihat ve Terakki: 1
İzmir: 1, 2, 4, 13, 17, 19, 20, 39, 55, 62, 83-86, 90
İzmir Belediyesi: 86
İzmir Belediyesi Matbuatı: 86
İzmir Belediyesi Matbuatı Telefon İşletmesi: 15
İzmir Birinci İktisat Kongresi: 1
İzmir İkinci İktisat Kongresi: 1, 12
"İzmir İktisat" Kongresi: 15, 16

J

Japonya: 9

K

Kafkas Şâhikaları: 62
Kambiyo Komisyonu: 33
Kanada: 60
Kâni (Mazbata Encümeni Ziraat Grubundan): 55, 84
Kanun-i Esasî: 1
Kanunî Süleyman: 58, 59
Kapitülâsyonlar: 11,-12
Karabekir, Kâzım (Manisa Sanayi Murahhası): 55, 80, 84-86
Karadeniz: 2, 38
Kastamonu: 7
Kenedi (Çester Grubuna Mensub): 79
Kırkağaç: 55
Kilimli: 35
Kilimli Şömendöferi: 35
Kozlu: 35
Kozlu Şömendöferi: 35
Kurtuluş Savaşı: 7, 12
Kütahya: 14, 55, 82

L

Lehistan: 10
Lorimer: 77
Lozan: 10-12, 66
Lozan Barış Antlaşması: 9
Lozan Barış Antlaşması Konferansı: 10, 12, 13, 66
"Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar, Belgeler": 10n.
Lütfi Arif (Mazbata Encümeni Ziraat Grubundan): 55

M

Mahir Arif (Mazbata Encümeni Sanayi Grubundan): 55
Mahmud Bey, Alâiyeli zade (Heyet-i Umumiye Reis Vekillerinden ve Ticaret Grubu Reisi): 55, 84
Mahmut Esat Beyefendi (İktisat Vekili): 12, 71, 80
M. Şefik (Mazbata Encümeni İşçi Grubundan): 55
Makedonya: 62
Malatya: 14
Maliye Vekâleti: 33
Manisa: 5, 14, 55, 84
Meclisi Mebusan: 2
Mekâtib-i Sınaiye: 50
Meksika: 75
Meray, Prof. Dr. Seha L.: 10
Mersin: 14
Mevlûd-i Şerif: 20
Millî Kongre: 2
Misâk-ı İktisadi: 19
Misâk-ı Millî: 63, 69, 82
Mollazade Süleyman (Mazbata Encümeni Ziraat Grubundan): 55
Mondros: 10
Mondros Mütarekesi: 1, 2, 62
Montrö: 11
Mudanya: 10, 14
Mudanya Mütarekesi: 9
Mustafa Kemal: 1-8, 10
Musul: 2
Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye: 2
Mürabaha Nizâmnâmesi: 42

N

Naksos: 34

Levent Şahverdi Arşivi

O

Osmanlı altını: 86, 87
Osmanlı Borçları: 11
Osmanlı Devleti: 2-4, 9, 14n., 60-62, 66
Osmanlı Fâtihleri: 60
Osmanlı Hakanları: 59, 60
Osmanlı Halkı: 61
Osmanlı Havzası: 58
Osmanlı Hükümeti: 2, 4, 5, 9
Osmanlı İmparatorluğu: 1, 11, 63, 71
Osmanlı Meclisi Mebusanı: 7
Osmanlı Ordusu: 2
Osmanlı Saltanatı: 9
Osmanlı Tarihi: 58, 61
Osmanlı Ülkesi: 61

Ö

Ödemiş: 55
Ökçün, Prof. Dr. Aka Gündüz (Mazbata Encümeni İşçi Grubundan): 13, 13n., 55, 82, 83

P

Paris: 5
Paşaeli: 2

R

Rauf (Orbay): 7
Refet (Bele) General: 7
Romanya: 9, 62
Rukiye Hanım (İşçi Kadınlar Murahhası): 85
Rumeli: 44
Rusya: 2

S

Sabis, Ali İhsan (General): 2
Sakarya: 62
Sakarya Meydan Savaşı: 8
Salâhaddin Bey (Hey'et-i Umumiye Reis Vekillerinden ve Sanayi Grubu Reisi): 83, 84
Samsun: 3, 4, 14
Selçukî Saltanatı: 58
Sezaî (Mazbata Encümeni Sanayi Grubundan): 55
Sivas: 6, 7, 14
Sivas Kongresi: 7
Soma: 35
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri: 10
Suriye: 1, 2

Ş

Şark Demiryolları İşletmeleri: 14
Şarkî Roma İmparatorluğu: 58
Şişli: 3

T

Tanzimat: 71-73
Tanzimat Devri: 65, 72
Tarsus: 14
Tatil-i Eşgâl Kanunu: 51
Tekâlif-i Millîye: 32
Teşkilât-ı Esasîye: 9, 72, 75
Teşkilât-ı Esasîye Devri: 71, 73
Teşkilât-ı Esasîye Devri Kanunu: 63, 69, 73, 74
Teşvik-i Sanayi Kanunu: 49
Tophane: 31
Tophane fabrikası: 31
Trakya: 2, 62, 87
Trakya Paşaeli Cemiyeti: 6
Tur-i Sina Çölleri: 62
Türk: 1, 3-5, 10, 19, 20, 30, 32, 33, 47, 49, 53, 77, 84, 89
Türk Devleti: 14
Türk Hanımları: 71
Türk Heyeti: 11
Türk Hükûmeti: 10
Türk İktisat Kongresi: 13, 17
Türk İşçisi: 82, 83
Türk Köyleri: 30
Türk Mezarı: 89
Türk Milleti: 61, 62, 72-74, 89
Türk Şirketleri:: 47
Türk Tarih Kurumu: 9n., 13, 16n.
Türk Tarih Kurumu Atatürk ve Türk Devrimini Araştırma Merkezi: 16
Türk Tarihi: 57
Türk Ticaret Bankası: 43

Levent Şahverdi Arşivi

Türk Ticaret Odaları: 43
Türk Topları: 83
Türk Tüccarı: 85
Türk Vapur İdaresi: 38
Türk Yurdu: 12
Türkçe: 10n.
Türkler: 19, 20, 49
Türkiye: 4, 8-13, 19, 22, 24, 32-34, 36, 40, 43, 46, 49, 50, 57, 58, 65, 66, 71-73, 76-79, 83-85, 89
Türkiye Büyük Millet Meclisi: 8, 9, 12, 16, 20, 63, 65, 85, 86
Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti: 9, 12
Türkiye Cumhuriyeti: 1
Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti: 15
"Türkiye Cumhuriyetinin İkinci Sanayi Planı 1936": 16n.
"Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi": 9n.
Türkiye Devleti: 11, 63, 82
Türkiye Hukuk Mektebi: 77
Türkiye İktisat Kongresi I.: 19, 20, 57, 65, 69, 86
"Türkiye İktisat Kongresi 1923 Haberler - Belgeler, Yorumlar 1968": 13n.
"Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir": 13
Türkiye İktisat Mektebi: 76, 77
Türkiye İşçileri Bayramı: 52
Türkiyeliler: 77, 79

U

"Umumî Ticaret ve Sanayi Odaları Kongresi": 42

V

Vahdettin: 1, 8
Venedikliler: 59
Viyana: 72
Wilson (Amerika Reis-i Cumhuru): 75

Y

Yavuz Selim: 58
Yemen Çölleri: 89
Yıldırım Orduları: 1, 3
Yugoslavya: 9
Yunan: 87
Yunanlılar: 4, 11
Yunanistan: 9, 34, 35, 39

Z

Zeytinburnu: 31
Zeytinburnu fabrikası: 31
Ziraat Bankası: 25, 81
Zonguldak: 35, 55
Zonguldak Çatalağzı Demiryolu ve Kömür Madeni İşletmeleri: 15

Levent Şahverdi Arşivi

اقتصاد اساسلریمز

« ملتمز ماضیسندن دکل
آرتق استقبالدن مسئولدر . »

۱۷ شباط ۳۳۹ : ٤ مارت ۳۳۹ تاریخنه قدر ازمیرده طوپلانان
ایکنجی تورك اقتصاد قونفرهسنده قبول اولنان اساسلر و ایراد اولنان نطقلر .

ازمیرده : « آناطولی » مطبعهسنده طبع اولونمشدر

Levent Şahverdi Arşivi

İktisat Esaslarımız Kitabında Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın, cümlelerin altları çizilmiş, açış nutkunun tıpkıbasımı.

Kitap "*Gazi Paşa hazretlerine hürmetle*" Mahmut Esat (Bozkurt) tarafından imza edilmiştir.

27. 8. 39 (1923)

Levent Şahverdi Arşivi

غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك ایلك تورکیا اقتصاد قونغره‌سنده‌کی افتتاحی نطقلری :

افندیلر ؛

عزیز تورکیامزك اقتصادی تعالیسی اسبابنی آرامق وبولمق کبی وطنی، حیاتی وملی بر غایهٔ مقدسه ایچون بو کون بورادهٔ طوپلانمش اولان سزلرك ، محترم خلق ممثللرینك حضورنده بولنمقله چوق مسعود وبختیارم .

افندیلر ؛

اوزون غفلتلرله ودرین لاقیدی ایله کچن عصرلرك بنیهٔ اقتصادیمزده آچدیغی یارهلری تداوی ایتمك وچارهلرینی آرامق، مملکتی معموریته ، ملتی رفاهیت وسعادته ایصال یوللرینی بولمق ایچون وقوعبوله جق مساعیکزك موفقیتله نتیجه لنمسنی تمنی ایلرم.

آرقداشلر ؛

سزلر دوغرودن دوغرویه ملتمزی تمثیل ایدن خلق صنفلرینك ایچندن واونلر طرفندن منتخب اولهرق کلیورسکز . بو اعتبارله مملکتمزك حالنی ، احتیاجنی ، ملتمزك آلملرینی واملرینی یقیندن وهرکسدن دها ایی بیلیورسکز . سزك سویلیه جککز سوزلر، آلنمسی لزومنی بیان ایده جککز تدبیرلر، خلقك لساندن سویلنمش تلقی اولنور وبونك ایچون اك بویوك اصابتلره مالك اولور . چونکه خلقك سسی، حقك سسیدر.

افندیلر ؛

تاریخ، ملتمزك اعتلا وانحطاطی اسبابنی آرارکن برچوق سیاسی، عسکری، اجتماعی سببلر بولمقده وصایمقدهدر . شبهه یوق بوتون بوسببلر حادثات اجتماعیه ده مؤثردرلر. بر ملتك دوغرودن دوغرویه حیاتله علاقه دار اولان ، اوملتك اقتصادیاتیدر. تاریخك وتجربه‌نك تکشیف ایتدیکی بو حقیقت یزم ملی حیاتمزده وملی تاریخمزده تماماً متجلی در .

Levent Şahverdi Arşivi

حقیقة تورك تاریخی تدقیق اولونورسه اعتلاء انحطاط اسبابنك اقتصادی مسائلدن باشقه بر شی اولمادیغی درحال ادراك اولاشیلیر .

افندیلر ؛

تاریخمزی دولدوران ظفرلر ، یاخود ضمحلال كافه‌سی احوال اقتصادیه‌مزله مناسبتدار و علاقه‌داردر .

یكی تورکیامزی لایق اولدیغی مرتبهٔ رصانته ایصال ایده‌بیلمك ایچون ، بهمه‌حال اقتصادیاتمزه بر نجی درجه‌ده واك چوق اهمیت ویرمك مجبوریتنده‌یز ، زمانمز تماماً براقتصاد دیرندن باشقه بر شی دكلدر .

بر ملتك اسباب حیاتیه‌سنی ، رفاهیت وسعادتی تشكیل ایدن اقتصادیاتله اشتغال ایتمه‌مسی ، ایده‌مه‌مسی نظر دقتی جالب بر كیفیتدر . اعترافه مجبورزكه اقتصادیاتمزه لزومی قادار اهمیت ویره‌مه‌مش بولونیورز . بر ملتك اسباب حیاتیه سیله اشتغال ایتمه‌مسی ویا ایده‌مه‌مسی ، اوملتك یاشادیغی ادوار ایله و او ادواری تثبیت ایدن تاریخ ایله چوق علاقه‌داردر . بونك اسبابنی كچیردیكمز ادوارده ، بالخاصه تاریخمزده آرایه‌بیلیرز . شیمدی‌یه قدر حقیقی معناسیله ملی بردور یاشامادق ، بناءً علیه ملی بر تاریخه مالك اولامادق .

بو نقطه‌یی بر آز ایضاح ایده‌بیلمش اولمق ایچون هپ برابر عثمانلی تاریخنی خاطرلایالم : عثمانلی تاریخنده بوتون غیرتلر ، بوتون مساعی ملتك آرزوسی ، آمالی و احتیاجات حقیقیه‌سی نقطهٔ نظرندن دكل ، شونك ، بونك آمالنی ، احتراصاتنی تطمین نقطهٔ نظرندن وقوع بولمشدر .

مثلا ، فاتح استانبولی ضبط ایتدكدن صوكرا یعنی سلجوقی سلطنتیله شرقی روما ایمپراطورلغنه توارث ایلهدكدن صوكرا غربی روما ایمپراطورلغنده قونم ایسته‌دی . بونك ایچون‌ده بوتون ملتی بوهدفه دوغرو سوق ایتدی .

Levent Şahverdi Arşivi

مثلا ؛ یاووز سلیم ، فاتحك آچدیغی غرب جبهه‌سنی تثبیت ایله برابر آسیا ایمپرا-طورلغنی برلشدیره‌رك بویوك براسلام اتحادی میدانه کتیرمك ایسته‌دی .

قانونی سلیمان ، هرایکی جبهه‌یی توسیع ایتمك ، بوتون بحرسفیدی بر عثمانلی حوضه‌سی حالنه کتیرمك ، هندستان اوزرنده نفوذ تأسیسی کبی شاهانه برسیاست تعقیب ایتمك ایسته‌دی و طبیعی بونك ایچون ده عنصر اصلی بی ، ملتی قوللاندی .

آرقداشلر ،

بوتون بوافعال وحرکات تدقیق اولنورسه کورولور که بوقدرتلی وعظملی پادشاهلر ، سیاست خارجیه‌لرینی ، أمللری ، آرزولری واحتراصلرینه استنادایتدیرمشلر وتشکیلات وسیاست داخلیه‌لرینی ، بوهولوداً حتراصات اولان سیاست خارجیه‌لرینه کوره ، تنظیم مجبوریتنده قالمشلردر .

حالوکه تشکیلات داخلیه‌نك ، سیاست داخلیه‌نك وسعت وتحمل درجه‌سنده بر سیاست خارجیه تعقیب ایله‌مك مجبوریتی واردر . عکسی تقدیرده فلاکت وخسران محققدر .

فی الحقیقه عثمانلی خاقانلری اصل اولان بونقطه‌یی اونوتدیلر . بوتون افعال وحرکاتلرینی خیالار وأمللر اوزرینه بنا ایتدیلر . تشکیلات داخلیه‌یی ، سیاست خارجیه‌یه اویدوره‌رق مجبوریتی حاصل اولونجه ، ضبط ایتدکلری محللرده‌کی عناصری ، اولدیغی کبی محافظه مجبوریتنده قالدقدن باشقه اونلره استثنالر ، امتیازلر بخش ایتدیلر .

دیکر طرفدن عنصر اصلی بی ، اوزون سفرلرده ، فتوحات میدانلرنده دولاشدیرتدیلر وبوصورتله کندی کندینی تخریب ایتمش اولیوردی .

بواعتبارله ملت ، یعنی عنصر اصلی کندی أونده ، کندی یوردنده اسباب حیاتیه‌سنی استحصال ایچون چالیشمقدن محروم برحالده بولونیوردی . بو تاجدارلر ، ملتی بویله دیاردیار دولاشدیرمقله اکتفا ایتمیورلر ، بلکه فتوحات دائره‌سی داخلنه کیرمن خلقی ممنون ایتمك ، اجنبیلری ممنون ایتمك اچون ، عنصر اصلینك حقوقندن منابع اقتصادیه‌سندن برچوق شیلری عطه اولارق اونلره بخش ایدییورلردی .

Levent Şahverdi Arşivi

مثلا فاتح زمانده جنوده ایلره ویریان امتیازلر بوقبیلدندر . نته کیم بو امتیازلرله آچیلان یول بالاخره کندیسندن صوکرا توسع ایتمش بولونیوردی . وبوامتیازات ، دولتك الکقوتلی زمانندهوقوعبولیوردی ، وبونر ، محضا احسان شاهانه اولمق اوزره وقوعبولیوردی .

قانونی زمانده وندیکلیلرله برتجارت معاهدسی یاپیلمق ایستهنمشدی . پادشاه بونی شرفنه مغایر بولدی . زیرا اوکا کوره معاهده ، مساوی دولتلر آراسنده یاپیله بیلیردی . حالبوکه اوزمان وندیکلیلر بربنده مقامنده ایدیلر . اویله اولمقله برابر اوکا مساعداتده بولونولدی . ایشته بو مساعده کلهسی بالاخره (قاپیتولاسیون) کلهسی ایله ترجمه ایدلمشدی . بوعرض تسلیمیته مجبور اولانلر وبرقلعه ایچنده محصور اولانلر آراسنده قوللانیلان برکلمهدر .

ملت ، أویله واسباب حیاتیهسیله اشتغالدن ممنوع اولارق دیار دیار دولاشدیریلیورکن بودیارلر خلق برچوق امتیازلره مالك اولارق چالیشیور ، یعنی فاتحلر عنصر اصلیی پیشنه طاقهرق فاتحله فتوحات یاپارکن ، ضبط اولنان ممالك اهالیسی قزاندقلری امتیازلرله ، مختاریتلرله صباتلرینه یاپیشیورلر وطوپراق اوزرنده چالیشیورلردی .

فقط افندیلر . فاتحله فتوحات یاپانلر ، صاپانله فتوحات یاپانلره بالنتیجه ترك موقع ایتمك محکومدر . (آلفیشلر)

بو برحقیقتدرکه تاریخك هر دورنده عیناً واقعدر . مثلا فرانسزلر قازاندقلری فاتح صباتلارکن اورایه انکلیزچفتجیسی کیرمشدی . برمدت فاتحله صاپان یکدیکریله مجادله ایتدی . ونهایت صاپان فاتحه چالهرق انکلیزلر قازاندقلرینه صاحب اولدی . (آلقیشلر)

افندیلر :

فاتح قوللانمان قول یورونور ؛ ضبط صاپان قوللانان قول هرکزدهما چوق قوتلنیر وهرکون طوپراغه دها چوق صاحب اولور . (آلقیشلر)

افندیلر :

عثمانلی فاتحلری ، خاقانلری ، مستولیلری عنصر اصلی ایله برابر صاپانك اوکنده مغلوب اولوب رجعته باشلادقدن صوکرا اصل فلاکتلرك بویوکی باشلادی . عطیهٔ شاهانه اولارق اجنبیلره بخش ایدلش اولان و مملکت داخلندهکی غیر مسلملره ویریلن هرشی ، حقوق

مکتسبه تاق اولوندی . فقط اجنبیلر بونکله اکتفا ایتمدیلر؛ هرکون یونی توسیع ایچون چاره‌لر آرادیلر وبولدیلر .

عناصر داخلیه ، محافظه یه مقتدر اولدقلری امتیازاته استناداً و خارجك ترتیبات و مظاهرتنه صیغنه‌رق سیاسی بر موجودیت اکتسابی ایچون چالیشمقدن کری دورمدیلر، أجنبیلر برطرفدن عناصر داخلیه‌یی تشویق ، دیکر طرفدن مداخله ایله دولت ، ملت علیهنه یکی امتیازلر آلیورلردی . بو تضییقات متمادیه آنتندهٔ ذاتاً فنا دوشمش اولان آنا یوردی و عنصر اصلی ، دولته ویره‌بیله‌جك پاره‌یی کوچ تدارك ایده‌بیلورلردی . فقط تاجدارلر ، سرایلر باب عالیلر دیه‌یی ادامه ایچون پاره‌یه محتاجدیلر . یونك ایچون ، یونی تأمین چاره‌لرینه توسل ایتمشدیلر . او چاره‌لرده خارجی استقراضلر عقدی اولیوردی .

فقط استقراض شرائطنی او قادار .فنا یاپیورلردیکه بعضیلرینی اوده‌مك ممکن اولمامغه باشلادی . و نهایت بر کون دولتلر عثمانلی دولتنك افلاسنه قرار ویردیلر ودیون عمومیه یلاسی باشمزه چوکدیردیلر .

افندیلر ؛

ملتك دوچار اولدیغی بو خزین حال و بو سفالتك اسبابی آرایه‌جق اولورسه‌ق طوغریدن طوغری یه دولت مفهومنده بولورز .

بیلیورسکز که عثمانلی دولتی سلطنت شخصیه و اك صوك یش اون سنه ظرفنده‌ده سلطنت مشروطه اساسنه مستنداً ادارهٔ حکومت ایدیوردی . سلطنت شخصیه‌ده هر خصوصده یالکز تاجدارلرك آرزو ، امل و اراده‌لری حاکمدر .

ملتلرك آرزو ، امل ، اراده و احتیاجلرینی موضوع بحث اولمقدن اوزاقدر . ملت ، آمال و اراده‌سندن تجرد ایتمشدر . تاجدارلر کندیلرینی الله طرفندن کوندرلمش بر شخصیت الهیه فرض ایدرلر. اطرافنی آلان منتسبرستان، پادشاهك ذهنیت و آرزوسنی برلازمهٔ سماویه، برلازمهٔ قرآنیه‌یی هرکسه تلقین ایدرلر. یوتلقینات قارشوسنده برکون یوتون خلق، بوآرزو واراده‌لرك ـ بلا محاکمه ـ ارادات سماویه اولدیغنه قانع اولور . بوندن تجرده رضا کوسترن برملتك عاقبتی هلاکت ، مصیبتدر .

آرقداشلر ؛

صوك توصیف ایتدیکم نقطه‌ده آرتق عثمانلی دولتی حقیقتده وفعلاً محروم استقلال برحاله کتیرلمشدی . بردولتکه تبعه‌سنه قویدیغی ویرکیلی أجنبیلره قویماز؛ بردولتکه کمرکلری ایچون

Levent Şahverdi Arşivi

رسوم معامله‌سی وسائره تنظیمی حقندن منع ایدیلیر، بردولتکه أجنبیلر اوزرنده حق قضائی تطبیقدن محدومدر . اودولته مستقل دینیله‌مز .

دولتك وملتك حیاتنه یاپیلان مداخلات بوندن دها فضله‌در . ملتك احتیاجات اقتصادیه‌سندن اولان مثلا شمندوفر انشائی ، مثلا فابریقه یاپمق ایچون دولت سرمایست دکلدی ! بویله برشیئه تشبث اولنورسه بهمه‌حال مداخله اولوردی .

حیاتی تأمیندن عاجز اولان بردولت مستقل اوله‌بیلیرمی ؟

عثمانلی اولکه‌سی أجنبیلرك مستملکه‌سندن باشقه برشی دکلدی . عثمانلی خلقی ، تورك ملتی اسیر وضعیتنه کتیرلمشدی . بونتیجه ، عرض ایتدیکم کبی ملتك کندی ارادہ وحاکمیتنه مالك بولنه‌مامسندن ، شونك بونك النده استعمال ایدلمسندن نشأت ایتمشدی .

اوحالده دیه‌بیلیرزکه ملی بردور یشامابوردق . ملی تاریخه مالك بولنیوردق . عثمانلی تاریخی پادشاهلرك ، خاقانلرك ، زمره‌لرك داستانی ماهیتنده ایدی . ماضینك تاریخ دیه اوزاتدیغی کتابك ماهیتی بوندن عبارتدی .

آرقداشلر ؛

ملتك حاکمیته صاحب اوله‌مامسی یوزندن داخل اولدیغمز حرب عمومیدن و بو حرب عمومیده قیمتلی اولادلرکزدن مرکب قهرمان اردولرمزك غالیچیا ، رومانیا ، ماکیدونیا ، قفقاس شاهقه‌لری ، طورسینا چوللرنده دوچار اولدیغی زحمتلری خاطرلاتمجق قادار چوق زمان یکمدی واك نهایت بوحرب عمومینك شئامتلی نتیجه‌سی‌ده معلومدر . بالخاصه موندروس متارکه‌سیله آچیلان دورك منظره‌سنی بر آن دوشونمك ایستیه‌جك اولورسه‌کز باشدن آشاغی قادار بر منظرهٔ انحلالدن باشقه بر شی اولدیغنی آکلارسکز .

دولتلر ، هر درلو حقوق انسانیه‌دن تجرد ایدرك مملکتمزك اك قیمتلی و اك فیضبار برلرینی چیکنه‌دیلر .

ازمیر ، بروسه ، اسکیشهر ، سقاریه ، آناطولی ، اطنه ، تراکیا ، استانبول و سائره کبی اك عزیز برلرمزی چیکنه‌دیلر . فقط دشمنلرك بو طرز حرکتدن دها الیم بر نقطه وارسه اوده بو مملکتك عصرلرجه باشنده بولنان انسانلرك دخی دشمن صنفلرینه چکمش بولونماسیدر . (قهر اولسون صدالری)

آرقداشلر ؛

بیلیورسکزکه بوداخلی دشمنلر ، خارجی دشمنلرك یاپمغه مقتدر اولدمایه‌جق شنیع و فجیع افعال وحرکاتی ارتکابده تردد کوسترمه‌مشلردر .

Levent Şahverdi Arşivi

خارجی دشمن قوتلری صایه‌سنده عزیز وطن طوپراقلرنده بولنورکن پادشاهك اراده‌لری ونفوذ ایتدیردیکی فتوالریله وخلافت اردولریله بومعصوم ملت شوراده ، بوراده اضلال واغفال اولنیوردی وکندی موجودیتنه قارشی ، فرقه وارمه‌یه‌رق ، سلاح استعمال ایدییوردی ونهایت هپ بیلدیکمز وجهله عثمانلی دولتی تماماً منقرض اولمشدی .

فقط دشمنلرمز عینی زمانده عثمانلی دولتیله برابر تورك ملتنك‌ده محو اولدیغنی ظن ایتدی . ایشته بوندن چوق آلدانیوردی . عثمانلی دولتی کبی چوق دولتلر قورمش اولان تورك ملتی محو اولامازدی . ومحو اولامشدی . (شدتلی آلقیشلر) بالعکس حیاتنه اورولان بوضربه‌لردن خارجی وداخلی دشمنلرك آچی ضربه‌لرندن بردنبره بوتون تیقظلرینی ، بوتون انتباهلرینی طاقیندی ، حیاتی ، شرفی قورتارمق ایچون کمال شرفله باشنی قالدیردی . ومتحداً ومتساناً اورته‌یه آتیلدی . (شدتلی آلقیشلر)

ایشته ملتمز او دقیقه‌دن اعتباراً ملی بردوره کیردی ، برخلق دوره‌سنك مبدأنی قوردی . ملت ، بومبدأدن ایشه باشلادیغی کون ، کندیسنه هدف اولان بوللرك نقدر کثیف ظلمتلر ایچنده بولندیغنی خاطرلارز . بوحال ملتی یأسه دوشورمدی . کمال عزم ایله هدفنه خطوه‌لرینی آتدی .

افندیلر ؛

ملتمز خلاص قطعی وحقیقی به مظهر اولابیلمك ایچون ایکی عمده‌یه استنادك شرط اولدیغنی آکلادی اونلردن برنجیسی : میثاق ملینك افاده ایتدیکی روح ومعنا .

ایکنجیسی : تشکیلات اساسیه قانونمزك تثبیت ایتدیکی غیرقابل تبدل حقایق .

میثاق ملی ، ملتك استقلال تامی تأمین ایدن وبونك ایچون اقتضا ادیانلرده انکشافنه مانع اولان بوتون سیلری بردها عودت ایتمه‌مك اوزره لغو ایدن بردستوردر . تشکیلات اساسیه قانونی عثمانلی ایمپراطورلغنك ، دولتنك تاریخه منقلب اولدیغنی ادراك ایدن ، اونك یرینه یکی تورکیا دولتنك قائم اولدیغنی اعلان ایدن برقانوندر .

بودولتنك حیاتنك‌ده بلاقید وشرط حاکمیتك ملتك عهده‌سنده قالدیغنی افاده ایدن قانوندر . بوقانون ، حاکمیتك ملتك عهده‌سنده قالابیلمسی ایچون خلقك بالذات کندینی اداره‌سنی شرط قیلان برقانوندر .

آرتق تورکیا خلقی ایچون یکانه ممثل تشریعی واجرائی صلاحیتی حائز اولان تورکیا بیوك

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

ملت مجلسی وحکومتی در دیه‌ن برقانوندر ؛ باب عالی برینه تورکیا بیوك ملت مجلسی وحکومتی قوپان برقانوندر .

افندیلر ؛

تورکیا بیوك ملت مجلسی وحکومتنك ملتدن آلدیغی وجهله استقلال تام ، حاکیت علیه عهده‌لرینه استناداً ملتی زنگین ، مملکتی معمور ایتمکدن عبارتدر . (آلقیشلر)

افندیلر ؛

بوعهده اجابی بوتون جهان بیلملیدرکه آرتق تورکیا خلقی ؛ حاکیتی هیچ برشخص ومقامه ویرمدی . حاکیت دیمك شرف دیمك ، ناموس دیمك ، حیثیت دیمکدر . برملتدن بواوصاف مدنیه وانسانیه‌سنك ترکنی طلب ایتمك اونی انسانلقدن چیقارمق دیمکدر .

افندیلر ؛

ملتمز بوایکی اساسه استناد ایدر . چانقیشمغه باشلادیغی کوندن بوکونه قادار کچن زمان چوق دکل ، اوچ بچق ، درت سنه‌دن عبارتدر ؛ فقط ملتمزك قازاندیغی موفقیات وظفریات بوسنه‌لره صیغدیرمیه‌جك قادار چوقدر ، طاشقیندر ؛ بوکسکدر وقوتلیدر . (سوره‌کلی آلقیشلر)

حقیقة ارادهٔ سنیه‌لر ؛ خلافت اردولری وتشریفات ایله‌اولان عصیانلرك کافه‌سی باصدیرلمشدر وتفکسز طوپسز پاره‌سز بولندیغی بر زمانده یکیدن دنیانك اك قدرتلی اك عظمتلی اردوسنی تشکیله قدرتیاب اولمشدر (آلقیشلر) اورادن دها حال تشکیله ایکن برنجی ایکنجی این اوکی سقاریه ظفرلرینی احراز ایتمش (آلقیشلر) وجهانی حیرتلرده براقان اك صوك مظفریتی ده کمال شدت وسرعتله احراز ایده‌رك دشمن اردولرینی بره قادار محو ایتمشدر (پك سوره‌کلی و پك شدتلی آلقیشلر یشاسون اول صدالری)

استقلال تام ایچون شو دستور وار : حاکیت ملیه ، حاکیت اقتصادیه ایله ترصین ایدلملیدر . بو قادار بویوك غایه‌لر ، بو قادار مقدس ، عظمتلی هدفلر کاغد اوزرنده‌کی دستورلرله ، آرزو و حرصلرله حصول بولاماز بونلرك تحقق تامی تأمین ایچون یکانه قوت ، اك قوتلی تمل اقتصادیاندر . سیاسی و عسکری مظفریتلر نه قادار بویوك اولورسه اولسون اقتصادی ظفرله تتویج ایدیله‌مزسه ثمره ، نتیجه پایدار اولاماز . اك قوتلی وپارلاق ظفرمزی ده تتویج ایدن ثمرات نافعه‌یی تأمین ایچون حاکیت اقتصادیه‌مزك تأمین و ترصینی لازمدر .

بو قادار فیضلی ، بو قادار قدرتلی اولان یکی حکومتمزك دشمنلر قالاجغنی فرض ایتمك طوغری دکلدر . بونك ایچون چوق قوندافلر قوپارق منهدم ایتمك چالیشه‌جق و سؤ قصده تشبث ایده‌جکلر بولنه‌جقدر . بوتون بونلره قارشی سلاحمز ، اقتصادیاتمزده‌کی قوت ، رصانت و موفقیتمز اولاجقدر .

اقتدیلر ؛

داخل اولدیغمز خلق دورینك ، ملی دورك ملی تاریخنی‌ده یازه‌بیلمك ایچون قلملر ، صاپانلر اولاجقدر . (آلقیشلر) بنجه خلق دوری ، اقتصاد دوری مفهومیله افاده اولنور . اویله بر اقتصاد دوری که مملکتمز معمور ، ملتمز مرفه و زنگین اولسون . بو نقطه‌ده بر فلسفه‌ی خاطرلاییکز اوده :

« القناعة کنز لایفنا » در .

بو فلسفه‌یی یاکلش تفسیر یوزندن بو ملته بویوك فنالق ایدلشدر . الله یاراتدیغی نعمت وکوزللکلری انسانلرك استفاده‌سی ایچون یاراتمشدر . الله ذکا و عقلی انسانلره بونك ایچون ویردی .

اکر وطن توپ قورو داغ و طاشلردن ، ویران کوی ، قصبه و شهرلردن عبارت اولسه‌یدی اونك زندانلردن فرق اولامازدی . فلسفه‌نك صاحبلری مملکتی زندان و جهنمدن باشقه بر شی یاپامشدی . بو وطن اولاد و احفادمز ایچون جنت یاپیلمغه لایقدر . بو فعالیت اقتصادیه ایله قابلدر .

اویله بر اقتصاد دوری که آرتق ملتمز انسانجه یاشاماسنی بیلسین واواسبابی بیله‌رك اوکا کوره لازم اولان تدابیره توسل ایتسون .

آرزومز شودر : بومملکتك افرادی اللرنده تمولریله ، زراعت، تجارت ، صنعت ، سعی وصاپانك ممثلی اولسون . آرتق بو مملکت فقیر ، ملت حقیر دکل ، بلکه مملکتمز زنگینلر مملکتی‌در . بویکی تورکیانك آدینه چالیشقانلردیاری دینیر . (آلقیشلر) ایشته ملت بویله بردور ایچنده بولنیور ، بو بویله بر دوری اعلا ایده‌جك و تاریخنی یازه‌جقدر . بو تاریخده الك بویوك مقام چالیشقانلره عائد اولاجق‌در . (آلقیشلر)

Levent Şahverdi Arşivi

اقتدیلر ؛

تورکیا اقتصاد قونغره‌سی تاریخده ایلك دفعه احراز موقع بلند ایده‌جك بر قونغره‌در . وسزلر بوملکتك احتیاجی ، ملتك احتیاجی وملتك قابلیتی وبونك قارشیسنده دنیاده موجود اولان چوق قوتلی اقتصاد تشکیلاتی نظر دقته آلەرق آلتمسی لازم‌کلن تدبیرلری کمال وضوع ایله‌تعاطی وتثبیت ایتمکلیسکز . او تدبیرلرتطبیق اولوندقجه ملکتکزك نورلره ، فیضلره مستغرق اولسون .

آرقداشلر ؛

تورکیا بویوك ملت مجلسی‌وحکومتکز طبیعی ملتك آمالی دائره‌سنده ترقی‌وتجدده تماماً طرفداردر . بونك ایچین ملك وملته نافع اتخاذ ایده‌جککز تدابیری ممنونیتله نظر دقته آله‌جق‌در .

اقتدیلر ؛ اقتصادیات ساحه‌سنده دوشونور وقونوشورکن ظن اولنمسون‌کەأجنبی سرمایه‌سنه خصمز ؛ خایر بزم ملکتمز واسع‌در . چوق سعی وسرمایه‌یه احتیاجمز وار . قانونلرمزه رعایت شرطیله أجنبی سرمایه‌لرینه لازم‌کلن تأمیناتی ویرمکه هرزمان حاضرز . اجنبی سرمایه‌سی بزم سعیمزه انضمام ایتسین وبزم ایله اونلر ایچین فائده‌لی نتیجه‌لر ویرسین .

ماضیده . تنظیمات دورندن صوکرا أجنبی سرمایه‌سی مستثنا برموقعه مالکدی ، دولت وحکومت أجنبی سرمایه‌سنك ژاندارمه‌لغندن باشقه برشی یاپامامشدر . هریکی ملت کبی تورکیا بوکا موافقت ایده‌مز . بوراسنی اسیر أولکه‌سی یاپدیرمایز(آلقیشلر)

آرقداشلر ؛ صوك سوز اولارق دیمشدمکه : ملکتمزی آرتق اسیر أولکه‌سی یاپدیرامایز. نظر دقتکزی جلب ایتمش اولان‌قونفرانسك صوك‌مذاکراتی‌بونقطه ایله علاقه‌دارەر . لوزان قونفرانسنك تطبیقه اوغرامسی عین مسئله‌و نقطه‌دن منبعثدر . اردولرمز الك بویوك برظفری احراز ایتمشلر ومشی مظفرانه‌سنی توقیف ایده‌جك هیچ برمانعه‌موجود دکلدی . بویله‌برزمانده ائتلاف دولتلری حقوق طبیعیه

ومشروعه‌مزی مذاکرات ایله تصدیق ایده‌جکلرینی مذاکراتله حل ایده‌جکلرینی سویله‌دیلر ویزی قونفرانسه دعوت ایتدیلر .

ملت ، مجلس وحکومتمز صمیمی اولارق صلح طرفداری بولندیغی ایچون مظفر اردولرمزی دورورا راق ، هیئت مرخصه‌مزی لوزانه کوندردك آیلردن بری مذاکرات مناقشات دوام ایتدی . مخاطبلرمز حقوقمزی تصدیق ایتمش اولمادی .

قونفرانسده‌کی مخاطبلرمز بزمله اوچ درت سنه‌لك دکل ، اوچیوز ودرتیوز سنه‌لك حسابانی رؤیت ایدییورلر وحالا مخاطبلرمز عثمانلی دولتنك تاریخه قاریشدیغنی وبوکون یکی تورکیانك موجودیتنی ، یونی قوران ملتك چوق عزمکار ، ایمانلی وجلادتلی اولدیغنی ، استقلال تام وحاکمیت ملیه‌سندن ذره قادار فداکارلق یاپه‌میه‌جغی حالا آکلایامامشلردر . بویوزدن ائتلاف دولتلری دوچار تردد اولدی . ایسته‌دکلری قادار تردد ایده‌بیلیرلر . بوملت آرتق قرارینی ویرمشدر . بو ملت ایچون تردد دورلری چوقدن کچمشدر . (پك سوره‌کلی و پك شدید آلقیشلر)

دولتلرك هیئت مرخصه‌مزه ویردکلری صوك پروژه بالطبع شایان قبول کورلمدی . ودیکر مرخصلر کبی بزمکیلرده وضعیتی حکومت ، وایجاب ایدرسه مجلسة ایضاح ایتمك اوزره مملکته عودت ایدییورلر . طبیعی استیضاحات اولاجقدر .

نهایت بوتون جهان بیلسین که بوملت استقلال تامنك تأمین ایدلدیکنی کورمدکجه یورومکه باشلادیغی یولدن بر آن توقف ایتمیه‌جکدر . (آلقیشلر)

بزه کیمسه‌دن فضله برشی ایسته‌میورز ، مدنی ملتك مالك اولدیغی شیلردن محروم ایدلمه‌لی یز . حقلرمز طبیعی مشروعدر ، بزه لازمدر . نه قادار حقلی ایسه‌ك بونی مدافعه ایچون ده مملکت وملتمزك قابلیت وقدرتی ده اوقادار درده (آلقیشلر)

Levent Şahverdi Arşivi

افندیلر ،

کورییورکه بوقدر قطعی ویوکسك برظفر عسکریدن صوکرا دخی بزی صلحه قاووشمقدن منع ایدن اسباب دوغریدن دوغری یه اسباب اقتصادیه‌در ، ملاحظات اقتصادیه‌در. چونکه بودولت، بوملت حاکمیت اقتصادیه‌سنی تأمین ایدرسه اوقدر قوتلی تمل اوزرنده یرلشمش وتعالی ایتمکه باشلامش اولاجقدر وآرتق بونی یرندن قلدرمق ممکن اولامیه‌جقدر. ایشته دشمنلریمزك، حقیقی دشمنلریمزك موافقت، بردرلو رضا کوسترمه‌مدکلری بودر .

افندیلر ،

یوفعلاً واقع اولمشدر. صلح دینیان شیئك تأمینی ایچون اجنبیلرك بوحقیقتی اعتراف ایتمه‌مکده‌کی ترددلرینه منطقی معنا ویرمك ممکن دکلدر. چوق شایان آرزودرکه بك یقین برزمانده اونلرده بوحقیقتی اعتراف ایدرلر وبتون جهان مدنیتك بك بیوك خواهش وتحسرله انتظار ایتدیکی صلحك انعقادینه مانع اولمق مسئولیتندن اجتناب ایدرلر. شیمدیدن اسباب حیاتیه‌مزی تأمینه باشلامش بولونیورز. وبالطبع حال صلحك انعقادنده دها بیوك انکشافات اولیور. فقط موفق اولمق ایچون چوق چالیشمق لازم اولدیغنی بیلملی یز. اقتصادیات، اقتصادیات دییورز. فقط آرقداشلر، اقتصادیات دیمك هرشی دیمکدر. یشامق ایچون، مسعود اولمق ایچون ، موجودیت انسانیه ایچون نه لازمسه بونلرك کافه‌سی دیمکدر، زراعت دیمکدر، تجارت دیمکدر ، سعی دیمکدر ، هرشی دیمکدر. بتون بوخصوصاتده الآن مملکت وملتمزك نه حالده اولدیغنی سزلر چوق کوزل بیلیرسکز. توصیف ایتمك ایسته‌میه‌جکم . آنجق مملکتمزك وسعتی ونفوسمزك بووسعتله نقدر غیرمتناسب اولدیغی‌ده خاطرلاییکز . بو واسع وفیضلی طوپراقلری ایشلیه بیلمك، ایشلته بیلمك ایچون نقصان اولان أل امکنی بهمه‌حال فی آلات ایله تلافی ایتمك مجبوریتنده‌یز. مملکتمزی بوندن بشقه شمندوفرلرایله واوزرنده اوتوموبیللر چالیشیر شوسه‌لر ایله شبکه حالنه کتیرمك مجبوریتنده‌یز. چونکه غربك وجهانك وسائطی بونلر اولدقجه، شمندوفرلراولدقجه، بونلره قارشی مرکبلر وقاغنی

Levent Şahverdi Arşivi

ایله وطبیعی یوللر اوزرنده مسابقه یه چیقیشمه‌نك امکانی یوقدر . مملکتمز زراعت مملکتیدر . بواعتبارله خلقمزك اکثریتی چفتجیدر ، چوباندر . بناءً علیه الك بیوك قوتی ، قدرتی بوساحه‌ده کوستره بیلیرز وبوساحه‌ده مهم مسابقه میدانلرینه آتیله بیلیرز . فقط عینی زمانده صناعتمزی ده تزیید وتوسیع ایتمك مجبوریتنده‌یز اکر صنعت خصوصنده ینه مساحه‌کار اولورسه‌ق اوحالده آثار صنایعده ینه خارجك خراج کذاری اولورز ، محصولات ومعمولاتك مبادلاتی وثروتمه انقلابی ایچون تجارته احتیاجمز واردر . تجارتمزك اغیار النده قالمسی مملکتمزك ثروتندن لزومی قدر استفاده ایده‌مه‌مکی باعث اولور . فقط بوتون بونلر سویلدنلدیکی قدر بسیط وقولای اولایان شیلردر . بونده موفق اولا بیلمك ایچون حقیقةً مملکتك وملتك احتیاجنه مطابق اساسلی پروغرام اوزرنده بوتون ملتك متحدوهم آهنك اوله‌رق چالیشمسی لازمدر . هیئت علیه کز بواساساتك الك قیمتلیرینی انشاالله بولوب اورته یه قویه‌جقسکز ، آرقداشلر بنجه یکی دولتمزك ، یکی حکومتمزك بوتون اساسلری ، بوتون پروغراملری اقتصاد پروغرامندن چیقمالیدر . چونکه دمین دیدیکم کبی هرشی بونك ایچنده مندمجدر . بناءً علیه اولادلرمزی اوصورتله تعلیم وتربیه ایتملیز ، اونلره بوصورتله علم وعرفان ویرملیزکه عالم تجارت ، زراعت وصناعتده وبوتون بونلرك فعالیت ساحه‌لرنده مثمر اولسونلر ، مؤثر اولسونلر ، فعال اولسونلر ، عملی برعضو اولسونلر . بناءً علیه معارف پروغرامز کرك ابتدائی تحصیلده ، کرك اورته تحصیلده ویریله‌جك بوتون شیلر بو نقطهٔ نظره کوره اوالیدر . معارف پروغراملرمز کبی شعبات دولت ایچون تصور اولنه‌جق پروغراملر دخی اقتصاد پروغرامنه استناد ایتمکدن کندینی قورتارامازلر . اساسلی بر پروغرام تثبیت ایتمك پروغرام اوزرینه بوتون ملتی هم آهنك اولارق چالیشدیرمق لازمدر .

بزم خلقمزك منفعتلری یکدیکرندن آیریلیر ، صنوف حالنده دکل بالعکس موجودیتلری ومحصلهٔ مساعیسی یکدیکرینه لازم اولان صنفلردن عبارتدر . بو دقیقه‌ده سامعلرم چفتجیلردر . صنعتکارلردر ، تجارلردر . وعملهدر . بونلرك هانکیسی

Levent Şahverdi Arşivi

يكديكرينك مغارضي اولا بيليز. چفتجينك صنعتكاره، صنعتكارك چفتجي يه وچفتجينك تجاره وبونلرك هپسنه ، يكديكرينه وعمليه محتاج اولديغني كيم انكار ايده بيليز .

بو كون موجود اولان فابريقه لرمزده وداها چوق اولمسي تمنى ايتديكمز فابريقه لرمزده كندى عملهمز چاليشماليدر . مرفه وممنون اولارق چاليشمالى در . وبتون بو صايديغمز صنفلر عين زمانده زنكين اولميدر وحياتك لذت حقيقيسني طاناميلميدركه چاليشمق ايچون قدرت وقوت بولابيلسون . بناء عليه بروغرامدن بحث اولنديغى زمان عادتا دنيله بيلركه بوتون خلق ايچون بر سعى ميثاق مليسى ماهيتنده اولان بروغرام اطرافنده طوپلانمقدن حاصل اولهجق اولان شكل سياسى ايسه على العاده بر فرقه ماهيتنده تصور ايدلمهمك لازم كلير وبعدالصلح وقوعه كلهبيلهجك بويله بر شكل سياسينك شيمدى يه قدر اولديغى كبى ملتك عزم وايمانيله ووحدت وتماسكك بربريته مظاهر اولميسيله موفق اولاجغى حقنده كى قناعتم قويدر وتامدر .

افندىلر ، هيئت عليه كزك بو كون عقد ايتمش اولديغى تورکيا اقتصاد قونغره سى چوق مهمدر . چوق تاريخيدر . ناصل كه ارضروم قونغره سى فلاكت نقطه سنه كلمش اولان بوملتى قورتارمق خصوصنده ميثاق مليمك وتشكيلات اساسيه قانونمك ايلك تمل طاشلرينى تدارك خصوصنده عامل اولمش، مؤثر اولمش، متشبث اولمش وبوندن دولايى تاريخمزده ، تاريخ مليمزده الكقيمتلى ويوكسك خاطره يى احراز ايتمش ايسه قونغره كز دخى ملتك ومملكتك حيات وخلاص حقيقيسنى تأمينه مدار اولاجق دستوزك تمل طاشلرينى واساسلرينى احضار ايدوب اورتهيه قويمق صورتيله تاريخده اك بويوك نامى وچوق قيمتلى بر خاطره يى احراز ايدهجكدر . (آلقيشلر) بو قدر قيمتلى وتاريخى قونغره كزى كشاد ايتمك شرفنى بكا بخش ايتديككزدن دولايى خاصة عرض تشكرات ايدرم . (آلقيشلر) (استغفرالله سسلرى) وبويله بر قونغره يى عقد ايدن سزلرسكز . بوندن دولايى سزى شايان تبريك كورور وتبريك ايدرم . (تشكر ايدرز سسلرى) قونغره كشاد ايدلمشدر افندم،

DEVLET MÜSHAFI
31 MAYIS 1989
Levent Şahverdi Arşivi

0017155

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye İktisat Kongresi 1923 - İzmir

Haberler - Belgeler - Yorumlar

A. Gündüz Ökçün

4. BASKI

330.9561
ÖKÇ
n.2

BÜTÜN ESERLERİ: 4

Sermaye Piyasası Kurulu

Yayın No:59

Levent Şahverdi Arşivi

ID|27880

Sermaye Piyasası Kurulu

TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ

1923 - İZMİR

Haberler - Belgeler - Yorumlar

4. BASKI

A. GÜNDÜZ ÖKÇÜN

Bütün Eserleri : 4

ANKARA - 1997

YAYIN NO: 59

330.
ÖKÇ
n.2

Levent Şahverdi Arşivi

© Bu eserin tüm telif hakları
Sermaye Piyasası Kurulu'na aittir. 1997

Birinci Basılış, 1968

İkinci Basılış, 1971

Üçüncü Basılış, 1981

Dördüncü Baskı, Mart 1997
Sermaye Piyasası Kurulu - Ankara

ISBN - 975-7539-53-8

Kapak Tasarımı ve Baskı : PELİN OFSET LTD. ŞTİ. ANKARA
Tel: (0.312) 418 70 93 - 94

Levent Şahverdi Arşivi

Tapduk-Emre ile Özgür-Barış'a

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

«İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır?»

Yunus Emre

«Adam Smith'in serbesti-i mübadele usulü bugünkü günde umum Avrupa mekteplerinde ekonominin suret-i ahiresi olmak üzere tedris olunur. Fakat Avrupa Hükûmetlerinin hiçbiri nezdinde tatbik için kabul olunmamıştır. Hürriyet-i mutlaka-i mübadeleyi bugünkü günde Avrupa'da kabul edebilecek ne bir devlet ne bir millet yoktur. Her gün gazetelerde gördüğümüz himeye-i sanayi, muhafaza-i ticaret, nahoşnudi-i amele vesaire mebahisi bunu müeyyiddir. Adam Smith'in ekonomisini mekteplerde tedris etmek kiliselerde «size en büyük fenalık edenleri ezdil-ü can seviniz! Bir yanağınıza tokat vuranlara diğer yanağınızı da çeviriniz!» diye verilen vaz-ü nasihatlara benzer... Bizim mekâtib-i âliyemizde Adam Smith ekonomisinin güya bir kanun, bir düstur-ül âmel suretinde telâkki edilmesi teessüf-ü azîmi muciptir...»

Ahmet Mithat, 1889

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

SUNUŞ

Kurtuluş Savaşı Türkiyesi'nin iktisadî ve toplumsal yapısı üzerine ciddî bilimsel araştırmaların son derece az olduğunu görmekteyiz. Oysa, günümüzün sorunlarına da ışık tutabilecek bu önemli konunun bütün ayrıntıları ile incelenerek gün ışığına çıkarılması gerekmektedir.

Bu alanda yapılacak çalışmaların, birbirini tamamlayan iki yoldan yürütülebileceğini sanıyoruz:

(i) Her şeyden önce, konunun tarihî süreci içinde ele alınması gerekmektedir. Gerçekten, Kurtuluş Savaşını veren Türk toplumu, Osmanlı İmparatorluğunun, ticaret sözleşmeleri, dış borçlar ve yabancı sermaye yatırımları ile XIX. yüzyıl içinde Avrupa kapitalizmine açılışı sonunda oluşan bir toplumdur. Bu açılışın Osmanlı iktisadî ve toplumsal yapısı üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalarımız daha başlangıç safhasında olmasına rağmen, oluşumdaki başlıca çizgileri kesinlikle görmek mümkündür: 1838 Osmanlı-İngiliz Ticaret sözleşmesi ile başlayan XIX. yüzyıl ticaret sözleşmeleri, ham madde ile yiyecek maddelerinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan ihraç edilmesine ve Avrupa sanayiinin ucuz ve harc-ı âlem mallarının Osmanlı pazarlarını istilâ etmesine yol açmış, bu ise Osmanlı küçük sanatlarının yıkılması sonucunu doğurmuştur. Böylece Osmanlı küçük san'at sahiplerinin yanlarında işgücü kullanmak suretiyle pazar için üretime geçme, bir başka deyimle kapitalistleşme olasılığı ortadan kalkmıştır. XIX. yüzyıl ticaret sözleşmelerinin Osmanlı ülkesinden ham madde ve yiyecek maddeleri ihraç etme imkânını veren hükümlerinin Osmanlı tarımı ve özellikle toprak mülkiyetinin dağılımı üzerindeki etkileri hakkında bilgilerimiz pek kesin ve ayrıntılı değildir. XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve özellikle sonlarına doğru hızlanan yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir çoğunlukla demiryolları, fenerler ve limanlar gibi ulaştırma alanında olması, Avrupa'nın mamûl madde satma ve ham madde ile yiyecek maddeleri satın alma sürecini hızlandırmıştır. Bu sürecin Osmanlı İmparatorluğunda toprak sahip-

Levent Şahverdi Arşivi

leri ile tüccar yararına işlediği ve onların iktisaden güç kazanmalarına yol açtığı söylenebilir. Böyle bir süreç içinde daha kârlı olan ticaret sermayesinin, nispeten daha az kâr getiren ve ayrıca riski büyük olan sanayi sermayesi haline dönüşme olasılığı da zayıftır. 1913 ve 1915 sanayi istatistiklerinden Osmanlı sanayiinin son derece gelişmemiş olduğunu tesbit edebiliyoruz.

Bu şekilde Avrupa kapitalizmine açılmış olan Türk toplumunun bir başka özelliği de kapitalizme açılmış alanlarla açılmamış olan alanlar arasındaki derin farklılıktır. *İktisadî yapıdaki ikilik* diye adlandırılabilecek bu özellik toplumun sıhhatli ve düzenli bir şekilde gelişimini engelleyecek niteliktedir. Gerçekten, toplumun Avrupa kapitalizmine açılmış olan bölümü, daha çok yabancı ekonomilerin tamamlayıcı bir parçası olarak işlemektedir. Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin iktisadî yapısındaki ikiliği zamanın İktisat Vekili Mahmut Esat [Bozkurt], Türkiye İktisat Kongresi'nin amacını belirtirken, şu şekilde ifade etmektedir:

> «İktisat Kongresi'ni toplamaktan maksat, efendiler, Türkiye'nin her tarafı bir olduğu halde, mesafenin uzaklığından ve yolların fenalığından, mateessüf İstanbul'daki tüccarlarımız Avrupa'nın uzak memleketindeki tüccarları tanıdıkları halde, İstanbul'daki çiftçilerimiz uzak memleketlerdeki çiftçileri tanıdıkları halde, Erzurum'u, Diyarbekir'i, Bitlis'i tanıyamıyacak kadar feci vaziyettedirler.» [Bk. aşağıda s. 11.]

(ii) Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin tarihî oluşum süreci içinde ortaya çıkan sorunların yanısıra, savaş içinde meydana gelen ve bu yapıyı yansıtan olayların ve o tarihte toplumun karşılaştığı sorunların da ayrıntılı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin iktisadî ve toplumsal yapısının çeşitli yönlerini ele alan monografik çalışmaların çok az olduğu söylenebilir. Örneğin, düşman işgâline ilk karşı koyma hareketlerinin yapısal nitelikleri üzerinde herhangi bir araştırma mevcut değildir. İlk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin sınıfsal yapısı da Türkiye'de halen ayrıntılı bir şekilde tartışılmamıştır. Kurtuluş Savaşında yabancı sermayeye karşı tutumumuz ve özellikle *Chester* projesi tam olarak gün ışığına çıkarılmamıştır. Daha önemlisi, İstanbul'da ve Anadolu şehirlerinde filizlenmekte olan Türk ticaretinin iktisadî gücü, Kurtuluş Savaşına katkısı ve özellikle dış ticarette azınlıkların yerini alma çabaları üzerinde ayrıntıları ile durulmamıştır. Lozan Konferansı'nda savunulan iktisadî politika da konunun bir başka yönünü teşkil etmektedir. Nihayet, 1923 yılında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi'nde Çiftçi, Ticaret, Sanayi ve İşçi Gruplarının savundukları çıkarlar ve Hükûmetten gerçekleşmesini istedikleri iktisadî politika hedefleri üzerinde ayrıntılı bir araştırma mevcut değildir.

Levent Şahverdi Arşivi

SUNUŞ

Bu kitabın amacı Kurtuluş Savaşı Türkiye'sinin iktisadî ve toplumsal yapısını yansıtan olaylardan biri olan 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne ilişkin haber, belge ve yorumları derleyerek araştırıcılara ve öğrencilerimize toplu bir şekilde sunmaktır.

1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne ilişkin haber, belge ve yorumları dört bölüm içinde derlemiş bulunuyoruz: Birinci Bölüm'de 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin amacını ve niteliğini belirten haber, belge ve yorumlar yer almaktadır. İkinci Bölüm'de 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne varan hazırlıklara ilişkin haber, belge ve raporlar derlenmektedir. Bu bölümde İktisat Vekâletince seçilen Heyet-i Faâle'nin hazırladığı rapor ve İstanbul'da Millî Türk Ticaret Birliği ile İstanbul Umum Amele Birliği'nin yapmış olduğu hazırlık çalışmalarına özel bir yer verilmiştir. Ayrıca, bu bölümde, Kongre'ye katılan murahhasların, imkân ölçüsünde, ismen tesbitine de çalışılmıştır. Üçüncü Bölüm'de, 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin açılışı ve yaptığı çalışmalar ele alınmaktadır. Türkiye İktisat Kongresi'nin Encümen çalışmaları ile Genel Kurul görüşmelerinin tutanakları, bütün araştırmalarımıza rağmen, bulunamamıştır. Bu eksiklik Anadolu Ajansı'nın ve bazı gazetelerin görüşmelerle ilgili olarak verdikleri haberlerle giderilmeğe çalışılmıştır. Ayrıca, bu bölümde Türkiye İktisat Kongresi'nin çalışmaları hakkında gazetelerde yayınlanan izlenim ve yorumlara da yer verilmiştir. Böylece, elimizdeki kaynakların müsaade ettiği ölçüde, kamu oyunun Türkiye İktisat Kongresine karşı tutumu da tesbit edilmeğe çalışılmıştır. Son olarak, Dördüncü Bölüm'de Türkiye İktisat Kongresi'nde kabul edilen Misak-ı İktisadî Esasları ve Çiftçi, Tüccar, Sanayi ve İşçi Gruplarının İktisadî Esasları ve Kongre'nin yabancı sermaye hakkında Hükûmete sunduğu esaslar yer almaktadır.

Bu araştırmanın 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne ilişkin kaynakların tüketilmesi bakımından tam olduğu ileri sürülemez. Gerçekten, Kongre'nin balya halinde Ankara'ya gönderildiği haber verilen [*Vatan*, (28 mart 1923), s. 3] bütün evrak, mukarrerat ve risaleleri, ilgi makamları nezdinde yaptığımız soruşturmalara rağmen, bulunamamıştır. Ayrıca, *Anadolu, Ahenk, Yeni Turan* gibi İzmir gazeteleri ile yabancı gazete ve dergilerin 1923 yılına ait koleksiyonlarını bulmak mümkün olamamıştır. Öte yandan, Kongre'ye katılan murahhaslardan hayatta olanlarla mülâkat yoluna da başvurulamamıştır.

Eksiklerine rağmen, bu derlemenin kendi toplumumuzu, kendimizi bilmek için çalışma ve araştırma yapanlara, özellikle öğrencilerimize, yararlı olacağını umarım.

Ankara, eylül 1968 A.G. ÖKÇÜN

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

Sunuş vii

İçindekiler xi

BİRİNCİ BÖLÜM

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN AMACI VE NİTELİĞİ

I. Türkiye'nin İktisaden Gelişmesi ve Yükselmesi İçin Tutulacak Yol Hakkında İktisat Vekâletince Yapılan Çalışmalar [No. 1-2] 1

II. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Toplanma Amacı ve Niteliği Hakkında Basın Temsilcilerine Verdiği Demeç [No. 3] 2

III. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in 1923 Türkiye İktisat Kongresi Hakkında Basın Temsilcilerine Yaptığı Açıklama [No. 4] 3

IV. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Hakkında İktisat Vekâletinden Alınan Bilgi [No. 5] 4

V. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Hakkında İktisat Vekâletinin Bir Genelgesi [No. 6] 4

VI. İktisat Kongresi Münasebetiyle İktisadî Düşmanlarımızın Telâşı [No. 7] 5

Levent Şahverdi Arşivi

İÇİNDEKİLER

VII. **İktisat Kongresi: Ecnebi Parası ve Türkler - Atina Ajansının Gülünç Bir Tebliği Münasebetiyle [No. 8]** 6

VIII. **İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in 1923 Türkiye İktisat Kongresi ve İktisadî Siyasetimiz Hakkında İzmir'de Yayınlanan Anadolu Gazetesi'ne Demeci [No. 9]** 7

IX. **İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in Türkiye İktisat Kongresi Hakkında Anadolu Ajansı'na Verdiği Demeç [No. 10]** 9

X. **1923 Türkiye İktisat Kongresi Hakkında Trabzon Meb'usu Ali Şükrü Bey'in Sözlü Sorusu, Bu Soruya İktisat Vekili ile İcra Vekilleri Heyeti Reisinin Cevapları ve T.B.M.M.'ndeki Tartışmalar [No. 11]** 9

XI. **Türkiye İktisat Kongresi Hakkında 1923 Yılının Ocak-Mart Aylarında Yayınlanan Yazılar** 24

1. İzmir İktisat Kongresinde - Kongreye Dair [Ahmet Muhiddin] [No. 12] 24
2. İktisat Kongresi [Mehmet Asım (Us)] [No. 13] 27
3. İzmir İktisat Kongresi [İzmir meb'usu Tahsin] [No. 14] 29
4. İktisat Kongresi [Ahmet Emin (Yalman)] [No. 15] 33
5. İktisat Kongresi (Tan) [No. 16] 35
6. İktisat Kongresinde İşçi ve Köylü Sınıflarının Mevkii (Şefik Hüsnü) [No. 17] 37
7. İktisadi Genişlik ve Hürriyet Lüzumu (Feridun Fikri) [No. 18] 40
8. İktisat Kongresi [Suphi Nuri (İleri)] [No. 19] 44
9. En Mühim Mesele Köylüyü Kurtarmaktır. [İzmir İktisat Kongresi'nde Havza'dan İntihap Edilen Zübeyroğlu Nafiz Bey'in Verdiği Malûmat] [No. 20] 45
10. İzmir'de Büyük İktisat Kongresi [Ahmet Cevdet] [No. 21] 46
11. Ticaret Aleminde Bir Dönüm Noktası [Ahmet Hamdi (Başar)] [No. 22] 48
12. Türkiye İktisat Kongresinin Önemi [Orient News] [No. 23] 51

Levent Şahverdi Arşivi

İKİNCİ BÖLÜM

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NE VARAN HAZIRLIKLAR

I. İktisat Vekâletince Yapılan Hazırlıklar ve Heyet-i Faâlenin Çalışmaları 53

1. İktisat Vekâletince Ayrıntılı Bir Raporun Hazırlanışı [No. 24 - 30] 53

2. Heyet-i Faâle'nin Türkiye'nin İktisadî Durumunu İnceleyen ve Kongre'nin Ele Alacağı Sorunları Belirten Raporu [No. 31] 55

II. 1923 Türkiye İktisat Kongresi İçin İstanbul'daki Hazırlıklar 69

1. Millî Türk Ticaret Birliği Tarafından Tasarlanan Ticaret-i Hariciye Kongresi'nin Ertelenmesi 69

A. Hazırlıklar Tamamlanamadığı İçin Yapılan Erteleme [No. 32] 69

B. İktisat Vekâletinin Türkiye İktisat Kongresi Sebebiyle İstanbul Ticaret-i Hariciye Kongresi'nin Ertelenmesini Talep Eden Yazısı [No. 33] 70

C. Ticaret-i Hariciye Kongresi'nin Ertelenmesi [No. 34] 70

2. Millî Türk Ticaret Birliği'nin Yaptığı Hazırlık Toplantıları 71

A. Hazırlık Toplantılarına İlişkin Haberler [No. 35-40] 71

B. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Münasebetiyle Millî Türk Ticaret Birliği'ne Gelen Raporlar 73

(a) Tütün Reisi ve Mazarratları [Celâl Derviş] [No. 41] 73

(b) İstanbul Ticaret Odası Hakkında Rapor [No. 42] 77

(c) İtibar-ı Millî Bankası Raporu [No. 43] 82

(ç) Hilmi Naili Bey'in Raporu [No. 44] 84

(d) Şamlı Emin Bey'in Raporu [No. 45] 86

(e) Raşit Bey'in Raporu [No. 46] 87

(f) İstanbul Umum Amele Birliği Raporu [No. 47] 90

(g) Ticaret Mekteb-i Âlisi'nin Raporu [No. 48] 90

(h) Sefer Fevzi Bey'in Raporu [No. 49] 92

C. Millî Türk Ticaret Birliği Hazırlık Toplantıları Tutanağı [No. 50] ... 94

Levent Şahverdi Arşivi

3. Millî Türk Ticaret Birliği'nin Türkiye İktisat Kongresi Başkanlığına Sunduğu Rapor [No. 51] 117

4. İstanbul Sanayicilerinin Çalışmaları [No. 52] 130

5. İstanbul Vilâyeti Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi Tarafından Yapılan Çalışmalar ve Temsilcileri Tarafından Kongre'de Savunulacak Esaslar [No. 53] 131

6. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Teklifleri, Aydınlık Dergisinde İleri Sürülen Esaslar, Türk Mürettibin Cemiyeti'nin Teşebbüsleri 132

A. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Kuruluşu [No. 54 - 55] 132

B. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Millî Türk Ticaret Birliği'ne Sunduğu Rapor [No. 56] 133

C. Türkiye İktisat Kongresi Başkanlığına Sunulan İstanbul Umum Amele Birliği Raporu [No. 57] 135

Ç. Aydınlık Dergisi'nde İleri Sürülen Teklifler 138

(a) İktisat Kongresi İçin Amele Sınıfının Teklif Ettiği Esaslar [No. 58] 138

(b) Amele ve İşçi Sınıfının Resmen Talep Edeceği Esas Hakları [Şefik Hüsnü] [No. 59] 146

D. Türk Mürettibin Cemiyeti'nin Teşebbüsleri: İşçi ve Amele Cemiyetlerine Bir Hitap [No. 60] 147

7. Zonguldak Madencilerinin Hazırlıkları [No. 61 - 62] 148

III. Temsilcilerin Seçimi ve İzmir'e Gelişleri 153

1. Her Kazadan Gönderilecek Temsilci Sayısı [No. 63] 153

2. İstanbul Temsilcilerinin Seçimi 153

A. İstanbul Vilâyetinden Gidecek Temsilci Sayısı [No. 64] 153

B. İstanbul Sanayicilerinin Temsilci Sayısı Hakkındaki Görüşleri ve Vilâyete Teklif Ettikleri Adaylar [No. 65] 154

C. İstanbul Vilâyetince İstanbul Murahhaslarının Seçimi 155

(a) Seçim için Vilâyetçe Yapılan Çalışmalar [No. 66 - 69] 155

(b) Vilâyetin Seçtiği İstanbul Murahhasları [No. 70] 155

Levent Şahverdi Arşivi

Ç. İstanbul Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi Tarafından Seçilen Temsilciler [No. 71] 157

D. İstanbul Hamallar Cemiyeti Tarafından Seçilen Temsilciler [No. 72] 157

E. Umum Terziler Cemiyeti'nin Seçtiği Temsilci [No. 73] 157

F. Dâr-ül Fünun Hukuk Medresesi Temsilcisi [No. 74] 158

G. İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisi Temsilcileri [No. 75] 158

H. İstanbul Vilâyeti Temsilcilerinin Hazırlık Toplantıları [No. 76 - 80] 158

3. Bazı Derneklerin Seçtikleri Temsilciler 159

A. Çiftçiler Derneği [No. 81] 159

B. Fransa Dâr-ül-Fünun ve Mekteb-i Âliye Mezunları Cemiyeti [No. 82] 160

C. Macaristan Türk Mezunları Cemiyeti [No. 83] 160

4. İzmir Murahhasları 160

A. İzmir Kazası Adına Seçilenler [No. 84] 160

B. İzmir'den Seçilen Kadın Temsilciler [No. 85] 161

5. Türkiye'nin Diğer Yerlerinden Seçilen Temsilciler 161

A. Karahisar-ı Şarki, Mesudiye, Malatya, Zonguldak, Bartın, Kütahya [No. 87] 161

B. Düzce [No. 88] 162

C. Edirne [No. 89] 162

Ç. Sungurlu [No. 90] 162

D. Mersin [No. 91] 163

E. Seyidgazi [No. 92] 163

F. İstanbul'da Bulunan Bazı Anadolu Tüccarı [No. 93] 163

G. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne Katılan Tüccardan Bazılarının Adları ve Adresleri [No. 94] 163

H. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne Milletvekilleri ile Daire Müdürlerinin de Seçilmeleri [No. 95 - 102] 168

Levent Şahverdi Arşivi

6. Temsilcilerin İzmir'e Gelişleri 169

A. İstanbul Vilâyeti Temsilcilerinin İzmir'e Gidişleri [No. 103 - 108] 169

B. İzmir'de Beklenen Temsilciler [No. 109 - 118] 173

IV. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne Davet Edilenler 175

1. Müşir Fevzi [Çakmak] ve Asım Paşalar [No. 119] 175

2. Sovyet Sefiri Aralof ve Azerbeycan Sefiri Abilof [No. 120 - 121] 175

V. 1923 Türkiye İktisat Kongresi için İzmir'deki Hazırlıklar [No. 122 - 129] 176

VI. Nümûne Sergisi [No. 130 - 140] 179

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN AÇILIŞI VE YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

I. Kongre Programı [No. 141] 193

II. Kongre'de Gruplara Ayrılan Yerler [No. 142] 194

III. Kongre'de Ele Alınacak Sorunlar [No. 143] 194

IV. Ziyafet, Mevlid, Tebrik ve Teşekkür 196

1. Ziyafet [No. 144 – 146] 196

2. Mevlid [No. 147 - 150] 196

3. Tebrik ve Teşekkür [No. 151 - 158] 197

V. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Açılışı [No. 159 - 162] 199

VI. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Açış Konuşmaları 204

1. Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa [No. 163] 204

2. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey [No. 164] 214

3. Kongre Başkanı ve Manisa Sanayi Murahhası Kâzım Karabekir Paşa [No. 165] 222

Levent Şahverdi Arşivi

VII. **1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Genel Havasını Yansıtan İzlenimler** ... 225

1. Kâzım Karebekir Paşa Nasıl Reis Oldu? [No. 166] ... 225
2. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey ile Mülâkat [Cavid] [No. 167] ... 227
3. İzmir İktisat Kongresi - Hazırlık Günleri [Ahmet Muhiddin] [No. 168] ... 229
4. İzmir İktisat Kongresi'nde [Ahmet Muhiddin] [No. 169] ... 232
5. İzmir Mektubu [Tan] [No. 170] ... 236
6. Kongre Mukarreratı Ne Olacak? [Tevhid-i Efkâr] [No. 171] ... 237
7. Kongre'nin Son Günü [Ahmet Muhiddin] [No. 172] ... 240
8. Kongre Hakkında Vakit Muhabirinin İzlenimleri [No. 173] ... 243

VIII. **1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Çalışmaları Sırasında Verilen Demeçler** ... 245

1. Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa [No. 174] ... 245
2. Sovyet Büyükelçisi Aralof [No. 175] ... 246

IX. **Başkan, Başkan Vekilleri ile Kâtiplerin Seçimi ve Grup Encümenleri ile Grup Genel Kurullarındaki Çalışmalar** ... 247

1. Başkan, Başkan Vekilleri ile Kâtiplerin Seçimi [No. 176 - 177] ... 247
2. Grup Encümenleri ile Grup Genel Kurullarındaki Çalışmalar [No. 178 - 186] ... 248

X. **Kongre Genel Kurulunun Çalışmaları [No. 187]** ... 252

1. Kongre Genel Kurulundaki Görüşmeler [No. 188 - 204] ... 252
2. Başkan Kâzım Karabekir Paşa'nın Lâtin Harfleri Üzerine Konuşması [No. 205] ... 265
3. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in Bankalar ve Kredi Üzerine Verdiği Konferans [No. 206] ... 267
4. İşçi Grubunun Veda Ziyafeti [No. 207] ... 268
5. Genel Kurul Çalışmalarının Sona Erişi [No. 208 - 209] ... 268

Levent Şahverdi Arşivi

XI. Veda Toplantısı ve Kapanış Konuşmaları 269

1. Veda Toplantısı [No. 210] 269

2. Kapanış Konuşmaları 270

A. *İşçi Grubu Reisi Aka Gündüz Bey (Kütahya)* [No. 211] 270

B. *Sanayi Grubu Reisi Selâhattin Bey (Ayvalık)* [No. 212] 270

C. *Çiftçiler Grubu Reisi Kâni Bey (Manisa)* [No. 213] 271

Ç. *Ticaret Grubu Reisi Alâiyelizade Mahmut Bey (Gediz)* [No. 214] 272

D. *İşçi Kadınlar Murahhası Rukiye Hanım (İzmir)* [No. 215] 272

E. *Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa (Manisa)* [No. 216] 273

XII. Kongre'nin Çalışmaları ve Bu Çalışmaların Sonuçları Hakkında İzlenim ve Yorumlar 276

1. İktisat Kongresi, Faideleri, Neticeleri [İktisat Vekili Mahmut Esat bey] [No. 217] 276

2. İktisat Kongresi'nin Faâliyetine Bir Nazar [İstanbul Murahhası Cevat Rüştü bey] [No. 218] 279

3. Türkiye İktisat Kongresi'ne, Memalik-i Müstahsalâmıza Dair Aka Gündüz Bey'in İntibaat ve Tahassüsatı [No. 219] 281

4. İktisat Kongresinin Resm-i Küşadı Münasebetiyle –Nutk-u İftitahinin Şayan-ı Dikkat Bir Fıkrası– Kanaat Tükenmez Bir Hazine midir? – İktisadiyat ve Kadınlık [Malî ve İktisadî Hafta Sütûnu: Hikmet Şekip] [No. 220] 283

5. İzmir Kongresi ve Gazi Paşa'nın Nutku [Ahmet Cevdet] [No. 221] 284

6. İktisat Kongresinde - Gruplarda Faâliyet [Ahmet Cevdet] [No. 222] 286

7. İktisat Kongresi - Beklenilen Neticeler [Ahmet Cevdet] [No. 223] 288

8. İktisat Kongresi'nden Sonra [Mehmet Asım (Us)] [No. 224] 290

9. İktisadiyatımızın Temeli [Nuri Aziz] [No. 225] 292

Levent Şahverdi Arşivi

10. İzmir İktisat Kongresi'nden Millet ve Memleket Ne Gibi Hizmetler Bekliyor? [H.T.] [No. 226] 295

11. İktisat Kongresi'nden Halk Fırkası İçin Faide [Ahmet Cevdet] [No. 227] 297

12. Tütün İnhisarının Zararları - Şirket İnhisarı - Devlet İnhisarı - Tütün Ziraat ve Ticaretinin Serbestisi Nasıl Temin Edilebilir? [Malî ve İktisadî Hafta Sütunu: Hikmet Şekip] [No. 228] 299

13. İktisat Kongresi ve Ticaret Hakimleri [Abdürrahman Adil] [No. 229] 301

14. İktisat Kongresinin Hitamı [Ahmet Cevdet] [No. 230] 302

15. İktisadî Misak [Tan] [No. 231] 304

16. Misak-ı İktisadî [Hüseyin Cahit (Yalçın)] [No. 232] 305

17. Ahlâk mı, İktisat mı? [N.S.] [No. 233] 307

18. Misak-ı İktisadî [Suphi Nuri (İleri)] [No. 234] 309

19. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Mazbata Encümeni'nin Yayınladığı Bildiri [No. 235] 310

20. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'nin Sonuçları Hakkında Milli Türk Ticaret Birliği'nde Yapılan Toplantı [No. 236] 311

21. 1923 Senesi Hadisat-ı İktisadiyesine Umumi Bir Nazar- - İktisat Kongresi ve Bunun Netayici [Ahmet Hamdi (Başar)] [No. 237] 312

22. İktisat Kongresi'nden Sonra (Umumi intihap arifesinde) [Şekip Hüsnü] [No. 238] 317

23. Hükûmet Kongre Mukarreratını Nazar-ı Dikkata Almaya Başladı [No. 239] 319

24. Reji Tekelinin Kaldırılması Kararına Karşı Sovyet Basınının Tutumu [No. 240] 319

XIII. Türkiye Çiftçiler Birliği [No. 241 - 242] 319

Levent Şahverdi Arşivi

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NDE KABUL EDİLEN ESASLAR

I. Misak-ı İktisadî 323

1. Misak-ı İktisadî'nin Kamuoyuna Duyurulması [No. 243] 323

2. Misak-ı İktisadî Esasları [No. 244] 323

II. Çiftçi, Tüccar, Sanayi ve İşçi Gruplarının İktisadî Esasları [No. 245 - 248] 325

1. Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları [No. 245] 326

Reji Meselesi 326

Ziraat ve Maarif Meselesi 326

Asayiş Meselesi 327

Âşar Meselesi 329

Ziraat Bankası ve İtibar-ı Ziraî Meseleleri 330

Yollar Meselesi 331

Orman Meselesi 332

Ziraatte Hayvanat Meselesi 333

Çiftçiliğe Ait Bazı Maddeler 335

Ziraatte Makine Meselesi 337

2. Tüccar Grubunun Esasları [No. 246] 339

Bankalar 339

Kambiyo ve Borsa İşleri 339

Cuma Tatili 340

Maden Meseleleri 342

Ormanlar Meselesi 344

Ticaret-i Bahriye Meseleleri 346

Levent Şahverdi Arşivi

Ticaret İşlerini Kolaylaştıracak Esaslar 346
Gümrük Siyaseti 346
Gümrük Muamelâtı 347
Inhisar Sisteminin Ref'i 347
Kavanin ve Ahkâm-ı Ticariyenin Islah ve Tadili 347
İtibar Teşkilâtı ve Teshilâtı 348
Ticaret Odaları 349
Ticaret-i Hariciye Müesseseleri 350
Şirketler 350
Ticarette Mevadd-ı Müteferrika 351
Tedrisat-ı İktisadiye 352
Temettu Vergisi 353
Vesait-i Nakliye Meselesi 353
Vesait-i Muhabere 354
3. Sanayi Grubunun İktisat Esasları [No. 247] 355
Gümrüklerde Himaye Usulü 355
Teşvik-i Sanayi Kanunu Hakkında 355
Yollar ve Vesait-i Nakliyede Hususî Tarife 356
Sanayi Bankaları 356
Tedrisat-ı Sınaiye 357
Sanayi Odaları 357
4. İşçi Grubunun İktisadî Esasları [No. 248] 358
III. Türkiye İktisat Kongresi'nin Yabancı Sermaye Hakkında Hükûmete Sunduğu Esaslar [No. 249] 363

Dizin 365

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BÖLÜM 1

1923
TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN AMACI VE NİTELİĞİ

I. TÜRKİYE'NİN İKTİSADEN GELİŞMESİ VE YÜKSELMESİ İÇİN TUTULACAK YOL HAKKINDA İKTİSAT VEKÂLETİNCE YAPILAN ÇALIŞMALAR

[No. 1]

Memleketimizin iktisaden inkişâf ve teâlisi için takip edilecek hatt-ı hareket hakkında İktisat Vekâleti tarafından ciddi ve esaslı bir program tanzimi takarrür etmiştir. Vekâlet programın tanziminden evvel memleketin bil-umûm iktisat âmillerini bir arada toplayarak Türkiye İktisat Kongresi namı altında büyük bir kongre akdedilmesini münasip görmüştür.

Kongreye Türkiye çiftçi, tüccar, erbab-ı sanayi ve amelesi ile bilcümle şirket, banka, borsa ve sair iktisadî müessesatı davetlidir. Kongre 339 senesi şubatı içinde Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin bir nutk-u iftitahisi ile küşad edilecek ve bir hafta devam edecektir. Kongrenin suret-i ihzarı ve azâsının intihabı hakkında mufassal bir program ihzar edilecektir. Yakında program neşredilecektir. *[Vakit, (5.kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 2]

İzmir'de Başkumandan Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin taht-ı riyasetinde toplanacak olan İktisat Kongresi şubat evasıtında toplanacak ve Mustafa Kemâl Paşa'nın bir nutk-u iftitahisiyle küşad edilecektir.

Memleketimiz iktisadiyatının inkişaf ve teâlisini temin etmek ve bu hususta lâzım gelen tedabir-i siyasiyeyi tetkik ve ittihaz etmek maksadile tertip edilen Kongreye iştirak edecek tüccar, erbab-ı sanayi ile amelenin Kongreye iştirakleri için lâzım gelen teşvikat ve tergibatın icrası hususu Dahiliye Vekâletinden vilâyâta tamimen tebliğ olunmuştur. *[Vakit, 10 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

II. İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY'İN 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN TOPLANMA AMACI VE NİTELİĞİ HAKKINDA BASIN TEMSİLCİLERİNE VERDİĞİ DEMEÇ

[No: 3]

«Memleketin rençper, ticaret ve sanayi erbabından ibaret olacak olan bu Kongre memleketin inkişaf-i iktisadiyesi için acilen ittihaz edilecek tedabir hakkında görüşmek üzere şubat ibtidalarında İzmir'de in'ikat edecektir. Kongre Başkumandanımız Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretlerinin iştirakile ve irad buyuracakları bir nutk-u iftitahi ile mesaisine başlayacaktır. Kongreye her kazanın rençper, ticaret ve sanayi erbabından sekiz müntehip azânın iştirak edeceğine nazaran, mevcudunun üçbin kişiden ibaret olacağı tah-mîn edilebilir. Kongreye gayri müntehip zevat da iştirak edebilecektir. Bunlar yalnız hüviyetlerini ispata ve temsil ettikleri müessesenin vesaikini göstermeğe mecbur bulunacaklardır.

Kongre memleketin teşkilât-ı iktisadiyesinin inkişafi esbabını müzakere edecek, zürra, ticaret, amele ve sanayi erbabı sendikaları teşkilâtı vücude getirecektir. Bu sendikaların başında bir heyet-i idaresi bulunacaktır. Bu hususta tanzim edeceği muhtırayı büyük Millet Meclisine ve Hükûmete tevdi edecektir.

Kongre aynı zamanda, gelecek sene akdedilecek kongrenin mahallini ve iştirak edecek azânın suret-i intihabını kararlaştıracak ve memlekette tedricen yapılması icab eden iktisadî tedbirleri tetkik edecektir.

Avrupa amelesi ile zürrâına Türkiye'nin giriştiği millî mücadelesinde yegâne maksadın kendi mevcudiyetini müdâfaa için çalıştığı ve Avrupa iktisat âmilleri ile zürrâının istilâ

Levent Şahverdi Arşivi

fikrile meşbû hükümet ricali tarafından sürüklenmekte oldukları sergüzeştlere muhalefet etmeleri için bir beyanname neşri Kongrenin rûznamesine dahildir. Kongre Türkiye'de yeniden teessüs eden idarenin bir iktisat idaresi bulunduğu ve buna istinat ettiğinden Türkiye zürrâ ve işçilerinin Hükûmete zahir olması icap edeceğine dair Türkiye halkına bir beyanname neşredecektir.

Kongre ile beraber bir de sanayi meşheri hazırlanmaktadır. Bu meşherde aynı zamanda Kongre ile beraber küşad edilecek ve burada memleketin masnuat ve mahsulât-ı dahiliyesi teşhir edilecektir. Meşhere iştirak için lâzım gelen mahallere tebligatta bulunduk. Burada, bilhassa halılar, kumaşlar ve Anadolu'nun diğer mamulâtı ile mahsulâtı teşhir edilecektir.

Diğer taraftan Avrupa sanayi ve masnuatının da meşhere gönderilmesi için garp müessesat-ı sınaiyyesine mâlûmat verdik. Aynı zamanda Avrupa matbûatını da Kongre'ye davet ettik...

İzmir'de meşher ve Kongre'nin içtimaı için icap eden yerler ihzar olunmuştur.» *[Hakimiyet-i Milliye, (9 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

III. İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY'İN 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA BASIN TEMSİLCİLERİNE YAPTIĞI AÇIKLAMA

[No. 4]

«Kongre şubat ayı içinde ve agleb-i ihtimal onbeşinde İzmir'de açılacaktır. Şimdiden icap eden tedabir ittihaz edilmektedir.

Kongre Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin fahrî riyasetlerinde küşad edilecek ve Gazi Paşa tarafından bir nutk-u iftitahi irad olunacaktır. Kongre'ye Türkiye'nin her tarafından iki bin kadar azâ gelecektir. Bunlar Türkiye hayat-ı iktisadiyesinin bütün şuabatını temsil eden zürrâ, san'atkâr, tüccar ve amele sınıflarından olacaktır. Bundan başka Türkiye'de bulunan şirketler ve bankalar mümessilleri dahi davet edilmişlerdir.

Kongre'de bilhassa memleketimizin hayat-ı iktisadiyesine elzem bulunan teşkilât ve sendikalar hakkında müzakerat cereyan eyleyecek ve netice-i müzakerat bir muhtıra halinde Hükûmete tevdi olunacaktır. Kongrenin esna-i in'ikadında dahilî mamûlat ve mahsulâtımız teşhir edilmek üzere hususî meşherler tertip olunacak ve bu maksatla erbab-ı istihsale İktisat Vekâleti ve Hükûmetçe azami teshilât ibraz kılınacaktır. Kongre esnasında

Levent Şahverdi Arşivi

memalik-i hariciye mamulât ve masnuatının teşhir edilmesini teminen Avrupa'nın Türkiye iktisadiyatı ile alâkadar olan fabrikalarına lâzım gelen tamimatta bulunulmuştur. Bundan başka Avrupanın erbab-ı sanayi, ticaret ve ziraatı dahi davet edilerek ihtiyacat-ı iktisadiyemizin tetkiki için teshilât-ı mümkine gösterilecektir.

Kongre ve meşher İzmir'de tertip edilecek ve bunların imtidadı müddetince gerek Kongre ve meşhere iştirak edenler ve gerek züvvârın her türlü teshilâta nail olmaları temin edilecektir.

Kongrenin her sene muayyen müddetlerle in'ikadını İktisat Vekâleti pek lüzumlu görmektedir. Müteakip Kongrelerin nerelerde in'ikad edeceği bir evvelki kongre'de ârâya müracaat edilerek tesbit edilecektir.» *[Vakit, (14 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

IV. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA İKTİSAT VEKÂLETİNDEN ALINAN BİLGİ

[No. 5]

İktisat Kongresinin maksad-ı küşadı esas itibarıyla memleketin muhtelif iktisadî zümrelerinin teâli-yi iktisadiyemiz için tavsiye edecekleri tedabiri öğrenmekten ibarettir. Kongre'ye iştirak edecek olan murahhasların muhtelif tabakat-ı içtimaiyeye ve sunuf-u iktisadiyeye mensup olması itibarıyla Kongre rûznamesi umumi mesail-i iktisadiyeyi havi bulunacaktır. İktisat Vekâletince memleketin iktisadiyatı için verilecek istikametin tayininde Kongre mukarreratı haiz-i tesir olabilecekse de, esas itibarıyla bu mukarrerat istişari mahiyette kalacaktır. Kongre'den beklenen faidelerin başlıcaları, memlekette iktisadî sınıfların menafi-i müşterekeleri nokta-i nazarından tebeyyün edecek olan kanaatlerin ve bu kanaatleri istihdaf edecek meslek-i iktisadiyenin memleket için müsmir neticeler verebilecek bir tarz ve mahiyette tecelli edip edemiyeceği keyfiyetinden ibarettir. *[Tan, (24 kânun-u sani 1923), s.3.]*

V. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA İKTİSAT VEKÂLETİNİN BİR GENELGESİ

[No. 6]

«Türkiye İktisat Kongresi» Büyük Millet Meclisi Reisi Gazi Paşa hazretlerinin nutk-u iftitahilerile ve riyaset-i fahriyelerinde 15 şubat 1339 tarihinde İzmir'de toplana-

Levent Şahverdi Arşivi

caktır. Bini mütecaviz murahhaslar mahallerinden İzmir'e müteveccihen hareket etmişlerdir. Be-şeriyetin kudretinin fevkinde, büyük fedakârlıkların iktihamı ile istiklâl ve hürriyetini, tırnak ve dişleriyle boğuşarak XX nci asırda bir kere daha kazanan Türk milleti, önünde yeniden yeniye açılmakta olan iktisat cidali sahasına, aşılması çetin ve güç ve fakat herhalde zaferle aşacağı hayat cidal-i sahihasına büyük bir azim, metanet ve emniyetle yürüyor. Şüphesizdir ki, «Türkiye İktisat Kongresi» millî iktisat tarihimizin bir dönüm günü ve aziz Türkiye'mizin iktisat tarihinin itilâ devrine bir başlangıç olacaktır. Bütün tarihimizde inhitat sebeplerini iktisadiyatımızın zaafıyla ifade edebiliriz. Yeni Türkiye bayrağını itilâdan itilâya yürütürken, sabanın, çekicin, sâyin ve bütün iktisat mesleklerinin hakkını istemeği davâsının en başında görmek ister ve görüyor. Hürriyet ve istiklalin sırrı buradadır.

Sabanın, çekicin, sâyin ve bilcümle iktisat mesleklerinin ve bunların haklarının hakir olduğu memleketimizde inhitat en hazin çehresi ile tecelli eder. Türkiye iktisat âmilleri asırlardan beri matemli yüzüyle sırıtan bu inhitatı devirmeğe ve yeni iktisat günlerini açmağa gidiyorlar, ve açacaklardır. Hayat bir iktisat cidâlidir. Yeni Türkiye ve Türkiyeliler bunda mutlaka muvaffak olacaklardır. Halk tarihimiz muvaffakiyetin, liyâkatın, idrâkin ve zekânın bütün cihan tarihleri içinde en yüksek, en kudretli abidelerinden birisidir. İktisat Vekili Mahmut Esat *[Hakimiyet-i Milliye, (6 şubat 1923), s. 3; Tan, (6 şubat 1923), s. 2; Akşam, (11, şubat 1923), s. 2.]*

VI. İKTİSAT KONGRESİ MÜNASEBETİYLE İKTİSADÎ DÜŞMANLARIMIZIN TELÂŞI

[No. 7]

(Yeni Gün yazıyor) - İzmir'de şubatın onbeşinde toplanacak olan İktisat Kongresi efkâr-ı umumiyede şayan-ı dikkat ve memnuniyet verecek bir makes buldu. İktisadî istiklâlimizin tesisi ve temini için vukubulacak bu ilk Kongre, yeni Türkiye tarihinde mühim bir sahifedir. Kılıçla ve kalemle ilerleyen yeni Türkiye bir daha ...sendelememek için hedefine, gayesine millî iktisat yolunda yürüyecektir. Bu vesile ile şayan-ı dikkat bir haber veriyoruz.

İzmir İkstisat Kongresi gayri müslim iktisadî düşmanlarımızın fevkalade telâşını mucip olmaktadır. Bu Kongrenin in'ikadındaki ulvî maksat ve gayeyi çürütmek için mezbuhane ve iblisane bir takım propagandalara teşebbüs etmişlerdir. Bize bu malûmatı veren zatın ahval-i iktisadiyeye ve bilhassa İstanbul vaziyet-i ticariyesine vukuf-u küllîsi

Levent Şahverdi Arşivi

olması iktisadî düşmanlarımız hakkında haberin sıhhatinde şüphe bırakmıyor. Her ne olursa olsun yeni Türkiye yeni ve ûlvi yolunda devam edecektir. *[İkdam, (29 kânun-u sani, 1923), s. 2.]*

VII. İKTİSAT KONGRESİ: ECNEBİ PARASI VE TÜRKLER – ATİNA AJANSI'NIN GÜLÜNÇ BİR TEBLİĞİ MÜNASEBETİYLE

[No. 8]

Ankara: 4 şubat (A. A.) - Atina telsizinin 1 şubat tarihile neşrettiği bir tebliğde İktisat Kongresi programının güyâ ecnebilere inhisar ve imtiyaz verilmemesi ve ecnebi vapur kumpanyalarının sevahilimizde icra-i sefer edememesi gibi mevad ve mesali müteharri bulunduğunu ilân ediyor. Aynı tebliğde İstanbul'daki Türk Ticaret Odası azâsının bir vakitler Ermeni, Rum ve Musevilerden mürekkep iken elyevm Türklerin burada hakim olmağa başladığından şikayet edilmektedir. Atina telsizinin bütün cihana neşrettiği bu propagandaların hangi maksatla tertip ve tasni edildiği tamamen mâlûmdur. Türk tıynet-i iktisadiyesine karşı şimdiden kıskançlık göstermeğe başlayan ve Türkiye'yi bir saha-i istismar vaziyetinde görmek isteyen Yunanlılar bu gibi tamamen masnû işâât ile hariçte bize karşı adem-i itimat uyandırmağa bezl-i mesai ediyorlar. Halbuki hakikat bunların iddia ettiklerinin bütün bütün hilafındadır. İktisat Kongresinden maksat ezcümle Türkler ile ecanib arasında ve bilhassa ilm-ü irfan sermayesinden müstağni olmadığımızı tamamile müdrik olarak Avrupa ve Amerika ile Türkler arasında bilâ vasıta tesis-i münasebet ve tavsi-i alâka vesait ve avamilini müzakere ve tesbittir. Yeni Türkiye'nin vatanına karşı perverde ettiği hissiyat ve garp ilm-ü irfan ve sermayesinden istifadeye ne derece hahişkâr olduğunu şimdide gösterdiğine en bariz bir delil de vasi bir meblağı istilzam edecek olan ve bütün memleketin baştanbaşa imarını istihdaf eden der dest-i intaç Amerikalı Chester projesidir. Mamafih şunu da ilave edelim ki, artık Türkler, kendi aleyhinde kullanılan düşman silahları için sarfedilecek paraların bir takım fuzuli ve tüfeyli şahıs tarafından bu memlekette kazanılmasına meydan vermemeği katiyen kararlaştırmışlardır. Türk namı taşıyan İstanbul Ticaret Odasında şimdiye kadar Türkü temsil edecek amillerin bulunmaması bugün mezkûr Odada bu âmilin hakim olması lüzumunu kendi kendine tevlid etmiştir. Bu lüzûmun tatmini hususunda Atina Ajansını bu kadar telâşa sevketmesi ise başlı başına mânidar ve Türkleri teyakkuza sevkedecek bir vakıadır. *[Akşam (7 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

VIII. İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY'İN 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ VE İKTİSADÎ SİYASETİMİZ HAKKINDA İZMİR'DE YAYINLANAN ANADOLU GAZETESİNE DEMECİ

[No. 9]

– Onbeş seneden beri memleketimiz muharebe içinde bulunuyor. Son büyük taarruzumuzu istihsâlden sonra önümüzde yeni bir saha açılıyor. Memleketimiz büyük Zaferden bihakkın müstefit olabilmek için bu yeni sahada da muvaffak olmak mecburiyetindedir. Bu yeni saha da iktisat sahasıdır. Bu sahada muvaffak olmak bizler için elzemdir.

Şimdi iktisadî cidâle giriyoruz ve bu cidâlde muvaffak olabilmek için bir iktisat siyaseti takip edeceğiz. İktisat Vekâleti bu siyasetin programını tesbit etmiştir. Vekâlet bu programın tatbikatına geçerken bir kere de memleketin bir asırdan beri yorgun düşen iktisadiyatını ve onun âmillerini dinlemek istedi. Bizde iktisat amillerinin ihtiyaçları nedir? Bunları anlamak ve kendileri ile yakından temas etmek istiyoruz. Binaenaleyh İktisat Kongresi bunun için Vekâlet tarafından içtimaa davet edildi. Binaenaleyh Kongrenin mahiyeti hakkında mücmelen malûmat vermek lâzım gelirse diyebiliriz ki: Evvela, Türkiyemizdeki muhtelif anasır-ı iktisadiyenin birbirlerini tanımalarını temin etmek, meselâ İzmir'deki bir Türk taciri Fransız tacirlerini tanıdığı halde, faraza Konyaídaki meslekdaşını tanımıyor ve Türk tacirleri, iktisadiyat amilleri de birbirlerini tanımazlarsa aydınlık bir vaziyet içinde bulunmazlar. Sonra memleket uzun senelerden beri müşkilâtını iktihâm ettiği büyük bir harpten çıkıyor. Harpten en yorgun çıkan iktisadiyatımız oldu. İktisadiyat âmillerimiz oldu. Binaenaleyh bu iktisadiyat âmillerini dinlemek istiyoruz. Bakalım ihtiyaçları nedir? Ne istiyorlar? Hükûmetten neler bekliyorlar?

Biz de bunları öğrendikten sonra kendilerine tavsiyelerde bulunacağız. Teşebbüs-ü şahsileri ile yapılacak çok şeyler vardır. Faraza, sendikalar, dernekler, klüpler, amele, zürrâ, tacir klüpleri, dernekleri. Bu klüpler, dernekler açıldıktan sonra bunların hepsini bir merkez-i umumiye bağlamak istiyoruz. Bu merkez-i umumi anasır-ı iktisadiyenin ihtiyaçlarını Hükümete bildirecektir. Bu suretle muhtelif anasır-ı iktisadiyemizi bu teşkilâta doğru götüreceğiz. Biz bu teşkilâtı hayatın yarısı addediyoruz. Haricî iktisadiyat ile olan temasımız daima bir teşkilâtla olacaktır. Diğer taraftan bu teşkilâtın vücude gelmesi için İktisat Vekâleti her türlü teshilâtı gösterecektir. Hûlâsa, teşebbüs-ü şahsileri ile yapılacağına kani olduğumuz meşher gibi, sergi gibi bir çok şeyler tavsiye edeceğiz ve teşvik ve tergip suretiyle bunları yaptıracağız.

Sonra da İzmir Kongresinin inikad edeceği bina dahilinde bir nümûnelik mahâl hazırladık. Burada Türkiyemizin muhtelif mamulât ve mahsulâtını küçük mikyasta teşhir edeceğiz Fakat bu meşher değil, bir sergi değil nümûnelik olacaktır. Fakat büyük

DPT
Dokümantasyon ve Kütüphane Şb.

Levent Şahverdi Arşivi

meşherler, sergiler küşadı için Kongre karar verecektir ve İktisat Vekâleti tarafından irae edilecek teshilât ve tergibat ile gelecek sene zarfında böyle sergi ve meşherler açılacaktır.

İktisat Kongresinde gruplar, yani amele, çiftçiler, erbab-ı sanayi, tacirler, şirketler ve bankalar içtimaa nihayet vermezden evvel Vekâlete arzu ve ihtiyaçlarını mübeyyin muhtıra vereceklerdir. Sonra hep [her] grup teşebbüs-ü şahsileri ile yapabilecekleri şeylere dair İktisat Vekâletine bir muhtıra tevdi edecekler ve bu muhtıraların tatbiki için muavenet göstereceklerdir.

Kongre dağılmazdan evvel gelecek sene içtima edecek Kongrenin tarih ve mahall-i in'ikadını tayin edecektir. Ve her sene memleketimizin muhtelif yerlerinde iktisat kongreleri açılacak ve bu kongrelerde memleketimizin iktisadî meseleleri ve ittihazı lâzımı gelen tedbirler mevzu-u bahs olacaktır.

Kongre dağılırken gelecek sene Kongresine kadar devam edecek daimi bir (büro-kalem) bırakacak ve bu (büro) Kongre mukarreratını Hükümet nezdinde takip edecektir. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu mucibince Türkiye Devleti bir halk devletidir. Halk devletinde ise anasır-ı iktisadiye ve onların menfaatleri en mühim bir mevki işgal eder. Binaenaleyh hâl-i hazırdaki halk hükûmeti, memleketimizin muhtelif iktisat âmillerini dinlemeyi ve onlara asrımızın iktisadî zihniyeti ile mütenasip asarını fiiliyat sahasında tatbik ettirme[yi] vazifesinin en mühim ve kıymetli bir parçası telâkki eder. Hakimiyet-i milliyenin millî iktisadiyatımızın hakimiyeti ile payidar olacağına İktisat Vekâleti kanidir. Hülâsa, Kongre memleketimizin hürriyet ve istiklâlini tarsin ve hürriyet ve istiklal-i iktisadiyesini temin için toplanıyor ve bu da Türkiyelilerin pek sarih bir hakkıdır. Biz memleketimizin ve iktisat âmillerinin efendiliğini temine doğru gidiyoruz.

– Beyefendi, İngiliz ve Yunan matbûatında güya İktisat Kongresini memlekette sırf ecnebi sermayesi düşmanlığı vücude getirmekte olduğuna dair haberlere tesadüf ediliyor.

– Bu havadisler kasden ihdas edilmiş şayialardan başka birşey değildir, yalandır. Yukarıda da söylemiş olduğum gibi, Türkiye iktisat amilleri, her memlekette olduğu gibi, sâylerinin ve memleketlerinin en aziz ve kıymetli bir hakkını, millî iktisadiyatını temin ve inkişaf ettirmek için toplanıyorlar. Kavanin ve nizamatımıza tâbi olmak şartıyla memleketimize girmek isteyen ecnebi sermayesine karşı Türkiye'nin bugz ve adaveti yoktur ve bu ecnebi sermayedarana her türlü teshilâtı göstermeğe hazırız. **Chester** projesini kabul etmekle ve aynı Grupla alât ve edevat-ı ziraiye mukavelesi yapmakla Türkiye Hükümeti, tarafından ecnebi sermayesine karşı takip edilen siyaseti göstermiştir. Esasen bu mesele bu kadar fazla izahat itasına değmez bile.. Düşmanlarımızın maksatlarını biliyoruz. Mahzâ onların düşündüklerinde ve memleke-

Levent Şahverdi Arşivi

timize karşı yapmak istedikleri fenalıklarda muvaffak etmeyecektir ve teşebbüslerini akim bırakacaktır. *[Vakit, (25 şubat 1923), s. 3.]*

IX. İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY'İN 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA ANADOLU AJANSI'NA VERDİĞİ DEMEÇ

[No. 10]

İzmir: 13 (A. A.) - İktisat Vekili Mahmut Esat bey bugün İzmir matbuat mümessillerini kabul ederek Kongre'nin maksat ve gayesini izah etmiştir. Mahmut Esat bey Ajansımıza ayrıca âtideki beyanatta bulunmuştur :

«Bu Kongre'yi millet ve memleketimizin kabiliyet ve ihtiyacat-ı iktisadiyesini el birliği ile tetkik ve tahkik ederek ona göre umumi bir sây ve itilâ usulü vaz ve tetkik eylemek ve aynı zaman da memleketimizin muhtelif ve şimdiye kadar yekdiğerine yabancı kalmış iktisat amillerini birbirile tanıştırmak için açıyoruz. Bu ilk içtima Hükûmetin delâleti ile oldu. Fakat bundan sonra her sene Kongre'yi alâkadarlar kendi teşebbüsleri ile akdedecekler ve her Kongre'nin hitamında gelecek sene için nerede toplanılacağı kararlaştırılacaktır. Bazı ecnebi ve ezcümle Yunan gazete ve ajansları Kongre aleyhine propaganda yapıyor ve bizim ecnebi sermayesine düşman olduğumuzu iddia ediyorlar. Bunlar külliyyen [yalan] ve iftiradır.

Chester projesiyle memlekette 400 milyon liralık bir ecnebi sermayesi girecektir. Milletimizin hukukuna ve memleketimizin kavaninine riayetkâr herhangi bir ecnebi sermayesine katiyyen düşman olmadığımıza bundan daha kuvvetli bürhan olabilir mi? Düşman menabünden çıkan bu müfteriyatın dahile ve harice karşı suret-i katiyede tekzibini rica ediyorum.» *[Hâkimiyet-i Milliye, (15 şubat 1923), s. 3; Tan, (15 şubat 1923), s. 2; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s.1; İkdam, (16 şubat 1923), s. 1; İleri, (16 şubat 1339),s. 3.]*

X. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA TRABZON MEB'ÛSU ALİ ŞÜKRÜ BEY'İN SÖZLÜ SORUSU, BU SORUYA İKTİSAT VEKİLİ İLE İCRA VEKİLLERİ HEYETİ REİSİNİN CEVAPLARI VE T.B.M.M.'NDEKİ TARTIŞMALAR

[No. 11]

[173] Efendim şimdi suallere geçiyoruz. İktisat Vekili bey bazı suallere cevap verecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY (İzmir) - Efendim! Trabzon mebusu muhterem Ali Şükrü beyefendinin İktisat Kongresi hakkında İktisat Vekâletinden ve Heyet-i Vekile Riyasetinden bir suâl takriri vardır. Bendeniz İktisat Vekâletine ait olan kısımlarına cevap vereceğim. Esasen heyet-i umumiyesi İktisat Vekâleti ile alakadardır. Müsaade buyurulursa fıkra fıkra cevap vereyim.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisar-ı Sahip) - Suâl takriri bir kere okunsun.

Riyaset-i Aliyeye,

Şu günlerde İzmir'de büyük bir İktisat Kongresi akdedileceğini gazetelerde okuyoruz. Bu Kongre sırf İktisat Vekâletinin teşebbüsü ile mi, yoksa Heyet-i Vekilece ittihaz olunan bir karar neticesi olarak mı içtimaa davet edilmiştir? Kongre'nin ruznamesi nedir?

Kongreye azâ olmak üzere birçok mebûsların intihap olunması sebebiyle bu meb'ûsların Ankara'dan infikâki takdirinde Meclisin Meclisin nisab-ı ekseriyetine halel gelmeyecek midir? Halel geldiği takdirde müzakerat-ı hâliyenin en had devresinde Meclisin velev ki üç dört gün için olsun tatil-i faaliyeti doğru mudur?

Hususat-ı âmife hakkında Heyet-i Vekile Reis-i muhteremi ile İktisat Vekili beyefendinin müstacelen ve şifahen izahat vermelerini talep ve rica eylerim.

3 şubat 339
Trabzon mebûsu
Ali Şükrü

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY (İzmir) - Efendim! Ali Şükrü beyefendinin suâllerine fıkra fıkra cevap vereceğim. «Şu günlerde İzmir'de büyük bir iktisat kongresi akdedileceğini gazetelerde okuyoruz.» Efendim! İktisat Kongresinin içtimaı yalnız bir gazete havadisi değildir. İktisat Vekâletinin bundan bir buçuk ay evvel bilcümle vilâyât ve elviyeye resmî bir tamimi vardır. Bu tamim bütün gazetelerde intişar etmiştir. Binaenaleyh, bunun bir gazete havadisinden ibaret olarak telâkki edilmemesini rica ederim. Fıkra iki : «Bu Kongre sırf İktisat Vekâletinin teşebbüsü ile mi, yoksa Heyet-i Vekilece ittihaz olunan bir karar neticesi olarak mı içtimaa davet edilmiştir?»

Türkiye İktisat Kongresi sırf İktisat Vekâletinin teşebbüs ve teşviki ile içtimaa davet edilmiştir. Heyet-i Vekilenin bu yolda bir kararı yoktur: İktisat Vekâleti, büyük İktisat Kongresini içtimaa davet etmeyi büyük bir vazife ve salâhiyetinin en kıymetli parçasından

Levent Şahverdi Arşivi

biri telâkki etmiş ve memleketin iktisadiyatına bu suretle en büyük hizmetlerden birini ifa edebileceğine kani olarak doğrudan doğruya büyük bir kongreyi içtimaa davet etmiştir. Efendiler! Elviye-i müstahsalamızda tetkikat-ı iktisadiyede bulunmak üzere bundan bir hayli müddet evvel seyahatim esnasında memleketimin pek çok ihtiyacatını yakından gördüm. Ve uzun senelerden beri unutulmuş olan iktisadiyatımız hakkında memleketimiz iktisat âmillerinin bir araya gelerek düşünmelerini, nokta-i nazarlarını Büyük Millet Meclisine ve Büyük Millet Meclisi Hükümetine bildirmelerini ve teşebbüs-ü şahsileri ile orada yapılması lazım gelen işlere derhal orada karar vererek harekete gelmelerini münasip gördüm. Ve 12 teşrin-i sânide Başkumandan Paşa hazretlerine İzmir'den telgraf çektim. Dedim ki, memleketin iktisadiyatı uzun senelerden beri unutulmuştur. İktisat âmilleri dinlenmemiştir. Bu meslek adamlarını dinlemek ve onların dileklerine göre bir iktisat programı vücûde getirmek -doğrudan doğruya memleketinin vicdanını ve kalbini dinleyerek bir program vücude getirmek lâzımdır. Ve bu çok hayırlı olur. Bu hayırlı işin riyaset-i fahriyesini kabul eder misiniz? diye sordum. Başkumandan Paşa [174] hazretlerinden cevap aldım. Maâl memnuniye muvafakat ediyorlardı. Ve bu gün de riyaset-i fahriyelerinde bulunuyorlar. Kendileri resm-i küşadını yapacaklardır. Bendeniz esas itibarıyla halkçı olan Türkiye Büyük Millet Meclisinin Reisinin riyaset-i fahriyelerinde İktisat Kongresinin açılmasını Hükümetimizin ve Meclisimizin prensipleri ile de çok uygun buldum. Bu suretle Reis Paşa hazretleri de kabul ettiler.

İktisat Kongresini toplamaktan maksat, efendiler, Türkiye'nin her tarafı bir olduğu halde mesafenin uzaklığından ve yolların fenalığından mateessüf İstanbul'daki tüccarlarımız Avrupa'nın uzak memleketindeki tüccarları tanıdıkları halde, İstanbuldaki çiftçilerimiz uzak memleketlerdeki çiftçileri tanıdıkları halde, Erzurum'u, Diyarbekir'i, Bitlis'i tanıyamıyacak kadar feci bir vaziyettedirler. İstedik ki, aynı zamanda, büyük içtimada yekdiğerini tanımayan memleketin öz evlâtları birbirlerini tanısınlar ve memleketin iktisat ihtiyaçlarını bir kere de bir arada düşünsünler, bir arada toplu olarak iktisat işlerini halletsinler. Salâhiyetleri haricinde olan kısımlar hakkında Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetinin, muhtıralar vererek lâzım gelen cihetlerde, nazar-ı dikkatlerini celbetsinler. Bendeniz onların mütalâatını pek kıymetli bulmaktayım. Çünkü doğrudan doğruya meslek adamlarıdır. Verdikleri malûmattan hem İktisat Vekâleti, hem Büyük Millet Meclisi ve hem de onun Hükûmetinin tenevvür edeceği kanaatinde bulunuyorum.

Kongre'nin rûznamesi nedir? buyuruyorlar. Efendiler! İktisat Vekâletinin Kongre karşısındaki vazifesi yalnız teşebbüs ve teşvikten ibarettir Kongreye gelecek olan iktisat âmilleri ruznamelerini kendi kendilerine tanzim ve tertip edebilirler. Ve o salâhiyeti de haizdirler. İktisat Vekâleti tarafından yapılan bir rûzname ile hatt-ı hareketlerinin tahdidini bendeniz muvafık bulmadım Gayet serbest bir surette memleketin iktisadiyatında fiilen

Levent Şahverdi Arşivi

âmil olan bu adamların rûznamelerinin İktisat Vekâletince tertip edilebileceğine kani değilim. Binaenaleyh, ayrıca bir rûzname tertip ederek bu rûzname dahilinde hareket edin demeyi İktisat Vekâleti muvafık bulmamıştır. Kongre reşittir, bu işleri halletmeğe kabiliyet ve salâhiyeti vardır. Bunun için ayrıca bir rûzname tertibini muvafık bulmadık. Rolümüzün teşebbüs ve tergibten ibaret kalmasını arzu ettik.

Tezekkür edeceği mesail-i iktisadiyenin hutut-u esasiyesini gösterecek bir lâyiha ihzar edilmiş midir?

Evet... Fakat efendiler, Ruznamesini tanzim etmedik, çünkü Kongreyi salâhiyattar ve reşit biliyoruz demiştim. Lâyihayı yapmakla evvelki ifademle arada bir tezad olduğunu zannetmemenizi reca ederim. İktisat Vekâletinin de hatırına bazı mesail-i mühimme-i iktisadiye geldi ve arzu etti ki istişarî mayihette Kongrede müzakere edilmesini teklif etsin. Bu yolda ufacık bir kitap yazdık.[1] Kongre'nin içtimaından iki gün evvel de azâlara mucib-i suhûlet olmak üzere tevzi edeceğiz. Yani maksat şudur : Şu meselenin üzerinde düşünecek değilsiniz diyeceğiz. Bunları tetkike lâyık bir mesele olarak kabul ederseniz şu elinize verilen şu şeyleri de hatırlayınız demektir. Kongre verdiğimiz bu programdan daha mühim şey mevcut olduğuna kani olarak bunu tetkike lâyık görmez [ise] ayrıca bir rûzname üzerine müzakere açabilir. Bizimki yalnız tenvir, ve irşad kabilindedir. Bu layihanın da hulâsa-i mündericatı dört beş mesele-i iktisadiyeye temas etmektir. Bunlardan belli başlıları şunlardır : İktisat Vekâletinin kanaatine göre; memlekette en evvel halli lâzım gelen mesailden biri kredi meselesidir. İtibar-ı malî ve şahsî meselesinde ne yapılabilir? Memleketimizin servet-i tabiiye ve sabitesi mebzûl ve çoktur. Memleketimizin sâyi mebzûldür. Türk köylüsü kadar çalışkan ve namuslu bir köylüyü dünyada bulmak pek güçtür. Memleketimizde eksik olan şey nakdî sermayedir. Bu nakdî sermaye ve kredi meselesi ne suretle halledilebilir? Kongrenin bizi bu hususta tenvir etmesini yazdığımız o [175] kitapçıkta rica ettik. Banka meselesi, Ziraat Bankası ne şekle gelmelidir? Köy bankası nasıl açılmalıdır? Bir an evvel açılması lâzım mıdır, değil midir? Ticaret bankasının açılması lâzım mıdır, değil midir? Sanayimizi himaye için bir sanayi bankası tesis etmek doğru mudur, değil midir? İşte bu gibi mesail tezekkür olunacaktır. İktisat Vekâletinin nokta-i nazarına göre, mebzûl sây'î müfid kılmak, sonuna getirebilmek için herşeyden evvel memleketimizde kredi meselesinin halledilmesi lâzımdır.

İkinci mesele: İstihsâl ve istihlâkin tanzimi meselesidir ki kredi meselesiyle sıkı fıkı alâkadardır. Ormanlar, madenler, sanayimiz, ziraatımız uzun uzadıya yazdığımız mesaili ihtiva ediyor.

---

(1) [**İzmir İktisat Kongresi**, Ankara, Matbuat ve İstihbarat Matbaası, 1339. Bk. aşağıda No. 31, s.67.]

Levent Şahverdi Arşivi

Üçüncüsü: Gümrük mesailine temas ediyor. Memlekette iktisat âmillerinin fikirleri nedir? Ve ne arzu ederler?

Dördüncüsü: Şirket ve sendikalar meselesidir. Efendiler! Şimdiye kadar memleketimizde teşebbüslerle dünyanın önüne çıkmak usûlü düşünülmüyordu. Halbuki muvaffak olabilmek için dünyanın, iktisat dünyasının önüne toplu ve kuvvetli olarak çıkmağa mecburuz.

Bu itibarla, muhtelif şirketlerin ve sendikaların pek büyük ehemmiyeti olduğuna kaniiz. Sonraki mesaili yollar ve vesait-i nakliye meselesi ile makine meselesi teşkil ediyor. Sanayie ait alât ve edevat diyoruz. Buna makine meselesi diyoruz. Malum-u âliniz memleketimizde kıllet-i nüfus meselesi vardir. Bu nüfusu tezyid etmek muhaceretle kabil ve mümkün değildir ve uzun zamanlara mütevakkıftır. Diğer memleketlerin nüfus tezayüdlerini nazar-ı itibara alacak olursak asırlara mütevakkıf olduğunu görürüz. Ve bunun kılletini ancak ve ancak makine ile telâfi edeceğimize kaniim. Bunun için, ziraat, sanayi, ticaret odalarının tanzimi hakkında ne düşünüyorlar? Bunu ayrıca Kongre'ye soruyoruz. İktisat hususunda ne düşünüyorlar? Ne gibi müşkilâta maruz kalmaktadırlar? Ve ne şekl-i hal arzu ederler?

Dokuzuncu mesele: Köylünün vaziyetidir. Köylüye ne suretle yardım etmeliyiz? Ne gibi tedabir ittihaz etmeliyiz? Buna mümasil pek çok mesail ihtiva etmektedir. Hutut-u esasiyesi bundan ibarettir. Sırf iktisadîdir. Vakıa İktisat Vekâleti buna dair kararlarını tesbit etmiştir. Fakat yeni bir sahaya girmekte olduğumuz bir sırada memleketimizin en belli başlı iktisadiyat meselesi olduğuna şüphe yoktur. Bu en çetin ve fakat çok feyizli ve ümitli saha üzerinde yürürken İktisat Vekâleti harekete gelmesi saati çaldığı bir anda memleketimizin iktisat âmillerini herşeyden evvel dinlemenin lüzum ve ihtiyacını takdir etti. Bu kongreyi onun için davet etti.

Sonra efendiler! Halk devleti, halk Türkiyesi diyoruz. Halkı ve iktisat âmillerimizi yakından dinleyerek tesbit edilecek projenin memleketimiz ihtiyacatının tercemanı olabileceğine kaniiz.

Hulâsa efendiler! İki bin kişilik İktisat Kongresi içtimaını tarihimiz ilk defa yazıyor. Bu mucib-i fahirdir. Memleketimizin her tarafından büyük bir şevk ve tehâlükle Kongreye koşan ve bu güne kadar intihap edilen azanın miktarı bini tecavüz etmiştir. Bundan, yani İktisat Kongresinin davetinden düşman memleketleri mütelâşi ve mütehâşi bir vaziyettedirler. Atina Ajansının son tebligatı ve İngiliz gazetelerinin son neşriyatını bilhassa nazar-ı âlinize vaz ediyorum. Fakat efendiler! ne derlerse düşmanlar, her vadide olduğu gibi iktisat vadisinde de Türkiyemiz mutlaka ve mutlaka istiklâlini temin edecektir. Çünkü Türkiyeliler dişleri ile, tırnakları ile kazandıkları bu hürriyet hayatını,

Levent Şahverdi Arşivi

iktisatları ile tarsin etmekle müdafaa edeceklerdir. Çünkü onlar pek kıymetlidir. Pek pahalıya mal olmuştur. Bütün milletin dişi ile, tırnağı ile kazandığı bir davâdır. Onun için önüne iktisat çenberi ile geçerek hayatını müdafaa edecektir ve pekâlâ edecektir. Efendiler! düşmanlarımız neşriyatında İktisat Kongresinden maksat [176] ecnebi sermayesine karşı bir takım husumetlerin ilânı ve ecnebilere bazı bugz ve adâvet izharı için iktisat Kongresinin toplandığını söylüyorlar. Yalan söylüyorlar. Efendiler! Türkiye her medeni devlet gibi ve her vadide olduğu gibi iktisadiyatında da istiklâl ve hürriyeti istemekten başka bir şey yapmıyor. İktisat Kongresi de bunu temin için toplanıyor. Ecnebi sermayesine karşı Türkiye milletinin hiçbir bugz ve adâveti yoktur. Ve onun memlekete girmesi için hertürlü teshilâtı da bütün medenî milletlerde olduğu gibi göstermeğe amâdedir, ancak kendimizi yirminci asrın ortasında hiçbir devletten geri görmediğimiz gibi hiç bir milletten de aşağı şerait kabul ederek Türkiye'yi esirler ülkesi haline getirmeyiz efendiler. (Alkışlar) (Bravo sesleri)

Efendiler! Atina ajansı ve İngiltere havadisi ecnebi sermayesine karşi bugz ve adâvetten bahsediyorlar. **Chester** Projesi Türkiye'nin ecnebi sermayesine, ne kadar müsaade göstermiş olduğunu ifade edebilecek bir şahittir. Yeniden yaptığımız alât ve edevat mukavelesi -ki on milyon liralık bir şirketle akdedilmiştir- bunu tekzibe kâfidir diyorum.

Yalnız diyorum ki efendiler! Türkiye esirler ülkesi olmasın, her medeni millet gibi muamele görsün. Bu tarzda muamele etmeği muvafık gören ecnebilerin sermayesine kapımız açıktır. Memleketimiz açıktır.

REFİK BEY (Konya) - Diplomat kiyafetindeki avrupa sarrafları işittikçe utansınlar.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY (devamla) - «Birçok mebûsların intihap olunması dolayısıyla meb'ûsların Ankara'dan infikâki takdirinde Meclisin ekseriyetine halel gelmeyecek midir?» diyorlar.

Efendiler? Mebûs beyefendiler intihap edilmesin diye İktisat Vekâleti bir karar veremezdi. Memleket mukadderatının ehl-i hal ve akdi burada müctemidir. Bunların burada kendi aralarında verecekleri karar bittabi mutâdır ve Meclis'in doğrudan doğruya halledeceği bir meseledir. Ve bendeniz bunun İktisat Vekâleti ile bir alâkasını görmedim.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - Bunu Heyet-i Vekile Reisinden sormuş idim.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY - Bendeniz anlıyamamışım.

REFİK ŞEVKET BEY (Saruhan) - Reise sormalı.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY (devamla). «Müzakerat-ı sulhiyyenin en had devresinde Meclis'in velev ki üç dört gün için olsun tatil-i faâliyeti doğru mudur?»

Levent Şahverdi Arşivi

Şahsî kanaatime göre tabi doğru değildir. Fakat bu evvelce arzettiğim gibi doğrudan doğruya Meclis-i Alinin halledeceği mesaildendir. Buradaki meb'ûslar memleketin yegâne mümessilleridir. Nasıl arzu ederlerse öyle olur. Yalnız mebûs beyler intihap edilmez diye tebligatta bulunamazdım. İntihabata müdahale etmiş olurdum. Maruzatım bundan ibarettir.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - İktisat Vekili beyefendinin bendenizin suâl takririme karşı vermiş olduğu izahat üzerine bendeniz de bazı nukatı izah mecburiyetindeyim. Vekil beyefendi sorduğum suâllere yegân yegân cevap verdiği için bendeniz de mütalâatına yegân yegân cevap vereceğim. Evvela hafif bir tariz olmak üzere Kongrenin toplanacağı bir gazete havadisi değildir buyurdular. Sonra da yine gazetelere ilân edilmiştir dediler. Halbuki bendeniz gazetelerden Kongre'nin toplanacağını anladığımı ima için takririmde öyle yazmıştım. Bu Kongrenin bir mahiyet-i resmiyesi olduğunu bilmiyorum. Çünkü Meclisten geçmiş bir şey değildir. Gazetelerde Vekâletin tamimini gördüğümü de tabii itiraf ederim. Binaenaleyh bu suâldeki hedefim şu günde toplanacağını anlatmak içindi. Vekil beyefendi buyurdular ki İktisat Vekâletinin bir teşebbüsü yani [177] İktisat Kongresi davâsı Vekâletin en büyük ve mukaddes bir vazifesidir. Bu doğrudur. Efendiler! Yalnız buna cevap vermeden evvel bununla alâkadar olan diğer bir iki noktayı kaydedip ondan sonra cevap vereceğim. Bir defa bendenizin sorduğum suâl ile Kongre'nin mahiyetini anlamak istedim. Vekil beyefendi vermiş olduğu izahatta Kongrenin sırf bir istişarî mahiyetten ibaret olduğunu söylediler. Fakat ifadeleri arasında not ettiğim bir şey vardır. «Yapılacak işlere karar verecek» buyurdular. Yanlış not etmedim. Efendiler! Memlekette yalnız İktisat Kongresi değil her meslekte kongreler akdedilmesini ve bu tarzdaki faideli içtimaların sık sık tecelli etmesini arzu etmeyen hiç bir kimse yoktur. (siyasî olursa sadâları)

Hattâ siyasî dahi olsun zararı yoktur. Çünkü tabiidir ki müdavele-i efkâr etmedikçe yapılmak istenilen işlerin künhüne vakıf olmak, vasıl olmak imkânı yoktur. Bunu kabul ederim. Fakat, bendeniz bilmiyorum, ihtimâl kendi aczimdir; kendi noksanım ve cehaletimdir. Bendeniz bu gibi kongrelerin akdinde, Hükümetin önayak olduğunu, bu hususta emirler göndererek azâ intihap ettik dediğini görmedim. Yani ne işittim ve ne de okudum. İlk defa olarak görüyorum. (Gürültüler) Daha bidayette aczimi itiraf ettim. Müsaade buyurunuz. Efendiler! Herhangi bir meslek erbabı o mesleğin ehli iseler tabiidir ki ihtiyacı takdir ederler, toplanırlar ve resmi bir teşebbüse ihtiyaç göstermezler. Bu şekilde bendenizin bildiğim misâl, yakında gazetelerde gördüğüm İtalya başvekili Mussolini'nin yapmak istediği bir iktisat kongresidir. Fakat onun mahiyeti adeta İktisâdi bir meclis-i mebûsan şeklinde olduğundan gayet şiddetli ve fena bir hücumla karşılaşmıştır. Zanne-

Levent Şahverdi Arşivi

diyorum ki, o da suya düşmek üzeredir. Efendiler! Hükûmetlerin bu gibi teşebbüsat-ı milliyeye karışmamasının sebebi kongrelerin tamamiyle mahiyet-i hususiyeyi haiz olmalarıdır. Çünkü, efendiler, milletvekillerinin karar vereceği mesail hakkında velev ki ihzarî olsun bir karar vermek salahiyetini hususî mahiyette olan kongrelerden hiçbiri haiz değildir ve olamaz. Bu tarzdaki kongreler yalnız istişarî mahiyette toplanırlar ve kararları sırf temenniyattan ibarettir. Bu temenniler içinde hiçbir vakit resmi bir elin bulunmaması lâzım gelir. Sebebi: Bilirsiniz ki toplanan meslek erbabının yegâne düşündüğü ve düşüneceği kendi mesleğinin teâlisi ve terakkisi, tabii mesleğin terakkisinde şahsî veya zümrevî menfaatlar da mündemiçtir. Binaenaleyh herkes hürdür. Kendi mesleğinin tealisi için istediği kararı verebilir ve Hükûmete gönderebilir. Hükûmet te Meclis-i Millîye sevkeder. İşte şurada bulunan vekiller yani sizler, yalnız meslek erbabının kanaatini değil; meselâ iktisatla alâkadar yalnız iktisatçılar değildir, müstehlikler de alâkadardır, memleketin bütün evlâdı alâkadardır, hepsinin menfaatini nazar-ı itibara alarak, dikkate alarak ona göre umumî bir karar verir, bir siyaset-i iktisadiye tesbit eder ve böyle bir siyaset-i iktisadiye tesis edecek kongre ancak şu Meclis-i meşru-u millîdir. Herhangi bir meslek erbabının gayreti ile vereceği kararlar olabilir; o meslek erbabı için fevkalâde nâfi kararlar olabilir. Fakat memleketin diğer meslek erbabı için muzır olabilir. Binaenaleyh işte aradaki muvazeneyi temin edecek ve herkesin menafiini aynı seviye-i adalette tutacak olanlar burada toplanan Meclis azâları, Millet vekilleridir. Bu azâlar düşünür. Ne o fazla menfaat temin etsin, ne de diğeri. Muvazeneyi temin eder. İşte bunun içindir ki memlekette mütevazin bir iktisat siyaseti temin etmek, mütevazin bir nafıa siyaseti temin etmek vazifesi ile muvazzaf olan kongre bu Meclistir, meşrû ve resmî bir mahiyeti de haizdir. Hariçte yapılan toplanmalar sırf hususidir. Ve buna Hükümet parmağının girmesi katiyyen doğru değildir. Vekil beyefendi buyurdular ki, teşebbüs-ü şahsî ile yapılacak bir takım kararlar vereceklerdir. (Kendi hesaplarına sesleri.) Verirlerse [178] kabul edilecek midir, efendiler? Sonra memleketin siyasetine müteâllik, siyaset-i umumiyesine müteâllik mesail-i umumiyeden bahsedecekler. Meselâ, gümrük mesaili. İşte iktisat erbabı gümrük mesailinin kendi nokta-i nazarlarına göre ve kendi âmâllerine muvafık bir şekilde yapılmasına karar vereceklerdir. Gerçi böyle kararlar verilebilir ve kendi nokta-i nazarları da doğru olabilir. Fakat bu gibi kararları memleketin menafi-i um'miyesine muvafık düşecek midir? Kararları Meclis kabul edecek midir? Şayet bu tarzda kararlar verilmeyecekse ve iş sırf istişarî bir mahiyette ise bendeniz zannediyorum ki İktisat Vekili bey ikibin kişinin reyini değil, bu hususta yapacağı bir tamim ile yirmibin kişinin reyini alabilir idi; ve daha nafi olurdu. Sırf bir istişarî mahiyette ise memleketi seven, memleketi tanıyan ve umur-u iktisadiyeye vakıf olanlar, memleketin iktisat siyasetini düşünenler mütalâatını, nokta-i nazarını Hükûmete bildirir. Vekâlet burada bir komisyon yapar ve gelen mütalâatı tetkik ettirir, neticeyi

Levent Şahverdi Arşivi

Meclise sevk eder; Meclis de bunu müzakere ederek kabul veya reddeder. Sonra; efendiler «ruznameyi biz yapmadık. Kongre azâları rûznameyi yapmakta hürdür» buyurdular ki gayet tabiidir. Çünkü toplanış istişarî bir mahiyette-olduktan sonra rûznamenin tertibi de kendilerine aittir. Fakat Vekil bey istîşarî mahiyette olan bu Kongreye matbû bir proje vereceklerini de söylediler. Bendeniz kendi hesabıma söylüyorum. Eğer iktisat Vekili olmuş olsa idim memleketin siyaset-i iktisadiyesi kakkında lâzım gelen umumi esasları tesbit edip ortaya koymadan iktisatçıların karşısına çıkmazdım, efendiler. Yani ben bir şey düşünmedim, siz düşünün de bana bir şey verin demek, ben bu işi yapamıyorum demektir ki, doğru bir hareket değildir zannederim. Memlekette takip edilecek iktisadî veçheleri, İktisat Vekâleti kendisi ihzar edip Meclise tasdik ettirmeyerek halktan, mesalik erbabından isteyecekse doğru bir hareket takip etmiş olmaz zannederim. Veçheyi verecek Vekâlettir. Vekâlet ancak icap eden veçheyi ihzar için, harice, erbabına müracaat edebilir. Ben isterdim ki, Vekâlet şimdiye kadar çalışsın ve memleketin siyaseti iktisadiyesi hakkında lâzım gelen umumî kanaatlarının hutut-u esasiyesini çizsin ve bütün memlekete ilân etsin. Yalnız bir Kongre azâsı değil, memleketteki bütün iktisat erbabı bunun üzerinde imâl-i fikr etsinler ve kanaatlarını bildirsinler.

NEBİZADE HAMDİ BEY (Trabzon) - İşte çalışıyor ve çalıştığını iddia ediyor.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (devamla) - Hamdi bey arkadaşımız çalışıyor diyor: Bendeniz de İktisat Vekili bey arkadaşımızın çalıştığına kaniim. Yalnız çalışmasının şekline itiraz ediyorum. Diyorum ki, evvelâ kendisi buradaki asıl vazifesini yapsın; ondan sonra ortaya koyacağı esas üzerine mütehassıslardan reyini toplasın. Fakat bugünkü yaptığı tarzda ortada bir esas olmadan azâsı adedi bine varan muhtelif mesalik erbabından mürekkep olan büyük bir kongre müzakerâtını nafi bir hudut dahilinde tutmak ve bir noktaya temerküz ettirmek imkânı yoktur. Biz şu Meclisteki müzakerâtımızda da çok defa bunun misalini görmüşüzdür. Eğer muayyen bir program ve esas ellerine verilmemiş ise, herkes aklına geleni ortaya atacak ve müzakerattan hiçbir faide, hiçbir netice hasıl olmayacaktır.

NECİP BEY (Ertuğrul) - Ne zarar hasıl olacaktır?

ALİ ŞÜKRÜ BEY (devamla) - Hiçbir faide hâsıl olmayacak dedim. Beyefendiler. Alelâde şahsî, ferdî bir mesele hakkında olsa idi, bu suâle cevap vermezdim. Fakat mesele umumidir. Yine bir iktisat meselesidir. Trabzon'dan kalkan bir adamın bilâ netice dağılacak olan bir Kongre için elli lira sarf etmesini bendeniz yine bir zarar addederim. İkibin kişi ikiyüzbin lira sarfeder. Neticesi hiçten ibaret olacak bir içtima için şöyle bir zamanda böyle ikiyüzbin liranın sarfını müthiş bir zarar addederim. İşittiğime nazaran Gebze kazası göndereceği murahhaslar için ahaliden beş yüz lira toplamıştır. Bu ahalinin geçineceğinden fazla parası yoktur, efendiler. İktisat Vekâletinin bir risale halinde tertip

Levent Şahverdi Arşivi

edip kongre azâsına vererek olduğu mesailden kaydedebildiğim nokta kredi meselesi itibar-ı malî, Ziraat Bankası nasıl olmalı, daha sair bir takım şeylerdir. Efendiler! Bunlar İktisat Vekâletinin vazife-i asliyesindendir. Elindeki mütehassısları vasıtasıyla bunlar hakkında verilecek en salim kararların İktisat Vekâletinden çıkması lâzım gelir. Binaenaleyh bu mesailin herbiri hakkında muhtelif meslek ve ihtisas sahibi olan kongre azâlarının muayyen ve müşterek bir nokta-i nazarı, bir fikri olamaz zannederim. Banka mütehassısları banka hakkında karar verecek, ormancılar orman hakkında karar vereceklerdir. Yoksa ormancılardan banka hakkında fikir, mütalâa talep edilemez; her mesleğin memlekette mütehassısları vardır. Vekâlet bu mütehassıslardan mesleklerine ait olmak üzre ayrı ayrı alacağı mütalâattan mükemmel bir lâyiha tertip edip Meclise tevdi edebilir. Nokta-i nazarımın anlaşılmış olduğunu zannediyorum. İktisadiyat itibarıyla nekadar geri olduğumuzu, nekadar çalışmak mecburiyeti lâzım olduğunu -âcizane bilenlerdenim. En çok geri kaldığımız noktanın da bu olduğunu itiraf ederim. Fakat bendeniz diyorum ki, gerek iktisat mesailinde olsun ve gerek mesaili sairede olsun "lüks"e kaçmayalım. Lükse kaçıyoruz efendiler. İktisat Vekâletinden soruyorum. Soracağım şey gerçi esas itibarile Nafia Vekâletine, dolayısıyla İktisat Vekâletine aittir. Fakat, efendiler, İktisat Vekili memleketin iktisadiyatını her nokta-i nazardan temin etmek vazifesiyle mükelleftir. Her an ve dakika ve ne gibi şerait dahilinde olursa olsun. Şuradaki İstanbul hattı elimize geçeli dört beş ay oldu. Belki de daha fazla oldu. Bu beş ay zarfında yevmiye İstanbul ve Romanya'ya ve Bulgarya'ya ve Amerika'ya elli bin lira un, buğday parası veriyoruz. Bu feci vaziyet böyle dururken İktisat Vekili bey diyor ki istihsalâtı arttıracağım. Anadolu'da mevcut buğdaylar ise çürüyor. (bravo sadâları) Rica ederim. Bunun temini için İktisat Vekili geceyi gündüze katıp da bugün acaba neden şuradaki nakliyatı temin etmemiştir? Efendiler, rica ederim Altı veyahut beş ay zarfında yevmiye elli bin liranın neye baliğ olacağını düşününüz. Vekil beyin bunu benden daha iyi bilmesi lâzım gelir. Eğer İktisat Vekili bey Meclisten tahsisat isteselerdi, bu şimendüfer hattının tamiri için bu Meclis istedikleri parayı kendilerinden esirger mi idi? İktisat Vekilinin ağzından böyle bir şey işittiniz mi? Böyle bir talep ile karşınıza gelmiş midir? Rica ederim memleketin bugün acil olan ihtiyacı budur ve buna mümasil şeylerdir. Fakat Vekil bey acil ve kabil-i icra işleri yapmıyor da lüks olan, Avrupa da bazı mütalâatı celbedecek mahiyette bulunan muazzam bir iş yapmak istiyor ki,bunun neticesi sıfırdır. Efendiler, daha söyleyeceğim var. Bugün İktisat Vekâletinin elinde en mühim menâbi-i servetimiz, menabi-i tabiiyemiz vardır. Bunların en birincisi en basit vesaitle, asgarî tedabirle memlekete menfaat temin edecek olan ormanlardır. Fakat hayrettir, efendiler. Evler yıkılmıştır. Ormanlardan kereste çıkaramıyoruz. Maden ocakları için, Romanya'dan direk getirtiyoruz. Efendiler! İktisat Vekili bey şu Vekâlette bulunduğu beş altı ay zarfında yalnız Romanya'dan direk

Levent Şahverdi Arşivi

almaktan bizi kurtarmış olsa idi, namına bir heykel yapılmasına razı olurdum. Efendiler, bunlar, bu acil ihtiyaçlar, bu eski vazifeler düşünülmemiş, siyaset-i iktisadiye diye bir takım lüks mesail peşinde koşulmuştur. Ben bunu takip etmiyorum. Fakat bu gün evvelâ elimizde mevcut olan işe bakalım ve bunlardan sonra diğer muazzam mesail-i iktisadiyeye geçelim. Efendiler, zannederim ki nokta-i nazarım anlaşılmıştır. Sû-i tefsir edilmesin. İktisadiyatın aleyhinde değilim. Fakat her meselede olduğu gibi iktisadiyat mesailinde de ehemmi mühimme tercih etmek [180] lâzım geldiği kanaatindeyim. Evvelâ mevcut ve yapılması kudretimiz dahilinde olan mesaili yapalım. Bunları yaptıktan sonra fazlasını isteyelim. Mesele bundan ibarettir. Bendenizin kongrelerin esas itibarıyla aleyhinde bulunduğum zannedilmesin. Böyle yüzbin kongre akdolunsun. Fakat bugün Kongre akdolunmak günü değildir. Kongrenin tesbit edecek olduğu mesail-i muazzamadan daha ufak, daha basit bir takım mesail vardır ki bunların hiçbirisi yapılmamıştır. Memleket bundan dolayı birçok zararlara giriftar olmaktadır. Son sözüm budur efendim.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY - Efendim! Ali Şükrü beyefendinin tenkitlerine birer birer cevap vermekliğime müsaade ediniz. Ve baştan başlayarak not ettiğim itiraz noktalarına cevap vereceğim. Gazete ve Meclis meselesinden bahsettiler. Tekrar ediyorum, efendiler. Gazete şayiası değildir Resmi bir teşebbüstür. Sırf İktisat Vekâletinin teşebbüs ve teşviki ile olmuştur ve onun netîcesidir.

HÜSEYİN BEY (Erzincan) - Meclisin haberi yok.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY - Meclisin haberi yok buyuruyorlar. Bendeniz bu mesele için Meclis-i Alinin kararını istihsal etmek vazifesiyle İktisat Vekâletinin mükellef olduğunu bilmiyordum ve bu günkü kanaatım da bu İktisat Vekilinin vazifesi dahilinde değildir bir iktisat kongresinin toplanması için Meclis mezuniyetini istihsâl etmek. Meğer ki, buna dair bir kanun çıkar. Diğer meselede olduğu gibi İktisat Vekâletinin vazife ve salâhiyetini tayin buyurmuş olsa idiniz İktisat Vekili de buraya gelir, istihsal-i mezuniyet ederdi. Yoksa bendenizin kanaatına göre İktisat Vekâleti vazife ve salâhiyeti dahilinde dolaşarak ve yine vazife ve salâhiyetinin en kıymetli parçalarından birini vücûde getirmeğe çalışmıştır.

SAMİ BEY (İçel) - Öyle bir şey denmedi.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY - Bendenize göre, dendi efendim. İkincisi: Kongre istişarî mahiyette. Efendiler! bendeniz böyle bir söz söylemediğim kanaatındayım İstişarî olacağına dair bir söz söylemedim, yalnız İktisat Vekâletinin Kongre azâlarını tenevvür için bir layihacık hazırladığını ve bunun sırf istişarî mahiyette olduğunu söyledim.

Levent Şahverdi Arşivi

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - İcraî mahiyette olduğunu söylediniz.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY - Müsaade buyurunuz efendim. Bendeniz zât-ı âlinizin güzel cümlelerini tekrar tekrar dinledim. Aynı şeyi zât-ı alinizden isterim. Lâyihanın sırf tenvir maksadı ile yazıldığını söyledim. Kongre istişarî mahiyette olsa idi kıymeti azalırdı dedim. Kongre hakimdir, reşittir. Çünkü bunlar memleketimizin en ziyade iktisat âmillerinden, memleket iktisadiyatının öz evlâtlarındandır. İktisat Vekâletinin düşünebileceği kadar liyakat ve iktidara maliktir. İktisat Vekâleti yalnız hatırına gelen ve memleketin hayat-ı iktisadiyesi ile çok alakadar olduğunu kani bulunduğu bazı meseleleri –o da Kongre Heyet-i Faâlesinin tasvibiyle– ve bakınız bu da düşünülecek mesailden midir? diye soruyor. Yoksa efendiler! İktisat Vekâletinin bir siyaset-i iktisadiye programı yoktur, şöyledir, böyledir sözü varid olamaz. Her yerde ve en büyük mesailde bile milletin arzusuna müracaat edilebilir. Arâya müracaatın her meseleye göre mahiyeti değişir. Siyasî mesail olursa Hükûmet Meclise müracaat eder. Daha ufak mesail olur, mercilere müracaat eder: İktisat mesaili olur, İktisat Vekâleti müracaat eder. Yoksa iktisat siyasetini çizmemiştir, şöyledir; böyledir demek doğru değildir. Mamafih şunu da arz edeyim ki efendiler, Hükümet iktisat âmillerinin irşadından kendisini müstağni görmüyor. Ve onların irşadına daima muhtaçtır. (Alkışlar) Sonra efendiler, iktisat siyasetini çizmek bizim Teşkilat-ı Esasiye mucibince –muhterem Ali Şükrü beye şu ciheti de hatırlatırım– iktisat siyasetinin programı kendi salâhiyeti dahilindedir. Çünkü vekiller [18] mutâ olan Teşkilât-ı Esasiyemiz veçhelerini Meclisten alırlar. Azâ intihap ediniz, gönderiniz diye de bir karar vermedik. Hattâ, verdiğimiz emirlerde arzu eden gelir, arzu etmeyen de gelmez tebligatını verdik. Yoksa şunu bunu cebren gönderiniz demedik. Hattâ, harc-i râhları da olmadığını, kendi keselerinden para sarfederek boşuna bu işe gelebileceklerini söyledik. Şu veya bu köylüden para alınması ise bu memleket kanun memleketidir, mahkemeler vardır, adliye vardır. O gibiler takip edilir, tecziye edilir. Binaenaheyh, bu gibi mesaile meydan verecektir diye İktisat Vekâletinin iktisat âmillerini davet etmemesi bilmem doğru mudur? Efendim, iktisat âmillerinin teşebbüs-ü şahsiye taâllûk eden işleri kendi kendilerine yapabilmeleri için onlar reşittir demiştim. İktisat âmilleri, yine aynı şeyi tekrar ediyorum, meselâ efendiler, klübler açacaktır, çiftçi sendikaları açacaktır, bunların hepsini yapacaktır. Bunların hepsinî bir araya toplayarak düşündürmek yalnız filan kazaya, falan köye mahsus kılmayarak bütün Türkiye'ye teşmil etmek, bunlar İktisat Kongresinde teşebbüs-ü şahsî ile yapılacak işlerdir. Buna dair karar vermeleri elbette işi daha teşhil eder. Kanunlarımız ve nizamnamelerimiz mucibince salâhiyetleri haricinde bulunan şeyler hakkında temenniyatta bulunurlar. Her yerde Hükümet bunları maal memnuniye şeref telâkki eder. Bunlar kararlarını Meclise veya Hükümete bildirirler. Hattâ arzu ederler, isterler. Fakat efendiler, bazı memleketlerde de Hükümetin teşvikiyle

Levent Şahverdi Arşivi

toplanırlar. Bizim memleketimizde, bilirsiniz, efendiler, uzun yıllardan beri mütevali mesail-i harbiye ve siyasiye yüzünden memleket mühmel bir hale gelmiştir. İrşada ve teşvike muhtaçtır. Bunun için de İktisat Vekâleti düşünmüş ve bu işe teşebbüs etmiştir. Yani halkın kendi kendine toplanmasına veya İktisat Vekâletinin teşvikiyle toplanmasına dair kanunlarda hiçbir kayıt ve hiçbir mümânaat görmedim. Yani bunun memnû ve günâh olduğuna dair hiçbir kayda tesadüf etmedim. Ali Şükrü bey gümrüğe nafi birşey söyleyebilirler mi? buyurdular. Evet efendiler, oraya gelenler elbette ittihaz-ı mukarrerat edebilir, söz söyleyebilirler. Düşünür, düşündüklerini gördüklerini bütün millete olduğu gibi mümessilleri olan Meclislerine de arza kadirdirler ve Hükûmetlerine de arza kadirdirler. Efendiler, «gümrük meselesinde bundan dolayı sıkılıyoruz, şu gümrüğü lağv ediniz, şu gümrüğe zammediniz» demek elbette halkın hakkıdır ve vazifeleri bunu temenni etmekten ibarettir.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisar-ı Sahip) - Aşarı da istemeyiz diyecektir.

İKTİSAT VEKİLİ MAHMUT ESAT BEY (devamla) - Beyefendi, elbette halkın bu hususta söz söylemeğe hakkı vardır. Fakat aşarı istemeyiz diyeceklerini nereden biliyoruz? Herkesin hürriyet-i kelâmı vardır ve o hukuk-u tabiiyesinin en aziz bir parçasıdır. Bunu her yerde söyleyebilirler.

Buyurdular ki, memleketin siyaset-i iktisadiyesini çizmek yalnız ve yalnız Meclisindir. Efendiler! hakikaten böyledir. Fakat İktisat Kongresinin, memleketin öz iktisat evlâdlarının iktisat siyasetine dair söyleyeceği şeyleri dinlemek te acaba Meclis-i Alininin mukaddes vezaifi dahilinde değil midir?

Süs meselesine geçtiler. Efendiler, bazı işler olur ki bazılarınca süs telâkki edilebilir. Bendeniz bunu süs telâkki etmedim. En pratik işlerden telâkki ettim. Çünkü İktisat Vekâleti, hiç şüphesiz Meclisi Âli arzu [182] eder ki memleketimizin her tarafında bir inkişaf-ı iktisadî hasıl olsun. Bunu kim yapacaktır. Efendiler, kuru taşlar, kuru topraklar, kuru ormanlar kendi kendilerine söyleyerek mi bunu yapacaklardır? Onların âmilleri vardır, onlar iktisat âmilleridir. Toplanacaklardır, görüşeceklerdir, şu işi şöyle yapalım, bu işi böyle yapalım diyeceklerdir. Teşebbüs-ü şahsiye ait olan kısımlarını yapacaklardır. Ve yapamıyacaklarını da Hükûmet ve Millet Meclisine bildirerek yapılmasını arzu edeceklerdir. Şimdi bir kere memleketimizin birbirini tanımayan öz evlâtlarını biraraya getirerek birbirlerini tanımayı teshil etmeyi bendeniz pratik ve amelî bir iş olarak buldum. Erzurum'un iktisat amili İstanbul'daki tüccarı tanımaz. Fakat Amerika'daki bir tüccarı tanır. Memleketimiz kendini tanımayan bir iktisat memleketi haline geldi. Arzu ettik bu Kongre dolayısıyla kendi kendini tanısın. Orada yekdiğerini tanımaya doğru gidiyorlar.

Levent Şahverdi Arşivi

Efendim, istihsalâtın arttırılmasından bahsettiğim için söz söylediler. Efendim, bendeniz istihsalâtımızın tezyidi demedim. İstihsalin tanzimi dedim. Nazar-ı dikkatlerini celp ederim. İstihsalin tanzimi demek istihsalin attırılması manâsını ifade etmez, efendiler. Mamafih istihsalâtımızın arttırılması da elbette gözümüzün önünden kaçmaması icap eden mesail-i iktisadiyemizdendir. Eğer istihsalimizi arttıramıyorsak bugünkü vaziyet-i malîmizi düzeltmek imkânı yoktur. Mütemadiyen fazla ithalat ve mütemadiyen az ihracat yapacağız ve mütemadiyen harice karşı borçlu kalacağız. İthalât ve ihracatımızda tevazün vücûde getirmek imkânı yalnız istihsalâtımızın vücûde getirilmesi ile kabil olacaktır. İşte bunu da düşünüyoruz. Fakat bendeniz bunda da tanzim dedim.

Efendim, ormanlarımızın şöyle böyle yapılmasından bahis buyurdular. Bu iş bendenizin de gece ve gündüz düşündüğüm bir iştir. Ve yakında nasıl ki alât ve edevat-ı ziraiye meselesini Mecliste gördüler ise, ormanlarımızın da işlemekte olacaklarını göreceklerdir. (İnşallah sadâları) Ve müzakere etmekteyiz. Uzun yıllar harp içinde kalmış ve her hareketi ecnebilerin müdahalesi ile akim bırakılmış bir memlekette bütün mesail-i iktisadiyenin bir günde ifa edilmesi kabiliyetini kendimde görememekteyim. Fakat mütemadiyen çalışıyoruz. Orman meselesini hiçbir zaman unutmadık. Maden meselesini de unutmadık. Bir taraftan bunlar da olmaktadır. Fakat bunlar olurken İktisat Kongresini de ihmâl etmeyi bendeniz muvafık bulmam. Evvelâ bunu yapalım, şunu yapalım, sonra oraya gelelim diye düşünmedim. Hepsine birden başlanır, hepsi birden yapılır. Bendenizin heykelinden bahsettiler. Efendiler, bendeniz bundan çok müstağniyim ve Türk köylüsünün yıkık kulübesinde yaşamayı en büyük şeref ve saadet telâkki ederim. Kendilerine terk ediyorum bu heykel meselesini. Beni tanıyanlar pekalâ bilir ki böyle davâlar, derdler arkasından koşanlardan değilim. Arzu ederim ki son nefesim Türk kulübesinde geçsin ve onun dertlerine iştirak edeyim

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) - İnşaallah herkesin.

MAHMUT ESAT BEY (devamla) - Nafia Vekâleti ile alâkadar olan bir iş hakkında bendenizi muâteb tuttular. Kendilerini insafa davet ederim. Çok doğrudur. Mütemadiyen nazar-ı dikkati celbetmekteyim. Fakat ne yapalım memleketin vezaifi taksim edilmiştir. Bendeniz gidip müdahale edemem. Ve Meclise bir madde-i kanuniye getirerek İktisat Vekâleti namına Karaköy'de demir ferşetmek için ikiyüzbin lira istersem zannedersem Heyet-i Celilemiz bana güler. Buna dair yapacağım şey doğrudan doğruya Heyet-i Vekilede mevzuu bahs etmek, nazar-ı dikkati celbetmektir. Bendeniz bunları yapıyorum. İktisat Kongresi münasebetiyle bir noktayı arzedeyim. Diğer memleketlerin tarihlerine bakıldığı zaman hemen her tarafta iktisadiyatın inkişafı bu suretle başlamış olduğu görülür. Macaristanın iktisadiyatını çizen bundan elli altmış sene evvel toplanan [183] büyük bir

Levent Şahverdi Arşivi

kongre olmuştur. Bizde çizemezler mi? Çizerler. Efendiler Türk milleti yalnız harp milleti olarak kabiliyetini göstermemiştir. Bunu, söyleyenlere reddederiz. Tarihle sabittir. Türk milleti iktisadiyatta da, edebiyatta da en ileri giden bir millettir ve bugün Türk milletinin nabızlarında vuran kan yine aynı kandır.

TAHSİN BEY (İzmir) - Tebrik ederim seni.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - Türk milletinin arkasında ben de iştirak ederim.

RAUF BEY (Heyet-i Vekile Reisi) -Efendim, sabık meslekdaşım Trabzon mebusu Şükrü bey filvaki esasen harbiye-yi bahriye için tahsil görmüş olmakla beraber, son zamanlarda ticaretle de iştigal ettiler ve hakikaten iktisadiyatta da böyle sual soracak kadar behreleri vardır.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) - İnşaallah sizin de cevap verecek kadar vardır.

RAUF BEY (devamla) - Mesleği gemici olan Şükrü bey zannetmeyin ki endişe ediyorum. Zannediyorum ki Şükrü bey de bu Kongreye gitmek arzu edecek ve bu suretle Meclisin nisab-ı ekseriyetine tesir edecektir. Halbuki kendilerini muarız buldum. Efendim, meselenin şeklini İktisat Vekili arkadaşım müdellel bir surette söylediler ve mevzu olarak Heyet-i Âlinize arzettiler. Bu İktisat Kongresinde yani ismi ecnebi olan ve iktisat ile bayatını kazanan hakiki muktesitleri bir araya toplayıp koklaştıracak, görüştürecek olan bu ictimada faide var mıdır? Hiç şüphesiz faide vardır. Memleketimiz inşaallah yakında ittihaz buyuracağınız karar ile hutut-u cedide ile bağlanacak ve maden ve ormanlar işleyerek inkişaf edecek. Binaenaleyh, böyle bir Kongreye evvela bi-t-tarih ihtiyaç vardır, lüzum vardır. Memleketin aksam-ı muhtelifesinden gelecek çiftçiler orada toplanacak senin toprağın hangi sabanı ister, benim arazim hangi harman makinesini ister diye bunu tesbit eder ve sâmi sıfatıyla bulunan İktisat Vekili tetkik ve tetebbû ederse faidesiz mi olur? Bu itibarla, bendeniz böyle bir Kongrenin muzır olmak cihetini anlayamadım.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - Muzır demedim.

RAUF BEY (devamla) - Muzır olmazsa hiç olmazsa müfid olacak, hiç olmazsa memleketin muhtelif aksamından yaşayan kardeşlerimizin yekdiğeri ile görüşmesini, tanışmasını mucip olur. Ondan sonra efendiler bazı refiklerimiz buyurdular ki burada meşru mümessilleri vardır. Onlar vasıtasıyla yaparlar. Hiç şüphesiz onu da yaparlar. Burada mümessilleri var diye onu bizzat yapmanın salâhiyetleri haricinde kaldığını iddia edemeyiz. İsterlerse vekillerine müracaat ederler, onlarla görüşürler, düşünürler, karar verirler, Hükûmete arzederler, bizim ihtiyacımız budur derler. Hükümet tetkik eder, telif eder, icap ederse kanun şeklinde Heyet-i Alinize arzedilir. Biz burada varken başkası toplanmasın demek dar düşünmektir.

Levent Şahverdi Arşivi

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) - Öyle demedik efendim.

RAUF BEY (devamla) - Zât-ı âlinize dediniz demedim. Yani böyle sözler de vardır. [184] İkinci mesele bunlara verilecek harc-i râhla memleketimizin servet-i umumisi zarardide olacak deniyor. Ben bu Kongrenin Marsilya da toplanacağını zannetmiyorum. Yine memleket içinde bir noktada içtima edecektir.

ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - O parayı Lloyd vapurları alıyor.

RAUF BEY (devamla) - Karadan gelmek zahmetini ihtiyar buyururlar.

ALİ ŞÜKRÜ BEY (Trabzon) - Edemezler efendim yolumuz yoktur maateessüf.

RAUF BEY (devamla) - Her hal de Kongre'de beş veya on murahhasın bir kaç yüz lira sarf etmesine tekabül edecek bir menfaatin temin edileceğine kaniim. Şimendüferlerin Karaköy kısmının tamir edilmesinin İktisat Vekili beyden sual edilmesini işittim. Tabii aynı sualin daha evvel bana varid olması lazımdır... *[T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, (5 şubat 1339), cilt 27, s. 173-184. Ali Şükrü beyin sözlü sorusu, İktisat Vekilinin cevabı ve tartışmalar İkdam, (10 şubat 1923), s. 3'de ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.]*

XI. TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ HAKKINDA 1923 YILININ OCAK-MART AYLARINDA YAYINLANAN YAZILAR

1. İzmir İktisat Kongresinde – Kongreye Dair [Ahmet Muhiddin]

[No. 12]

İzmir (15 şubat 1923) - Üç dört ay evvel Türkiye İktisat Kongresi Ankara'da doğan bir fikir idi. İki gün sonra İzmir İktisat Kongresi şeklinde bir hakikat olacak. İki gün sonra ... Kongre bugün küşad olunacak idi. Yetişemeyen üçyüz kadar azânın yoldan vaki olan müracaatları üzerine iki gün tehir edildi.

Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra İzmir Kongresi ... Evvelkilerin siyasî ve tarihî manasıyla bunun hayatî ehemmiyeti. Ben bugün bunlara aynı sıkleti ve aynı kıymeti izafe etmekte hiç tereddüt etmeyeceğim. Bu bir cüretkârlık ve bir mübalağa addolunsa bile! İki gün sonra in'ikad edecek Kongre Türklüğün Erzurum ve Sivas'ta kudret ve ihtişam ile tecelli eden varlık iradesinin İzmir'de İktisâdi şekl-i tezahürü olmalıdır ve olacaktır.

Bugün ve yarın hazırlıkla geçecek. Ben bu fırsattan istifade ile Kongre hakkında malümat almak istedim. Neticeyi arzediyorum :

İktisat Vekilimiz, hattâ Kongre matbuata ve efkar-ı umumiyeye tebliğ olunduktan sonra da, bizi kâfi derecede tenvir etmemişti. Kongrenin mahiyeti, hukuki mevkii,

Levent Şahverdi Arşivi

Hükûmet ile münasebeti, vazife ve salahiyetleri, gayesi hakkında bugüne kadar kati ve müsbet bir şey bilmiyorduk. Ankara'da Meclis-i Milli'de vukubulan istizahlar ve cevaplar da beklediğimiz vuzuh ve sarahati temin edememişti. İktisat Vekâletimiz Heyet-i Faâle namına tab ettirdiği ve evvelce haklı olarak Kongrenin programı olarak telâkki eylediğim risale de bu hususta efkâr-ı umumiyeyi tatmin edebilecek bir şekilde değildi. İktisat Vekilinin birkaç gün evvel İzmir gazetelerinden birine vaki olan beyanatı ilk defa olarak o noktalara biraz temas ediyor ve Ankara da gazetecilere verilen izahat ile bir dereceye kadar mütenakız yeni şeyler ihtiva ediyordu. Bunlara dair İktisat Vekâleti erkânından bir zat ile görüştüm.

Bu mülâkatın bende uyandırdığı ilk intiba İktisat Vekâletinin Kongrenin mahiyeti, gayesi, Hükümet ile münasebeti hakkındaki telakkisinin değişmiş olmasıdır. Bunu İktisat Vekilinin mezkûr İzmir gazetesinde intişar eden beyanatı da gösteriyordu.

Ben bu tahavvülü çok müsait addediyorum. Vakitle Ankara'dan aldığımız mâlûmattan anlaşılıyordu ki, İktisat Vekâleti Kongreden kat'i mukarrerat, kat'i program bekliyordu. Meclis-i Millî'de yapılan istîzaha cevap veren İktisat Vekili «Kongre istişarî mahiyette değildir» demişti. Herkes gibi, hiç olmazsa birçokları gibi, biz de o kanaatta idik ki, Kongre yeni Türk Devletinin iktisadî siyasetine hakim olması lâzım gelen nazım, fikri ortaya koyacak, iktisadi siyasetimizin esaslarını vaz edecektir, ve - Kongre ile tevhid-i mesai eyleyecek olan İktisat Vekâleti kendisini bu fikrin infazı, bu siyasetin tatbiki ile mükellef bilecektir. İşte bu kanaat dolayısı ile idi ki, biz Kongrenin muvaffak olacağına şüphe ediyor ve bugüne kadar bu şüpheyi giderecek kuvvetli hiçbir sebep göremiyorduk.

Vakitle "Akşam" sütunlarında Kongreden neler bekleyebildiğimizi ve beklediklerimizin böyle bir Kongre tarafından tahakkuk ettirilip ettirilmeyeceğini bu şüphe saikasıyla sormuştuk. Bugün tamamile değişmiş bir vaziyet karşısında bulunuyoruz. İktisat Vekaletinin, ister matbuattan gelen irşat ve tenkitlerin tesiriyle, ister Meclis-i Millîdeki muhalif kanatların sevkiyle, isterse müstakilen olsun, nokta-i nazarında kaydettiğimiz tebeddül başlıca üç noktada tezahür etmektedir. Bunları takip edelim:

1. Hükümet daha doğrusu İktisat Vekâleti kendisini Kongre ile müşterek veya bir addetmemektedir. Hükümet böyle bir Kongrenin lüzûmunu idrak eylemiştir; onun in'ikadını teşvik ve teshil eder. Hükûmet bu hususta ancak müteşebbis rolünü deruhte etmiştir: Bir defa Kongre vücude geldi ve in'ikad eyledi mi, artık Hükümetin yapacağı iş bitmiş olacaktır. Kongre tamamile müstakil ve gayri resmîdir. Bunun için Hükûmet küşad ederek çekilecektir. Hükûmet Kongreye hiçbir teklif dermeyan etmeyerek, hiçbir şey kabul ettirmek, hattâ kendi nokta-i nazarını bile pek ihsas eylemek istemeyecektir. Ankara'da Heyet-i Faâle'nin tab ettirdiği Risale Kongre hakkında Vekâlette evvelce hakim telâkkiden doğmuştur. Bugün o risale bir program olmak şöyle dursun Vekâletin Kongreye bir

Levent Şahverdi Arşivi

muhtırası bile değildir. O yalnız bazı meseleleri ihtiva eder. Kongre isterse onları nazar-ı dikkata alır.

Kongre ile Hükûmet arasındaki münasebete bu şeklin verilmesinde müessir olan âmilleri burada araştırmayı zaid buluyorum. Yalnız şunu işaret edeyim ki, şimdi bahsedeceğimiz diğer iki nokta bunda büyük bir tesir yapmış olacaktır.

2. Kongre tamamile hususî bir mahiyette kaldıktan sonra bittabi mukarreratı «kat'i ve hattâ emir» olamayacaktır, «mecbur-ül icra» değildir. Kongre ziraat, ticaret, san'at ve amele gibi zümrelere ayrılacak ve her zümre iki muhtıra hazırlayarak Heyet-i Umumiyeye ve Hükümete arzedecektir. Bu muhtıralar «halkın» temenni ve arzularından başka bir şey olmayacaktır. Buna nazaran Kongrenin «iktisadi siyaset pragramımızın vaz'ı» gibi yüksek bir gayesi yoktur. Ondan beklenen şey mahalli iktisatların ihtiyaçlarını tesbit ve muhtelif zümrelerin emellerini ve temayüllerini tahkiktir. Biz evvelce Kongrenin mutasavver şekli ve tarzı teşkili itibarıyla bundan başka bir gayeye hizmet edemiyeceğini anlatmak istemiştik. Bu kongreye iştirak edenlerin iktisadî ve fikrî rüşdünü meslekleri dairesi ile tahdit etmek demek oluyor ki pek tâbiidir. Şu halde İzmir Kongresi Hükümete, İktisat Vekâletine malzeme ihzar eyleyecek, takip olunacak siyaset-i iktisadiyede nazar-ı dikkata alınması icap eden unsurları teşrih ve tesbit eyleyecektir. Bundan sonra İktisat Vekâleti kendisini, iktisadi siyaset programını vaz ederken haricî her türlü muavenetten müstağni mi görecektir? Hayır. Vekâletin yeni nokta-i nazarına göre bu Kongre ancak «ihzari» olabilecektir.

3. Bunun için İktisat Vekâleti mümkün olduğu kadar yakın bir âtide ikinci bir kongreyi toplamayı tasavvur etmektedir. Buna memleketimizin bütün iktisat mütehassısları ve mütefekkirleri iştirak ettirilecektir. Belki de «Türk İktisatçılar Kongresi» namını taşıyacak olan bu ikinci Kongre İzmir Kongresinin netice-i mesaisini muhtıralarını tetkik edecek ve iktisadi siyaset programımızın anahatları ne olması lâzım geldiğini tayin eyleyecektir. Biz Kongre hakkındaki tasavvurlar malum olduktan sonra, ancak böyle bir İktisat Kongresinin müfit ve müsmir olabileceğini söylemiştik. Şüphesiz o iktisadi siyaset programımız bu Kongrede vaz edilemiyecektir. Fakat onu ihzar eylemesi iktisadi siyasetimizin müdirlerine muhtaç oldukları delâlet ve irşadatı bahşetmesi mümkün ve matlûptur. Bu delâlet ve irşattan en büyük iktisadî dâhiler bile müstağni olamamıştır, İktisat Vekâletimizin amele, çiftçi, sanatkâr ve tüccar murahhaslarından mürekkep bir Kongrenin bu pek yüksek işi göremiyeceğine kani olarak böyle bir mütehassıslar kongresinin zaruri olduğunu nihayet teslim eylemesi şayanı memnuniyettir. Yarın in'ikad edecek İzmir Kongresine muvaffakiyet temenni ederken, bunun da bir an evvel teşekkül ve ictima ile milletin dört gözle beklediği iktisadî siyaset programının esaslarını ihzara muvaffık olmasını ayrıca temenni ederiz. Ahmet Muhiddin. *[Akşam, (3 mart 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

2. İktisat Kongresi [Mehmet Asım (Us)]

[No. 13]

Şubatın onbeşinde Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin bir nutk-u iftitahisile İzmir'de açılması mukarrer olan iktisat Kongresi için hazırlıklar devam ediyor. Bugün İstanbul vilâyetinde vukubulacak bir ictimada şehrimiz nâmına Kongre'ye iştirak edecek azâlar intihap edilecektir. Birkaç gün sonra yani ayın yirmibirinci günü de Türk Ticaret Birliği tarafından bir ihzari kongre toplanacaktır. Bu suretle Kongre için yapılacak hazırlıklar arasında matbuat sütunlarında bazı mütalâalar serd edilmektedir.

İzmir'de İktisat Kongresi'nin içtimaı hemen umumi denilebilecek bir tasvip ile karşılandı. Yalnız rüfekamızdan birinde bazı endişeli mütalâalar ileri sürüldü. Kongre tertibine bilhassa iki noktadan kayd-ı ihtirazı vaz edildiği görüldü.

I. Zaman-ı ictima...: Denildi ki şubat onbeşi kışın hemen ortasıdır. Erzurum'dan İzmir'e gidebilmek için bütün Avrupa'yı dolaştıracak bir masraf ihtiyarı lazımdır. Bu mevsimde bu parayı kim sarf edebilecek ve bu zahmeti kim ihtiyar eyleyecektir? Filhakika böyle bir Kongrenin zaman-ı ictimaı ilkbahara tesadüf ettirilmiş olsaydı daha muvafık olurdu. Sonra sulh müzakerâtının tarz-ı cereyanına bakılırsa, bu müzakerât sulh ile neticelense bile bu mevaddın istikbâl-i iktisadimiz üzerinde ne gibi tesirat yapacağı hakkında fikirlerin kâfi derecede tebellür edeceği belli değildir. Halbuki akdedilecek sulhun şeklinden istikbâle müteallik olanları bütün memleketin erbab-ı ziraat ve ticaret ve sanayi nezdinde anlaşıldıktan sonra yapılacak bir kongre elbette daha müsmir olurdu. Bununla beraber, bu nokta-i nazardan yapılacak itiraz esaslı bir mesele addedilemez.

Kongreye Erzurum'dan iştirak edilmesi kış için müşkil olduğu kadar ilkbaharlarda da az çok aynı müşkilât mevcuttur. Saniyen, filânın filân köşesinden İzmir Kongresine iştirak edilmemesi diğer vilâyetlerden iştirak edebilecek olanların teati-i efkâr etmelerine, İzmir'de açılacak meşheri ziyaret, eylemelerine mani teşkil edemez. Kongrenin faidesi umum memlekete nisbetle biraz mahdut olması hiç olmamasına elbette müreccahtır.

2. Kongrenin tarz-ı teşkili:.. Kezalik denildi ki, talimât mucibince Kongre her kazadan tüccar, sanatkâr, amele, şirket, banka, çiftçi mümessili olarak gönderilecek sekiz kişiden teşekkül edecek; bu suretle teşkil edilecek Kongre eğer memleketin iktisadi siyasetini vaz edecekse kâfi değildir; yok daha mütevazi bir gaye için akdolunacak ise bu zahmete mahâl nedir?

Bizim fikrimizce İzmir İktisat Kongresinin gayesi sırf bir sergi mahiyetinde olsa bile yine bu hususta yapılan zahmetler heder olmuş addedilmemelidir. Memleketin muhtelif

Levent Şahverdi Arşivi

mıntakalarına mensup anasır-ı iktisadiyesi muayyen bir zamanda, muayyen bir mevkide toplanırlar; müşterek ihtiyaçlarını tetkik ederlerse, bundan pek çok faide temini kabildir. Bahusus, Kongre'ye kabul ve istima şartı mutlaka bir taraftan intihap edilmiş olmakla mukayyet değildir. Müntehip olmayanların da mütalâası alınacaktır. O halde bu suretle bırakılmış olan açık kapıdan memleketimizin iktisadiyatına alâkadar herkes içeriye girebilecek demektir.

Şimdiki halde düşünülecek mesele şudur : İktisat Kongresi niçin toplanıyor? Bundan ne faide beklenecek? Kongre ne yapacak? İktisat Kongresinde azami derecede istifade temin edebilmek için oraya gidecek olanların bu hususta vazıh, kat'i fikirleri edinmesi, hepsinin de kendi ihtisasları dairesinde hasıl ettikleri kanaatı daha evvelden tesbit eylemesi iktiza eder.

Millî iktisadiyatın tekemmülü için Hükûmet kuvvetlerinin ferdî faaliyetler, şahsi teşebbüsler fevkinde rehber ve nâzım vazifesini görmesi icap eder. Kapitülasyonlar devrinde Hükûmet kuvvetleri bir çok bağlarla bu vazifesini ifa edemiyecek bir halde idi. Memleketimiz istiklâline sahip olduktan sonra artık bu hususta hiçbir mani kalmamıştır. Yalnız şimdiki şerait içinde Hükûmetin bahsettiğimiz rehberlik ve nâzımlık vazifesini görebilmesi için kendine umumi bir siyaset, bir icraat programı çizmesi lâzım gelir.

Hükümet böyle bir iktisadî siyaset çizmek ihtiyacını daha bu günden hissetmiştir. Fakat bu programı çizmek için bir kere memleketin iktisadiyatı ile doğrudan doğruya alâkadar olanları dinlemek istemiştir. Şu halde İktisat Kongresinden istenen şey müstakbel iktisadî siyasetimizi tatbik edebilmek için bir istisareden ibarettir.

Binaenaleyh, Kongre açıldığı zaman Hükümet oraya toplanmış olan ziraat, ticaret, sanayi mümessillerinin ne gibi müşterek ve umumi ihtiyaçları olduğunu soracaktır. Sonra memleketin hayat-ı umumiye-i iktisadiyesini alâkadar eden mühim icraat projeleri hakkında erbab-ı ihtisasın bir diyeceği varsa, onu da dinleyecektir. İcap ettiği takdirde Hükûmet nâmına alâkadarlara izahat verilecektir. Bu suretle millî iktisadiyatımızın ihtiyacat-ı umumiyesi hakkında resmî bir (anket) yapılmış olacaktır. Hükûmet taayyün eden netayice göre ondan sonra kendisine bir hatt-ı hareket İttihaz edecektir.

Herhalde bugün memleketimiz istisnaî bir vaziyette bulunuyor. Bir taraftan Akdenize dökülen Yunan sürülerinin yakıp yıkmış olduğu harabeler olduğu gibi duruyor. Bunlar imara muhtaçtır. Bir taraftan vesaitsiz kalan erbab-ı ziraat elleri böğründe bekliyor. Bunları himaye etmek lâzımdır. Bir taraftan yüzbinlerce gayrimüslim Anadolu'dan çıkıp gitmiş ve gidecektir. Bunların bıraktığı iktisadî boşluk doldurulacak, yerlerine muhacirler getirilecektir. Sulh Konferansında Türk limanları arasında bahrî seyrüsefer hakkının Türk

Levent Şahverdi Arşivi

tâbiiyetinde efrad ve şirketlere ait olduğu tasdik edilmiştir. Binaenaleyh akd-i sulh ile beraber ticaret-i bahriyemizi temin edebilmek için Türk limanları arasında işleyecek Türk gemileri ihzar etmek gerekir.

Bütün bu işleri yaparken memleket için azami istifade temin edecek emeli programlar, vasıtalar lazımdır. İşte bu gibi hususatta alakadar olanlar neler yapabileceğini daha bugünden düşünerek Kongreye hazırlıklı bir halde gitmelidir. Mehmet Asım [Us]. *[Vakit, (17 Kanun-u sâni 1923), s.1.]*

3. İzmir İktisat Kongresi [İzmir meb'ûsu Tahsin]

[No. 14]

(i)

Onbeş şubatta İzmir'de bir iktisat kongresi ictima ediyor. Zürrâdan, tüccardan, ameleden her sınıf esnaftan bine karip azâ intihap edildi. Mahallinde hazırlıklar yapılıyor.Heyet-i Faâle Kongre programını tetkik ile meşgul oluyor. Teşebbüse karşı halkın gösterdiği alâka ve tehâlük şayan-ı dikkat ve şükrandır.

Türkiye'de sırf Türk müstahsilleri tarafından birinci defa olarak yapılacak olan Kongre'nin esasatı, hedef ve gayesi müteşebbisleri tarafından iyice tesbit olunmuş ise Kongre hem siyasî, hem iktisadî iki veçhe-i muvaffakiyet temin edecek, belki de bir inkılâb-ı iktisadîye vesile olacaktır.

Büyük muzafferiyetin ferdası saatında milletin [kâbe-i aşkı] güzel İzmir'i, iktisat gözüyle, ruhuyla tavaf ve tetkik edecek olan müstahsiller İzmirsiz bir Türkiye'nin yaşamayacağı iman ve kanaatinde ne derece isabet edildiğini ve binnetice mücadele-i mülliyenin ulviyet ve kutsiyetini ve bu uğurda dökülen kanların senelerce çekilen ıstırap ve mahrumiyetlerin heder olmadığını bir daha takdir edeceklerdir.

Anadolu'nun tâ içerlerinden gelen muhterem müstahsiller İzmir Kordonundan geçerken ve şimdi kısmen mübeddel, remâd olan yerleri gezerken o âli binaların Ayşe'nin teri ve Ali'nin tırnağı ile meydana geldiğini ve tam iki asırdan beri karşısında güneş altında hayat yıpratarak ellerine geçen istihsalâtın Jorjlar, Hamparsonlar, Atanasolalar tarafından ne yolda istihaleye uğradığını büyük bir nazar-ı nefret ve intibah ile görecekler ve sonra bir kendi hallerine bir de o baykuş yuvalarına bakıp senelerce kanlarını emen nankörlere karşı iktisaden de derin ve lâ-yezâl bir hiss-i intikam besleyeceklerdir. Hiç şüphesiz ki milletin göz yaşı ve alın teri üzerine kurulan bu sefahathanelerin yandığından, yıkıldığından ve içindekilerin def ve ref olmasından dolayı ulu Tanrıya

Levent Şahverdi Arşivi

şükürler ederek (gâvur İzmir'i) bütün manasıyla (müslüman İzmir'i),diye selamlayacaklardır. İşte şu nokta-i nazardan Kongrenin İzmir'de yapılmasında büyük bir isabet-i nazar vardır. Kongrenin miftah-ı muvaffakiyeti vicdan-ı millîde yaşayan hüsn-ü intikamı ilmî ve fakat amelî esasat dairesinde tenmiyedir. Müstahsillere fiilen ve maddeten rehber olmaktır. Günlerce İzmir'de bulunup memleketine avdet edecek olan bir müstahsil Kongre'de nelerin konuşulduğunu ve neler kararlaştığını ve binaenaleyh kendilerinin de ne yapacağını ve ne iş tutacağını tamamen ihata edebilmelidir. Zaten halkın Kongreye gösterdiği rağbet ve tehâlükün mana-i tahlili de budur. Aksi halde iş nazariyat-ı ilmiye ve münakaşat-ı fenniye sahasında kalır da müstahsiller dedikoduya maruz bırakılır ise o zaman Kongre iktisadiyatımız ve hattâ siyasetimiz cidden ve cidden mucib-i elem olur ve bir daha böyle bir teşebbüs nekadar zaruri ve âli maksada müstenid olursa olsun şimdiden mahkûm-u akâmettir.

Kongre programını henüz görmedim. Fakat akıl için tarik birdir. Kongre mukarrerati başlıca iki esas üzerinde tebellür edecektir. Biri doğrudan doğruya halkın, müstahsillerin düşüneceği ve yapacağı şeyler, diğeri Hükûmete teklif edeceği ve yaptıracağı hususat.

Halkın ahval-i ruhiyesini gözönüne getirerek bir çok tecrübe ve teşebbüslerime istinaden şimdiden temin edebilirim ki mukarrerat-ı vakıanın salif-ül arz ikinci kısmı birincilerin velûdu, müttekâsı olacaktır. Bazı ufak tefek mevzii hususat müstesna olmak üzere bütün müzakerât ve temenniyat teşebbüsat-ı resmiyeye menût ve meşrut bulunacaktır. Kongre'de konuşulan işler saha-i fiilâyata çıkınca velûdsuz, istinatsız kalır ise arzettiğim tehlike derhal baş gösterecektir. Binaenaleyh bu cihetleri şimdiden temin ve teemmül etmek İktisat Vekil-i muhteremine ve Heyet-i Faâleye bir farizadır.

İzmir'de başlıca ne gibi şeyler konuşulacağı ve murahhasların bunlara karşı teminat ve temenniyâtta bulunacağı ve hepsinin hangi noktalarda karar kılacağı uzak yakın bir tahmin ile şöyle böyle tesbit olunabilir. O halde Mahmut Esat beyefendi Kongre programını evvel emirde Heyet-i Vekileye takdim ederek usûl ve kavanin-i mevzuamız dairesinde Hükümetçe yapılacak azami fedakârlıklar hakkında karar-ı kat'i almalıdır. Şüphesiz Heyet-i Vekileden istihsal edilecek müsaadât dahi fiilî veya vaadî iki şekilde tecelli edecektir. Şimdiden buna tevessül olunmaz da bin kişilik müstahsiller kongresinin temenniyât ve metalib-i muhikkasına, mukabil hazırlık gösterilmezse iş gülünç bir vaziyete düşecektir. Kongrede kabul olunacak herhangi bir şekil, vaad olunacak bir muavenet veya bir müsaade her hâl ve kârda yapılmalıdır. İçtimaın sırr-ı muvaffakiyeti bundadır. Şu cihet temin edildikten sonra diğer mesail kolaydır.

İzmir Kongresi ile 1848 tarihinde Macar inkilâpçılarından Koşut ve Andraşi ile rüfekasının delâletiyle yapılan kongrelerde maksat ve esas itibarıyla pek büyük bir

Levent Şahverdi Arşivi

müşabehet vardır. Macarlar Avusturya boyunduruğundan kurtulup istiklâl-i dahililerini temin edince en evvel memleketin iktisadiyatını düşünmüşler ve bu maksatla tıpkı bu defa düşündüğümüz gibi muhtelif sunuf-ı müstahsilinden mürekkep bir iktisat kongresi teşkil etmişlerdi. Budapeşte, Tamışvar, Mazoherkiç İktisat Kongrelerinde çizilen hutut-u esasiye Macar Parlâmentosundan geçerek bir düstur-u iktisad haline konuldu. Bu mukarrerat mucibince memleket bir inkılâb-ı iktisadiye nail oldu. Mesela bir ziraat memleketi olan Macaristan'ın sanayi haline intikali için bazı esaslar kurdular. Fazla ham mahsul yetiştirenlere mükâfat verdiler. Beş sene sonra Hatuvan mıntıkasında o kadar çok pancar istihsal edildi ki Hatuvan isminde bir asilzade derhal ufak bir şeker fabrikası meydana getirdi. Hükûmet bu fabrika müteşebbisine her türlü teshilât ve muaveneti gösterdi. Bu gün Hatuvan şehri şeker fabrikaları ile doludur. Ve dünyanın en büyük şeker istihsalatı da Hatuvan'dadır. Altmış bine baliğ alan ahalisi şeker fabrikalarında çalışır. Hatuvan etrafından 200 kırba pancar istihsâl eder. Koşut ve Andraşi'nin açtığı bu mücahede-i iktisadiye hemen her sene Macaristan'ın bir şehrinde kongre yapılmak suretiyle takip edilegelmiştir. *[Hâkimiyet-i Milliye, (Şubat 1923), s. 1-2.]*

(ii)

326 tarihinde Macaristan'da seyahat ederken Doktor Balnit delâletiyle Zigetvar İktisat Kongresini ziyaret etmiştim. Müstahsiller şimendüfer ucûratında tadilât talebinde bulundular. Orada hazır bulunan Nafia Nezareti murahhası bu talebi esas itibarıyla derhal kabul etti. Macar İktisat Kongreleri mukarreratını okuduğum zaman hükûmetlerinin bu ictimalara verdiği dikkat ve ehemmiyeti şayan-ı hayret gördüm.

Macar müsteşrikininden Profesör Konoş'un Türkiye hakkında verdiği bir konferansta Macar İktisat Kongrelerinin yaptığı inkılâb-ı iktisadiyeden bahsederek Türkler ziraatta ve iktisadiyatta Macarların eserini takip ederse Macaristandan yüz defa muammer ve mesut olur demiş idi. Çok temenni ederim ki İzmir Kongresi ve onu teyid ve takviye edecek olan Hükûmet müsâadâtı vatanımızda da bu yolda bir şâh-râh-ı muvaffakiyet açılsın. Onun için İktisat vekil-i muhteremi Hükûmetin yapabileceği azami suhûlet ve muaveneti daha Ankara'da iken tesbit etmelidir.

Mesela,

1. Kongre'de Konya, Afyonkarahisar, Ankara çiftçi murahhas-Zigetvar'da olduğu gibi ecnebi zahire unlarına rekabet için şimendüfer tarifelerinde tadilât isterlerse;

2. Reji denilen musibet-i iktisadiyenin namütenahi mezahirinden bahsile tütün müstahsilleri bu belâ-i âzimin reffile bandrol usûlünün veya diğer bir şekl-i mustahsinin tatbiki hakkında temenniyâtta bulunurlarsa;

Levent Şahverdi Arşivi

3. Aşâr yerine tahmis ve tehlis suretiyle arazi vergisi itâsı teklif olunursa:

4. Vakitle Ferit Paşanın Konya'da yaptığı vechile başlıca ziraat memleketlerinde zahire borsaları küşadı ve ziraat bankalarının, şu veya bu şekilde zürrâa daha nafi bir şekil alması mevzuu bahs olursa;

5. Harb-ı Umuminin zuhuruna kadar Düyûn-u umumiyenin ipek kozası müstahsillerine tatbik ettiği gibi her sene münasip yerlerde ipekçilik, halıcılık, tütün ve zürrâa müteallik alât ve edevat-ı haşebiye ve buna mümasil sergiler küşadı ile iktisab-ı muvaffakiyet ve rüçhaniyet edeceklere mükâfat-ı nakdiye ve madalya ihdası lüzumu gösterilirse;

6. Vaktile harc-ı memleket olan Bilecik, İsküdar çatmalarının Ankara sofunun, Bursa kozasının yeniden ihyası için murahhasları tarafından mahallî şirketlerine on sene müddetle Ziraat Bankasından otuz bin lira istikraz istenilirse;

7. Memleketin kuvve-i istihsaliyesini tezyid için gümrük tarifelerinde tadilât yapılması, mirî ormanların civar köylere ait aksamının tasdik hususiyeti, şehirlerin tanzimi için oktruva resmi alınması, iktisaden şoseler inşası talep olunur ise;

8. Kongre'de isbat-ı vücûd edecek tüccar murahhasları hal-i hazırda tatbik edilen temettu vergisinin ve ona ilâve edilen rüsum-u sairenin ticaret-i milliyemize engel olduğunu iddia ile tadili davâsını ileri sürerlerse;

9. Şimdiye kadar hiç de nazar-ı dikkate ve insafa alınmayan Türk amele hukukunun şu veya bu şerait dairesinde temini, saat ve kuyud-u mesainin tayini ile amelenin terfihi hakkında şikâyet vuku bulursa;

10. Velhasıl her sınıf müstahsiller murahasları tarafından sırf iktisadiyat nukat-ı nazarında şuabat-ı devletten ayrı ayrı temenniyatta bulunulursa şu silsile-i mürâcaat ve metalibe karşı Kongrede tehi dest bulunmak muvafık-ı akl ve basiret değildir.

Kongrede bu gibi hususat-ı mühimme mevzu-u bahs edilmez de müzakerat dar ve mahdut bir çerçeve içinde sıkıştırılırsa ta Erzurum ve Diyarbekir'den gelecek olan murahhasların ihtiyar edecekleri külfet ve masraf heder olur. İktisadiyatımızın ma-bil istinadı şirketler, bankalar şüphesiz bu Kongre'de esas dâvâyı teşkil edecektir. Her cins istihsalattan % 3 veya (5) veya daha ziyadesi on sene müstahsiller tarafından Ziraat Bankasına veya tesis edilecek olan diğer bankalara matruhan verilerek dahil-i memlekette sermaye kuvvetinin tezyidi bir zaruret-i iktisadiyedir. Böyle bir teklife karşı Hükûmetin teşrifat-ı kanuniyeye tevessülü o mühim teşebbüsü derhal duçar-ı akamet eder.

Onbeş gün evvel Meclis-i Âlide çiftçi ve bağcı ihtiyacı için Ziraat Bankasının hariçten-celbedeceği eşya ve malzemenin gümrük resminden muafiyeti hakkında bir

Levent Şahverdi Arşivi

lâyiha-i kanuniye mevzu-u müzakere edilmiş idi. Bu kanunun lehinde ve aleyhinde serd-i mütalâa eden erbab-ı ihtisas, rüfeka-yi muhtereme ayrı ayrı esaslara istinat etmişlerdi. Heyet-i Umumiye bu iki mütenakız mütalâat karşısında uzun uzadıya düşünmeğe mecbur kaldı. İşte bu gibi ihtiyacat karşısında doğrudan doğruya alâkadaran tarafından verilen Kararlar Meclis-i Aliyece muta olur. Vükela-yi milleti tenvir eder. Bu esasata bil-istinad Hükûmetçe teklif olunacak levayih-i kanuniye mazhar-ı takdir ve tasdik olur. Şu halde Kongre iktisat sahasında vaz edeceği prensiplerle memlekete nafi ve halkın ihtiyacatına mütekeffil kanunların çıkmasına da hizmet edecektir. Kongrenin devlet siyaset-i iktisadiyesinde yapacağı tesir ise pek mühimdir. Bunu ayrıca teşrih edeceğim.

Gazi-i namdarın vilâyat-ı müstahsalada irad ettikleri nutuklarda ahaliyi irşad buyurdukları veçhile harp sahasında zaferler yaratan bu büyük millet inşaallah mücahedât-ı iktisadiyede dahi Avrupanın intizar ve ümid etmediği harikalar gösterecek ve dünya için bir unsur-u sulh ve salâh olacaktır.

Kongre programını ve esasatını ihtiyacat-ı memlekete göre tesbit etmek kayıt ve şartıyla memleketimizde ilk defa vukubulan bu âli teşebbüsten dolayı İktisat Vekil-i muhteremi Mahmut Esat beyefendiyi ve rüfeka-i mesaisini âcizane tebrik ederim. *[Hakimiyet-i Milliye, (7 şubat 1923), s. 2.]*

4. İktisat Kongresi [Ahmet Emin (Yalman)]

[No. 15]

Bu gün İzmir'de İktisat Kongresinin resm-i küşadı bizzat Mustafa Kemâl Paşa tarafından icra edilecektir. Bizce Kongre Türk hayatı için mühim bir hadisedir. Türkler için yeni bir mevcudiyet devresi hazırlanmakta olduğunu tebşir eden alâmetlerden biridir.

Yakın zamanımıza kadar her nevi iktisadî mefhumlar bize yabancı geliyordu. Bir millet sıfatile aramızda hiç bir iktisadî tesanüt yoktu. Maddi menfaatimizi umumi menfaatlerin inkişafında aramıyorduk. Müsbet iktisadî gayelerden, bir iktisadî siyasetin en basit eserlerinden mahrumduk. Mahkûm ırklar arasında yaşayan her hakim ırkın mutlaka başına geldiği gibi, kendi memleketimizde iktisaden mahkûm bir hayat geçiriyor, vâsi imparatorluk arazisinde fuzûli yere zabıta memurluğu ede ede ezilip gitmek tehlikesine maruz bulunuyorduk.

Memleket siyasî tahavvüller geçirdi. Fakat iktisadî vaziyet pek az değişti. Bir defa kapitülâsyonlar elimizi, ayağımızı bağlıyordu. Saniyen, inkişaf imkânlarından mahrum bir memleketin günden güne artan bir masraf yükünden suni bir tevazün hasıl etmek için

Levent Şahverdi Arşivi

sırf adi, gayri müsmir ihtiyaçlarımızın karşılığı olarak hariçten para istikrâz ediyorduk. Bu tarzda bir muamele siyasî ve iktisadî fedakarlıklar mukabilinde akdedildiği için ayağımız gün geçtikçe bir kat daha çukura gidiyordu.

Harp zamanında haricî engeller muvakkaten bertaraf olduğu cihetle Hükûmet ve Fırka namına bir iktisadî siyaset tecrübesi yapıldı. Az zamanda halkta epeyce uyanıklık hasıl olduğu inkâr kabul edemez. İktisadi faaliyetlerin başlıca mahreki olan itibat ve emniyet her tarafta uyanmak istidadını gösterdi. İtibar-ı Milli Bankası ve istikraz-ı dahilî teşebbüslerinde kimsenin tahayyül edemiyeceği miktarda para toplandı. Her tarafta teşekkül eden ve kısmen hiçbir esası olmayan şirketlere halk hiç tereddüt etmeden parasını yatırdı. Fakat mütarekeden sonraki vaziyet herşeyi alt üst etti.

Bugün herşeyi yeniden düşünmek ve yeniden yapmak mecburiyetindeyiz. Harp zamanındaki emeklerin boşa gitmesi, pek çok vatandaşların ziyanlara uğraması ve heveslerinin kırılması elbette teessüf edilecek bir şeydir. Ancak şurasını itiraf etmek lâzımdır ki harp zamanında yapılan işlerde umumi inkişaf imkânları uyandıracak bir istidat yoktu. çoğunun istikameti yanlıştı. Hepsi tesadüfî bir mahiyeti haizdi. Şimdi bu yanlış tecrübelerden dersler alarak işi esaslı bir surette tutmağa, memlekette umumi bir inkişaf uyandıracak bir iktisadî program vücûde getirmeğe, bu programı umum millete mal etmeğe ve büyük bir itina ile tatbik etmeğe çalışmalıyız.

İstikbâle ait faaliyet hazırlıklarının ilk adımı olarak umumi bir İktisat Kongresi teşekkül etmesi bizce pek musib bir teşebbüstür. Bundan netice çıkmayacağını, faidesi olamayacağını söyleyenler vardır. Bu iddianın doğru olup olmadığını tetkik için (faide) kelimesinin mânâsını tayin etmek lâzımdır. İzmir'deki Kongrenin memlekette derhal yeni bir hayat uyandırmasını, yeni bir çığır açılmasını, ortaya muayyen bir millî mesai programı koymasını bekleyenler varsa bu gibiler bittabi sukut-u hayale uğrayacaklardır. Kongreden bu mânâ ile hiç bir faide hasıl olmayacaktır. Fakat diğer taraftan öyle neticeler hasıl olacaktır ki Kongreye ait zahmetleri telâfi etmeğe kat kat kâfidir.

Bunlardan birincisi tam bu sırada ictima eden bir iktisadî kongrenin Türk milletinin. alâkaları ne istikamette olduğunu harice ve dahile gösterebileceğidir. Kongre, Türk milleti arasında yeni emel ve alâkalar uyandığına en sarih bir alamettir. Bu Kongrenin tam Lozan müzakeratının iktisadî ihtilafları yüzünden inkitaa uğradığı bir sırada küşad edilmesini bir hüsn-ü tesadüf addetmek lâzım gelir. Türklerin meselâ Karaağaç yüzünden harp etmesini tabii gören, fakat iktisadî esarete karşı mücadele açmalarını mânâsız ve mantıksız bulan bazı ecnebilere Kongrede söylenecek sözler en beliğ bir cevap teşkil edecektir.

İkinci netice şudur ki, Kongre münasebetiyle gazete sütunlarında ve halk arasında mütenevvi iktisadî münâkaşalar açılacak ve bu münâkaşaların vâsi bir terbiyevî tesiri

Levent Şahverdi Arşivi

olacaktır. Pek çok meseleler hakkında birçoklarımızın muayyen bir fikri yoktur. Bu fikrin teessüs etmesi için o mesele hakkında mütenevvi nukat-ı nazardan sözler işitmemiz lâzım gelir. Bu cihetle Kongrede söylenecek sözler ve bu münasebetle hariçte açılacak münâkaşalar hepimizin iktisadî meselelerde muayyen bir fikir ve kanaat sahibi olmamıza ve muayyen emel ve alakalar peyda etmemize [müzahir] olacaktır. Bizde cemaat hayatı pek mahdut olduğu için birkaç bin kişinin biraraya gelmesi ve aralarında memleket menfaatlerine dair sözler olması başlı başına bir kıymeti haizdir.

İktisat Kongresinin faideleri bu kadarla kalmayacaktır. Kongre halk arasında hissedilen ihtiyaçların tebarüz etmesinde hizmet edebilecektir. Bugün halkımız kapalı gözle Hükûmetten yardım beklemiyor. Muayyen ihtiyaçlar hissediyor, birtakım noksanları görüyor ve bunların izale edilmesini istiyor. Bu nokta-i nazardan memleketimizde esaslı bir intibah ve bundan evvel misli görülmemiş bir tarzda bir salâh arzusu peyda olmuştur. Halk tarafından hissedilen ihtiyaçların en ziyade alâkadar ve salâhiyettar zevat vasıtasıyla bu tarzda bir ictimada izhar edilmesi ve buna dair fikirler müdâvele olunması yarın için ihtiyaçlardan doğmuş bir mesai programı hazırlanmasını pek çok teshil edecektir.

Kongrenin müzakereleri herkes tarafından sıkı bir alâka ile takip edilmelidir. Hangi mesleğe mensup olursak olalım, şurasını unutmamalıyız ki, gerek millî, gerek ferdî istikbale taâllûk eden her mesele, memlekette muntazam ve serbest bir iktisadî inkişaf uyanmasına bağlıdır. Siyasî hayatımızın nezahat kesbetmesi ve birbirimize karşı kirli silahlarla hucum edecek yerde elbirliği ile millî meselelerle uğraşmak istidadının hasıl olması da memleketin bir derece olsun bugünkü berbat iktisadî vaziyetten kurtulmasına bağlıdır. Yeni bir vaziyet husulü için ise iktisadi alâkalarla dolu müsmir bir hayata hazırlanmamız icab eder. İktisat Kongresi bu vadide mühim bir adımdır: Bunun için Kongrenin mürettiblerini tebrik, bu mühim içtimaın memleket için hayırlı neticeler vermesini temenni ederiz. *[Ahmet Emin (Yalman) [Vakit, (15 şubat 1923),s. 1]*

5. İktisat Kongresi [Tan]

İzmir'de İktisat Kongresi açıldı. Memleketimizin şiddetle muhtaç bulunduğu iktisadî hareketlerin anası olması temennisini tekrar ederiz. Garbin karşısında ricat ve izzet-i nefsinden fedakârlık etmek hususunun bir emr-i tabii halinde telâkkisi, bu ülkenin iktisaden sukutu ile başlamıştır. Garbin tefevvuku önünde mutavaattan başka yapılacak bir şey olmadığına dair bir zamanlar hükümferma olan fikirleri iktisadî düşkünlükler besledi. Devletimize siyasî mevkiini kaybettiren memleketimizin içinde yuvarlanmaktan bir türlü kurtulamadığı iktisadî buhranlardır. Binaenaleyh memleketin tecdidine, ihyasına doğru

Levent Şahverdi Arşivi

yürürken mesail-i iktisadiyeyi başında görmek, ona müstesna bir ehemmiyet ve itina ile sarılmak lüzumu bir dakika nazari dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Artık memleketimizde meslekî taazzuvlar, faaliyetler vücûde gelmek için bir mâniaya tesadüf etmemeli, belki bütün kuvva-i devletin müzaheretini beraber taşımalıdır. Teceddüt tarihimizin tam ve mükemmel bir neticeyi tevlid edememesi, memleketi çökerten âmillere karşı hep birden mücadele açılmaması, diğer bir tabirle sükut âmillerinin tayin edilememesi yüzünden ileri gelmiştir. Bir taraftan askeri ve idarî tesisat ve teceddüdat vücûde getirilmeğe çalışılırken, öte yandan milleti ifadeden, azimden, izzet-i nefsten ve temin-i hayat ve maişet esbabından mahrum bırakan terbiye ve iktisat müesseselerinin inhidamına karşı bihis ve hareket kalınmıştı. Bu aziz vatanda tam mânâsıyla bir ihyâ ve tecdit ameliyesi saha-i imkanda görünemedi. Sükûtlar, indihamlar devam edip gitti.

Bugün yeni Türkiye muvacehesinde bulunduğu tecdit ve ihya vazifelerini akim bırakmamak için bütün felâket âmilleri ile mücadele etmek mecburiyetindedir.

Tarihimize fi-mabâd kara ve feci sahifeler ilâve etmemeğe karar vermiş olan Anadolu inkılâpçıları bu hakikatları gözden kaçırmayacaklardır.

Temadi eden bu sukut ve inhidam devri tesiratını vatanın her bucağına, her iş evine sokmuş olduğundan bu gün ne eski esnaf teşkilâtı, ne eski sanayi evleri, ne eski ticaret yolları muhafaza-i mevcudiyet edemedi. Her taraf bir mezar, bir harabe mahiyetine inkılâp eyledi.

Binaenaleyh, İktisat Kongresi bütün bu dertlere deva, bütün o harabelere hayat bahşedecek esbabın taharrisi ve tesbiti vazifesiyle mükelleftir. Bu büyük ve aynı derecede mukaddes vazifenin ifasında her meslek sahibinin, her vatandaşın göstereceği hizmetler, fikr-i takip ile müterafık olunca yeni bir hayat ve faaliyet devrinin bu aziz vatanda başlayacağına itimad etmek lâzım gelir. İşte bu emniyet ile İzmir İktisat Kongresinden böyle bir mesai ve sırf meslekî ve iktisadî bir programın ibdaını beklemekteyiz.

Hiç şüphe yoktur ki, her emel her istendiği vakitte elde edilemez. Senelerin biriktirdiği ihmal ve tekâsül âsarını bir dakikada bertaraf etmeyi düşünmek fevkal beşer bir mucizeyi talep eylemek olur. Mamafih, samimi, vatanî duygularla müthali bir sâyin, bu mühim eseri derece derece ileri götüreceğini ve yakın bir âtide millî iktisadiyatımızın da inkişâfını temine doğru adımlar atılmasına sebep olacağını şüphesiz görürüz.

Vakıa iktisadi inkişâfların tabi oldukları şerait, cidden [mufassal] ve geniş mesaiye, esbaba istinat eder. Fakat Türk azim ve imanı bunda da kudretini gösterecek ve geri kalmış olduğu asırları dev adımları ile kat eylemeğe imkân bulacaktır. Kongrenin bu

Levent Şahverdi Arşivi

azim ve vatanî vazifelerinde muvaffak ve Türkiye iktisadiyatının mebde-i inkişafı olmasını temenni eylemeği bir vazife addederken erbab-ı ticaret ve hırfetimizin meslekî tekâmüllere lâyık olduğu ehemmiyeti atfeylemekten biran hâli kalmamalarını ve bu esas vazifeyi başka düşüncelere, tesirlere feda eylememelerini de rica etme[den] geçemedik. Çünkü bizde birçok böyle vatanî, mühim meseleler şahsî, siyasî fikirlere feda edilmiştir. Halbuki, işbölümünün feyizkâr semerelerini bu memlekete saçacak âmil, ancak erbab-ı hırfet ve ziraatimizin meslekî faaliyetleri, tekâmülleridir. Bu kadar büyük ve feci felâketlerden sonra memlekette husûle gelmiş olan intibahın, mesalik-i iktisadiye erbabı arasında da bu feyzi ibdâ edecek bir tesire malik olduğunu şüphesiz sayarız. *[Tan, (20 şubat 1923), s. 1.]*

6. İktisat Kongresi'nde İşçi ve Köylü Sınıflarının Mevkii [Şefik Hüsnü]

[No.17]

Bu memleketin hakiki sahipleri efendileri işçi ve köylülerdir. Türkiye'de tabiatın ihtiva ettiğinden maada, yegâne servet, halkımızın iş kuvvetidir.

Mateessüf bu iş kuvveti, henüz kendi kendine yürüyecek bir vaziyette değildir. İstihsal işlerinde ufak bir hisse-i iştiraki bile olmayan bir yerli sermayedarlar sınıfı, birçok milli kıymetleri ellerinden cem etmeğe muvaffak olmuştur. Bu sınıf Avrupa sermayedarları ile müştereken, çalışan halkımızı esir gibi kullanmakta ve istismar etmektedir.

Eğer cidden iktisadiyatımızı inkişaf ettirmek, sanayiimizi yükseltmek, hariçten eşya ithal etmek ihtiyacından vareste kalacak vâsi istihsalâtta bulunmak azminde isek, bu malum teşebbüsata elimizde topraklarımızın sakladığı, menabi-i tabiiye ile, halkımızın iş kabiliyetinden başka hiç bir şey bulunmadan girişmek iztırarında bulunduğumuzu, bir an bile hatırdan çıkarmamalıyız. Memleketimizi asrileştirmek, bir mamûreye kalbetmek için beynelmilel sermaye ile öyle bir şirket akdetmeğe mecburuz ki onda biz hemen münhasıran sayi temsil edeceğiz. Kâfi derecede tedbirli davranmaz ve bu nokta-i nazardan hareket etmezsek imzalayacağımız mukavelenamelerde, farkına varmaksızın milleti, ecnebi sermayedarlara satmak tehlikesine maruz kalacağız. Bu mülâhazata mebnidir ki, biz Türk devletinin bir erbab-ı mesai devleti olması lüzûmunda ısrar etmekteyiz.

O halde kendimiz için bir iktisat usulünü tesbit ederken nazar-ı dikkata alacağımız avamilin merkez-i sıkletini sây = iş kuvveti teşkil etmelidir. Hedefimiz çalışan halkımızın vücûde getireceği veya kabil-i istifade kılacağı tabii ve sınaî kıymetlerin kısa bir vade hululünde, köylü ve işçilerimize bilâ kaydu şart aidiyetini temin olmalıdır. Servet menbalarımız üzerinde ve bazı sınaî tesisat yapmak hususunda, ecnebi veya yerli serma-

Levent Şahverdi Arşivi

yelere bahşedeceğimiz hukuk ve imtiyazlar, kısa zamanlarla mukayyed olmalı veya ve bilâhare tatbikine lüzum görmemiz muhtemel olan umumi istihsal programlarını körletecek tarzda serbest-i hareketimizi de tahdit etmemelidir. Çalışma şartlarını bütün teferruatı ile tesbit eden ve çalışanları maddî ve manevî tereddi ve inhitattan muhafaza eden iş nizamlarına, tekmil sermayedarların riayeti ber vech-i peşin temin kılınmalıdır.

Bu esaslara göre, bu günlerde açılacak İktisat Kongresi'nde iktisadiyatımızın en mühim âmili olan işçi ve köylümüzün, pek müstesna bir mevkii olmak lâzım gelir. Yalnız bu kudretini de biz kâfi görmüyoruz. O itikattayız ki Kongre müzakeratı esnasında müspet ve müsmir bir neticeye varılmak arzu edilirse, bütün düşüncelerin işçi menafii, işçi sınıfının azami inkişafı nokta-i nazarında temerküz etmesi icap edecektir. Sırf bir tüccar, sırf bir bankacı, sırf bir sermayedar fabrikacı görüşü ile çizilecek bina projesi kâğıt üzerinde veya Kongre salonunda kalmağa mahkûm bir nazariyeden başka bir şey olamaz. Zira hemen münhasıran köylü ve işçilerden ibaret olan milletimizi, sadece iş kuvvetinden istifade edebilecek bir unsur telâkki etmek suretiyle iş yapmağa teşebbüs edecek banker, tüccar veya fabrikacı, milletdaşımız bile olsa, muhakkak bizi garp sermayedarlarına satmayı tasmim etmiştir. Bugün en dar zekâlı olanlarca da müsellemdir ki Türkiye'ye, faaliyete girişmek için celbetmeğe mecbur bulunduğumuz istihsâl alât ve makinelerinin bedelini tediyeye kâfi bir sermayeyi bile, aramızda toplayıp tedarik etmeğe imkân yoktur. Demek oluyor ki sırf sermayedar nokta-i nazarını gözeten yerli zengin, biç şüphesiz samimî değildir; kendi varlığına güvenmiyor; ileride cahil halkımızı, garp sermayedar nâmına satmak, istismar etmek suretiyle toparlanmayı tasarlıyor.

Bu gibilerin maskesi aşağı indirilir; millîyetperverlik, fedakârlık kisvesi altında nasıl hasis birer bezirgân ruhu taşıdıkları gösterilirse, başta millî kurtuluşumuza rehberlik edenler olmak üzere, hiç bir ferdin, bu tarzda iktisadiyatımızın yanlış bir mecraya sokulmasına rıza göstermeyeceği bedihidir. Tehdit edilen siyasi istiklâlini kurmak için sel gibi kanlar akıttıktan sonra kendi ihtiyarı ile iktisadî esareti kabul edecek bir millet tasavvur etmiyoruz. Her halde, bu Türk milleti değildir.

Kongre'de kendi mevkii ve fikriyatının ehemmiyeti bu kadar büyük olan amele sınıfının temsili meselesinin son derecede ihmâl edilmiş olmasına hayret ve teessürden kendimizi alamıyoruz. Mevcut amele cemiyetlerine, toplu işçi zümrelerine müracaat edilecek yerde, köy ve şehir erbab-ı mesaisi namına gönderileceklerin tayini vali ve mutasarrıflara havale edilmiştir. Ve bu tayin adeta bir memur nasbı gibi bir şekilde yapılmaktadır. Amele işleri ile az veya çok alâkası olan bazı kimseler istimzaç edilmeksizin, reyleri sorulmaksızın, İstanbul'dan İktisat Kongresine amele murahhasları tayin olunmuştur. Ciddiyetle kabil-i telif olmayan bu hareketin amele üzerinde yaptığı pek fena

Levent Şahverdi Arşivi

tesirden sarf-ı nazar, bu sözde amele murahhaslarının, vaziyeti tetkik edip amele temayülâtını anlamalarına ve edinecekleri fikre göre teklifat ve müdâfaatta bulunmak için hazırlanmalarına bile imkân bırakılmamıştır.

Zaten, Hükûmet'in ön ayak olduğu bu [toplantıya] iştirak edecek yoksul murahhaslara harc-i râh vermek mevzu-u bahs olmadığından amele murahhaslarından ekseriyetinin gitmeye muvaffak olamıyacağını son dakikada istihbar ettik. İş tayinle olduğu cihetle tahsisat verilmemesi isabet olmuştur. Aksi takdirde, murahhasların büsbütün makamat-ı resmiyenin tesiri altında kalmasından korkuluyordu. Halbuki bir amele vekili ancak hiç bir kimseye ve hiç bir makama maddi bir alâka ile merbut olmadığı takdirde, amele hukukunu müdâfaa kuvvetini kendisinde bulur. Fakat bu yüzden İstanbul amelesinin bu Kongrede temsil edilmemesi de doğru olamaz. Muhtelif amele teşkilâtları, azâları meyanında bir miktar para toplayarak hiç olmazsa iki şuurlu işçiyi muayyen bir programla İzmir'e göndermelidirler.

Bu programda başlıca ne gibi teklifler yapılmalıdır? Bu teklifler ziraate, sanayie, ticarete ve işçi hukukuna ait olmak üzere dört kısma ayrılabilir. Bunların her biri hakkında düşündüklerimizi muhtasaran olsun kaydetmeğe yerimiz müsait olmadığından ziraat hakkında kısa bir kaç mütalâadan sonra yalnız amelenin tasdikini talep edebileceği kendi haklarını tadât ile iktifa edeceğiz.

Ziraat memleketimizin en birinci istihsal menbaıdır. İleride vücude getireceğimiz sanayi daha ziyade sanayi-i ziraiye olacaktır. Toprağımızı vâsi mikyasta ve fennî usullerle işlediğimiz nispette, mevadd-ı iktisadiyemiz bol olacak ve sanayi aynı nispette inkişaf edecektir. Fakat bugünkü şerait ziraatten hakkile istifade etmemize hiç de müsait değildir. Köylümüzün imkânlarının heba olmasına mani olacak yeni bir ziraat siyaseti kabul etmemize eşed ihtiyaç vardır.

1) Büyük çiftlikler Hükûmet tarafından istimlâk edilmeli ve son asri terakkiyata muvafık bir tarzda, müstahsillerin nezareti altında işletilerek, civar köylü için bir nümûne mektebi vazifesini görmelidir. Köy gençleri ve çocukları bu çiftliklerde muayyen zamanlarda çıraklık etmeğe mecbur tutulmalı ve köylünün yeni usûllerle mümarese peyda etmesine yardım edilmelidir.

2) Alât ve edevat ve hayvanatı mahdut küçük arazi sahipleri birleşerek ziraat kooperatifleri teşkil etmeğe ve bu kooperatifler vasıtasıyla bir taraftan müştereken kullanılmak üzere, traktör ve harman makinesi gibi münferiden tedarik edemiyecekleri makinelerden istifadeleri temin olunmalı; bir taraftan mahsûlâtlarını satmak hususunda muhtekir tüccarların, pahalıya mal olan delâletinden kurtarılmalı.

Levent Şahverdi Arşivi

3) Araziden mahrum köylülere toprak verilmeli, ve mümkün mertebe ziraat komünaları teşkil ederek istihsalde bulunmalarına delâlet olunmalıdır.

4) Bu son iki sınıf köylüye vâsi mikyasta muavenette bulunacak köy bankaları tesisi, köy iktisadiyatının terakkisi için bir zarurettir. Ş. H. *[Şefik Hüsnü] [Aydınlık, (10 şubat 1923), sayı 13, s.333 - 335. Ayrıca bk. aşağıda s.176, No. 59.]*

7. İktisadî Genişlik ve Hürriyet Lüzûmu [Feridun Fikri]

[No. 18]

Yakında İzmir'de bir İktisat Kongresi toplanacak. Bu kıymetli teşebbüsü candan takdir etmemek kâbil değildir. Memleket, iktisadi faâliyetimizi tanzim ve sevk edecek esasların, bir an evvel ve olanca vuzuh ile ve sarahatla taayyün etmesini bekliyor. Bu Kongreden evvel onun mesaisini bihakkın hazırlamak ve kendisine efkar-ı umumiyenin bazı pek samimi arzularını şimdiden bildirmek hepimize ait bir vazifedir. Bugünlük bu vazifenin bir kısmını, fakat pek mühim bir kısmını ifa etmek istiyoruz.

Bizim fikrimizce, Kongre, eğer cidden Türk iktisadını kurtarmak ve memlekete biraz yüsr-ü bereket temin etmek istiyorsa, ki bundan şüphe edilemez, her şeyden, bütün teşebbüs ve hareketlerden evvel, dahilî hürriyet-i iktisadiyeyi, genişliği temine çalışmalıdır. Harb-ı Umuminin ilk senesinden beri ticarete, ziraat ve hattâ mahdut sanayimize vurulan bukağıların ref'i saati çalmıştır.

Filhakika, her memlekette, hükümet Harb-ı Umumî esnasında bir takım tedabir-i takyidiyeye tevessül etti ve iktisadî hürriyet-i mühimmi, ki ondokuzuncu asır tekâmül-i sınaiyesinin ruhu olmuştur, hemen her tarafta gayet şiddetli bir devletçiliğe, *étatisme*'e mevkiini terk etmek mecburiyetinde kaldı. Öyle ki hükümet tüccar oldu, esnaf oldu, fabrikacı oldu. Hülâsa iktisadî faaliyet sahası kalmadı ki devlet oraya elini uzatmak lüzûmunu duymamış olsun. Faaliyete müdahale etmese idi, ne İtilâf Devletleri paralarının kıymetlerini, o zamanlar temin etmiş oldukları gibi, müstakar ve yüksek bir vaziyette muhafazaya muktedir olabilirler ve ne de meselâ Almanya harbe devam etmek için muhtaç olduğu mevadd-ı iktisadiyeyi tedarik ve idareye muvaffak olurdu. Fakat harp biter bitmez, hemen her memlekette ağır ağır hürriyet-i iktisadiyeye yani bilhassa serbesti-i ticarete, ihracat ve ithalât genişliğine vâsi hem pek vâsi bir saha bırakmak lüzumu hissolundu. Hükûmet Amerika da, İngiltere, Almanya ve Fransa'da hemen her gün iktisadî bir mıntıkayı tahliye etti, hele ticaret sahasında büsbütün ve kemâl-i cesaretle çekildi, böylece teşebbüs-ü şahsiye büyük bir zemin bıraktı. Bundan evvelki makalemizde de devletin bazı

Levent Şahverdi Arşivi

sanayii bizzat idare etmesi fikrini müdâfaa etmiştik. Bunda şüphe yoktur. Bizde sanayii tesis edecek kuvve-i siyasiyeyi haiz olan camia-i milliye yani Devlettir. Şu kadar var ki, sanayi ile ticaretin aynı şeyler olmadığı da meydandadır. Bizim tavsiye ettiğimiz devlet sosyalistliği, büyük sanayi ve bazı büyük işletme işleri içindir. Yoksa, fikrimizce, teşebbüs-ü şahsiye hiçbir mahâl, hiç bir saha-i inkişâf bırakmamak, memleketimizin iktisadî terakkisi ve halkın umumiyetle maişetini temin etmesi esasına en büyük tecavüz olur. Devlet, değil bütün faaliyet-i iktisadiye muhitlerinde, ticaret ve ziraatta, hattâ sanayide bile her mıntakayı kendi eline almak isterse memleketi muhakkak bir fakr-u sefalete mahkûm eder. Bütün hüner ve kabiliyet, devletin bizzat kendi idare etmesi lâzım gelen sanayi teşebbüsleri ile şahsî teşebbüse bırakması icab eden mesaiyi maharetle tayin ve tahdit etmesindedir. Hele ticaret sahasında kâmilen serbest bırakmak lüzumunu âyandır.

Ticaret ve ziraat ile sanayii bir tutmak kâbil değildir. Sanayiin şahsiyeti başkadır. Bazı büyük sanayi hemen hemen posta nakliyati, beledî hidematın ifası gibi idari bir kayıt altına girebilir teşebbüslerdir. Bunları bir müdür ile ve bir mahdut çevre içinde yürütmek mümkündür. Ticaret böyle değildir. O kadar muhtelif ve mütenevvi sahalar üzerinde yürümek ve o kadar müteaddit âmilleri hesaba katmak mecburiyetindedir ki, devlet ticaret muhitini eline almağa kalkışırsa ister istemez memleketi elim bir varlığa mahkûm ve servet-i umumiyeyi büyük tehlikelere maruz bırakmış ve az zaman zarfında tenzil etmiş olur. Mazide ticareti kendisine hasretmiş olan Kartaca, Venedik gibi camialar siyasî birer devlet olmaktan ziyade tüccar mecmuları idi ve bürokratik düşünen adamlar tarafından değil, iktisadî düşünen insanlar tarafından idare edildiğinden bugünkü siyasî devletlerle, ticareti garip bir nazarla gören zihniyetlerle kıyasları kabil olamaz. Böylece, ticarette mümkün olduğu kadar serbestî lüzumunu ortaya koymuş olduk. Fikrimizce artık bu kara gümrüğü ancıran kayıtlara hitam vererek ve tüccarı polis idarelerinin, hükûmet-i mülkiyenin ve şimendüfer müesseselerinin daireleri arasında şaşkın şaşkın koşmaktan kurtarmak zamanı gelmiştir.

Umumi harpten evvel bu memlekette ticaret serbestti. Herkes hariçten memlekete istediğini getirir, istediğini çıkarırdı. Biz münevverler memuriyet deryasına dalarak, Türkün en feyizli ve şaşaalı kuvvetlerini iktisatça kâr ve alil ederken, memleketimizde abani sarıklı, millî, hakikaten ve cidden millî, bir tüccar sınıfı yetişmiş. Anadolu'yu bilenler, memleketimizin iktisadiyatına biraz olsun dikkat etmiş olanlar bu sınıfın mevcudiyetine şehadet edebilirler. Müstakbelde bizde iktisatla ilmî bir suretle meşgul olarak tarihî tetebbuat yapıldığı zamanlar görülecektir ki bu sınıf Anadolunun, yani öz yurdumuzun nisbî refah ve ümranında, medeniyet-i ziraiyesinde büyük bir rol oynamış, milletimizin metanet ve fezail-i ahlâkiyesinin muhafazasına ziyadesiyle hizmet etmiştir. Anadolu'da görülen

Levent Şahverdi Arşivi

hayatî kudreti ve son mücahede-yi milliyeyi hiçbir istikraza tevessül etmeyerek kendi yağımızla idame etmek mazhariyet-i azimesini de yine bu milli ve yerli sınıfın teraküm ettirdiği servet temin eylemiştir. Yazık ki Harb-ı Umumi bu sınıfı perişan etti. O alaylı, fakat neferlikten yetişme, bir kuruşun kıymetini fiilen anlamış olan tüccar sınıfını toplamak ve onların milletin maişet ve refahında ifa edecekleri vazife-i içtimaiyeyi tekrar edaya başlamalarını mümkün kılmak. İşte, fikrimizce, Kongre'nin, İzmir İktisat Kongresinin başlıca kararı bu olmalıdır.

Bunlardan, bu yerli ve hakikî millî tüccarlardan şurada burada, Konya'nın, Ankara'nın İzmir ve Trabzon'un ve Samsun'un köşeciklerinde bir miktar muhakkak kalmıştır. Belki adamcağızların hala biraz parası da vardır. Fakat, bu paraları meydana çıkarmak için onlara telkin-i itimat ister. Sermayeyi tedhiş edecek, teşebbüs-ü şahsî sahiplerini haşyet ve endişeye düşürecek tedbirlerin memlekete mazarattan başka bir şey getirmeyeceğini katiyetle kaniiz. Ve bu hallerin vukuunu memleket için iyi görenlerden değiliz. Binaenaleyh memlekete bereket getirmek, devlet müesseselerini göz muhasarası altına almaktan kurtarmak ve millî iktisadiyatı cidden ve amelen ihya etmek için, tekrar ederiz ki, yerli ve millî esnafa, tüccara, müteşebbislere bir kelime ile müstahsillere telkin-i itimat lâzımdır. İktisaden mutavassıtları ilgaya kalkışmak kadar bir hata tasavvur olunamaz. Ticaretin ruhu, tavassuttur. Binaenaleyh, tüfeyli bazı Rum ve Ermenilerin oynadıkları rollerle millî tüccar sınıfının vazife-yi ictimaiye ve iktisadiyesini bir tutanak menafi-i milliyemize sarahaten muhaliftir. Bütün bu mülahazaları bir noktada icmal kabildir: Hürriyet-i ticareti suret-i mutlakada temin.

Bu bapta tevessül edilmesi lazım gelen tedbirleri bugünlük toptan ifade etmeden evvel, bu millî tüccar sınıfının memleketimizde ümranın tesisi ve hattâ iadesi nokta-i nazarından icra edebilecekleri vazifeyi biraz daha sarih ve celî bir surette meydana koymayı muvafık buluyorum. Fikrimce, millî iktisadiyatımızın yorulmaz, sarsılmaz bir gayretle kurtaracağı ve Türk heyet-i ictimaiyesini yağıyla büsbütün kavrulmaktan tahlis ve velûd bir istihsale koyulmaları ve bir de o köylüye tamamile hakiki bir surette yakın, o abani sarıklı, yerli Türk tüccarının eskisi gibi serbest serbest mal ahz-ü itâsında bulunabilmesidir. Her türlü milli azmin iktisadî zeminindeki başlıca zembereği budur. Filhakika, esef olunur ki, memleketin tahsil görmüş münevver evlâdı bu alaylı tüccar sınıfının yerini daha uzun müddet işgâl edemiyecektir. Temenni olunurdu ki, biz münevverler hiç değilse şu tüccar vazife-i ictimaiyesini olsun ifâ edebilelim. Fakat heyhat tahsilimiz buna müsait değil. Hep memur olmak için yetiştik. O halde, hakikatin karşısında hakikî ve maddî düşünmekten başka çare yok. Binaenaleyh, hiç değilse okuma yazması bile mahdut adamları serbest bırakalım. Halkımızı doyurmak, tahsil şubelerini beslemek hususundaki hizmetlerini eda

Levent Şahverdi Arşivi

edebilsinler Bütçenin tevazünü, maaşların çıkabilmesi bir çok hususa mütevakkıf ise, bunların başlıcalarından biri bu serbestî keyfiyetidir. Eğer İktisat Kongresi millî iktisadiyatımızın ihtiyaçlarına böyle sarih ve hakiki bir surette bakarak kuva-i devlete fennî ve ilmî bir hatt-ı hareket çizer ve esatirde olduğu gibi, yerli esnaflığı kökünden tekrar meydana çıkarırsa milli iktisat tarihimizde mebde addolunacak bir karar vermiş olacaktır. Fikrimizce, ithalât ve ihracat şirketleri yapmak, hattâ bunu hükûmet himayesine almak pek doğru olmakla beraber, bununla Edirne'den Musul'a kadar mümted koskoca bir kuşûrun ithalât ve ihracat ihtiyacını tatmin edebileceğimize kani olmak büyük bir hata-i ilmî ve amelî teşkil eder. Memleket bilhassa ihracat nokta-i nazarından, millî şirketlerden istifade edebilmek için evvel emirde bu müesseselerin kavaid-i fenniye mutabık hat takibi ile halka tamamile (telkin-i itimat) etmeleri lâzımdır. Böyle de yapılınca, ithalât ve ihracatın serbestîsi milli müesseselerin inkişafına kat'iyen mâni olamaz. Kaldı ki müfrit bir inhisar vaziyeti bil'akis şirketleri idare edenlerin fazla çalışmasına ihtiyaç messettirmediğinden, binnetice yeni müesseselerimizin de hüsranla neticelenmesine müntehi olur. Demek oluyor ki, büyük sermayeli, millî müesseselerin tezayüdünü fennen takdir nasıl ki pek mühim bir vazife ise, aynı surette bunun serbesti-i rekabet kadrosu içinde inkişafını temenni de öylece lâzımdır.

Hülâsa, açlık, sefalet gibi facialara mahâl vermemek, herkesi bütçe hovar olmağa tahris etmemek ve müstakbel mücadelat-ı siyasiye sahasını ciddi kılmak için en mühim çarelerden biri ticaret-i serbesti için lâzım gelen bütün kararların biran evvel ittihaz edilmesidir. İktisat Kongre'si, umuyoruz ki, bu noktayı tamamile meydana çıkaracaktır. Bu esası tatbik için hatıra muhtelif fikirler gelebilir:

1. Memleket dahilinde seyrüseferin her cihetle serbest olması lüzumu.

2. Bilâ kayd-u şart herhangi bir noktaya herhangi bir malın sevk olunabilmesi.

3. Bütün iktisadî müessesat-ı resmiyenin (şimendüferler başta) tüccara tesühilât-ı hakikiye iras etmesi.

4. İhracatın tamamile serbest olması.

5. Azami fiyat ve narh gibi hususların ilgası ile buna mukabil İktisat Kongresinin (istihlâk kooperatifleri teşkilini) âmmeye tavsiye etmesi.

6. Bankaların mesaisine Hükümetçe teshilât-ı mahsusa ibrazı.

7. Para ve telgraf naklinin cidden iktisadî bir devlete şayan bir zihniyetle temini.

8. Memleketin bütün kısımları arasında iktisadî vahdet esasını kabulü ile Trakya'dan İstanbul'a ve mütekabilen İstanbul'dan Anadolu ve Trakya'ya ithalât ve îhracatın teshili ve

Levent Şahverdi Arşivi

istihsâl kooperatifi vücude getirmeğe kalkışmak gibi acele hareketlerle basit istihsâl mekanizmasının da keşmekeşe düşürülmemesi.

Bizce, bu noktaların herbirisi ayrı ayrı pek mühimdir. Fakat şimdilik üzerlerinde fazla ısrar etmek istemiyoruz. Şurası muhakkaktır ki siyasî zaferimize rağmen, iktisadî bir programın feyiz saçması tesirlerinden halâ mahrumuz. Ankara'da bu düsturları hazırlamak isteyenler en basit bir nazar-ı irfanın bile görmekten aciz kalmayacağı balâdaki bedahatlere bir kudret-i ameliye verirlerse iktisadî [helâkımızı] fakra, ibtidailiğe doğru hazin bir gidişi durdurmuş olurlar. İhracat ve ithalât meselesinde serbestinin ehemmiyeti paramızı kurtarmak nokta-i nazarında da düşünülünce tezahür edeceği için, ayrıca bu ciheti de nazar-ı dikkata celbederiz. Bundan evvelki makalelerimizden birinde, hattâ son muzafferiyetimizden evvel Türk parasının, evrak-ı nakdiyesinin kıymetine nazar-ı dikkati celbetmiştik ve Türk parası Avrupa'da (poir)a, (altınla başabaş olmağa vasıl olacak paraların başlıcalarındandır) demiştik. Eğer biz mütemadiyen paramızı elden çıkarırsak, bugün yediğimiz bir okka ekmek onbir altın kuruşumuz demek olacaktır. Çünkü Düyûn-u Umumiye herhalde uzak olmayan bir günde evrak-ı nakdiyemize mukabil altın tediyesine başlayacaktır. Bu nakdi mülâhazadan servet-i milliyeyi tamamile korumak nokta-i nazarından, ihracatın tanzimi meselesini olanca ehemmiyeti ile meydana koymaktadır. İşte İktisadî Kongreye ilk mülâhazalarımız. Feridun Fikri. [İleri, (10 şubat 1339), s. 2.]

8. İktisat Kongresi [Suphi Nuri [İleri]]

[No. 19]

Bu gün İzmir'de Başkumandanımız Mustafa Kemâl Paşa ilk Türk İktisat Kongresini açıyor. Bu Kongre İktisat Vekili Mahmut Esat beyin eseridir. Başkumandanımız üç senedenberi harp işleri ile, askerî zaferler ile meşgul olmakla beraber, aynı zamanda memleketin idaresi ve iktisadiyatı ile de alâkadar olmuştur. Mustafa Kemâl Paşa bu müddet zarfında elinden geldiği kadar çalışıp Büyük Millet Meclisini vücude getirdi ve memlekete başlıca kanunlarını verdi. İdare makinesini de mümkün olduğu kadar tamir ederek bize zaferi kazandırdı. Fakat her türlü icraatın esası iktisadiyattır. Bu ise bir günde temin edilmez. İktisat en ziyade sulh devrelerinde inkişaf edebilir.

İşte Türkiye parlak zaferlerden sonra sulh devresine girerken muazzam bir iktisat kongresi toplayıp müstakbel siyasetimizi tayin etmek lâzım geliyordu. Tabii Mustafa Kemâl Paşa bu fikirleri esas itibarıyla kabul eyledi ve icrasını da Mahmut Esat beye bıraktı. İktisat Vekilimiz İzmir İktisat Kongresi'nin toplanması için elinden geldiği kadar çalıştı. Ve işte bugün küşad edilen Meclis vücude geldi. Acaba, İzmir içtimaından ne

Levent Şahverdi Arşivi

çıkacaktır? Evvelâ, ihtiyaçlarımızı tayin etmelidir. Memleketin müstahsil, müstehlik ve mutavassıtları nasıl çalışmak istiyorlar. Yarınki Türkiye'de nasıl bir usûl, nasıl bir idare, nasıl bir iktisat görmek arzusundadırlar?

Tabii bu cihetleri aza Kongre'ye arz eyleyeceklerdir. Hükümetin de bir nokta-i nazarı, bir siyaset-i iktisadiyesi vardır. İzmir'de işte Hükümetin ve milletin amâl-i iktisadiyesi telif ve yarının iktisadî programı esaslı bir surette tayin edilecektir. Keşke her Vekâlet de böyle yapsa ve memleketimizi bir plân dairesinde ihyaya yardım eylese...

Mahmut Esat bey eğer İzmir Kongresinden yarının iktisadî plânımızı ve teşkilâtımızı çıkarırsa bu memlekete en büyük hizmeti etmiş olacaktır. Şimdilik bu Kongre'yi açmağa muvaffak olduklarından dolayı Başkumandanımız ile Mahmut Esat beyi tebrik eyler ve Kongre'nin mukarreratını sabırsızlıkla ve pek büyük bir alâka ile bekleriz. Suphi Nuri [İleri]. *[İleri, (15 şubat 339), s. 1.]*

9. En Mühim Mesele Köylüyü Kurtarmaktır. İzmir İktisat Kongresi'ne Havza'dan İntihap Edilen Zübeyroğlu Nafiz Bey'in Verdiği Malûmat

[No. 20]

İzmir'de in'ikat edecek olan İktİsat Kongresine millî istiklalimiz uğrundaki mücahedatile maruf olup Havza'dan mümessil intihap edilmiş olan Zübeyroğlu Nafiz bey dün Gülnihâl vapuru ile İzmir'e gitmiştir. Kendisine mülâki olan bir muharririmize vaki olan beyanatını berveçh-i âti derc ediyoruz :

Samsun'a dahilden seksenüç kilometre mesafede, Samsun - Sivas hattı üzerinde ve Ankara - Kastamonu -Bağdat hattının nokta-i iltisakında sıcak menba suları, kömür madenleri ve ehemmiyet-i mevkiiye ve ticariyesi ile istikbalin kendisine pek büyük şeyler vad ettiği Havza'nın zürrâ ve tüccar mümessili olarak Kongre'ye gidiyorum.

Bugün Kongre'de müzakere edilecek mesailin en başlıcalarından biri köylü meselesidir. Altı yüz senedenberi maksatsız, teşkilâtsız bir idarenin kurban-ı ihmali olan köylüyü kurtarmak bugünün en mühim ve en esaslı işidir. Köylü için yapılacak işlere en evvel sıhhiye teşkilâtından başlamak elzem olduğu kanaatındayım. Çünkü vâsi mikyasta teşkilât-ı sihhiye vücûde getirilmeden yapılacak her teşebbüs akamete mahkûmdur. Bugün köylü afsuncular, hoca kıyafetine bürünmüş üfürükçüler elinde kıvrım kıvrım kıvranmakta ve her gün kuvve-i hayatiyesinden bir parçasını gaip etmektedir. İstanbul'da bu gün dört ilâ beş bin doktor olduğu söyleniyor. Hükûmetin neşredeceği bir kanun ile gerek bu hal-i hazırdaki, gerek yeni yetişecek olanların be-

Levent Şahverdi Arşivi

hemahâl köylerde bir iki sene çalışmaları mecburiyeti taht-ı temine alınırsa Anadolu'nun en büyük bir ihtiyacı tatmin edilmiş olur.

Maarif meselesi - Yüzlerce senedenberi hatır ve hayale gelmeyecek şekillerle köylüden cibayet olunan maarif vergisi ile yetiştirdiği kimselerden köylü daima en büyük mazarratı görmekle maarifin kıymetini anlamıştır. Bu gün köylünün hakiki hakimiyetini, kurulan saban saltanatının pek kavi temellere istinadını temin için, evvelâ, köylüyü köyde ağanın, kasabada köylü ile Hükûmet arasında vasıta-i şer ve melânet ve bir patrikhane kadar memleket için muzır bulunan mütegallibenin ve pazarda muhtekirin, Hükûmetin, Jandarma, tahsildar ve mübaşirin elinden kurtarmalıdır. Bu da ondan yüksek olan her ferdin onu yükseltmeğe kendini mecbur etmesile kabildir. Yukarıda doktorlar hakkında söylediğim gibi mektep mezunlarının da mükellefiyet-i askeriye gibi köylerde muallimlik etmeğe mecbur edilmeleri lâzımdır.

İşte bu iki mühim nokta taht-ı temine alındığı surette bu kadar seneden beri ihmâl ettiğimiz köylüyü kurtarmak .yollarına doğru mühim hatveler atmış oluruz.

Anadolu köylüsünün tanzim-i hayatı hakkında yapılacak her teşebbüs üzerinde uzun müddet tevakkuf etmek, her ihtiyacı nazar-ı dikkata almak, efradını cami agyarını mani kanunlar, velhasıl en ilmî, en sehil-üt tatbik usuller vaz olunmalıdır.

Bugüne kadar yağmur yağdığı zaman çiftini süren, güneş doğduğu zaman harmanını döğen, rüzgârla ekinini savuran köylüyü tabiatin en ibtidaî vesaitinden tahlis etmekledir ki refah ve saadete nail olur. Bu hususta ittihaz edilecek kararlar söylediğim gibi kabiliyet-i tatbikiyeyi haiz olmadığı surette müzehhep kaplar derununda tozlanmağa mahkûm olur.

Bugünkü Teşkilât-ı Esasiye Kanunu ile köylünün kabul edilen hakkı, ihtiyacat-ı hakikiyesinin nelerden ibaret olduğu tamamile tayin ve kabul edilmemiş olduğundan faide yerine zarar temin edecektir. *[İleri, (14 şubat 339), s. 3.]*

10. İzmir'de Büyük İktisat Kongresi [Ahmet Cevdet]

[No. 21]

İzmir İktisat Kongresi için memeleketin her tarafında derin bir alâkadarlık gösterilmiştir. Şimdiye kadar her tarafta muhtelif sunuf-u iktisadiye murahhaslarını intihap ve tayin etmek için ciddi bir faâliyet göstermektedir.

Her sınıf-ı iktisadî İzmir Kongresinde en iyi bir surette temsil edilmek için gayret ediyor idi. Müntehip murahhaslar ile iktifa etmeyen erbab-ı iktisattan her biri için dahi Kongreye dahil olmak hakkı temin edilmiş olduğu için, Anadolu'dan arzu edenler dahi

Levent Şahverdi Arşivi

Kongre'ye iştirâk etmek hakkını haiz bulunuyor idi. Bu cihetle, bugün İktisat Kongresi için hazırlanmış ve onbeş şubatta İzmir'e yetişmek için yollara dökülmüş «kongreciler» yalnız murahhaslardan ibaret değildir. Murahhaslardan maâda birçok erbab-ı iktisat dahi kongrecidir.

Bu Kongre münasebetiyle şimdiye kadar birçok efkâr ve mülâhazat serdedildi. Hattâ bu mesele Büyük Millet Meclisinde dahi mevzu-u müzakere ve münâkaşa oldu.

Biz bu hususdaki mütalâamızı, Kongre için daha ilk teşebbüs vaki olduğu zamanlarda bu sütûnlarda beyan ve tasrih eylemiş idik. Ve sunuf-u iktisadiyemizin bugünkü vaziyetine ve yeni Türkiye için istihsâl edilen yeni şerait-i iktisadiyeye nazaran böyle bir umumî İktisat Kongresinin akdini faideli addetmiş idik.

Bu gün yeni Türkiye eskiden beri bizi bağlamış ve kasmış kavurmuş olan iktisadî zincirlerden birçoklarını kırmış ve serbest harekete muktedir bir hale gelmiş bulunuyor. Şimdi bu yeni vaziyete göre, bütün sunuf-u iktisadiyemizin yeniden harekete gelmesi ve bu yeni vaziyetten azamî bir derecede istifade edilmesi için seferber olması ve teşkilât yapması ihtiyacı hasıl olmuştur.

İktisadî kapitülasyonlar kalktıktan sonra hasıl olan bu yeni vaziyette ilk hamlede yapılacak ve yapılabilmesi için programı hazırlanacak bir takım işler vardır ki, bu mühim iktisadî işler umum sunuf-u iktisadiyemize seyyânen taâllûk etmektedir. Zira, umumi hayat-ı iktisadiyemize âm ve şamil bulunmaktadır. Bu işlerde muhtelif sunuf-u iktisadiyenin sınıf menfaatleri mevzu-u bahis değildir. Onun için bu umumî işlerde muhtelif sunuf-u iktisadiyenin menafii dahi taarruz etmemektedir. Meselâ, sanayi ve ticaret-i mahâlliyeyi himaye gayesiyle gümrük tarifelerinde yapılması lâzım gelen tadilât ve dahilî sanayi ve ziraatı teşvik ve teşci yolunda ittihaz olunacak umumi tertibat ve tedabir bu kabildendir.

Bu umumî iktisat işleri için umum sunuf-u iktisadiyenin alâkaları ve menfaatleri aynı derecededir. Binaenaleyh bu sunuf-u iktisadiye murahhaslarının umumen bir kongre halinde ictima edip bu umumî mesail hakkında fikir ve nazarlarını beyan ve teşrih etmeleri ve kendi taleplerini mütebellir bir şekilde tesbit eylemeleri kadar tabii bir şey yoktur. Bütün sunuf-u iktisadiyesi ayrı ayrı teşkilâta tâbi edilmiş ve her sınıf-ı iktisadî mütaazzız bir hale gelmiş ve talep ve iddiasını muayyen programlarda tesbit ederek, onların istihsâli için muarız sınıf ile mücadelâta [yönelmiş] olan müterakki memleketlerde bile böyle umumî iktisat meselelerinde bütün sunuf-u iktisadiyenin müşterek ve umumî bir kongrede ictima edip müzakeratta bulundukları ve karar verdikleri ekseriya vaki olmaktadır.

Bu cihetle, iktisadî kongre denince yalnız bir sınıf-ı iktisadiye mensup murahhasların ictimaını murat etmek her vakit doğru olması lâzım gelen mütalâa değildir. Onun için biz İzmir Kongresi hakkında bu yolda serdedilen itirazları beca bulmamaktayız.

Levent Şahverdi Arşivi

Bahusus bizde bütün sunuf-u iktisadiye henüz teşkilâta tâbi edilmemiş ve sunuf-u iktisadiyenin metalib ve müddeası mütebellir bir şekilde meydana konulmamış olduğu için bu gayri mütaazzıv sunuf-u iktisadiyenin böyle umumî iktisat kongrelerine iştiraki o sınıflardan herbiri için daha ziyade lüzumlu bir hareket addedilmek lazım gelir. Zira, bu umumî kongrelerde memleketin her tarafından gelmiş muhtelif sunuf-u iktisadiye erbabından her biri kendi hem-meslekleri ile dahi tanışarak, her meslek erbabı arasında iştirak ve tesanüt fikri ve meslek teşkilâtı arzusu tebellür eder. Bu suretle memleketin her köşesine şamil muhtelif teşkilât şebekelerinin vücude gelmesine imkân hasıl olur. Gerek sunuf-u iktisadiyemizin bugünkü hallerine gerek yeni şerait-i iktisadiyemizin mahiyetine göre İzmir Kongresinin mukarreratı yalnız memleket efkâr-i umumiyesine ve Hükûmete karşı serdedilmiş bir takım metalib ve âmâlden ibaret olacaktır. Bu cihetle yalnız tenvir ve ikaz vazifesini ifa edecektir.

Hükûmet İzmir İktisat Kongresi vasıtasıyla bütün memleketin uzviyet-i iktisadiyesinin nabzını yoklamış olacaktır. Ve yoklama neticesindeki teşhisten umum siyaset-i iktisadiyesi için çizeceği hatt-ı hareket programında pek ziyade istifade edecektir.

Kezalik, efkârı umumiye memleketin hayat-ı umumiye-yi iktisadiyesinde ne gibi ihtiyaçlar olduğunu hakiki bir surette öğrenip, bu ihtiyaçların tatminine ne surette çalışılacağına dair müsbet ve mütebellir fikir ve kanaatler peyda edecektir. Ve siyasî fırkalar kendi umumi programlarını tertib eder iken Kongrenin bu mukarreratından pek ziyade istifade edeceklerdir. Ve o mukarrerattan birçoklarını fırkanın programına mal ederek, o muhtelif sunuf-u iktisadiyeden bir çoklarını kendi fırka bayrakları altına celb ve cem edeceklerdir. Bu hal memleket müstahsillerini memleketin idare-i mukadderatında mühim bir âmil mevkiine isâl edeceği için yalnız sunuf-u iktisadiyenin değil aynı zamanda memleketin dahi hayır ve menfaatına hadim olacaktır.

İşte, bizim fikrimiz ve kanaatımıza göre İzmir İktisat Kongresinin fevaid-i melhuzası bunlardan ibarettir. Bunlar da ehemmiyet ve menfaat cihetiyle küçük görülecek şeyler değildir. Ahmet Cevdet. *[İkdam, (14 şubat 1923), s.1.]*

11. Ticaret Âleminde Bir Dönüm Noktası [Ahmet Hamdi (Başar)]

[No. 22]

Ticaret sahasında büyük bir sarsıntı olacaktır - İzmir İktisat Kongresine bu hususta da bir vazife terettüp etmektedir.

Lozan Sulh Konferansı esnasında nakit ve tahvilât borsasında türlü ve mütenevvi şekilde muhtelif fiyat temevvücatı oldu. Fiyatlar vaziyet-i siyasîyeye göre indi çıktı.

Levent Şahverdi Arşivi

Şimdi, borsa ve piyasada nakit ve eşya ile meşgul herkesin bir birine sorduğu, vekaiden keşif ve istihraca çalıştığı bir şey varsa o da borsa fiyatlarının bundan sonra lehimizde mi, yoksa aleyhimize mi tebeddül edeceğidir. Bu sualler tabii vaziyeti hazıranın sulh ile neticelendiğine nazaran mevzu-u bahistir. Yoksa yeni bir harp başlarsa borsanın tamamen altüst olacağına şüphe yoktur; ve şimdiden tahminler yürütmek imkânı da mevcut değildir. Bundan dolayıdır ki sulhun akdi ihtimali dairesinde serd-i mütalâa ediyoruz. Yarın sulh olduktan sonra paramız mı düşecek, paralarımı düşecek?

Eğer paramız düşecek ise, eşya ve tahvilât fiyatları yükselecek demektir. Şu halde piyasada en büyük faâliyet eşya ve tahvilât iddihar etmek ve vakit olan sermayeyi hattâ tedavülden bile kaçırarak eşya haline kalbetmek suretinde olacaktır. Şayet ecnebi kambiyosu düşecek ise bil'akis elde eşya tutmak tehlikeli bir hareket olur. Çünkü bu takdirde bilumum eşya tenezzül nispetinde fiyatından kaybedecek ve ticaret bilançoları azçok mühim zararlar ve açıklar karşısında kalacaktır. Bilfarz, İngiliz lirasının 800'den 400'e inmesi 10.000 lira sermayesini şekere yatırmış bir adamın elinde ancak 5000 liralık şeker kalması demek olur. Görülüyor ki kambiyonun terfih veya tenzili şeklinde her iki hadisenin de ticaret sahasında birbirine makûs neticeleri hissolunacaktır.

Bu gün ticaret erbabını düşündüren en mühim mesele tenzile mi yoksa terfihe mi göre hazırlanmak lazım geleceği noktasıdır. Bunun için kati hiç bir şey söylemek kabil olmadığına göre, umumî bir surette tereddüt icra-i hükmetmektedir. Fakat bu tereddüt devresi ne kadar uzarsa uzasın herhalde neticede büyük bir tahavvül olacak ve bu tahavvülün geçit zamanında piyasa için müfit veya muzır hadisat husule gelecektir.

Fikrimizi daha ziyade tavzih edelim:

Harb-i Umuminin ani denecek şekilde hitamı ve mütarekenin ilânının bütün Türkiye ticaret aleminde müthiş bir sarsıntıyı mucip olduğu mâlûmdur. Harp dolayısıyla eşya fiyatları alabildiğine yükselmişti. Mütârekenin ilânı üzerine hariçten bir çok eşya gelmek ihtimâl ve imkanı mevcut olduğu için kambiyo tesirinden hariç olmak üzere bizzat eşyanın fiyatları umumi bir şekilde tenezzül etti. Ticaret erbabımızın çoğunun ellerinde büyük harp stokları var idi. Bu tenezzül-ü azim dolayısıyla bu mallar fiyatlarını o kadar kaybettiler ki harp ihtiyaçlarının ve o zamana ait ticaret şeklinin doğurduğu birçok müesseseler, şirketler iflas etmek veya inhilâl etmek mecburiyetinde kaldı.

Şimdi vekayi fiyatların ikinci ve ani bir tenezzülünü intaç edecek şekilde ilerlemekte gibi görünüyor.

Türkiye her veçhile hür ve istiklaline sahip olarak şanlı bir sulh akdetmeğe muvaffak olunca kendi piyasalarında ecneb-i evrak-ı nakdiyesinin kazandığı müthiş fiyatları tabii

Levent Şahverdi Arşivi

ilelebed muhafaza edemez. Paramıza ait olan iktisadî esbap kuvvetli bir surette mevki-i malîmizi tahkim ve tarsin etmektedir. Adeta Türk parası en emin ve kuvvetli hükûmetlerin paraları ile mukayese edilebilir. Şu halde ecnebi evrak-ı nakdiyesinde az veya çok bir tenezzül gayr-i kabili ictinap olur.

Hattâ bize kalırsa, bu tenezzül tedrici olmaktan ziyade beklenen veya beklenmeyen herhangi bir hadiseyi müteakip ani olarak kendini gösterecektir.

Bu hadise karşısında piyasanın vaziyeti Mütarekeden sonraki vaziyetle -tamamen müşabih bir takım hareket ve müdahalât ve hadisat husule getirmek itibarıyla- teşbih edilebilir. Demek oluyor ki, ticaret piyasasında ikinci bir sarsıntı var. Agleb-i ihtimal eşya fiyatları ani bir suretle düşecek, paramız ve Türk tahvilâtı yine süratli bir şekilde terfi eyleyecektir. Biz henüz ticarî vaziyeti sarsıntılardan, himayesizliklerden mütemadi cebir ve tazyiklerden dolayı tarsin veya temin edememiş olan Türk ticaretine hitap ediyoruz. Yeni durulmaya başlayan muamelelerinde yarının bu sarsıntısını düşünerek hareket etmek dûr-endişliğinde bulunsunlar. Filhakika bu sarsıntı bundan bir kaç ay evvel olsa idi Türk tüccarı bu darbeden daha az mutazarır olurdu. Fakat artık ticaret macerasının yavaş yavaş Türk tacirlerinin üzerinde dönmeğe başlandığı sırasındayız. Binaenaleyh yarın herhangi bir tebdilin ilk tesirleri ve izleri bizzat kendi üzerlerinde hissedilecektir.

Ticaret âleminde yeniden yeniye kuvvetlenmek için sarf-ı mesai eden ve yeni yeni teşebbüslere girişen kimseleri meyûs edecek, şaşırtacak en büyük âmil ani darbeler ve sarsıntılardır. Harb-i Umumî esnasında «millî iktisat» kahramanlarının sun'i, gayr-i tabiî ve gayr-i ilmî müdahaleleri ile piyasalarımızda Türk erbab-ı ticareti de kuvvetlenmeğe başladı. Fakat birçok suî-istimallerle, müsaadat-ı mahsusalarla vücut bulmuş ve teessüsü için senelerce mesai sarfedilmemiş olan Türk ticaret âleminin inhilâl ve iflâs için yalnız bir mütareke devrindeki sarsıntı kâfi geldi. Şimdi de bizzat ihtiyacın kendisinden, doğrudan doğruya arzusundan doğan bir faâliyet ve mecburiyet ile tüccarımız hareket halindedir. Onlara kendi yeni faaliyetlerinde nevmidî verecek her türlü hadiselerden kendilerini kaçındırmak lazımdır.

Hulasâ, önümüzde bir inkılâp devresi var. Bu devreyi düşünerek hazırlanmamış olanlar, vekayiin gayr-i kabil-i taviz olan cereyanlarına gelişi güzel atılıverenler hayatlarını tehlikeye koyacaklarından şüphe etmemelidirler. Bu intikal devresine şahsen tüccar-ı alakâdar olarak buna göre hazırlanmakla beraber, umumiyetle kitle halinde ticaret erbabının ve Hükûmetin de bu geçit mıntakasını mümkün mertebe az sarsıntı ile geçirmeğe yardım eden bazı tedbirler ittihaz etmesi lâzımdır. Yarın İzmir'de açılacak olan İktisat kongresinin bu mühim mesail ile bir suret-i ciddiyede meşgul olması temenni olunur. Ahmet Hamdi (Başar). *[Tevhid-i Efkâr, (15 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

12. Türkiye İktisat Kongresinin Önemi [Orient News]

[No. 23]

Türk zimamdarları birinci defa olarak Türkiyede bir iktisat kongresi akdi için teşebbüsatta bulunmuşlardır. Bu Kongrenin dün İzmir'de ahiren Anadolu'da uzun tetkikat-i iktisadiyede bulunan Mustafa Kemâl Paşa tarafından açılması ehemmiyetini tezyid etmiştir. Kongrenin sulhun akdinden ve binaenaleyh İtilâf Devletleri ile tesis-i münasebet etmezden evvel in'ikat etmesi şayan-ı teessüftür. Bu sulh Lozan'da akdedilmiş olsa idi akabinde İktisat Kongresinin in'ikat Türkiye için bir fal-i hayır olacaktı. Sulh akdi tehire uğramıştır. Bununla beraber, Kongrenin ehemmiyeti ve kıymeti bakidir.

Bu Kongrenin kıymeti Kongreye iştirak edecek olanların tamamen Türklerden olmasındadır. Türkiye istikbâlde kendi iktisadiyatına ve kendi sermayesine istinad edecektir. Bunu yalnız Türkiye'nin zimamdarları arzu etmekte değil, vaziyet-i hazıra da bunu istilzam etmektedir. Şark-ı Karib uzun bir müddetten beri birçok muharebelere sahne olmuştur. Binaenaleyh, vaziyet o derece müşevveştir ki ecnebiler Türkiye'ye sermaye getirmekten korkmaktadırlar. Sulhten bile sonra Türkiye'ye sermaye gelebilmesi için uzun bir zaman geçmesi lâzım gelecektir. Binaenaleyh, Türkiye her zamankinden ziyade kendi menabiine istinad etmeli ve bu menabiin tekemmülüne ve iktisadi inkişafına ehemmiyet vermelidir. Avrupa Türkiye'nin kendi menabii ile kendi başının çaresine bakmasına büyük bir merakla seyirci olacaktır. Türk milletinin istikbâldeki mücadelesi mazideki mücadelesi kadar hararetli olacaktır. İşte milleti bu mücadeleye hazırlamak bakımından İzmir Kongresinin ehemmiyeti pek büyüktür. *[Vakit, (17 şubat 1923), s. 3. Aynı makalenin oldukça farklı bir nakli için bk. Tevhid-i Efkâr, (17 şubat 1923), s. 3 ve İkdam, (17 şubat 1923). s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BÖLÜM 2

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NE VARAN HAZIRLIKLAR

I. İKTİSAT VEKÂLETİNCE YAPILAN HAZIRLIKLAR VE HEYET-İ FAÂLE'NİN ÇALIŞMALARI

1. İktisat Vekâletince Ayrıntılı Bir Raporun Hazırlanışı

[No. 24]

İktisat Vekâletinin ihzarî tedabiri üzerine şubat ortasında İzmir'de in'ikad edecek olan Türkiye İktisat Kongresi'nin suret-i teşekkülü ve faâliyet ve içtima şeraiti hakkında İktisat Vekâletince mufassal bir program yapılmış ve lâzım gelenlere telgrafla tâmimen bildirilmiştir. İktisat-Vekâleti bu Kongre'ye fevkâlade ehemmiyet vermektedir. Kongre'nin esna-i ictimaında İzmir'de teşhir edilmek üzere birçok makine, alat ve edevat getirilmesi için de ecnebi fabrika ve müessesesatına iş'arât-ı lazime de bulunulmuştur. *[Hakimiyet-i Milliye, (3 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 25]

İzmir'de in'ikad edecek olan Türkiye İktisat Kongresinin faâliyeti hakkında bir program tesbitine karar verilmek üzere bazı zevat İktisat Vekâletine davet edilmiş ve bu hususta

Levent Şahverdi Arşivi

evvela bir heyet-i faâle teşkili takarrür etmiştir. Heyet-i Faâle azası olarak Osmanzade Hamdi bey Ertuğrul, Enver bey İzmir, Necati bey Saruhan, Vehbi bey Konya, Reşat bey Saruhan, Hacı Bekir efendi Konya, Posta ve Telgraf Müdür-ü Umumisi Sabri ve tüccardan Ali İhsan beyler intihap edilmişlerdir. Hacı Bekir efendinin Heyet-i Faâle riyasetine intihabı memûldür. Kongre için İzmir Belediyesi faâliyete başlamış ve davetliler için otel ve lokantalarda istihzarata başlanmıştır. Kongre'de müzakere edilecek olan mesail meyanında gümrükler, usul-ü himaye, şirketler, âşar ve vergi mesaili ile vesair iktisadî ve ziraî mesaildir. Heyet-i Faâle kat'i programı tesbit etmek üzere perşembe günü tekrar içtima edecektir... *[Hakimiyet-i Milliye, (16 kânun-u sâni 1923), s. 3. Aynı mealde Vakit, (16 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

[No. 26]

Ankara: 17 kânun-u sâni (hususi muhabirimizden) - İzmir'de şubatın onbeşinde akdedilecek olan İktisat Kongresinin merasim programı geçen gün teşekkülünü bildirdiğim Heyet-i Faâlece ihzar ve ikmal olunmuştur. *[Vakit, (18 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 27]

İktisat Kongresi Heyet-i Faâlesince Kongre'nin merasim-i in'ikadiyesi hakkında kat-i bir program tesbit edilmiştir. İktisadi program dahi ikmal edilerek heyeti umumiyesi ile İzmire tebligatta bulunulacaktır. Kongre Heyet-i Faâlesi bugün Müdâfaa-i Hukuk Grubu Heyet-i Umumiyesi ictimaının nihayetinde ve Meclis müzakerâtından evvel tekrar ictima ederek iktisadî programın itmamına çalışacaktır. *[Hakimiyet-i Milliye, (18 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 28]

İktisat Kongresi Heyet-i Faâlesi dün öğleden sonra akd-i ictima ederek merasim ve teşrifat programını tesbit etmiştir. İktisat Vekili Mahmut Esat bey huzuru ile bazı mevaddı hakkında müzakeratta bulunmak üzere bugün öğleden evvel saat onda Posta ve Telgraf Müdüriyet-i Umumiyesi binasında ictima edilecektir.

Tüccardan Ali İhsan bey tarafından tanzim olunan iktisat programı tetkik ve münakaşa edilecek ve İzmir mebûsu Enver bey vedaatile İzmir'e gönderilecektir. *[Hakimiyet-i Milliye, (19 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 29]

İktisat Kongresi Heyet-i Faâle azaları dün Telgraf ve Posta Müdür-ü Umumisi beyin odasında ictima ederek Kongre'ye ait tanzim kılınan talimatı küçük bir tashih ile kabul etmiştir... *[Tan, (28 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 30]

Ankara: 18 kânun-u sâni (muhabir-i mahsusumuzdan) - İzmir meb'ûsu Enver bey İktisat Kongresine ait mevaddı hamilen şehr-i mezkûra hareket etmiştir. *[Vakit, (19 kânun-u sâni 1923),s. 3.]*

2. Heyet-i Faâle'nin Türkiye'nin İktisadî Durumunu İnceleyen ve Kongre'nin Ele Alacağı Sorunları Belirten Raporu

[No. 31]

İzmir İktisat Kongresi

1. *Türkiye'de kredi meselesi,*
2. *İstihsalin tanzim ve tezyidi*
3. *Gümrük meseleleri*
4. *Vergiler*
5. *Vesait-i nakliye*

1. Türkiye'de kredi meselesi

Türkiye'deki iktisadi teşebbüslerin garpte görülen mebzuliyet ve vüs'atle çoğalmaması sebeplerinden en mühimini Türkiye'de kredi teşkilâtının pek gayri mütekâmil bir şekilde olmasında görüyoruz. Memleketimiz maalesef henüz ayniyat ve kısmen para mübadele devrelerinde bulunmakta olduğundan sanayi, ziraat ve ticaret teşebbüsleri için icap eden mebzul sermaye ve kredileri bulamamak ıztırarında olan erbab-ı teşebbüs azim işlere girememektedirler.

Garbin aşikar olan iktisadi faikiyyeti önünde vaziyet-i hazırasını muhafaza ile iktifa etmeyecek olan Türkiye, garp ile arasındaki mesafe-i iktisadiyeni sür'atle azalıp kısalması için lazım gelen her türlü teşkilatı temin eylemek ve içinde bulunduğu devre-i iktisadiyeden sür'atle çıkıp gurur-u milli ile mütenasip daha mütekamil iktisadi devrelere girmek için çalışmak mecburiyetindedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye'nin tarihinde ilk defa olarak görülen ve netayici itibarıyla pek şamil olan muazzam bir zaferden sonra artık Türk'ün maşerî hayatını elde kuvvetli surette temin ve onu refaha doğru en emin yollarda sevk etmek zamanı gelmiştir. İşte, bir taraftan garbin faikiyetine nihayet vermek ve diğer taraftan dünyanın en aziz milleti olan Türkleri refah gayesine eriştirmek için yapılacak şeylerin başına iktisat teşkilatını koymak iktiza eder. Teşkilat-ı iktisadiyesi olmayan ve kredi müessesatı bulunmayan bir memleket, diğer içtimai müessesatında ne kadar kuvvetli olursa olsun, uzun zaman payidar olmayacağından Türkiyemiz için evvel emirde o teşkilat ve müessesatın temini en hayatı mesailden biri olmak icap eyler.

Bu güne kadar grap sermayesinin maalesef baziçesi idik; bu güne kadar memleketimiz hayat-ı iktisadiyenin hemen her sahasında garbın tavassut ve delaletine muhtaç idi. Filhakika memleketimize yerleşen ecnebi bankaları tarafından himaye olunan bir takım ecnebi müteşebbisleri en ağır ve iktisad-ı milliyi alel ekser rahnedar edecek şeraitle Türkiyemiz'de bazı âsâr-ı umran vücude getirdiler; ancak gerek nakliyat ve gerek sanayi ve ticaret sahalarında vücude getirilen bu âsâr-ı ümran ile beraber Türkiye siyasi ve iktisadi bir çok zararlara duçar oldu Ecnebi kredi ve sermayesine elbette muhtaç bulunan memleketimiz bundan sonraki teşebbüsat-ı ümranperveranesinde o kredi ve o sermayeden yine istifade etmekte devam eyleyecektir. Ancak, bunların siyasi mezahirini ve milli iktisat ile tev'em olmayanlarını suret-i kat'iyede red eyleyecektir. Diğer taraftan, Türkler kendi başlarına milli sermaye ve kredi müesseselerini tesis ile memleketlerinin hayat ve terakkisine en faal bir surette çalışacaklardır.

Türk hayat-ı iktisadiyesinde para maalesef ehemmiyet-i fevkaladeyi haiz olmak üzere görülmekte ve teşebbüsat-ı iktisadiye için paradan başka ayrıca krediye hemen hiç atf-ı ehemmiyet kılınmamaktadır. Halbuki yalnız para ile faâliyet-i iktisadiyede bulunmak ve paranın temin eylediği krediden ayrıca istifade eylememek en ağır iktisad-ı millî hatalarından biridir. Garbın göz kamaştıran iktisadi terakkisinin yalnız ve yalnız para ile temin edildiğini zan etmek azim bir zuhûldür. Para bugün vasıta-i tedavül olmaktan yavaş yavaş çıkmak üzeredir. Yalnız teminat mahiyetini iktisap eylemek tekâmülü içindedir. Dünyada tedavül eden servetlerin ancak küçük bir kısmıdır ki paradır. Geri kalan mühim kısmı kâmilen kredi evrakıdır. Hayat-ı iktisadiyenin iki rükn-ü aslisi olan istihsâl sermayesi ve tedavül sermayesi bugün kredi usulüyle temin kılınmakta ve garpta görulen muazzam nakliyat müesseseleri, sanayi ve ticaret müesseseleri bilhassa kredi ile işlemektedir. Paranın bir diyardan diğer diyara nakli hem tehlikeli ve hem son derece pahalıdır. Halbuki bu nakil kredi usulü ile hem çabuk ve hem daha ucuzdur. Fazla olarak kredi ile hayat-ı iktisadiye daha vüs'at ve bilhassa daha elâstikiyet kesbeyler, daha vüs'at peyda eyler. Zira

Levent Şahverdi Arşivi

krediyi temin eyleyen paradan azami derece istifade eylemiş olur. Paranın kabiliyet-i harekiyesi son derece az olduğu halde kredinin hareketi daha çabuk ve daha sehildir. Bu hareketinden dolayıdır ki zamanımızda en mühim bir rol ifa eyleyen ve son yarım asırdan beri muhayyer-ül ukul terakkiler gösteren sanayi hayatında kredisiz iş görmenin, teşebbüsatta bulunmanın kat'iyen imkânı yoktur. Garp milletleri bilhassa sanayileriyle birbirine rekabet etmektedirler. Zira müsbet olan bir hakikattır ki milletler ancak terakkiyat-ı sanayileri ile azami zenginliğe ve azami refaha nail olmaktadırlar. Bugün yalız ziraat ve yalnız ticaretle azami derecede zengin olmanın ihtimali yoktur. Halbuki sanayiin inkişafı garpteki hayat-ı sanaiye gösteriyor ki, ancak bankaların teşekkül ve tekâmülü ile mümkün olabilmiş ve kredi mesailinin temin kılınması ile vücud bulabilmiştir.

Türkiye'miz şuabat-ı iktisadiyesinin hepsinde hamleler atmağa mecburdur. Ziraat bu günkü şeklinden daha mütekâmil bir şekle girecektir. Ve bunu temin eyleyecek para-yı iktisadi değil kredi-yi iktisadidir. Binaenaleyh yalnız alât-ı ziraiye getirmekle ve memleketi insanla doldurmakla ziraatın tekâmülü mümkün olamaz. Ziraatımız ziraat bankaları ve onların kolay, ucuz ve seri işlemeleri ve kredi tevzi eylemeleri sayesinde tekâmül eyleyecektir. Türkiye Ziraat Bankaları bugünkü şekillerile bu şeraiti temin edememektedirler. Binaenaleyh, behemahâl ıslah olunmalıdırlar. Keza hayat-ı ticariyeyi temin eden millî bankalarımız yoktur. Bugün herhangi bir tüccar gerek dahilde ve gerek hariçteki muamelât-ı ticariyesini ya nakden ifa veya ecnebi bankalara arz-ı iftikar ile temin eyler. Türkiye kendi millî prensipleri dahilinde ticaret kredisi veren bankalara şiddetle muhtaçtır. O tarzda bankalar ki muamelâtı kırtasiyecilikle değil belki vâsi görüşle sevk olunan millî iktisat prensiplerinden mülhem olsun, bilhassa İstanbul'da her türlü Osmanlı ünvanlarıyla tesis olunan ve uzun müddetlerle Türkiye hayat-ı ticariyesine hâkim bulunan bankalara karşı Türkler tarafından idare olunan millî ticaret bankalarına şiddetle lüzum vardır.

Türkiye sanayii ile doğrudan doğruya alâkadar bankalar maalesef memleketimizde mevcut değildir ve bundan dolayıdır ki Türkiye iktisad-ı sanayisi bu gün son derece geri bir halde bulunmaktadır. Gerek Alman ve gerek Amerikan ve İngiliz sanayi tarihinin tetkiki ile görülmektedir ki, sanayiin tekâmülü ancak ve ancak banka hayatının tekâmülü ile muvazi olarak gitmiştir. Sanayi bankalarının azamet ve ehemmiyeti ile mütenasip olarak sanayi ve fen terakki ve tekâmül edebilmiştir. Pek tabii olan şu hakikat sanayide kullanılan sermaye ve kredinin alel ıtlak fertler ve şirketler tarafından temin edilememesi esbabından tevellüd etmektedir. Fertler ve şirketler bankalarla beraber çalışmadıkça sanayiin terakkisi mevzu-u bahs olamaz. Türkiyemizde bilhassa öyle sanayi bankaları lâzımdır ki kendi sermaye ve kendi kredisiyle müessesat-ı sınaiyeyi vücude getirsin ve bilhassa onları kredi evrakı mukabilinde halka devreylesin. Sanayi erbabına azami teshilât gösterecek ve süratle muamele yapacak sanayi bankalarına şiddetle ihtiyaç vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

İşte iktisadi hayatın ayrı ayrı her safhasını tenmiye maksadı ile tesis olunacak banka müesseselerinin ortasında bütün bu sermaye ve kredilerin devr-i hareketleri içinde nazımlık vazifesini görecek millî bir devlet bankası bulunmak zaruridir. Bir taraftan, devletin banka siyasetini temin ve diğer taraftan bankonot ihracı ile devlet kredisini tanzim eyleyecek böyle bir merkezi büyük banka ile hayat-ı iktisadiyemiz bugünkü ihtiyaçlarının en mübremlerini olsun temin eylemiş bulunur ve beynelmilel iktisat dünyasında sağlam ve kuvvetli bir mevki ihraz eyler.

Bankalar şirket halinde teessüs ettikleri takdirde hareket ve faaliyetleri daha emin ve menfaatleri daha şamil olacaktır ki bilhassa bu gibi banka şirketlerinin teessüsleri son derece elzem ve şayan-ı tavsiyedir.

2. İstihsâlin tanzimi

«İstihsâlin tanzimi» meselesini ikiye ayırarak tetkik edebiliriz :

(i) Ziraî istihsâlin tanzimi

(ii) Sınaî istihsâlin tanzimi

(i) Ziraî istihsâlin tanzimi

Türkiye'nin istihsal-i ziraîyedeki en mühim vasf-ı iktisadîyesi memleketimizin «köylü istihsali» üzerine müesses olmasıdır. Bizde köylüler umumiyetle kendi ev ve aile ihtiyaçlarını temin için ziraatle meşgul olurlar. Memleketimizdeki ziraî faâliyet meselâ Şimalî Amerika'da olduğu gibi «ticaret için istihsâl» gayesine matuf değildir. Vakıa, köylü istihsâl ettiği mahsulden bir miktarını satar. Fakat esasen dar bir mikyasta cereyan eden bu satış daha ziyade köylünün kendi ihtiyacat-ı şahsiye ve beytîyesine yarayan diğer eşyayı satın alabilmeğe lâzım olan parayı tedarik içindir. Yoksa, umumiyetle köylümüz vâsi mikyasta satış gayesini takip eden bir müstahsil-i ziraî değildir. 1329 [1913] senesi ziraat istatistiki tekmil Anadolu'da ancak 64 bin km. murabbaı yani 70 milyon dönümlük toprağın ekildiğini gösteriyor. Nüfus başına vasati 9, 10 dönüm ancak isabet ediyor demektir. Yine 1329 [1913] ziraat istatistikine göre yani Irak ve Suriye dahil olduğu halde memleketimizde iki buçuk milyon tonu biraz mütecaviz miktarda buğday istihsal olunmuştur. Yuvarlak hesap ile 100 insan başına senede 25 ton, bir insan için de senede 250 kilo buğday isabet eder. Bu miktar aşağı yukarı bir insanın bir senelik ekmek ihtiyacına ancak tekabül eder. Bu hesap nispeten feyizli bir sene olan 1329 [1913] senesine aittir. Ondan sonra seneden seneye arazi daha az ekilmiş, istihsâl daha azalmıştır.

İstihsal azalınca fazla ihtiyacın temini için behemahâl hariçten istihlâk maddeleri tedariki ve büyük şehirlerimiz için hattâ buğday, un celbi zaruridir. Bu menfi vaziyet bittabi memleketimizin vaziyet-i umumiye-yi iktisadîyesini de menfi bir hale sokmaktadır. Daima

Levent Şahverdi Arşivi

hariçten alıcıyız ve daima verecekli ve borçlu kalıyoruz. Binaenaleyh ziraî istihsâlimizin tanzimi zaruridir. Bittabi bu tanzim vasf-ı iktisadî-i ziraiyesi olan «köylü istihsali» esasına istinad edecektir. Ancak köylünün kendi evi ve ailesi için olan küçük istihsâli yerine bütün Türkiye'nin ihtiyacını istihdaf edecek olan «büyük ve faâl bir istihsâlin» ikamesiyle kabil olabilecektir.

Bu gayenin husulü için köylülerimizin münferit istihsâlleri yerine, kuvvetlerinin bir araya toplanarak büyük istihsâlin temin-i husulü ve bunun için «ziraî istihsal kooperatiflerinin» teşkili zaruri görülmektedir. Bu, kooperatiflerin köylülerimizin, halkımızın «kendi teşebbüsleri ile mi» yoksa devlet tarafından kavanin-i mahsusa vaz olunmak suretiyle bütün köylerden başlayarak devlet teşebbüsü ile mi teşkili hususu şayan-ı tetkiktir. Bu suretle teşekkül edecek kooperatiflerin başına muamelât ve faâliyet-i umumiyesi ıslah ve asıl gayesi tayin edilmek üzere meselâ «Ziraat Bankasının» geçirilmesi ile meydana getirilecek olan «Türkiye köylü istihsal birliklerinin» tesis ve teşkili İktisat Kongresinin tetkik edeceği en mühim bir mesele-i iktisadiyedir.

Köy istihsâl birliklerinin mahsullerini satın alarak dahilî ve harici piyasalara sevk ve füruht etmek üzere «satış kooperatifleri» ve bunlara gerek istihsâl gerek satış işlerinde kredi temin ve tevzi etmek üzere «itibar kooperatifleri» teşkili Türk iktisad-ı ziraisinin en mühim kurtuluş çaresi olarak görülmektedir.

. Saniyen, Türk iktisad-ı ziraisinin ikinci mühim bir kurtuluş çaresi de memleketin bütün istihsâl yolunun yalnız bir kısım insanlara yükletilmeyerek bütün Türkiyelilerin bu istihsâl meselesinde alâkaları olduğunun kabulüdür.

Türkiyemizin nüfus-u umumiyesi on milyon addolunursa (çocukları, yaşlıları, hastaları, askerleri, doğrudan doğruya istihsâl-i zirai ile meşgul olmayan memurları, tacir ve esnaf zümrelerini, mekteplerde tahsil ile meşgul olan evlâd-ı memleketi) hariç bırakınca göreceğiz iki bu on milyon kişiden fiilen zirai istihsâlle meşgul olan köylülerin adedi nihayet beş milyon kişidir. Şu halde, umum nüfusun 5/10'i müstahsil, 5/10'i gayri müstahsildir. Gayri müstahsal olan nısıf halk yaşamağa, gıdaya ve temin-i ihtiyaç edecek. maddelere muhtaçtır. Fazla olan bu gayri müstahsil sınıfların ihtiyaçları daha fazla ve daha mütenevvidir. Şu halde nebice 5/10 olan köylüler diğer nısfı beslemeğe mecbur kalıyor. Demek ki, bir müstahsil kendisi ile beraber diğer bir adam için çalışmaktadır. Köylünün kendisi için lâzım olan sây'ini günde sekiz saat addetsek diğer kimse için de ikinci bir sekiz saat ki cem'an onaltı saat çalışması icap ediyor. Bunun da neticesi köylünün yorulması, yıpranması, kudret-i istihsaliyesinin azalması, ve nihayet memleketin vaziyet-i iktisadiyesinin rahnedar olmasıdır. Bundan maada müstahsil sınıfın bu azim mesaisi karşısında gayri müstahsil sınıfların lâkaydisi ve inkıyatsızlığı çok elimdir. Bu mühim derde çare

Levent Şahverdi Arşivi

aramak ve gayri müstahsil zümrelerin istihsal-i ziraiye iştirak ve alâkalarını temin tarzlarını tetkik etmek Kongre'nin mühim vazifelerindendir.

(ii) Sınaî istihsalin tanzimi

Memleketimizde sanayi-i ziraiye ve değirmencilik hal-i ibtidaiyededir. İstanbul gibi büyük şehirlerimiz memalik-i ecnebiyeden un ibhaline mecbur oluyorlar. Sütçülüğe, meyvacılığa müteallik sanayi-i ziraiyemiz ise hemen yok denecek derecededir.

Anadolunun dahil şehirlerinde Avrupa malı reçellerin, konservelerin, peynirlerin, tereyağlarının satıldığı çok defa görülmektedir. Sanayi-i nesciye, şeker imali, ispirto istihsâli gibi büyük sanayi-i ziraiye ise memleketimizde mefkuddur.

Türkiyemizin madenciliği de çok ibtidaîdir. Ormanlarımızdan istifade imkânı bilhassa bugün cari olan usulümüze göre ormanların münferit küçük müteahhitlere ihalesile kat'iyat icrası ve adi tarzlarda cinsi adi kereste imali suretinde pek ibtidaî bir haldedir.

«Asıl sanayiye» gelince memleketimizde hemen teessüs edememiş bir haldedir. Gerek köylerimizde, gerek kasaba ve şehirlerimizde her nev'e dahil olmak üzere bütün sanayi kaabiliyetimiz (el işçiliği ve imalâthane) devre-i ibtidaiyesindedir.

Unlarımızı hâsıl eden değirmenlerimiz harap ve perişan ve kudretleri dûn olan su ve yel değirmenleridir. Orada burada küçük mikyasta buharlı değirmen müesseselerine tesadüf olunursa da bunlar hiç mesabesindedir.

Süt sanayiimiz köylü kadınlarımızın tarla ve ev işlerinden arttırabildikleri zamanlar zarfında imal ile kasaba ve şehirlerimizin pazarlarına satmak üzere getirdikleri yağ, yoğurt, peynirin ibtidaî bir tarzda imali devresindedir. Konservecilik hiç yoktur. Meyvalarımız ağaçlarında çürür, yahut az mikyasta kurutulur. İzmir'in üzüm, incir sanayii de mühim bir kudret-i sınaiyeye malik değildir.

Nesiç sanatçılarımız çulha ve destgâh işi devresindedir.

Ormancılığımız ve ormanlarımızın işletme tarzı ve kereste satıcılığımız çok geridir.

Demircilik, marangozluk, tuğlacılık gibi sanatlarımız da çarşılarımıza dağılan beş on dükkânın ellerinde kalmış ilk, ibtidaî devrededir. Halbuki :

Sanayi-i ziraiyenin her nev'ine dahil olacak kısımlar için ham madde yetiştirecek tarlalarımız, bağ ve bahçelerimiz mebzûldür.

Ormancılığa ait sanayii besleyecek ormanlarımız bol ve çoktur.

Asıl sanayie lâzım olan madenî ham maddelere de tabii bir surette memleketimiz mebzûlen maliktir.

Levent Şahverdi Arşivi

Şu halde inkişaf-ı sınaî çaresi nedir?

İşte bu çareleri aramak ve tetkik etmek Kongre'nin en mühim vazifelerinden biridir.

Sanayiimizin her sahasına ait kısımlarda el işçiliği ve küçük istihsal devresinden kurtularak «fabrika ve makine istihsaline ve büyük işletme devresine» süratle geçmemiz lâzımdır.

Cihan yürüyor, bütün müterakki memleketler yürüyor, intibah devrine girmiş olan Türkiye'nin yerinde sayması .kabil alamaz.

Sanayi istihsalimize ait safhalarda bize süratli bir inkılâp lâzımdır.

Bilhassa ham maddesi memleketimizde yetişen ve kolaylıkla yetişebilecek olan sanayiin bizde sür'atle tesis ve inkişafı zaruridir.

Mebzûl miktarda yün, yapağı, tiftik, pamuk, keten hasıl eden memleketimizde .pek kolaylıkla asri bir tekâmülün temini ve Türkiye'ye lâyık bir sanayi-i nesciyenin tesisi kabildir.

Ormanlanmızın vüsati, ormanlarımızda mevcut agaçlarımızın kıymetleri bizde «ormancılığa ait sanayiin» inkişafı için en mühim bir istinatgâhtır. «Sanayi-i ziraiye» bizde en suhuletle inkişaf edecek bir kabiliyettedir.

Sanayiimizin bütün aksamında münferit, dağınık ve kuvvetsiz bir haldeyiz. Bu hal ile hiç bir zaman karşımızdaki toplu, mutaazzıv ve kudretli garp ve Amerika sanayiine rekabet ve onunla cidal edemeyeceğiz. Bunun için sanayideki şiar-ı iktisadimiz «topluluk, taazzuv» olmalı ve bütün sınai kalkınmamız bu gayenin teminine matuf bulunmalıdır. İşte bu kısa tetkik bizi şu neticeye vasıl etmektedir:

1. Sanayiin bir çok sahalarında ferdîlikten topluluğa ve birliğe doğru gitmeliyiz. Bu da «sanayi kooperatiflerinin», «sanayi kredi müesseselerinin», «sanayi gayesile teşekkül edecek anonim şirketlerin» teessüsleri ile mümkündür.

2. Devlet kendisinin kuvvetli bir unsur-u iktisadî olduğunu nazarı-ı dikkata alarak yalnız fertlerin teşebbüsleri ile dahi kooperatif veyahut anonim şirketler ile başa çıkılamıyan büyük sanayi iktisatlarında işrad ve iştirak ile halka yol göstermelidir.

Bugünkü manâsıyla yalnız idare ve siyaset devleti olarak değil, belki iktisat devleti olarak Türkiyemizin sanayi sahasında mühim vazifeleri vardır.

Ticaretin tanzimi

İstihsâl ile istihlak arasında mühim bir saha da «mübadele»dir, «alış veriş»tir ve bir tabir-i diğerle «ticaret»tir. Burada «ticaret» tabirinden maksat mutlaka kazanç ve kâr ga-

Levent Şahverdi Arşivi

yesiyle, yapılan bir muamele değil, belki gerek kâr gayesi mevcut olsun gerek olmasın istihsâl ve istihlâk arasında tavassut eden bir ameliye-yi iktisadiyedir.

Ticaret muamelesi başlıca şu üç kısma ayrılabilir :

1. Köy, kasaba ve şehirlerde çerçilik, gezicilik gibi en ibtidaî şekillerinden başlayarak pazar mahalleri ve dükkân, mağaza şekillerinde cereyan eden alım ve satım muamelâtıdır ki buna «küçük dahilî ticaret» denilebilir.

2. Memleket dahilinde toptan alım ve satım muamelatından mürekkep olan «büyük dahilî ticaret».

3. İhracat ve ithalât muamelâtını büyük mikyasta ve toptan yapmaktan ibaret olan «ticaret-i hariciye».

Şimdi bu üç kısmındaki muamelât-ı ticariyemizde Türkiyemiz ne haldedir. Buna kısa bir nazar atfedelim :

1. «Küçük dahilî ticaret» pek iptidai ve gayr-i müterakki bir halde olmakla beraber memleketimizde en vüsatlı olan ticaret budur.

Gerek köylerimizde, gerek kazalaşmış olan büyük köylerimizde olsun, gerek büyük kasaba ve büyük şehirlerimizde olsun bu «küçük dahilî ticaret»e tesadüf ederiz. Diyebiliriz ki, «kasaba ve şehirlerimizde» ekseriyet-i azime-i halk küçük dahilî tacirlerdir. Esasen «küçük dahilî ticaret» ibtidaî bir halde devam edebilmek üzere küçük bir sermayeye azr-ı ihtiyaç eder. Elinde beş on parası olan herkes hemen herhangi bir şube-i ticaretle meşgul olmak üzere bir dükkan açar, kasaba ve şehirlerimizin çarşı ve pazarlarındaki yüzlerce küçük dükkânların medar-ı meşguliyeti budur. Havaic-i gıdaiye satan bakkallar, sıgaracılar, kasaplar, ekmekçiler ve sonra bunlara munzam olarak meselâ şekerciler, leblebiciler, tatlıcılar, aşçılar, kunduracılar ve en ziyade Avrupa emtiası satan hırdavatçılar, manifaturacılar, züccaciyeciler... ilh. hepsi küçük tacirlerdir. Hakikat-ı halde memleketin aleyhine ve zararına olarak, ve belki tacirin şahsî kârını temin etmek itibarıyla en çok müteammim olan küçük ticaret «manifatura» ticaretidir. Her büyük köyün ve kasabanın pek müteaddit manifatura dükkânı olduğuna tesadüf ederiz.

Her günlerin uzun saatlerini dükkân ve mağazalarında doğrudan doğruya istihsal mesaisiyle geçirmeyerek bekleyen bu küçük tacirlerin adedi binlercedir. Şu halde «küçük dahili ticaret» cidden üzerinde durulacak ve derin derin düşünülecek bir meseledir. İşi gücü sabahleyin erkenden harap dükkânını açarak köylülerin ve müstahsillerin getireceği yağ, yumurta, yoğurt, peynir, soğan, sebze gibi mevaddı alıp satmaktan ibaret olan ve kendilerinin sâylerinden memleketin kudret-i istihsaliyesi namına mahrum kalınan

Levent Şahverdi Arşivi

yüzlerce küçük tacire her kasaba ve her şehirde tesaadüf ederiz. Demek oluyor ki, «küçük ticaret» en mühim bir iktisat meselemizdir. Bu sahada devlete, vilâyetlere, belediyelere terettüp eden vazifeleri tetkik ederek umumi bir istikamet irae etmek Kongre'nin mühim bir vazifesidir.

Kasaba ve şehirlerde pazarları tanzim, haller vücude getirerek küçük erbab-ı ticareti bir araya toplamak, ticaretin alım satım kooperatifleri vücude getirerek kuvvetlerimizin fazlalarını tasarruf etmek lâzımdır: Bu babda belediyelere rüsûm tarh etmek salâhiyeti verilmeli, bu surette belediyelerin varidatı tezyit kılınarak ihtiyacat-ı belediye temin olunmalıdır.

2. Büyük dahili ticaret: Bu kısıma dahil olanı, muamelat ile sermayesi büyük olan kasaba ve şehirli tüccarlarımız meşgul olurlar. Bu tacirler memleketin bir taraf[ın]dan toptan aldıkları emvâl ve emtiayı küçük tacirlere devrederler; yahut erbab-ı istihlâke doğrudan doğruya büyük mikyasta satarlar «Büyük dahilî ticaret» muamelâtı hadd-i zâtında «küçük dahili ticarete» nazaran terakki ve inkişaf ile mefkur [?] etmiş değildir. Mamafih burada da lüzumundan fazla kuvvetleri tasarruf etmek ve büyük dahili ticarete nazım olmak yine mühim bir mesele-i iktisadiyedir.

3. İthalât ve ihracat-ı ticarî (ticaret-i hariciye): Memleketimizde bu ticaret esas itibarıyla şu vaziyettedir: Ham maddelerimiz, ihracat emtiamız doğrudan doğruya asıl mahreçlere satılamıyor.

İthalat emtiası doğrudan doğruya asıl menbalardan alınmıyor.

Bu ticaretle Türkler iştigal etmezlerdi. Meselâ, şimdiye kadar bir çok emtiamız için İstanbul bir tavassut merkezi idi. İstanbulda yerleşmiş gayri Türk unsurlar bu tavassutla meşgul idiler.

İhracat emtiamızı bizden ucuz alırlar, ithalât emtiasını bize pahalıya satarlardı; ve bu hal devam etmektedir. Bundan maada ithalât ve ihracat ticareti doğrudan doğruya (ziraî ve sınai) istihsâlatımızın inkişafına da müessirdir ve bu tesir daima zararlı olmuşrur.

Memlekette ne yetişiyor? Harice ne satmalıyız, hariçten ne almalıyız, nasıl almalıyız? Memleketin hangi mahsulât ve mamulâtı bizim ihtiyaçlarımızı temin edebilir? Temin etmiyorsa nasıl temin edebilir? Bu sualler irae ediyor ki «ticaret-i hariciye»miz meselesi olmaktan daha ziyade memleket meselesidir. Ve burada en mühim vazife devlete terettüp eder. Ticaret-i hariciye devlet tarafından milli iktisat zihniyeti ile sevk ve tercih olunmalıdır. Bu hususta devlet her türlü tedabiri ittihaz eylemeli ve bu babda halka terettüp eden vazife de tesbit kılınmalıdır. Herhalde orta yerde bir hakikat vardır ki ticaret-i hariciyenin muayyen bazı kısımları doğrudan doğruya devletin işi olmalıdır. Bazıları büyük

Levent Şahverdi Arşivi

sermayeli anonim [şirket] ve kooperatiflerin medar-ı iştigâli olmalıdır. Küçük ve zayıf sermayeler ticaret-i hariciye ile meşgul olamazlar. Binaenaleyh ticaret-i hariciyenin hangi aksamında devlete vezaif terettüp eyleyeceği ve o ticaretin hangi aksamının büyük sermayeli anonim ve kooperatif ticaret-i hariciye şirketlerinin zümre-i iştigaline dahil olabileceğini tayin ve irae etmek Kongrenin vazifesidir.

3. Gümrük Meselesi

Gümrük meselesi denilince «serbest gümrük» «hafif gümrük», «ağır gümrük», «men-i ihraç ve meni ithâl siyaseti» hatıra gelir. Bu meseleleri bundan maada «ihracatta gümrük», «ithalatta gümrük» olarak iki esastan mütalâa edebiliriz :

«Gümrük almak» demek devletin hazinesine para sokmak demek değildir. Gümrüklerden 10 milyon lira varidat alındığı söylendiği zaman alel ıtlak şayan-ı memnuniyet bir haber verilmiş olmaz. Belki çok kere bu yüksek rakkam memleketin zarar ve ziyanını ifade edebilir. Şu halde gümrük almak demek daha ziyade memleketin iktisadiyatını düşünmek gayesini istihdaf etmiş olmak demektir.

İhracat emtialarımız için:

Ham maddelerimizin ihracını teshil etmek mi yoksa men etmek mi lâzımdır? Meselâ pamuk, yün gibi başlıca ihracat emtianızı memlekette işletmek imkânı vardır. İktisat tarihinde devletler çok defa ihracat emtiasının ihracını men etmek istemişlerdir. Bunların da gayeleri memleket dahilinde bu ham maddelere müstenit sanayiin tesisini temin idi.

Şu halde Türkiyenin ham maddelerinden ihracı men olunmak lazım olan var mıdır? Yahut bilâkis bütün mevaddın ihracı serbest bırakılmak mı daha doğrudur? İhracât emtiasına ağır veya hafif gümrük rüsûmu vaz'ı ne dereceye kadar makûldur? Bunları tetkik Kongrenin mühim vazifelerindendir.

Öyle maddelerimiz olabilir ki ihracı tamamıyla men olunmak lâzımdır.

Öyle maddelerimiz olabilir ki ihracı tamamıyla serbest olmak lâzımdır.

Öyle maddelerimiz olabilir ki ihracı serbest bıraktıktan maada mükâfat vermek suretiyle himaye ve teşvik olunmak lazımdır.

Öyle maddelerimiz olabilir ki ihracına hafif bir gümrük resmi vaz'ı münasip olur.

Öyle maddelerimiz olabilir ki ihraçları men olunmaz, fakat ağır gümrük alınır.

Memleketimizin ziraî ve sınaî kabiliyetine göre bunları tetkik ederek bu mühim noktalarda devletin alâkadar mercilerine rehber olmak lâzımdır.

Levent Şahverdi Arşivi

İthalâta gelince :

Bu daha mühimdir. «Serbest mübadele ve açık gümrük» siyaseti bizim memleketimiz için elbette şayan-ı müdâfaa olamaz. Memleketimizin istihsâl-i ziraiyesini ve istihsâl-i sınaîyesini himaye ve takviye için biz «serbest mübadele» gümrük siyasetinde devam edemeyiz. Memleketimize girmek isteyen bir mal herhalde bizi düşündürecektir. Şu halde gümrüklerde «himaye» bizim esas prensibimiz olacaktır. Ancak :

Öyle emtia olur ki, gümrüksüz serbest ithalleri lâzımdır.

Yahut öyle olur ki, hafif gümrükle geçebilmelidir.

Öyle emtia olur ki, ağır gümrüğe tâbi olmalıdır.

İşte bu noktaları da tayin etmek Kongre'nin cümle-i iştigalâtındandır.

«Devlet Gümrükleri Rüsümat İdaresi» yalnız gümrük resmini alarak Maliye Hazinesine para tedarik etmek vazifesiyle mükellef teşkilat şebekesi değildir. Bilâkis bu şebeke memleketin faâliyet ve kudret-i iktisadiyesinin en büyük nazımlarındandır. Gümrükler bir varidat menbaı addedilmemelidirler.

Alel ıtlak serbesti-i ihraç ve ithal nasıl şayan-ı tecviz değilse, yine alel ıtlak memnuiyet-i ihraç ve ithâl veyahut ağır ihracat ve ithalât gümrüğü almak istemek de o kadar hatalıdır. Gümrük siyasetimiz iktisat siyasetimizin bir barometresi olmalıdır. Gümrüklerle düşünülecek şeylerden biri de gümrük muamelâtının teshili ve antrepolarımızın tanzimidir.

4. Vergiler

İktisadî meseleleri düşünürken bittabi en mühim mesele de «vergiler» dir.

Vergi devletin umumî masrafına iştirak hissesidir diye tarif edilir. Şu halde verilen «vergiler» ile yapılan «umumî masraf» arasında verenlerin umumi masraftan istifadeleri ve bu istifadenin vergi ile yüklenmiş oldukları yükün ağırlığı nispetinde olmasını temin en mühim bir meseledir. Bu güne kadar ki tecellisi ile devlet bir idare müessesesi olmuştur. Henüz devlet bir iktisat unsuru ve müesesesi değildir. Bu iki mefhumu birbirinden ayırmalıyız. İktisat müessesesinin masrafları daima müsmir ve müstahsil olmak lâzım gelir.

Az çok herkes devlete vergi verdiğine nazaran bu paranın daha çok müsmir ve müstahsil bir surette sarf olunmuş olmasını istemesi, devletin aldığı bu vergilerin manâsını bilmesi onun en büyük hakkıdır. Çorak yerlere akan gayri müsmir masraflar

Levent Şahverdi Arşivi

o fert ve o fertlerden mürekkep millet ve memleket için boş bir yük ve tahammülsüz bir ağırlık teşkil eder. Binaenaleyh evvel emirde devlet vergilerinin müsmir ve müstahsil gayeler için sarf olunmasını temin etmek yani doğru manâsıyla devletin «idare» müessesesi halinden «iktisat müessesesi» haline geçmesini talep eylemek en makul ve en haklı bir temenni olur.

Bir devletin bütçesine senede girdiği tasavvur olunan meselâ «50 milyon» lira hakikat-i halde büyük ve muazzam bir kudrettir. Devlet bu kudreti efrad-ı milletin emekleriyle, mesaisi ile husûle gelen bu muazzam yekûnu boş yere, çorak yere sarf etmemelidir. Halbuki idare müessesesi mahiyetinde olan, devletler alel ekser bu muazzam yekûnları gayri müsmir bir surette sarf ve heba ederler. Türk devletinin meselâ on senelik vergi ve varidatı vasati olarak «500 milyon» liradır. Bu ne azim bir meblağ, ne azim bir kudrettir. Bu muazzam malî sermaye ile devlet 'iktisat devleti' olsaydı neler yapamazdı ve bugün halâ bu mesele mevcuttur, «Maliye» öyle bir hazinedir ki birer birer toplar ve «Maliye» o birer birer topladığını en istifadeli bir tarzda değil, belki en az faideli bir surette yine birer birer sarf eden bir müessese olamaz. Hazineye bir senede toplanan para yekûnu hadd-i zâtında devlet kudretiyle bir araya sıkıştırılmış, teksif olunmuş millet parasıdır, millî sermayedir. Devletin elbette en mühim vazifesi bu teksif olunmuş sermayeyi yine kesif bir surette ve en çok iktisadî ve millî gayelere sarf etmektir. Devletin umumi idare ve vezaif ve teşkilâtı arasında ne hazindir ki doğrudan doğruya «millî iktisadiyat» için sarf olunan para toplananın %1'ine baliğ olmaz. Manevî istihsâl müesseseleri «maarif için» de bu nisbet yine %1'dir. Artık bu zararlı yoldan dönmek lâzımdır. Türkiye'de «millî sermaye» yoktur diyenler gafilâne bir hatâ irtikâp ediyorlar. Türkiye'de «millî sermaye» vardır. Devlet bundan «elli milyonunu» bir senede toplayabilmektedir. Şu halde Kongre'nin en mühim vazifelerinden biri de devlet için iktisadî sahaları irae etmek ve devletin idare devleti halinden çıkarak iktisat devleti haline geçmesini temin edecek yolları aramak ve göstermektir. Harpten sonra iktisadiyatımızda bu cihetle düşünülmelidir:

Vergiler denilince :

Bütün mevcut olan vergilerin birer birer tetkiki meselesi hatıra gelir. Ve sonra bu vergileri verenlerin vermeyenlere nazaran yüklendikleri yük düşünülmelidir. Meselâ lâlettayin iki vergiyi ele alalım: «Âşar», «temettu» vergileri. Âşar vergisi lâakal (18) milyon liradır. Temettu vergisi azami bir buçuk milyon lira toplanabilmektedir. Demek ki, âşar verenler yani ziraî müstahsiller, temettu vergisi verenler yani tüccar ve esnafa nisbetle (15) misli fazla vergi vermektedirler. Buna karşı denilebilir ki; köylülerin adedi tüccar ve esnafın adedinden çoktur. Fakat bu itiraz da haksızdır. Çünkü vergilerin alınmasında esas

Levent Şahverdi Arşivi

nüfus adedi değil, belki o vergileri verebilmek hususundaki kudret ve tahammüldür. Bundan maada köylü ağnam vergisi, yol vergisi, maarif hissesi, Ziraat Bankası hissesi gibi vergiler de verir ve sonra köylüler de müstehlik olmak itibarıyla gümrük ve istihlâk rüsumundan bir çoğu nihayet onlara rücu eder. Şu halde Türkiye halkının nısfından fazlası köylü ise bu beş milyon halk her halde diğer beş milyon halka nazaran çok ağır vergi yükü altındadır. Bu ağırlık tadil ve tevzi olunmak lâzımdır.

Bundan maada her verginin esas mahiyeti, suret-i cibayeti de birer birer tetkik mevzularıdır.

5. Vesait-i nakliye

Asr-ı hazır evlâtlarına geçmiş zamanlardaki terakki ve medeniyetin küçük görünmesi bilhassa zamanımızdaki vesait-i nakliyenin iktisap eylediği muazzam tekâmülden ileri gelmektedir. Filhakika buhar kuvvetinin keşfinden ve bu kuvvetin nakliyatta kullanıldığı tarihten beri dünyanın sathı ve insanların yaşayışı tamamile değişti. Bugün buhar kuvvetini bile az görmekte olan cihan-ı medeniyet elektrik devrine girmek ve bu suretle yeni hayatın şekil ve mahiyeti de bu yeni devr-i tekâmülden dolayı büsbütün değişmek üzeredir. Her dakika ileriye giden bir medeniyet dünyası içinde bulunan Türkiye iktisadî yaşayışın istinat esaslarını teşkil eyleyen vesait-i nakliyesini tekâmül ettirmek mecburiyetinde bulunmaktadır.

Eğer cihan süratli nakliyat sahasında bir cihan-ı rekabet ise aziz Türkiyemizin bu umumî rekabette geri kalmaması ehem ve elzemdir. Hayat-ı iktisadiyede galibiyeti temin eyleyen ve mağlubiyeti mağlup eyleyen âmillerden en mühimmi yalnız ucuz istihsâl etmek değil, aynı zamanda süratle nakl eylemektir. Halbuki, bugün Türkiye'nin nakliyat-ı umumiyesi son derece muhtac-ı ıslah ve tekâmül bir haldedir. Birçok yerlerde, değil buhar kuvvetile işleyen şimendüfler hattâ en ibtidaî yollar bile mevcut değildir. Bu yüzdendir ki memleketin yetiştirebileceği bir çok mahsulât ve mamulât imâl ve istihsâl edildikleri yerlerde kalmakta ve daha muhtaç mahreçlerde kârla satılmıyarak çürüyüp gitmektedir.

Binaenaleyh, Türk hayat-ı iktisadiyesi tanzim olunurken vesait-i nakliye işlerine ayrıca ehemmiyet atf eylemek ve Türkiye'yi bugün içinde bulunduğu yoksuzluk ve kağnı devrinden mutlaka kurtarmak lâzımdır.

Başka memleketler câbecâ demiryol şebekeleri ile mücehhez bulunurken memleketimizin bu günkü halde kalması tevciz olunamaz. Demiryolu mevcut olmayan şark vilâyetlerinde yeni yeni şebekeler inşası zaruri olduğu gibi, mevcut fakat kâfi derecede sık

Levent Şahverdi Arşivi

olmayan garp şebekesinin itmam ve ikmali en mühim ve müstacel icabat-ı hayatiyemizdendir. Bir taraftan şimendüfer inşa olunur ve Türk şebekesi itmam olunurken diğer taraftan da o şebekenin araları sağlam ve mazbut şoseler ile rapt edilmelidir. Öyle ki, şimendüferlerin geçtiği mıntıkaların istihsalâtı şimendüferler geçmeyen mahallere otomobil ve araba ile nakl olunabilmeli, mütekabilen de şimendüfer geçmeyen köy ve kasabaların istihsalâtı şimendüfer güzergâhlarına behemahâl sevk kılınabilmelidir. Yoksa, imkân-ı sevk olmadan memleketimizde istihsâlin çoğalmasını beklemek beyhûde bir temenniden ibaret kalır ve siyaset-i iktisadiyenin en başına istihsâlin çoğalmasını vaz eylemiş olan bugünkü Türkiye'nin iktisaden bir hatve bile ilerlemesine imkân bulunmaz. Artık kağnı devri kapanmalıdır ve kapanacaktır. Fakat yeni devrin gelmesi için yalnız kağnıları toplamak kafi olamaz, belki aksini zanneylemek bir hayâl olur. Ancak demiryolları ile sağlam şoseler üzerinde sürat ve emniyetle işleyen otomobiller ve arabalar iledir ki eski devir kapanmış olacaktır.

Şurada bir mühim noktaya ilişmek istiyoruz: O da şose ve şimendüferlerin inşasında yerli ve ecnebi sermayesinin ne tarzlarda kulanılabileceği meselesidir. Şoşeler nisbeten daha az masraf ile temin olunabilirse de şimendüferler için muazzam servetlere ihtiyaç vardır. Hayat-ı iktisadiyenin birçok şubelerine dağılmış olacak olan Türk millî sermayesi şimendüfer inşaatında ne dereceye kadar faâl olabilir? Yapılacak şebekenin azameti ve ehemmiyeti göz önüne getirilecek olursa derhal teslim edilmek icap eyler ki Türk sermayesi yalnız başına bu inşaatı deruhte eyleyemez. Ecnebi sermayesine eşed ihtiyaç vardır. Binaenaleyh Türkiye bu hususta garptan istifade etmek için bir lâhza tereddüt eylemiyecektir. Ancak Türkiyemize servet ve fen getirecek memleketin bir takım, siyasi menfaatler peşinde koşmamasına da ayrıca kemâl-i ihtimam ile dikkat eylemeliyiz.

Şoşe inşaatı için Türk sermayesinin daha fazla nisbette iştirakî mümkündür:. Zira bu inşaat demir yollarına nazaran daha ucuz ve daha seridir ki bu suretle vaz olunacak olan millî sermayeler uzun müddet tevkif olunmuş olmazlar. Memleketimizde kabil-i seyrisefer olmağa namzed bir çok nehirler vardır. Bunlar ıslah edilir ve üzerinde nakliyat temin olunursa bilhassa hacmen büyük ve kıymeten dûn olan istihsalât için millî nakliyatımızın iktisadî surette temin olunabilmesi mümkün kılınmış olur. Emin olmalıdır ki, bu gibi inşaat nafia kısa bir müddet zarfında hem masrafını çıkarabilir, hem de memleketimizin hayat-ı iktisadiyesine azim faideler temin eyler.

Alel umum nakliyat vasıtalarının inşasıyle beraber nakliyatın ucuz, süratli ve emniyetli olmasına ayrıca dikkat etmek mecburiyetindeyiz. Nakliyatı emniyetle temin için bir

Levent Şahverdi Arşivi

taraftan nakliye şirketleri, diğer taraftan da devlet lâzım gelen tedbiri ittihaz eylemeğe mecburdurlar. Nakliyatın temin-i sür'ati için kullanılacak vesait-i nakliyenin daima en mütekâmil fen icabatiyle mücehhez olması iktiza eyler ve nihayet nakliyatın ucuz olması için tarifelerin lâlettayin değil, fakat şirketlere ve devlet maliyesine menafi temin etmekle beraber, bilhassa halk menafiinin daima nazar-ı dikkatten dûr tutulmaması şartıyle tesbit edilmesi elzemdir. Halbuki, bugün şimendüflerimizde tarifeler muhtac-ı tadil bir haldedir ve bu hususta bir çok yerlerde haklı şikâyetler işitilmektedir. İşte tarifelerin tenzili veya terakki keyfiyeti indî kararlarla tesbit olunacak yerde millî iktisat ve halk menafii düşünülerek tayin olunmalıdır ki azim sermayelerle vücude getirilen nakliye müessesatından kabil-i takdir istifadeler temin olunabilsin.

Hülâsa, sürati kâfi olmayan, emniyet edilemiyen ve tarifeleri millî iktisat düşünülerek tesbit edilememiş olan vesait-i nakliyeden istifade etmek mümkün değil, belki onlardan mazarrat melhûzdur. İşte iktisadî hayata en kat'i ve azimkâr adımlarla atılmış olan yeni Türkiyemiz nakliyat mesailinin ehemmiyetini bütün şumûlü ile idrak eylemeli ve vesait-i nakliyesinden azami derecede istifade için her türlü tedarbiri ittihazdan bir lâhza geri durmamalıdır. Şubat 1339, Heyet-i Faâle. *[İzmir İktisat Kongresi, Ankara Matbuat ve Istihbarat Matbaası, 1339.]*

II. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ İÇİN İSTANBUL'DAKİ HAZIRLIKLAR

1. Milli Türk Ticaret Birliği Tarafından Tasarlanan Ticaret-i Hariciye Kongresi'nin Ertelenmesi

A. Hazırlıklar Tamamlanamadığı İçin Yapılan Erteleme

[No. 32]

Milli Türk Ticaret [Birliği] Türk tüccarının doğrudan doğruya garp alem-i ticareti ile temas-ı münasebetini tesis zımnında ittihazı lâzım gelen mukarreratı tezekkür etmek üzere «Milli Türk Ticaret» Birliğince akdi mukarrer olan Ticaret-i Hariciye Konferansının, istihzarat ikmal edilemediği cihetle, bir müddet tehirine lüzum hasıl ol muştur. Kongre kânun-u sâni nihayetine doğru akdedilecek ve yevm-i ictima bilâhare ilân olunacaktır. Binaenaleyh bu meseleye dair Kongre risalesinde tab ve ictimada kıraat edilmek üzere mütalâaname gönderecek zevat için tayin edilmiş bulunan müddet 15 kânun-u sâni 339 tarihine kadar temdid olunmuştur. *[Vakit, (1 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

B. İktisat Vekâletinin Türkiye İktisat Kongresi Sebebiyle İstanbul Ticaret-i Hariciye Kongresinin Ertelenmesini Talep Eden Yazısı

[No. 33]

İstanbul'da Millî Türk Ticaret Birliği tarafından kânun-u sâni zarfından in'ikat edeceği evvelce bildirilen Ticaret-i Hariciye Kongresine riyaset etmek üzere İktisat Vekilinin İstanbul'a gelmesi ve Kongrenin buna nazaran tarih-i in'ikadının Vekâletçe tayin edilmesi rica olunmuştu. İktisat Vekâletinden bu talebe cevaben 2 kânun-u sâni 339 tarihli âtideki tezkere vürud etmiştir :

Türk Ticaret Birliği Riyaset-i Âlisine,

Teşkili ihbar olunan Türk Ticaret Birliği müessese-i millîsini memnuniyet-i mahsusa ile karşılayan Vekâlet husul-ü muvaffakiyet temenniyatına terdifan bilumum iktisadî meslekler murahhaslarından mürekkep olmak üzere önümüzdeki şubat ayı zarfında İzmir'de kuşadı tasavvur olunan Türkiye İktisat Kongresi'ne Türk Ticaret Birliği'nin de iştirak etmesini temenni eder; İktisat Vekâleti işbu İktisat Kongresinin teşkiline ait mesai-yi ihzariye ile meşgul olduğundan Türk Ticaret Birliği tarafından tertip edilmek üzere arzu edilen Kongre'nin üç ay kadar tâlikini rica eylerim, efendim.

2 kânun-u sâni 1339
İktisat Vekili
Mahmut Esat

Millî Türk Ticaret Birliği Meclis-i idaresi bugün akd-i ictima ederek bu hususta ittihaz-ı mukarrerat eyleyecektir. *[Vakit, (8 kânun-u sâni 1923) s. 3.]*

C. Ticaret-i Hariciye Kongresi'nin Ertlenmesi

[No. 34]

İstanbul'da ithalât ve ihracat ticaretinde Türklerin hakimiyetini temin için akdedileceği evvelce ilân olunan Ticaret-i Hariciye Kongresi İzmir'de şubat ayı zarfında Millî Türk Ticaret Birliğinin de suret-i mahsusada iştirak edeceği İktisat Kongresinin akdi münasebetiyle üç ay kadar tehir edilmiştir... *[Vakit, (12 kânun-u sâni 1923), s. 3:]*

Levent Şahverdi Arşivi

2. Millî Türk Ticaret Birliği'nin yaptığı hazırlık toplantıları

A. Hazırlık Toplantılarına İlişkin Haberler

[No. 35]

İstanbul'da ithalât ve ihracat ticaretinde Türklerin hâkimiyetini temin için akdedileceği evvelce ilân olunan Ticaret-i Hariciye Kongresi İzmir'de şubat ayı zarfında Millî Türk Ticaret Birliğinin de suret-i mahsusada iştirak edeceği İktisat Kongresinin akdi münasebetiyle üç ay kadar tehir edilmiştir. Ancak İzmir Türkiye İktisat Kongresine murahhasları ile iştirak edecek olan Türk Ticaret Birliği burada mevzu-u bahs ve müzakere olunacak raporun tanzimi ve Türk tüccarlarının bu Kongre'den istediklerinin tesbiti için ihzarî mahiyette mah-ı hâlin yirmibirinci pazar günü saat bir buçukta Sultan Mahmut türbesi civarında sabık Hilâl-i Ahmer Merkezi binasındaki merkez-i umumisinde bir kongre akdine karar vemmiştir. Bu Kongre'ye iştirak etmek üzere muhtelif zevat ve müessesata davetiyeler yollanacaktır. Ancak bil'umum İstanbul erbab-ı ticaretinden ve mütefekkirlerimizden arzu edenler de Kongre'ye iştirak edeceklerinden hernasılsa davetiye almamış olan bu kabil zevattan kendilerine davetiye yollanmak üzere mah-ı hâlin onsekizinci günü akşamına kadar adreslerini Birlik merkez-i umumisine bildirmeleri ve Kongre'de irad-ı nutk edecek zevatın mütalâanamelerini tab edilmek üzere keza ictimadan dört gün evvele kadar irsal buyurmaları Birlik Merkez-i Umumîsinden rica olunmaktadır. *[Vakit, (12 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 36]

Memleketimizde ilk defa olarak toplanacak olan Türkiye İktisat Kongresinin bilhassa bütün iktisadî mesaiye yeniden başlanacağı şu sırada, toplanmasındaki ehemmiyet müstağni-i arz ve izahtır. Ancak, bu Kongrenin müsmir olması Kongre'ye evvelce hazırlıklı gitmekle kabildir. Bu noktayı nazar-ı dikkata alan 'Millî Türk Ticaret Birliği' bugün saat birde Sultan Mahmut Türbesi civarındaki Merkez-i Umumisinde ihzarî mahiyetteki bir kongreyi ictimaa davet etmiştir. Bu Kongre'ye İstanbul erbab-ı tüccarından ve mütehassıslarından arzu eden her zat iştirak edebilir. Kongre Türk tüccarının İzmir İktisat Kongresi'nden beklediği noktalar hakkında müzakeratta bulunacak ve mütalâat, verilecek karara göre rapor halinde hazırlanacaktır. *[Tevhid-i Efkâr, (21 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 37]

İstanbul: 22 (A.A.) - İzmir'de toplanacak olan İktisat Kongresi'ne iştirak maksadile dün İstanbul'un Türk tacirleri, Millî Türk Ticaret Birliği merkez-i umumisinde içtima etmişlerdir. Bu içtimaa yüzü mütecaviz maruf tacirlerle banka ve şirket müdiranı dahi

Levent Şahverdi Arşivi

iştirak etmişlerdir. İktisat Kongresi'nin rûzname-i müzakerâtına ithali lâzımgelen esasatı havi olmak üzere tacirler tarafından serd edilen tahrirî teklifler, dünkü müzakerede mevzu-u bahs edilmiş ve bu meyanda İstanbul Ticaret Odasının bi faide mevcudiyetine serian nihayet verilmesi ricasının İktisat Vekâletine telgrafla arzına karar verilmiştir. Müzakeratta İzmir Kongresi rûznamesine ithali lâzımgelen mevaddan dördü kabul olunmuştur. Yarınki salı günü ictimaa devam edilecektir. *[Hakimiyet-i Milliye, (24 kânun-u sâni 1923), s. 3 ve Tan, (24 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 38]

Dün Türk tüccarı Ticaret Birliği merkez-i umumisinde erbab-ı sanayi ticaret odasında ictima ederek müzakerâtta bulunmuşlardır.

İstanbul Türk tüccarlarından mürekkep kongre dün Türk Ticaret Birliği merkezi umumisinde akd-i ictima etmiştir. Kongreye şehrimizin bilumum tanınmış tüccarları, anonim şirketleri mümessilleri ve büyük müessesat-ı ticariye ashabı ve bilumum Türk bankaları müdürleri de dahil olduğu halde iştirak edenlerin yekûnu yüzelliyi mütecavizdi. Kongre Kavalalı Hüseyin beyin riyasetinde küşad edildi. Hüseyin bey yeni inkişafa başlayan Türk iktisadiyatının ehemmiyetinden ve şimdiden buna hazırlanmak lüzumundan bahsetti. Müteakiben Birlik namına Kâtib-i Umumi Hamdi bey İzmir İktisat Kongresinin ehemmiyetinin, bilhassa bu Kongre'de bütün arzuların söylenebilmesi imkânı temin edildiğinden inbiâs ettiğini ve binaenaleyh Kongre'ye behemahâl uzun uzun düşünerek ve tamamen hazırlanarak gidilmesi lüzumundan bahs etmiştir.

Tüccardan Sami Ziver bey söz alarak ilk hazırlığa İstanbul Ticaret Odasından başlanması lüzumunu ileri sürdü. Odanın bugünkü halini anlatarak yeniden intihap icrasını ve herhalde faâl bir idare heyeti teşkilini talep etti.

İkinci celsede mukaddema İktisat Vekâleti tarafından talep edilip Millî Türk Ticaret Birliği tarafından 17 kânun-u sâni tarihinde Ankara'ya irsal edilen İstanbul Ticaret Odasının ıslah ve takviyesi hakkındaki mütalâaname okunmuş ve Kongre'de mevcut bilumum tüccar tarafından bu mütalâata aynen iştirak edildiğini mübeyyin bir telgrafnamenin İktisat Vekâletine irsaline karar verilmiştir. Bilâhare İktisat Kongresinin ruznamesine ithali Birlik tarafından teklif edilen bir raporun mevaddının müzakeresine geçilmiştir. Rapor sekiz maddelik bir teklifnamedir.

Birinci maddede, dahilî ve millî sanayiin inkişafı yerli mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiyesinin revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sisteminin tayini ve gümrük mesailinde müdahalât-ı ecnebiyenin kabul edilmemesi teklif edilmektedir. Bu madde Kongre'ce aynen kabul edilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci maddede ecnebi sermayesinin Hükümet ile iştirak ederek memleket mahsulat-ı ibtidaiyesini veya sanaiyini veya ticaretini yed-i inhisarına almaması ve inhisarın ref'i teklif edilmektedir. Bu madde de aynen kabul edilmiştir.

Üçüncü maddede Türk sevahilindeki kabotaj hakkının imtiyaz şeklinde de hiç bir müessese ve şirkete verilmemesi mevzu-u bahistir. Aynen kabul edilmiştir. Yalnız dördüncü madde âtideki muaddel şekilde kabul edilmiştir: "Büyük sermayeli bir tedavül bankası teşkil edilerek sermayenin ahali tarafından tamamen temini kabil olmadığı takdirde bir kısmının def'aten Hükûmet tarafından temini ve diğer sermayesinin de münhasıran Türklere aidiyeti."

Mütebaki maddelerin, vaktin geç olması dolayısıyla salı günü saat üçte toplanılarak müzakeresine karar verilmiş ve Kongre dağılmıştır. *[Vakit, (22 kânun-u sâni 1923), s. 2 Ayrıca bk. aşağıda No. 50, s.94.]*

[No. 39]

İzmir - Türkiye İktisat Kongresine hazırlanmak üzere akdedilen ihzarî kongrenin ikinci ictimaı mah-ı halin yirmi üçüncü salı günü saat üçte Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i umumisinde vuku bulacaktır. Birinci ictimaa iştirak edenlerle bu hususta mütalâası bulunan zevat serbestçe içtimada bulunabileceklerdir. *[Vakit, (23 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 40]

İzmir'de 15 şubatta ictima edecek İktisat Kongresine Türk Ticaret Birliği namına gidecek murahhaslar İstanbul'dan şubatın haftasında hareket edeceklerdir. İhzarî kongrelerde müdâfaası kabul edilen oniki madde ile bunların esbab-ı mucibeleri bir risale olarak tab edilecek ve İzmir'de bütün kongre üyelerine dağıtılacaktır. *[Vakit, (31 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

B. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Münasebetiyle Milli Türk Ticaret Birliğine Gelen Raporlar

(a) Tütün Rejisi ve Mazarratları [Celâl Derviş]

[No. 41]

Memleketin iktisadiyatını yükseltmek, halkın, daha doğru tâbir ile halkımızın saadetini temin etmek gibi bir mesele-i hayatiye mevzu-u bahis olunca avamil ve müessirat müvacehesinde halkı, âdat ve temayülâtını, an'anat ve kabiliyetlerini bir tahlile, ilmî ve

Levent Şahverdi Arşivi

amelî bir tahlile tâbi tutmak zarurîdir. Hadd-i zâtında inhisarların iktisadî nokta-i nazardan mazarratı hakkında nazariyat vadisinde birçok esbab-ı muknia iradı mümkündür. Bilhassa memleketimiz halkının seviye ve kudret-i iktisadiyelerinc nazaran bir kısım ticaretin yed-i vahide geçmesi o kısımda bir atalet-i kâmilenin husulüne meydan vermektedir. Esbap ve sevaik-i içtimaiyesini burada inceden inceye tetkik ve teşrihe lüzum görmiyerek şurasını istinaden kaydedelim ki (fatalist) nazariyat muhitimizde müessir olmuştur ve bunun iktisadiyatımız üzerinde tesirat-ı elîmesi rmüşahade edilmiştir. Yed'i vahit usullerinden sarfınazar yalnız tütün inhisarının mebde ve tesisinden itibaren memleketimizde îka ettiği zararları piş-i dikkate alacak olursak bununla meseleyi amelî ve tecrübî bir surette hâlle imkân hâsıl olabilir. Tütün ziraatiyle melûf olmayan memleketlerde bile inhisar tarzının kabulü mahazir-i adideyi camî iken Türkiye gibi en esaslı ziraat ticaretlerinden birini teşkil eden tütünün inhisar altına alınmasındaki mahzurları cem ve telfik edebilmek için büyük bir ihtisasa ve uzun bir tetkik ve tahlile lüzum görül[me]mektedir. Sermaye ve sây ve amelin serbest inkişafını umde ittihaz eden ilm-i iktisada göre inhisar sistemi, mevzuat-ı iktisadiyeye rağmen istisnaen kabul edilmiş sistemlerden olup ancak vaz'ı esbab-ı fevkalâdeye mukarin olur ve toplu bir varidat temininden başka bir gaye istihdaf edemez. Halbuki buna mukabil îras ettiği zararları şu basit faide ile vezn-ü mukayese edersek bundaki zayiatımızın derecesi derhal taayyün eder. İktisadî nokta-i nazarla tütünden böyle toplu bir varidat teminine ihtiyaç yoktur. Çünkü bu varidat sehil-üt tahsildir. Maamafih Reji şimdiye kadar bu maksad-ı yegâneyi bile temin etmiş değildir. Hükûmetin Rejideki hukukunu bile istifa edebilmesi kendisine birçok külfetler tahmil etmiştir. Meseleyi etraflı bir surette tetkike medar olmak üzere bazı noktalarını müstakillen tetkik edelim:

Rejinin Maksat ve Suret-i Teşekkülü - (Memalik-i Osmaniye Tütünleri Müşterek-ül Menfaa Reji Şirketi) ünvanından dahi istidlâl edildiği üzere hükümete temin-i menfaat maksat ve gayesiyledir ki böyle bir müessesenin tesisi düşünülmüş ve fakat teşekkülât-ı maliyesi ecnebi sermaye-i münhasırasına istinat ettirilmiştir. İlk merhalede bu (müşterek-ül menfaa) lâfzının medlûlü ile tatbikat sahasındaki şeklini bir maliyeci nazariyle tetkik edersek Reji inhisarının bugüne kadar Hükümete temin ettiği menfaat-ı maliyenin mevzu şirkete nazaran lâşey mesabesinde olduğu tahakkuk eder.

Türkiye'nin muhtevi olduğu kıtaatın Rejinin tarih-i teşekkülünden bugüne kadar inhisarının carî olduğu mahallere nazaran tütün istihsalâtı ve sigara ve paket tütün istihlâkâtı piş-i dikkate alınırsa ve diğer taraftan bu müessesenin yalnız Türkiye'deki istihlâkâtı taht-ı inhisarda bulundurmakla kalmayarak memalik-i ecnebiyeye dahi ihracat-ı muntazamada bulunduğu teemmül edilirse ne kadar azim menafi temin etmesi iktiza

Levent Şahverdi Arşivi

edeceği derhal tezahür eder. Müessese-i inhisariye zürrâ ve erbab-ı ticareti daima taht-ı nüfuz ve istibdadında bulundurmak kudretine istinaden gerek dahilde sarf edeceği ve gerekse harice ihraç edeceği tütünü pek ucuz bir fiyat ile tedarik etmek imkânlarını bulmuştur. Buna makabil bir tütüncü memleketi olan Türkiye'de halkın ödediği tütün ve sigara esmanı memalik-i saireye nisbet kabul etmeyecek derecede fahiş fiyatlarla mevki-i füruhte çıkarılmıştır. Hele hariçle olan temas-ı daimîsi ve haiz olduğu teshilât-ı mahsusa itibariyle ecnebi farbrika ve müessesat ve rejilere hiç bir tüccarın rekabet edemiyeceği bir sahada beyyiatta bulunması da Rejiye menafii azîme tamin ediyordu. Buna mukabil sicillât-ı maliyemizi tetkik ettiğimiz zaman işbu Müşterek-ül Menfaa idareden Hükûmet-i seniye veznesine tefrik edilen miktarın iğrapta mahalli olmıyacak kadar basit bir miktardan ibaret olduğunu kemal-i hüzün ve elemle görüyoruz. Rejinin bütün tazyikat ve itisafatına rağmen tütün ticaretinin feyz-ü bereketi o derecededir ki zürrâdan bilmübayaa memalik-i ecnebiyeye yaprak tütün ihraç eden tüccarlardan bir çoğunun senevî kazançları her halde Hükûmet hissesine tefrik edilen hisse-i seneviyenin fevkinde bulunmakta idi. İnhisar suretiyle bir ecnebi şirketine menafi-i azîme temin edilmesince mukabil Hazine-i Devlete pek kalil bir meblağın girmesi iktisadiyat sahasındaki hatamızın en ziyade gayrikabil-i af olanları meyanına irhal edilmek lâzım gelir. Binaenaleyh müşterek-ül menfaa tabir-i mugfiline terdif edilen muamele-i ihtikâriyede Hükümet aleyhine bir çok suitasarrufların vücuduna hükmetmek tabii ise de bunun tetkiki alâkadarlarına ait vezaiften olduğu cihetle o mebahisle fazlaca hulûle lüzum görmiyerek işbu inhisarın şekil ve mahiyet iribariyle iktisadiyatımıza ika ettiği zararları söylemek ve yaprak tütün ticaretiyle melûf olan erbab-ı ticaret arasında canibin daima Türk ve millî tüccara tercih edildiklerini ve o suretle de sermaye-i milliyenin izrar olunduğunu istitraden ilâve etmek bir vazifedir.

İşte Hazine-i Devlete her sene usare-i hayatiyeden bir hisse-i bi-manâ tefrik etmek küstahlığını göstermiş olan bu hâşâ müşterek-ül menfaa idarenin buna mukabil memlekete îras ettiği zararları berveçh-i zîr kısaca bir cetvel tarzında toplamak faydalı olur.

1- İnhisar usûlü kaldırılıp da bandrol tarzında veya bir tarz-ı diğerde bir resim tahsil tariki takip edilecek olursa Hükûmet veznesi bugün istihsâl ettiği menafi-i maliyenin hiç değilse on mislini istihsâl etmiş olur. Esbabı-ı iktisadiyeye, halkın seviyesine ve ihtiyacat-ı müstakbeleye nazaran Hükûmet rejisi tarzı dahi memleket için muzır bir teşkilât-ı iktisadiye olduğundan bu şekil müreccahtır.

2- Ecnebi sermayesinin memlekete tahakkümüne mukabil millî sermayeye açık bir zemin-i inkişaf bahş edilmiş olur. Bahusus ki inhisarın toplu ve emin bir surette hazine-i devlete kolayca dahil olması şıkkı reji inhisarında katiyyen nazara alınmamış ve bu bapta

Levent Şahverdi Arşivi

bir gûna maktuiyet temini şöyle dursun, nef-i mefruz bile mevhumane rapt edilmemiştir ki bunun neticesi (nef-i ecanib) inhisarı ile ifade olunabilir.

3- Haksız bir inhisara karşı halkımızın infial-i muhikki memlekette kaçakçılığı tezyit etmiş ve bunun neticesi bu yüzden fesad-ı ahlâkın tekessürüne ve bu mesail ile hükûmetin, adliyenin, zabıtanın bî payan iştigallerine, bir hayli masarıf-ı zaide ihtiyarına ve nüfus zayiatına velihasıl zayiat-ı bî hududa meydan vermiştir ki böylelikle bunların umumu izâle edilmiş olur.

4- İdare-i inhisariye, menfaatinin icabatına tevfikan, ziraati takyidat ve tahdidat-ı adîde tahtında bulundurmakta olup bunun refi halinde tütün ziraatinin ıslah ve tezyidi imkânları hâsıl edilmiş olur ki bundaki menafi-i iktisadiyemiz pâyansızdır.

5- Müşterek-ül Menfaa İdare erbab-ı ticaretin menfaatlerini kasr-u tahdit etmeği kendisine şiar ittihaz edindiğinden sermaye-i millinin emin ve feyizli bir sahada inkişaf-ı tâmmına vüs'at vermiş olur.

6- Sanayie vüs'at verilmiş olur.

İşbu haksız inhisar yüzünden memleketimizde sıgar ve sigara fabrikaları tesisi imkânsız bir hale gelmiş olup inhisarın refi halinde memleketin muhtelif mahallerinde fabrikalar tesisi suretiyle sanayi itibariyle memleket istifade edeceği gibi birçok işsiz ahaliye vasıta-i maişet temin edilmiş olur ve Hazine-i Devlet bu yüzden başkaca menafi-i azîme hasıl eder.

İnhisarın bütün bu fer'i zararlarının fevkinde iktisatçı gözü ile en mühim hadise halkın seviye ve an'anatına nazaran memleketin mâruz bulunduğu tehlike-i vahimdir. Velev ki haksız, velev ki menafi-i hayatiyesine mugayir olsun halkımız kanuna bir itaat-ı askeriye ile inkıyad ediyor ve her ne şekilde olursa olsun bir hususun yed-i vahidde inhisarını gördüğü takdirde o hususa karşı tam bir lâkaydi muhafaza eder. Harb-i Umumi içerisinde yed-i vahid usûllerinin tevsii hasaratında bunun mühim bir âmil olduğunu bilhassa kayd-ü işaret etmek lâzım gelir. Binaenaleyh ziraat ve ticaretimizde her ne tarzda olursa olsun bir inhisar vücude getirilince buna mukabil onda alâkadar olan halkımızın bir mücanebet-i kat'iye ile ondan tebaidi o kısımda bir atalet-i kat'iyye vücude getiriyor ki ziraat, sanayî ve ticarete sülûkü emrinde bilhassa teşvik ve tergibe muhtaç olan bir halkı bu kabil tehlikeli mânialarla ürkütmek siyaset-i iktisadiyemizle hiç de kabil-i telif değildir. Hele halkımızın ve hükûmetimiz memurları ile müessesatımızın ifşad-ı ahlâkîsinde teşkilâtından beri bu müessesenin oynadığı rolü ihmâl etmemek ahlâk-ı iktisadî itibariyle bir vazifedir. Eğer kat'i azimkâr bir siyaset-i iktisadiye takip edilecekse bunda iktisat ulemasının nazariyatından ziyade o siyasetin avamil-i esasiyesini teşkil eden halkı, o halkın

Levent Şahverdi Arşivi

ihtiyacatını, istidadını ve bilhassa bugünkü vaziyet-i elîmelerini nazara almak ve hastalığını bihakkın teşrih ve tahlil ettikten sonra tarz-ı siyaseti kararlaştırmak gerektir. Celâl Derviş *[Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi; İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslamiye Matbaası, 1339, s. 26-31.]*

(b) İstanbul Ticaret Odası hakkındaki rapor :

[No. 42]

İstanbul Ticaret Odasının ıslah ve takviyesi hakkında Millî Türk Ticaret Birliği'nin İktisat Vekâleti'nce talep edilen mütalâanamesi.

İstanbul'un mahiyet-i resmiyede olmak itibariyle ehemmiyeti cay-ı şüphe olmayan Ticaret Odası'nın takviyesi emrinde Millî Türk Ticaret Birliği Heyet-i İdare-i hazırasının fikir ve mütalâası berveçhi âtidir :

Elyevm vücud ve adem-i vücudu müsavi bulunan ve belki dünyanın en fena bir Ticaret Odası şekli olan İstanbul Ticaret Odası'nın takviyesi ve matlup olduğu veçhile faâliyete sevki, Millî Türk Ticaret Birliğinin istihdaf ettiği makasıd-ı âliyenin temini nokta-i nazarından pek ziyade şâyan-ı ehemmiyettir. İstanbul Ticaret Odası kendisinden matlup ve muntazır olan vezaifin hiç birisini ifa edememekte ve görünüşe nazaran şekli hazırıyla ifa iktidarından da mahrum bulunmaktadır.

Türkiye'nin en mühim merkez-i ticareti olan İstanbul'da Ticaret Odası'nın yapmak mecburiyetinde olduğu birçok işler vardır ki bunların hiç bir suretle temin edilememesi ticaret ve iktisat âleminde büyük bir boşluk tevlit ermekte, bu boşluğu doldurmak ihtiyacı Millî Türk Ticaret Birliği'nin, Ticaret Odası tarafından sureti resmiyede temin edilmek icabeden bazı vezaif ile de uğraşmasını ve bu hal Ticaret Birliğinin mesaisinin inkısamını mucip olmaktadır.

Ticaret Odası'nın yalnız bugünkü vaziyeti değil, senelerden beri olan tarz-ı faâliyeti tetkik edilirse görülür ki :

1- Ticaret Odası faal değildir.

2- Ticaret Odası millî değildir. Bilakis gayr-i millî olması için sui kasta mâruzdur.

3- Ticaret Odası harice karşı asgarî itibar ve emniyetten mahrumdur.

1- Ticaret Odasının faâl olmaması;

Bu Oda'da tüccarın veya Türk ticaret âleminin ve memleketin menfaatına muvafık hiç bir müsbet faâliyet yoktur. Odanın birkaç senelik faâliyet bilânçosu talep buyrularak

Levent Şahverdi Arşivi

tetkik edilirse şimdiye kadar Oda'nın müsbet hiç birşey yapmağa muvaffak olmadığı görülür:

[a] En müşkül zamanlarda en hayatî mesail mevzuu bahis olduğu zaman Oda câli bir surette olsun harekete gelememiştir.

[b] Oda, İstanbul'un ticaret piyasasına yakın olmasına rağmen en basit piyasa hadisatı hakkında bile bir malûmata mâlik değildir.

[c] Oda'nın Türkiye ve cihan hadisat ve vekayi-i iktisadiyesine kulağını tıkayan bir cahil-i muannid olduğu en ufak bir tecrübe ile de anlaşılır : Bilfarz İstanbul Ticaret Odası'nda memleketimizde münteşir iktisadi ve ticarî kanunlardan en basitleri ve en meşhurları bile toplanmış değildir.

[ç] Oda, İstanbul tüccarı hakkında lâalettayin her hangi bir tüccardan fazla malûmata malik olamamıştır.

[d] Oda kendisinde ecnebî ticaret odaları ve müessesat-ı resmîye tarafından vukubulan suâllerin hiç birisine vaktiyle ve etrafı ile cevap verememiştir.

[e] Oda'nın hiç bir neşriyatı yoktur. Ticaret Odası namına gayri muntazam ve çok fena bir şekilde bir mecmuanın intişar etmemesinin daha faydalı olduğu müstağni-i arz ve izahtır.

[f] Bu gibi basit vezaifi ifa edemeyen bir Ticaret Odasının ticaret ve hububat borsaları tesis etmek, beynelmilel ticaret odaları ile münasebat-ı hasenede bulunmak, mesail-i iktisadiye ve ticariye hakkında kongreler akdine vesatet etmek gibi bir çok vezaif-i mühimmeyi derhatır bile etmemiş olması mucib-i hayret olmamalıdır.

Hülâsa: Heyetimiz bir Ticaret Odası için bu vezaifi imkân nisbetinde yapmak kabil olduğunu iddia eder. Varidatı asgarî olarak (12) bin lira olan ve ufak bir gayretle bu miktarı birkaç misli tezyid etmek daire-i imkânda bulunan bir odanın hal-i atalette kalması yalnız müsbet zararları itibariyle değil, fakat aynı zamanda Türklerin yüzünü kızartacak bir adem-i iktidar ve haysiyet meselesi olmak dolayısiyle de ehemmiyetle tetkik edilmelidir:

2 - Ticaret Odasının millî olmaması ve suikasde maruz bulunması

Görünüşe ve hadisata nazaran Ticaret Odası millî Türk ticaretinin inkişafı hususunda lazım gelen vazife-i temsil ve faaliyeti kavrayamaması kendisinin (millî) olmadığı ve bi-

Levent Şahverdi Arşivi

lakis menfi temsil ve faaliyette bulunması Türk ticareti aleyhine mürettep bir (suikasd)a maruz bulunduğu ihtimalini herkese hatırlatmaktadır.

Ticaret Odasının Meclis-i idare-i hazırası bervech-i âtidir :

Reis-i evvel	:	Saadetlu Mustafa Şükrü bey
» sâni	:	Kibar Alizâde Sarım bey
Muavin-i evvel	:	İzzetlu Manokyan Dikran efendi
» sâni	:	» Vitali Kamhi
Azâ	:	İbrahim Paşazâde Hüseyin Hüsnü bey
»	:	İsmail Bincebbare bey
»	:	Ağas Ağasyan efendi (Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi)
»	:	İsak Taranto efendi
»	:	Potamuszâde Haydar bey
»	:	Pitraki Çavuşoğlu efendi
»	:	Hüseyin Münir bey (İktisad-ı Millî Bankası)
»	:	Hamit bey (Bank-ı Osmanî)
»	:	Şerif Alizâde İzzetlu Murat bey
»	:	Suphi bey (İtibar-ı Milli Bankası)
»	:	Abbaz Oğlu Yuvanaki efendi
»	:	Kırzâde Şevki bey
»	:	Kâtipzâde Sabri bey
»	:	Mânizâde Saadetlu Elhac Hüseyin Sabri bey
»	:	Mâcit Karakaş bey
»	:	Mehmet Hüsnü bey
»	:	Musa Reiszâde Ahmet bey
»	:	Yako Pendas efendi
»	:	(Bir Rum azâ müstâfidir.)

Bu Meclis-i İdare hiç bir zaman tamamiyle veya ekseriyetle ictimâ edemez. İctimâlar Ticaret Odası Nizamnâmesinin madde-i müzeyyelesine tevfikan ancak ikinci ictimâda bulunan mevcut ile temin olunur. Binaenaleyh Ticaret Odasının bütün mesai ve faaliyeti bir Başkâtip ile Rum ve Ermeni kâtip ve memurların elindedir. Ticaret Odasının faaliyet ve şekl-i hazırıyla bu memurin-i kalemiye ve faâle mukayese edilirse Ticaret Odasının

Levent Şahverdi Arşivi

Rum ve Ermeni teşkilât-ı iktisadiyeleri tarafından bir suikasde mâruz bırakıldığı ve suret-i mahsusada Oda'ya sürülmüş memurlar vasıtasiyle Odanın hal-i atâlete ve menfi mesai sarfına mecbur kaldığı hakkında bazı taraflardan vukubulan iddiaları reddetmek kabil olamıyor.

3 - Ticaret Odası'nın harice karşı asgarî itibar ve emniyetten mahrum olduğu

Ticaret Odası'nın mahiyet-i hakikiyesini bizden daha evvel tanımış olan eenebî müessesat-ı iktisadiye ve ticariyesi İstanbul Ticaret Odası'na asgarî derecede bile bir itibar ve emniyet gösteremiyorlar. Binaenaleyh Oda'dan sorulması lâzım gelen ve Türk tüccarının hayatî mesailiyle alâkadar olan nukat ve tahkikatı doğrudan doğruya karşılarında şayan-ı itimat bir Ticaret Odası [bulunmadığı] için bir takım Rum ve Ermeni istihbarat müesseselerine sormak mecburiyetinde kalıyorlar. Bu istihbarat müesseselerinin bir çoğu «şantaj» yapan veyahut Türk tüccarı hakkında kasden yanlış malûmat veren cinsten olduğu için verilen garazkârane malûmat ile Türk tüccarı daima lekeleniyor ve Garp âlem-i ticaretinde Türkler arasında itibarlı, sözüne sadık, işe vakıf tüccar bulunmadığı kanaatının yerleşmesi ve tamimi diğer esbap ile beraber aynı zamanda bu sebepten neşet ediyor.

Oda'nın ıslahı ve takviye çareleri

Ticaret Odası'nın ıslah ve takviyesi birbirinden ayrı iki mesele teşkil eder. Biri 31 mayıs 326 tarihinde ve vüstaî bir zihniyetle tanzim edilmiş olan Ticaret Odaları Nizamnamesini feshederek yerine yenisini yapmak; diğeri bu suretle cezrî ıslahata kadar mer'i olan Nizamname ile Oda'nın mümkün mertebe ıslah ve takviyesi çaresine bakmak.

Harb-ı Umumi esnasında Oda Nizamnamesinin gayet fena olduğu nazar-ı dikkate alınarak Ticaret Odası'nın bu Nizamname ile ancak bu şekilde bir faaliyet sarfedeceği zannedilmiş ve evvelemirde Nizamnamesinin tâdili ile başlanmak istenmişti. Ancak Ticaret Odası heyet-i hazırasiyle olduğu müddetçe hangi nizamname yapılırsa yapılsın faâl olamıyacağı gibi elde mevcut gayet fena Nizamname dahilinde bile kısmen faaliyete sevk etmek kabildir.

Heyetimiz muhtelif Avrupa ve Amerika'da ticaret odaları nizamnamelerini celp ve tetkikat icrası suretiyle İktisat Vekâlet-i Celilesine Türkiye Ticaret Odaları hakkında yapılması lâzımgelen kanunun hutut-u umumiyesini ayrıca bir proje ile takdime çalışacaktır. Ancak gerek bu tetkikatın icrası ve gerek asrî bir Ticaret Odası Kanununun tanzimi zamana mütevakkıf ve halbuki İstanbul Ticaret Odası'nın ihyası ve faaliyete sevki

Levent Şahverdi Arşivi

bilhassa bütün iktisadi ve ticarî faaliyetlerin bütün şiddetiyle başladığı şu zamanda gayr-i kabil-i tehir ve ihmâl olduğuna binaen Heyetimiz Ticaret Odası'nın takviyesi için bazı tedabir ittihazını elzem görmektedir. Bunun için yegâne çare Oda'nın kat'iyyen faâl olamıyan Meclis-i İdare-i hâzırasını ıslah için yeniden intihabat icra etmektir.

Filhakika Ticaret Odası'nın elyevm mevcut Meclis-i İdaresi 16 Mart 336 tarihinden evvel yapılan bir intihap ile sulhun akdi müddetine kadar temdit edilmişti. O zaman bu temdide esbab-ı mucibe olarak Mütareke münasebetiyle Rum ve Ermenilerin intihapta ihrazı ekseriyet etmesi ve Türk tüccarının reylerini bihakkın istimâl edememeleri ihtimâli gösterilmişti. Halbuki bugün bu ihtimâl vârid değildir. Türk tüccarı intibah halindedir. Bundan maada Millî Türk Ticaret Birliği, yeni Ticaret Odası intihabatında faâl, namuslu, nüfuzlu ve milliyetperver Türk tüccarının Oda'ya âza intihap olunmasını temin edeceğini ümit etmektedir.

Şu hâle nazaran mesele yeni intihabın icrası için Meclis-i İdare-i hazırayı feshetmenin ne tarzda kabil olduğu noktasından ibaret kalır. Eğer mezkûr temdit karamamesi feshedilemezse Oda Heyetinin değişmesi için birçok esbab-ı kanuniye bulmak kabildir.

Evvelâ : Oda azalarının ekseriyetinin istifa etmiş olması :

Kendilerine müracaat suretiyle bu istifayı temin etmek kabil olduğu gibi, farz-ı muhal olarak adem-i istifada taannüd ederlerse Oda karar defterlerini tetkik suretiyle her biri için sebeb-i istifa da bulunabilir.

Şöyle ki tahkikatımıza nazaran Oda Meclis-i İdaresi ekseriyetin adem-i teşekkülünden müşteki oldukları için mukaddemâ müttefikan bir karar imzalamışlar ve bundan (bilâ mazeret üç içtimaa gelmeyen âzanın müstâfi addedileceğini) kabul etmişlerdir.

Bu esasa nazaran Oda Heyetinin hemen kâmilen müstâfi olması lâzım gelir. Çünkü içlerinde üç içtimaa bilâmâzeret gelmemiş olan âza ekseriyet-i azimeyi teşkil eder.

Saniyen : İstanbul'un vilâyet şekliyle idaresi dolayısiyle intihabatın tecdidi:

Ticaret Odaları Nizamnamesinde Ticaret Odası Meclis-i İdaresinin İstanbul'da (24) ve vilâyette (12) âzadan müteşekkil olacağı zikredilmiştir. Ancak İstanbul payitaht olduğuna nazaran bu kayıt konduğundan İstanbul'un şimdi bir vilâyet şeklinde idaresi aynı Nizamnameye nazaran âzanın (12) ye tenzilini ve binaenaleyh intihabın yeniden icrasını mucip olan esbap meyanındadır. Mamafih İstanbul'un bütün Türkiye'ye nazaran haiz olduğu ticarî mevki-i mühimmi dolayısiyle buradan maada diğer herhangi bir şehrinde merkezî mahiyette bir Ticaret Odası'nın bulunması ne dereceye kadar muvafık olacağı cây-i teemmüldür.

Levent Şahverdi Arşivi

– Netice –

İstanbul Ticaret Odasının islah ve takviyesi yukarıda da arzettiğimiz veçhile bir emr-i zarurî ve bunu şimdiden istihsâli yeriden intihabat icrasına mütevakkıf olduğundan (Millî Türk Ticaret Birliği) Heyet-i İdaresi bu noktaların sür'at-i mümküne ile nazarı dikkate alınması lüzûmuna kaildir. Ancak yukarıda da arzedildiği veçhile Oda'nın bihakkın faâl ve milliyetperver ve asrî terakkiyâta vakıf tüccar eline geçmesi için intihabattan evvel tüccar arasında teşebbüsat-ı muktaziyenin ifası zarurî görülmekte ve bunun için ise (Millî Türk Ticaret Birliği) vazifesini ifa edeceğine kani bulunmaktadır. 17 kânun-u sâni 339 *[Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 32-40.]*

(c) İtibar-ı Millî Bankası Raporu

[No. 43]

Millî Türk Ticaret Birliği tarafından Osmanlı İtibar-ı Milli Bankasından talep olunan rapordur:

Türk tüccarının kendi aralarında konsorsiyumlar gibi ticarî vahdetler tesisine ve bu vahdetlerin ithalât ve ihracat sahalarında hâkimiyetini temine çalışmak, memleketin ticari hayatına tesiri dokunacak hadisatı takip ve tetkik ile mesail-i iktisadiyede tüccarın ve memleketin menfaatine muvafık şekilde hükümete irae-i tarikte bulunmak, Türk ticaret âlemini ve Türk firmalarını garba tanıtmak ve garbın iktisadî, malî ve ticarî hareketlerinden âlem-i ticareti haberdar eylemek, memleketin tabiî servetleriyle meşgul olan ecnebî sermayedarlarına irae-i tarikle memleketin kanunlarına muvafık olarak teşekkül edecek şirketlerde Türkler lehine rey kazanmak ve hakim olmak üzere iştirâklerine sarf-ı mesai etmek, Türk ticaret erbabı arasında millî ve meslekî ahlâkın tenmiyesiyle buna muhalif olan bilumum hareketlerde hakem sıfatiyle harekete gelmek, Türk tüccarı arasında tesanüdü temin ve tüccarın bedîî ve meslekî ihtiyaçlarını tatmin ve tüccarın kitle halinde faaliyeti mucip olan her hadisede Türk tüccarını temsil eylemek maksat ve gayesiyle teşekkül eden «Millî Türk Ticaret Birliği»nin Merkez-i Umumîsinden vürud edip emr-ü havale buyrulan 12 kânun-u evvel 338 tarihli tezkerede «İstanbul'un ticaret-i hariciyesinde Türklerin ve Türk müessesat-ı iktisadiyesinin ne gibi usûller ve teşkilât ile hâkim olması» lâzım ve mümkün olduğu hakkındaki rey-ü mütalâa istifsar edilmektedir.

Memleketin münasebat-ı siyasiye ve iktisadiyesinde azamî teevvüş ve buhran hükümfermâ olduğu şu sırada âtiyen hariçle teessüs edecek münasebat-ı ticariyemiz

Levent Şahverdi Arşivi

hakkında şimdiden müsbet ve kat'i mütalâa îradına imkân görülememekte ve bugün bu mütalâat-ı umumî bir takım mülâhazat çerçevesinden harice çıkamamaktadır.

Malûm-u âlileri olduğu üzere, iktisadiyat-ı hazıranın en kıymetli ve en nazik umdesi «itibar»dır. Bu umdenin münasebat-ı hariciyede temini ise, ecanibin emniyetini tahsile mütevakkıftır. Bir memleketin ziraatte, sanayide olduğu gibi ticaretinde de derece-i matlûbede bir feyiz ve inkişaf husûl bulabilmesi, herşeyden evvel o memlekette emniyetin –kelimenin bütün manâsiyle– tecssüsüne vâbestedir. Bu olmadıkça sây ve sermaye gibi iki vasıta-i istihsâl memlekette itimat ve serbesti ile işleyemez.

İstihsâl-i emniyet, evvela: devletin vaziyet-i müstakbelesiyle, hattâ hudud-u müessesesiyle, şekl-i idaresiyle alâkadardır; Saniyen tüccarın ukud ve muamelâtta göstereceği âsar-ı namus ve ismetle mebsûten mütenasiptir.

İstihsâl-i emniyetin senedâtı olan şu iki şıktan birincisi :Muahedei sulhiyenin şekl-i müstakbeline, emr-i idarede ve mesail-i iktisadiyede gösterilecek kıyasete bağlıdır; ikincisi mevhibedir, tâlim ile tahsil edemez; tüccarın bizatihi bunu müdrik olması, ticaret ve terakkisinin bunda olduğunu bilmesi lâzımdır.

İtimat ve itibar-ı haricî bu suretle temin edildikten sonra :

1- Muntazaman, bîtaraf ve ciddi neşriyat ile Türk ticaret âlemi garba tanıttırılmalı, garbın iktisadî, malî ve ticarî hareketlerinden de tüccarımız haberdar edilmeli; ihracat veya ithalât-ı ticari mutavassıttan kurtulup en muvafık şeraitle müracaat edilebilecek mahreç veya mevridlerini öğretebilmelidir.

2- Müessesat-ı maliye, irşad ve tavassut hususunda tüccara azami teshilâtı dirig etmemeli ve meselâ delâletiyle siparişatta bulunacak ve emtia celbedecek olanlara müsait kuyut ile kredi açmalıdır. .

3- Her sınıf ashabı, mesleklerinde mümkün olabildiği kadar yek-vücut olup vâdi-i ihtikâra sapmaksızın müttehit olmalı ve billhassa vaziyeti mütezelzil ve saika-i talih ile iflasa yürüyen meslekdaş sıyanet edilmelidir.

Elan bir çoğumuz, ticareti, kolay ve çabuk zengin eder sanırız halbuki ticarette servet, ancak çetin ve devamlı bir sây ile temin edilir. Sâye müstenit olmıyan, tesadüf veya himaye sayesinde birdenbire elde edilen servetler -emsâliyle müeyyed olduğu üzere- zeval ve indrasa mahkûmdur.

Hasıl olacak boşluğu doldurabilmek için müşkilâtını idrâk ederek ciddiyetle tesanüdle çalışmak ve hasseten aynı şube-i ticariye mensup kimseler arasında

Levent Şahverdi Arşivi

müşterek bazı menafî mevcut olduğunu bilmek icabeder. İktisadi faaliyetin kuvve-i muharrikesi menfaat-i şahsiye hissi olmakla beraber, bu menfaatlerin bir dar, bir de geniş anlaşılması kabildir: Tüccarımız yalnız bugünkü mahdut menfaatlerini görür kimseler olduğundan aralarında tesanüt temini şimdiye kadar kabil olamadı. İtiraf etmeliyiz ki: memleketteki gayri Türk tüccar birbirine dayanarak ilerlemiş, biz ise; birbirimizi çiğniyerek terakki etmek istediğimizden dolayı hiç birşeve muvaffak olamamışızdır.

4- Ticaret odaları vezaif-i kanuniyeleri şekl-i matlupta ve cedidde ifa edilecek hâle ifrağ olunmalı ve şehbenderler dahi bu hususstaki vazifelerini ihmâl edememelidir.

5- Ticaret borsaları da vücudundan matlup ve muntazır olan hizmetleri ifa edebilecek şekl-ü mahiyette ihdas ve ihyâ edilmelidir.

Nüfusuna ve servet-i meknuza ve mevcudesine nazaran pek vâsî olan memleketimiz garbın seviye-i kudret ve mûkennet-ı iktisadiyesine vüsûl için haricin sây ve sermayesine muhtaçtır. Bu say ile sermayeyi İslâm tüccarına doğru cezb için bâlâda hulasaten arz ve tâdat olunan kuyut ve şürutun vücuduna, ticarî terbiyemizin yükselmesine ihtiyaç vardır. Ticarî seviyeye ancak, zaman ve acı tecrübelerden alınacak derslerle yükselir; herhangi bir cemiyetin bu sahadaki telâkkiyatı ile hasıl olacak semere mahdut ve bu itibarla mezkûr cemiyetin programı da nazarî olmağa mahkûmdur. Kanunuevvel 338. *[Milli Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf'ı İslâmiye Matbaası,1339, s. 41-44.]*

(ç) Hilmi Naili bey'in raporu

[No. 44]

– Millî Türk Ticaret Birliği Kitabet-i Umumiyesi Cânib-i Âlisine,

Efendim,

İzmir'de in'ikad edecek olan Türkiye İktisat Kongresi için tertip buyrulan ihzarî kongrede mevzuubahis olan hususat-ı mühimme-i fevkalâdenin hin-i müzakeresinde şifahen arz ve izahına fırsat bulamadığım mevadd-ı âtiyenin, ait oldukları teklifatın esbab-ı mucibe lâyihasının tanzimi sırasında nazar-ı dikkate alınmasını rica eylerim :

1- Hayat-ı iktisadiyemizde pek mühim âmil olan sigorta şirketleri mesailinin müstâcelen ve kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınmağa muhtaç olduğu müstağni-i

Levent Şahverdi Arşivi

izah bulunduğundan Trakya dahilinde icra-yı muamele eden bilumum sigorta şirketleri muamelatının ve teferruat-ı umumiyesinin Hükûmetçe etraflı ve şümûllü bir kontrole tâbi tutulması gerek menafi-i ticariye ve iktisadiye ve gerekse menafi-i âmme icabatından olduğundan keyfiyetin müzakeresiyle bu bapta tedabir-i müfide ve müstâcelenin ittihaz ve icrası hususunun Vekâlet-i aidesinden talep buyrulması.

«Pek mühim olan hususat-ı mebhus-u anha meyanında misâl olarak bir kaçını zikrediyorum:

«Sigorta pirim târifelerinin tanziminde esas olan istatistiğin ve sigorta mukavelenâme formüllerinin Hükümet tarafından tetkik ve tasdiki ve zarar ve ziyan, tazminat usûllerinin Hükûmetçe kabul olunacak bir şekilde icrası ve sendikalar muamelât ve mukarreratının Hükûmetçe kontrol ve şirketler teminatının menafi-i umumiye ve memlekete muvafık bir surette tâyini, ilâhare.»

2- Ticaret Odalarının ıslahı ve ticaret borsalarının tesisi hakkındaki teklifat esbab-ı mucibesi meyanında :

A- Piyasamızda alınıp satılan bilumum ithalat ve ihracat emvâl ve emtia ve mahsulâtı hakkında carî olan örf ve âdat-ı ticariyenin alâkadar mahafilce tesbitile tabı ve temsili ve piyasalarda ticarî hakem usûlünün mecburî olarak kabulü.

B- Tüccarlarımızın emvâl ve itibar-ı malî ve ticarîlerini tescil ve kayıt ve takip ederek dahil ve hariçten vukubulan suâl ve müracaata vâkıfâne ve emniyet dairesinde cevap verebilecek teşkilât ve şuabatı havi merkezî bir *«büro deformasyon»* tesis ve ihdası ve işbu teşkilâtın ve buna mümasil sair beynelmilel müessesat ile temin ve tesis-i münasebatın istikmâli.

3- Postalarımızın ıslahı hususundaki teklifat esbab-ı mucibesi meyanında :

Muamelât-ı ticariyeye teshilat ve fevaidi memalik-i muhtelifedeki tecarib-i adîde ile sabit olan (posta çek usûlü) ile (posta tediye emirleri) ve buna mümasil müfid teceddüdatın postalarımızca dahi tatbik ve icrası hususlarının teklifi.

Balâda muhtasaran arzolunan hususat hakkında lüzum görüldüğü takdirde izahat-ı şifâhiye îtası mümkün olduğunun beyaniyle takdim-i ihtiramat eylerim, efendim hazretleri. 29 kânunu sânî 1339, Berlin Ticaret Mekteb-i Âlisinden mezun Karamürsel Mensucat ve Ticaret Anonim Şirketi Umur-u Ticariye Müdürü Hilmi Nailî *[Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul Evkaf-ı İslâmiye Matbaası,1339, s. 45-47.]*

Levent Şahverdi Arşivi

(d) Şamlı Emin bey'in raporu

[No. 45]

1- Ticaret ve sanayiimize atılacak temellerin sağlam olması ile beraber tedricen tekâmül eylemesi için evvela her semtte cemaat teşkilâtı yapmalı; islâm tüccar ve erbab-ı sanayiine rağbet için teşvikatta bulunacak azâlar olmalı; büyük şehirlerde dahi meselâ Eskişehir gibi sancak merkezlerinde bile tüccar klüpleri bulunmalı; her tüccar temasa gelmeli, bilhassa tüccar ve esnaf klüplere mensup olacağından esnaf için lonca teşkilatı mahiye her şahsın bir ücret vermesi, kulüplerde pratik ticaret ve âdab-ı muaşeret dersleri açılması.

2- Her müslüman tüccarın ahlakı, tahsili, serveti, itibarı hakında bihakkın malûmat vermek için merkezi İstanbulda olmak üzere bir *«büro döransenyeman»* açmak, bu ajanslarda bütün tüccarın esâmisi ve ahval-i hazıra-i maliyesi, derece-i sây vesairesi mukayyet olmalı, Avrupa ve Amerika'da bu ajans merkezleri tanıttırılmalı.

3- Ticaret Odalarının ıslahı: Yeniden bir kanunla takyit edilerek her şube-i ticaretten faâl, kâr âşinâ, muktedir azâ intihap etmek ve Ticaret Odasının mevkiini yükseltmek.

4- Ankara'da teşekkül eden bir milyon liralık ithalât ve ihracat şirketinin ihracat işlerindeki muvaffakiyeti nisbetinde ithalât işlerinde de muvaffak olması için şimdiden İstanbul tüccarını ve bilhassa birinci derecede Avrupa ile muameleleri olanları bu şirkete hissedar etmek elzemdir. Çünkü bugüne kadar senelerden beri İstanbul'da yerleşmiş ve milletin kanını emmiş olan Rum komisyoncularının Avrupa ile muamele yapmalarına mani olmak ve kendilerine de büyük maddî ve manevî bir menfaat temini için bütün manifatura, fanile, çorap, tuhafiye ve sair tüccarının şirkete alâkadar olmalarıyla Ankara Şirketinin İstanbul'da açacağı büyük komisyon öyle iş görmek ve Avrupa fabrikaları nezdinde de tesir-i nüfuz ettirmek mutlak burası ile işleri gördürmek icap eder. Çünkü elyevm bir Rum komisyoncu her suretle yine Rum tüccarını tercih ediyor ve ucuz malı ona veriyor. Büyük miktara baliğ olan komisyonların menfaati de yine Rumlar yed'inde kalıyor. Bu şube-i ticaretin teşkili yani Avrupa komisyonculuğu için Avrupa'da tahsil görmüş lisana âşinâ namuskâr gençlerin esamîsini araştırarak ehliyeti görülenlerin tavzif edilmesi, kezalik ithalât ve ihracat şirketinin Avrupa ve Amerika'nın mühim merakizinde şubeleri olması.

5- Rusya ile siyaseten olduğu gibi ticareten de münasebatın tezyidi ve Rusya islâmlarının bu hususta bize rehber olması.

6- Sınaî teşebbüsler için Türkiye memâliki hakkında ticarî, iktisadî muvazzah ve açık lisanla, sür'atle bir kitap neşrettirmek: Her vilâyette ne gibi mevadd-ı ibtidaiye çıkar? Ne

Levent Şahverdi Arşivi

cins hayvanat bulunur? Mahsulât ve mamulâtı nedir? Mâdenleri, suları, yolları, şimendüferleri, sahile olan irtibatı, münakalâtı bugüne kadar küllî ve cüz'i ihracatı nereye ve kimler vasıtasiyle yapılıyordu? Sırasiyle bildirmek.

7- Bazı vilâyet merkezinde münasip mevsimlerde panayırlar küşad etmek, mevadd-ı ibtidaiye ve mamulâtı teşhir etmek.

8- Mamulât ve masnuat-ı dahiliyemizin Avrupa'ya ihracında meselâ halı, seccade boyalarının sabit olmasına, diğer surette hileden âri bulunmasına riayet etmek.

9- Türkiye mallarının Avrupa pazarında revacını temin için oradaki mümeslillerimiz neznidkeki *«ataşe kommersiyal»* lerin ehemmiyetli surette meşgul olmaları ve bu memuriyete tayin edilenlerin ticaretten anlar kısımdan olması.

10- Türkiye'yi ziyaret eden ecnebîlere yerli malı diyerek Frenk halılarının, Bursa kumaşı yerine yine ecnebî malının satılmaması için bir çare bulunmak, bu surette satanları tecziye etmek.

11- Teşvik-i Sanayî Kanununun tâdilen tatbik etmek ve mümkün olduğu takdirde bîçare hâmisiz olan esnafı himayeten mükâfat-ı nakdiyede bulunmak, daha ileride ufak bir Sanayî Bankası teşkil ettirmek.

12- İstanbul'da inkıraz bulmuş olan dâr-üs-sınaaların yeniden ihyası ile bu zaman zevk-i selimine göre masnuatta bulunmak için çalıştırmak. [İstanbul, kânun-u sâni sene 339 - Mustafa Şamlı Mahdumu Ticaret Anonim Şirketi Müdiranından Emin] *[Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 48-50].*

(e) Raşit bey'in raporu

[No. 46]

Muhterem efendilerim,

Bendeniz, tüccar ve ticaret mütehassısı olmadığım cihetle huzurunuzda söyliyeceğim sözlerin pek de kıymeti bulunmadığına kailim. Ara sıra «Türkiye İktisat» Mecmuasında umur-u maliye-i devlete mütedair yazılarımın neşrine Mecmuanın heyet-i muhteremesince müsaade edilmesinden dolayı, bu muhit içinde takdir edilmiş olmaklığım sebebiyle dâvet edildiğime kailim. Arz-ı teşekkür eylerim. Umur-u maliyede uzun seneler geçen hizmetimiz hasebiyle, doğrudan doğruya ticarete değilse de, ticaretin asıl ve esası olan bazı şeylere dair heyet-i âliyenize kısa cümlelerle bazı şeyler arzedeceğim.

Levent Şahverdi Arşivi

Ticarette en büyük hile doğruluktur. Evvelâ bu kaide rehberimiz olmalıdır. Avrupa'nın mamulât ve mahsulâtını memlekete getirmek, Türkiye'nin mamulât ve mahsulâtını memalik-i ecnebiyeye sevk etmek, hülâsa ithalât veya ihracat ticareti yapmak ayrı ayrı ihtisasa, ayrı ayrı teşkilâta muhtaç olduğunu zanneylerim. İstanbul eylevm bir vilâyet merkezidir. Böyle olmakla beraber vaziyet ve mevki-i coğrafîsi itibariyle daha bir çok zamanlar Türkiye'nin ticaret merkezi olacağında, Karadeniz'in ve İran ve Rusya'nın dahillerinin transit merkezi bulunacağında benimle beraber hepiniz şüphe etmezsiniz.

İstanbul'da müesses müessesat-ı maliye, büyük ticaretgâhlar, büyük tüccar, ticaret odaları kolay kolay nakl-i mekân edemiyecekleri [cihetle] Türkiye'nin kambiyo merkezi, ticaret makarrı yine İstanbul'da olacağı şüpheden vârestedir.

Bu itibarla, İstanbul'un vilâyet-i saireden idarece bir imtiyazı olmamakla beraber vaziyet ve tabiat kendisine bu imtiyazatı bahşetmiştir.

Nasıl ki Marsilya şehri vir vakitler Fransa'nın şark ticareti merkezi olmuş ve oradaki Ticaret Odası başka teşkilât ve idareye tâbi bulunmuş ise, İstanbul'un Türkiye Devletinin en büyük ticaret mevkii olmasiyle burada dahi bazı istisnaî kaideler vaz'ı lâbittir. Heyet-i âliyyelerini tasdî etmemek için yapılacak şeyleri numara sırasiyle tâdat edeceğim:

1- İstanbul Ticaret Odası için yeniden bir nizamname vücude getirmek.

2– Bu nizamname mucibince Ticaret Odası âzasını yeniden kaydeylemek.

3- Kambiyo meselesini tesbit ve ticaretin zararlarını vikaye için İstanbul'da yeniden bir kambiyo ve esham borsası yapmak ve arsa ve ihtiyaca göre bir nizamname tanzim eylemek.

4- İstanbul liman olması münasebetiyle eşyaların vaz'ı ve muhafazası için ya Hükûmetin büyük antrepolar vücude getirmesi, yahut teşekkül edecek şirketler tarafından müsaade-i resmiye ile antrepolar yapılması.

5- Kabotaj her memlekette olduğu gibi Türkiye'nin de hakkı olduğundan seyrisefain şirketleri tesis ve Hükûmetin Seyrisefain İdaresine bahşettiği imtiyazın ref'i ile bu şirketlerin serbest bırakılması.

6- Temettu vergisi usûlünün küçük tüccar ve esnafı zarardide etmiyecek şekle ifrağı ve büyük sermayelere de ağır vergi suretinde tarh edilmeyip bunların inkişafını mucip olacak bir tarzda icrası.

7- Memalik-i ecnebiyede bulunan Türkiye şehbenderlerinin erbab-ı ilim ve malûmattan intihabiyle bunlar tarafından gönderilecek ticarî, iktisadî raporların muntazaman neşir ve tevzii hakkında Hariciye Vekâleti nezdinde en kat'i teşebbüsat icrası.

Levent Şahverdi Arşivi

8- Kavmî ve ibajur denilen ve ticarî eşya ve mamulâtın nümunelerini memlekette ibraz ve irae eden heyetler tesisiyle Türkiye mahsulât ve mamulâtı hakkında Avrupa'ya malûmat verilmesi,

9- Cihanın her tarafında tesis olunacak sergilere iştirâk olunması, buralarda eşya teşhir edenlere Hükûmetçe nakden muavenet ve ikramiye verilmesi.

10- Türkiye'nin mahsulât ve mamulâtını teşhir etmek üzere İstanbul'da saltanat-ı ferdiyenin lağvı hasebiyle boşta kalan saraylardan birinde büyük bir sergi vücude getirilmesi.

11- Türkiye'nin mahsulât ve mamulâtı ve ahval-i ticariye ve iktisadiyesi hakkında aylık, senelik raporlar, istatistikler, eserler neşir ve bunların İngiliz, Fransız, Alman lisanlarına tab'ı ve tevzii.

12- Millî Türk Ticaret Birliği'nin tamamiyle idâme ve muhafaza krediye muhtaç olduğundan büyük bir sermaye ile bir banka tesisine teşebbüs olunması, (meselâ: 10.000.000 lira sermaye ile).

13- Kambiyo meselesinin ticaretin en büyük meselesi olmasına mebni her halde ıslahı için erbabı ihtisastan mürekkep bir komisyon teşkil olunarak dünyanın her tarafında ne yapılmakta olduğunun da tetkikiyle amelî bir gaye istihsâli.

14- Ticarete ve tüccara taâlluku olan usûller, vergilerde ticaret odalarının da mütalâalarının alınması.

15- Ticarette serbest-i tam temini ve hiç bir heyet veya şirkete imtiyaz ve suhulet-bahş hususat verilmemesi.

16- Sanayi-i mahalliyenin, mahsulât-ı memleketin muhafaza ve memalik-i ecnebiyede revacı için ecnebî devletler ile yapılacak muahedat-ı ticariyenin hîn-i tanziminde Ticaret Odalarının ve tüccarın rey ve [mütalâalarının] bây-i hâl alınması.

17- Ticaret Mektebinin asra lâyık bir hâle ifrağıyla amelî surette ticaret dersleri teessüsü ve memalik-i ecnebiyeden mütehassıslar celbolunarak umumî ve gece dersleri ihdası.

Vehleten vârid-i hatır olan hususat bunlardır. En evvel bu gayelere vasıl olmak için memlekette hayat-ı tabiiyenin avdeti, yâni sulhun in'ikadı lâzım gelir. Sulh akdolunduktan sonra bu gayeler dahilinde çalışılırsa ümit olunur ki, memlekette ticaret inkişaf bulsun ve millî ticaret birliği ileri gitsin.

Davetnamenin vüsûlu ile heyetin akdi arasında, vaktin darlığı hasebiyle daha fazla

Levent Şahverdi Arşivi

tafsilât itâsına imkân bırakmadı. Esasen heyet-i aliyeleri verilen izahatı müdrik olduğundan tasdiatıma nihayet veriyorum. 18 kânun-u sâni, sene 1339. Sabık Muhasebe-i Umumiye Müdür-ü Umumîsi Raşit *[Milli Türk Ticaret Birliği, Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresi'nden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 51-54.]*

(f) İstanbul Umum Amele Birliği raporu

[No. 47]

[Bk. aşağıda s. 133, No. 56]

(g) Ticaret Mekteb-i Âlisi'nin raporu

[No. 48]

Millî Türk Ticaret Birliği Meclis-i İdare Riyaset-i Âliyesine,

Muhterem efendi,

28 numaralı ve 27 kânun-u sâni 1339 tarihli tezkere-i âliyelerine cevaptır: Ticaret Mekteb-i Âlisi Meclis-i Müderrisinince tezekkür edilen oniki maddelik Birlik Kongresi mukarreratı ticarî ve iktisadî şuurun tenmiye ve ıslahına çalışan Mektebi tamamen alâkadar eylemiş olduğundan, Meclis-i mezkûr ifadesine atfen kaydetmek isteriz ki, Birliğin maksat ve faâliyeti ve İzmir'de küşâd edilecek olan İktisat Kongresi için masruf mesaisi şâyanı tebcildir. Memlekette millî refahı temin emeliyle yapılan her teşebbüsün pek meşkûr bir hizmet olacağı izahtan vareste bulunmakla, Birlik için gerek maarif-i ticariyede ve gerek ticaret-i milliye sahasında da muvaffakiyetler temeni eder ve tezkere-i âliyelerine melfûf mukarrerattan Ticaret Mekteb-i Âlisine ve ticaret mekteplerine müteallik madde hakkındaki mütalâamızı berveçh-i âti bast ve temhid eyleriz:

Ticaret Mekteb-i Âlisi filhal asrî bir müessesedir. Tarih-i küşâdı olan 1299 [1883] senesinden 1330 [1914] tarihine kadar gayesiz bir hayat geçirmiş olan mektep ciddî bir tetkik mahsûlü olan bugünkü teşkilât ve tedrisatıyla ecnebî memleketlerindeki mümasilleri derecesinde mazhar-ı ıslah olmuş sayılırsa da, tedrisat-ı ticariyenin manâ ve mahiyetini henüz müdrik bulunmayan memleket ve biricik müessesesiyle daha ziyade alâkadar olamamak yüzünden filhakika son merhalesine vasıl olmuş değildir. Onun için bu müessese-i irfan evvel emirde alâkadar bir muhite ve ticaret ve iktisat erbabının fiilen muavenet ve himmetlerine mazhar olmak ihtiyacındadır. Dünyanın

Levent Şahverdi Arşivi

başka memleketlerinde bu kabil müessesat, hükûmet kuvvet ve sistemlerinin haricindeki mevcudiyetlerle idâme edilmekte olduğu ve meselâ ticaret odaları, birlikleri gibi iktisadî uzuvların daha pratik idare ve inayetleriyle tedvir edildiği içindir ki, o memleketlerde miktarı fazladır ve hayatları oralara mükemmel âmil-i iktisadî yetiştiren bir uzviyet-i içtimaiye halinde mütecellidir. Binaenaleyh, son teşkilâtıyla altı sene zarfında memlekete adetleri çok fazla talebe yetiştiren bu müessese –ki bu miktar bidâyet-i küşadından itibaren üçyüzotuz senesine kadar çıkan efendilerden fazladır vatana ne derece faydalı addedilirse edilsin, her halde kendisiyle alâkadar teşkilât-ı ticariye ve iktisadiyeyi hakikî mesnet görmek ihtiyacındadır. Bu itibarladır ki daha çok himmet ve faaliyete muhtaç demektir.

Anadolu'nun bağrında inşırak eden kurtuluş güneşinin muhafazası memlekette ulûm-u iktisadiye ile mücehhez, münevver ve cesur gençlerin çoğalmasiyle kabil olacağı pek vazıh bir hakikat olduğuna göre İstanbul Ticaret Mektebi başlı başına ihtiyacı temin edemiyeceğinden memleketin birinci derecedeki merakiz-i ticariyesinde hiç olmazsa bizim kısm-ı evvelimize mümasil mektepler, ikinci dereceyi haiz mahallerde de amelî ticaret şubemiz ayarında müesseseler küşâdı pek zarurîdir. İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisinde lâzım-ül ittihaz tedbirler her şube-i iktisat için yetiştirilecek olanların istifadelerine ve milletimizin tedrisat-ı ticariye nokta-i nazarından umumî ve mahallî ihtiyaçlarına mütedair tetkikat mukaddemâ makamat-ı aidesine arz ve inha kılınmıştı. Esasen hem İktisat ve hemde Umuru Maarif Vekâletlerine müfid ve amelî mülâhazaları ihtiva eden mufassal raporlarla bildirilen bu hususat her fırsat ve vesilede Birliğinizce Kongre'de derpiş edilirse buralarda umdeler ve esaslar en ince hututuna kadar müdâfaa edilmiş olur. Zaten Mektep Meclis-i Müderrisini İzmir İktisat Kongresinin daha ilânı zamanında alâkadar olmayı teemmül ederek Mektebin de en salâhiyetli bir müessese sıfatiyle orada temsilini tezekkür ve Mektepten tefrik ve îzam edilecek mürahhaslara teshilât ibrazını Vekâletten rica eylemiş olduğundan Ticaret Mektebini temsil edecek olanların hüsnüniyet ve gayretle meşbû Ticaret Birliği Mümessillerine elden geldiği kadar yardım edeceğini ve müessesemizin de bize bütün kuvvet ve samimiyetle muayyen ve zahir olacağını ümit eyler.

Makam-ı âlilerine daha fazla izahat vererek hem tenvir ve hem de tenevvür edebilmek için Mektep Müdür Muavini Hüseyin Hüsnü Bey nezd-i vâlâlarına îzam kılınmış ve temasa memur edilmiş olmakla bilvesile iblâğ-ı ihtiram olunur efendim. 30 kânun-u sâni 1339, Ticaret Mekteb-i Âlisi Müdürü Hulûsi. *[Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 59-61.]*

Levent Şahverdi Arşivi

(h) Sefer Fevzi bey'in raporu

[No. 49]

Türk Ticaret Birliği İhzarî Kongresi Riyaset-i Canib-i Âlisine,

Efendim hazretleri,

Evvelen; 21 kânun-u sâni sene 339 pazar günü içtimâda bulunabilmek şerefine mazhariyetimden dolayı kendimi cidden bahtiyar addeder, gerek Türk Ticaret Birliği ve gerek İhzarî Kongresi Heyet-i Muhteremesine arz-ı teşekkür ve takdim-i ihtiramat eylerim.

Saniyen; zirdeki maruzât-ı âcizinin İhzarî Kongre heyet-i muhteremesine arz ile rûznameye ithaline ve tanzim edilecek raporda üç madde olarak zikrile İzmir Kongresinde nazar-ı dikkate aldırılması hususunun teminine sarf-ı himmet olunmasını heyet-i muhteremeden istirham ederim. O üç madde şunlardır:

1– Türkiye'de hayvanatın teksir; ıslah ve himayelerinin teminiyle hayvanata müteallik ticaretin tevsii.

2– Hayvanata müteallik işlerde mütehassıs ve meraklılarla tüccarândan müteşekkil ayrıca bir kongrenin in'ikadının temini.

3– İzmir Kongresi'nde daimî bir (umur-u hayvaniye) ile mütevaggıl grubun teşkil ve bu grubun başlı başına bir kongre teşekkül edinceye kadar hazırlıkta bulunmasının temini.

Gerek İzmir Kongresinde teşkilini talep eylediğim grubun ve gerek başlı başına in'ikadını muvafık bulduğum kongrenin tezekkür edebileceği mevaddan bazılarını sırf heyet-i muhteremeyi tenvir için arzeyliyorum. Bu hususta İzmir Kongresince eshab-ı mucibeyi mufassal raporumu takdim edeceğimden İhzarî Kongreyi meşgûl etmemek için tafsilâttan sarfınazar edilmiştir.

Tezekkürü Enseb ve İktisadiyatımız Nokta-i Nazarından Elzem Olan Mevaddan Bazıları

1– Hayvanatın teksir ve ıslahı içim lâzımgelen damızlıklarla vesait-i fenniyenin Hükûmetçe celbi.

2– Hayvan hırsızlıklarına karşı tedabir-i seria ve kat'iyye ittihazı ve cezaların teşhidi.

3– Hariçten celbolunacak damızlık hayvanat ve kuluçkalıklarla muktezi vesait-i fenniye ve saire muâlecâtın gümrüklerce azamî derecede mazhar-ı teshilât olunması.

Levent Şahverdi Arşivi

4– Türkiye Himaye-i Hayvanat Cemiyetinin fiilen teşkili.

5– Her kazada (hayvan hastahaneleri) teşkili ve amelî dersler verilmesi.

6– Her kazada bir «Umur-u Hayvaniye Müdüriyeti» ihdasiyle muamelâtın tanzimi, meşherler vücude getirilerek halkın teşviki.

7– Satışta intikârın men'i ve hilekâr cambazların elinden halkı kurtarmak için muayene ve tahmin memurlarının ihdas ve tavzifi.

8– Türkiye'ye hariçten gelecek hayvanatın gayet sıkı muayeneye tâbi tutulması, hayvanatın kolera, veba hastalıklarının karantinaya tâbi bulundurulması.

9– Sirayeti mucip hastalıkları setr için hileye tevessül edenlerin şiddetle tecziyesi ve bâyiin zarar ve ziyanının tazmin ettirilmesi ve köylüyü irşat için bu hastalıkların izahı ile müddetlerin tâyin ve ilânı.

10– Hayvan hastalıkları ve tedabir-i ibtidaiyeye dair köylünün anlayabileceği üslûpta risâleler neşir ve tevzii ve askerlere kıraat kitabı olarak okutturulması.

11– Fevaidi görülen kurtların kat'iyyen itlâf ettirilmemesi.

12– Hayvanatı teksir ve ıslaha halkı teşvik için bir kanunun tanzim ve serian neşri.

13– Her kazanın Umur-u Hayvaniye Müdüriyeti o memleketin (pazar) kurulan gününde satış başlamazdan evvel bir haftalık vukuat-ı hayvaniyeden, fiyatlardan, hastalıklardan bahis bir konferans verdikten sonra pazarın küşadı.

14– Yetişmiş ve yetişecek baytarlarımızın tetebbuat-ı ilmîyelerinin tezyidi için noksanlıklarının ikmâli ve istikbâllerinin temini ile yolsuzluklarının izâlesi.

15– Bazı muâcelat ve aşıların memalik-i ecnebiyeden getirtilerek bakteriyolojihanede istihzarı ile ucuz bir fiyatla halka satılabilmesinin temini.

16– Şahadetnamesiz baytarlık ve tasdiknamesiz nalbantlık edenlerin icra-i sanattan men'i ve her vilâyet merkezinde amelî ve bir iki aylık müddetli nalbant mektepleri açılması ve mevcut nalbantların imtihanı.

17– Damızlık hayvanatın kat'iyyen harice çıkarılmaması.

18– Mekteplerde hayvanat derslerine ehemmiyet verilmesi ve hayvanat-ı ehliye bahsinin mufassal okutturulması, mekteplerde mücessem nümuneler bulundurmakla beraber büyük mekâtipte hayvanattan mümkün olanların canlı olarak bulundurulması.

19– Her vilâyet merkezinde büyük mikyasta her liva ve kaza merkezinde ise küçük mikyasta birer (hayvanat bahçesi) vücude getirilmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

20– Hayvan yetiştiricilere yardım edecek bir bankanın temini ve bu bankanın mevcut bankalardan veya ticaret için teşkil edilecek bankalardan birinin olması.

21– Sigortaların hayvanata müteallik hususatta teshilât ve tenzilâtta bulunmaları.

22– Hayvan itlâfının semmiyat ile değil, vesait-i saire-yi fenniye ile mahremane bir surette icrası.

23– Ölen hayvanatın sokaklara, viranelik, köy civarı, dereler ve limanlar gibi mahallere attırılmaması ve belediyenin ehemmiyetle bu işle meşgûl bulunması.

24– Yerli cinslerimizin memalik-i ecnebiyede tanıttırılması için beynelmilel sergilere gönderilmesi.

25– İstanbul'da (Türkiye Büyük Hayvanat Bahçesi) namiyle bir müessese vücude getirilmesi.

26– (Hayvan yetiştiricilik) başlı başına bir fen, bir sanat olarak kabul edilerek ziraatin bir şubesi olmaktan kurtarılması ve İktisat Vekâletine merbut müstakil bir müdüriyet olarak teşkilâta tâbi bulundurulması.

C. Millî Türk Ticaret Birliği'nin hazırlık toplantıları tutanağı

[No. 50]

İZMİR – TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ İÇİN İSTANBUL'DA 21 KÂNUN-U SÂNİ 339 PAZAR GÜNÜ SAAT BİR BUÇUKTA AKTEDİLEN İHZARÎ KONGRE.

RÛZNÂME-İ MÜZAKERAT

BİRİNCİ CELSE

1– Celsenin Riyaset tarafından küşâdı.

2– Millî Türk Ticaret Birliği namına Kâtibi Umumî tarafından beyanat.

3– Tahriren vukubulmuş olan tekliflerin mütalâası.

4– Söz alanların istimaı.

İKİNCİ CELSE

5– Mütalâat ve teklifat hakkında münâkaşat.

6– İktisat Kongresi ruznamesine ithâli için teşebbüsat icrasına ve Türk Ticaret Birliği'nce tanzim edilecek raporda nazar-ı dikkate alınmasına karar verilen mevaddın tesbiti.

Levent Şahverdi Arşivi

İHZARÎ KONGRELERDE BULUNANLAR

İzmir Türkiye İktisat Kongresi için İstanbul'da 21 kânun-u sâni 339 pazar ve 23 kânun-u sâni 339 salı günleri Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumîsinde aktedilen ihzarî kongreye iştirak eden İstanbul erbab-ı ticaretinden bazı zevatın esâmisi.

Hüseyin bey Kavalalı İbrahim Paşazâde, İkincizâde Osman Rıfat bey, Buldanlızâde Ahmet bey, Kâtib-i Umumî Ahmet Hamdi bey, Hacı Hüseyinzâde Ali Haydar bey, Hacızâde Mehmet Mesut bey, Mekteplıler Pazarı sahibi Necati bey, Selânik Bonmarşesi sahibi İhsan İpekçi bey, İstanbul Garajı sahibi Ahmet Faik bey, Şerif Alizâde Mahmut Murat bey, Şerif Alizâde Mahmut Murat bey mahdumu Eskişehir Nakliyat Anbarı Müdürü Muammer Hasbi bey, Şamlı Müessesatı Müdürü Emin bey, Liman Reisi zâde Mehmet Sâlim bey, Galata Bereket hanında Ali Salâhi bey, Yeni Ticaret Anonim Şirketinden Şükrü bey, Vatan Sigortası Müdürü Ahmet Refik bey, Sirkeci Mes'adet hanında Sabûr Sami bey, Sezai Ömer bey yazıhanesinden Ahmet Nurettin bey, İkbal Şirketi heyet-i idaresinden Nihat bey, İkbâl Şirketi Reisi Ali Kemâl bey, İkbâl Şirketi heyet-i idaresinden Ali Fuat bey, Cafer hanında Abdurrahman Ziya mahdumları, Suat Karaosman bey, İsmailzâde Hasan bey, Mânizâde Hasan Sabri bey, Sadıkzâde biraderlerden Rıza bey, Celâl Sahir bey, Abûd Efendizâde Ferit bey, Ermenek'li Mehmet Nuri bey, Velizâde Mustafa Faik bey, Hacı Hüseyin mahdumu Hacı Mehmet efendi, Çilingirzâde biraderler, Ak Osmanzâde İzzet bey, Kullukzâde Mehmet Nuri bey, Karamürsel Mensucat Şirketi namına Hilmi Nailî bey, Çıngıllızâde Halit bey, Celepler Cemiyeti âzasından Mustafa Şevki bey, Şişe fabrikası sahiplerinden Raif Necdet bey, Tophane Mezbaha sokağında 1 numarada İsmail Hakkı bey, Şirketi Hayriye Müdürü Babanzâde Hikmet bey, Bekirzâde Hamdi bey, Benli Alizâde Bilâl bey, Abdurrahman Âbid bey, İtibar-ı Millî Bankası'ndan Nusret Mithat bey, Nazmi Dûhânî bey, Çil Horoz Mecmuası Müdürü Sefer Fevzi bey, Kazmirci Ali Rızazâde Osman Ferruh bey, Bekârzâde Hamdi bey, Esirzâde Ahmet bey, Hocazâde Yakup efendi, Terzizâde İsmail Hakkı bey, Tüccardan İhsan bey, Mühendis Fuat Necati bey, Filibeli Mehmet Şakir bey, Şamlı Hanından Muhsin Emin bey, Musa Reiszâde Ahmet bey, Havlucu Recep efendi, Basiret Hanında Celâl Derviş bey, Kavalalı İbrahim Paşazâde Abbas Hilmi bey, Hacızâde Mehmet Mesut bey, Cermanya Hanında Tahsin Rıza bey, Şark Tütünleri Anonim Şirketi Müdürü Ali Kemâl bey, Ticaret Odası âzasından Hüseyin Münir bey, Millî Türk Ticaret Birliği âzasından Hilmi bey.

Birinci İçtima – 21 kânun-u sâni 339, pazar

Kürsü-i Riyaseti Millî Türk Ticaret Birliği Reisi Kavalalı İbrahim Paşazâde Hüseyin Hüsnü bey işgâl ettiği halde saat ikide müzakerata ibtidar edilmiştir.

REİS HÜSEYİN HÜSNÜ BEY – Burada lûtfen hazır bulunan zevat-ı kirama, Birliğin dâvetine icabet ettiklerinden dolayı ayrı ayrı teşekkür ederim. Birliğin gayesi Türk ve Müslüman ticaretini himaye etmek ve dağınık bir surette bulunan Türk tüccarlarını bir araya getirmektir. Ötedenberi anasır-ı ecnebiye elinde bulunan İstanbul ticaretini millî ellere tevdi etmek bugün bizlere terettüp eden bir vazifedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Efendiler: Türkler, ecnebiler indinde kabiliyetsizlik ve beceriksizlikle ittiham edilmekte idiler. Bizzat ben bazı bankalardan işitiyordum ve elyevm işitmekteyim: Türk tüccarları tanınmamakta ve onlara karşı emniyet-i tamme beslenmemektedir. Türkler hiç bir vakit kabiliyetsiz olamaz. Bu hususta birçok deliller olmakla beraber son muvaffakiyatımız bunun en büyük bir misâlidir. Maalesef şimdiye kadar bizde ticaret bihakkın teşekkül edememişti. Sınıf namiyle tanınmış iki kısım halk vardı: Memurlar ve ashab-ı emlâk. Biz istiyoruz ki; memleketin iktisadî hayatının esaslarını teşkil eden sınıflar arasında tüccarımız lâyık oldukları mevki-i içtimaiyi işgal etsinler.

Önümüzde, İzmir'de, Başkumandanımız, halâskârımız Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin teşvik ettikleri iktisadî bir Kongre vardır. Hazırlıksız oraya gitmek pek gülünç ve bu mühim içtimaın bî faide geçmesini mucip olacağından İzmir'e mücehhez gitmemiz için «Milli Türk Ticaret Birliği» burada ihzarî bir kongre akdini düşündü.

Başkumandanımız, halâskârımız Gazi Mustafa Kemal Paşa hazretleri bu milletın yeniden ihyasını temin etti. Azim muvaffakiyetlere rehber olduğu gibi, iktisadî muvaffakiyetlere de rehber olacak iktisaden bu milleti yükselteceklerin bütün mesaisinin başında bulunacaktır. (İnşallah sadaları) Kongremiz matbû program mucibince mesaiye devam edecektir. Söz Kâtib-i Umumî bey'indir.

KÂTİB-İ UMUMÎ AHMET HAMDİ BEY – Muhterem efendiler; sevgili memleketimizde artık iktisadî meselelere ehemmiyet verilmeye ve bunlar için kongreler bile aktedilmeye başladı. Şubat ayı içinde İzmir'de Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin nutk'u iftitahileriyle bütün Türkiye'nin çiftçi, tüccar, san'atkâr ve amele gibi istihsâl erbabı murahhaslarının iştirâkiyle müstakbel iktisadî siyasetimizin ana hatlarını tesbit edecek bir kongre toplanıyor. Orada bu iktisat erbabının mümessilleri kendi dertlerini, memleketin ihtiyaçlarını en salâhiyettar bir lisanla ortaya atacak ve aynı zamanda yarınki iktisadî teşkilâtımızın esasları hakkında Hükûmete tekliflerde bulunacaktır.

Türkiye'mizin en mühim ticaret merkezi olan ve bu itibarla en münevver ve faâl tüccarımızı ihtiva eden İstanbul da bu Kongreye mürahhaslarını yollayacaktır. Bundan maada Kongreye sureti mahsusada iştirâki İktisat Vekâlet-i Celilesince temenni edilmiş olan Millî Türk Ticaret Birliği de mümessillerini orada bulunduracaktır. Demek oluyor ki, İstanbul erbab-ı ticaretine bu kongre münasebetiyle bütün meslekdaşlarına ve cihana, aynı zamanda Hükûmete, çok umumî ve mühim bir mecliste arzularını bildirmek imkânı hasıl oluyor demektir. İşte Millî Türk Ticaret Birliği'nin henüz iki ay bile olmayan küçük bir hayatı var, memleket endişesi Türk tüccarının uhdesine düşen birçok vezaifin hemen icrasındaki zaruret, âlemşümûl ihtiyaç, İstanbul erbab-ı ticaretinin bir kısmını geçen

Levent Şahverdi Arşivi

kânun-u evvelin birinci günü yine bu bina dahilinde toplamıştır. Burada memleketin iktisadiyatının en mübrem ihtiyaçları ve en derin yaraları mevz-u bahis oldu ve nihayet kabul edilen Nizamnamesi mucibince ticaret ve iktisat âlemimize yarının en büyük bir müessesesi, bir istinatgâh olmasını temenni ettiğimiz (Millî Türk Ticaret Birliği) tesis ve ihdâ edildi.

(Müteakiben matbû varakalar mücibince Birliğin teklifatı okundu).

SABÛR SAMİ BEY – Bendeniz tüccar-ı mutebereden birşey rica edeceğim. Gerçi rûznâmeye ait değilse de, İstanbul'da bir Ticaret Odası vardır. Fakat bunun ıslahını Hükûmetten beklemek pek insafsızlık olur. Bu Ticaret Odası'nın Türk Ticaret Odası olmadığı aşikârdır. Maateessüf burada yabancı unsurlar vardır. Bir de nazar-ı dikkate arzedeceğim diğer birşey «moratoryum» kanunu meselesidir. Moratoryum devletlerin en müşkül zamanlarda ihdas ettikleri birşeydir. Umumî bir moratoryum kanununa lüzum yoktur zannediyorum. Yeni zaferden dolayı inkişâfa başlayan ticaret âlemi bu moratoryumla büyük bir tehlikeye mâruzdur. Bazı memurlar ve bir sınıf ahalinin dar zamanlarda istikraz eyledikleri mebaliğin fahiş bir surette verilmesine mâni olmak için bir madde-i kanuniye yapılabilir. Fakat muamelât-ı ticariyeye ait bir moratoryum doğru olamaz.

ŞERİF ALİ ZÂDE MURAD BEY – Bendeniz rica ederim ki: Ticaret Birliği bazı teklifatta bulunuyor. Lûtfen izah edilmesi daha doğru olur fikrindeyim.

REİS BEY – Bu hususiaki izahat meseleyi münakaşa içindir. Programımız mücibince bu ikinci celseye aittir.

(Müteakiben İtibar-ı Millî Bankası, Mustafa Şamlı Müessesesi Müdiranından Emin bey, sabık Muhasebe-i Umumiye Müdir-i Umumîsi Reşit bey ve Filibe'li Mehmet Şakir beyler tarafından verilen raporlar kıraat edildi.) *[İlk üç rapor için bk., sırasıyla s. 82 [No. 43]; s. 86 [No. 45]; s. 87 [No. 46].*

REİS HÜSEYİN HÜSNÜ BEY – Tahriren vukubulan teklifat okundu. Şifahen başkaca teklifatta bulunacak var mı?

SEFER FEVZİ BEY – Bendeniz, Çil Horoz Mecmuası sahibi ve müdürüyüm. Hayvan yetiştirmenin memlekete ne kadar büyük menfaat temin edeceği aşikârdır. Âni olarak haberdar olduğum için hazırlıksız olarak heyet-i muhtereme ile görüşmek ve dertleşmek üzere hemen icabet ettim. Teksir ve ıslah-ı hayvanat hakkında mufassal teklifatımı bir raporla heyet-i muhteremeye arzedeceğim.

(Başka teklifat olmadığı için Reis Bey birinci celseye nihayet vermiştir.)

Levent Şahverdi Arşivi

– İkinci Celse –

REİS BEY – İkinci celseyi küşâd ediyorum. Muhterem efendiler, birinci celsemizde hazırlanan rûznâmemiz mucibince kongre müzakerâtına başlıyor. Her kongrede usûlen kongreye icabet edenler tarafından bir reis, bir reis-i sâni ve bir de kâtip intihap edilir. Binaenaleyh bu intihabatın icrasını rica ediyorum.

SABÛR SAMİ BEY – Elyevm riyaset eden Hüseyin Hüsnü beyefendi ile diğer zavatın yeniden intihabını teklif ediyorum.

«Bu teklifi reye konularak ittifak-ı ârâ ile kabul edilmiştir.»

MURAT BEY – Sabûr beyefendiden Ticaret Odası hakkında bazı izahat istiyordum. Bu husus hakkında rey'imi tamamiyle kendilerine veriyorum. Bu elzemdir. İkinci cihet; moratoryum mevzu-u bahis oldu. Burada heyet-i muhteremeye bazı tafsilât vereyim. Bendeniz dün Harik Komisyonunda bulunduğum cihetle, Vali Esat bey'in yanında idim. Beni ve tekmil arkadaşlarımı alâkadar eden bu mesele hakkında Vali beyefendi şu beyanatta bulundu:

«Kat'iyyen moratoryum mevzu-u bahis değildir. Ben bu hususta Hükûmet-i merkeziyeye müracaat etmedim. Bu, gazetelerin yanlış ilânıdır. Umumî bir moratoryum mevzu-u bahis değildir. Yalnız bazı merhun emlâk, terhin edilmiş emlâkin kıymetini düşürmekte bulunmuş olduğundan vâdesi gelen borçların tediyesi için mallar satılmakta ve bu suretle terhin eden adam mutazarrır olmaktadır. Yalnız bu cihet hakkında bir moratoryum talep ettim. Bunun için hususî bir kanun ile bir tecil-i düyûn yapılabilir. Umumî bir moratoryum pek zeminsiz ve zararlı olduğunu ben de bilirim.»

SABÛR SAMİ BEY – Şu hâle nazaran Kongre Reisi ve Ticaret Birliği Reisi sıfatiyle Hüseyin bey Vali beye resmen müracaatta bulunsun ve Vali bey bunu resmen tekzip etsinler.

ŞERİFZÂDE MURAT BEY – Hemen kongre dağılır dağılmaz Reis bey'in teşriflerinin rey'e konulmasını teklif ediyorum.

MUSTAFA ŞAMLI MÜESSESESİ MÜDÎRANINDAN EMİN BEY – Ticaret Odasının ıslahı hakkında birkaç söz söylemek isterim. Oda'nın hemen feshinde ısrar etmek elyevm meclis-i idaresinde bulunan namuskâr ve muhterem simaların dilgîr olmasını mucip olur. Binaenaleyh bunun ıslahı çaresi Sabûr Sami bey'in dediği gibi hemen feshe karar vermekle olamaz. Ticaret Odası evvelce bir kanunla takyit edilmiştir. Bunun için biz onun ceffelkalem feshini isteyemeyiz. İktisat vekâletine bu hususta Birlik tarafından bir lâyiha yollandığı bildiriliyor. Bittâbi Vekâlet Oda'nın ıslahı çarelerine bakacaktır. Burada

Levent Şahverdi Arşivi

feshi suretine mûteriz bulunuyorum. Böyle olduğu halde bunları yıkmağı taarruz addederim. Bunun için isticâle lüzum görmüyorum.

ŞERİF ALİZÂDE MURAT BEY – Bunlar umumî teferruat-ı umurdur. Yıkılıp yeniden yapılmak suretiyle mi, yoksa intihabatın tecdidi ile mi? Bundan hangisi lâzım? Bunu böyle idâdı kesir olan zevattan müteşekkil bir heyet huzurunda münakaşa etmek faydasızdır. Ticaret Birliği şâyan-ı teşekkür bir hizmet yapmıştır. Ticaret Birliği bunu pek muvafık yapmış. Bu, beyan-ı malûmat kabilinden olmak üzere okunsun. İktisat Vekâleti bunu düşünür. Her halde Ticaret Odası şâyan-ı ıslahtır...

REİS BEY – Şu halde İktisat Vekâletine yolladığımız lâyihayı heyet-i muhteremenize bildirelim.

MURAT BEY – Bendeniz lüzum görmüyorum.

SABÛR SAMİ BEY – Bendeniz Emin beyefendiye cevap vereceğim. Maksadım hiç bir kimseye taarruz değildir. Bendeniz diyorum ki münkariz Osmanlı İmparatorluğu tarihe karışmıştır.

Türkiye Hükûmeti yeniden pek mühim hatveler atmıştır. Bu hatveler Ticaret Odası'na da şâmil olmak lâzım gelir. Herşey yeniden değişmiştir. İstanbul'da Osmanlı Ticaret Odası'nın lüzumu yoktur. Fakat İstanbul'da Türk Ticaret Odası'na ihtiyaç vardır.

[Bu fikir reye konularak ekseriyetle kabul edilmiştir. Kâtib-i Umumî bey İktisat Vekâletine gönderilen raporu okumuştur.]

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Burada mevzu-u bahis mevzuat Oda'nın şahsiyet-i hazırasına karşıdır. Yoksa elyevm Meclis-i İdare azâsından bulunan zevat hakkında şahsî bir kast ve garez yoktur. Oda'nın hâl-i hazırından hepimiz müellimiz. Mevcut Ticaret odası âzasına söylüyorum. Arasında pek muhterem ve mübeccel simalar vardır. Tabii yeniden tâyin edilecek Heyet-i İdare meyanında bu zevatın da bulunmaları şâyan-ı arzudur.

ŞERİF ALİ ZÂDE MURAT BEY – Şimdi efendim; bendenizin en ziyade korktuğum mesele –şahsım itibariyle değil– Hüseyin beyefendi de benim fikrimdedir, zannediyorum; en korktuğum mesele Ermeni ve Rumların da bu intihabatta tefevvuk etmeleridir. Rum ve Ermenilerin, intihap cihetini pek iyi bildiklerinden, intihabatta bizim tâcirlerimizin gafletinden istifade ederek Türk Ticaret Odası tesis edelim derken meydana bir Rum ve Ermeni Ticaret Odası tesisini çıkarmayalım. Fakat madem ki bugün Ticaret Birliği, Türk tüccarını ikaz hususunda vazifesini ifa edecektir. Şu halde Ermenilerin ve Rumların intihap için kullandıkları vesaiti Türk Ticaret Birliği rehber olarak kullanmalıdır. Hüseyin bey vasıtasiyle Ticaret Odası azâlarına istifa telkinatında bulunulacak olursa bu mesele hallo-

Levent Şahverdi Arşivi

lunuyor zannederim. Ve yine öyle zannediyorum ki, Türk ve Müslüman arkadaşlarımdan hiç birisi bu hususta taannüt göstermezler. Ticaret Odası'nın bugün bir mevkii yoktur. Birliğin teklifatı pek muvafıktır. Oraya bir mütalâa ilâve etmek haddimin fevkindedir.

MUSTAFA ŞAMLI MÜESSESESİ MÜDİRANINDAN EMİN BEY – Bendeniz sadede icraımızı istirham ediyorum. İzmir'e gidecek olan heyetin iktisadî raporunu tanzim edelim. Burası bir kuvve-i icraiye değildir. Rûznamedeki mesail ne ise ondan bahsedelim; rica ederim sadede ircâ edelim.

REİS BEY – Biz malûm olduğu gibi pek az toplanıyoruz. Hasbihâllerimiz umumî arzuya tevkifandır.

SABÛR SAMİ BEY – Şu telgrafın yazılmasını reye konulmasını teklif ediyorum.

Telgraf sureti:

Ankara İktisat Vekâlet-i Celilesine;

Bu gün Türk Ticaret Birliği'nde Kongre halinde içtimâ eden İstanbul'un Türk tüccarı, İstanbul Ticaret Odası hakkında Birlik'ten 17 kânun-u sâni 339 tarihinde İktisat Vekâlet-i Celilesine takdim edilen raporu bilkıraе ittifak-ı ârâ ile kabul etmiş ve mezkûr raporun bir an evvel nazar-ı dikkate alınmasına ve Oda'nın bîfaide mevcudiyetine serian nihayet verilmesi hususunun Vekâlet-i müşarünileyhaya telgrafla arzına karar verilmiştir.

21 kânun-u sâni 1339
Kongre Reisi

[Bu telgraf rey'e konularak ittifak-ı ârâ ile kabul edilmiştir.]

ŞERİF ALİ ZÂDE MURAT BEY – Yeni intihapta muvaffak olmamız için İslâm tüccarların adedini bilmek ve bu hususta çalışmak icap eder. Bu hususta Rumlardan ders almalıyız.

KÂTİB-İ UMUMÎ – Onların kullandığı usûllerden ahlâki olanları bizim için de bu nümûne teşkil edebilir.

REİS BEY – Rûznameye geçiyoruz. Başka söz isteyen var mı?

BEKİRZÂDE HAMDİ BEY – Bu teklifatı tetkik için tüccar arasında bir komisyon teşkilini teklif ediyorum. Tüccarın kompetans'ı Hükûmetten daha iyi olduğundan

Levent Şahverdi Arşivi

tüccarlardan teşekkül edecek komisyonun mukarreratının daha doğru olabileceğini zannediyorum.

REİS BEY – Tabii istediklerimizi bu şekilde yollayacak olursak maksadımızı izah edemeyeceğiz. Bunların bir de esbab-ı mucibesi vardır. Bittabî bunların tanziminde bir heyet-i muhtereme alâkadardır. Maksadımız oraya hazırlanmış olarak gitmektir.

BEKİRZÂDE HAMDİ BEY – Formülleri kim işleyecek?

REİS BEY – Bununla doğrudan doğruya Heyet-i İdare alâkadardır. Maamafih bizimle bu hususta vâki olacak teşrik-i mesaiyi maâl memnuniye kabul ederiz.

HİLMİ NAİLÎ BEY – Herşeyi Hükûmetten beklemek doğru olamaz. Hiç birşeyi de Hükûmetten istememek pek fazla ileri gitmek olur. İktisadiyatımızın daha serbest inkişafı için Hükûmetten beklediğimiz bazı şeyler vardır:

1– Kavanin-i ticariyenin tüccarların fikirlerine göre tanzimi.

2– Vergilerin tarz-ı cibayetinde sühûletin nazar-ı dikkate alınması.

Meselâ: Pul vergilerini nazar-ı itibare alalım. Ufak bir pul için saatlerce düşünmemiz icabediyor.

Yapıştırdığımız puldan dolayı cezaya çarpılıp, çarpılmıyacağımızdan mütteriddidiz.

Fikrim pul rüsûmunun birleştirilmesi ve tüccarın anlıyacağı bir tarzda sadeleştirilmesidir. Bu husus gerek vergiler ve gerek rüsûm gibi mesailden...

REİS BEY – Cevap vereyim efendim: Bu kanunî haksızlıklar daha ziyade bizim lehimizdedir. Dünyanın hiç bir tarafında böyle oturduğu binaya nazaran taayyün eden bir ticaret vergisi yoktur. Eğer haksızlık düşünülecek olursa nazar-ı itibara alınmalıdır ki fazla kazanan tüccardan, az kazanan tüccar daha fazla resim veriyor.

HİLMİ NAİLİ BEY – Madem ki Hükûmetin vergiye ihtiyacı var. Bunun için kaçmamalıyız. Az kazanan çok kazanan kadar vergi veriyor. Misal olarak kendi şirketimizi gösterebilirim. Orada çok maaş alan memurumuz az maaş olan memurumuz kadar resim vermektedir. Binaenaleyh bu resmin, memurlardan ve ameleden almaktansa, çok kazanan tüccardan alınmasını teklif ediyorum.

SABÛR SAMİ BEY – Görüyorum ki mesele değişiyor ve dağılıyor. Bazı muhterem arkadaşlarımız muhtelif tekliflerde bulunuyor. Ticaret Birliği ile Kongre ayrı ayrı şeylerdir. Ticaret Birliği birşey yazmış. Bu bapta daha tenvir edecek şey varsa söylesin ve madde madde rey'e konsun.

SÛDİ BEY – Bu heyet Ticaret Birliği ile birdir.

Levent Şahverdi Arşivi

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Usûl-ü müzakere hakkında maruzatta bulunmak isterim. Kongrelerde daima dağınık mesaiden içtinap etmek lâzım...

Ticaret Birliği İzmir Kongresinin rûznâmesine ithal için bazı mevad düşünmüş; diğer zevat-ı kiram da bazı mütalâat serdediyorlar.

Şimdi bütün bu mütalâat bir rûznâme teşkil ediyor, bunların evvel emirde sırasiyle mevki-i müzakereye konarak fikir halinde kabul veya red veya tâdil edilmesi lâzımdır. Bittabi bunların esbab-ı mucibesi teferruatı ayrıca tesbit edilecek ve bu husus ile meşgul encümen herkesin fikrinden istifade edecektir. Binaenaleyh bendeniz teklifatın madde madde kıraat edilerek müzakere ve reye konmasını teklif ederim. (Muvafık, muvafık sesleri.)

Madde 1 – Dahilî ve millî sanayiin inkişafı yerli mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiyenin revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sistemi takibi ve gümrük mesailinde müdâhalât-ı ecnebiyenin kat'iyyen kabul edilmemesi.

SABÛR SAMİ BEY – Himayeyi umumî şekilde mi talep edeceğiz? Yoksa bunun hakkında bir takım kuyut ve şurut vazedecek miyiz?

MUSTAFA ŞAMLI MÜESSESESİ MÜDİRANINDAN EMİN BEY – Burada esas madde kabul edilsin mi, edilmesin mi diye müzakere cereyan ediyor. Teferruata lüzum yok. Teferruat ile uğraşmaktan ise doğrudan doğruya maddeleri müzakere etmek daha doğru olacağı kanaatındayım.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Filhakika mevzu-u bahis olan mesele, Anadolu'da halledilmiş olan bir meselenin tekrarıdır. Biz alelıtlak «himaye sistemini» memleket için «serbest-i mubadele» tarzına tercih ettiğimizi söylüyoruz. Bunun hakkında vazedilecek kuyut ve şurut bittabî müzakere edilmek lâzımdır. Fakat burada değil...

[Bunun üzerine birinci madde rey'e konularak kabul edilmiştir.]

Madde 2 – Ecnebî sermayesinin Hükûmetle iştirâk ederek memleket mahsulât-ı ibtidaiyesini veya sanayiini veya ticaretini yedd-i inhisarına almaması ve daha doğrusu inhisar sisteminin ref'i.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – İnhisar sisteminin lehinde bulunacak kimse tasavvur etmiyorum. Bittabi inhisar ile imtiyazları birbirinden tefrik etmek lâzımdır. Biz inhisarların aleyhindeyiz. İmtiyazlar hususî şerait ve ahkâma tâbidir.

REİS BEY – Bu madde hakkında söz söyliyecek var mı?

[Bu madde dahi bilâ itiraz kabul edilmiştir.]

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 3 – Türk sevahilinde kabotaj hakkının Türk bayrağındaki sefaine ait olmasından dolayı limanlar dahilindeki nakliyatın haricinde Türk limanları arasında hiç bir müessese veya şirkete imtiyaz verilmemesi.

MUSTAFA ŞAMLI MÜESSESESİ MÜDİRANINDAN EMİN BEY – Kabotaj meselesi her memlekette, millî sefaine verilmiş en mühim bir haktır. Bugün ayrıca bir şirket teşekkül ederse küçük kabotaja hakkı olmaz mı?

SABÛR SAMİ BEY – Bayrağı Türk olursa her sahilimizde sefer edebilir.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Mesele, sahillerimizde ticaret-i bahriyeyi serbest mi yapmak, yoksa imtiyazlara mı raptetmek keyfiyetinin doğru olduğunu tetkiktir. Yâni ticaret-i bahriyemizin inkişafı için imtiyazlar mı vermek doğrudur? Yoksa serbest bırakmak mı doğrudur? Biz, Ticaret Birliği seyrüsefer imtiyazlarının aleyhindeyiz.

İSMAİL HAKKI BEY – Sadetten harice çıkıyoruz. İstediğimiz şeyler Devlete aittir. Maksat memleket ticaretinin inkişafını tevlit etmektir.

Biz ticaretimizin terakkisi, teâlisi için yapılması elzem olan şeyleri talep edeceğimiz yerde Hükûmetin imtiyaz vermek hakkını [tahdide] çalışıyoruz. Kendimize ait birçok mesail vardır. Bunlar dururken böyle umumî ve klâsik şeylerle meşgul olmak, Hükûmetin siyaseti ile uğraşmak fayda vermez.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – İsmail Hakkı bey arkadaşımız bu ikinci maddenin lüzumsuzluğuna mı kanîdirler?

İSMAİL HAKKI BEY – Yalnız bu madde hakkında söylemiyorum. Ben burada bir tüccardan ziyade bir gazeteci sıfatiyle söylüyorum. Mesaimizi dağıtmıyalım; himaye sistemi diyoruz ve buna hemen karar veriyoruz.

Gümrüklerde sanayi-i dahiliyede muzır gördüğümüz bir madde bulursak o vakit müdahale edebiliriz. Halbuki hâl-i hazırda elimizde hiç birşey yoktur. Hangi sanayiimizi, hangi fabrikamızı himaye edeceğiz?

REİS BEY – Himaye meselesine iki sözle cevap vereceğim. Biz Avrupalı'lara rekabet edecek kadar kuvvetli değiliz. Eğer gümrüklerde bir himaye usulü düşünülseydi bazı fabrikalarımız şimdiden iflâs etmiş bir halde bulunmazlardı.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Geçmiş ve kabul edilmiş bir madde hakkında müzakereyi tekrar etmeğe imkân yoktur. Şimdi mevzuubahis mesele rûznamenin üçüncü maddesinde kabotaj imtiyazlarının ref'ine ait olan tekliftir. Bendeniz bunun hakkında söz söylenmesini rica edeceğim.

Levent Şahverdi Arşivi

REİS BEY – Üçüncü maddeyi reye koyuyoruz. Bir mütalâa var mı?

ABÛD EFENDİZÂDE FERİT BEY – Kabotaj imtiyazlarının, mümkünse, ref'ini ilâve etsek...

SÛDİ BEY – Esasen mümkünse yapacaklardır. Mümkünse kelimesinin lüzumu yoktur.

REİS BEY – Başka mütalâa yok. Teklifi reye koyuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsınlar...

[Üçüncü madde dahi kabul edilmiştir.]

Madde 4 – Büyük sermayeli millî bir Devlet Bankası teşkil edilerek sermayesinin bir kısmının Hükûmet tarafından temini ve diğer sermayenin de münhasıran Türklere aidiyeti.

SABÛR SAMİ BEY – Bu hususta izahat istiyoruz.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Yüksek sermayeli bir millî bankanın teessüs etmesindeki lüzumu izah edecek değiliz. Bu o kadar âşikâr ve zarurî bir ihtiyaçtır ki heyet-i muhteremenize bu hususta esbab-ı mucibe arzına lüzum yoktur. Şimdi mesele böyle bir bankanın nasıl teessüs edeceği noktasından ibaret kalır. Türkler arasında bilfarz onbeş yirmi milyon lira sermayeli bir banka teşkil imkânı mevcutsa buna hiç Devletin iştirâkini istemiyerek bankayı kendimiz yapalım. Fakat bunda imkânsızlık mevcuttur, zannediyorum. Devlet bir miktar sermaye koyarsa, meselâ beş milyon lira koyarsa böyle bir bankaya herkes parasını götürür. Esasen maksadımız böyle bir banka teşkil etmektir.

NAZMİ DÛHANİ BEY – Dördüncü madde cidden ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacak bir maddedir. Madem ki aynı maksada gediliyor, İtibar-ı Millî Bankasının bir Devlet Bankası haline getirilmesini teklif ediyorum. Bendeniz maddenin aleyhinde söyliyeceğim. İstediğimiz şeyler yapılması imkân tahtında olan şeyler olmalıdır. Hükûmet hiç bir zaman bu kadar parayı bütçesinden tefrik edemiyecektir. Binaenaleyh bu maddenin ref'ini talep ediyorum.

Bilhassa bendeniz burada müzakere edilen mevad içinde en mühim olarak bankalardan bâhis olan bu teklifi buluyorum. Bankacılık hususunda Rum ve Ermenileri misâl göstereceğim. Elyevm Rum, Ermeni ve Musevilere mahsus bankalar vardır. Ve o bankalar bunlara gayet cüz'i faizle para verirler. İşte bu sayede ufaktan yetişen Rum, Ermeni ve Yahudi tüccarları bugün gördüğümüz en büyük tüccarları teşkil etmişlerdir. Bizde de böyle bir banka olmalı ve bu banka esnafımızı tüccar haline getirmelidir. Bu bankayı Devlet mi yapmalıdır; bunu bilmem fakat mutlak Devletin himayesine lüzum vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Mevzu-u bahis edilen banka yerine İtibar-ı Millî'nin kaim olması teklif ediliyor. Tekliflerimizin arasında her hangi bir müesseseden bahsedilmediğini arzetmek isterim. Biz yalnızca ihtiyacı tesbit ederiz. Memlekette büyük bir banka yapacak olanlar bittabi, ne kadar banka vardır, bunların sermayesi nedir, bunlardan işe başlanabilir mi? yolunda bir takım tetkikat yapmak mecburiyetindedirler. Bu tetkikat esnasında İtibar-ı Millî Bankası'ndan da istifade edilebilir. Bir noktada ittifak hasıl ettiğimizi zannediyorum: Ufak sermayeli bankalar yıkılabilir. Binaenaleyh bunlara destek olacak büyük sermayeli bir banka lâzımdır. Biz Ticaret Birliği bugün diyoruz ki: yalnızca tüccarın ve halkın şerait-i hazıra dahilinde büyük bir banka teşkiline hâdim olacak bir şekilde toplanmaları imkânsızdır. Buna bir takım sermaye-i ibtidaiye ister. Nasıl ki bir tüccar bankaya iştirâk ediyorsa Devlet de onun gibi bu bankaya iştirâk etmelidir. Bu parayı nereden Hükûmet bulacak deniyor. Türkiye Hükûmetinin onbeş milyon liralık bir istikraz yapamıyacağını mı zannediyorsunuz? Bankaya tahsis ettiği böyle bir sermayenin faizini Hükûmet kendi bütçesinden temin edeceği için bu miktar Hükûmetin bankaya gösterdiği yardımı teşkil etmiş olur.

ABDURRAHMAN ÂBİD BEY – *Banque de France* hakkında demin söylendiği gibi Fransa'da müzakerat cereyan etmiştir. Bu husus senelerden beri mevzu-u bahis oldu. Fransa Hükûmetinin *Banque de France*'a iştirâki mâkul olup olamıyacağı hakkında şu neticeye varıldı. Dediler ki: Hayır, Hükûmet bu gibi şeylere iştirâk edecek olursa, yâni şâyet Hükûmet böyle bir bankaya iştirak edecek olursa, bir harp zuhurunda düşman bu müesseseyi Hükûmetin müessesesi addederek bütün sermayeye vaz'iyed eder. Hâl-i hazırda Fransa Hükûmeti *Banque de France*'dan istikraz ettiği paraları tediyeye gayret ediyor.

SÛDİ BEY – Bendeniz Hükûmete yeni bir banka yapınız demektense, İtibar-ı Millî Bankasının takviyesini teklif etmeyi daha muvafık buluyorum.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Tekliflerimiz yanlış anlaşılıyor. Bu kongremizde biz ihtiyaçları göstermek vazifesiyle mükellefiz. Yoksa bu vesile ile müessesattan bahsedecek değiliz. Dikkat buyurulmuştur ki inhisarlardan bahsederken hükûmete Rejinin imtiyazını ref edin demiş idik; bittabî banka yapmak isteyen zevat mevcut bankaları tetkik ederler. Eğer İtibar-ı Millî'yi şu veya bu şekilde takviye ile maksadı temin edersek ne âlâ... Bu daha ziyade işin (tensik) cihetidir.

SÛDİ BEY – Hükûmete, yeni bir banka yap demek biraz müşküldür. Elimizde millî banka var. Bundan istifade çaresine bakmalıyız.

REFİK BEY – İtibar-ı Millî Bankasının sermayesi eğer kâfi gelmiyorsa onun sermayesini tezyit ederek tüccarın istifadesini temin etmesi muvafık olur zannediyorum.

Levent Şahverdi Arşivi

EMİN BEY – Bendeniz bu fikre iştirâk edemiyeceğim. Memleket ticareti islâmların eline geçiyor. Bu ticareti idare için yalnız bir İtibar-ı Millî kâfi değildir. Bize Ticaret Bankası da lâzım. Hükûmet muayyen bir miktarda sermayesine iştirâk eder zannediyorum. Hükûmetin iştirâkinden sonra biz de buna iştirâk ederiz. Bu mesele Hükûmete tebliğ edildiği takdirde Hükûmetin buna muvafakat edeceğini zannediyorum.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Ticaret Birliğinin maksadına yaklaştığını görüyorum. Biz, teklifimizle Hükûmetin bankacılık yapmasını istemiyoruz. Biz teessüs edecek bir bankadan Hükûmetin teşkilini teshil zımnında hisse senedi almasını istiyoruz.

HİLMİ NAİLİ BEY – Bendeniz Birliğin teklifatından bankalara ait olan dördüncü maddenin tayyını talep ediyorum. Hükûmet hangi ticarete karıştı ise ilerlemiyor.

Bir bankaya ihtiyacımız varsa bir fabrikaya da ihtiyacımız var. Binaenaleyh Hükûmeti ona da mı karıştıracağız? Banka ile Hükûmetin alâkasını kabul edemediğim için dördüncü maddenin hazfini talep ediyorum.

ŞAKİR BEY – Bilâkis ben Birliğin talebini gayet makbûl bulduğum için kabulünü teklif ediyorum.

ERMENEKLİ MEHMET NURİ BEY – Bir banka olmazsa Türk ticaretinin ilerlemiyeceğini, tüccar için bir bankanın mevcudiyeti lüzumunu herkes biliyor. Bir Türk taciri hangi bankaya müracaat etmişse iktidarsızlığı, beceriksizliği ileri sürülerek cevab-ı red almıştır.

REİS BEY – İngiltere'de İtalya'da Hükûmetlerin kendi bankaları vardır. Eğer biz Hükûmeti teşvik ederek banka yaptırabilirsek Hükûmetin bütün paraları o bankada olur.

MUSTAFA ŞAMLI MÜESSESESİ MÜDİRANINDAN EMİN BEY – Büyük sermayeli bir tedavül bankası yerine bir millî ticaret bankası teşkili için teklifatta bulunalım. (Kabul sesleri).

SÛDİ BEY – Benim bir teklifim daha var: İktisat ve İtibar-ı Millî ve Ziraat Bankalarının Türk tüccarına yardım edebilecek hâle konmasını teklif ediyorum.

İTİBAR-I MİLLÎ BANKASI MURAHHASI CEVAT BEY – Birlik heyet-i idaresi Devlet bankası demekle zannederim ki tedavül bankasını kastediyor. Hiç bir memlekette tedavül bankası olmadıkça ticarî, sınaî bankalar teessüs edemez. Zayıf olan o bankaları himaye edecek bir bankaya ihtiyaç vardır. Şimdiye kadar Türk bankaları Türk tüccarına karşı vazifelerini ifa edememişlerdir. Çünkü bankaların bankası olan para hastahaneleri mevkiinde bulunan millî bir tedavül bankası yoktu. Tedavül bankası yalnız piyasayı düşünür. Devlet bankaları yalnız devleti düşünür. Ticarî bankaların da lüzumunu vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bunun fevkinde olmak üzere tedavül bankası icap eder. Binaenaleyh iki banka teklif ediyorum: Biri ticaret bankası, diğeri tedavül bankası.

ERMENEKLİ MEHMET NURİ BEY – Biz tüccar sıfatiyle geldik, tüccar bankası istiyoruz. Bizim âtimiz, istikbâlimiz ticaret bankası ile kabildir.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Birliğin teklifi Cevat beyin teklifi ile birleşiyor. Burada Hükûmete teklif edeceğimiz şeyleri müzakere ediyoruz. Cevat Bey ticaret bankasından da bahsediyorlar. Mademki bu bankayı biz Hükûmeti karıştırmadan yapacağız, bu kendi bankamızdır. Bunu her zaman yapabiliriz; bunun için Hükûmete teklifatta bulunmağa lüzum kalmaz. Şu halde Cevat beyin teklifinin birinci kısmı kalır ki, Cevat Beyin teklifi bizimle birleşiyor demektir. Cevat bey bunu kabul ediyor mu?

CEVAT BEY – Kabul ediyorum.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Demek ortada iki teklif var. Birincisi Birliğin teklifi, ikincisi Sûdi bey'in teklifi ki Sabûr Sami bey'in teklifi ile birleşiyor. Bu iki fikrin rey'e konmasını teklif ediyorum.

REİS BEY – İki teklifi reye koyuyorum.

1– Mecut bankalardan birisinin ihya edilerek ticaret bankası şekline konması.

2– Büyük sermayeli millî bir tedavül bankası teşkil edilerek sermayesinin –yalnız ahali tarafından temini kabil olamadığı takdirde– bir kısmının Hükûmet tarafından hisse senedi satın alınmak suretiyle teşkili.

[Bunlardan birinci teklif ekalliyette kalmış ve ikinci teklif ekseriyetle kabul edilmiştir.]

NAZMİ DÛHANİ BEY – Diğer maddelerin müzakeresinin, vakit pek geç olduğundan, başka bir içtimaa tâlikini teklif ederim.

[23 kânun-u sâni 339 salı günü saat 3 buçukta Birlik Merkez-i Umumîsinde toplanmak üzere celseye nihayet verilmiştir.]

İkinci İctimâ - 23 kânun-u sâni 339, salı

Kongreye saat üç buçukta ibtidar olunarak zabt-ı sabık kıraat olundu. Ve Sûfî Zâde Sûdi bey'in bazı tashihatıyla aynen kabul olundu. Canib-i Riyasetten celse küşad olunarak müzakereye ibtidar olundu.

REİS BEY – (Kâtib-i Umumî beye hitaben) Beşinci maddeyi okuyunuz.

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 5 – Menafi-i umumiyeye ait ve imtiyazlı anonim şirketleri haricinde şirketlerin tarz-ı teşekkülünün teshil edilmesi ve bu hususta mevcut ahkâmın ihtiyacat-ı hazıraya göre tâdili.

REİS BEY – Bu babta söz söylemek isteyen var mı?

HÜSEYİN MÜNİR BEY – Bundan maksat hususî şirketler değil, anonim şirketler olsa gerekir. Anonim şirketlerin tâbi oldukları birçok merasim bu şirketlerin terakkisine mânidir. Herhalde anonim şirketlerin tarz-ı teşekküllerindeki merasimi taksir etmek lâzımdır. Şirketler teşekküllerini mukavele şeklinde ahaliye ilân etmek ve doğrudan doğruya kâtib-i adiller vasıtasiyle tasdik etmek merasimini ifadan sonra teşekkül edebilmelidir. Elyevm bir şirketin teşekkül etmesi için vereceği arzuhal eski şekle göre evvelâ Sadarete, saniyen Şûra-yı Devlete gitmesi ve orada muamele-i lâzimesi bil ikmâl tasdik edilmesi lâzımdır. Tabii bunun arasında polisçe uzun uzun tahkikatlar vesaire lâzım geliyor. Bu müddet bazen bir sene veya uzun zamanlar devam eder. Halbuki söylediğim merasim daha basit olur. Zamandan istifade edilir. Herkes de nizamnameyi okur, işine gelirse ve itimadını celbedebilirse bunlara parasını koyar ve bu suretle anonim şirketler memlekette mühim vazifeler temin edebilirler.

REİS BEY – Beşinci maddeden maksat yalnız anonim şirketleri değildir, memleketimizde halkçılık esasatı üzerinde bütün şirketlerin teşekkülünün teshili lâzımdır. Hükûmet bu şirketlere her yerde olduğu gibi, müsaadatta bulunmalıdır. İngiltere'de limited şirketleri, İtalya'da, Fransa'da buna mümasil şirketler varmış. Bunlar bizim bildiğimiz şirketlerden bambaşka vaziyette teşekkül ediyorlar ve hükûmetlerinden azamî müsaadeyi istihsâl etmiş bulunuyorlar. Biz burada bunlar hakkında da teklifatta bulunmak istiyoruz.

MUSA REİZ ZÂDE AHMET BEY – Hüseyin beyfendinin fikirlerine iştirâk ediyorum. Şirketlerin ilân edecekleri beyanname onlar hakkında ahaliye bir fikir vereceğinden rağbet-i umumiyeye mazhar olur ve bu suretle arzu ettiğimiz terakkiler husûle gelir. Bu şirketler yapacakları nizamnameye göre müessislerine yüzde bir miktar ayırırlar ve ona göre halk bunu muvafık görürse dahil olur. Bilhassa kâtib-i adiller bu işleri sür'atle ikmâl edebilirler. Bu fikirlerinden dolayı Münir beyefendi kardeşimize arz-ı teşekkür ederim.

TÜTÜN ŞİRKETİ MÜDÜRÜ ALİ KEMÂL BEY – Bu mesele şimdiye kadar müzakere edilen mesailin belki en mühimmidir. Bu mesele iktisadî ve kanunî olarak ikiye ayrılabilir. Bunun ikisini birden münakaşa edecek olursak işin içinden çıkamayız. Bunun kanunî cihetini ıslah için bir komisyon teşekkül etmiştir. Bu komisyon gayet (liberal) ve bilhassa bihakkın kavanine vakıf kimselerden müteşekkildi. Komisyon, bu cihet hakkında çok uğraştı ve bazı esasat vaz'etti. Bendeniz yalnız bu şirketlerin ıslahını temenni et-

Levent Şahverdi Arşivi

mektense bu komisyonu tekrar işletmek ve faâliyete getirmek hususunun teminini teklif ediyorum. Çünkü şirketler bahsi de o mesainin bir kısmını teşkil etmektedir.

Bu komisyonda buyurduğumuz şirketler, bilhassa kooperatif şirketleri düşünülmüştür. Bir de şirket-i hususiye dediğimiz şirket vardır. Anonim şirketlere gelince, bunların tâbi olacağı ahkâmı burada tayin etmek kabil değildir. Ancak teşekküllerini teshil hususunda Kongreye kanunun müsamahakâr davranması hakkında kuvvetli bir temenni izhar etmek kâfidir. Anonim şirketleri hakkındaki merasim dünyanın her tarafından kalkmıştır. Ve bu suretle her yerde bu şirketler az zamanda iki misline baliğ olmuştur. Bu şirketleri namuslu zevat teşkil ederse bittabi muvaffakiyetleri o derece kuvvetli olur. Bunu pekâlâ biliyoruz ki anonim şirketleri mevcut şirketlerin en kanunîsidir.

Şirket işlerini düzeltmek için Hükûmetin bütün kavanin-i ticariyeyi tâdil etmesini beklersek buna bir sene kifayet etmez. Vakit vakit komisyonlar, teşkil ederek bu hususu tesbit etmelerini Hükûmetten kuvvetli bir temenni olarak rica etmek fikrindeyim. Bendenizin amelî olan fikrim bundan ibarettir.

TAHSİN RIZA BEY – Bendenizin hatırıma gelmiş olan fikirlerimi heyet-i muhteremenin vaktini zayî etmiş olmazsam burada beyan etmek isterim. İktisat Kongresi'nden temenni edeceğimiz şey, memleketin bugünkü köhnemiş olan Kanun-u Ticaretinin bir saat evvel ıslahıdır.

CELÂL DERVİŞ BEY – Bugün Ticaret Birliğinin tesis ettiği bu Kongre İktisat Kongresi için kaleme alınacak mevaddı kararlaştıracaktır. Anonim şirketlerin bugünkü vaziyette telkin-i itimat edemiyecekleri aşikâr olduğundan evvelâ bunların telkin-i itimat edecek bir şekle konması mevzu-u müzakere olmalıdır. Bendeniz bu noktada muarız bir fikir serdedeceğim: Anonim şirketlerinde velâyet-i âmmenin –Hükûmetin velâyeti diye telâkki edersek yanlıştır– müdahalesinin temini şarttır. Hiç bir murakabeye tabi olmıyan şirketlerin ne temin-i itimat, ne de temin-i istikbâl edemiyecekleri şüphesizdir.

Murakabesizliğin neticesi olmak üzere bazı misâller getirmek lâzım gelirse bu günkü millî şirketlerimizi gözönüne getirmek kâfidir. Mademki bir inkılâp esası vazedilecektir. Bil'umum şirketlerin velâyet-i âmmeye tâbi bulunmasının İzmir'deki Kongreye teklif olunmasını teklif ediyorum.

HÜSEYİN MÜNİR BEY – Ticaret Kanununun ahvâl-ı hazıraya göre ıslahı bir zaruret halini almıştır. Binaenaleyh anonim şirketlerin teessüsünde mevcut olan merasime bir nihayet vermeali ve bu nizamnameleri doğrudan doğruya kâtib-i adillerce tasdik edilerek bu şirketler işe başlayabilmelidir. Bu noktadan Celâl Derviş beyefendinin mütalâalarına

Levent Şahverdi Arşivi

bendeniz iştirak edemem. Velâyet-i âmme, mevcut olan mahaller için zarurîdir. Anonim şirketlerde menfaat-ı umumiye, menfaat-i hissedâran demektir. Gerek müessislerin ve gerek heyet-i idarenin yaptığı bu yolsuzluğu yola getirmek için memleketin kanunları vardır, o bunları yola getirebilir. Fakat doğrudan doğruya muamelât-ı ticariyeye kimsenin müdahaleye hakkı yoktur. Müessislere tefrik edilen hisse-i temettu meselesi ayrı bir meseledir.Bu bir mukaveledir. Ben bir mukavele yaparım ve bunda % 50 müessis hakkı alıyorum dersem, bunu da hissedâran kabul ederse buna bir başkasının karışmağa ne hakkı olur? İngiltere'de bugün derhal üç kişi toplanıyor, bir şirket yapıyor. Bazen bu şirketlerde müessis hakkı % 50'ye kadar çıkıyor. Meselâ, Şark Limited Ecza Şirketi vardır. Bundan müessis hakkı % 50'dir. Ve buna da çok kimse dahil olmuştur. Çünkü her sene muntazaman hissedarlarına külliyetli bir temettu bırakıyor.

Bir zamanlar Ticaret Müdür-ü Umumîliğinde bulunduğum zaman % 20'den fazla müessislerin hakkı olmadığına karar vermiştik. Ve öyle devam etti. Fakat şimdi söylüyorum, Devletin esasen buna müdahaleye hakkı yoktur.

Rapora yazılacak birinci madde budur. Hüseyin beyefendinin buyurduğu (limited) şirketlerine gelince, bittabî Ticaret Kanununda limited şirketleri için bir takım kavanin vazedilecektir. Bununla beraber anonim şirketleri de nazar-ı itibara alınsın ve onlar da bazı tadilât görsün.

Bendenizin bu hususta teklifim şirket teşekkülüne dair merasimin kalkması ve muamele-i tasdikiyenin kâtib-i adil huzurunda yapılmakla iktifa edilmesidir.

ALİ KEMÂL BEY – Meseleyi kâfi derecede tavazzuh etmiş görüyorum. Bu mesele bizi olduğu gibi bütün tüccarı alâkadar eder bir madde-i kanuniyedir. Bizde şirketçiliin bazı yaralar vücude getirdiğini biliyorum. Bendenizin fikrim o yarayı tesanüt suretiyle tedavi etmektir. O da ahlâk-ı ticarîmiz yükseltmek ve memlekette emniyet-i mütekabile hislerini tezyit ve tenmiye eylemekle kabildir. Birbirimize yardım ederek Türkün ticaretini ileri götüreceğiz. Biz şimdi bir gaza-i iktisadî yapmağa mecburuz.

MUSA REİS ZÂDE AHMET BEY – Beş kişi, sekiz kişi toplanır, bir anonim şirket vücude getirirler. Bu müesseseyi programı ile ahaliye ilân ederler. İşlerine gelirse ahaliden bazıları bu şirkete dahil olurlar. Bu, rağbet-i umumîye bağlıdır. Böyle şirketler doğrudan doğruya kâtib-i adiller vasıtasiyle tasdik edilmelidir. Böyle olursa bu şirketler kolaylıkla vücude gelir. Şirkete dahil olan hissedarların hesabatı kontrol etmek hakkıdır. Yoksa Hükûmet buna müdahale etmemelidir.

CELÂL DERVİŞ BEY – Evvelce arzettiğim beyanatın tamamiyle anlaşılamadığını görüyorum. Velâyet-i âmmeden maksadım, Hükûmet murakabesi değildir, müessese-i

Levent Şahverdi Arşivi

hukukiye murakabesidir. Bu şirketi teşkil eden hissedarların mürakabesi de velâyet-i âmmenin murakabesi manâsına gelebilir. Ticaret Kanununda anonim şirketler hakkında bir takım ahkâm vazetmek ve bu suretle müessese-i hukukiyenin takviyesini temin eylemek lâzımdır. Murakabe-i âmme namı altında onun ile alâkadar olmıyanlar murakabe etsin demiyorum. Yalnız müessese-i hukuk murakabe etsin.

HÜSEYİN MÜNİR BEY – Avrupa'dan misal getirerek şirketlere ait murakabeyi kabul edemiyeceklerini söylüyorlar. Kendilerine derim ki hazır modası geçmiştir. Almanya'da şöyledir, İngiltere'de böyledir diye ticaret kanunlarımızda onlara imtisalen ahkâm vazetmeye imkân yoktur. Onların erbab-ı iktisadı başka nevi şerait altında başka yolda ahkâm vazeder. Bizim vazedeceğimiz kanunların ise şeraiti başka olduğundan başka bir hedef göstermemiz lâzımdır.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Birlik bu maddeyi teklif ederken düşündü. Bunu izah edeyim. Şirketler meselesinde ahkâm-ı kanuniyenin gayri kâfi olduğundan düşünerek Kongre'ye bu nokta ve ihtiyacı işaret ederek kuvvetli bir temenni yapmak istiyoruz. Kararlara gelince, bizde anonim şirket tarzının fena olduğu ve buna mütedair ahkâmın çok eksik bulunduğu malûmdur. Fakat bu fenalık ve eksiklik bizde midir? Bunu tayin etmek ve işin ilmî cihetine girmek istemiyoruz. Şirketlerin cihet-i murakabesini, muhit-i ticaret şeklinde bir murakabeye tâbi tutmak lâzımdır. Bundan maada şirketler hakkında düşünülecek daha birçok noktalar vardır. Maksat bu ihtiyacı bildirerek bu meseleyi Kongre rûznamesine ithal etmektir.

SÛDİ BEY – Müzakerenin kifayetinin reye konmasını teklif ediyorum.

TAHSİN RIZA BEY – Ortada bir hastalık var. Bu hastalığı heyet-i muhteremeniz anonim şirketler suretinde göstermiştir. Halbuki umumî olan hastalıkların daha şâmil bir şekilde ifadesi için teklifin «mevcut ticaret kanunlarımızın ıslahı» şeklinde tâdili fikrindeyim.

Muhtelif sahalarda olan ihtiyacatımızı temine müsait olacak şekilde ahkâm-ı kanuniye vaz'ı lâzımdır. Hissettiğimiz ihtiyacın umumunu birden talep edelim. O da ancak Kanun-u Ticaretin ıslahıdır.

TAHSİN RIZA BEY – Ticaret Kanunu çıkmayınca bu hastalık tedavi edilemez. Biz kavanin-i ticariyemizi bir saat evvel ıslah etmeye çalışalım.

SÛFÎ ZÂDE SÛDİ BEY – Bizim maksad-ı teşekkülümüz İzmir Kongresine bazı temennilerde bulunmak olduğu noktasında ittifak hasıl oldu. Onun için arzu buyrulursa maddeyi reye koyunuz.

Levent Şahverdi Arşivi

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Birliğin Ticaret Kanunlarını ıslah ve tâdil şeklinde bir teklif yapmamış olması aynı zamanda şirketleri düzeltiniz demiş olmakla Ticaret Kanununu da sür'atle çıkarınız mânası hasıl olacağını zannettiğindendir. Binaenaleyh müzakerenin kâfi olduğunu zannederek tekliflerin rey'e konması fikrini izhar eyliyorum.

NAZMİ DÛHÂNÎ BEY – Meseleye nihayet vermek için Birlik tarafından teklif edilen maddelerin «menafi-i umumiyeye ait ve imtiyazlı anonim şirketlerin haricindeki şirketlerin teşekkülünün teshil ve devamı faâliyetlerinin temini için bu hususta mevcut ahkâmın ihtiyacat-ı hazıraya göre tâdil olunması» tarzına ifrağını teklif ediyorum.

REİS BEY – Lûtfen müzakerenin kifâyetini kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Kabul edildi. Şimdi teklifleri reye koyacağız. Birliğin de buna yakın bir teklifi var. Nazmi Duhânî bey de ufak bir ilâve ile Birliğin teklifini kabul ediyorlar.

CELÂL DERVİŞ BEY – Eğer Rıza beyefendi tekliflerindeki ilk birbuçuk satırı tayye muvafakat ederlerse teklifleriniz birleşiyor.

TAHSİN BEY – Hay hay.

NAZMİ DÛHÂNÎ BEY – Esaslar birdir. Teklifler birleşerek rey'e konulsun.

REİS BEY – Muhtelif teklifleri birleştirerek rey'e konması [teklif ediliyor]. Muvafık bulanlar lûtfen ellerini kaldırsınlar. Kabul edildi. Şimdi müşterek ve muaddel teklifi okuyoruz.

[Birliğin mütalâat listesinde mukayyet olan beşinci madde okunarak kabul edilmiştir.]

REİS BEY – Altıncı maddeyi okuyunuz.

Madde 6 – Ecnebî sermayesinden müstağni kalamıyacağımız âşikar ise de, bu sermayenin memleket için muzır olmıyacak şekilde girmesinin temini.

REİS BEY – [Bu] madde hakkında söz söyliyecekler var mı?

TAHSİN BEY – Hükûmet bu noktayı düşündüğü için bu maddeyi bendeniz zaid addediyorum.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Filhakika bu nokta Hükûmetçe de nazar-ı dikkate alındı. Fakat bu noktada Hükûmet yaptığı işin doğru veya eğri olup olmadığı hakkında ilk İktisat Kongresinde iş ve sermaye erbabının mütalâasını dinlemeğe muhtaçtır.Binaenaleyh bu mühim meseleyi nazar-ı dikkatine arzedelim.

Levent Şahverdi Arşivi

REİS BEY – Müsaade buyurulursa fazla bile olsa bunu aynen tekrar edelim. Ecnebî sermayelerinin bu memlekete muzır olmıyacak bir şekilde ithâli noktasında zannediyorum ki ihtilâf yoktur.

CELÂL DERVİŞ BEY – Her memlekette millî ve ecnebî sermayelerin hukuk ve vezaifi ayrılmıştır. Evvelce İngiltere'de bir tek hissedar *(lion)* şirketlerinin teşkili kabil idi. Şimdi bu şirketlerin İngiltere Hükûmetince tasdiki için sermayenin nısfından fazlası İngilizden olması lâzımdır.

REİS BEY – Altıncı maddeyi aynen rey'e koyuyorum. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. [Kabul (edildi).]

REİS BEY – Yedinci maddeyi okuyunuz.

Madde 7 – Nîm resmî mahiyette olan Ticaret ve Sanayi Odalarının teşkilâtının asrî bir şekilde ıslahı.

REİS BEY – Bunun için Birlik çalışıyor ve lâzım gelen teşebbüsatta bulundu.

TAHSİN RIZA BEY – Yalnız Ticaret Odasını değil, Sanayî Odalarını da düşünmek lâzımdır.

REİS BEY – O halde Ticaret ve Sanayî Odası diyerek ikisinin hakkında da teşebbüsatta bulunulsun.

TAHSİN RIZA BEY – İstanbul'da Ticaret Odasının Sanayî Odasından ayrı olmasını teklif ediyorum.

REİS BEY – Sanayî ve Ticaret Odası ayrılmak suretiyle maddeyi aynen rey'e koyalım.

TAHSİN BEY – Hay hay.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Ticaret ve Sanayî Odalarının ayrılması bir tensik meselesidir. Biz yalnız Ticaret ve Sanayî Odalarının ıslahını teklif edelim. Ticaret ve Sanayî Odalarını birleştirmek mi, yoksa ayırmak mı daha muvafıktır. Bu, ayrıca tetkik edilecek bir mevzudur. Eğer ıslah fikri içinde ayrılmak mevcutsa ayırırlar. Birleştirmek lâzımsa birleştirirler. Bunu erbab-ı ihtisasa terk edelim.

REİS BEY – Şu halde maddeyi aynen rey'e koyuyorum. Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Kabul edildi.

REİS BEY – Sekizinci maddeyi okuyunuz.

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 8 – Ticaret-i hariciyeyi teshil için resmî ve nîm resmî teşkilât-ı iktisadîler vücude getirilmesi.

[İstanbul yakında aktedilecek Ticaret-i Hariciye Kongresinde teferruatı tesbit edilmek üzere yalnız resmî ve nîm resmî teşkilât-ı iktisadiyelerin vücude getirilmesi hakkındaki teklif bilâ itiraz kabul edildi.]

REİS BEY – Muhtelif müessesat ve zevatın teklifleri var. Bunlar okunacaktır: İtibar-ı Millî Bankası'nın teklifini okuyunuz.

[İtibar-ı Millî Bankası'nın teklifi okundu.]

CELÂL DERVİŞ BEY – Müdâfaa edecek zevat burada mıdır?

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Esasen İtibar-ı Millî Bankası bu raporunu Ticaret-i Hariciye Kongresi için yollamıştır.

[Mezkûr teklif Ticaret-i Hariciye Kongresinde mevzu-u bahis olmak üzere tehir edildi.]

SÛDİ BEY – Bendenizin bir teklifi var. İçimizden bir encümen ayıralım. O heyet-i idare ile çalışarak bu maddeleri tesbit etsin.

NAZMİ DÛHÂNÎ BEY – Ticaret Odalarının ıslahı hakkında bazı fikirler hazırladım, onu Birliğe takdim ederim.

[Mustafa Şamlı Müessesesi Müdiranından Emin Beyin raporu kendisi bulunamadığından tehir edilmiştir.]

[Kâtib-i Umumî bey'in izahat vereceğini beyan etmesi üzerine Raşit bey'in raporu kırat olundu.]

TAHSİN RIZA BEY – Temettu vergilerinden bâhis olan altıncı maddeyi müdâfaa etmek pek musiptir.

CELÂL DERVİŞ BEY – Bir defa temettu vergisi meselesinin halk Hükûmeti ihtiyacına göre tâdili elzemdir. Binaenaleyh bugün vergiler, halkçılığı müdâfaa edecek tarzda olacaktır. Bu mütalâaya göre Kongreye bunu da teklif edelim.

[Muvafık sesleri.]

REİS BEY – Şu halde temettu vergisi usûlünün tâdilinin de Kongre rûznamesine ithâlini teklif edeceğiz. Kabul edenler ellerini kaldırsınlar.

[Kabul edildi.]

SÛDİ BEY – Cihanın her tarafında tesis olunacak sergilere iştirâk olunması hakkındaki dokuzuncu madde sarih olsa daha iyi olur fikrindeyim.

Levent Şahverdi Arşivi

TAHSİN BEY – Ehemmiyetine binaen bu maddeyi de rûznameye koyalım efendim.

BEKİR ZÂDE HAMDİ BEY – Fakat Rûzname müzakerâtına ayrıca böyle madde olarak geçirmek doğru olamaz. Bu teferruata ait bir meseledir.

TAHSİN RIZA BEY – O halde hiç olmazsa esbab-ı mucibe lâyihaları esnasında bunun nazar-ı dikkate alınmak üzere ikbasını teklif ediyorum.

REİS BEY – Rey'e koyuyorum.

[Ekseriyet yoktur.]

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Reşit bey'in teklifinde kambiyo meselesinden bâhis olan onüçüncü maddeyi bendeniz başlı başına bir meseledir zannediyorum. Binaenaleyh bunun da rûznâmeye ithâlini teklif ediyorum.

HÜSEYİN REMZİ BEY – Kambiyo meselesinin ıslahı bir (santral döviz) yapmakla kabildir. Bunu Anadolu yapacaktır ve yapmalıdır.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Kambiyo meselesi için (santral dövizi) yegâne tedbir olarak kabul edip etmemek de bir ihtisas meselesidir. Biz Hükûmete şunu yapın, bunu yapın demektense yapılacak şeyleri tesbit etmek üzere erbab-ı ihtisastan müteşekkil bir komisyon teşkil etmek teklifini daha muvafık buluyoruz.

REİS BEY – Rey'e koyuyorum. Başka mütalâa var mı?

NAZMİ DÛHÂNÎ BEY – Kambiyo Komisyonu hep teferruattır. Bunların başı Ticaret Odalarıdır. Eğer Ticaret Odasını ıslah edersek işler çok kolaylaşmış olur.

HÜSEYİN MÜNİR BEY – Ticaret odalarını tanzim için iki üç sene lâzımdır. Halbuki kambiyo müstâceldir.

REİS BEY – Kabul edenler ellerini kaldırsınlar. Ekseriyet var. [Kambiyo meselesinin ıslahı için erbab-ı ihtisastan müteşekkil bir komisyon teşkili hakkındaki teklif de kabul olundu.]

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Ticarete müteallik usûller ve vergilerde Ticaret Odalarının mütalâası alınması yeni ve pek muvafık bir usuldür.

TAHSİN RIZA BEY – Sanayî Odalarını da ilâve ederek... Bendeniz bunun da rûznameye alınmasını teklif ediyorum.

REİS BEY – Bu ilâve ile teklifi kabul edenler ellerini kaldırsınlar. [Kabul edildi.]

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Ticaret Mektebinin ıslahatından bâhis olan yedinci madde de mühimdir.

Levent Şahverdi Arşivi

İSMAİL HAKKI BEY – Aynı celsede birçok maddeler mevzu-u müzakere oldu. Vesaire [ve] saire imtiyazlar, vesair mesail de görüşüldü. Halbuki Ticaret Mektebi en elzem olduğu halde mevzu-u bahis olmadı. Bu meselenin fevk'alâde ehemmiyetle nazar-ı dikkatle alınmasını arz ediyorum. Tüccar gökten kudret helvası gibi yağmaz. Ağlanacak bir hâle geliyorsak ciddî adımlar bulunmadığındandır. Biz ise bundan mahrumuz. Orada 28 muallime karşı ancak 18 talebe var. Elde edilen netice hiçtir.

Kongreye teklif ediyorum. Bilhassa Ticaret Mektebinin ıslahı düşünülmelidir. Herşeyden elzem budur. Bunda ısrar ediyorum.

KÂTİB-İ UMUMÎ BEY – Esasen Ticaret Mektebi vardır. (Ticaret mektepleri) kelimesini ilâve edelim.

BEKİR ZÂDE HAMDİ BEY – Her memlekette birkaç türlü ticaret mektepleri vardır. Âlî, tâlî, iptidaî gibi; bizde ise yalnız Âlî Ticaret Mektebi vardır. Bizim en fazla ikinci derece ticaret mekteplerine ihtiyacımız vardır.

İSMAİL HAKKI BEY – «İstanbul'daki ticaret mekteplerinin ıslahı ve memleketin her tarafında ticaret mektepleri küşadı» maddesini teklif ediyorum.

[Teklif aynen kabul edildi.]

[İstanbul Umum Amele Birliği raporu[1] okundu.]

TAHSİN RIZA BEY – Bendeniz Amele Birliğinin şu raporunu esasat-ı islâmiyeye tamamiyle muvafık bularak Kongrede bunu müdâfaa etmenizi teklif ediyorum.

CELÂL DERVİŞ BEY – Bu ıttılâ-ı umumiyeye vazedilsin. Ve iki Birlik arasındaki muhadenet takviye edilsin. Amelenin vaziyet-i hazırası hakkında Heyet-i vekilenin nazar-ı dikkati celbedilsin, amele hakkında temettu vergisi ve buna mümasil tekâlif mantıksızdır.

Binaenaleyh bu baptaki ahkâmın ahkâm-ı saireye tercihan ve takdimen tesrî-i müzakeresini teklif ediyorum.

[Amele Birliğine Kongrede müzaharet ve muavenet edilmesi ittifak-ı ârâ ile taht-ı karara alınmıştır.]

[Mümkün mertebe aslına yakın olmak üzere özetlenerek kaleme alınmıştır. Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 68-106].

(1) Bk. aşağıda s. 133, No. 56.

Levent Şahverdi Arşivi

3. Millî Türk Ticaret Birliği'nin Türkiye İktisat Kongresi Başkanlığına Sunduğu Rapor

[No. 51]

Türkiye İktisat Kongresi Riyaset-i Celilesine,

İzmir İktisat Kongresinin Ehemmiyeti

İlk defa olarak sevgili memleketimizin istihsâl ve iktisat erbabının mümessillerinden müteşekkil olarak toplanan «İktisat Kongresi», iktisat hayatımızda bir «meb'de-i tarih» addedilebilecek kadar ehemmiyetlidir. Kongre mesaisinin muvafakiyetle intacı, bu ehemmiyetin lâyık olduğu derecede tavzihiyle kabildir.

İktisat Kongresi'nin nasıl bir memlekette ve ne gibi şerait altında toplandığını düşünmek, Kongrenin ne yapmak mecburiyetinde olduğunu ve ne kadar ehemmiyeti haiz bulunduğunu izah etmeğe kâfidir:

İstihsâl sistemimiz ekseriyet itibariyle ibtidaî ziraat ve çobanlık devresinden yukarı çıkmıyor; en basit sanayiden bile mahrumuz; mübadele ve ticaret kapılarını başkalarının eline vermişiz; memleketimizin servet-i tabiiyesi hakkında umumî veya şahsî hiç bir malûmat ve hattâ alâkamız yok; ümrana ve medenî vesaite mâlik olmak için azamî felâket ve zararlarla da olsa ecnebî sermayesinden başka çare bulamıyoruz. Hülâsa tabiî servetler ve vaziyet itibariyle cihanın ihtiras damarlarını kabartan bir memlekette bozkırlarla kabil-i kıyas küçük bir nüfusu bile besleyemiyecek bir vaziyetteyiz. İktisaden bu kadar düşkün olan memleketimizde hunrizâne ve câniyane bir istilânın bıraktığı harabeleri imâr etmenin ve bu harabeleri bırakarak memleketten çekilen unsurların ticaret ve sanayî vadisinde açtıkları boşlukları, bizzat, veya kendi topraklarımıza alacaklarımız ırkdaşlarımız vasıtasıyle, doldurmak suretinde ancak menfi sahalardaki eksiklikleri tamamlamak şeklinde bir mesaî daha var. Gerek iktisadî inkişaf ve gerek imâl ve ikmâl işlerini biz mümkün mertebe kendi kuvvetlerimizle, kendi mesaimizle ifa etmek ıztırarındayız.

Umumî vaziyet-i iktisadiyenin ana hatlarını çizdiğimiz bu memlekette şüphesiz ki hummâ âlûd bir faâliyet başlamak iktiza ediyor. Kısa bir ifade ile anlatmak lâzım gelirse, herşeyi noksan ve hattâ mâdun olan bir memlekette bütün bu yoksulluk içinde yeniden bir memleket vücude gelecek ve bunu bütün manâsıyla kendimizin yapması ve hemen işe başlanması icabedecektir.

İşte «Türkiye İktisat Kongresi» bu mesainin henüz başlamak devresinde olduğu bir sırada toplanıyor. Hemen başlayacak mücadelenin, muntazam bir programla ilerlemesi,

Levent Şahverdi Arşivi

hedefimizi tayin ederek oraya muayyen usûllerle yürümemiz bir zaruret hâlini iktisap etmiştir.

Bütün iktisat erbabını bir kongreye toplamak, belki bütün iktisadî sınıfları ayrı ayrı memnun edecek bir netice temin edemez. Fakat bize öyle geliyor ki, lâalettâyin memleketin iktisadî inkişafını, bir sınıfın nokta-i nazarına göre değil, fakat umum sınıfların arzusuna ve mütekabil kuyûd ve fedakârlıklarına istinad ettirmek mecburiyetindeyiz. Şu halde İktisat Kongresi'nde bütün memlekete şâmil olan muhtelif mesail bir «kül» teşkil ederek tetkik edilecek ve bu suretle yarınki mesaide elbirliğiyle hareket imkânı istihsâl edilmiş olacaktır.

«Türkiye İktisat Kongresi»ne İstanbul Türk Tüccarının Hazırlığı

Türk tüccarının ithalât ve ihracat ticaretinde hâkimiyetini temin etmek ve millî iktisat vâdisinde, millî tüccara teveccüh eden vezaifin ifasını teshil eylemek masadiyle 1 kânun-u evvel 338 tarihinde İstanbul'da teessüs eyleyen **«Millî Türk Ticaret Birliği»**, İzmir İktisat Kongresi münasebetiyle İstanbul âlem-i ticareti arasındaki hareketi iki ihzarî kongresiyle şuurlu bir şekle sokmağa ve bu suretle İktisat Kongresine hazırlanmış bazı mevad ile iştirâk etmeye muvaffak olmuştur.

İstanbul'da en büyük müesssesat-ı ticariye ve maliyesinin iştirakiyle elde edilen netayici burada memleketimizin her köşesinden gelmiş meslektaşlarımıza, ziraat, sanayî ve erbab-ı say-ü amel murahhaslarına arz ve iblâğ etmekle müftehir ve mübahîyiz.

İşbu kânun-u sâninin 21 inci pazar ve 23 üncü salı günleri aktedilen mezkur ihzarî kongrelerimizde, İstanbul Türk tüccarının Türkiye İktisat Kongresi'ne arza bizleri memur ettiği mevad berveçh-i âtidir:

1– Dahilî ve millî sanayiin inkişafı, yerli mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiyenin revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sistemi takibi ve gümrük mesailinde müdâhalât-ı ecnebiyenin kat'iyyen kabul edilmemesi;

2– Ecnebî sermayesinin Hükûmetle iştirak ederek memleket mahsulât-ı ibtidaiyesini veya sanayiini veya ticaretini yedd-i inhisarına almaması ve daha doğrusu inhisar sisteminin ref'i;

3– Türk sevahilinde kabotaj hakkının Türk bayrağındaki sefaine ait olmasından dolayı limanlar dahilindeki nakliyatın haricinde Türk limanları arasında hiç bir müessese veya şirkete imtiyaz verilmemesi;

Levent Şahverdi Arşivi

4– Büyük sermayeli millî bir tedavül bankası teşkil edilerek sermayesinin yalnız ahali tarafından temini kabil olmadığı takdirde bir kısmının Hükûmet tarafından hisse senedi satın alınmak suretiyle temini ve mütebaki sermayesinin münhasıran Türklere aidiyeti;

5– Kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin ıslah ve tâdili hakkında evvelce başlanılmış olan mesainin ikmâli ve bu hususta iktisat erbabından müteşekkil heyetlerin de mütalâası alınması;

6– Ecnebî sermayesinden müstağni kalamıyacağımız aşikâr ise de bu sermayenin memleket için muzır olmayacak şekilde girmesinin temini;

7– Nîm-resmî mahiyette olan Ticaret ve Sanayî Odaları teşkilâtının asrî bir şekilde ıslahı.

8– Ticaret-i hariciyeyi teshil için resmî, nîm resmî, teşkilât-ı iktisadiyeler vücûde getirilmesi;

[Bu hususa ait teferruat İstanbul'da yakında aktedilecek Ticaret-i Hariciye Kongresinde mevzuubahis olacaktır.]

9– Temettu vergisi usûlünün tâdili;

10– Kambiyo meselesinin ıslahı için erbab-ı ihtisastan mürekkep bir komisyon teşkili;

11– Tüccara ve ticarete müteallik usûller ve vergilerde Ticaret ve Sanayî Odalarının ve iktisat erbabından müteşekkil heyetlerin de mütalâası alınması;

12– İstanbul'daki Ticaret Mektebi'nin asra lâyık bir hâle ifrağı ve Türkiye'nin her tarafında ticaret mekteplerinin küşâdı.

1 – Gümrüklerde Himaye Sistemi

«Dahili ve millî sanayiin inkişafı, yerli mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiyenin revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sistemi takibi ve gümrük mesailinde müdâhalât-ı ecnebiyenin kat'iyyen kabul edilmemesi.»

«Millî Türk Ticaret Birliği» iktisadî inkişaf ve teâlimizi temin için âkilâne ve müdekkikane olmak şartiyle himayekâr bir gümrük sistemine taraftardır. İstikbâlin temel taşlarını vazederken ihtiyacat-ı hakikiyeyi ve istihdâf edilen iktisadî gayeyi ve bilhassa bugüne kadar esiri olduğumuz kuyud-u maliyenin bizi ilka eylediği vaziyet-i muztaribeyi gözönüne getirerek gümrüklerimizde himayekâr bir sistem kabulünü şâyan-ı tavsiye bulmaktayız.

Levent Şahverdi Arşivi

Alel ıtlak himaye sisteminin aleyhinde bulunan mütalâat-ı iktisadiye, memleketimizin vaziyet-i hazırasiyle kabil-i telif değildir.

Memleketimizin iktisadî hayatında mevcut olan boşluğu mukabil hariçte kesif ve âmade-i hücum olan ihtiraskâr bir hava-i iktisadî var. Biz, sanayi ve istihsalâtımızı inkişaf ettirmek yolundaki mesaimizde evvel emirde haricî hücumlar ve istilâlardan henüz teşekkül edecek nârin ve kolayca kabil-i ifnâ müesseselerimizi kurtarmak mecburiyetindeyiz. Orada müthiş bir müvazenesizlik mevcut ve iktisadî akınlar var; hariçten içimize girmek için hazırlanmış mecrâlar mevcut iken kendi taazzuv-u iktisadimizi serbest mübadele tarzı ile tesis etmemize imkân yoktur.

Himaye sistemi, Türk tüccarının, memleketin yarınki sanayî hareketlerine derece-i iştirâkini tayin edecek ve Türkiye'yi garp sermayedarlarının görmek istediği gibi yalnız mevadd-ı ibtidaiye yetiştiren bir müstemleke olmaktan kurtararak ve millî sanayie müzahir kılacaktır.

Maamafih himaye tarzı, büyük faydalarını ancak tatbik usûllerinde gösterilecek dirayetle temin eder.

Himayenin Gayesi: **1** – Millî istihsâli yükseltmek ve bu suretle ziraî ve sınaî bir inkılâp yapmak;

2 – Memleket dahilinde elde edilmesi kabil olan istihsalât ve mamulât ithalâtının adem-i tervicine mukabil lüzumlu ithalât ve ihracatı teşvik etmek ve bu suretle ticarî muvazeneyi mâkul bir şekle ifrağ eylemek olduğuna göre alelıtlak ithalâta kuyud-u müşkile vaz'ı veya ihracatı teshil etmek maksadı temine kâfi gelemez. Bunun içindir ki bu sistemin çok müedekkikane, ihtiyatkârâne tatbiki lâzım ve bu hususta ticaret ve iktisat ve alelumum istihsal erbabından müteşekkil heyetlerin mütalâası[1] alınmak zarurîdir.

Evvelâ, bazı mahsulât ve sanayi için derhal bu tarzın tatbiki lâzımdır. Meselâ:

1 – Memlekette yetişen mahsulât-ı ziraiye ve mevadd-ı ibtidaiye ile bunlardan memleket dahilindeki sanayi ve ihzarı kabil olan mamûlat ve müstahzarat,

2 – Kolay kabil-i teessüs olan sanayî,

İzahtan müstağnidir ki memlekette derhal teessüs etmesi kabil olmayan veya bu imkân münhasıran himaye sisteminin tatbiki ile kabil-i temin bulunmayan sanayî ve istihsalâtı birdenbire himaye için gümrükleri tazyik etmek doğru olamaz. Esasen himaye, millî istihsâl ve sanayii inkişaf nokta-i nazarından lâzım-üt tatbik olan usûllerden yalnız bir tanesi olup ancak bu gayeye mâtuf diğer bir takım mesai ve usûller ile beraber nazar-ı dikkate alındığı takdirde faide âverdir:

(1) Madde 11. Bk. aşağıda s. 129.

Levent Şahverdi Arşivi

(a) Millî istihsâl siyaseti, muayyen ve ilmî bir esas dahilinde tervic ve teşvik edilmek,

(b) Sanayî ve ziraati asrî bir şekle ifrağ için Hükûmet sabit bir programa mâlik olmak,

(c) Asrî sanayi ve ziraati idare edecek münevver ve mütefennin gençler yetiştirmek[1],

(ç) Millî sanayii tesis ve istihsalâtı tezyid ederken ecnebî sermayesinden istifade edildiği takdirde bu sermayenin hariçte bulunarak aramızda yaptığını, içimize sokarak idâme ettirmeyecek usûller bulmak[2],

(d) Sermayenin tekâsüf merkezleri olan şirketlerin tarz-ı teşekkülünü asrî bir şekle ifrağ etmek[3],

(e) Sây-ü amelin tensik ve tanzimi ve bundan mütevellit hoşnutsuzlukların izâlesi temin olunmak,

(f) Yollar ve şimendüferler tezyid ve ıslah edilmek ve vesait-i nakliye tarifelerinde millî istihsâl ve sanayî himaye edilmek,

(g) Himayenin aksine olarak ticaret muahedelerinde bazı siyasî ve iktisadî esbap dolayısiyle müsaadât ibraz olunmak icap ettiği zaman, yâni alelıtlak ticaret muahedelerinin akd ve tanziminde ziraat, sanayî ve ticaret erbabından müteşekkil heyetlerin de mütalâası nazar-ı dikkate alınmak[4],

(h) Hülâsa, ziraat, sanayî ve ticaret âleminin ihtiyacatını memleketin vaziyetini iyice tesbit ve tayin ederek bu vezaifi temin edecek ilmî ve asrî ihtiyacattan ve eşkâlden mülhem Hükûmet teşkilâtı yapılmak (istatistikler, mâden, akar su tetkikatı, coğrafî malûmatın inkişafı);

gibi birçok nukat mevcuttur ki bunlar, himaye sisteminin istihdaf ettiği maksatların temini için nazar-ı dikkate alınması mutlak icabeden hususattır.

Demek istiyoruz ki, «Milli Türk Ticaret Birliği» gümrüklerde himaye sisteminin kabul ve tatbikini Kongreye arzetmiş olmakla millî istihsâl ve sanayiin ve binnetice millî ticaretin inkişâfı gayesini istihdaf etmekte ve buna nazaran mârr-ül arz nukattan maada mütalâat listemizde mevcut olan diğer mevaddın da nazar-ı dikkate alınmasını arzu ve talep eylemektedir.

---

(1) Madde 12. Bk. s. 129.
(2) Madde 6. Bk. s. 125.
(3) Madde 5. Bk. s. 124.
(4) Madde 11. Bk. s. 129.

Levent Şahverdi Arşivi

2 – İnhisar Sisteminin Ref'i

«Ecnebi sermayesinin Hükûmetle iştirâk ederek memleket mahsulât-ı ibtidaiyesini veya sanayiini veya ticaretini yedd-i inhisarına almaması ve daha doğrusu inhisar sisteminin ref'i.»

Bazı iktisadî, malî ve hattâ siyasî fevaid düşünülerek verilen inhisarların, matlup fevaidi istihsâl etmediğinden maada bil'akis birçok zarar ika ettiği ve serbesti-i sây-ü amel ve ticareti ilga ederek birçok mazarrat tevlit eylediği hakikati erkam ve vekayi ile izah lüzumundan müstağni olacak derecede sarih ve bâhirdir[1]. Bilhassa ecnebî sermayenin herhangi bir inhisar kudretinden istifadesi binnetice o kısımda ecnebî esaret-i iktisadiyesi altında girmemiz mucip olur. Yerli sermaye ise inhisar cazibesine kapılmaksızın dahi memlekette iş görmek imkânına mâliktir. Hülâsa, yalnız ecnebî sermayedarına değil, herhangi şekilde olursa olsun hiç bir sermayedara, gruba veya sınıfa ve hattâ Hükûmete inhisar verilmemesi lâzımdır. Bu hususdaki mütalâamız mevadd-ı âtiyede hülâsa edilebilir:

a) Şimdiye kadar verilmiş inhisarlar Türklerin sözlerine ve vaadlerine sadakatı nokta-i nazarından müddetlerinin hitamına kadar idâme edilmek lâzım ise de, bunları ahkâm-ı mukavele haricinde teamülen yapageldikleri suiistimalâtı bertaraf etmek ve müddetlerinin hitamında inhisar imtiyazını tecdid etmemek.

b) Yeniden her ne şekilde olursa olsun inhisar mahiyetinde şümûllü imtiyazlarla memleket mahsulât-ı ibtidaiyesini veya sanayiini veya ticaretini yedd-i inhisara almağa matuf hiç bir harekete müsaade etmemek.

3 – Kabotajın Serbestisi

«Türk sevahilinde kabotaj hakkının Türk bayrağındaki sefaine ait olmasından dolayı limanlar dahilindeki nakliyatın haricinde Türk limanları arasında hiç bir müessese veya şirkete imtiyaz verilmemesi.»

Her memlekette olduğu gibi bâdemâ Türkiye sahilleri arasında da nakliyat Türk sefainine ait olmak lâzım gelir. Bu esasın kabul ve takarrürünün en mühim faydası, Türk ticaret-i bahriye filosunun tekâmülünü temin etmek olduğuna göre limanlar arasındaki seyrüsefer imtiyazlarının herhangi bir şirket veya müesseseye îta edilmemesinin ve mevcut imtiyaz sahalarında Türk sefaininin de seyrüsefer hakkının kabul edilmesinin bir esas olarak tasdiki icabeder.

---

(1) Reji'nin Mazarratları. Bk. yukarıda s. 73, No. 41.

Levent Şahverdi Arşivi

Küçük kabotaj serbest ve bir imtiyaza raptedilmemiş bulununca sahillerimiz arasında seyrüsefer etmek üzere küçük, büyük, bir takım seyr-ü sefain şirketlerinin teessüs edeceği muhakkaktır. Bunların –şimdilik ecnebi limanlarla Türkiye arasındaki münakalât-ı bahriyeyi temin etmek için ortaya atılamıyacaklarından ve esasen her memlekette büyük kabotaja hükûmet bir fikr-i ticaretle değil, fakat bir çok esbab-ı iktisadiye ve siyasiye nokta-i nazarından kendi gemileriyle yardım etmekte bulunmasından dolayı– limanlarımız arasındaki münakalâtı tanzime muvaffak olacaklarından eminiz.

4 – Millî Bir Tedavül Bankası

«Büyük sermayeli millî bir tedavül bankası teşkil edilerek sermayesinin yalnız ahali tarafından temini kabil olamadığı takdirde bir kısmının Hükûmet tarafından hissesi satın alınmak suretiyle temini ve mütebaki sermayesinin de münhasıran Türklere aidiyeti.»

Hükûmetin banka siyaseti, inkişaf-ı iktisadimiz nokta-i nazarından pek ziyade haiz-i ehemmiyet olduğu muhtac-ı izah olmasa gerektir. Millî bankalar tesis ve ticaret, sanayi ve ziraatin ihtiyacat-ı âzimesini temin etmek, muhtelif şekil ve nokta-i nazara göre Hükûmetin bir bankacılık siyaseti mevcut olmasını ve bunun için de muayyen bir programda sarf-ı mesai edilmesini düşünmekle kabil-i husûldür.

Memlekette yer yer teessüs ettiğini kemâl-i iftiharla gördüğümüz küçük bankaların muvaffakiyetle iş görmesi ve çalışması, merkezî mahiyette ve bankaların ve Hükûmetin bankası şekil ve iktidarında yüksek sermayeli ve nüfuzlu bir millî bankanın mevcut olması ile kabil-i husûldür.

Böyle büyük bir bankanın ne tarzda tesisi ve muvaffakiyetle iş görmesi kabil olduğunu tâyin etmek bittabi tetkikata ve ayrıca tâmik-i keyfiyete vâbestedir. Elyevm memleketimizde icra-yı muamele eden millî bankalar arasında İtibar-ı Millî Bankası, sermayesi ve mazhar olduğu müsaadat itibariyle şâyan-ı ehemmiyet bir müessese olduğu için istenilen bankanın tesisi hususunda bu müessesenin mevcudiyeti de mesainin teshili nokta-i nazarına hizmet eder. Her halde mevcut bankaları ve şimdiye kadar geçirdikleri tecrübeleri nazar-ı dikkate alarak Hükûmetçe bankalar meselesini muayyen bir programa rapteylemeğe ve yeni ihtiyaçlara göre mevcut müesseselerin kuvvetlerini tezyid veya yeniden yeniye müesseseler vücude gelmesine sarf-ı mesai eylemeğe ihtiyaç vardır.

Bu bankanın Hükûmetçe, ticaret ve sanayi erbabına ve diğer bankalara olacak birçok faidesinden maada bilhassa âtideki noktaları temine muvaffakiyeti büyük semereler temin edecektir:

Levent Şahverdi Arşivi

a) Ecnebî sermayesinin memlekete muzır olmayacak şekilde girmesinin temininde, ecnebî sermayesiyle Hükûmet ve millî müessese arasında vasıta olmak vazifesinde[1],

b) Kambiyonun lehimize ıslahı için müessir müdâhalât icrasında[2],

c) Memalik-i ecnebiyede açacağı şubeler vasıtasiyle Türk ticaret-i hariciyesini teshil işinde[3].

5 – Kavanin ve Ahkâm-ı Ticaretinin Islah ve Tâdili

«Kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin tâdili hakkında evvelce başlamış olan mesainin ikmâli ve bu hususta iktisat erbabından müteşekkil heyetlerin de mütalâası alınması.»

Kavanin-i ticariyenin asrî ve mahallî ihtiyacata muvafık olan şekillerde tadili için erbab-ı ihtisastan müteşekkil bir komisyon teşkil edilmişti. Demek oluyor ki, kavanin-i ticariyenin binefsihî tâdil ve ıslah edilmek icabettiği ötedenberi nazar-ı dikkate çarpmakta idi. Bugün ticaret hayatının inkişafına mâni olan esbap arasında, kanunî bir takım sebepler de bulmak kabildir. Ezcümle:

a) Şirketlerin tarz-ı teşekkülünün ve şirket envaının tayininde ve imtiyazlı olanların haricindeki anonim şirketlerin teshil-i teşekkülünü temin zımmında;

b) Poliçeler ve senedat-ı ticariye hususunda;

c) Ticarî hakemler tesisinde ve ticaret mahkemelerinin ıslahında;

ç) Pul rüsumunun tevhidinde;

d) Sigorta Şirketlerinin pirim târifeleri ve sendikalar muamelâtının murakabesinde;

e) Ticarete müteallik usûller ve vergilerde Ticaret Odalarının behemahal mütalâaları alınması noktasında[4].

gibi bir takım müstâcelen düşünülmesi lâzım gelen ahkâm mevcuttur ki, bunlar kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin umumî şekilde tâdil ve ıslahı sırasında nazar-ı dikkate alınmak mecburiyetinde olan mevaddı teşkil etmektedir. Mevzu-u bahis olan komisyon veya başka şekilde bir heyetin bu işlerle re'sen meşgul olması ve muhtelif nukat hakkında salâhayettar olan heyetlerin mütalâasını da alarak ifa-i vazifeye devam etmesi zarurî

(1) Madde 6. Bk. s. 125.
(2) Madde 10. Bk. s. 128.
(3) Madde 8. Bk. s. 126.
(4) Madde 11. Bk. s. 129.

Levent Şahverdi Arşivi

görülmektedir. Eğer bu mesainin intacı uzun bir zamana tevakkuf ettiği tahakkuk ederse, hiç olmazsa, yukarıda arzettiğimiz bazı müstâcel mevaddı umumî çerçeveden çıkartarak tercihan nazar-ı dikkate almak ve bunlar hakkında hemen ahkâm-ı kanuniyeyi tâdil ve ıslah etmek icabeder kanaatındayız.

6 – Ecnebî Sermayesi Meselesi

«Ecnebi sermayesinden müstağni kalamıyacağımız aşikâr ise de bu sermayenin memleket için muzır olmıyacak şekillerde girmesinin temini.»

Memleketin îmarı ve inkişaf-ı iktisadimizin temini için ecnebî sermayesinden müstağni kalamıyacağımız âşikârdır. Ancak bu sermayenin alâkasızlığımızdan ve iktisadî işlere akıl erdirememizden dolayı şimdiye kadar memleketimizde faydasından çok fazla zarar tevlid ettiği de gayri kabil-i inkârdır. Yarınki humma âlûd mesaide bu zararlardan ictinaben ecnebî sermayesiyle olan millî, hukukî ve siyasî vaziyetimizi güzelce tâyin etmeliyiz.

Bu mühim mevzu ihtisas erbabından müteşekkil ayrıca bir kongrenin akdini ve bu kongreye mülhak olmak üzere bir «encümen-i ilmî» nin teşkilini mucip olacak kadar ehemmiyetlidir. Bu hususta nazar-ı dikkate alınmasını teklif ettiğimiz noktaları şu suretle hulâsa edebiliriz:

a) Tamamen yerli sermayelere terk edilecek işlerin tâyini ve bu işlere muvazaa tarikiyle ecnebî sermayesinin girmemesinin temini,

b) Ecnebî sermayesinin iştirâkiyle yapılabilecek işlerin tâyini.

1– Bu işlere ecnebî sermayesinin iştirâki derecesi,

2– Bunların tâbi olacağı ahkâm.

c) Tamamen ecnebî sermayesine terk edilebilecek işler:

1– Bu sermayenin Hükûmet istikrazı şeklinde mi;

2– Yoksa imtiyazlı anonim şirketleri tarzında mı; temini muvafık olduğu.

ç) Merkezleri hariçte bulunup Memalik-i Osmaniyede şubeleri bulunan imtiyazsız ecnebî şirketlerin tâbi olacağı ahkâm:

1– Ecnebî anonim ve sigorta şirketlerine ait olan 334 tarihli kanunda tâdili icabeden noktaların tesbiti;

2– Bu kanuna ecnebî müessesat-ı maliye ve sarrafiyesi hakkında sarih ahkâm vaz'ı.

Levent Şahverdi Arşivi

Mütalâat-ı acizanemize göre bütün bu mukatın tetkiki ecnebî sermayesinin memlekete duhulüne müşkilaât çıkarmak ve binaenaleyh haricî sermayeleri memleketimize ait işlere iştirâkten menetmek maksadiyle değil, bil'akis onların muayyen esaslar dahilinde ve muayyen bazı hukuk ve salâhiyetle çalışmalarını temin etmek gayesiyle vukubulacağından, bu nukatın tavzih ve tesbiti, aynı zamanda sırf sermaye nokta-i nazarından, yatırdıkları paranın âtisi hakkında ecnebî sermayedarlarına da nev'amâ bir teminat teşkil etmiş olur.

7 – Ticaret ve Sanayî Odaları

«Nîm resmi mahiyette olan Ticaret ve Sanayî Odaları teşkilâtının asrî bir şekilde ıslahı.»

Ticaret ve Sanayî Odalarının ıslah ve takviyesi yalnız İstanbul için değil, bütün memleketimiz için pek ziyade şâyan-ı ehemmiyet bir mesele teşkil etmektedir. Ticaret ve Sanayî Odalarının asrî şekillerde mütemmedin memleketlerde yaptığı vazifelerin büyüklüğü herkesçe malûm olduğundan bu hususta tafsilât ve mütalâatta bulunmayı zaid addediyoruz.

En mühim merkez-i ticaretimiz olan İstanbul'daki Ticaret Odasının acınacak hâli karşısında aynı şehirde Fransa, İtalya, Amerika, İngiltere, hattâ Yunanistan gibi birçok Hükûmetlerin Ticaret Odalarının kendi memleketlerine ve tüccarlarına yaptıkları hizmeti ve bunların vaziyetini nazarı dikkate almak yoksulluğumuzun derecesini göstermeğe kâfidir.

Binaenaleyh «Milli Türk Ticaret Birliği», ihzarî kongrelerinde de tafsilâtı mevzu-u bahis olduğu üzere[1] İstanbul Ticaret Odasının asrî ve millî bir şekilde hemen ıslahı için bir kanun tanzim ve tatbik edilmesi noktalarını bu vesile ile de arz ve iblâğı bir vazife addeyler.

8 – Ticaret-i Hariciye Müesseseleri

«Ticaret-i hariciyeyi teshil için resmî ve nîm resmî teşkilât-ı iktisadiyeler vücude getirilmesi.»

Ticaret-i hariciyeyi teshil ve temin etmek için birçok tedabir ittihazı ve teşkilât icrası lâzımdır. Bunlardan bazıları:

1– Doğrudan doğruya veya bilvasıta (yâni resmî ve nîm resmî şekillerinde) Hükûmet tarafından yapılmak; bazıları ise:

(1) Ticaret Odasının ıslahı hakkında lâyiha. Bk. yukarıda s. 77, No. 42.

Levent Şahverdi Arşivi

2– Ticaret ve iktisat erbabının hususî teşebbüsatıyla temin edilmek mecburiyetindedir. Bunlardan ikincisi «Millî Türk Ticaret Birliği» tarafından nisan ayı zarfında İstanbul'da aktedilecek Ticaret-i Hariciye Kongresinde mevzu-u bahis edileceğinden bu Kongrede yalnız birinci noktayı arzetmek isteriz.

Hükûmetin ticaret-i hariciye ile alâkası, aşikârdır ki kendisinin bizzat ticaret yapması demek olmayıp, belki Türk Ticaret-i Hariciyesini teshil etmesi gayesini istihdaf eder. Binaenaleyh:

a) Memalik-i ecnebiyede ticaret şehbenderliği usûlünün tevsian tatbiki ve şehbenderlerin erbab-ı ilim ve malûmattan tayini ve kendilerinin rapor ve malûmat yollamağa mecburiyetleri;

b) Şehbenderlerin nezaret ve idaresi altında ticarî istihbarat ve tahkikat müesseseleri küşadı;

c) Büyük ticaret merkezlerinde Türk Ticaret Odaları tesis ve küşâdı;

ç) Memleketimizde ıslah edilmiş Ticaret odalarıyla harici teşkilât-ı iktisadiyenin doğrudan doğruya münasebette bulunması;

d) Büyük sermayeli tedavül bankasının[1] Türkiye ile muamelede bulunan en mühim ticaret merkezlerinde şubeler tesisi;

e) Ticaret-i hariciyeyi teshil için memleketimizin muayyen mahâllerinde ticaret-i hariciye, millî mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiye sergileri küşadı.

9 – Temettu Vergisi Usûlünün Tâdili

«Temettu vergisi usûlünün tâdili.»

Rüsûm ve tekâfilin mükelleffince en kolay bir tarzda, istifası ve rüsûm ile mükellef olacak olanlara bir nisbet-i âdile dahilinde tevzii kanun vâzılarının en evvel düşünecekleri esas olduğu ve bu nokta itibariyle temettu vergisi usûlünün âdilâne olmadığı malûmdur. Millî Türk Ticaret Birliği bizzat tüccar için –verginin gayrî muntazam tevzii itibariyle– mucib-i şikâyet olmayabilen temettu vergisinin şimdiki usûl-ü cibayetini:

a) İşgâl ettiği mahâl, işin şekline göre büyük olduğu halde, hadd-i zâtında az kazanan ticaret ve sanayî erbabı;

(1) Madde 4. Bk. yukarıda s. 123.

Levent Şahverdi Arşivi

b) Alelumum küçük esnaf ve erbab-ı sây-ü amel için çok zarar îka ettiğini nazar-ı dikkate alarak mümkün mertebe kazanç nisbetine ve yapılan muamelâta göre tahsil edilecek bir temettu vergisini hak ve muadelet nokta-i nazarından daha muvafık bulmaktadır.

İstanbul'daki İhzarî Kongremiz bu noktayı Türkiye İktisat[0] Kongresine amele namına da arzetmek kararını almıştır[1].

10 – Kambiyo Meselesi

«Kambiyo meselesinin ıslahı için erbab-ı ihtisastan mürekkep bir komisyon teşkili.»

Paramızın tedavül kıymetlerini tâyin eden kambiyo merkezleri ve alelumum kambiyo faâliyetleriyle millî bir şekilde alâkadar olamamaklığımızın ve bu gibi malî mesaili hiç bir taraftan takip etmemekliğimizin siyasî, malî ve iktisadî fenalıkları hakkında maateessüf bir istatistik tanzimi kabil değildir. Eğer böyle bir istatistik yapılmış olsa idi, kambiyo münasebetiyle millî servet nokta-i nazarından vukubulan müthiş zayiatımızı rakamlarla tevsik ve teyit etmek kabil olurdu.

Kambiyo hususunda düşünülecek noktaları «Milli Türk Ticaret Birliği» berveçh-i âti hulâsa etmektedir:

a) Kambiyo merkezleri ve bilhassa nukud ve tahvilât borsalarının millîleşmesi ve buralara Türk'e düşman siyasî entrikaların girmesine mümanaat edilmesi ve binaenaleyh borsaların ıslahı;

b) Ecnebî kambiyosunun ânî terfî ve tenzilinden mütevellit aks-ül amelelerden piyasayı vikaye edecek tedabir ittihazı;

c) Borsayı bankaların alt üst etmesine ve lüzumsuz hava oyunlarına mani olmak üzere büyük sermayeli millî bankanın[2] marifetiyle müsmir müdahalâtın icrası;

ç) Bu mevad ile beraber daha ziyade ihtisasa taallûk eden diğer mevad hakkında lâzım gelen tedabiri tezekkür etmek üzere erbab-ı ihtisastan müteşekkil bir komisyonun serian teşkili.

---

(1) Bk. aşağıda s. 133, No. 56 ve yukarıda s. 116.
(2) Madde 4. Bk. yukarıda s. 123.

Levent Şahverdi Arşivi

11 – Ticaret Odalarının Vaziyet-i İstişariyesi

«Tüccara ve ticarete müteallik usûller ve vergilerde Ticaret ve Sanayî Odalarının ve iktisat erbabından müteşekkil heyetlerin mütalâası alınması.»

Hükûmet iktisadî kavanini tanzim ve tatbik etmek itibariyle iktisat ve ticaret âleminde birinci derecede âmil ve aks-ül amellerden ve sarsıntılardan ictinap için de bilhassa âtideki noktalarda ticaret ve iktisat erbabıyla hâl-i temasta bulunmağa mecburdur:

a) Ticaret kanunlarının hin-i tanziminde,

b) Gümrük tarifelerinin tesbitinde, ithalât ve ihracat memnuiyetleri vaz veya bunların ref'inde,

c) Ticaret muahedeleri akdinde,

ç) Doğrudan doğruya ticaret ile alâkadar olan vergilerin vaz'ında,

d) Ticarî, sınaî ve ziraî usûllerin tebdil ve tâdil vaz'ında.

Tamamiyle ıslah edilmiş Ticaret ve Sanayî ve Ziraat Odaları tüccar, erbab-ı sanayi ile daima hâl-i temasta olması itibariyle vekayi-i ticariye, sınaiye, hakkında tam bir malûmata malik ve mütalâatı ez-her cihet şâyan-ı istifadedir. Bu mütalâatın, Hükumetçe kabul edilsin edilmesin, bildirilmiş ve nazar-ı dikkate alınmış olması her halde faideli ve elzemdir.

12 – Ticaret ve Sanayi Mektepleri

«İstanbul'daki Ticaret Mektebinin asra lâyık bir hâle ifrağı ve Türkiye'nin her tarafında ticaret mekteplerinin küşadı.»

Memleketimizin îmar ve inkişaf-i iktisadîsinin taâlluk ettiği bütün mütalâat, kâfi derecede faâl ve muktedir, milliyetperver iyi bir nesil yetişmemiş ise, kabil-i icra olmaktan uzak kalır. Âlî, tâlî ve ibtidaî meslek mekteplerinin ehemmiyeti bilhassa ticaret ve sanayide kendisini gösterir. Türkiye'de yegâne ticaret mektebi olup Sultanahmet'de eski bir mahalle mektebinin taş ve ratıp odalarına sığınmış olan metrûk bir müessesenin bütün Türkiye'nin istediği münevver ticaret ordusuna nazaran hizmeti, ne kadar müsbet olsa, lâşey mesabesinde kalır.

Binaenaleyh Birliğimiz:

a) İstanbul Ticaret Mektebinin ıslah ve takviyesi[1];

b) Her yerde ticaret ve sanayî mektepleri küşadı;

(1) Ticaret Mekteb-i Âlisi'nin Raporu. bk. s. 90, No. 48.

Levent Şahverdi Arşivi

c) Bu mekteplerin Hükûmet ve ticarî heyetlerce azamî bir himaye ve müsaadeye mazhar olması;

şeklindeki mütalâat ve teklifatının umum azâ-i muhteremece rehin-i hüsn-ü kabul olunacağından emindir.

– Netice –

Yukarıda bast-ü beyan ettiğimiz mütalâatın tetkiki de gösteriyor ki, bütün bu nukat birbirine merbut bir «kül» olup hepsi birden nazar-ı dikkate alınmak lâzım gelir. İstanbul'un Türk tüccarı, diğer meslekdaşlarının ve bilhassa çiftçi, san'atkâr ve amele murahhaslarının da mütalâasının neticesinde ve bunların ayrıca encümenlerde tetkiki ve tasnifinden sonra Kongrenin memleketin iktisadî inkişafı esaslarını kuracağından emindir.

Millî Türk Ticaret Birliği, temsil ettiği Türk tüccarını namına, bu son tarihî kongreyi akde muvaffak olan İktisat Vekâlet-i Celilesini tebrik ve Kongreyi nutk-u iftitahileriyle küşad etmiş bulunan Gazi Başkumandanımız Mustafa Kemâl Paşa hazretlerine arz-ı tâzimat ve tekrimat ve huzurlarıyla Kongreye şerefbahşolan bilumum azâya selâmlarını iblağ eyler. *[Milli Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisi, İzmir İktisat Kongresinden Türk Tüccarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 4-24. Bu rapor biraz kısaltılarak Vakit Gazetesinde yayınlanmıştır. Bk. Vakit, (16 Şubat 1923), s. 3.]*

4. İstanbul Sanayicilerinin Çalışmaları

[No. 52]

[İstanbul sanayicileri 21 Ocak 1923'de Ticaret odasında bir toplantı yapmışlar ve İstanbul Sanayi murahhaslarının seçimi için Vilâyete aday göstermişlerdir. Bk. aşağıda s. 154, (No. 65).]

Bundan sonra Kongre'de erbab-ı sanayi namına mevzu-u bahs edilmesi lâzım gelen mesail hakkında müdavele-i efkâr edilmiş ve bilhassa yerli sanayiin temin-i terakkisi için, Hükûmetin gümrüklerde şiddetli bir himaye usulü takip etmesi lâzım geldiği ve bundan evvel mevki-i tatbike vaz ediliş olan Teşvik-i Sanayi Kanunundan fabrika sahiplerinin temin-i istifadesi eshabının temini mevzu-u bahs edilmiştir. *[Vakit, (22 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

5. İstanbul Vilâyeti Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi Tarafından Yapılan Çalışmalar ve Temsilcileri Tarafından Kongre'de Savunulacak Esaslar

[No. 53]

Arabacı, hamal, kasap, saraç, sazende, mahrukat, kahveci, canbaz, şoför, mavunacı, sandal, salcı, motorcu, kabzımal, inekçi, bakkal esnafı cemiyetleri murahhasları dün sabık Hilâl-i Ahmer binasında Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi namı altında ikinci ictimalarını akdederek «İzmir» İktisat Kongresine İstanbul Vilâyeti Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi tarafından gönderilecek azâyı ve Kongre'de müdâfaa olunacak mevadd-ı esasiyeyi tesbit eylemişlerdir. İctima saat birden altıya kadar devam eylemiş[tir]...

Bu murahhasların Kongre'de müdafâa edecekleri esaslar bervech-i âti onbeş madde ile tesbit edilmiştir.

1– Dâhilî ve millî sanayiin inkişafı için yerli mahsulât ve masnuat ve mevadd-ı ibtidaiyenin revaç ve tamim ve teşmilini temin edecek şekil ve surette memlekette himayekâr bir gümrük siyaseti takibi ve gümrük mesailinde müdâhalât-ı ecnebiyenin ref'i.

2– Ecnebi sermayesinden istiğna hasıl oluncaya kadar mezkûr sermayenin muzır olmayacak şekilde memlekete girmesinin temini ve Hükûmetle iştirak ederek memleket mahsulât-ı ibtidaiyesinin masnuat ve ticaretini yed-i inhisarına almaması, daha doğrusu inhisar sisteminin ref'i esbabının istikmali.

3– Türk sevahilinde kabotaj hakkının Türk bayrağını hâmil olan sefaine ait olması hesabiyle Türk limanları dahilindeki nakliyat ve Türk limanları arasındaki seferler için hiçbir müessese veya şirkete imtiyaz verilmemesi hususunun müdâfaası.

4– Büyük sermayeli millî bir devlet bankası teşkil edilerek sermayesinden bir kısmının def'aten Hükûmet tarafından temini ve diğer sermayesinin de münhasıran Türklere teşmili ve bilumum Türk tüccar, esnaf ve san'atkârının ledel icap mezkûr bankadan muavenet ve müzaheret görmeleri esbabının istikmali.

5– Memlekette icra-yı ticaret edecek bilumum şirketlerin tarz-ı teşekküllerinin teshili, umumi itimadı isticlab edecek surette kanunî tedabir-i takyidiye vaz'ı ve bu tedabirin Hükûmetten ziyade efrad-ı millet tarafından yapılması şeklinin tercihi ve bu hususta mevcut ahkâm-ı kanuniyenin mevcut ihtiyacat-ı hazıraya göre tadili.

6– Kambiyo muamelatı ile iştigal etmek üzere bir kambiyo komisyonu vücude getirilmesi.

Levent Şahverdi Arşivi

7– Nîm resmî bir mahiyette Ticaret ve Sanayi Odaları teşkilâtının asri bir hale ifrağı ve şehbenderlerin ticaret ve sanayie ait vazifelerinin ihmâl edilmemesi.

8– Türk ticaret ve sanayi âlemini garp âlemine tanıtmak ve garbın ticaret ve sanayi yolundaki terakkiyat-ı medeniyelerini erbab-ı ticaret ve sanayiimize bildirmek ve kendilerini yabancı mutavassıtların elinden kurtarıp en muvafık şerait ile doğrudan doğruya Avrupa ve Amerika ile iş yapabilmeleri esbabının istikmali.

9– Temettu vergisi usulünün tadili.

10– Nazarî ve amelî olarak bilumum esnafın iştiraklerini temin edecek surette umumî bir mekteb-i sanayiin küşadı.

11– Umum esnafa ait olmak üzere bir hastahane küşadı.

12– Türkiye'nin mahsulât ve mamulât ve ahvâli ticariye ve iktisadiyesi hakkında aylık ve senelik raporlar, istatistikler, eserler neşri ve bunların elsine-i ecnebiyeye tercemesi.

13– Millî mahsulât, mamulât ve masnuata ait bir meşher-i umumi küşadı.

14– Bilumum esnaf cemiyetlerinin inkişaf ve terakkilerini temin için esnaf cemiyetlerinin teşekkülüne ait ahkâmın asrî bir şekilde tadili.

15– Yeni teşekkül etmekte bulunan amele cemiyetleri ile taaruz vaki olmamak için tafeynin vaziyet-i hukukiye, meslekiye ve iktisadiyelerinin tayini ve tesbiti ve aralarında ihtilâf zuhurunda tarafeyn murahhasları ile hall-i mesele olunması, *[Tevhid-i Efkâr, (3 şubat 1923), s. 3. Millî Türk Ticaret Birliği'nin teklifleri ile olan benzerlikleri tesbit için bk. yukarıda s. 118-119.]*

6. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Teklifleri, Aydınlık Dergisi'nde İleri Sürülen Esaslar, Türk Mürettibin Cemiyetinin Teşebbüsleri

A. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Kuruluşu

[No. 54]

İstanbul'da ahiren umum amele toplanarak bir birlik vücude getirmişlerdir ve Birlik Riyasetine Türk Çalıştırma Cemiyeti azâsından Mehmet bey'i intihap eylemişlerdir. Umum Amele Birliği hiçbir maksad-ı siyasî ile teşekkül etmiş olmayıp yegâne gayesi millî bir daire dahilinde şirketlere ve kumpanyalara karşı kendi hukuk ve menafiini müdâfaa ve muhafazadan ibarettir.

Levent Şahverdi Arşivi

Şehrimizdeki yabancı şirketlerin hemen hepsi amelenin zararına yalnız kendi menfaatlerini muhafaza gayesini takip ettikleri cihetle amelemizin bilmukabele haklarını muhafaza için birleşmeleri pek muvafıktır. Bu meslekte amelemizin muvaffak olmasını memleketteki yabancı müessesatın hepsinin mahiyetini bilen ve hepsine alenen hasım olan «Tevhid-i Efkâr» temenni eder. *[Tevhid-i Efkâr, (4 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 55]

Amele Birliğine Mustafa Kemal Paşa'nın Telgrafnamesi

... İstanbul Umum Amele Birliği Riyasetine,

2 kânun-u sâni [1923]

Millî servet ve refahın temin ve istihsaline hasr-ı mesai eyleyen işçi arkadaşlarımızın vücude getirdikleri Birliği büyük bir hiss-i takdir ile selâmlarım. Bu münasebetle hakkımda hissiyat-ı uhuvvetkâraneden dolayı cümleye beyan-ı teşekkürat eylerim. Ve önümüzdeki iktisadî hayat mücadelesinde Birliğin pek büyük âmil-i muvaffakiyet olmasını temenni ederim, efendim. Türkiye Müyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemâl. *[Tevhid-i Efkâr, (4 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

B. İstanbul Umum Amele Birliği'nin Millî Türk Ticaret Birliği'ne Sunduğu Rapor

[No. 56]

Millî Türk Ticaret Birliği Riyaset-i Âliyesine,

Muhterem Efendim;

Evvelen – Memleketimizde sunuf-u ictimaiye farkları Garpta ve Yeni Dünya'daki emsâline tevfikan zıd olan partilerin yekdiğerinin hayat ve canına kastedecek bir derecede olmadığından,

Saniyen – Garpta ve Yeni Dünya'daki bu kanlı müsademe ve feci mücadeleler sırf zengin tabakanın, burjuvazinin insanlıklarını, dinlerini ve Allahlarını unutup mahlûkat-ı fakireyi insan telâkki etmemelerinden ileri geldiğinden,

Salisen – Halbuki bizim memleketimizin umum insanları, zengin veya fakir olsun, şefkat denilen kıymetli hiss-i insanîyi hiç bir vakit kalplerinden söküp atmadıkları gibi dinlerine, vatanlarına, Allah'larına ve Peygamberlerine daima şâyan'ı dikkat bir alâka ve merbutiyet gösterdiklerinden,

Levent Şahverdi Arşivi

Rabian – Zaten memleketimizde Türk erbab-ı ticareti arasında Avrupa'daki emsâline benzer bir tarzda demir, petrol veya kömürden mamûl yüreklere mâlik bir kapitalist zümre yetişmediği gibi, memleketimizde böyle bir zümre ecnebî sermayedarlarıyla şirketleri arasında aranmak lâzım geldiği bir emr-i müberhen olduğundan,

Hamisen – Tarihin ikibin seneden beri kaydetmediği zaferle istiklâline doğru ilk adımı atan Türk milletinin - zengin, fakir, tüccar ve amele bütün sunuf-u ictimaiyesi bu istiklâli teyid için epeyce uzun bir zaman elele yürümeğe mantıktan, aklen, hamiyyeten mecbur olduğundan,

Sadisen – Henüz yeniden teşkil ettiğimiz *(İstanbul Umum Amele Birliği)* milletimizin amele kitlelerinin ahvalini ıslah, işsizlere iş bulmak gibi en büyük Avrupa zümrelerinin kendi Hükûmetlerinin resmî programlarına bile ithâl ettikleri bir gayeye ulaşmak üzere çırpındığından,

Sabian – İşteki amele ile boştaki işçilerin tehvin-i ıztırabatında ve ıslah-ı hâllerine sarf-ı gayret etmek, balâdaki bütün bu mülâhazat dolayısiyle muhterem Türk tüccarının hiç bir vakitte ifadan çekinmiyecekleri mukaddes, insanî, dinî ve millî bir vazife olduğundan,

(İstanbul Umum Amele Birliği) İstanbul Türk tüccarının kongre halinde îctimâ ettiği celsede açık lisan ve kalp ile âtideki mütalâatın tervicini rica eyler:

1 – Memlekette onbinlerce amele ve namuslu erbab-ı mesai işsiz, aç ve sefil bir haldedir. Bundan dolayı Amele Birliği, işsizlere iş bulmak ve mevcut işlere işçi tedarik etmek ve bu suretle mesai hayatında bir muvazene tesis eylemek maksadıyle bir (iş merkezi) tesis etmiştir. İşleriniz, fabrikalarınız için ameleye ihtiyacınız olduğu vakit Birliğimizi bu gibi amele kuvvetleri için bir menbâ olarak kabul etmenizi istirham eyleriz.

2 – Amele vergileri amelenin belini kıracak ve hânumanını söndürecek bir şekilde olduğunu nazarı itibara alarak bir amelenin bu yükleri tahfif ve bu rahatsızlığı tâmir için İktisat Kongresinde ref'edeceğimiz sadâ-yı şikâyeti hak ve hakikat namına siz muhterem tüccarımızın da sadâ-i teyidi takip etmesini istirham eyleriz.

3 – İşlerinizde, fabrikalarınızda çalışan amelelerin insan telâkki edilmesi ve daima onlarla bir peder, bir ağabey sıfatiyle hususî temaslar yapıp maddî imkân dairesinde hattâ bu imkâna insanî ve ulvî fedakârlıklar da zammederek ihtiyaçlarını tehvin, yaralarını tedavi etmenizi, iş saatlerini mülâhazat-ı anifeye binaen indirmenizi ve ücretlerini tezyid eylemenizi birer insan olduğumuzdan, ve neticede fenâya mahkûm bulunduğumuzu, ve bir insanın kendisinden daha muhtaç diğer insanlara gösterdiği alâka ve icra ettiği muavenet derecesinde meratib-i beşeriye nokta-i nazarından yükseldiğini nazar-ı itibara alarak siz-

Levent Şahverdi Arşivi

den istirham eyliyoruz. Muhterem Türk tüccarımızın Türk an'anesini, islâm esasatını nazar-ı itibara alacağından ve bu istirhamatımızı tervic edeceklerinden ümityar olmakla beraber hakikati bütün çıplaklığı ile ifade etmiş olmak için söylemeye mecburuz ki:

Türk tüccarımızın ve zenginlerimizin bu esasata ne kadar sarılırlarsa ve vazife-i insaniye-i ictimaiyelerini bu esasat dahilinde îfada ne kadar gayret gösterirlerse vatanımızda da zengin, fakir mücadeleleri o kadar az ve memleketin mevcudiyetini bile tehlikeye ilka edecek şekilde icra edilmez. İnsanî, dinî, millî, vatanî bu esasat ne kadar ihmâl edilirse memleketimizde de zengin ile fukaranın, patron ile işçinin arasında o kadar büyük bir çukur açılır ki, bu çukur yalnız insan leşleriyle dolabilir. Sözümüzü ve istirhamatımızı burada kesiyor ve tekrar tekrar memleketimizde içtimaî mücadelelerin Avrupa ve Yeni Dünya'daki misillû fecî, kanlı ve vahşiyâne bir tarza dökülmemesi sırf zenginlerimizin ittihaz edecekleri tavır ve harekete bağlı olduğunu beyan eyleriz.

Bu vesile ile ihtiramatımızı lûtfen kabul ediniz, muhterem Reis bey. 23 kânun-u sâni 339.

[İzmir İktisat Kongresi'nden Türk Tüccarlarının İstedikleri, İstanbul, Evkaf-ı İslâmiye Matbaası, 1339, s. 55-58.]

C. Türkiye İktisat Kongresi Başkanlığı'na Sunulan İstanbul Umum Amele Birliği Raporu

[No. 57]

Avrupa ve Yeni Dünya'daki terakkiyat-ı sınaiye ve ticariye ve o kıt'alarda mütemekkin insanların mensup bulundukları sunufun mütekabil vaziyetlerini mahma imkân tayin etmiş ve muayyen zeminler üzerinde çizilen yollar sunuf-u muhtelifeyi gayelerine isâl için bir vasıta teşkil eylemişlerdir.

Halbuki, memleketimizde sanat ve tarz-ı sây ile sınıf farkları pek ibtidaî bir şekildedir. Tarihin asırlardan beri kaydetmediği son muazzam istiklâl ve muvaffakiyetten sonra memleketin muhtelif tabakatına mensup amele, san'atkâr, zürrâ, tüccar ve ilh. mümessillerini biraraya toplayıp onların teati-yi efkâr ve müzakerât-ı mütekabilelerinin neticesini istihsal etmek fikri pek mühimdir.Bir teâti-yi efkâr ile müzakerâtın muhassalası bugün memleketimizde sakin sunuf-u muhtelifenin ihtiyacını bitamamiha tarif edeceğinden ve hâl-i hazırda kuvvede olan bu muhassala-i teklifat ve matlubatın saha-i fiile vaz'ı milletin umum tabakatını gayelerine müştereken isâl edeceğinen işbu muhassala, idareye memur olduğu milleti mesut etmek isteyen her Hükûmetin en esaslı ve sahih programı olur.

Levent Şahverdi Arşivi

Milletin heyet-i umumiyesini istiklâle mahzar ettikten sonra muzafferiyatın hemen ferdasında böyle muhtelit bir kongre toplamakla iktisadî saadeti de ihzara teşebbüs eden Büyük Millet Meclisine ve onların Reis-i muhteremi ve en büyük mümessili Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerine arz-ı teşekkür eylemeyi bir vazife-i vicdaniye addeyleriz.

Şayet bu Kongre'de toplanmış olan sunuf-u muhtelifeye mensup muhterem murahhaslar Hükûmet-i muhtereme-i milliyemizin teşvik ve müzahereti ile telif-i menafie muvaffak olurlar ise Türk milleti terakki yolunda müstacel ve fakat sakinane adımlarla yürür. Binaenaleyh zalik bütün temennimiz bu Kongre'nin muvaffakiyetle hitam bulmasıdır.

Maddî hiçbir sermayesi olmayan ve başkasının sermayesi ile veya alet-i san'atı ile çalışan veya san'atın icap ettirdiği alâttan başka sermaye-i maddiyesi bulunmayan veyahut çalışmadığı takdirde hayatını temin edemiyecek ashab-ı sây-ü amelden bulunan amelenin içtimaî ve iktisadî hukukunun sermayedarana karşı kavanin-i mevzua dahilinde müdafaa, Hükûmet-i muhtereme-i milliyenin amele hakkındaki kanunlarının sermayedaran tarafından amele hakkında tamam-i tatbikini temin, her türlü mesailde amelenin müttehiden hareketini mümkün kılabilmek ve mensubininin mânen ve maddeten terfihlerine muavenet, amelenin kütle halinde temsilini mucip olan yerlerde vazife-i temsilini ifa eylemek, amelenin ahvalini terfih için icrası icap eden ıslahat hakkında Hükûmet-i muhteremeye müracaat-ı kanuniyede bulunmak, amele arasında meslekî ihtilâfın tenmiyesi ile buna muhalif olan bilumum hareketlerde hakem sıfatıyla harekete gelmek ve sermayedarana karşı amelenin vezaifini tayin ve bunların ameleye karşı taahhüdatını irae etmek maksadıyla 1338 tarihinde İstanbul'da teessüs eyleyen «İstanbul Umum Amele Birliği» İzmir İktisat Kongresi münasebetiyle İstanbul'un bir kısım amelesinin arasındaki hareketleri, metalibi istişarî kongresiyle şuûrlu bir şekle sokmağa ve bu suretle İktisat Kongresi'ne hazırlanmış bazı maddeler ile iştirak etmeğe muvaffak olmuştur.

İstanbul Umum Amele Birliği'nin muhtelif sây'e mensup tramvaycı, elektrikçi, tesviyeci, tornacı, yol inşaat, kaldırımcı, bahçıvan, kalafatçı, kazancı, manavcı, hamal amelelerinin mühimmini sinesinde cem eden derneklerin 28 kânun-u sâni 1339 [1923] de aktedilen istişarî kongresinde İstanbul Amele Sınıfının Türkiye İktisat Kongresi'ne arzını bizi memur ettikleri mevad berveçh-i âtidir:

1– İstanbul amelesinin vaziyeti pek acıklıdır. Es'ar ve hayatın terfiğ ve tenzilini takiben amelenin de sahib-i rey olarak temsil edileceği bir komisyonun hiç olmazsa umum patronlar tarafından vacib-ül ittiba olmak üzere ayda iki defa bir «hadd-i asgarî gündelik» tayin ve neşretmesini temin eylemek.

Levent Şahverdi Arşivi

2– Hâl-i hazırda sermayedaranın vasıta-i icraiyesi ve memlekete müfid olmaktan ve yaşamaktan başka bir gayesi olmayan ameleye sermayedarana nisbeten tarh edilen temettu vergisinin amelenin tahammül edebileceği bir hadd-i itidâlde tâdil ve tahfifi.

3– Ahlâkın sukutuna, ırkın tereddisine saik-i yegâne olan işsizliğin kaldırılması için eshab-i sây-ü amele insanî ve asrî şerait tahtında iş tedarik etmek ve sermayedarana Hükûmet tarafından iş imtiyazları verilirken şerait-i imtiyazın esna-i tesbitinde amele hukuk-u âlisini taht-ı temine almak.

4– Memleketimizde esnaf ile amele tâbiri vazıhan ve kanunen tarif edilmemiş olduğu için bu müphemiyetten bil-istifade amelenin en büyük bir kısmının kontrolü ve esnaf namı altında cem ile inkişaf ve terakkilerine sed çeken Şehremaneti'nin bu salâhiyetinin ref'i ile ameleye grev yapmak salâhiyet-i kanuniyesini haiz sendikalar teşkil etmesini müsaade etmek, yani hâl-i hazırda mer'iyül icra olan 19 ağustos 325 [1909] tarihli Cemiyetler Kanununu bu esas üzerinde tadil eylemek.

5– Memleketimizde açılacak bütün işleri hâkim ve emin unsur olan Türk erbab-ı sây ve sanatına vermek ve mevcut müessesat-ı ecnebiyeyi memleketimizin tealisinden ziyade sukutunu temenni eden unsurlardan tathir etmek.

6– Bir bahçe veya bostan mahsulâtı için âşar vermekte olduktan başka topladığı mahsulâtı şehre naklederken şehrin sur kapılarında Şehremaneti tarafından yük başına ayrıca bir resme tabi tutulmaktadır. İşbu Emanet rüsumunun ilgası hayatı ucuzlatacağından bu resmin kalkmasını temin eylemek.

7– Es'arın müstahsilden doğrudan doğruya müstehlike tevdiini gayri mümkün kılan ve galî olmasına sebep olan kabzımallık usulünü kökünden ilga etmek.

8– Hayatı ucuzlatmak için bahçe ve bostan âşar vergisinin ihtiyacat-ı asriyeye muvafık bir yeni usûl tahtında ve şimdiki gibi hanüman söndürmeyecek miktarda tahsilini temin eylemek.

9– Amele çocuklarını meccanî leylî mekteplerde tahsil ettirmek.

10– İstanbul'da hassaten bekâr amelenin geçiniş ve yaşayışları pek sefilâne olduğundan amelenin sıhhat ve hayatını bera-i muhafaza sıhhî ve ucuz bekâr odaları inşa eylemek.

12– Sekiz saat iş.

13– Bilumum müessesatta mevcut amelenin ahvalini ıslah, vaziyetlerini tetkik ve patronların aralarında tahaddüs edecek olan ihtilâfatı, mukavelât ve kavanin ahkâmını tatbik nokta-i nazarından hal ve fasledecek mesai müfettişleri tâyin eylemek.

Levent Şahverdi Arşivi

14– Dersaadet Tramvay Şirketi amelesine karşı an-kasdin ve li-farzin amelenin hukuk-u siyasiye ve medeniyesini imhaya karar veren tazyik idaresinin ref'i için evamir-i şedide-i lâzime ita eylemek ve elli senelik senelik bir müessese olan mezkûr Şirketin işbu tazyiki, keyif, heves âleti makamına koymak istediği amelesinin üzerinden ref'i esbabını bera-i istihzar işbu Şirkete ve mücazat ve terfiğ nizamnamesi tanzimi için emirler vermek.

15– Dersaadet Tramvay Şirketi umum amelesine senelerden beri devam eden ahvâl tahtında meccanan ve biri yazlık ve biri kışlık iki kat elbise itası.

16– Dersaadet Tramvay Şirketi'ne amelesi için bir kadro tanzim ve tatbik ettirmek.

17– Her tramvay arabasına hadd-i nizamnamesinden fazla yolcu aldırılmaması hususunu temin eylemek.

18– Dersaadet Tramvay Şirketi fabrika amelesinin hallerini ıslah emin ve hâkim muktedir olan unsur-u aslinin an-kasdin ve li-farzin ayak altına alınan hukukunun meydana izharı, mevcut usta ve amelenin badel imtihan tavzifini müsif, ustalarının sanatları haricinde zillet-âver diğer hidemat-ı adiyede adem-i istihdamını, gece amelesinin iş saatlerinin, yevmiyeleri tenzil etmemek şartıyla, tenzilini temin eylemek.

19– Dersaadet Tramvay Şirketi'nin 1923 senesinde her türlü esbab-ı istirahatlerini müemmin, mahfuz, emin, yumuşak, güzel yerlerde kalem işiyle meşgul müdüriyet memurinine vermiş olduğu senebaşı ikramiyesinin unsur-u amele ve müstahdemine de teşmil etmek.

20– Fazla iş saatlerinin amelenin iradesine terk ve amelenin kabulü takdirinde işbu saatlere mukabil iki misli ücret ita eylemek.

21– İşsizlik dolayısıyla ameleye yol vermeğe karar verildiği takdirde bu keyfiyeti bir usûl ve adalet tahtında icra etmek ve aynı şube-i sây'da münhalât vukuunda eski çıkarılanları yeni geleceklere takdimen almak. *[2 Türkiye İktisat Mecmuası, (17 mart 1339 - 1923), No. 12-13, s. 341-343, Ayrıca bk. [No. 58, (sh. 138) ve No. 51, (sh. 117).]*

Ç. Aydınlık Dergisi'nde İleri Sürülen Teklifler

a) İktisat Kongresi için amele sınıfının teklif ettiği esaslar

[No. 58]

İktisat Kongresi - akim müzakerelerden ibaret kalmaz müspet ve velûd bir neticeye müncer olursa - bugüne kadar muayyen bir istikamet ve usûle tabi olmadığı için bulunduğu yerde bocalayan iktisadiyatımıza salim bir cereyan verecek, tabir-i mahsusu ile memleketimizi sarih bir iktisadî nizam veya siyasete malik kılacaktır. Bu iktisadî nizamın hangi

Levent Şahverdi Arşivi

esaslardan terekküp etmesi lâzım geldiğini anlamak ve tayin etmek, ona temel teşkil edecek zeminin –yani memleket ve ahalinin– bugünkü vaziyetini gözönüne getirmek suretiyle ancak kabildir.

Bizi yaşatan topraklar, pek zengin madenleri ihtiva etmekle beraber, bilhassa ziraate fevkalâde elverişli havassa maliktir. Bir çok tarihî ve içtimaî sebeplerden naşi diğer iktisadî sahalarda geri kalmışız. Her şeyden evvel bir ziraat memleketi olarak temayüz etmekteyiz. Fakat ziraî istihsâlle geçinmek, diğer beşerî faaliyetlerden müstağni kalmayı istilzam etmez. Ancak ilelebed ibtidaî bir halde kalmağa razı olan milletler, hayvan ra'y etmek ve toprağı işlemekle iktifa edebilir. Asrî tekâmüle mazhar olmuş milletler meyanında bir mevki tutmak gayesiyle hareket eden Türkler uzun zamanlardan beri ziraî istihsâli itmam eden sınaî istihsâle de lâyık olduğu ehemmiyeti vermeğe çalışmışlar; fakat ilmî esaslara tebaiyet ve makineciliğin terakkisi takip edilmediği için bu vadide bir mevcudiyet gösterememişlerdir. Bundan sonra, terakki yolunda geniş adımlarla yürüyerek, garbın sınaî seviyesine yükselmek istiyorsak, arazimizin tabiat ve kaabileyetine göre istihsâlimizi tevsi ve tezyid etmek mecburiyetindeyiz. Bu da üç şarta mukayettir:

(i) Fennî usullerle ziraatimizi ıslah, tekemmül ettirerek azamî miktarlarda mevadd-i ibtidaiye vücude getirmek;

(ii) Vesait-i nakliyeyi teksir ederek, bu mevadd-ı ibtidaiyenin tedavülünü ve sınaî merkezlere celbini teshil etmek;

(iii) Mevadd-i ibtidaiyenin gittikçe daha vâsi mikyasta işlenmesini ve mamûl bir hale getirilmesini mümkün kılacak, bilhassa sanayi-i ziraiye müesseselerini çoğaltmak.

Bu işleri başaracak, azmiyle memleketi bir mâmûreye çevirecek o unsurlar hangileridir? Diğer memleketlerde cesur burjuvazi sınıfı cesur teşebbüsleri ile, yoksul halk kitlelerini peşine takarak işletmek suretiyle bugün gördüğümüz harikaları meydana çıkarmıştır. Bizde ictimaî teşekkülümüz neticesi böyle kudretli bir sınıfın tezahür edememiş olması milletin ekseriyet-i azimesi için ayn-ı isabet olmuştur. Hatırı sayılır bir yerli sermayedar sınıfı mevcut olduğunu inkâr etmek istemiyoruz. Maksadımız bu sınıfın şimdiye kadar sanayi ve ticaret âleminde mühim bir rol oynamadığını ve bundan sonra da iktisadiyatımızın ihyasında bir âmil olmayacağını kaydetmektir. Yalnız bu yerli sermayelerle memleketin ihyası matlup olsa nihayet bulmaz uzun zamanlar beklemek icap edecektir. Halbuki bütün milletin arzusu tabiî inkişafın merhalelerini atlayarak, atıl geçirdiğimiz zamanları tazmin etmek ve Garbın muaveneti ile bugünden yarına medenî bir devlet haline girmektir. Bu işte muvaffakiyetimizi kâfil en büyük sermayemiz, işçi ve köylülerimizin iş, çalışma kuvvetidir. Millî Hükûmetimiz Avrupa sermayedarları ile adeta

Levent Şahverdi Arşivi

ortak olmağa mecburdur. Bizim namımıza konulacak sermaye hemen hemen arazimizin sağladığı servetle, milletin bu iş kuvvetine münhasırdır. Devede kulak kabilinden olan yerli sermayedarların getireceği şey hiç mesabesindedir.

Bu itibarla, iktisadiyatımızın esasatını tesbit ederken, bütün millet demek olan işçi ve köylünün hazır ve müstakbel menafii düşüncelerimizde hâkim olmalıdır. Yeni iktisadî nizamın mihveri bu sınıfın ticaret ve refahı endişesi olmak iktiza eder.

Bu suretle meselenin mukaddematını vaz ettikten sonra, Türkiye'nin imarı için muhtelif faâliyet sahalarında işçi ve köylü nokta-i nazarından nasıl bir hatt-ı hareket ittihaz etmek lâzım geldiğini araştıralım.

Bu faaliyet sahaları ziraat, sanayi, ticaret ve vesait-i nakliye olmak üzere dört türlüdür. Bunları ayrı ayrı tetkik edeceğiz.

Ziraat

Yaptığımız mukaddemede her şeyden evvel Türkiye'nin bir ziraat memleketi olduğunu ileri sürmüştük. Mateesüf pek geri kalmış bir ziraat memleketiyiz. Topraklarımızdan çıkarılması imkân dahilinde bulunan mahsulâtın yüzde birini bile köylümüz istihsâl etmekten aciz bir halde bulunuyor. Bunun mütenevvi sebepleri vardır. Cehaletin derinliği, sakim itiyadat, vesait-i nakliye fıkdanı, arazinin fena bir tarzda tevzi edilmiş olması, köylünün ağaların ve murabahacıların soygunculuğuna maruz bırakılması, köy işlerini tanzim ve köylüyü irşad vazifesiyle mükellef makamatın lâkaydisi; ve ilh...

Bu feci vaziyete çâresiz olmak hayatî bir meseledir. Zira istihsâlâtı çoğaltmak, sanayii yükseltmek gayeleri takip olunduğuna göre, memleket dahilinde mezbûl miktarlarda mevadd-ı ibtidaiye tedarikini mümkün kılmalıyız. Bu da ancak ziraati azami derecede faide verecek bir şekle sokmakla olur. Bu neticeye varmak için ne yapmalıyız? İtikadımızca milletin âli menafii ile tev'em olan, ekseriyet-i kahireyi teşkil eden erbab-ı mesainin menafiini rehber ittihaz ederek ne yapılması icap ettiğini ber vech-i âti tesbit ediyoruz:

1– Ekseriya semtine bile uğramayan şehirli akar sahiplerine ait büyük çiftlikler istimlâk edilmeli. Mütehassısların nezaret ve idaresi altında en son fennî usullerle ve makinelerle işletilerek nümune çiftlikleri haline kalbolunmalı. Civar köylerin gençleri ve çocukları bunlarda muayyen bir müddet çıraklık etmeğe mecbur tutulmalı ve ziraat makineleri ile fennî ziraat usulleri ile istînâs peyda etmeleri temin kılınmalı. Ziraat memurlarının, müfettişlerinin makarrı şehirlerden ziyade bu çiftlikler olmalıdır.

2– Köylülerimizin en büyük kısmı ihtiyacının dûnunda araziye maliktir ve çok defa bunu bile işletecek vesaitten mahrumdur. Bu gibilerin ekserisi borca

Levent Şahverdi Arşivi

müstağraktir. Bunların vaziyeti islah edilmedikçe ziraî istihsâlin gereği gibi inkişafı imkânsızdır. Orta hâlli ve fakir köylüleri hâl-i infirattan kurtarmağa matuf olmayan hiç bir tedbir bu vaziyete çâresâz olamaz. O halde köylüleri birleştirmeğe teşvik edilmelidir. Bu hususta Hükûmetçe mühim bir vazife terettüp ediyor. Aynı mıntaka dahilinde bulunan köylülerin istihsâl kooperatifleri etrafında tevhid-i mesai etmelerine delâlet etmek. Bu kooperatiflerin tedarik etmek mecburiyetinde bulunacakları muhtelif ziraat makinelerinin, tamirhane, levâzımının, vesairenin icap ettireceği mebaliği, tesisi mukarrer olan köy bankaları, müsait şartları altında, ikraz etmelidir. Bu sayede köylü yalnız başına istifade etmeği tahayyül bile etmediği birçok makinelerin temin ettiği suhuletle ve daha vâsi mikyasta ziraatte bulunmak imkânına malik olur. Her tarafta açılacak – ticaret faslında bahsedeceğimiz – alım satım kooperatifleri vasıtasıyla da köylü komisyoncuların, murabahacıların insafsız soygunculuğundan tahlis edilmiş olacaktır.

3– Türkiye'de bir arazi meselesi olmadığı, yani mevcuta nazaran arazinin vüs'ati ihtiyaçtan fazla olduğu halde, pek fena bir tevzi neticesi bazı taraflarda, bütün bir ülkeye, bir sancak dahilindeki arazinin heyet-i mecmuasına tesahüb eden beyler olduğu gibi, binlerce köylüler de araziden mahrum bir esir hayatı geçirmektedir.

Bu biçâre köylü zümresinin müstacelen terfihi, seviye-i iktisadiyemizin yükselmesi için mübrem bir ihtiyaçtır. Memlekette pek çok hâlî arazi mevcuttur. Mahalline göre, ya bu hâlî araziden, yahut istimlâk edilecek büyük çiftliklerden bu yoksullara yer göstermek ve köylü bankalarının muavenetiyle tedarik edecekleri müşterek makineler ve alât ve edevat ve hayvanat sayesinde köy komünaları şeklinde bir işletme teşkil etmelerine delâlet etmek icap eder. Böyle bir müşterek işletme temeli kurmak mümkün olmayan yerlerde bu gibiler ya sanayi-i ziraiye merkezlerine sevk olunmalı, yahut kendilerine ihtiyaçları nispetinde arazi verilmelidir.

4– Ecnebî sermayedarın gelip son sistem çiftlikler kurarak köylülerimizi boğaz tokluğuna istismar etmesi tecviz edilmemelidir. Bu bizim bizzat idare edebileceğimiz bir sahadır. Garp sermayesinden yalnız sanayi ve inşaat-ı nakliye hususlarında istifade etmeliyiz.

5– Gerek sanayi-i ziraiyede, gerek zengin köylüler nezdinde gündelikle veya maaşla çalışan ziraat amelesine, şehir ameleleri için tadât edeceğimiz şeraitten istifade hakkı bahşolunmalıdır.

6– Daima fakir köylünün istismarını mucip olan muhtelif ortaklık veya yarıcılık usûllerinin tatbiki men edilmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

7– Âşar vergisi yerine bir irad vergisi ikame olunmalıdır. İrad yükseldiği nispette vergi nispeti de artmalıdır.

8– Hiç bir borca mukabil köylünün toprağa, alât-ı ziraiye ve hayvanatının ve bir senelik yiyecek erzakının sattırılmayacağını tarif eden bir kanun yapılmalıdır.

9– Lâakal her kaza merkezinde ziraat makine ve alâtı için birer tamirhane küşad ve ucuz bedel mukabilinde köylünün istifadesini temin etmelidir.

10– İbtidaî tahsili mecannî ve mecburî kılarak, köylünün cehaletten kurtarılmasına yardım etmelidir.

Sanayi

Memleketimizde sanayi namına mevcut belli başlı müesseseler nadir istisnalarla ecnebilere aittir. Bundan sonra da maatessüf aynı hal devam edecektir. Sanayinin terakki ve inkişâfını istiyorsak muhakkak garp sermayedarlarına müracaat veya onlardan gelecek teklifleri kabul mecburiyetindeyiz. Zira fevkalâde pahalıya mal olan son sistem makinelerin ve fabrika levazımının bedelini yerli sermayelerle tediye imkân haricindedir. Bu surette ecnebilere verilecek imtiyazatın şeraitini tetkik etmek ihtiyacile karşılaşıyoruz. Bir de yerli sanayii temsil eden küçük sanatkârların vaziyeti ve bunlardan ne suretle istifade edilebileceği meselesi vardır. Bu bahiste de çalışan kütlelerin nokta-i nazarlarını madde madde teşrih edeceğiz.

1– Milletin, memleketimize hulûl edecek garp sermayesinin iktisadî esareti altına düşmemesi için, evvelce de dediğimiz gibi, imtiyaz taliplerine karşı Hükûmetimizin münhasıran bir erbab-ı mesaimümessilliği gibi davranması ve sây'in hukukunu siyanet etmesi lüzumunu aşikârdır. Sây'in hukuku dediğimiz zaman yalnız işçinin hakkından bahsetmek istemiyoruz. Sermayedarın getireceği makinelere, alât ve edavata kıymet verecek millet efradından olan işçilerdir; onların istihsâl menbaı haline getireceği tesisat mümkün olduğu kadar kısa ve meselâ yirmibeş seneyi geçmeyen kısa bir vade hulûlünde millete iade olunmalıdır.

2– İmtiyaz müddeti zarfında istihsâlâtın muayyen bir miktarından fazlası sermayedar ile devlet arasında taksim edilmelidir.

3– İmtiyazlara hiç bir zaman inhisar şekili verilmemelidir. İnhisar hakkı yalnız Devlete ait olmalıdır.

4– Hükûmet umumî bir istihsâl programı tatbikine lüzum gördüğü takdirde masarif-i tesisiyesiyle mütenasip evvelceden tesbit edilmiş bir tazminat tediye etmek suretiyle imtiyazı feshetmek hakkını muhafaza etmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

5– Gayet etraflı düşünülerek tanzim edilmiş bir işçi hukuku kanun ve nizamı imtiyaz verilirken sermayedarlara imza ettirilmeli ve orada mezbur iş şeraitine riayet etmeleri temin olunmalıdır.

6– Ecnebî işçi istihdamına ihtiyaç hasıl olursa, bunların Türk işçilerinin tâbi olacakları şerait dahilinde çalıştırılmaları lâzımdır.

7– Yeniden ecnebî nüfuz daireleri meydana gelmesine mani olmak için aynı mıntıkada bir devlete mensup sermayedarlara müteaddit imtiyazlar verilmemelidir. Muhtelif milletten olan sermayedarların aynı sahada cem olmasına itina olunmalıdır.

8– İktisadî teşebbüslerden vuku bulan temettuatın yine memleket dahilinde kullanılmasını temin maksadı ile işletmenin devlet kontrolüne tâbi tutulması muvafık olur.

9– Avrupaî büyük sanayinin memleketimize döktüğü ehven fiyatlı fabrika mamûlâtının, derin bir inhitata düşürdüğü küçük sanatkâr ve esnafların rekabet sahasında idame-i mevcudiyet etmelerine imkân-ı maddî kalmamıştır. Bugün küçük sanatkâr hayatını ifna edercesine çalıştığı halde, ancak bir ekmek parası çıkarmağa muvaffak olmaktadır. Yarın buna da imkân bulamayacak, aletini satıp bir fabrikaya amele yazılmaya mecbur olacaktır. Fakat onu bu meyus vaziyet içinde bırakmak doğru değildir. Hâl-i infiratta kaldığı müddetçe gerçi kendisi için çıkar yol yoktur. Fakat bu küçük sermayeler bir arada meczedilmek suretiyle, asrî vesait-i mihanikiyeden istifadeye medar olacak bir kuvvet meydana çıkarmak imkânı vardır. Bu sınaî istihsâl dernekleri küçük esnaf ve san'atkârlar için yegâne kurtuuş kapısıdır. Ve aynı zamanda millî istihsâl nokta-i nazarından gayet velûd bir teşebbüs teşkil ederler. Bu nevi imalâthane ve fabrikalarda daha ziyade asıl alâkadarlar bizzat çalışacaklarından, iş şeraitinin, matluba muvafık olacağı tabiidir.

10– Bilhassa tatbikî ihtisas mekteplerine pek büyük bir ehemmiyet vermek ve bunların sanayi merkezlerinde küşadına dikkat etmek elzemdir.

Ticaret

Bazı taraflardan teklif edildiği gibi bir takım himayekâr tedbirlerle yerli tüccarın mevkiini ve ehemmiyetini ilâ mümkün olduğunu farz etmek pek vahi bir fikirdir. Esasen tüccarlarımızın kendi başlarına iş görecek kabiliyette ve Garp sermayesinden müstakil bir halde olduğunu iddia etmek gülünç olur. Memleketimizde ticaretle iştigal edenlerin yüzde doksanı sadece ecnebi firmaların vasıtası, komisyoncusudur. Bu itibarla, ticarete salim bir cereyan vermek için başka unsura istinat etmek zaruretindeyiz. Bu da ancak alım satım kooperatifleri olabilir. Memleketi adeta kooperatif şebekesinin ihata etmesi şayan-ı arzudur. Bu kooperatifler vücut buldukça dağınık bırakılmamalı, bir teşiklât altına alınmalıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

1– Her ziraat ve sanayi istihsal kooperatifleri bulunan yerde alım satım kooperatifleri açılmalı. Bu kooperatifler bir birlik teşkil etmeli ve bütün memleket kooperatifleri ile heyet-i müttehide vücude getirmelidir.

2– Hükûmet bunların teşekkülüne yardım etmeli ve meydana geldikten sonra da onlara resmî bir mevcudiyet tanımalıdır.

3– Her şeyde olduğu gibi alışılmadığı, halkımızca mümarese ve istînâsı olmadığı için belki kooperatiflerden ilk zamanlar ümit olunan neticeleri almak mümkün olamaz. Hükûmet bunu nazar-ı dikkate alarak Avrupa'da kooperatiflerin hayret âver inkişafa malik bulunduğu memleketlere, bilhassa kooperatif teşkilâtını tetkik ve tetebbû için mütehassıslar göndermeli, tecrübesizlik ve vukufsuzluk yüzünden bu müessesatın halk nazarında rağbetten düşmesine mâni olmalıdır.

4– Memleket dahilinde ticaret tamamile serbest olmalı. Fakat ticaret-i hariciye yani ithalât ve ihracat ticareti Hükûmetin inhisarı altında bulunmalı ve Türkiye kooperatifler ittihadı teşekkül edince bu inhisar kendisine devrolunmalıdır.

Nakil Vasıtaları

Mahallî ve mevzîî bir tarzda ziraat ve sanayinin terakkisi için ne kadar emek sarf olunsa, nakil vasıtaları ıslah ve tezyid edilmedikçe bu gayeye vusûl mümkün değildir. Avrupa'nın terakki-i maddiyesi berrî ve bahrî nakıl vasıtalarının inkişafını müteakip malûm olan cesametleri bulmuştur. Muntazam yollardan, şimendüfer hatlarından mahrum olan yerlerde istihsalât, bir sancak veya vilâyetin ihtiyaçları ile tahdit edilmeğe mecburdur. Fazla muhsulât vücude getirmeğe imkân olsa bile, sarf edilemeyeceği için buna çalışmakta müstahsil için bir faide tasavvur olunamaz. Bu mütalâata mebni tekâmül-ü iktisadiyemize, yolları ıslah etmek ve memleketin her tarafına bir hutut-u cedide şebekesi germek suretiyle başlamak zaruretindeyiz. Buna muvaffakiyet elvermek için yine ecnebi sermayesinden istifade etmek icap edecektir. Şimendüfer kumpanyalarına bahşedeceğimiz imtiyazlarda, sanayi bahsinde kaydettiğimiz hususata riayet edilmekle beraber, meselenin ehemmiyet-i azimesine mebnî bervech-i âti nukatı da ayrıca nazar-ı itibara almak lâzım gelir.

1– Mümkün olduğu kadar şimendüfer hatlarını bizzat Devlet inşa ettirmeğe gayret etmelidir.

2– Ecnebî şirketlere bu iş havale edildiği takdirde de muhakkak bir suretle lâakal nısıf sermaye Hükûmete ait olmalıdır.

3– Kilometre teminatları ilga edilmelidir. Bu suretle Hükûmetin muavenetine istinat ederek, kumpanyaların işletmelerini ihmâl etmelerine imkân bırakılmamış olacak ve Devlet hazinesi ağır bir yükten kurtulacaktır.

Levent Şahverdi Arşivi

4– Ecnebî sermayenin alâkadar olacağı hatlar daha ziyade belli başlı merkezleri yekdiğerine rapteden umumî büyük yollardır. Fakat yalnız bunların mahallî ihtiyaçları tatmine kâfi gelmeyeceği aşikârdır. Tâli derecede ehemmiyeti olan mahaller de ana hatlara, küçük demiryolları ile rapt ve ilsak edilmelidir. Ve bu hatların inşasına münhasıran yerli ahali tarafından teşebbüs olunmalı, ya sancak ve vilâyet idare-i hususiyeleri bizzat bu işle meşgul olmalı, yahut bunu deruhte etmek arzu eden müteşebbislere vâsi surette suhulet ve muavenet ibraz edilmelidir.

5– Ecnebî şimendüfer kumpanyaları ekseriya diğer sınaî ve ziraî işlerle de methâldar olduğundan, galî tarifeler vaz'ı ile bazı ziraî ve sınaî mahsulâtın nakil ve tedavülünü işkâl edebilirler. Buna mahâl vermemek için tarife hususunda kumpanyaların serbestisi tahdit edilmeli. Mühim müessesat-ı sınaiye ve kooperratiflere, vaziyet-i iktisadiyeyi bit-tetkik, şimendüfer idareleri ile müşterek nakliye ücretlerinin tesbiti hakkı verilmelidir.

6– Memleketimizin en mühim bir zümresini de şimendüfer amelesi teşkil edeceğinden bunların siyanet ve terfihi zımmında, umum işçi hukukundan maada kumpanyalara kabul ettirilecek iş nizamnamesine, çalışma saatinin hususiyetine göre, münavebe usulü, ikamet ettiği mahâlden uzakta geçirmeğe mecbur olacağı zamanlara ait amele tahsisatı vesaire gibi mevad ilâve olunmalıdır.

7– Evvelce bazı kumpanyalar için yapıldığı gibi bundan böyle hat güzergâhında muayyen miktarda arazi üzerinde sermayedarlara hakk-ı temellük bahş etmekten içtinap edilmelidir.

Amele ve İşçi Sınıfının Resmen Kabul Ettirilmesini Talep Edeceği Hukuk-u Esasiyesi.

Buraya kadar teşrih ettiğimiz iktisadî faaliyetlerde en mühim vazifeyi görecek olan amele sınıfıdır. Arzettiğimiz şekilde istihsalâtın tanzimi erbab-ı mesainin umumî hukukunu kâfil ise de, günü gününe olan faâliyeti esnasında, işçinin ferdî kuvveti ile müdâfaasından aciz kalacağı bir takım hukuku vardır. Bu hukuk heyet-i ictimaiyenin tasdik ve kabulüne iktiran etmiş bir düstur halinde zabt ve tesbit edilerek, şirketler, kumpanyalar, matbaalar ve alel umum imtiyaz sahipleri için mutâ olmak iktiza eder. Böyle bir iş düsturuna dercedilmesi icap eden mevaddın en mühimleri şunlardır:

Bundan evvelki nushamızın (335-336) sahifelerinde Kongre münasebetiyle ileri sürdüğümüz 23 madde *[bk. No. 59, sh. 146]* Birlik Komisyonu tarafından aynen kabul edilmiş ve zirdeki madde ilave edilerek Kongre'de teklif olunmuştur:

«Madde 25.– Şirketler, fabrikalar, kumpanyalar ve matbaalarca her sene ameleye verilecek ikramiyenin müsavaten tevzii.» *[Aydınlık, (nisan 1923), sayı 14, s. 360-363. Yazarı belirtilmemiştir. Ancak, atıfta bulunulan tekliflerle ilişkisi kurulduğunda Şefik Hüsnü tarafından yazıldığını söylemek mümkündür.]*

Levent Şahverdi Arşivi

b) Amele ve İşçi Sınıfının Resmen Talep Edeceği Esas Hakları [Şefik Hüsnü]

[No. 59]

Amelenin sermayedar nizamı altında kabul ettirmeksizin idame-i mevcudiyet edemiyeceği mevad bervech-i âtidir:

1– Yevmiye sekiz saat çalışma müddetinin kabulü. (Maden ocaklarında, yer altında çalışanların altı saatten fazla çalıştırılması.)

2– Âlel umum gece çalışmanın memnuiyeti. (Fakat mecburiyet halinde yevmiyenin saat hesabile iki misli itası ve dört saattan fazla çalıştırılmaması.)

3– 14 yaşından aşağı çocukların çalıştırılmasının men edilmesi.

4– 14-18 yaşındaki çocukların altı saatten fazla çalıştırılmaması ve lâakal günde iki saat tahsil görmelerinin patronlar tarafından taht-ı temine alınması ve maden ocakları, yeraltı gibi yerlerde çalıştırılmaması.

5– Kadın ve çocukların gece çalışmalarının katiyen ve bilâ kayd-u şart men edilmesi.

6– Kadın işçilerin vaz-ı hamlden evvel ve sonra sekiz hafta mezûn addedilmesi ve yevmiyelerinin tam olarak itâsı.

7– Kadınların aybaşlarında üç gün tam yevmiye ile mezûn addedilmeleri ve aynı iş için erkek ücreti itâsı.

8– Amelenin çalıştıkları fabrikada veya civarında amele kulübeleri küşadına patronların mecbur tutulması.

9– Hastalananların meccanen tedavisi için fabrikalar civarında hastaneler ve eczaneler tesisi.

10– İş esnasında sakatlananların sigorta edilmesi ve gerek ecel-i mev'ud ile ve gerekse kazaen vefat edenlerin muhtaç aile ve çocuklarının iaşe ve iskânlarının taht-ı temine alınması.

11– Fabrika ve imalâthanelerde ameleler tarafından müntehip komiteler teşkiline müsaade edilmesi ve patronlarla ameleler arasındaki münasebatın bu komiteler vasıtasıyla olması usûlünün kabulü. Fabrika ve imalâthane amele komiteleri tarafından müessesenin her türlü muamelât ve hesabatının tetkik ve kontrol edilmesi hakkının tanınması.

12– Sendikalarla patronlar arasında müşterek mukavele yapılması usulünün kabulü.

13– Vasatî yevmiyelerin sendika merkezleri tarafından tayini.

Levent Şahverdi Arşivi

14– Patronlarla amele arasında tahaddüs edecek ihtilâfatın halli için müsavi hukuk ve reye malik muhtelif komisyonlar teşkili.

15– Amelelerin tabii haklarını elde etmek için en mühim silâhı olan grevlerin kanunen kabulü.

16– Ameleler için haftada yirmi dört saatlik mütemadi istirahat müddetinin kabulü ve bir sene başında bulunan her ameleye senede bir ay mezuniyet itâsı ve bu zamanlarda yevmiyesinin tam olarak verilmesi.

17– Fabrikatör veya müteşebbislerin ameleler için ma aile yaşayabilmek üzere fabrika ve madenler civarında sıhhî meskenler inşaasına mecbur tutulması.

18– Bu meskenler inşa olununcaya kadar amelelerin meskenlerinden fabrika veya madenlere kadar gitmek için geçirecekleri zamanın, sekiz saat çalışma zamanından addedilmesi.

19– İşçiler için bir sigorta tesisi.

20– Fabrikalar, imalâthaneler ve müessesat ve maden ocaklarına giren ve çıkan amelelerin sendikalar tarafından alınıp çıkarılması ve bilhassa patronlar tarafından amelelerin ihracının men olunması.

21– Gerek hastaların meccanen tedavisi ve gerekse kazazedeler ve ölenlerin ailesi ve işsizlerin emr-i iaşe ve iskânlarının temini için teşkil edilecek sandığın varidatını temin için bil'umum patronlara ve müessesata (sigorta vergisi) ünvanıyla bir vergi tarhı ve sigorta varidatının amele sendikaları tarafından idare ve kontrolü usûlünün kabulü.

22– Amelelere hiç bir zaman, hiçbir yerde ceza-yı nakdi yükletilmemesi.

23– Amelenin Avrupa'da olduğu gibi tamamile serbest sendikalar tesis etmesi hakkının tanınması ve amele sendika ve birliklerinin mümasil beynelmilel teşkilâtlarla münasebet ve rabıta tesis etmekte tamamen hür olması. [Şefik Hüsnü]. *[Aydınlık, (10 şubat 1923), sayı 13, sh.335-336.]*

D. Türk Mürettibin Cemiyetinin Teşebbüsleri - İşçi ve Amele Cemiyetlerine Bir Hitap

[No. 60]

İşçi ve Amele Cemiyetlerine hitaben aldığımız varakayı bervech-i zir derc ediyoruz:

Gazi Müşir Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin taht-ı riyaset-i fahimelerinde on beş şubatta İzmir'de akdedilecek İktisat Kongresinde işçi ve amelenin hukuk-u meşrualarını müdâfaa ve siyanet etmek için icap eden istirhamnamenin ihzarı için İstanbul'da mevcut

Levent Şahverdi Arşivi

işçi ve amele cemiyetlerince müntehip birer azânın bugünkü öğleden sonra saat birde Bab-ı Âli karşısında Türk Mürettibin Cemiyetinde hazır bulunmaları bilcümle amelenin menafii namına rica olunur. Türk Mürettibin Cemiyeti Reisi Hayrullah Hayri *[Vakit, (16 şubat 1923), s. 3; İleri, (5 şubat 1923), s. 4].*

7. Zonguldak Madencilerinin Hazırlıkları

[No. 61]

İzmir İktisat Kongresi'nde Zonguldak madencilerini temsil etmek üzere intihap edilmiş murahhas, mezkûr Kongre'de madenciler namına bir çok noktanın müdâfaasına memur edilmiştir. Bu meyanda Havza'nın bugüne kadar geçirdiği safahattan bahsedilerek muhtelif memleketler istihsalâtı ile kendi istihsalâtımızın arasındaki azim fark gösterilecek ve vesait-i hazıranın tatbiki teklif olunacaktır. Bu suretle Zonguldak madenlerinde senevî yarım milyonu geçmeyen istihsalâtın asgarî bir sene sonra üç milyon tona iblâğının mümkün olduğu konuşulacaktır.

Keza sermaye ve mevadd-ı ibtidaiyenin, gümrükler mesailinin, Havza'nın şimendüfere raptı, liman ve şöhretlerin ıslahının, asri kavanin vaz'ının lüzumu uzun uzadıya müdâfaa ve izah edilecektir. Memleketimizin hayat-ı sınaiyesi için pek mühim olan bu madenlerin ıslahı hakkında Kongre'den mühim kararlara intizar ediliyor. *[Tanin, (16 şubat 1339), s. 4.]*

[No. 62]

İktisat Kongresinde Türk Madencileri Ne Diyordu?

Türk madencileri 17 şubat 339 tarihinde İzmir'de in'ikad eden İktisat Kongresi'nde eczümle âtideki mütalâatta bulunmuşlardır:

1– Kömür gibi imalât-ı cesime için evvelâ sermayeye ihtiyaç vardır. Vazedilecek sermayeden temettu temini için imalât-ı madeniyenin fennî olması lâzımdır. Halbuki, Havza'mızda ne sermaye vardır ve ne de imalât fennîdir. O halde neden sermaye gelmemiştir? Ve neden imalât gayri fennîdir? Bunun sebeplerini tetkik ve tamîk ederken ilk nazarda şu cihetler nazar-ı dikkate çarpar: Havza'nın mukadderat-ı âtiyesi için Hükûmetçe bir program vücûde getirilmemiştir. Yani, Hükûmetin idaresinde mi bulunmalıdır? Efrada mı tevdi olunmalıdır? Bu husus hakkında kat'i karar verilmemiştir.

2– Madenlerin imalâtı küçük sahalara hasrolunmuştur ki, bu sahaların imalâtından tahakkuk edecek cüz'i temettûat madenlerin ihtiyacat-ı asrîye ile mütenasip bir surette

Levent Şahverdi Arşivi

imalât için muktazi alât edevât ve müessesat-ı sınaiyeyi temine gayri kâfidir. Çünkü böyle ufak sahalar için fuzulî olarak bir sermaye vazedilemez. Bu küçük sahalara tesadüf eden kömür damarlarından bazılarının da gâh metrukiyet dolayısile Hükûmete ait olması ve gâh tezkeresinde vaktile bir ihmâl neticesi olarak sarahat bulunmaması gibi sebeplerle sahiplerine hakk-ı imâli verilmemekte, bil'akis bazen vaki olduğu veçhile bu küçük saha-i imâle başkaları dahi ithâl olunarak imalât-ı madeniye münazaat ve şûriş-i daimî halinde bittabi mütemadiyen sektedar edilmektedir.

3– Memleketimizde ziraat ve sanayi az çok Hükûmetin muaveneti ve himayesine mazhar bulunduğu, ezcümle Teşvik-i Sanayi Kanunu ile bu nimet en küçük bir dakik değimenine teşmil ve hattâ Ziraat Bankalarından ikrazat ile Hükûmetçe alât ve edevat-ı fennîye temin ve tedarik edilmekte olduğu halde, memleketin hayat ve mukadderat-ı müstakbelesi ile en çok alâkadar olan kömür imalâtına muktazi makine vesair alât ve edevat el hâletü hâzihi gümrük tarifelerinden merkûm rüsûmun onbeş misline tâbi tutulmakta ve bu vaziyet karşısında madenler karşısında her türlü terakki kapıları mesdûd bulunmaktadır.

4– Kömür madenlerini imâl için her şeyden evvel maden sütûnu nâmı verilen «direkler» lâzımdır. Direk madenin gıda-i yevmîsidir. Tabiat birbuçuk iki direk almayınca bir ton kömür vermiyor. Bu hesaba göre senede lâakal bir milyon ton kömür çıkarmak için Ereğli-Zonguldak Kömür Havzasına vasatî kırk santimetre çevresinde ve iki metre tûlünde iki milyon-adet direğe ihtiyaç vardır.

Görülüyor ki, imalât-ı madeniye bir taraftan bu taht-el türab cevheri piş-i istifade-i beşere arz ettiği gibi, diğer taraftan en hücra köşelerdeki bakir ormanlarımızdan dahi her sene milyonlarca cevher-i haşebiyeye de birer mevk-i istihlâk tedarik ve temin edilmesine vesile oluyor.

Halbuki madenlerimiz gibi ormanlarımızın dahi sermaye ile ve fennî bir surette idare ve maden ocaklarımızın her sene muhtaç olduğu sütûnu ormanlarımızdan tedarik edebilmekteliğimiz için icap eden tedbirlere tevessül edilmemesi yüzünden bu milyonlarca direk Bulgaristan, İsveç, Norveç, Finlandiya gibi akıllara hayret verecek derecede uzak mahallerden Havza'mıza celb ve ithâl ve bunlar mukabilinde ve belki çıkardığımız kömürler bedeli nisbetinde yüzbinlerce liramız bu memalik-i baîde ecnebiyeye isâl olunmaktadır ki sütûn meselesinin şu suretle cereyanından tevellüd eden zarar cidden azîmdir.

Anadolu'nun en zengin ormanları Bolu livâsı dahilinde bulunduğu ve Havza'nın da bu sancak içinde ve zengin ormanların kenarında olduğu halde, yanıbaşımızda üç beş saatlik ormanlardan sütûn ihtiyacımızı tatmin edemiyecek bir vaziyette bulunuyoruz. Ve binnetice sütûn için her sene verdiğimiz yüzbinlerce lirayı bedbaht fakir köylülerimize tevzi

Levent Şahverdi Arşivi

edecek yerde binlerce mil mesafedeki memalik-i ecnebiye ahalisine ihda etmeğe mecbur oluyoruz.

5– Uhud-u âtika beliyyesi: Seksen senelik hayat faâliyeti olan Havza'nın bidayet-i imâlinden bu ana kadar daima her sene memalik-i ecnebiyeye lâakal yüzmilyon ton kömür ihraç eden İngiltere'nin şarka hasrettiği üç beş milyon ton kömürün rekabetine maruz kalmıştır. İngiltere kömürleri istihlâk mevkilerini temin etmek için İngiliz madencilerinin fevkalâde fedakârlıklar ile şarkta ve bilhassa Ereğli-Zonguldak kömürlerinin satıldığı mahâllerde piyasaya çıkarılıyor. Şüphesiz ki İngilizler memalik-i ecnebiyeye sevk ettikleri külliyetli kömürün temettuatından bir kısmını kömürlerimizle rekabete hasrettiklerinden bu suretle binlerce mil mesafeden gelen bu kömürler piyasamızda pek ucuz fiyatlarla satılıyor. Bu rekabet muvacehesinde yukarıda sayılan sebeplerden dolayı masarif-i istihsâliyesi pek keşir olan Havzamız kömürlerinin fiyatı hemen İngiliz kömürlerinin fiyatı ile müsavi denilecek bir dereceye gelerek yavaş yavaş rekabetten sukût ediyor. Bu vaziyet Havza'da derakap bir buhran-ı iktisadî husûlüne sebebiyet veriyor. Ecnebi rekabetine mukavemet etmek için en kat'i çare gümrük himaye usûlünün tatbikidir. Yani «memalik-i ecnebiyeden gelmiş kömürlerden yüksek miktarda gümrük resmi ahzedilmelidir.» İki seneden beri Havza'yı boğan Amerika ve İngiliz kömürlerinin rekabetinden doğan buhranın el'an devamına sebep ancak kapitülasyonlar beliyyesinin şimdiye kadar ecnebi kömürlerine galî resimler vaz edilmemiş olması ve hâl-i hazırda tatbik edilen gümrük rüsûmunun da pek cüz'i bir miktardan ibaret bulunmasıdır.

6– Havza şimendüferlerle hiçbir tarafa merbut değildir. Şimendüfer güzergâhları tayin edilirken yalnız memalik-i ecnebiyeden gelecek emtia ve eşyanın suhûletle dahile ithâli hususuna ehemmiyet verilmiş, memleket dahilinde sarf ve sanayiin, ziraatin inkişaf ve terakkisini mucip olacak olan kömürün anayurdun dahilî aksamına tevzii kaziyye-i mühimmesi ihmâl edilmiştir.

Evrak-ı havadiste okunduğuna göre, şimendüferlerimizin bazı aksamında odun yakılmakta olmasından maalesef halâ kömüre ehemmiyet atfedilmediği anlaşıldığı gibi, bu elîm hakikat Havza'ya bir şimendüfer inşası için şimdiye kadar ne bir tetkik ve ne de bir teklif vaki olması ile tezahür ve teyid ediyor.

7– Havza'nın maden kömürü ihracatından dolayı fevkal'âde bir ehemmiyeti haiz bulunduğu ezcümle ihracatı ile meydana gelen Zonguldak'ta senevî milyonlarca lira varidat temin etmesine ve yirmi otuz bin amelenin temin-i maişet ve terfihine vesile teşkil etmekte olduğu halde Havza dahilinde ne tarik-i umumiyesi ve ne de tarik-i hususiyesinden şimdiye kadar bir metre bile şose inşa edilmemiştir. Halkın seviye-i mârifetini yükseltmek için ne maarifine, ne sıhhi teşkilâtına lâyık olduğu veçhile ehemmiyet verilmemiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

8– Kömür ihracatında sür'at ve suhûletin temini için Kozlu, Kilimli gibi mevakide, velev ibtidaî bir şekilde olsun, limanlar, yollar vücûde getirilmemiş ve hele pek tabii bir liman olan Ereğli limanı Havza'ya elli kilometreden ibaret ve şimendüferlerle rabt edilmemiştir. Kömür varidatından Hükûmetin her sene elde ettiği yüzbinlerce liranın %3'ü, 5'i kadar cüz'i bi miktarını bu kabil imalâta sarfa müsaade ettiği nazar-ı dikkata alındığı takdirde Havza'nın muhtaç olduğu ümran ve terakkiyata mahzar olmaması hususunda şimdiye kadar Hükûmetçe de dirîğ-i himmet kılındığına hükmolunur.

9– Havza: kısmen ve idarî hususatını tesbit ve tayin edecek esaslı kavanin ve nizamat ve tâlimattan mahrûmdur. Vücûde getirilmiş olan 1282 tarihli tâlimatname ihtiyacat-ı hazıra ile kat'iyyen kabil-i telif değildir.

Buraya kadar Havza'nın terakkisine ve istihsalâtının tezyidine mâni olan sebepleri saydık. Şimdi de Havza nasıl terakki eder, tezyid-i ihracat ne suretle kabildir? Bunları mütalâa edelim. Havza'nın inkişaf ve teâlisine müteallik bilcümle mesaili iki kısma tefrik etmek bu zemin üzerinde tetebbû için daha suhulet-bahş olur.

1. Bugüne ait mesail,
2. Yarına ait mesail.

Bugüne ait mesail:

A. Direk meselesi: Ormanlardan ocaklara yollar açtırılmalıdır. Kat'iyatın intizamını temin ve civarındaki fidanların orman haline ifrağı için tedabir-i lâzime ittihaz edilmelidir.

Kömürün beher tonuna birbuçuk direk isabet ediyor. Binaeneleyh sütûn resmi kömürden ton başına alınmalı; «ihracat miktarına göre». Bu suretle artık Orman İdaresinin müdahale ve tatbikatına mahâl kalmamış olur. Bu usûl tatbik edildiği takdirde fevaid-î azimesi ilk senede bu suretle istifa olunacak rüsûm seneyn-i sabıka ile kıyas edildikçe tezahür edecektir. Bu hususta başkaca tafsilâta hacet görmüyoruz. Çünkü muahharen Havza'da maden sütûnu ile alâkadar zevat bu cihetleri takdir ile makamata o surette arz-ı malûmat etmişlerdir.

B. Kozlu, Kilimli şimendüferlerinin de tahmilât zamanında Zonguldak gibi gece gündüz işletilmesi hususu temin edilmelidir.

C. Kayıkçılarla deniz amelesi teşkilâtı ıslahı olunmalıdır.

Ç. Şimendüfer, kayık, liman rüsûmunun müstacelen tenzil ettirilmesi lâzımdır.

Levent Şahverdi Arşivi

8 mayıs 335 tarihinden itibaren bâ-irade on misli zam ile 100 paradan ibaret olan şimendüfer ücreti (24) ve beş buçuk kuruş olan liman rüsûmu da 55 kuruşa iblağ edilmiştir. Epeyce bir zamandan beri Havza'da şiddetli bir buhran-ı iktisadî hükümferma olmuş, gerek madenciler tarafından ve gerek Hükûmetçe fiyat itibarile ve rüsûmun ilgası suretile ecnebi kömürlere temin-i rekabet için birçok fedakârlıklar gösterilmiş bulunmasına rağmen, Şirket-i Osmaniye namını taşıyan Fransız şirketi bu hususta vaki mükerrer müracaatları kat'iyen nazar-ı itibara almamıştır. Madenciler tarafından âhiren bu hususta da Hükûmete müracaat vukubulmuştur. Bu ucurat ve rüsûmun temettu resmî ve sair tekâlif gibi hiç olmazsa kanuna tevfikan beş misline tenzili müktazi-i ma'dalettir.

D. Bir «Madenciler Şûrası» teşkili, yani «Eski Maden Komisyonu» ihya edilmelidir.

E. Millî bir banka teessüs edinceye kadar münasip bir bankanın madencilere müzahereti temin olunmalıdır.

F. Ecnebi kömürlerinden beş misli alınmakta olan tarife müstacelen % 12 olmalıdır.

G. Bütün müessesat-ı millîye ve resmîyemizde Havza kömürleri sarf ve istihlâk edilmelidir.

Yarına ait mesail:

Bunları da bir kaç noktada cem ve hülâsa edebiliriz:

A. Havza'nın jeolojik ve topografik krokilerinin tanzimi lâzımdır. Bunlar cidden elîm bir hicab-âver noksanlardır. Havza'nın servetinden ve vaziyetinden fennî bir surette haberdar değiliz. Havza'nın servet-i hakikiyesine ve damarların mevki-i derecelerini tayine medar olacak vasıta sondaj ameliyatıdır ki mateessüf henüz Havza'mızda tatbik edilmemiştir.

B. Maden ocaklarının hâl-i hazırdaki hudut ve vaziyet-i hakikiyelerini tayin ve tesbit etmeli, münazaat-ı hazırayı ref etmek ve şûriş-i daimîye nihayet vermek için hukuk-u tasarrufiye meselelerini sür'atle ve kat'iyetle hâlleylemelidir. Havza'nın vaziyet-i hazırasını ıslah ile mes'ud bir cereyan-ı inkişaf vermek ve hayat-ı müstakbelesinin hutut-u esasiyesini çizmek için Havza iktisadiyât ve terakkiyâtı ile ötedenberi meşgul olmuş esbak Nazırlardan Mustafa Şeref, Maden Müdür-ü Umumisi Kenan, sabık Ticaret Müdür-ü Umumîsi Cemâl ve iktisat mütehassıslarından Zühdü beylerle bu zevatın mahallinde intihap edecekleri erbab-ı vukuf ve tecrübeden mürekkep bir heyet marifetiyle, Havza'nın derece-i kâfiyede tetkik ve tetebbu edilmesine mutlak bir surette ihtiyaç vardır.

Bu heyet Havza'da faâliyet-i iktisadiyeye vüs'at vermek, müessesat-ı âzime-i sınaiye vücude getirmek için ne gibi esasat ve teşkilât lâzımsa bunları da ihzar ve temin etmelidir.

Levent Şahverdi Arşivi

Meselâ, Kilimli'de, Kozlu'da, Kandilli'de, Çamlı'da birer liman inşası veyahut şimendüfer hatları ile ve havaî varageleler ile Kilimli ve Kozlu kömürlerinin Zonguldak'a, Kandilli ve Çamlı kömürlerinin de Ereğli'ye nakli, ocakların satış umûrunun tevhidi, şirket teşkili, banka tesisi, sevahil-i ecnebiyede şûbeler küşadı vesaire gibi Havza'nın inkişaf ve terakkiyat-ı âtiyesini kâfil olan hususat bu zümre-i tasavvurat dahilindedir.

Hülâsa, bütün enzar-ı dikkatimizi Havza'ya celb etmeğe muvaffak olduğumuz zaman göreceğiz ki, Havza'nın memleket hayat-ı iktisadiye-i umumiyesinde oynayacağı rol fevk-at-tasavvur derecede mühimdir. Netice olarak şu hakikata iman ve itikat etmeliyiz ki memlekette ihtiyacatı asrîye ile mütenasip bir surette faâliyet ve terakkiyat-ı medenîye Havza'da atılacak ilk adımdan başlayacaktır. *[«Karadeniz Ereğli - Zonguldak Kömür Havzası», İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası İstihbarat Şûbesinin bir Tetkiki, «İktisat Kongresinde Türk Madencileri Ne Diyordu?» başlıklı kısım, İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, sene 40, (kânun-u sâni 1340), No, 3, s. 151-154.]*

III. TEMSİLCİLERİN SEÇİMİ VE İZMİR'E GELİŞLERİ

1. Her Kazadan Gönderilecek Temsilci Sayısı

[No. 63]

Şubat ayı zarfında Ankara'da bir iktisat kongresi küşad edileceğini yazmıştık. Tanzim edilen talimatname mucibince Kongre'ye her kazadan sekiz kişi gönderilecektir.

Bunlardan birisi tüccar, birisi san'atkâr, birisi amele, birisi şirket, birisi banka, üçü çiftçi mümessili olacaktır. Mümessillerin intihabında servete bakılmayacaktır. Kongre'ye müntehip olmayanların mütalâaları da memnuniyetle istima edilecektir.

Kongre İzmir'de toplanacak ve azâdan muhtaç olanlara yatacak yer tahsis olunacaktır. Kongre bir hafta devam edecek ve ittihaz edeceği kararları bir muhtıra halinde Büyük Millet Meclisine ve Hükûmete tevdi edecektir. *[Vakit, (8 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

2. İstanbul Temsilcilerinin Seçimi.

A. İstanbul Vilâyetinden Gidecek Temsilci Sayısı

[No. 64]

İktisat Kongresine İstanbul Vilâyetinin de iştiraki için İktisat Vekâletinden dün bir telgraf vürud etmiştir. Bunun üzerine Vilâyet, Şehremaneti ve devair-i Belediye müdürleri şehrimizde erbab-ı ticaret, sanayi ve ziraati haberdar edecektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Çarşamba günü Vilâyette bir ictima yapılacak ve İstanbul, Beyoğlu ve Üsküdar'dan sekiz'erden yirmidört zat İstanbul Vilâyeti namına İzmir'deki Kongreye iştirak edecektir.

Kongrede erbab-ı sanayi masnuatlarını da teşhir edebilecektir. *[Vakit, (15 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

B. İstanbul Sanayicilerinin Temsilci Sayısı Hakkındaki Görüşleri ve Vilâyete Teklif Ettikleri Adaylar

[No. 65]

İzmir'de ictima edecek olan İktisat Kongresine şehrimiz erbab-ı sanayii namına murahhas olarak gönderilecek olan zevatın intihabı için dün Ticaret Odasında Şehrimiz sanayi erbabı tarafından bir ictima akdedilmiştir.

İstanbul erbab-ı sanayiinin üç murahhas ile Kongreye iştirâki ve bu murahhaslar için Ticaret Odası tarafından gösterilecek namzetler meyanında Makam-ı Vilâyetin üç murahhas intihap edeceği İktisat Vekâletinden gönderilen tamimde tasrih edilmiş idi. Bu sebeple dünkü içtima makam-ı Vilâyete gösterilecek namzetlerin iraesi maksadile vukubulmuş ve Kongre'de mevzu-u bahs edilmesi lâzım gelen ve alel umum şehrimiz fabrika ve imalâthane eshabını alâkadar eden bazı mesail hakkında müdavele-i efkâr edilmiştir.

İstanbul diğer vilâyetlere nispetle vâsi bir sanayi merkezi olduğundan İstanbul'un üç murahhas ile Kongre'de temsil edilmesi gayr-i kâfi görülmüş ve erbab-ı sanayi namına gönderilecek murahhaslar adedinin altıya iblağı hakkında teşebbüsat icrası karargir olmuştur.

Bilahare İstanbul Vilâyetine gösterilecek murahhas namzetleri hakkında cereyan eden müzakere neticesinde Şişe Fabrikası müdürü İlhami bey, Debağat Fabrikası sahibi Denizlili İsmail Hakkı efendi, Ahırkapı İmalâthanesi Müdürü Şevki bey, Kalafat yerinde Demir İmalâthanesi sahibi Halit ve Hurufat Dökümhanesi sahibi Mehmet Ali bey, Un Fabrikası sahibi Haşim, Altın Yıldız Mensucat Şirketi Müdürü Maksut Yaşar ve Mülga Ziraat ve Ticaret Nezareti sabık Sanayi Müdür-ü Umumisi Fuat ve Eczacı Ethem Pertev beylerin namzet olarak iraesine karar verilmiştir. *[Vakit, (22 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

C. İstanbul Vilâyetince İstanbul Murahhaslarının Seçimi

a) Seçim İçin Vilâyetçe Yapılan Çalışmalar

[No. 67]

İktisat Kongresi'ne iştirak edecek zevatı intihap için Vali Vekili Esat bey nezdinde ictima eden komisyon henüz bir karar vermemiştir. İntihap pazartesi günü ikinci bir ictimada icra edilecektir. *[Vakit, (19 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 67]

İstanbul: 22 (A.A.) – Bugün Vilâyette ictima edecek olan komisyon, İktisat Kongresi'ne İstanbul'dan gönderilecek mümessilleri intihap eyleyecektir. *[Hakimiyet-i Milliye, (24 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 68]

İzmir'de in'ikad edecek İktisat Kongresine gönderilen murahhasların intihabı için İstanbul Vilâyetinde teşekkül etmiş olan komisyon dün akd-i ictima etmiştir. Muhtelif erbab-ı ticaret ve sanayi tarafından Kongre'ye murahhas olarak intihap edilmek üzere gösterilmiş olan namzetler esamisi üzerinde müzakerat cereyan etmiş ise de, bu namzetler arasından henüz murahhaslar intihabı icra edilmemiştir. Komisyon perşembe günü tekrar ictima edecektir. *[Vakit, (23 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 69]

Şubatın on beşine doğru İzmir'de in'ikat edecek olan İktisat Kongresine iştirak edecek murahhasları intihap etmek üzere Vali Vekili Fuat bey'in riyaseti altında bir komisyon teşekkül etmiştir. İki defa akd-i ictima eden bu Komisyon son toplanışını perşembe günü tayin etmiştir. Bu ictimaa Üsküdar ve Beyoğlu mutasarrıfları da iştirak edecektir. İktisat Vekâletinden Vilâyete gelen bir tamimde murahhasların süratle intihap edilerek mevki, isim ve adreslerinin bildirilmesi ve süratle izamları tebliğ edilmiştir. Birinci olarak murahhaslarını intihap ve isimlerini İktisat Vekâletine bildiren Samsun livası tebrik edilmiştir. *[Vakit, (24 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

b) Vilâyetin Seçtiği İstanbul Murahhasları

[No. 70]

Onbeş şubatta İzmir'de in'ikat edecek olan İktisat Kongresi'ne İstanbul nâmına âtideki murahhasların iştiraki Vilâyetçe kabul olunmuştur:

Levent Şahverdi Arşivi

İstanbul kazasından: Bankacı Hamdi, şirketlerden Hasan Münir, tüccardan Avundukzade Aziz, san'atkâr İhlami, ameleden Mürettibin Cemiyeti reisi Hayrullah Hayri bey, çiftçi Nesib, Doktor Fethi, Habib beyler, Hoca İdris efendi.

Beyoğlu kazasından: Bankacı Maliye müfettişi Selâhattin, şirketlerden Hüseyin Hakkı, tüccardan Hüsnü, san'tkâr Mehmet Ali, ameleden Bahri, İnşaat Şirketinden Mahmut, Dalyancı Ahmet, Fevzi ve Ali Muhsin bey ve efendiler.

Üsküdar kazası: Bankacı Fuat, şirketten İsmail Hakkı, tüccardan Musa Reiszade Ahmet, san'atkâr Şevki, ameleden Cebecizade Mehmet, çiftçi Cevat Rüştü, Doktor Mustafa Hulusi, Denizlili İsmail Hakkı bey ve efendiler.

Adalar Kazası: Bankacı Nusret bey, şirketten Tahsin Rıza bey, tüccardan Kayserili Ömer, san'atkâr Ethem Pertev, ameleden Hafız Recep, çiftçi baytar Cafer, Tahir, Amindros çiftliği sahibi Fazıl ve Nurettin beyler.

Gebze kazası: Bankacı yoktur. Şirketten demir imalâthanesinden Hacı Halit, tüccardan Kavalalı Hüseyin, san'atkâr Hereke fabrikasından dokuma ustası Osman efendi, amele İsmail Hakkı, çiftçi Hafız Ali, Ömer, Ali bey ve efendiler.

Kartal kazası: Bankacı yoktur. Şirketten Hacı Fuat, tüccardan Rami, san'atkâr kunduracı Mahir Arif, amele yoktur, çiftçi Kadri, Şevki çavuş, Tirkyakinin Emin bey ve efendiler.

İmralı kazası: Bankacı yoktur, şirketten Hacı Mehmet Şerif efendi, tüccardan bakkal Murtaza, san'atkâr mobilyacı Bekir Kâmi, çiftçi Refik, alât-ı ziraiye mütehassısı Mecid ve Hüseyin bey ve efendiler. *[Tanin, (28 kânun-u sâni 1923), s. 2; İkdâm, (28 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

İstanbul Vilâyetinin İstanbul murahhaslarına yapmış olduğu bir çağrıdan, aşağıdaki şahısların da İstanbul murahhası oldukları anlaşılmaktadır.

Beyoğlu kazası: Hasip Hakkı Efendizâde Ziya bey.

Üsküdar kazası: Mütevakki bey.

Adalar kazası: Hakkı efendi.

Makriköy kazası: Hikmet bey, Mehmet Behram efendi, Ahmet Rıfat bey, Kehrübâcı Ali efendi, Terzi Osman Zeki bey.

Şile kazası: Hacı Nuri Beyzâde Vahid bey, [...] mühendis İsmail Hakkı bey, Hacı Süleyman Beyzâde Asım bey, Şakiroğlu Şükrü efendi, Hatibzâde Mustafa efendi. *[İkdâm, (2 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

Ç. İstanbul Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi Tarafından Seçilen Temsilciler

[No. 71]

Arabacı, hamal, kasap, saraç, sazende, mahrukat, kahveci, canbaz, şoför, mavunacı, sandal, salcı, motorcu, kabzımal, inekçi, bakkal esnafı cemiyetleri murahhasları dün sabık Hilâl-i Ahmer binasında Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi namı altında ikinci ictimalarını aktederek «İzmir» İktisat Kongresine İstanbul Vilâyeti Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi tarafından gönderilecek azâyı ve kongre'de müdâfaa olunacak mevadd-ı esasiyeyi tesbit eylemişlerdir. İctima saat birden altıya kadar devam eylemiş ve masarif-i zaruriyeleri vüsat-i malîleri nisbetinde bilumum esnaf cemiyetleri tarafından tesviye edilmek üzere esamisi âtide muharrer yedi zat (İzmir) Kongresine azâ intihap edilmiştir:

Ramiz, Kılıçoğlu Ziya, Şevval, [okunamadı], Hüsameddin, Celâl beyler ve Hamallar Cemiyetinden Ahmet ağa... *[Tevhid-i Efkâr, (3 şubat 1923), s. 3.]*

D. İstanbul Hamallar Cemiyeti Tarafından Seçilen Temsilciler

[No. 72]

Hamallar Cemiyetinin İzmir Kongresine murahhasları

İstanbul Hamallar Cemiyeti Reisi Mustafa bey tarafından gönderilmiştir:

Bugünkü [dünkü] Tevhid-i Efkâr gazetesinde cuma günü Sultan Mahmut Türbesinde ictima eden İzmir İktisat Kongresinde (?) Hamallar cemiyetinden Ahmet Ağa isminde bir zat Kongre'ye murahhas tayin edildiği yazılmıştır. *[Bk. No. 71].* Halbuki Cemiyetimizde heyet-i idare azâsından Ahmet ağa namında bir azâmız yoktur. Kongreye Cemiyetimizi temsil etmek üzere Heyet-i İdare azâsından Çubuklu Mustafa ve Hacı Nuri efendiler intihap edilmiş ve yedlerine Cemiyetin mühr-ü resmisi ile memhur itimadname ita edilmiş olduğundan bir yanlışlığa mahal kalmamak üzere keyfiyetin muhterem Ceridenizle ilânını rica eylerim. *[Vakit, (4 şubat 1923), s. 3.]*

E. Umum Terziler Cemiyeti'nin Seçtiği Temsilci

İstanbul Sanayi murahhaslarından ve en güzide mütehassıslarımızdan İlhami bey'in İzmir İktisat Kongresi'nde Umum Terziler Cemiyetini dahi temsil eylemesi Cemiyet-i mezkûrece takarrür etmiştir. *[Vakit, (14 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

F. Dâr-ül Fünun Hukuk Medresesi Temsilcisi

[No. 74]

Dâr-ül Fünûn Hukuk Medresesinden Mazhar Rüstem efendi Medrese namına İzmir Kongresine iştirake memur edilmiştir. *[İkdam, (14 şubat 1923), s. 2.]*

G. İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisi Temsilcileri

[No. 75]

Pazar günü Ticaret Mekteb-i Âlisinde ictima eden meclis-i müderrisin İzmir İktisat Kongresi'nde Mektebi temsil etmek üzere aralarından mukayese-i kavanin-i ticariyesinden Haşim, Müdür muavini Hasan ve Banka Siyaseti Müderrisliği Vekili İsmail Hakkı beyleri intihap etmiştir. *[Vakit, (9 şubat 1923), s. 4. Ayrıca bk. İleri, (9 şubat 339), s. 3.]*

H. İstanbul Vilâyeti Temsilcilerinin Hazırlık Toplantıları

[No. 76]

İzmir İktisat Kongresi'ne intihap olunan İstanbul murahhaslarına:

Kariben iştirak edeceğimiz Kongre'de müşterek tavr-ı mesai tesbit etmek üzere şubatın birinci perşembe günü saat üçte Ticaret ve Sanayi Odasına teşrifleri rica olunur. İstanbul Murahhaslarından Tahsin Rıza. *[Vakit, (31 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 77]

İstanbul Vilâyetinden matbaamıza gönderilen bir tezkerede İktisat Kongresine İstanbul'dan murahhas olarak intihap edilen zevatın pazar günü saat ikide Vilâyet dairesini teşrif etmeleri bildirilmektedir. *[Vakit, (3 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 78]

İzmir'e gidecek İktisat Kongresi murahhasları,

İzmir İktisat Kongresi'ne azimet edecek murahhasların bugünkü ictimaında icra-i müzakerat edilmiş ve Kongre'de takip edilecek meslek ve müdafaa olunacak nukat-ı nazar hakkında evvel emirde muhtelif şuabat-ı iktisadiyeye mensup mümessillerden

Levent Şahverdi Arşivi

zürrâın şubatın beşinci pazartesi günü saat ikide Matbuat Cemiyetinde ve banka, tüccar ve şirketten olanların aynı gün ve saatte Ticaret Odasında ve sanayiden bulunanların dahi altıncı salı günü mezkür odada aynı saatta bilictima ibtidaî müzakerâtta bulunduktan ve nukat-ı nazar tesbit edildikten sonra perşembe günü dahi saat ikide yine Ticaret Odasında heyet-i umumiye halinde ictima etmeleri takarrür ettiğinden yevm ve mahall-i muayyende hazır bulunmaları rica olunur. Heyet-i Murahhasa namına Tahsin Rıza. *[Vakit, (3 şubat 1923), s. 3; Akşam, (3 şubat 1923), s. 4. Bazı farklarla İleri, (5 şubat 1923), s. 4. Bu haber Tanin'in 6 şubat 1923 tarihli nüshasında haber olarak verilmiştir. s. 4.]*

[No. 79]

İzmir İktisat Kongresi İstanbul murahhaslarına,

İktisat Kongresi İstanbul Vilâyeti Heyet-i Murahhasası bugün öğleden sonra ikide son ictima-i umumiyesini akdedeceğinden murahhasların Vilâyet Meclis-i İdare salonunu, vesikalık fotoğraflarını hamilen, behemahâl teşrifleri rica olunur. *[Vakit, (6 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 80]

İktisat Kongresinde şehrimizi temsil etmek üzere intihap edilmiş olan zevat, dün makam-ı Vilâyette ictima ederek suret-i seyahatları hakkında aralarında bazı müzakeratta bulunmuşlar ve aynı zamanda eksik olan azâları intihap eylemişlerdir. İstanbul'un 72 murahhasından 42'si İzmir'e şubatın 12 veya 13. günü hareket edeceklerdir. Diğer murahhasların ise intihaplarını kabul ile gitmeğe veyahut adem-i kabul ile gitmemeğe karar vermiş olup olmadıkları maateessüf henüz mâlûm değildir. *[İleri, (7 şubat 1339), s. 3.]*

3. Bazı Derneklerin Seçtikleri Temsilciler

A. Çiftçiler Derneği

[No. 81]

İktisat Kongresinde Çiftçiler Derneği murahhasları Ankara'dan Yunus Nadi, İzmir'den Salih Zeki, Aydın'dan Kâzım Nuri ve İstanbul'dan Sabûr Sami ve Sezai beylerden mürekkeptir. *[Vakit, (10 şubat 1923), s. 4. İkdâm bu konuda verdiği haberde Yunus Nadi bey'i zikretmemektedir. İkdam, (9 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

B. Fransa Dâr-ül Fünûn ve Mekâtib-i Âliye Mezunları Cemiyeti

[No. 82]

Fransa Dâr-ül Fünûn ve Mekâtib-i Âliye Mezunları Cemiyeti 15 şubatta İzmir'de in'ikad edecek olan İktisat Kongresine iştirak etmek üzere şehr-i mezkûre bir heyet-i mütehassısa izâmına karar vermiştir. Cemiyetçe İktisat Kongresi'ne verilmek üzere Doktor Lütfü bey tarafından bir rapor ihzarına başlandığı haber alınmıştır. *[Tanin, (6 şubat 1339), s. 4.]*

C. Macaristan Türk Mezunları Cemiyeti

[No. 83]

Türkiye İktisat Kongresi'ne Macaristan Türk mezunları Cemiyeti namına azâsından ve ziraat mühendislerinen Alaybeyzade Ali Fevzi bey murahhas olarak intihap ve izam edilmiştir. *[Vakit, (15 şubat 1923), s. 3; Daha ayrıntılı bir haber: Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s. 1; Tanin, (16 şubat 1339), s. 4.]*

4. İzmir Murahhasları

A. İzmir Kazası Adına Seçilenler

[No. 84]

İktisat Kongresi geçen gün daire-i Belediyede Vali Mustafa Abdülhâlik bey'in riyaseti altında toplanan Ticaret ve Ziraat Odaları, Belediye, Meclis-i İdare, Müdâfaa-i Hukuk azâları şubatın 11'inde şehrimizde in'ikad edecek İktisat Kongresine İzmir kazası namına iştirak edecek zevatı intihap eylemişlerdir.

Şehrimiz müessesat-ı maliyesi namına eşraftan Uşakizade Muammer bey, amele namına İplikçizade Fikri, çiftçiler namına çiftçi Necati, zürrâ namına Ziraat Müdür-ü sabıkı Rahmi, şirketler namına Palamut Şirketi müdürü Kâmil, tüccarlar namına tüccardan Ahçızade Mustafa Nuri, sanayi namına Mekteb-i Sanayi Müdür-ü sabıkı Sezai ve Doktor Menekşelizade Hüsnü beyler intihap olunmuştur.

Ayrıca, nümûne meşheri için de tüccadan Cemil, Balcızade Hakkı, doktor bakteriyolog Memduh, simsar Hüsnü Fehmi, eczacı Ferit beyler seçilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisat Kongresinin mahall-i in'ikadı olmak üzere İkinci Kordon'da evvelce Osmanlı Bankası depoları olan (Aram Hamparsomyan) mağazaları münasip görülmüştür. *[Akşam'ın istihbaratı: İzmir'de Hayat. (17 kânun-u sâni 1923), İzmir: Akşam, (30 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

B. İzmir'den Seçilen Kadın Temsilciler

[No. 85]

İzmir: 15 (A.A.) – İzmir'de muhtelif müessesatta çalışan kadın amele tarafından Kongre'ye Hayriye, [Elif] Emine, Şefika, Münire ve Nigâr hanımlar murahhas olarak intihap olunmuşlardır. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s. 3; Tan, (16 şubat 1923), s. 2; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2; İkdam, (16 şubat 1923), s. 1.]*

[No. 86]

İzmir: 15 (A.A.) – Mücahide Fatma hanım çiftçiler namına Kongre'ye murahhas intihap olunmuştur. *[Hakimiyet-i Milliye, (18 şubat 1923), s. 3; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s. 1; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2; İkdam (16 şubat 1923), s. 1.]*

5. Türkiye'nin Diğer Yerlerinden Seçilen Temsilciler

A. Karahisar-ı Şarki, Mesudiye, Malatya, Zonguldak, Bartın, Kütahya

[No. 87]

Karahisar-ı Şarki'den; tüccar Sabuncuzâde İsmail ve binbaşı Hamdi beylerle, Ali Sadık oğlu Molla Ahmet.

Mesudiye kazasından; Alâiyelizâde Mahmut, Ali Çavuşzâde Hami, Batum müftü-i esbakı Hasan Tahsin ve tüccadan Tahsin ve Nalbandzâde İsmail efendiler,

Malatya'dan; tüccardan Hacı İbrahimzâde Mehmet, zürrâdan Hocazâde Hidayet ve Binbaşızâde Abdullah efendiler,

Zonguldak'tan; madencilerden Bekir Sıtkı bey, Maksut ve Ahmet Alizâde Ali efendiler, tüccar namına Müftüzâde İbrahim bey, amele namına ocak çavuşlarından Ahmet çavuş ve san'atkârlar namına makinist Osman Nuri efendi,

Levent Şahverdi Arşivi

Bartın'dan; çiftçi namına Beşe Mehmetzâde Hasan, Fatmaoğlu Mustafa Beyler, Hüseyin Kadıoğlu Osman, tüccardan Alemdarzâde Halil efendiler, şirket namına Mehmet Hocazâde Kadri ve banka namına Müftüzâde İbrahim beyler,

Düzce'den dört, Göynük'ten beş ve merkez kazasından beş, Mudurnu kazasından tüccardan bir âza,

Kütahya'dan, merkez livadan; Abdi paşazâde Mehmet, Yağcızâde Hacı Nuri, tüccardan Torunzâde Galip, Şirket namına Kâtipzâde Kâzım, Altun nahiyesinden Mustafa ve Mehmet beyler, Dikicipaşazâde Hacı Emin, Simaylızâde Hüseyin, tüccardan Yağcızâde Abbas, Ameleden Yusufzâde Sadık, Alâiyelizâde Mehmet, tüccardan Alâiyelizâde Halim, Ocakzâde İbrahim, Zeytunzâde Emin, Serdarzâde Mehmet, İmamzâde Ahmet ve Talip efendiler Kongreye azâ intihap edilmişlerdir. *[Hakimiyet-i Milliye, (22 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

B. Düzce

[No. 88]

Düzce kazası namına elyevm şehrimizde bulunan meşhur kereste tüccarından ve Zonguldak kömür madeni ocağı sahiplerinden Akçaşehirli Mehmet Arif bey intihap olunmuştur. *[Tan, (8 şubat 1923), s. 3.]*

C. Edirne

[No. 89]

İzmir'deki İktisat Kongresi'ne Edirne'den banka muamelâtı ve umur-u ticariye için mütehassıs sıfatiyle Trakya meb'usları Şeref ve Faik beylerle, Belediye Reisi Kasım efendinin hazır bulunacakları; bunlardan maada Nazmibeyzâde İsmail beyle Mustafa ağa ve İsmail Pehlivan'ın umur-u ziraat ve sanayi, Yakup bey'in de amele ve bahçıvanlık için ispat-ı vücut edecekleri ve mülhakattan da gidecek murahhasların intihap edilmiş oldukları istihbar edilmiştir. *[İleri, (12 şubat 1339), s. 4; Benzer bir haber: İkdam, (11 şubat 1923), s. 3.]*

Ç. Sungurlu

[No. 90]

Emirgân Nümûne Mektebi muallimlerinden Asım bey Sungurlu'dan İzmir İktisat Kongresi'ne ziraat murahhası intihap edilmiştir. *[İleri, (23 şubat 1339), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

D. Mersin

[No. 91]

Mersin'den: çiftçiler murahhaslığına zürrâdan Mersin meb'usu Yusuf Ziya beyle Hacı Yakupağazâde Hacı Ömer beyler ve Hıdıroğlu Ali efendi, ticaret murahhaslığına Hemiszâde Mehmet efendi, amele murahhaslığına Mersin'de münteşir «Doğru Öz» refikimizin sahibi ve baş muharriri Atâ Çelebi ve san'at murahhaslığına Veli Tevkif bey intihap olunmuşlardır. *[Tan, (8 şubat 1923), s. 3.]*

E. Seyidgazi

[No. 92]

Seyidgazi kazası namına İktisat Kongresinde bulunmak üzere Meclis-i İdare azâsından Hafız Cafer efendi, Karakeçili Aşiret reisi Emin bey, Yeniköy karyesinden Hacı Sadık efendi, Kırka karyesinden Osman efendi, Karaviran karyesinden Mehmet efendi, Seyidgazi'den demirci esnafından Mehmet usta mümessil olarak intihap edilmişlerdir.

Mümaün-ileyhim birkaç güne kadar hareket edeceklerdir. *[Hakimiyet-i Milliye, (4 şubat 1923), s. 3.]*

F. İstanbul'da Bulunan Bazı Anadolu Tüccarı

[No. 93]

...Şehrimizde bulunan Anadolu tüccarından birçok zevatta memleketleri tarafından Kongre'ye azâ intihap edilmişlerdir. Bu zevat arasında Sungurlu'dan Hacı Mehmet Mustafa, Çorum'dan Müezzin Zâde Hacı Ahmet, Yozgat'tan Hurşit beyler bulunmaktadır. *[İkdam, (12 şubat 1923), s. 2.]*

G. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne Katılan Tüccardan Bazılarının Adları ve Adresleri

[No. 94]

[Sıra numarası, isim ve şöhreti, nerenin murahhası olduğu, ticarethanesinin şekli, adresi belirtilmiştir.]

1. İhsan bey, Hacı Kasım Efendizâde, Adapazarı, zahire, Adapazarı Kömürpazarı civarı.

Levent Şahverdi Arşivi

2. Ahmet Hamdi bey, Millî Türk Ticaret Birliği, Türkiye İktisat Mecmuası Müdürü, Sultan Mahmut Türbesi, Ticaret Birliği.

3. Ahmet Hamdi bey, Genç Alizâde, Kastamonu, urgan, tiftik, pirinç vesaire, Kastamonu Anonim Şirketi müdürü.

4. Ahmet Cevdet bey, Kıyımzâde, Bayramiç, tüccar ve kantariye, Bayramiç'te kantariye tüccarı.

5. Ahmet Rami bey, İstanbul, tüccar ve komisyoncu, Galata, Ömer Âbid han, no. 16.

6. Ahmet Halis bey, Binbaşızâde, Salihli, palamut, üzüm, kereste, Salihli'de Ahmet Halis bey.

7. Ahmet Mükerrem bey, Şarkî Karaağaç, mülga Divan-ı Muhasebat azâsından, Karaağaç'da Divan-ı Muhasebat azâsından.

8. Ahmet Münir bey, Müftüzâde, Rize, manifatura, Rize'de Müftüzâde.

9. Halil bey, Çeşmeli Hacıbekirzâde, Çeşme, tücar, İzmir Çeşme'de Hacıbekirzâde.

10. Celâlettin Feyyaz bey, Erzurum ve Tortum, dâvavekili, İstanbul, Erzurum han, No. 12.

11. Cemâl İbrahim bey, Bodurzâde, Çeşme, zahire tüccarı, Çeşme'de Bodurzâdelerden.

12. Hüseyin bey, Kavalalı İbrahim Paşazâde, Millî Türk Ticaret Birliği, tütün taciri, İstanbul Basiret Han, 14/7.

13. Hasan bey, Hacı Bekirzâde, Karaburun, üzüm, zeytin, zeytinyağı, İzmir, Karaburun.

14. Hüseyin Daim bey, Alaybeyizâde, Adana, Karataş Dalyan Şirketi müdürü, Adana'da eski Borsa civarında.

15. Hüseyin Münir bey, İstanbul, dâvâ vekili, Birinci Vakıf han, No. 23.

16. Hafız Mehmet efendi, Manisa, kereste tüccarı, İzmir'de Keresteciler çarşısında.

17. Hafız Müştak efendi, Çorum, kereste tüccarı, Mecidözü kazasında Hafız Müştak efendi.

Levent Şahverdi Arşivi

18. Hacı Şakir efendi, Bor kazası, banka, halı tüccarı, Zürra ve Ticaret Bankası reis-i sanisi.

19. Hacı Yunus bey, Akşehir, Alât-ı ziraiye fabrikatörü, Akşehir, Alât-ı ziraiye fabrikatörü.

20. Hacı Mehmet Şerif bey, İstanbul, kösele ve meşin taciri, Çarşı-yı kebirde kösele ve meşin ticareti.

21. Hacı Mehmet Hilmi bey, Şemnili, Adapazarı, Bakkaliye ve *Standard Oil* acentası, Adapazarı, Hilmi bey.

22. Hafız Ali efendi, İzmir, tüccar ve komisyoncu, Geyve'de Akhisar Şirketi.

23. Hafız Abihan bey, Biga, manifatura tüccarı, Biga'da Ticaret ve Sanayi Odası kâtibi.

24. Hilmi bey, Gördes, palamut tüccarı, Gördes'te Barlona nahiyesinde.

25. Hacı Şakir efendi, Bor, tüccar, Bor kazasında tüccardan.

26. Halit bey, şişeci, Manisa, üzüm, zahire, Manisa'da şişeci Halit bey.

27. Halil bey, İnce Alemdarzâde, Bartın, kereste tüccarı, Bartın'da kereste tüccarı.

28. Halit Sadettin bey, Kemaliye, cam ve kristal, Dersaadet, Çiçek Pazarı, 33-39.

29. Raif bey, Asım efendizâde, İzmit odun, kömür, zahire, İzmit, Koza Kandıra'da Raif bey.

30. Rüstem bey, İngiliz, Gelibolu, toptancı, tuzlu balık, Gelibolu'da İngiliz Rüstem bey.

31. Reşat bey, Pomaklızâde, Manisa, üzüm, alât ve edevat-ı ziraiye, Manisa'da Pomaklızâde biraderler.

32. Remzi Ferit bey, Bursa, tüccar, Bursa'da Uzun Çarşıda Remzizâde.

33. Su'fi bey, Manyasizâde, İstanbul, İtibar-ı Millî Bankası şube müdürü, İtibar-ı Milli Bankası.

34. Zeki bey, İstanbul, tüccar, Sirkeci, Mes'adet han.

35. Süleyman bey, Ahmet Nesimzâde, Anamur'da Ahmet Nesimzâde.

Levent Şahverdi Arşivi

36. Sûdi bey, Sûfizâde, Ticaret Birliği ve Rize murahhası, armatör, İstanbul, Eminönü, Rıhtım han 5.

37. Şükrü bey, Rusçukluzâde, Salihli, un, palamut, Salihli'de Rusçukluzâde.

38. Sadık efendi, Hacı Hüseyinzâde, Afyon Aziziye, tüccar, Afyon Aziziyesinden.

39. Osman Feyzi bey, Boynueğrizâde, Tosya, tüccar, Tosya'da Boynueğrizâde.

40. Ali Vehbi mey, Ertuğrul Bilecik, ipek fabrikatörü, Bilecik'te harir fabrikatörlerinden.

41. Ali Macit Karakaş bey, İstanbul, manifatura, Sultanhamam 13-11.

42. Ali Tevfik bey, Haymana, tüccardan ve Belediye Reisi, Haymana Kazası Belediye Reisi.

43. Ali Haydar bey, İğneada, kömür ve odun, İğneada.

44. Avni Abidah efendi, Keşan, zahire ve bakkaliye, Keşan'da zahire tüccarı.

45. Ali Faik ve Şürekası, Bandırma, kuru yemiş ve kantariye, Bandırma'da kantariye tüccarı.

46. Ali Rıza bey, Güllüzâde, Elbistan, tüccar davâ vekili, Elbistan Güllüzâde.

47. Ali Raşit bey, İnegöl, kereste, Bursa İnegöl.

48. Ömer Lütfi bey, Hacı Şakir Efendizâde, Büyük Çekmece, koyun taciri, Galata Et Pazarı sahibi.

49. Faik bey, Tokatlızâde, Sarayköy, tüccar, İzmir'de Karaosmanoğlu hanında.

50. Fahrettin bey, Terzizâde, Edremit, zeytinyağı, Edremit'te Terzizâde.

51. Kadri bey, Bartınlı Şükrü şürekâsından, Bartın, kereste tüccarı, Bartın'da Mahmezâdeler şürekası.

52. Kâmil efendi, Ali Hocazâde, Kayseri, manifatura, manifaturacı Alihocazâde.

53. Mehmet Sadık bey, Parlakzâde, Ayaş, manifatura, Ayaş'ta manifaturacı Parlakzâde.

54. Mehmet Nuri bey, Hacı Süleymanzâde, Afyon Aziziye, tüccar, Afyon Aziziyesi'nde tüccardan.

55. Mehmet Cemâl bey, Giritlizâde, Karamürsel, manifatura, Karamürsel'de Manifatura tüccarı.

Levent Şahverdi Arşivi

56. Murat Naci bey, Karaburunlu, Karaburun, şirketler, İzmir Türk makarna fabrikatörü, Kömürcüler içinde makarna fabrikası.

57. Mehmet bey, Hacı Bekirzâde, Karaman, hububat vesaire, Karaman'da manifatura tüccarı.

58. Mehmet Şükrü bey, Hoşorzâde, Lazistan, manifatura, vesaire, Atina'da Hoşor Mehmet Şükrü bey.

59. Mehmet Nuri bey, Patpatzâde, Gazi Ayıntap, manifatura vesaire, Gazi Ayıntap'ta Patpatzâde.

60. Mehmet Süleyman bey, Cebecizâde, İnebolu, mavunacı, İnebolu'da mavunacı.

61. Mustafa Zühtü bey, Lâzzâde, ticaret-i bahriye, Zir'de Lâzzâde.

62. Mustafa Hulûsi bey, Adapazarı, banka muamelâtı, Adapazarı Emniyet Bankası müdürü.

63. Mustafa Lütfü bey, Beşrelizâde, Konya, zahire, Konya'da Beşrelizâde.

64. Mustafa Asım bey, Geyve, tüccar ve komisyoncu, Geyve İstasyonunda Mehmet Alizâde.

65. Mustafa ve şürekası, Kırımlı, Karacabey, kantariye, Karacabey'de manifaturacı.

66. Nazım Fikret bey, Hopa, İzmir Rüsûmat memurlarından, İzmir'de Rüsûmat memurlarından.

67. Necmettin Sadık bey, Müftüzâde, Tarsus, un fabrikası, Tarsus'ta fabrikatör.

68. Naim Mustafa bey, Biga, Karabiga Komandit Bakkaliye Şirketi, Karabiga Komandit Bakkaliye Şirketi müdürü.

69. Vahib bey, Hacı Nuri beyzâde, Şile, bakkaliye ve dakik, Şile'de Hacı Nuri beyzâde.

70. Haşim efendi, İnegöl, kereste tüccarı, Bursa İnegöl Haşim efendi.

71. Yahya Sezai efendi, Bandırma, Manifatura, Bandırma'da Alsancak mağazası.

[2 Türkiye İktisat Mecmuası, (17 mart 1923), no. 12-13, s. 344-345. (Son sayfa ve arka kapağın arkası.)].

Levent Şahverdi Arşivi

H. 1923 Türkiye İktisat Kongresi'ne Milletvekilleri ile Daire Müdürlerinin de Seçilmeleri

[No. 95]

...Gazi Ayıntap livasından meb'us Ali Cenabi bey ve Yasin beyler de Kongreye azâ intihap olunmuşlardır. *[Tan, (30 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 96]

...Kongre'de Hakkarî meb'usu Mazhar Müfid bey de hazır bulunacaktır. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 97]

Kongreye intihap kılınan azâların miktarı dün akşama kadar beşyüze baliğ olmuştur. Azâlar meyanında pekçok meb'uslar ile Ankara devair müdiranından dahi bulunmaktadır. Azâların tacil-i intihapları ile İzmir'e hareketleri lüzumu bu kere de mülhakata tavsiye olunmuştur. *[Tan, (25 kânun-u sâni 1923), s. 4.]*

[No. 98]

...Mülhakattan şimdiye kadar Kongreye intihap olunan azânın miktarı altı yüz zata baliğ olduğu mülhakattan merciine verilen malûmattan anlaşılmaktadır. Geçen gün yazdığımız veçhile azâmeyanında bazı meb'uslar bulundğu gibi, erbab-ı servet, çiftlik sahipleri, madenciler, sabık vali ve mutasarrıflar da mevcuttur... *[Tan, (28 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 99]

İzmir'de açılacak İktisat Kongresi'ne mülhakattan intihap olunanlar 1087 zata baliğ olmuştur. Bunlar meyanında kırkı mütecaviz meb'uslarımızın da azâ sıfatile intihap olundukları mervidir. Maraş Meb'usu Tahsin bey de daire-i intihabiyesinden bütün kazaları tarafından azâ intihap edilmiştir. Mümâün-ileyh önümüzdeki cuma günü İzmir'e hareket edecektir. *[Tan, (6 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 100]

Kongreye geçen gün de yazdığımız veçhile mülhakattan şehrimizde bulunan ve mezun addedilen meb'uslardan kırkbeş zat dahi azâ olarak intihap edilmiş ise de Meclisteki nisaba halel geleceği cihetle mezuniyet alıp gidemiyeceklerine dair bir rivayet vardır. *[Tan, (8 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 101]

Ancak İktisat Kongresine azâ intihap olunan meb'uslar vaziyet-i siyasiye ve sulhiyenin tavazzuhuna kadar Ankara'yı terk edemeyeceklerdir. *[İkdam, (5 şubat 1923), s. 1.]*

[No. 102]

İzmir : 13 şubat (suret-i mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden)

...Yüze yakın meb'us Kongre'ye murahhas olarak intihap olunmuşlarsa da Mecliste nisab-ı ekseriyeti haleldar etmemek için gelmeyeceklerdir... *[Vakit, (14 şubat 1923), s. 3.]*

6. Temsilcilerin İzmir'e Gelişleri

A. İstanbul Vilâyeti Temsilcilerinin İzmir'e Gidişleri

[No. 103]

İzmir İktisat Kongresi'ne iştirak eylemek üzere İstanbul Vilâyetinden intihap olunan mümessiller dün Vilâyette ictima ederek Kongrede müdâfaa edecekleri esasat hakkında müzakerâtta bulunmuşlardır. Murahhaslar şubatın 9'unda İstanbuldan hareket edeceklerdir. İstihbaratımıza nazaran bu zevattan bazıları İktisat Vekâletinin tamimine rağmen Hükûmetten masarif-i zaruriye ve râhiye talep eylemektedirler. *[Tevhid-i Efkâr, (5 şubat 1923), s. 4.]*

[No. 104]

İktisat Kongresi'ne murahhas intihap edilenlerin göğüslerine «İzmir Birinci İktisat Kongresi Hatırası» ibaresini havi birer rozet takmaları takarrür etmiş ve bu suretle imâl edilen rozetler alâkadarana tevzi olunmuştur. *[İkdam, (13 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 105]

İzmir İktisat Kongresi'ne İstanbul'dan intihap edilen murahhas beylere:

Bugün alafranga saat altı veya yedi reddelerinde Bandırma'ya hareket edecek Gülnihal vapuru ile ilk kafile olarak İzmir'e gitmek isteyen murahhas beylerin saat onikide Bahçekapusunda Mes'adet hanında Asmalı handa 3 numarada Karaosmanzâde Ahmet Rıfat beye müracatla isimlerini kaydettirmelerini ve Vilâyetten tasdik buyurulacak fotoğraflı murahhas karneleri ile rozetlerini almak üzere saat dört reddelerinde müracaat et-

Levent Şahverdi Arşivi

meleri ve rüfeka-i saire ile dahi önümüzdeki pazartesi günü saat ikide makam-ı Vilâyet salonunda akdedilecek umumî ve son ictimada fotoğraflı karneler ile rozetleri tevzi edileceği malûm olmak üzere beyan olunur. Heyet-i Murahhasa namına Ahmet Rıfat. *[Vakit, (10 şubat 1923), s. 4.]*

[No. 106]

İstanbul Murahhasları Bandırma'da Nasıl Karşılandılar?

Yarın küşadı mukarrer olan İzmir Kongresi'nin ehemmiyet-i mahsusasına binaen müzakerât ve mukarreratı muntazaman takip eylemek üzere Kongreye bir muhabir-i mahsus gönderdik Muhabir-i mahsusumuz İstanbul murahhaslarının bir kısmı ile Bandırma tarikiyle İzmir'e hareket etti.

Bandırma'dan gönderdiği ilk mektubu bervech-i zir derc ediyoruz. Murahhasların bera-i teşhir götürdükleri eşyadan gümrük resmi almağa kalkışılması gibi garibeler. Kongre işleri ile iştigal eden daire-i resmînin her şeyi vaktile düşünmemiş olduğu hissini veriyor. Temenni edelim ki iki bin kişiyi beraber toplayacak olan bu mühim kongreye ait ilk ve son intizamsızlık bundan ibaret olsun.

İstanbul'dan İktisat Kongresi'ne izam edecek olan murahhaslara, vaktinde yetişebilmek üzere, şubatın üçüncü cumartesi günü vukubulacak hareketlerini –ahval-i siyasiyenin takarruruna intizaren– salıya talik ettikleri için, küçük fakat haşarı bir tabiata malik olan Marmara'ya açılan vapurun salonunda nispeten az yolcuya tesadüf ediliyordu. Beş altı sandık derununa istif edilmiş ve meşherde de irae edilmek üzere muhtelif san'atkâr ve esnaf tarafından Birliğin delâletinden bera-i istifade getirilmiş nümûnelik eşya ile Kongre'de müdâfaa edilecek esasatı muhtevi matbû raporları beraberlerinde bulunduran «Milli Türk Ticaret Birliği» murahhasları nedense Kongre işine çok fazla alâka gösteriyorlar. İstanbul ve diğer vilâyet murahhaslarından bu vapurla hareket eden otuz kadar yolcu Kongreye ait mesail hakkında gelişi güzel münakaşa ediyorlar. Sarsıntıdan müşkili olanlar yavaş yavaş sendeliyerek kamaralarına gidiyor. Salonda uyku tutmayan bir iki murahhasla kamarotlardan başka kimse yok.

Gece saat 11.30... Vapurun Bandırmaya geldiği makinesinin durmasından anlaşılıyor. İzmir şimendüferi sabah yedibuçukta kalkacağı için bu vakte kadar rahat uyumak kabil...

Şimendüferi Kaçırmak Tehlikesi

Köpüren denizin arkasında bulutlara ve sabahın beyazlaşan zulmüne bürünen Bandırma daha doğrusu sabık şirin ve faâl kasabanın enkazından ibaret harabe

Levent Şahverdi Arşivi

görülmeğe başladı. Yolcular bir an evvel karaya çıkarak nereye yetişmek emelinde... Yolcuların çıkabilmesi için karadan mutlaka bir komiser efendinin gelerek vesikaları yoklaması lâzım geliyor. Vapur mütemadiyen ve vakit de epey ilerlediği halde sahilde hiç bir hareket yok... [Tren] yedi buçukta hareket edeceğine nazaran muamelâtın icrası, karaya çıkılması ve iyi yürüyerek istasyonda trene binilmesi için ancak yarım saat vakit var... Trenin kaçırıldığı bir emri vaki zannedilirken birisi müjdeledi:

— İstanbul Valisi beyin murahhaslara teshilât-ı lâzime ibrazı için çektiğii telgrafın asarından olmak üzere bugünkü tren vapur yolcularının çıkmasını bekleyecek...

Bu haber üzerine herkes Vali beye peşinen teşekkür ederek yoklayacak komiserin biran evvel gelmesine dua etmeğe başladı.

— Fakat Vali beyin teshilâtı arasında komiser beyin vapura biraz daha eevel gelmesinin temini de yok mu idi?

— Bütün Bandırma'da dört kayık var, bunlarla vapurun tahliyesi tam altı saat sürer.

— Keşke İstanbul'dan yoklama yapmak üzere bir de sandal getirse idik.

— Sandalla beraber yoklama yapmak üzere bir de komiser getirebilse idik...

Saat sekize doğru nihayet bir komiser efendi geldi. Murahhaslara Kaymakam bey namına beyan-ı hoş amedi [etti.] Murahhaslar vazifesini de ifa edeceğini zannettikleri komiser beyi fazla beklemiş olmalarına rağmen samimiyetle karşıladılar. Komiser bey bir kamaraya çekildi ve seslendi:

— Vesikalarla herkes yanıma gelsin...

Herkes biran evvel işini bitirerek sahile çıkmak istiyor. Komiser bey isticale lüzum olmadığını söylüyor:

— Ne yapacaksınız? Tren yok ki...

— Ne? tren yok mu, gitti mi?

— Yolda ufak bir bozukluk oldu; onun için tren kalkmayacak. Hareket ederse trenin devrilme tehlikesi var...

Mükâlemenin yalnız son kelimesini işiten bir yolcu telaşla sordu.

— Nedir? Treni kaçırmak tehlikesi var mı?

— Hayır, azizim, treni kaçırmamak tehlikesi var...

Levent Şahverdi Arşivi

Teshilât Gösterilmesinin Faideleri

Vali bey İstanbul murahhaslarının Kongreye merasim-i mahsusa ile gitmesini arzu ediyordu. İstanbul'da murahhaslar teşyi edilecek, geçilecek yerlere telgrafla haber verilerek orada lâzım gelen istikbâl merasiminin icrası, murahhasların her türlü esbab-ı istirahatı temin olunacaktı.

Bu teshilâtın bittabi çok faidesi görüldü:

Murahhaslar gösterilecek teshilâta o kadar müteşekkirdiler ve bunu o kadar tabii buluyorlardı ki güç bela sandallara yığılarak sahillere atılan murahhaslar, bu kadar kimsenin niçin Bandırma'ya geldiğine hayret eden ve müceradan kat'iyen haberi olmayan polis ve gümrük memurları ile karşılaştıkları zaman mütekabil bir hayret içinde bulunmaktan kendilerini alamadılar. Hiçbir müsaade ve teshilât görmeden yangın yerinde ve soğuk bir havada memlekete ait umumi bir hayır işi için giden bir heyet-i murahhasanın ne gibi müşkilâta tesadüf edebileceğini kestirmek belki kolay değildir. Meşherde gösterilmek üzere heyetin beraberinde götürdüğü nümûneler için gümrük idaresine tebligat vuku bulmadığı için resim almak ve uzun bir gümrük muamelesine tâbi tutmak bunların en basitidir.

Kaymakam bey hoş vazifesini cidden müdrik bir zat. Kendilerini heyet makamlarında ziyaret fırsatına nail oldu. Hattaki bozukluğa rağmen aktarma suretiyle heyetin gidip gidemiyeceği soruldu. Bu suâlle heyet Kaymakam beye hattın işlemediğini de haber vermiş oldu. Akşama kadar Bandırma'nın yangın yerlerinde, bir iki kahve barakasına yayılan heyet akşamı bulmağa ve geceyi geçirmek için bir fırın tedarik etmeğe çalışıyor. Ben de size bu mektubu yazıyorum... *[Tevhid-i Efkâr, (15 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 107]

İzmir: 18 (A.A.) – İstanbul'un Kongre murahhaslarına karşı Bandırma'da bazı münasebetsizlik yapan ve tasniat gösterenlerin Mutasarrıflıkça takip ve tecziye edilecekleri müstahberdir. *[Hâkimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s. 3; Vakit, (20 şubat 1923), s. 2; Tan, (20 Şubat 1923), s. 3.]*

[No. 108]

İzmir İktisat Kongresine İstanbul'dan murahhas azâ intihap edilen zevatın mütekabisi dün Bandırma tarikiyle İzmir'e müteveccihen şehrimizden hareket etmişlerdir.

Karadeniz sahilindeki vilâyetlerden intihap olunan otuz beş azâda dün şehrimize gelerek İstanbul murahhasları ile birlikte gitmişlerdir.

Levent Şahverdi Arşivi

İstanbul murahhasları Kongre'nin bir hatırası olmak üzere rozetler imâl ettirmişlerdir. Mezkûr rozetlerin üzerinde «Birinci İzmir İktisat Kongresi Hatırası» ibaresi yazılı bulunmaktadır. *[Tevhid-i Efkâr, (13 şubat 1923), s. 3.]*

B. İzmir'de Beklenen Temsilciler

[No. 109]

...Kongre müzakerâtına iştirak edecek olan İktisat Vekili Mahmut Esat beyle Kongre Heyet-i Faâlesi ve Kongreye iştirak edecek olan İktisat Vekâleti Sanayi ve Ticaret Müdür-ü Umumileri Nizameddin ve Vehbi beylerin ve mülhakattan azâ olarak intihap edilen meb'usların birkaç güne kadar İzmir'e hareket edecekleri haber alınmıştır. *[Tan, (2 şubat 1923), s. 4.]*

[No. 110]

Dün akşama kadar İktisat Kongresi'ne mülhakattan intihap olunan azâlar 962 ye baliğ olduğu haber alınmıştır. Şu kadar ki havali-i şarkiye azâlarının ve bilhassa Ankara'da bulunan azâların gidecekleri tarikte vaki şimendüfer hattı üzerinde bulunan Elvanlar köprüsünün yıkılması şimendüferlerin seyrüseferinin intizamına halel getirmesinin azâların vaktile yetişemiyeceği ve bundan dolayı yevmi-i muayyen-i küşadın tehir olunabileceği ihtimali olduğu tahmin olunmaktadır. *[Tan, (4 şubat 1923), s. 4. İkdam bu sebeple tehirin asıl ve esastan ari olduğunu yazıyor: İkdam, (5 şubat 1923), s. 1.]*

[No. 111]

Ankara : 6 şubat (hususi muhabirimizden) – İktisat Vekili Mahmut Esat bey İzmir'de küşad edilecek olan İktisat Kongresinde hazır bulunmak üzere yarın şehrimizden İzmir'e müteveccihen hareket edecektir. *[Vakit, (6 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 112]

Ankara : 7 şubat – İktisat Vekili Mahmut Esat ve Ticaret Müdür-ü Umumisi Vehbi beyler İktisat Kongresinde hazır bulunmak üzere İzmir'e müteveccihen hareket etmişlerdir. *[Vakit, (8 şubat 1923), s. 2 ve Tan (12 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 113]

İzmir : 11 şubat (A.A.) – İktisat Vekili Mahmut Esat bey refakatinde İktisat Kongresi için muhtelif mahâllerden izam edilen yüzelli murahhas olduğu halde bu gün saat altıda İzmir'e muvasalat eylemiştir. *[Vakit, (12 şubat 1923), s.3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 114]

İzmir : 11 şubat (hususi muhabirimizden) – Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretleri İktisat Kongresinin küşadını icra için İzmir'e avdet etmişlerdir. Saat beş buçukta İzmir'e gelen İktisat Vekili Mahmut Esat bey, Gazi Ayıntap, Maraş, Mersin, Adana, Sivas, Kayseri, Konya, Bor, Uşak'tan İktisat Kongresine izam edilen yüzelli murahhasla beraber Mustafa Kemâl Paşa tarafından Karşıyaka'da kabul edilmişlerdir.

Tren seyahatinden bilistifade İktisat Vekili beyle mülâkat ettim. Vaziyet hakkında : «Vaziyet demir gibidir. Hakkımızdan başka bir şey istemiyoruz. Bunun için korkumuz yoktur. Hakkımızı almamamız imkânı yoktur. Nasıl olsa alacağız» demişlerdir.

İzmir'e İktisat Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Anadolunun muhtelif noktalarından şimdiye kadar üçyüz elli murahhas gelmiştir. Erzincan ve Erzurum murahhasları deniz tarikiyle bekleniyorlar. Murahhaslar istirahatlerine tahsis edilen mahâllere yerleşmişlerdir. *[Vakit, (12 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 115]

İzmir : 13 (A.A.) – Yarına kadar Bandırma tarikiyle muhtelif mahâllerden ikiyüz kadar murahhasın vürûduna intizar olunmaktadır. Meclis-i Millî İktisat Encümeni Reisi Zamir [Damar] bey dahi refakatinde birçok murahhaslar olduğu halde bu akşam trenle Afyon'dan İzmir'e geleceklerdir. Tire, Ödemiş, Bandırma murahhasları ile mahall-i mezûrden eşya getirecek olanlar için Aydın Şimendüferi hususi bir tren hazırlanmıştır. Uzak yerlerden gelecek murahhasların birçoğu henüz yoldadır. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s. 3; Tan, (16 şubat 1923), s. 2; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (16 şubat 1923), s. 1 ve İkdam, (16 şubat 1923), s. 1 haberi 14 (AA) olarak vermişlerdir.]*

[No. 116]

İzmir : 15 (A.A.) – Edirne, Tekfurdağı, Eskişehir ve Zonguldak havalisinden on kadar kazanın murahhasları elyevm yolda bulunuyorlar. Bunların cumartesiye kadar İzmir'e muvasalatları muhtemeldir. *[Hakimiyet-i Milliye, (18 şubat 1923), s. 3; Vakit, (16 şubat 1923), s. 3; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s. 1; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 117]

İzmir : 15 – Henüz yolda bulunan birçok murahhasların daha iştiraklerini temin için Kongre'nin resm-i küşadı şubatın 17 nci cumartesi günü saat onbuçuğa tehir olunmuştur. Son gelenlerle beraber elyevm İzmir'de toplanan murahhasların yekûnu bine yaklaşmıştır. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s. 3; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2; İkdam, (16 şubat 1923), s. 1.]*

[No. 118]

İzmir : 14 (muhaabir-i mahsusumuzdan - nısf-ül leyl) – Kongre yollarda bulunan üçyüz murahhasın yetişmesi için cumartesiye tehir edildi. Hamdi. *[Tevhid-i Efkâr, (15 şubat 1923), s. 1.]*

IV. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NE DAVET EDİLENLER

1. Müşir Fevzi [Çakmak] ve Asım Paşalar

[No. 119]

İzmir : 15 (A.A.) – Kongre Müşir Fevzi Paşa hazretleri ile Asım Paşa'yı müzakereye misafir olarak davet etmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (18 şubat 1923), s. 3; Tevhid-i Efkâr (16 şubat 1923), s. 1; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri, (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2; İkdam, (16 şubat 1923), s. 1.]*

2. Sovyet Sefiri Aralof ve Azerbaycan Sefiri Abilof

[No. 120]

Ankara : 11 şubat (hususi muhabirimizden) – Azerbeycan Cumhuriyeti Ankara Sefiri İbrahim Abilof ve Rusya Sovyet Cumhuriyeti Ankara Sefiri Aralof Yoldaşlar yarın, küşadı karib olan İktisat Kongresi münasebetiyle İzmir'e azimet edeceklerdir. *[Vakit, (12 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 121]

Ankara : 11 şubat (hususi muhabirimizden) – Rus sefiri Aralof yoldaş, madaması ve rüfekası ile beraber İzmir'e müteveccihen hareket etmiştir. Sefir İzmir'de akdedilecek İktisat Kongresinde sâmi olarak bulunacaktır. *[Vakit, (11 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

V. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ İÇİN İZMİR'DEKİ HAZIRLIKLAR

[No. 122]

İzmir'de şubatın 15'inde akdolunacak İktisat Kongresi'nin ikibin azadan terekküp edeceği tahmin olunmaktadır. Kongre'nin ictimai mahâlli olarak Karataş'da eski İttihat ve Terakki Mektebi binasının hazırlanmasından bahsolunuyor.

Ecnebi fabrika ve müessesatının da bu münasebetle makine ve alât teşhir edebilecekleri bildirilmiştir. *[Vakit, (14 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 123]

İzmir : 21 (A.A.) – İktisat Kongresine mahâll-i ictima olarak İkinci Kordon'da eski Osmanlı Bankası depoları olan Hamparsomyan'ın mağazaları tahsis edilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (23 kânun-u sâni 1923), s. 3; Vakit, (24 kânun-u sâni 1923), s. 3 ve Tan, (23 kânun-u sâni 1923), s. 2.]*

[No. 124]

...Dahiliye ve İktisat Vekâletlerinden İzmir'deki memurin-i mütâallikasını murahhasların esbab-ı istirahatlerini temin edecek mahallerin ihzarına çalışılması lüzumu tavsiye edilmiştir... *[Tan, (28 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 125]

İzmir : 9 (A.A.) – İktisat Kongresi için uzak ve yakın yerlerden intihap olunan murahhaslar İzmir'e gelmeğe başlamışlardır. Kongre binası dahilinde lâzım gelen tertibat ve istihzarat bitmek üzeredir. Sergide teşhir edilecek mahsulât ve masnuat için müteaddit pavyonlar yapılmıştır. Belediye İzmir'de toplanacak murahhaslar için yerler izhar ettiği gibi ahaliden bir çok zevat da han ve hanelerin müsaadesi nisbetinde misafir kabulünü deruhte eylemişlerdir. Museviler de eytamhane ve müessesat gibi umumi mahalleri halılar ve karyolalar ile tefriş ve gelecek misafirlere tahsis etmişlerdir. *[Hakimiyet-i Milliye (11 şubat 1923), s. 3; Vakit, (11 şubat 1923), 1; Tan, (11 şubat 1923), s. 3; Akşam (12 şubat 1923), s. 2; İkdam (11 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 126]

İzmir : 13 (A.A.) – Yarından sonra yapılması mukarrer İktisat Kongresine ait son hazırlıklar bitmek üzeredir. Murahhasların ikiyüzelliden fazlası elyevm İzmir'de

Levent Şahverdi Arşivi

hazırdılar. Diğerlerinin perşembeye kadar vürudları bekleniyor. Ekseriyet husulüne intizar edilmeyerek üçyüz murahhasın huzuru ile Kongre'nin resm-i küşadı icra olunacaktır. Sâmiin için yerler tefrik edilmiş, duhulün umuma serbest bırakılması tesbit kılınmıştır. Kadınlara ayrıca üçyüz kişilik bir yer ayrılmıştır. Bina yedi bin kişiyi istiaba kifayet edecek kadar geniştir. Daire dahilinde bir de mükemmel sergi açılmıştır. Bera-i teşhir nümûne getiren âmil ve müstahsiller nümûnelerini Kongre Heyet-i Faâlesine teslim etmektedirler. Ziraat Baş Müdüriyeti gazetelerle neşrettiği bir tamimde Türkiye'nin ve bu meyanda İzmir'in muamelât-ı iktisadiyesine müteallik hususat hakkında bir zümreyi beyan-ı mütalâaya davet etmektedir. İzmir'de mevcut çiftçi, sahib-i san'at, amele, bankacı velhasıl bilumum iktisat âmilleri ile taşradan bu maksatla gelecek zevatın mütalâalarını almak üzere Ziraat Dairesinde bir kalem-i mahsus açılmıştır. Müntehip mümessillerden başka Kongre'ye girmek isteyen iktisadî cemiyet ve şirket mümessilleri de kayd ve kabul olunacaklardır. *[Tan, (15 şubat 1923), s. 2; Hakimiyet-i Milliye, (15 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 127]

İzmir'de hayat : (Akşam'ın istihbaratı)

İzmir 13 şubat — ...

Bugün İktisat Kongresi'nin mahall-i in'ikadı olan eski Gümrük civarındaki Hamparsomyan depolarını gezdim. Yanımda bulunan Belediye azâsından Vehbi bey Kongre mahallinin ve meşherin her tarafını gezdirdi. Vehbi bey Kongrede icra olunacak tertibatı tanzime memur komisyon meyanında bulunuyor. Bu sebeple bendenize Kongre ve meşher hakkında izahat-ı lâzime verdi.

Kongrenin in'ikad edeceği mahâl fevkalâde vâsidir ve İzmir'de bundan daha vâsi ve müsait bir yer yoktur. Altı katı Kongre azâlarının müzakeresine, üst katı samiine tahsis edilmiştir.

Bu binanın tarz-ı inşası Kongrenin için o derece müsaittir ki hemen hemen bir tiyatro binasına teşbih edilebilir. Mevki-i riyaseti bir sahne itibar edersek, samiine tahsis edilen üst kat bu sahnenin üst etrafını dairen medar ihata eden localar tarzındadır. Gerek mevki-i riyaset ve gerek Kongre azâlarının müzakeresine mahsus olan mahâl yüzlerce kıymettar halılarla, şanlı bayraklarımızla tezyin edilmiştir. Burası hemen hemen dört beş bin kişiyi istiaba elverişlidir. Binanın ittisalinde bulunan diğer aksamı sergiye tahsis edilmiştir.

Yalnız kemâl-i esefle şunu söyliyeyim ki, bugüne kadar sergide teşhir edilmek üzere vilâyât-ı karibe ve baîdemizden değil, hattâ kendi vilâyetimizin mülhakatından bile mah-

Levent Şahverdi Arşivi

sulât, mamûlât ve masnuat gönderilmemiştir. Vehbi bey yalnız İzmir'de bulunan erbab-ı sanayi ve ticaretin taraflarından ima edilen bazı eşyayı teşhir edebileceklerini bildirdi. Gönül arzu ederdi ki, mahsulât ve masnuat teşhiri için o vâsi salonlara konulan masaların hepsi de bu kabil eşya ile dolu olsun.

İhtimâl ki Türkiye'de böyle mühim bir Kongre ve teşhirin henüz ilk defa olarak akdedilmesi hasebiyle halkımız bunun ehemmiyetini lâyikiyle takdir edememiştir. Mahzâ ilan edildiği tarih ile Kongrenin akdi arasındaki pek kısa zamanın da pek büyük duhûl ve tesiri olacağı şüphesizdir.

Kongre için Şehrimiz Posta ve Telgraf Baş Müdüriyeti suret-i mahsusada bir telgraf ve posta şubesi açmış ve bir de merkeze telefon hattı rabteylemiştir.

Kongrenin in'ikadı müddetince buradaki Telgraf ve Posta Şubesi icra-i faâliyet edecektir. Bir hatıra olmak üzere [Türkiye İktisat Kongresi Posta Şubesi] ibaresini havi bir mühür ihzar edilmiştir.

Şimdiye kadar azâ olmak üzere İzmir'e gelenlerin miktarı takriben üçyüz kişidir. Yüzelli azâ bu akşam İktisat Vekilimiz Mahmut Esat bey ile gelmiştir. İstanbul'dan gelen yüzelli kişilik azâyı hamil olan Fransız Messageries Kumpanyasının Piyer Loti vapuru hadisat-ı ahireden[1] naşi İzmir limanına uğramıyarak geri döndüğünden, buraya çıkacak sair yolcular ve posta ile beraber bu azâlarda Marsilya'ya gitmişlerdir. Mamafih oradan gelecek diğer bir vapurla bunların şu üç dört gün zarfında İzmir'e avdetleri me'muldür. Gerek İzmir azâsı ve gerek burada bera-i ticaret bulunmakta olup mahallerinde Kongreye azâ intihap edildikleri meraci-i aidesine telgrafla bildirilen vilâyât-ı saire azâsı ile beraber Kongrede takriben sekiz yüz veya bin kişi bulunması kaviyyen me'muldür. C.S. *[Akşam, (19 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 128]

İzmir : 15 (A.A.) – Kongre salonunda Rus ve Azerbeycan sefirleri ile beraberlerindeki misafir zevat için, amele murahhaslarına tefrik edilen yerlerin önünde ve ecnebi mümessillerle ecnebi sâmiin için de çiftçi ve tüccar murahhaslarının arkasında hususî ve münasip mahaller tefrik edilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s. 3; Tan, (16 şubat 1923), s. 2; Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (17 şubat 1923), s. 2.]*

(1) İzmir limanının T.B.M.M. Hükûmetince kapatılması.

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 129]

İzmir : 10 (A.A.) – İktisat Kongresi'ne tahsis edilen bina, telgraf ve telefon hututuyla merkez telgrafhanesine raptedilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (12 şubat 1923), s. 3.]*

VI. NUMÛNE SERGİSİ

[No. 130]

Ankara 17 kânun-u sâni (A.A.) – İktisat Vekâleti en maruf fabrikalarla ve müessesat-ı iktisadiyeye tebliğ edilmek üzere şu telgrafnameyi çekmiştir:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti İktisat Vekâleti marifetiyle Başkumandan Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin nutk-u iftitahileriyle şubat ayında İzmir'de in'ikad edecek olan Türkiye İktisat Kongresinde mamulât ve masnuat-ı ecnebiyenin de teşhiri takarrür eylemiş olmakla fabrikalarımız mahsulâtından Türk iktisadiyatını alâkadar edecek olanları hususî meşherlerde göstermek üzere İzmir'e getirmeniz tavsiye ve bu babda Hükûmet-i Milliyece her türlü teshilâtın ibraz kılınacağı beyan olunur. *[Vakit, (19 kânun-u sâni 1923), s. 3.]*

[No. 131]

Ticaret, ziraat ve sanayi erbabının nazar-ı dikkatine;

Dün İzmir'den nümûne meşheri neyet-i tertibiyesi namına Borsa reisi Cemal bey imzasiyle bir telgraf aldık. 16 şubatta İzmir'de küşadı mukarrer olan İktisat Kongresi nümûne meşherine İstanbul'da ve taşrada bulunan sanat, ticaret ve ziraat erbabının iştirak, mahsulât ve mamulâtlarını burada teşhir etmesini istiyorlar. Filvaki İktisat Kongresinin akdi mahsulât ve mamulâtına pazar arayanlar için en münasip bir fırsat olduğundan veya böyle bir fırsat ihdas etmek lâzım geldiğinden şüphe yoktur. Arzu ve temenni ederiz ki kendi kendine gelen bu fırsattan azami derecede istifade edelim. *[Vakit, (3 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 132]

İktisat Kongresine eşya yollayacaklara;

İzmir'de toplanacak olan Türkiye İktisat Kongresi münasebetiyle mamulât ve mahsulât-ı dahiliyeden müteşekkil meşhere İstanbul erbab-ı ticaret ve sanayiin ne suretle iştirak edeceği bazı taraflarca sual olunmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Memleketimizin her tarafından gelmiş zirat, ticaret, sanayi ve erbab-ı sây-ü amel murahhaslarının bulunacağı bu şayan-ı inbat Kongre dolayısıyla açılacak meşhere Türkiyemizin mühim ve sanat merkezi olan İstanbul'dan eşya ve mamulât yollamak suretiyle iştirak pek ziyade şayan-ı temenni olunduğundan suret-i mahsusada memur yollayarak eşyalarını teşhir ettiremeyecek olanlar için Millî Türk Ticaret Birliği lâzım gelen delâlet ve teshilâtı ibraza karar vermiştir.

Numûnelik eşya yollayacak zevat ve müessesat mah-ı hâlin 8 inci çarşamba günü akşamına kadar Sultan Mahmut Türbesi civarında Birlik Merkez-i Umumisine müracaat edebilirler. *[Tanin, (4 şubat 1339), s. 32.]*

[No. 133]

İktisat Meşherine eşya yollayacaklara;

Şubatın onbeşinde küşad edilecek olan İzmir İktisat Kongresine İstanbul'dan eşya ve mamulât yollayacak zevata bir kolaylık olmak üzere Millî Türk Ticaret Birliği lâzım gelen delâlet ve teshilâtı gösterecektir.

Gidecek eşyanın cins ve nev'i ve kaplayacağı yerin miktarı ve kime ait olduğunu, kıymet-i muhammenesi ve mükemmel ambalaj edildiği halde vezni ve bâd-et teşhir iade edilip edilmeyeceği gibi hususat hakkında tafsilât-ı lâzime ile Millî Türk Ticaret Birliği Merkez-i Umumisine çarşamba günü akşamına kadar müracaat etmeleri lâzımdır.

Mezkûr eşya için Meşherde mümkün mertebe İstanbul manmulât ve mahsulâtına mahsus bir mahâl tefrikine ve orada lâzım gelen muamelenin icrası hususuna Birlik sarf-ı mesai edecektir. *[Tevhid-i Efkâr, (5 şubat 1923), s. 4.]*

[No. 134]

İzmir : 14 (A.A.) – İktisat Kongresi binası dahilinde tertibatın ikmaline faâliyetle devam olunuyor. Şimdiye kadar gelen nümûneler ile meşherin nıfsı dolmuştur. Mevcut enva-ı hububat ve mahsulâttan maada mensucat, ıtriyat, dericilik, sabunculuk, halıcılık, fotoğraf gibi sanayie ait âsar ile ziraat ve sair şuabata müteallik makineler için meşherde kısımlar tefrik olunmuştur. İzmir sanayi-i nefise müntesipleri de meşhere bir çok tablolar getirmişlerdir. Fransız Şark Ticaret Müessesesi dahi muhtelif sistem tenvirî alât ve edevat ile daha bir çok eşya teşhir etmektedir. *[Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s. 3 ve Tan, (16 şubat 1923), 2; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s. 1. Bazı farklarla Tanin, (16 şubat 1339), s. 2; İleri (16 şubat 1339), s. 3; Akşam, (16 şubat 1923), s. 1; İkdam, (17 şubat 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 136]

İzmir İktisat Kongresinde – İzmir İktisat Kongresinde teşhir edilmek üzere Aydın'dan memleketin en nefis mahsulât ve mamulâtından sabun, incir, zeytinyağı, pamuk, meyankökü, kendir, dokuma peştemal, kösele ile sabuniye tesmiye edilen Aydın havlusundan gönderilecektir. İktisat Kongresinin in'ikadı esnasında Bornova'da Ziraat mektebi tarafından alât-ı ziraiye nümûneleri teşhir edilecek, hafriyat tecrübeleri yapılacaktır. *[İleri, (4 şubat 1923), s. 4. Soncümle: Akşam (3 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 136]

İzmir : (A.A.) – ...Kongre binası altında alât-ı ziraiyeye mahsus olmak üzere ayrı bir meşher tertip edilmiştir. Her gün sabahtan akşama kadar İktisat Kongresi nümûne meşheri erkek ve kadın pekçok zevat ve halk tarafından ziyaret olunmaktadır. *[Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s. 3; Tan, (20 şubat 1923), s. 3.]*

[No. 137]

Ankara : 23 şubat (hususi muhabirimizden) – İzmir'deki İktisat Sergisine eşya tevdii ile iştirak edenlere Kongre'de madalyalar ve diplomalar itası takarrür etmiştir. Hakkı *[Vakit, 24 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 138]

İktisat vekili Mahmut Esat bey'in beyanatına göre İzmir'de asıl meşher gelecek sene vücude getirilecektir. Şimdilik İzmir'deki ufak mikyasta ibtidaî ve tecrübevî bir nümûne sergisidir. *[Vakit, (24 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 139]

İzmir : 21 (A.A.) – Türk san'atkârlarından meşhur hattat Hasan bey meşherde teşhir ettiği âsardan gayet nadide ve kıymetli üç adet işlemeli tabağı Gazi Paşa hazretlerine hediye etmiştir *[İleri, (24 şubat 1339), s. 2.]*

[No. 140]

İktisat Kongresindeki «İktisat Sergisi»

İzmir : 16 şubat

Muhabir-i mahsusumuzun mektubudur: İktisat Kongresinin in'ikad edildiği bina dahilinde vücude getirilen Türkiye Büyük İktisat Sergisi geçen perşembe gününden beri erbab-ı ziyaret ve temaşaya karşı pişade bulunmaktadır.

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye dahilinde bulunan erbab-ı ziraat ve sanayiin kısm-ı azamı burada teşhir olunmak üzere mahsulât ve mamûlatlarından birer nümûne göndermeğe veyahut bizzat getirmeğe muvaffak olamamış bulundukları halde, uzak ve yakın vilâyetlerimizle köy ve kasabalarımızdan gönderilen emtia ve eşya nümûneleri sergi pavyonlarının kâffesini de kâfi derecede doldurmuştur diyebilirim.

Memleketimizde henüz ilk defa açılan bu sergide gördüğüm asar-ı mükemmeliyet hakikaten her türlü tahmin ve tasavvurun fevkindedir. Binaenaleyh her türlü medh-ü sitayişe şayandır.

Avrupa'nın mütemeddin, sanayii fevkalâde müterakki memleketlerinde yapılan sergilerle bizim ilk defa olarak vücûde getirebildiğimiz şu millî sergimizi mukayese edecek olursak gerçi tanzim ve mükemmeliyetçe onlara mütefavvıktır diyemeyiz. Lâkin her halde onlardan da aşağı kaldığını kimse iddia edemez.

Esasen İktisat Kongresinin toplanmasındaki, İktisat Sergisinin açılmasındaki başlıca maksat memleketimizdeki erbab-ı ziraat ve sanayii, tüccar ve esnafı yekdiğerine tanıtmak olduğuna göre, bu maksat sergi ile ma-ziyade temin edilebilmiştir.

Bunu millet ve memleketimiz için büyük birmedar-ı fahr-ü şeref addederim.

Bundan üç dört gün evveline gelinceye kadar henüz ortada kuru ve çıplak sahalardan başka bir şey yok iken bütün tertibat ve tezyinatın ve derece-i mükemmelede irsamını temin hususunda Komisyon heyetinin gösterdikleri hummalı gayret ve fâaliyeti takdir ve tahsin ile gör[mek] cidden büyük bir kadirşinaslık olur. Bazı sanayi erbabı masnuatlarını teşhir için işgâl eyledikleri aksamı o kadar şık ve... tarzda tertip eylemişlerdir ki bunları seyrederken insanın, karşılarında bir hiss-i hayret ve meftuniyet duymaması kabil olamazdı. O anda serginin bazı aksamının fotoğrafla resimlerini almak fikrine düştüm ve bir kaç yere başvurarak bir arkadaşımı iknaa muvaffak oldum. Fakat fotoğraf makinesi ile bir iki saat sonra tekrar müracaat ettiğimiz zaman Sergi heyet-i tertibiyesinden bir zat bu babdaki müsaadenin ondan itibaren ref edildiğini esefle bildirdi. Sebebini sordum. «Biz bu kadar masraf yaptık, bu masrafın altından kalkmak için suret-i mahsusada bir albüm ve kart postal tabbederek münasip bir ücret mukabilinde satmağa karar verdik» dedi. Bu fikir onlarca şayan-ı kabul idi. Fakat dün bazı gazeteci arkadaşların ve erbab-ı merakın resim aldıklarını işitmiş olduğundan bu zata makam-ı itirazda bunu bildirdim. Elyevm tab ve neşrin zamana tevakkuf ettiğini, halbuki bir gazeteci için hadiseyi zamanında mensup olduğu gazeteye bildirmenin dest-i ehemmiyetini söyledim. İtirazatımın hiçbir tesiri olmadı. Mateessüf Kongreye ve sergiye ait bütün resimlerin yakında elinize geçeceğini ümit ederim. Bunu sizin için behemahâl temine çalışacağım.

Levent Şahverdi Arşivi

Sergide en ziyade umumun nazar-ı takdiri ve tahsisini selbeden Isparta, Kula, Gördes, Uşak, seccade halıları ile yerli mensucat ve ipekli ve iplik dokumalarımız olmuştur.

Derece-i saniyede bazı erbab-ı sanayinin masnuatlarını takdirata mazhar olmuştur. Bunları her pavyonun tarz-ı tertibine göre bervech-i âti sıra ile yazıyorum.

(i)

1. Ömer Muharrem sabunları, somaki mermer taklidi sütünları ve sütun başlıkları sabundan mamûl olmak üzere gayet zarif bir şekilde modeli tertip etmiş ve etrafını dallı çiçekler ve resimlerle süslemiştir.

2. Merkezi İzmir'de Beyler sokağının 11 numarada kâin olan mevadd-ı kimyeviye ve alât-ı tâtiriye dâr-üs sınaaları mamûlatından olan fabrika, atelye, hastane ve ecza depolarına mahsus bilumum alât-ı tâtiriye ve imbik. (Doktor Memduh sistemi) nümûneleri, zeytinyağı tecrübe kutuları, mevadd-ı kimyeviden çamaşır sodası, gemici katranı, ispirto istihsâline mahsus alât ve müstahzarat, sinema kordelaları yapıştırmak için hususi terkiple (filmin mahlûlü), muhtelif renkte tampon mürekkepleri teşhir edilmiştir.

3. Süleyman Ferid Müstahzaratı sekiz çeşitte yerli kolonyalar, Ferid kuvvet şurubu, Ferid kudret hapları, diş tozu, krem Ferid vs.

4. İzmir Eski Mahkeme civarında Helvacı Mehmet Şükrü efendi'nin mamulâtından helva nümûneleri.

5. Murat Naci ve Hasan Tahsin efendilerin İzmir - Kömürcüler çarşısındaki Türk Makarna Fabrikası mamûlâtı.

6. Kerestecizade Mehmet Sabri ve Rüştü biraderlerin mamulâtından musaffa tıp pamuğu (koton idrofil).

7. Kuşadasından Ali Rıza efendi'nin çekirdeksiz üzümünden mamûl helvası.

8. İzmir Hisar Camii civarında Dâr-ül Fünûn mezunlarından Şakirzade Ahmet bey'in (Büyük Millet Boyahanesi) mamûlâtı.

9. İzmir'de Nafiz Mustafa bey'in «Zafer-i Millî» sıgara kâğıdı.

10. İzmir'de Abdülkadir efendi'nin «Semere-i Sebat İtriyat Kolonyası İmalâthanesi» nümûneleri.

11. İzmir Irgat Pazar'ında Mehmet Sırrı ve Şeriki İmalâthanesinin fanila nümûneleri.

12. Aydınlı Hafız Ahmet efendi'nin Sabun Fabrikası mamulâtı.

Levent Şahverdi Arşivi

13. İzmir'de Manisa Pazarı sahibi Hafız Ali efendi'nin çekirdeksiz üzüm, bal ve şekerden mamûl tahin helvaları.

14. Türkiye Tütünleri İdare-i İnhisariyesinin İzmir'deki fabrikası mamulâtından olan üç nevi tütün ve beş nevi sıgara ile bilhassa Kongre münasebetiyle çıkardığı yeni sıgaralar.

15. Birinci Kolordu Debbağhanesi mamulaâtı.

16. Kula'da Çolakzadeler halı fabrikası mamûlâtından olan Yürük ve Belucistan taklitleri seccade ve halılar.

17. İzmir'de Sadrettin bey'in «Şark Saraçhanesi» mamulâtı.

18. Aydın'ın Köşk nahiyesinden Ahmet ağa'nın yetiştirdiği tütün, şam fıstığı, incir ve üzüm nümûneleri.

19. Konya'nın Tefti [?] kazası mamulâtından yün kuşak ve halı nümûneleri.

20. Niğde'nin üzüm ve mamulâtı nümûneleri.

21. İzmir'de Kulalı Hamit ve biraderi efendilerin Darağacı mevkiinde kâin ipek tarama fabrikası mamulâtından halı nescine mahsus yün ve ... ipliği nümûneleri.

22. Demirci kazası, mamulâtından kıl torba. Demirci'den çıkan sarı kükürt, siyah kükürt, petrol gazı madeni nümûneleri ve Gülenler halısı ile Demirci'de yetişen tütün nümûneleri.

23. Konya Millî Mensucat Şirketi mamulâtından siyah nakışlı beyaz keçe ve altı nevi kumaş ve halı.

24. Konya'nın Seyitli kazası mahsulâtından yapağı, beyaz tiftik, sarı tiftik ve her nevi hububat nümûneleri.

25. [Kütahya ?] halı seccade ve kilimleri.

26. İstanbul'da kâin Feshane Fabrikası mamulâtından olan kumaşlar.

27. İzmir'de debbağ Şevket ve mahdumu Muammer, şerikleri Hacı Tahsinzâde Mehmet ve mahdumları fabrikası mamulâtından olan kösele nümûneleri.

28. İzmir'de Ahmet Fuat efendi'nin (Anadolu Saraçhanesi) yerli mamulâtı.

29. Manisalı İsmail Hakkı efendi'nin mamulât-ı ehliyesi.

Levent Şahverdi Arşivi

30. İzmir'de çocuk ayakkabıları imalâthane sahibi Hafız Hüseyin Avni efendi'nin yekpare ayakkabı nümûnesi.

31. İzmir'de Keçeçilerde Dikici Mehmet efendi'nin dikiciliğe müteallik işleri nümûnesi.

32. İzmir'de Ali Rıza efendi'nin Şems-i Akik kundura imalâthanesi nümûneleri.

33. İzmir'de Ahmet Nuri efendi'nin 19 Eylül Kundura İmalâthanesi mamulâtının nümûneleri.

34. İzmir'de debbağ Hacı Mehmet Efendi Mahdumları Fabrikası mamulâtından yerli tokmaklı saraç köseleleri ve renkli usgar glâse, usgar vidala derileri nümûneleri.

35. İzmir'de Selânik Sanayi Mektebi mezunlarından Giritli Salih Zeki usta'nın imalkârdesi olan «Zafer» pulluğu.

36. Kirmasti kazası debbağhaneleri mamulâtı.

37. Rençper Mücahide Ayşe çavuşun yetiştirdiği mahsulât-ı arziye nümûneleri.

38. Karacabey mahsulât-ı arziyesi, (İpek kozası ve tütün nümûneleri de vardır.)

39. Kula kazası namına zeytinyağı, zeytin tanesi, razaki ve çekirdeksiz üzümler, tütün ve palamut mahsulâtı nümûneleri.

40. Adana'da Bosnalı Salih Asım efendilerin fabrikası mamulâtından dakik nümûneleri.

41. Adana Vilâyeti namına zürrâdan Debbağzâde Ragıp bey'in yetiştirdiği şeker kamışı, portakal, pamuk kozası, sarı ve beyaz pamuk nümûneleri.

42. Adana'nın Karataş Dalyanı Müdürü Hasan Saim, Esat Rauf ve Mustafa Mehmet efendiler ve şürekâsının mahsulâtından balık yumurtaları.

43. Mersin İdadîsi talebesinden müteşekkil bir 20.000 para sermayeli Çocuk Bankası Müdüriyeti Ticarethanesinin çıkardığı üzüm reçeli, limon reçeli, lokum ve şekerlemeler. (Bunları muhtevi kutuların üzerine ilsak edilmiş etiketlerde «bizim işimiz» cümlesi muharrerdir).

44. İzmir'li Ali Rıza efendi'nin saraçlığa ait mamulâtından olan eğer ve saire, ve futbol topları nümûneleri.

45. Foça-i cedid mahsulâtından zeytin tanesi, zeytinyağı, siyah üzüm nümûneleri.

46. Fethiye kazası namına palamut ve krom madeni nümûneleri.

Levent Şahverdi Arşivi

47. Gelibolu livasına mülhak Eceabat (Açabat) nahiyesinde yetiştirilen pamuk, tütün, sisam ve hububat nümûneleri.

48. Gelibolu'da yetiştirilen hububat nümûneleri.

49. Gelibolu'ya mülhak Şarköy'de yetiştirilen ipek kozası ve hububat nümûneleri.

50. Keşan tütünleri ile bilumum hububat nümûneleri.

51. Keşan'da çıkan kösele taşı, bina taşı ve taşkömürü madenleri nümûneleri.

52. Gelibolu'ya mülhak Orşa nahiyesinde çıkarılan kiremit ve tuğla nümûneleri.

53. Bandırma'lı Manyasi Çiftliği mahsulâtından tütün, mısır, kumdarı, nohut, börklüce fasulya, arpa, buğday ve şeker pancarı nümûneleri (Şeker pancarının nümûnelik bir parçası takriben üç kiye sıkletinde ve bir insan kafası cesametindedir. Üzerindeki etikette bundan daha büyükleri olduğu yazılıyor.)

54. Gönen mahsulâtından ipek kozası, 1339 senesi mahsulü tütün (fevkalâde nefistir), arpa, buğday, mısır nümûnelmeri.

55. Seferi Hisar zeytinyağı nümûnesi.

56. Garbi Karaağaç kazasına mülhak Kızıl Hisar'ın beyaz ve siyah renkte dokumaları ile şal taklidi, tarak, çakı mamulâtı ve mahsulât-ı arziyesi nümûneleri.

57. Kırkağaç kazasında yetişen kök boya, pamuk, pamuk çekirdeği, kavun, sızma balı, gömeç balı, üzümden mamûl köfte, mazı ve sair mahsulâtı nümûneleri.

58. Çanakkale'ye mülhak Ezine ve Biga hububat ve mahsulât-ı arziyesi. (Bilhassa Biga'nın yaprak tütünleri pek enfestir.)

59. Milas debbağhanelerinde çıkarılan deri nümûneleri.

60. Bayındır kazasının Çirbi gölü mahsulâtından pamuk ve tütün vesaire nümûneleri.

61. Milâs'ta terzizâde Zeki efendi'nin sabun fabrikası mamulâtından (millî) damgalı sabunlar.

62. Milâs namına zeytinyağı, tütün ve hububat nümûneleri.

63. Milâs'ta Tâlibindaki Biraderleri Fabrikası mamûlatından sabun nümûneleri.

64. İzmir'de Taşçılar'da saraç Plevneli Dağlı İbrahim Hilmi efendi'nin mamulâtı nümûneleri.

Levent Şahverdi Arşivi

65. Menemen mamulâtından kilim, hakipa, şayak, ..., tütün ve hububat nümûneleri.

66. Ödemiş İp Fabrikaları mamulâtından üçyüzlük ve beşyüzlük urgan ve süpürge nümûneleri.

67. Ödemiş'in penbezar dokumaları, ipekleri, ipek dokumaları, kısmen ipekli olan dokumaları ve Ödemiş yapağhanesi mamulâtı.

68. Ödemiş'in kavunu, kestane, incir, karpuz gibi mahsulât nümûneleri.

69. Ödemişte çıkan antimuan cevheri madenleri nümûneleri...

70. Ödemiş mamulâtından dikilmiş taranmış [sedir?] nümûnesi.

71. Türk tayyareciliğinin geçirdiği safha-i vaki hakkında bir fikr-i icmal husulüne hadim şekiller, dallar, haritalar ve resimler İzmir yangını, binalarımızın makinelerimizle havadan alınmış fotoğrafları, Fransa, Amerika, Almanya, İngiltere ve seyyahat-ı havayileri hakkında malûmat-ı mücmeleyi havi levhalar, Türkiye'de tesis olunacak herhangi bir havaî posta hattının varidat ve masarifat-ı muhammenesini irae eden cetveller, Avrupa şebekât-ı havaiyesini musavver haritalar, Avrupa'nın şimendüfer hututunu musavver diğer harita, Türkiye Askerî Tayyare Fabrikasının bazı menazırını musavver fotoğraflar.

72. Türk sanatkârları tarafından mâmûl mobilya nümûneleri.

73. İzmir'de tüccardan Balcızâde Hakkı Mekin bey'in fevkalâde zarif surette tezyin edilmiş olan peynir sergisi.

74. Uluborlu seccadeleri ile mahsulât-ı arziyesi debbağhaneleri ve mamulâtından deri ve dökmeciliğe ait baston, hançer nümûneleri.

75. Mamüretül Aziz vilâyetinden İktisat Kongresine sanayi murahhası olarak şehrimize gelen Arapkirli Hacı Mehmet efendi tarafından gayet masnû bir tarzda muharrer el yazması levha. (Levhada herbiri başka tarzda yazılmış on dört türlü besmele-i şerif ve her yazının içinde ayrıca birer ayet-i kerime vardır.)

76. İzmir'de Ali Haydar bey mürettip hakkâklığına ait malzeme ile şapigrofi makinesi nümûnesi.

77. İzmir'de muktedir san'atkârlarımızdan ressam Hamit Nazmi bey'in tersim eylediği muhtelif yağlı ve sulu boya resim levhaları.

78. Kezâlik İzmir'de bulunan muktedir san'atkârlarımızdan ressam Hüsnü Ziya bey tarafından tersim edilen yağlı ve sulu boya resim levhaları.

Levent Şahverdi Arşivi

79. İzmir'de Filibeli Cemilbeyzâde Ferid bey ve şûrekası fabrikasının çıkardığı un nümûneleri.

80. İzmir'de bulunan Konya'lı Muammer Süleyman bey'in tersim eylediği bina modeli.

81. İzmir Palamut tüccarlarından Gömelezzâde İbrahim efendi'nin kendi mahsulâtından olan palamut nümûneleri. *[Akşam, (26 şubat 1923), s. 3.]*

(ii)

— İzmir Mekteb-i Sanayi mamulâtından olan gayet zarif ve nefis mobilyalar ile mefruşat-ı beytiye meşheri.

— İzmir'de tüccardan Balcızâde Hakkı bey'in incir sergisi.

— Uluborlu sancağı debbağhanesinin çıkardığı muhtelif deri nümûneleri, erbab-ı sanayi tarafından imal edilen dokumacılığa müteallik alât ve esliha nümûneleri.

— Sudi Kütüphanesi İzmir Şubesi sahibi Haydar bey'in kitapçılığa ve fotoğrafçılığa ait sergisi.

— İzmir'de Aydın İncir Mütahsilleri Kooperatif Şirketinin incir sergisi.

— İzmir'de heykeltraş Mehmet Rıfat ve dökmeci Hamit efendiler tarafından Orhaneli civarında hasıl olan madenî topraktan yapılan heykel nümûneleri ve «Rıfat leke sabunu» nümûneleri

— Adapazarı'nda Hacı Mustafa efendi tarafından yapılan patates unu nümûnesi.

— İzmir'de İhracat ve İthalât Türk Anonim Şirketi meşheri.

— Aydın'ın penbezar dokumaları, ipekli mensucat, peştemalı ve ipekli ibrişim, saat, para ve mühür keseleri, pamuk kozası «sabuniye» tabir olunan aydın havlusu, kaymak yağı ve sair mahsulât-ı arziye nümûnesi. Bu sergi Cebbazzâde Necati bey tarafından tertip edilmiştir.

— İzmir'de Yavuz Kütüphanesi tarafından kitapçılığa, kağıtçılığa ve fotoğrafçılığa müteallik sergi.

— İzmir'de sigara kâğıtçı Mehmet Celalettin bey tarafından tertip ve imâl edilen muhtelif sigara kâğıtları nümûneleri.

— İzmir'de keresteci Cihan bey'in kereste nümûneleri.

Levent Şahverdi Arşivi

— İzmir'de Bosnalı Osman efendinin Karaburun mamulâtından zeytinyağı, tütün ve üzüm nümûneleri.

— Bolvadin mahsulâtından her nevi hububat, tiftik, afyon ve mamulâtından yün çorap vesaire.

— Afyon Karahisar sancağına mülhak Aziziye'de neşçolunan seccade ile mahsulâtından mazı, palamut, haşhaş, tohumu, çıra, num, hububat nümûneleri.

— İzmir'de tüccardan Moralızâde Ahmet bey ve Mahdumları ticarethanesinin vekil-i umumisi bulunduğu Kütahya Şark Çini Fabrikası mamulâtından gayet zarif yüzlerce çeşitte tabak, tepsi, yazı takımı, sürahi, vazo, çiçek saksısı, çay ve kahve fincanları vesaire nümûnelerinden mürekkep meşher. Bunlar arasında bulunan Kütahya Çini Fabrikası mamulâtından inşaatta kullanılan duvar tezyinatı bilhassa zikre şayandır.

— İstanbul'da Derviş Paşa semtinde... kâin Dağıstanlı Hacı Halil bey'in abani fabrikası mamulâtından muhtelif ipekli abani nümûneleri.

— Gazi Ayıntap mamulâtından dokuma, şal taklidi ve kırmızı, siyah, sarı ve vişne çürüğü renginde misk sabunu ve muhsalât-ı arziye nümûneleri.

— Afyon Karahisar mamulâtından demirciliğe, saraçlığa, kunduracılığa, keçeciliğe müteallik nümûneler.

— Fransa mamulâtından kuyulardan su çekmeğe mahsus J. Karmay fabrikası mamulâtından makine ve muhtelif egeler.

— Fransa'da Kuryevra'da kâin fabrika mamulâtından motor vesaire âletleri ve on saatta bir kilo sarf eden benzinle teshin olunur yemek ocakları ve saire.

— İzmir'de Kestane Pazarında kunduracılara mahsus bilumum alât ve edavat âmili eğeci ve işçi Mehmet Hilmi ve Mustafa Raif efendinin imâlkârdeleri nümûneleri.

— Kadıköy Sanayi Komandit şirketinin meşhur-u âlem [...] olan gayet nefis Kadıköy mensucat meşheri.

— Boldan mensucat-ı dahiliye nümûneleri.

— İzmir'de Şadırvan altında sandıkçı Hüsnü tarafından imâl edilen sandık nümûneleri.

— İzmir'de Hacı Yavaşzâde biraderleri mensucat-ı dahiliye sergisi.

— Eskişehir'de Karakeçili Aşiret Reisi Hacı Beyzâde Mehmet Emin bey fabrikası tarafından imâl edilen sırf tiftikten mamûl seccade, hakipa ve kuşak, beyaz meşe çalısının kozalağından çıkarılmadan suni renginde bel kuşağı ve sarık nümûneleri.

Levent Şahverdi Arşivi

— Hereke mipekli ve yünlü mensucat ve mamulâtından ceviz üzerine işleme sandalya nümûneleri.

— Isparta'da Hafız Ali Rıza fabrikasında neşçedilmiş, fevkalâde zarif ve elli liralık kaimeyi bütün eşkâl ve elvanile musavver seccade nümûneleri.

— Isparta'da İmamzâde Mehmet Tahir bey fabrikasında nesçettirilmiş fevkalâde nazar-rüba Isparta halıları nümûneleri.

— Kula'da Çolakzâde Halı Fabrikası mamulâtından Belucistan ve Yürük taklidi seccade nümûneleri.

— İzmir'de Ispartalı Hafız Ali efendi tarafından imâl edilen Isparta sigara kâğıtlarından yapılmış zarif bir bina modeli.

— İzmir'de fotoğrafçı Eyüp Sabri bey imâlkârdesi olan alât nümûneleri.

— Tire'nin bulumum mamulât, masnuat ve mahsulâtından mürekkep zarif ve meşber.

— Hereke Fabrikasının bilumum mamulât nümûnelerinden mürekkep bir meşher.

— Isparta'da gülyağı fabrikatörü Derelizâde Ali Rıza efendinin Isparta mamulâtı nümûneleri.

— Amasya sancağına mülhak Merzifon kazası mamulât-ı nesciyesinden Ahmet Hamdi efendi tarafından teşhir edilen hamamlık kadın peştemalları, şitazi, donluk ve entarilik ipekli ve ipek alacaları nümûneleri.

— Merzifon'un «kadın yüreği» tabir olunan mamulât-ı nesciyesi, Amasya bamyası, Amasya mahsulât-ı arziyesi nümûneleri.

— Bilcümle imalâtı ile el eğirmek ve bükülmek ve nescedilmek suretiyle meydana getirilmiş, Amasya mancınığından çekilmiş, ipekten mamûl yekpare yatak çarşafı ve mensucat-ı sairesi nümûneleri.

— İzmir'de Tahtakale'de tornacı Giritli Ahmet ve mahdumu efendiler tarafından meydana getirilen tornacılığa ait mamulât nümûneleri.

— Manisa mahsulât-ı ziraiyesi ve mahsulâtı nümûneleri.

— İzmir'de kehrübacı Mehmet Hasip ve mahdumu Ali Besim efendiler tarafından işlenen gayet nazar rüb'a sigara ağızlıkları ve mümaileyh tarafından ihtira edilen dişçilere ait kauçuk kazanı. Mehmet Hasip efendi incimad etmiş incileri delen bir nevî âlet daha ihtira ile bunu da teşhir etmiştir. Malûm olduğu üzere inciler esna-i saydında taze iken hemen delinebilirler. İncimad ettikten sonra delinmesi gayri kabildir.

Levent Şahverdi Arşivi

— Sındırgı yününden ve boyası Türk mamulâtından olup Sındırgı'da neşredilmiş seccade ve hakipâ nümûneleri.

— İstanbul'da Erzincanî Hafız Ali ve biraderi Hamdi efendilerin çimento fabrikalarında ihzar edilen çimento nümûneleri.

— Siirt mamulâtından perdelik, yastık yüzü, yün kuşak ve seccade nümûneleri.

— İstanbul'da Üsküdar'da Gümüşhaneli Fevzi efendi'nin Çil Horoz Hayvanat Pazarında yetiştirdiği hayvanat-ı ehliye nümûneleri.

— İstanbul'da Katırcılarda –Milli Türk Ticaret Birliği– Küçük Osman usta tarafından mamûl baskül, kahve değirmeni, terazi nümûneleri.

— İstanbul'da Mollataşı Caddesinde Mektep sokağında Ziya Koyuncu ve şürekâsı fabrikası mamulâtı nümûneleri.

— İstanbul'da Necat Mehmet Kahraman Manifatura ticarethanesi meşheri.

— İstanbul Galata'da kolonyacı Hasan Şevki ve şürekası müstahzarat-ı dahiliye nümûneleri.

— Üsküdar Şilesi mamulâtı nümûneleri.

— Çapa markalı müstahzarat nümûneleri.

— Amsterdam'da kâin Türk müteşebbislerinden Mehmet Ali bey'in sigara fabrikası mamulâtı nümûneleri.

— İstanbul'da mütekaidin-i bahrîyeden aza-i sun'iye ve fennî korse ve kasık bağı âmil ve mütehassısı binbaşı Hasan Rıza bey'in imâlkârdesi olan sun'i el ayak kalıpları.

— Marmara Adalar denizi mıntaka-i ziraiyesi nümûne bahçesi mahsulâtından çiçekler, tohumluklar nümûneleri. Mümaünileyhin nümûne bahçesi İzmir'in Bornova nahiyesi civarında Mersinli karyesindedir.

— İstanbul'da ve İzmir'de Salih Zeki bey tarafından neşredilen Ziraat Gazetisi koleksiyonları.

— İzmir'de makineler tamircisi tornacı Ahmet Halil efendi tarafından imal edilen kol değirmenleri, kravat iğneleri ve... gazocaklarına mahsus... tepelik ve kolonya şişelerine mahsus damlalık ve muhtelif top ve kolluklu çantalarına mahsus kilit nümûneleri.

— Kibar Ali sigara kâğıdı nümûneleri.

— İzmir'de Odunpazarı'nda telgrafçı ve elektrikçi Tevfik ve Hüsnü biraderlerin muhtelif fabrikalar mamulâtı nümûnelerinden mürekkep meşheri. *[Akşam, (28 şubat 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BÖLÜM 3

1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN AÇILIŞI VE YAPTIĞI ÇALIŞMALAR

I. KONGRE PROGRAMI

[No. 141]

İzmir: 15 (A.A.) —... Kongre Heyet-i Faâlesi tarafından neşrolunan programa nazaran evvelâ şehir namına Belediye mümessili söz söyleyecəktir. Badehû Paşa hazretleri Kongre'yi küşad ve nutk-u iftitahiyi irad buyuracak, müteakiben İktisat Vekili irad-ı nutk edecektir. Kongre encümenlere tefrik ve bu encümenler tarafından tanzim kılınan muhtıra Heyet-i Umumiyece tetkik ve ârâya vaz edildikten sonra, murahhaslar tarafından Heyet-i Umumiyeye verilecek takrirleri müzakere için son bir gün tahsis olunacaktır. Kongre ictimaa hitam vermezden evvel her Gruptan birer kişi olmak üzere bir sene için dört kişilik bir heyet intihap edecek ve işbu heyet Kongre müzakeratını ve muhtıralarını Hükûmete tevdi ve takip ile ikinci kongrenin ictimaına kadar birinci Kongre'de ittihaz olunarak teşebbüs-ü şahsi ile yapılacak olan işleri intaca çalışacaktır... [*Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s.3; Tan, (16 şubat 1923), s.2; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s.1; Tanin, (16 şubat 1339), s.2; İleri, (16 şubat 1339), s.3; Akşam, (16 şubat 1923), s.1; İkdam, (16 şubat 1923), s.1.*]

Levent Şahverdi Arşivi

II. KONGRE'DE GRUPLARA AYRILAN YERLER

[No. 142]

İzmir: 15 (A.A.) —... Kongre'de sağ cenah tüccarlara, sol cenah ameleye, merkez çiftçilere tefrik edilmiş ve çiftçilerle amele arası sanayi murahhaslarına verilmiştir... [*Hâkimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s.3; Tan, (16 şubat 1923), s.2; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s.1; Tanin, (16 şubat 1339), s.2; İleri, (16 şubat 1339), s.3; Akşam, (16 şubat 1923), s.1; İkdam, (16 şubat 1923), s.1.*]

III. KONGRE'DE ELE ALINACAK SORUNLAR

[No. 143]

İzmir İktisat Kongresi dün küşad ederek müzakerata başlamıştır. Kongre'de tetkik edilecek başlıca mesail hakkında Ankara gazeteleri şu malûmatı veriyorlar:

Nafia meselesi — Şoseler, demiryolları, limanlar ve iskeleler hakkındaki ihtiyaçlar nelerdir? Araba, otomobil gibi vesait-i nakliyenin süratle çoğaltılması için ne gibi teshilâta lüzum vardır? Bu inşaat şirketleri, araba imalâthaneleri ve otomobil işleten kimse ve şahıslar için ne gibi muafiyet ve müsaadata ihtiyaç vardır. Ecnebi sermayeleri, devlet sermayesi bu işlerde ne şekilde kullanılabilir? Gerek ferden hareket eden olsun, gerek şirket halinde çalışan bulunsun, nakliyat teşebbüslerinde bulunanlara ne tarzda kredi verilmelidir? Gemi işletenlere ne gibi teshilât gösterilmelidir? Gemi inşa edenlerin muafiyatı neler olmalıdır? Milli seyrisefain şirketleri temin-i rekabet için elyevm nelere muhtaçdırlar? Türk gemiciliğinin ne gibi bir kredi teşkilâtına ihtiyacı vardır?

Bankalar — Bankalarımızın işlemesinde mahzurlu nukat var mıdır? Bu mahzurlar hangi tedbirlerle izale olunabilir? Banka hukukiyatımız ne suretle tedvin olunmalıdır. Bankaların faiz siyasetleri ne tarzda muhtac-ı tadildir? Borsaların ıslahı neye mütevakkıftır? Borsa kanunları ne yolda tedvin olunmalıdır.

Şirket — Bugüne kadar memleketimizde pek çok şirketler teessüs etti. Fakat bunların birçokları infisah eyledi. Niçin şirketler payidar olamıyor? Şirketler hukukiyatı mevcut halile noksan mıdır? Bu babda ne gibi yeni kanunlara ihtiyaç vardır? Kooperatif şirketler neden süratle çoğalmıyor? Kooperatif kanununun esasları ne olmalıdır? Kredi usulüle yapılan muamelât-ı iktisadiye ve şirketlerce yapılan iktisadî faaliyetler Devletçe ne derecede ve ne şekilde himaye olunmalıdır?

Levent Şahverdi Arşivi

Amelenin vaziyeti — Amele hukukiyatımız pek mahduttur. Ücret, yevmiye maaş mukavelesine müteallik yapılacak kanunun esasları ne tarzda olmalıdır? Amele ikametgâhları ve ameleye içtimaî yardım için ne gibi kanunlara ihtiyaç vardır? Amele sendikaları ve amele cemiyetleri ne şekilde, nasıl teşekkül etmelidir? Elyevm mer'i olan Tatili-i Eşgal Kanunu muhtac-ı tadil midir? Amele için ayrıca bir ictima kanunu lâzım mıdır? Ve hutut-u esasiyesi nedir? Amelenin vaziyet-i iktisadiyelerini ıslah için hangi çareler en müfid olabilirler? Amele meslek teşkilâtları ve amele birlik teşkilâtları ne suretle vücude getirilmelidir. Alil olan ameleye nasıl yardım etmeli? Amelenin vefatında tedfin masarifi nereden temin olunmalı? Amele evlâtlarına ne yolda bakmalı, gerek irfanen ve gerek ictimaen yükselişleri nasıl temin kılınmalıdır?

Gümrük sistemi — Gümrük sisteminde noksanlar var mıdır? Ne gibi mevad daha ziyade muhtac-ı himayedir? Neler serbest bırakılmalıdır? Sanayi ve ziraatın terakkisine engel olan tedbirsizlikler var mıdır? Gümrük muamelâtı ve merasimi güç müdür? Daha kolay nasıl olabilir? Gümrüklerde kullanılan vahid-i kiyasiler muhtac-ı tebdil midir? İktisadî tedrisat meselesi ne yolda idare ve sevk edilmelidir? Ziraat mektepleri muhtac-ı ıslah mıdır? Ve yeniden ziraat mekteplerine lüzum var mıdır? Tedrisat yalnız amelî mi olmalıdır? Avrupa'dan mütehassıslar celbine mecburiyet var mıdır? Sanayi mektepleri idare-i hususiyelerde mi bırakılmalıdır? Tedrisat yalnız ameliyathanelerde mi cereyan etmelidir? Her mektebin bir fabrikası olmalı mıdır? Ve mektep hariçten sipariş kabul etmeli midir? Talebe leylî mi olmalıdır? Neharî olarak daha çok talebenin temin-i tedrisi mümkün [müdür]? Ticaret mektepleri nerelerde açılmalıdır? Ticaret mektebine girmek için bir sene hariçte bir ticarethanede çalışmak şart-ı duhul olarak kabul olunmalı mıdır? Tedrisat kaç sene olmalıdır? Kaç nevi ticaret mektebine [ihtiyaç] vardır? Nerelerde ticaret mektepleri açılmalıdır? Talebe idâdînin kaçıncı sınıfından sonra mektebe kabul edilmelidir? Orman mektebi ne yolda muhtac-ı ıslahtır? Memleketimizde mefkud bulunan fennî amenajman mütehassısları nasıl yetiştirilmelidir? Müteaddit yerlerde orman mekteplerine ihtiyaç var mıdır ve tedrisat hangi esasat-ı ameliye üzerine icra edilmelidir? Memleketimizde bir maden mektebi yoktur. Böyle bir mektebin tesisine lüzum var mıdır ve nerede açılmalıdır? Bir madenin yanında açarak bu madenin mektepçe işletilmesi ile mi temin-i mevcudiyet eylemelidir? Yoksa bütçesi devletçe, idare-i hususiyelerce ayrıca mı tesbit olunmalıdır?

Avrupada tahsil — Ziraat sanayi ticaret, orman ve maden sahalarında âli tahsil ve mütehassıslığını temin eylemek üzere Avrupa'ya ne miktar gençler gönderilmelidir? İdare-i hususiyeden ne kadar, muvazene-i umumiyeden ne kadar bulundurulmalıdır? Dâr-ül Fünûnda İktisat Fakültesi Hukuk Fakültesinden ayrılmalı mıdır? Bu takdirde

Levent Şahverdi Arşivi

başlı başına bir fakülte olacak olan iktisat şubesi hangi esaslara binaen tedrisatta bulunmalıdır? Yalnız memleket ihtiyaçlarını düşünerek mi programlar tesis olunmalı, yoksa alel ıtlak ilmî bir gaye ile mi programları vaz eylemelidir? Ziraî, sınaî, ticarî, orman ve maden mektepleri ile Dâr-ül Fünûnumuza amelî ve nazarî iktisat sahalarında tedrisat ve tatbikatta bulunmak üzere Avrupa'dan muallim celp edilmeli midir? [*Vakit, (18 şubat 1923), s.2.*]

IV. ZİYAFET, MEVLİD, TEBRİK VE TEŞEKKÜR

1. Ziyafet

[No. 144]

İzmir: 15 (A.A.) — Bugün öğleden evvel saat onbuçukta İzmir Belediyesi tarafından İktisat Kongresine gelen murahhaslara Kongre binasında bir ziyafet verilecektir... [*Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s.3; Tan, (16 şubat 1923), s.2; Tanin, (16 şubat 1339), s.2.*]

[No. 145]

İzmir: 15 (A.A.) — İzmir'e gelen murahaslara bugün Belediye tarafından Kongre binasında beşyüz kişilik bir öğle ziyafeti keşide edilmiştir. [*Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s.3; Tanin (16 şubat 1339), s.2; İleri, (16 şubat 1339), s.3; Akşam (17 şubat 1923), s.2; İkdam, (16 şubat 1923), s.1.*]

[No. 146]

İzmir: 15 (A.A.) — İzmir çiftçileri bu akşam İktisat Vekili Mahmut Esat Bey şerefine Karantina'da bir ziyafet vereceklerdir. [*Hakimiyet-i Milliye, (18 şubat 1923), s.3; Tevhid-i Efkâr, (16 şubat 1923), s.1; Tanin, (16 şubat 1339), s.2; İleri, (16 şubat 1339), s.3; İkdam, (16 şubat 1923), s.1.*]

2. Mevlid

[No. 147)

İzmir: 18 (A.A.) — Konya Ereğlisinden Hacı Dervişağazade Mustafa imzasıyla Kongre Riyasetine şu telgraf çekilmiştir:

Levent Şahverdi Arşivi

«Nâmınıza 100 lira Osmanlı Bankası vasıtasıyla gönderilmiştir. Alıp, bu günü bize gösteren, evlâdını ve çocuğunu terk ederek dini, vatanı kurtaran zabitan ve efrad-ı askeriye kardeşler ve evlâtlarımızın ruhları için Kongre esnasında mevlid-i şerif kıraat ettirilsin. Kabul buyurulması mütemennadır.» Para gelmiştir. [*Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s.3; Tan, (20 şubat 1923), s.3; Vakit, (20 şubat 1923), s.2;*]

[No. 148]

Leyle-i regaib münasebetiye şaban'ın 22 nci perşembe günü öğleden sonra saat 2'de menkıbe-i salâtpenahi kıraat ettirilecektir. Bilumum murahhas efendilerle arzu eden ihvan-ı dinin Kongre'de hazır bulunmaları zımnında Divan-ı Riyasetçe gazetelere bir ilân varakası gönderilmiştir. [*Akşam, (1 mart 1923), s.2.*]

[No. 149]

İzmir: 20 şubat (A.A.) —...

Perşembe günü öğleden sonra Kongre binası dahilinde mevlid-i şerif kıraat edilecektir. *[Vakit, (21 şubat 1923), s.2; Tanin, (21 şubat 1339), s.2; İleri, (21 şubat 1339), s.3.]*

[No. 150]

Ankara 23 şubat (hususi muhabirimizden — Bu gün mesûbatı şehitler ruhuna hediye edilmek üzere İktisat Kongresi tarafından Hisar Cami-i Şerifinde bir mevlid okutulmuştur. [*Vakit, (24 şubat 1923), s.2.*]

3. Tebrik ve Teşekkür

[No. 151]

İzmir: 20 şubat (muhabir-i mahsusumuzdan) —... Heyet-i Vekile Reisi Rauf bey Kâzım Karabekir Paşaya keşide ettiği bir telgrafta Kongrenin in'ikadını büyük bir memnuniyet ile karşıladığını ve mukarrerat-ı müfideye intizar ettiğini bildirerek muvaffakiyet temenni eylemiştir. Cemaleddin. [*İkdam, (21 şubat 1923), s.2.*]

[No. 152]

Meclisteki mühim vazifeleri dolayısıyla İzmir'de İktisat Kongresi'ne iltihak edemeyen Kongre Heyet-i Faâle azâlarından Saruhan meb'usları Reşat, Mustafa, Necati ve Ertuğrul meb'usu Osmanzade Hamde beyler Kongre Riyasetine muvaffakiyetler temennisini havi telgraflar keşide eylemişlerdir. [*Hakimiyet-i Milliye, (16 şubat 1923), s.3.*]

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 153]

Ankara: 16 şubat (hususî muhabirimizden) — Meclisteki mühim vazifelerinden ayrılamıyarak İktisat Kongresine iştirakten mahrum kalan meb'uslar bugün İzmir'e tebrik ve muvaffakiyet telgrafları çekmişlerdir. Arif. [*Vakit, (17 şubat 1923), s.3.*]

[No. 154]

İzmir: 19 — Bursa'dan 339 Senesi Sergisi namına Kongre'yi tebrik ve Sergiye iştiraki mutazammın davet telgrafı gelmiştir. [*Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s.3; Tan, (20 şubat 1923), s.3.*]

[No. 155]

İzmir: 18 (A.A.) — Tekfurdağı Ticaret ve Sanayi Odası Kongreye tebrik telgrafı keşide eylemiştir. [*Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s.3.*]

[No. 156]

Rusya, Ukrayna, Mavera-i Kafkas Şûralar Cumhuriyetleri Şark-ı Karip Ticaret-i Hariciye Mümessilliği Türkiye Büyük Millet Meclisi toprağında akdolunan birinci İktisat Kongresine temenniyat-ı halisanesini irsal eyler. Mümessillik Türk vatanının istihlâsı gayesinde elde edilen muazzam zaferin ferdasında Türkiye'nin inkişaf ve teâli-i iktisadiyesini ve Rusya ile samimi ve sıkı bir muhadenetin tesisini temenni eyler, Reis: Zolotaryof [*Vakit, (22 şubat 1923), s.2.*]

[No. 157]

İzmir: 18 (A.A.) — İstanbul Rus Ticaret Odası Reisi 'Pozitanof' İzmir Kongresi'ne şu telgrafı keşide etmiştir:

«İstanbul Rus Ticaret Odası, ilk millî Kongre'yi tebrik eder ve büyük dost Türk milletini selâmlar.» [*Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s.3; Vakit, (20 şubat 1923), s.2; Tan (20 şubat 1923), s.3.*]

[No. 158]

İzmir: 19 (A.A.) — İktisat Kongresi'nin küşadı münasebetiyle her taraftan tebrik telgrafları çekilmektedir. Bu tebrikâta cevaben Kongre Riyasetince ber vech-i âti teşekkür edilmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

«İstiklâl-i millîmizi teyid ve tahkim edecek yegâne âmilin ancak istiklâl-i iktisadiyemiz olduğunu takdir buyuran bir çok zevat ve heyet-i muhtereme tarafından Kongre'nin küşadı münasebetiyle beyan-ı tebriki mutazammın telgraflar varid olmaktadır. Bu telgrafların ifa ettiği kat'i manâ bütün Türkiye halkının halâs-ı hakikimizi iktisat cephesinin zaferinde gördüğü mealen bulunuyor. Kongre'nin meşagil-i kesiresi bunlara ayrı ayrı cevap yazmağa mani olduğundan Ajans vasıtasıyla ilânına mecburiyet hasıl olan teşekkürat-ı mahsusamızın lütfen kabulünü rica ederim. İktisat Kongresi Reisi Kâzım Karabekir.» [*Hakimiyet-i Milliye, (21 şubat 1923), s.2; Tan, (21 şubat 1923), s.2; Vakit, (21 şubat 1923), s.2; Tanin, (21 şubat 1339), s.2; Akşam, (21 şubat 1923), s.1; İleri, (21 şubat 1339), s.3; (Son iki Gazete A.A.'nın 29 şubat tarihli haberi olarak veriyorlar.)*]

V. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİNİN AÇILIŞI

[No. 159]

İzmir: 17 (A.A.) — İzmir İktisat Kongresi bugün saat onbuçukta Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin riyasetlerinde açıldı. Çiftçi tüccar, erbab-ı sanayi ve amele mümessilleri olmak üzere bini mütecaviz murahhas, beşyüzü kadın olarak üçbinden fazla samiin, rüesa-i mülkiye, erkân-ı askeriye, Azerbeycan ve Rus sefirleri ve İzmir'de bulunan ecnebi mümessilleri ve sair muteberan-ı ecanib hazırdılar. Evvelâ, Belediye namına azâdan Haydar Rüşdü bey murahhaslara kısaca bir nutukla beyan-ı hoş amedi etti. Badehû, Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretleri kürsü-i riyaseti teşrifle uzun ve pek mühim bir nutuk irad ve nihayetlerinde Kongre'nin küşad edildiğini beyan buyurdular. Paşa hazretlerinin nutukları çok yerlerinde ve defaatle sürekli suretle alkışlandı. Müteakiben, İktisat Vekili Mahmut Esat bey siyaset-i iktisadiyemize dair alkışlanan uzun bir nutuk irad etti. Ondan sonra, Paşa hazretleri umumi bir reisden maada mevcut dört grubun ayrı ayrı birer reis vekili intihap etmelerini Kongre heyetine teklif ettiler. Ve bu akşam üzeri Ankara'ya avdet mecburiyetinde olduklarından dolayı içtimaa nihayetine kadar iştirak edemiyeceklerine beyan-ı teessür eylediler. Kongre Paşa hazretlerinin tekliflerini ittifak-ı ârâ ile kabul etti. Ve müşarüleyh kürsü-i hitabeti terkederken pek sürekli surette alkışlandı. Badehû Kongre Heyet-i Faâlesi reisi Posta ve Telgraf müdür-i umumisi Sabri bey kürsüye gelerek Kongre namına Paşa hazretlerine, İktisat Vekiline ve Belediye'ye beyan-ı teşekkürat edilmesini teklif etti. Ve Azerbaycan Sefiri ile Rus Sefirinin Kongre'ye temenni-yi muvaffakiyeti mutazammın mektuplarını okudu ve bunlara teşekkürname yazılmasını teklif eyledi. Kongre bu teklifatı alkışlarla kabul etti. Bu sırada Kafkas Federasyonu mümessili İbrahim Abilof beyle Rus Sefiri Aralof Yoldaş riyaset kürsüsü önüne gelerek murahaslara beyan-ı teşekkür ettiler. kongre heyeti samiin sefirleri hara-

Levent Şahverdi Arşivi

retle karşıladılar. Aralof murahhasları selâmlarken «yaşasın Türkiye, yaşasın Türk ordusu» temenniyatında bulundu. Kongre reislerini intihap mesaisini tanzim için bugün saat üçte tekrar ictima etmek üzere saat birde celseyi tatil etti. Celsenin hitamında Belediye tarafından Kongre binası dahilinde Paşa hazretlerinin şereflerine bir ziyafet keşide edildi. Zifayette süfera ve bazı rical-i askeriye ve mülkiye hazır bulundular. Ziyafetten sonra Paşa hazretleri Kongre'nin mükemmelen tanzim edilmiş olan nümune meşherini ziyaret ve müstahsil ve sanatkârlarımıza ayrı ayrı beyan-ı takdirat eylediler. [*Hakimiyet-i Milliye, (19 şubat 1923), s.1; Tan, (19 şubat 1923), s.1; Tanin, (19 şubat 1339), s.1; İleri, (19 şubat 1923), s.2; Akşam, (19 şubat 1923), s.1.*]

[No. 160]

İzmir: 17 şubat (suret-i mahsusada gönderdiğimiz muhabirimizden) — İktisat Kongresi bugün saat on'da açılmıştır. Meclis-i Beledî azâsından ve Anadolu Gazatesi sahibi ve baş muharriri Haydar Rüşdü bey Kongre'yi İzmirliler namına selâmlamış, müteakiben Gazi baş kumandanımız Kemâl Paşa hazretleri iftitahî nutkunu irad buyurmuşlardır: [Nutkun başlangıç kısmı]

İktisat Vekilinin nutku:

Paşa hazretlerinden sonra İktisat Vekili Mahmut Esat bey irad-ı nutka başladı ve emekçileri selâmlıyarak, amele murahhası olan kadınlara beyan-ı hoş amedi etti. «Kongre mesaisinde serbesttir, salâhiyettardır» dedi. [konuşmanın çok kısa birkaç çizgisi] Sözlerini Kongreyi selâmlıyarak bitirdi.

Müteakiben, Gazi reisimiz Kongreye bir reis ile dört zümrenin dördünden birer kâtip intihabını teklif etti.

Ondan sonra Rus sefiri Aralof Yoldaş ile Azarbeycan sefiri İbrahim Abilof beyin Kongreye hitaben yazdığı mektuplar, Posta ve Telgraf Müdür-ü Umumisi Sabri bey tarafından okundu. Abilof bey Musul ve İskenderun gibi menabi-i iktisadiye-yi vatanın kurtarılmasını temenni ediyordu. Abilof bey kürsüye getirildi ve en samimi selâmlarla karşılandı. Müteakiben kürsüye Aralof yoldaş geldi. Türk üslübu ile selâm durdu. «Yaşasın Türkiye, yaşasın ordu» diye bağırdı. Şiddetle alkışlandı. «Yaşasın Ruslar» nidaları ile mukabele olundu.

İctima yerinde sağ ve sollarında amele olarak ve sanayi erbabı ile çiftçiler ve tüccarlar ortada bulunmuşlar, samiler için sağ taraf hanımlara, orta ecnebilere, sol halka ayrılmıştır.

Kongre bugün saat üçte tekrar ictima ve reis ile kâtiplerini intihap edecektir. Naşid Hakkı. [*Vakit, (18 şubat 1923), s.1.*]

Levent Şahverdi Arşivi

TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN AÇILIŞI

[No. 161]

İktisat Kongresi bugün sabahleyin saat onbuçukta mahall-i mahsusunda muhterem Reisimiz Gazi Başkumandan Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin nutk-u iftihahileri ile küşad edilmiştir. Kongre salonunun alt ve vasat katları miktarı bine tekarrüb eden murahhaslar, erkek ve kadın samiin ile hınca hınç denecek derecede dolu idi. Paşa hazretleri saat onu yirmi geçe Kongre salonunun halkın alkış tufanı arasında teşrif ederek, gayet ağır bir yürüyüşle murahhasların önünden geçerken kendileri halkı mükerreren selâmlamışlar ve badehû kürsü-i hitabetin sol tarafında ahz-ı mevki etmişlerdir. Muhterem kumandanlar hazeratı ile Rusya Şûralar Hükûmeti tarafından Hükûmetimiz nezdinde sefir sıfatı ile bulundurulmakta olan Aralof Yoldaş ve refikası, Kafkas Konfederasyonu mümessili İbrahim Abilof bey ve muteberan-ı ecanible musafaha etmişler ve Erkân-ı Harbiye-yi Umumiye Reisi Müşir Fevzi Paşa hazretlerinin yanlarında oturmuşlardır.

Kâzım Karabekir Paşa hazretleri sivil kıyafeti ile İktisat Kongresi murahhası sıfatiyle murahhaslar arasında bulunmakta olduklarından Gazi Paşamız müşarüleyhe de gayet samimi bir surette musafaha etmiştir. Bu esnada Belediye Riyaseti namına azâdan Haydar Rüşdü bey kürsü-i riyasette murahaslara lâzime-i hoş amedi ifa etti.

Murahhaslar dört sınıfa ayrılmış ve erbab-ı ziraat, ticaret, sanayi ve ameleyi teşkil eylemekte bulunmuşlardır. Kürsü-i hitabetin sol tarafında amele murahhasları, erbab-ı sanayi mümessilleri sağ tarafında ziraat, ticaret murahhasları ahz-ı mevki etmişlerdi. İzmir, Ankara, İstanbul ve ecnebi matbuat mümessileri için kürsü-i hitabetin sol tarafından... bir mevki tahsis olunmuştu. Takriben kırk kadar matbuat mümessileri vardı. Bendeniz de bittabi Akşam namına bu mahalde bulunuyordum. Kongre mahâllinin evasıt katı kâmilen samiine ve hanımlara tahsis edilmiştir.

Gazi Paşamız beş dakika kadar istirahat buyurduktan sonra yine halkın alkışları arasında kürsü-i hitabeti teşrif eylediler.

Evvelâ, Bahriye Ertuğrul Muzikası tarafından İstiklâl Marşı çalındı ve bu marşı herkes kaimen istima eyledi. O esnada bir fotoğraf makinesi Paşa hazretlerinin ayak üzerinde dururken resmini aldı.

Paşa hazretleri tam saat on buçukta nutk-u iftihahileri ile Kongreyi küşad buyurdular.

Paşa hazretlerinden sonra İktisat Vekili Mahmut Esat beyefendi uzun bir nutuk irad eylemiş ve birçok yerleri fevkalâde sürekli alkışlarla duçar-ı inkıta olunmuştur. Mahmut Esat bey'in nutuklarına hitam verdikten sonra murahhaslar arasında bir zat İbrahim Abilof beyle Aralof Yoldaşı milletin tanımak arzusunda bulunduklarını bildirdi. Gösterilen arzu-i umumi üzerine Aralof yoldaşla İbrahim Abilof bey kürsü-i riyasete

Levent Şahverdi Arşivi

getirilerek halka takdim olundu. Abilof bey yalnız hazirunu selâmlamakla iktifa etmiş, Aralof Yoldaş ise çetrefil bir lisan ile «yaşasın Türkiye - yaşasın Türk ordusu» sözleri ile hakkımızda izhar-ı temenniyatta bulunmuştur. Bundan sonra yemek tatili yapıldı ve Kongre azâları saat üçte tekrar toplanarak Paşa hazretlerinin umum tarafından kabul olunan fikirleri veçhile bir reis-i umumi ve erbab-ı sanayi, ziraat, ticaret ve amele murahhaslarından olmak üzere dört reis vekili ve dört kâtip intihabı ile iştigal etmiş ve Kongrede mevzu-u bahs olunacak mesail hakkında teati-i efkâr olunmuştur. Cevat [*Akşam, (25 şubat 1923), s.2.*] Tevhid-i Efkâr Gazetesinde, İkinci celse'de, «amele murahhaslarının teklifi üzerine, İktisat Kongresi samiin locasında bulunan Azerbeycan Sefiri İbrahim Abilof bey ile Rus Sefiri Aralof yoldaş alkışlanmıştır» şeklinde bir haber vardır. [*Tevhid-i Efkâr, (18 şubat 1923), s.2.*]

[No. 162]

17 şubat cumartesi, küşad günü. Trenler sabahtan beri her taraftan Kongre azâsını ve zâirlerini taşıyordu. Çabuk yetişmek için arabaya binenler telâşla Kongre binasına diyordu. Bunu arabacılar da çoktan öğrenmişlerdi. Şehrin her semtinden boşanan insan cereyanları Kongre binasına doğru akıp gidiyordu.

Binanın etrafındaki bütün sokaklara inzibat ve intizamın muhafazası için polisler ve jandarmalar ikame edilmişti. Şehirde henüz pek yeni ve büyük vakaların birer hatırası olarak duran zafer taklarına biri daha ilâve edilmişti. Kongre binasının methaline varan sokağın ağzında mükemmel bir tak daha yapılmış idi.

Kongre binası Bank-ı Osmani depolarıdır ve hakikaten böyle bir maksada elverişli olduğundan intihap cidden son derece çok iyi olmuştur. Binanın sağ cenahı-ki hususi bir methali vardır - iktisat nümûne meşherine tahsis edilmiştir. Sol cenah Kongre mahall-i in'ikadıdır. Kapıda polis ve jandarmalar nezaketle vesikaları muayene ediyor ve yol gösteriyorlar. Kapıdan girince sağda İktisat Kongresine mahsus Posta ve Telgraf şubesi...

Merdivenlere serilmiş kıymettar halıların üzerinde yürüyerek yukarı çıkınca karşınıza al ve beyazlarla tezyin edilmiş ictima salonu çıkıyor; sol tarafta nefis memleket halıları içinde tebessüm ederek yükselen riyaset ve hitabet kürsüleri.

Şimdi bir dakika burada kürsülerden birinin üzerinde tevakkufla salonun tertibatını gözden geçirelim. Kürsünün sağında Heyet-i Faâle ve Tertibiyeye tahsis edilen daire, solunda «matbuat mümessillerine» mahsus mahal, daha solunda kanapelerle tefriş edilmiş erkân-ı askeriye ve mülkiyeye, süferaya mahsus köşe, köşenin karşısında Kongre azâsının mevkileri. Heyet-i Tertibiye Kongreye iştirak eden azâyı dört gruba ayırmış.

Levent Şahverdi Arşivi

Tüccar, çiftçiler, san'atkâr ve amele. Mevkiler de bu zümreye göre tesbit olunmuş. Her zümrenin fevkında asılı duran bir levha mevkilerin kimlere ait olduğunu gösteriyor. Sağda «ticaret, şirket, banka, ticaret-i bahriye» mümessilleri, ortada «çiftçi» mümessilleri, solda «sanayi» mümessileri ve bunların solunda «amele» mümessilleri. Zümrelerin bu tarzda tasnifinden sonra mevkilerin de böyle Avrupavarî tefriki nazar-ı dikkate dokunmaktan hâli kalmıyordu.

Yukarı kat - yarısı hanımlara, yarısı beylere olmak üzere sâmiine tahsis olunmuştu.

Binanın sağ ve sol cenahları meşher ile ictima salonunu bir irtibat koridoru birleştiriyor. İki cenahın arasında kongre lokantası, lokantanın fevkinde Ertuğrul muzikasına tahsis olunan yer var.

Saat henüz dokuz. Salon baştan başa dolu. Küşad merasiminin başlamasına daha bir saat ve bir çeyrek var. Heyet-i Faâle bundan istifade ile bazı noksanların ikmâline çalışıyor. Dokuz buçuğa doğru ordu erkânından bazı zevat geldiler. Ona doğru bütün huzzâr birden bire ayağa kalktı. Fevzi Paşa gelmişti. Hazır erkân-ı harbiye arasında Kâzım Karabekir Paşa manzur oluyordu. Manisa Sanayi mümessili olduğu için sivil giyinmişti.

Saat on olmuş idi. Tek tük gelen ve telâşla yer arayanlardan başka salonda umumî intizarın verdiği sükûtu ihlâl eden hiçbir hareket yok gibi idi. Birdenbire bir ses geldi. Otomobil öttü dediler. Umumi intizar sabırsızlığa munkalib oldu. Bütün gözler merdivenlere mün'atıf «O» nu bekliyorlardı. Çok sürmedi. Erzurum ve Sivas Kongrelerinin muvaffak Reisi İzmir Kongresini küşad etmek üzere maiyetiyle beraber salona dahil oldu. Kıyam eden azâ, samiler, zairler önünden batî hatvelerle ve selâmlar vererek ilerleyen Paşa hazretleri bir müddet ahz-ı mevki ile istirahat buyurdular. Bütün nazarlar üzerlerinden istiktap ediyordu.

Ertuğrul Muzikasının terennümleri ile küşad merasimine başlandı. İzmir Belediyesi mümessili Haydar Rüşdü bey haziruna takdim edilerek şehir namına kısa bir nutuk irad eyledi. Beş ay evvel kat'i zaferin idrakile İzmir'in yaşadığı fahr-ü sürur günlerini hatırlattı. Bugün de iktisat ordusunu sinesinde saklamakla İzmir'in mübahi olduğunu söyledi ve alkışlar arasında mevkiini Mustafa Kemâl Paşa hazretlerine terketti.

Herkes bekliyordu. Bütün hazirun pür intizar ve pür dikkat bir tek samia hali arzediyordu. Nutuk başladı. [*Burada Nutkun ana çizgilerini veriyor. (Tam metin için bk. aşağıda No. 163).*]

Nihayet nutuk Kongre'nin küşad edildiğini mutazamının cümle ile nihayet buldu. Paşa hazretleri makam-ı riyasette kaldılar. İktisad Vekili Mahmud Esat bey hitabet kürsüsüne çıktı. Ahmet Muhiddin. [*Akşam, (9 mart 1923), s.3.*]

Levent Şahverdi Arşivi

VI. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ AÇIŞ KONUŞMALARI

1. Başkumandan Gazi Mustafa Kemâl Paşa

[No. 163]

Efendiler;

Aziz Türkiye'mizin iktisadî teâlisi esbabını aramak ve bulmak gibi vatanî, hayatî ve millî bir gaye-i mukaddese için bugün burada toplanmış olan sizlerin, muhterem halk mümessillerinin huzurunda bulunmakla çok mesut ve bahtiyarım.

Efendiler;

Uzun gafletlerle ve derin lâkaydî ile geçen asırların bünye-i iktisadımızda açtığı yaraları tedavi etmek ve çarelerini aramak, memleketi mâmuriyyete, milleti refahiyet ve saadete isâl yollarını bulmak için vukubulacak mesainizin muvaffakiyetle neticelenmesini temenni eylerim.

Arkadaşlar;

Sizler doğrudan doğruya milletimizi temsil eden halk sınflarının içinden ve onlar tarafından müntehip olarak geliyorsunuz. Bu itibarla memleketimizin hâlini, ihtiyacını, milletimizin elemlerini ve emellerini yakından ve herkesten daha iyi biliyorsunuz. Sizin söyliyeceğiniz sözler, alınması lüzumunu beyan edeceğiniz tedbirler, halkın lisanından söylenmiş telâkki olunur. Ve bunun için en büyük isabetlere malik olur. Çünkü halkın sesi, Hakkın sesidir.

Efendiler;

Tarih, milletimizin itilâ ve inhitatı esbabını ararken bır çok siyasî, askerî, içtimaî sebepler bulmakta ve saymaktadır. Şüphe yok bütün bu sebepler hadisat-ı içtimaiyede müessirdirler.

Bir milletin doğrudan doğruya hayatıyla alâkadar olan, o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin teksif ettiği bu hakikat bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde tamamen mütecellidir. Hakikaten Türk tarihi tetkik olunursa itilâ, inhitat esbabının iktisadâ mesailden başka birşey olmadığı derhal anlaşılır.

Efendiler;

Tarihimizi dolduran zaferler, yahut izmihlâllerin kâffesi ahval-i iktisadiyemizle münasebettar ve alâkadardır.

Yeni Türkiye'mizi lâyık olduğu mertebe-i resânete isâl edebilmek için, behemahâl iktisadiyatımıza birinci derecede ve en çok ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz. Zamanımız tamamen bir iktisat devrinden başka birşey değildir.

Levent Şahverdi Arşivi

Bir milletin esbab-ı hayatiyesini, refahiyet ve saadetini teşkil eden iktisadiyatla iştigal etmemesi, edememesi nazar-ı dikkati çâlip bir keyfiyettir. İtirafa mecburuz ki iktisadiyatımıza lüzumu kadar ehemmiyet verememiş bulunuyoruz. Bir milletin esbabı hayatiyesiyle iştigal etmemesi veya edememesi, o milletin yaşadığı edvar ile ve o edvarı tesbit eden tarih ile çok alâkadardır. Bunun esbabını geçirdiğimiz edvarda, bilhassa tarihimizde arayabiliriz. Şimdiye kadar hakikî manasiyle millî bir devir yaşamadık. Binaenaleyh millî bir tarihe sahip olamadık.

Bu noktayı biraz izah edebilmiş olmak için hep beraber Osmanlı tarihini hatırlıyalım: Osmanlı tarihinde bütün gayretler, bütün mesai milletin arzusu, âmili ve ihtiyacat-ı hakikiyesi nokta-i nazarından değil, şunun bunun âmâlini, ihtirasını tatmin nokta-i nazarından vukubulmuştur.

Meselâ, Fatih İstanbul'u zaptettikten sonra, yâni Selçukî Saltanatı ile Şarkî Roma İmparatorluğuna tevarüs eyledikten sonra Garbî Roma İmparatorluğuna da konmak istedi. Bunun için, de bütün milleti bu hedefe doğru sevk etti.

Meselâ, Yavuz Selim, Fatih'in açtığı garp cephesini tesbit ile beraber Asya İmparatorluğunu birleştirerek bütün bir İslâm ittihadı meydana getirmek istedi.

Kanunî Süleyman, her iki cepheyi tevsî etmek, bütün Bahr-i Sefid'i bir Osman havzası haline getirmek, Hindistan üzerinde nüfuz tesisi gibi şahane bir siyaset takip etmek istedi ve tabiî bunun için de unsur-u asliyi, milleti kullandı.

Arkadaşlar;

Bütün bu ef'al ve harekât tetkik olunursa görülür ki bu kudretli ve azametli padişahlar, siyeset-i hariciyelerini; emelleri, arzuları ve ihtiraslarına istinat ettirmişler ve teşkilât ve siyaset-i dahiliyelerini, bu mevlûd ihtirasat olan siyaset-i hariciyelerine göre, tanzim mecburiyetinde kalmışlardır. Aksi takdirde felâket ve hüsran muhakkaktır.

Filhakika Osmanlı hakanları aslolan bu noktayı unuttular. Bütün ef'al ve harekâtlarını hayaller ve emeller üzerine bina ettiler. Teşkilât-ı dahiliyeyi siyaset-i hariciyeye uydurmak mecburiyeti hasıl olunca, zaptettikleri mahallelerdeki anasırı, olduğu gibi muhafaza mecburiyetinde kaldıktan başka onlara istisnalar, imtiyazlar bahşettiler.

Diğer taraftan unsur-u aslîyi uzun seferlerde, fütûhat meydanlarında dolaştırtılar ve bu suretle unsur-u aslî kendi kendini tahrip etmiş oluyordu.

Bu itibarla, millet, yâni unsur-u aslî kendi evinde, kendi yurdunda esbab-ı hayatiyesini istihsâl için çalışmaktan mahrum bir halde bulunuyordu. Bu tacidârlar, milleti böyle diyar diyar dolaştırmakla iktifa etmiyorlar, belki fütuhat dairesi dahiline giren halkı memnun

Levent Şahverdi Arşivi

etmek, ecnebîleri memnun etmek için, unsur-u aslînin hukukundan, menabi-i iktisadiyesinden birçok şeyleri atiyye olarak onlara bahşediyorlardı.

Meselâ Fatih zamanında Cenevre'lilere verilen imtiyazlar bu kabildendir. Nitekim bu imtiyazlarla açılan yol bilâhare kendisinden sonra tevessû etmiş bulunuyordu. Ve bu imtiyazat, Devletin en kuvvetli zamanında vukubuluyordu ve bunlar, mahzâ ihsan-ı şâhane olmak üzere vukubuluyordu.

Kanunî zamanında Venediklilerle bir ticaret muahedesi yapılmak istenmişti. Padişah bunu şerefine mugayir buldu. Zira ona göre muahede, müsavî devletler arasında yapılabilirdi. Halbuki o zaman Venedikliler bir bende makamında idiler. Öyle olmakla beraber ona müsaadatta bulunuldu. İşte bu müsaade kelimesi bilâhare (Kapitülasyon) kelimesi ile terceme edilmişti. Bu, arz-ı teslimiyete mecbur olanlar ve bir kal'a içinde mahsur olanlar arasında kullanılan bir kelimedir.

Millet, evi ile ve esbab-ı hayatiyesile iştigâlden memnu olarak diyar diyar dolaştırılıyorken bu diyarlar halkı birçok imtiyazlara malik olarak çalışıyor; yâni fatihler unsur-u aslîyi peşine takarak kılıçla fûtuhat yaparken, zaptolunan memalik ahalisi kazandıkları imtiyazlarla, muhtariyetlerle sabanlarına yapışıyorlar ve toprak üzerinde çalışıyorlardı. Fakat efendiler, kılınçla fütuhat yapanlar, sabanla fütuhat yapanlara binnetice terk-i mevki etmeğe mahkûmdur. (Alkışlar)

Bu bir hakikattır ki, tarihin her devrinde aynen vâkidir. Meselâ Fransızlar Kanada'da kılınç sallarken oraya İngiliz çiftçisi girmişti. Bir müddet kılınçla saban yekdiğeriyle mücadele etti ve nihayet saban galebe çalarak İngilizler Kanada'ya sahip oldular. (Alkışlar)

Efendiler;

Kılınç kullanan kol yorulur; fakat saban kullanan kol her gün daha çok kuvvetlenir ve daha çok sahip olur. (Alkışlar)

Efendiler;

Osmanlı fatihleri, hakanları, müstevlileri unsur-u aslî ile beraber sabanın önünde mağlup olup ric'ate başladıktan sonra asıl felâketlerin büyüğü başladı. Atiyye-i şahane olarak ecnebîlere bahşedilmiş olan ve memleket dahilindeki gayrimüslimlere verilen herşey, hukuk-u müktesebe telâkki olundu. Fakat ecnebîler bununla iktifa etmediler; hergün bunu tevsî için çareler aradılar ve buldular.

Anasır-ı dahiliye, muhafazaya muktedir oldukları imtiyazata istinaden ve haricin tertibat ve müzaheretine sığınarak siyasî bir mevcudiyet iktisabı için çalışmaktan geri

Levent Şahverdi Arşivi

durmalıdır. Ecnebîler bir taraftan anasırı dahiliyeyi teşvik, diğer taraftan müdahale ile devlet, millet aleyhine yeni imtiyazlar alıyorlardı. Bu tazyikat-ı mütemadiye altında zaten fena düşmüş olan ana yurdu ve unsur-u aslî, devlete verebilecek parayı güç tedarik ediyorlardı. Fakat tacidârlar, saraylar, Bab-ı Âliler debdebeyi idâme için paraya muhtaç idiler. Bunun için, bunu temin çarelerine tevessül etmiştiler. O çareler de harici istikrazlar akdi oluyordu.

Fakat istikraz şeriatini o kadar fena yapıyorlardı ki bazılarını ödemek mümkün olmamağa başladı. Ve nihayet birgün Devletler Osmanlı Devletinin iflâsına karar verdiler ve Düyûn-u Umumiye belâsını başımıza çöktürdüler.

Efendiler;

Milletin dûçar olduğu bu hazin hâl ve bu sefaletin esbabını arayacak olursak doğrudan doğruya Devlet mefhumunda buluruz.

Biliyorsunuz ki Osmanlı Devleti Saltanat-ı şahsiye ve en son beş on sene zarfında da saltanat-ı meşruta esasına müsteniden idare-i hükûmet ediyordu. Saltanat-ı şahsiyede her hususta yalnız tacidârların arzu, emel ve iradeleri hâkimdir.

Milletlerin arzu, emel, irade ve ihtiyaçları mevzu-u bahis olmaktan uzaktır. Millet, âmel ve iradesinden tecerrüt etmiştir. Tacidârlar kendilerini Allah tarafından gönderilmiş bir şahsiyet-i ilâhiye farzederler. Etrafını alan menfaatperestan, padişahın zihniyet ve arzusunu bir lâzime-i semaviye, bir lâzime-i Kur'aniye gibi herkese telkin ederler. Bu telâkkiyat karşısında bir gün bütün halk bu arzu ve iradelerin – bilâ muhakeme - iradat-ı semaviye olduğuna kani olur. Bundan tecerrüde rıza gösteren bir milletin akibeti felâket, musibettir.

Arkadaşlar;

Son tavsif ettiğim noktada artık Osmanlı Devleti hakikatte ve fiilen mahrum-u istiklâl bir hâle getirilmişti. Bir devlet ki tebaasına koyduğu vergiyi ecnebilere koyamaz; bir devlet ki gümrükleri için rüsum muamelesi ve saire tanzimi hakkından menedilir, bir devlet ki ecnebiler üzerinde hak-kı kazasını tatbikten mahrumdur. O devlete müstakil denilemez.

Devletin ve milletin hayatına yapılan müdahâlat bundan daha fazladır. Milletin ihtiyacat-ı iktisadiyesinden olan meselâ şimendüfer inşası, meselâ fabrika yapmak için devlet serbest değildi! Böyle birşeye teşebbüs olunursa behemahâl müdahale olurdu.

Hayatını teminden âciz olan bir devlet müstakil olabilir mi?

Levent Şahverdi Arşivi

Osmanlı ülkesi ecnebîlerin müstemlekesinden başka birşey değildi. Osmanlı halkı, Türk Milleti esir vaziyetine getirilmişti. Bu netice, arzettiğim gibi milletin kendi irade ve hakimiyetine malik bulunamamasından, şunun bunun elinde istimâl edilmesinden neş'et etmişti.

O halde diyebiliriz ki, millî bir devir yaşamıyorduk. Millî tarihe malik bulunmuyorduk. Osmanlı tarihi padişahların, hâkanların, zümrelerin dasitânı mahiyetinde idi. Mazinin tarih diye uzattığı kitabın mahiyeti bundan ibarettir.

Arkadaşlar;

Milletin hâkimiyetine sahip olamaması yüzünden dahil olduğumuz Harb-i Umumîden ve bu Harb-i Umumîde kıymetli evlâdlarımızdan mürekkep kahraman ordularımızın Galiçya, Romanya, Makedonya, Kafkas şahikaları, Tûr-i Sınâ çöllerinde duçar olduğu zahmetleri hatırlatacak kadar çok zaman geçmedi ve en nihayet bu Harb-i Umumînin şeametli neticesi de malûmdur. Bilhassa Mondros Mütarekesiyle açılan devrin menzarasını bir an düşünmek isteyecek olursanız baştan aşağı kadar bir manzara-i inhilâlden başka birşey olmadığını anlarsınız.

Devletler, her türlü hukuk-u insaniyeden tecerrüd ederek memleketimizin en kıymetli ve en feyzibâr yerlerini çiğnediler.

İzmir, Bursa, Eskişehir, Sakarya, Anadolu, Adana, Trâkya, İstanbul ve saire gibi en aziz yerlerimizi çiğnediler. Fakat düşmanların bu tarz-ı hareketten daha elim bir nokta varsa o da bu memleketin asırlarca başında bulunan insanların dahi düşman saflarına geçmiş bulunmasıdır. (Kahrolsun sadâları)

Arkadaşlar;

Biliyorsunuz ki, bu dahilî düşmanlar haricî düşmanların yapmağa muktedir olamıyacağı şenî ve feci ef'al ve harekâtı irtikâpta tereddüt göstermemişlerdir.

Harici düşman kuvvetleri saydığımız aziz vatan topraklarında bulunurken Padişahın iradeleri ve neşrettirdiği fetvaları ile ve Hilâfet orduları ile bu mâsum millet şurada, burada izlâl ve iğfal olunuyordu. Ve kendi mevcudiyetine karşı, farkına varamıyarak; silâh istimâl ediyordu ve nihayet hep bildiğimiz veçhile Osmanlı Devleti tamamen münkariz olmuştur.

Fakat düşmanlarımız aynı zamanda Osmanlı Devletiyle beraber Türk Milletinin de mahvolduğunu zannetti. İşte bunda çok aldanıyordu. Osmanlı Devleti gibi çok devletler kurmuş olan Türk milleti mahvolamazdı. Ve mahvolmamıştı. (Şiddetli alkışlar) Bil'akis hayatına vurulan darbelerden haricî ve dahilî düşmanların acı darbelerinden birdenbire

Levent Şahverdi Arşivi

bütün teyakkuzlarını, bütün intibahlarını takındı; hayatını, şerefini kurtarmak için kemâl-i şerefle başını kaldırdı ve müttehiden ve müsteniden ortaya atıldı. (Şiddetli alkışlar)

İşte milletimiz o dakikadan itibaren millî bir devre girdi; bir halk devresinin mebde'ini kurdu. Millet bu mebde'den işe başladığı gün, kendisine hedef olan yolların ne kadar kesif zulmetler içinde bulunduğunu hatırlarız. Bu hal milleti ye'se düşürmedi. Kemâl-i azim ile hedefine hatvelerini attı.

Efendiler;

Milletimiz hâlâs-ı kat'î ve hakikiye mahzar olabilmek için iki umdeye istinadın şart olduğunu anladı. Onlardan birincisi: Misak-ı Millînin ifade ettiği ruh ve mânâ.

İkincisi: Teşkilâtı Esasiye Kanunumuzun tesbit ettiği gayri kabil-i tebeddül hakayık.

Misak-ı Millî, milletin istiklâl-i tâmmını temin eden ve bunun için iktisadiyatında inkişafına mâni olan bütün sebepleri bir daha avdet etmemek üzere lağveden bir düsturdur. Teşkilât-ı Esasiye Kanunu Osmanlı İmparatorluğu'nun, Devletinin tarihe münkalib olduğunu idrâk eden, onun yerine yeni Türkiye Devletinin kaim olduğunu ilân eden bir kanundur.

Bu devletin hayatında bilâ kayd-ü şart hâkimiyetin milletin uhdesinde kalacağını ifade eden kanundur. Bu kanun; hâkimiyetin milletin uhdesinde kalabilmesi için halkın bizzat kendini idaresini şart kılan bir kanundur.

Artık Türkiye halkı için yegâne mümessil teşriî ve icraî selâhiyeti haiz olan Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetidir, diyen bir kanundur; Bab-ı Âli yerine Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetini koyan bir kanundur.

Efendiler;

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetinin milletten aldığı veçhile istiklâl-i tam, hâkimiyet-i milliye umdelerine istinaden milleti zengin, memleketi mâmur etmekten ibarettir. (Alkışlar)

Efendiler;

Bu umde icabı bütün cihan bilmelidir ki artık Türkiye halkı; hâkimiyetini hiç bir şahıs ve makama veremez. Hâkimiyet demek şeref demek, namus demek, haysiyet demektir. Bir milletten bu evsaf-ı medeniye ve insaniyesinin terkini talep etmek onu insanlıktan çıkarmak demektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Efendiler;

Milletimiz bu iki esasa istinad eder.. Çalışmağa başladığı günden bugüne kadar geçen zaman çok değil, üçbuçuk, dört seneden ibarettir, fakat milletimizin kazandığı muvaffakiyat ve muzafferiyat bu senelere sığamıyacak kadar çoktur; taşkındır; yüksektir ve kuvvetlidir. (Sürekli alkışlar)

Hakikaten irade-i seniyeler; Hilâfet orduları ve teşrifat ile olan isyanların kâffesi bastırılmıştır. Ve tüfeksiz, topsuz, parasız bulunduğu bir zamanda yeniden Dünyanın en kudretli, en azametli ordusunu teşkile kudretyâb olmuştur. (Alkışlar) Orada daha hâl-i teşekkülde iken Birinci, İkinci İnönü, Sakarya zaferlerini ihraz etmiş (Alkışlar) ve cihanı hayretlerde bırakan en son muzafferiyeti de kemâl-i şiddet ve sür'atle ihraz ederek düşman ordularını bire kadar mahvetmiştir. (Pek sürekli ve pek şiddetli alkışlar, yaşa varol sadâları).

İstiklâl-i tâm için şu düstur var: Hâkimiyet-i milliye, hakimiyet-i iktisadiye ile tarsin edilmelidir. Bu kadar büyük gayeler, bu kadar mukaddes, azametli hedefler kâğıt üzerindeki düsturlarla, arzu ve hırslarla husûl bulamaz. Bunların tahakkuk-u tâmmını temin için yegâne kuvvet, en kuvvetli temel iktdisadiyattır. Siyasî ve askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsun iktisadi zaferle tetviç edilemezse semere-i netice payidar olamaz. En kuvvetli ve parlak zaferimizi de tetviç eden semerat-ı nafiayı temin için hâkimiyet-i iktisadiyemizin temin ve tarsini lâzımdır.

Bu kadar feyizli, bu kadar kudretli olan yeni Hükûmetimizin düşmansız kalacağını farzetmek doğru değildir. Bunun için çok kundaklar koyarak münhedim etmeğe çalışacak ve suikasade teşebbüs edecekler bulunacaktır. Bütün bunlara karşı silâhımız, iktisadiyatımızdaki kuvvet, resânet ve muvaffakiyetimiz olacaktır.

Efendiler;

Dahil olduğumuz halk devrinin, millî devrin millî tarihini de yazabilmek için kalemler, sapanlar olacaktır. (Alkışlar) Bence halk devri, iktisat devri mefhumu ile ifade olunur. Öyle bir iktisat devri ki memleketimiz mamur milletimiz müreffeh ve zengin olsun. Bu noktada bir felsefeyi hatırlayınız; o da:

«El-kanâatü kenzün lâ-yüfna»[1] dır.

Bu felsefeyi yanlış tefsir yüzünden bu millete büyük fenalık edilmiştir. Allah yarattığı nimet ve güzellikleri insanların istifadesi için yaratmıştır. Allah zekâ ve aklı insanlara bunun için verdi.

(1) «Kanâat tükenmez hazinedir.»

Levent Şahverdi Arşivi

Eğer vatan kupkuru dağ ve taşlardan, viran köy, kasaba ve şehirlerden ibaret olsaydı, onun zındandan farklı olamazdı. Felsefenin sahipleri memleketi zindan ve cehennemden başka birşey yapmamıştı. Bu vatan evlat ve ahfadımız için cennet yapılmağa lâyıktır. Bu, faaliyet-i iktisadiye ile kabildir.

Öyle bir iktisat devri ki artık milletimiz insanca yaşamasını bilsin ve o esbabı bilerek ona göre lâzım olan tedabire tevessül etsin.

Arzumuz şudur: Bu memleketin efradı ellerinde nümûneleriyle, ziraat, ticaret, san'at, sây ve sabanın mümessili olsun. Artık bu memleket fakir, millet fakir değil, belki de memleketimiz zenginler memleketidir. Bu yeni Türkiye'nin adına•«çalışkanlar diyarı» denir. (Alkışlar) İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor; bu millet böyle bir devri ilâ edecek ve tarihini de yazacaktır. Bu tarihte en büyük makam çalışkanlara ait olacaktır. (Alkışlar)

Efendiler;

Türkiye İktisat Kongresi tarihte ilk defa ihraz-ı mevki-i bülend edecek bir kongredir. Ve sizler bu memleketin ihtiyacını, milletin ihtiyacını ve milletin kaabiliyetini ve bunun karşısında dünyada mevcut olan çok kuvvetli iktisat teşkilâtını nazara alarak, alınması lâzım gelen tedbirleri kemâl-i vuzuh ile teati ve tesbit etmelisiniz. O tedbirler tatbik olundukça memleketiniz nurlara, feyizlere müstağrak olsun.

Arkadaşlar;

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükûmetiniz tabii milletin âmâli dairesinde terakki ve teceddüde tamamen taraftardır. Bunun için mülk ve millete nafî ittihaz edeceğiniz tedabiri memnuniyetle nazarı dikkate alacaktır.

Efendiler; iktisadiyat sahasında düşünür ve konuşurken zannolunmasın ki ecnebî sermayesine hasımız; hayır bizim memleketimiz vâsîdir. Çok sây ve sermayeye ihtiyacımız var. Kanunlarımıza riayet şartıyla ecnebî sermayelerine lâzımgelen teminatı vermeğe her zaman hazırız. Ecnebî sermayesi bizim sâyimize inzimam etsin ve bizim ile onlar için faydalı neticeler versin.

Mazide, Tanzimat devrinden sonra ecnebî sermayesi müstesnâ bir mevkie malikti, Devlet ve hükûmet ecnebî sermayesinin jandarmalığından başka birşey yapmamıştır. Her yeni millet gibi Türkiye buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptırmayız. (Alkışlar)

Arkadaşlar; Son söz olarak demiştim ki: memleketimizi artık esir ülkesi yaptıramayız. Nazar-ı dikkatimizi celbetmiş olan Konferansın son müzakeratı bu nokta ile alâkadardır. Lozan Konferansının tâlike uğraması aynı mes'ele ve noktadan münbaistir. Ordularımız

Levent Şahverdi Arşivi

en büyük bir zaferi ihraz etmişler ve meşy-i muzafferanesini tevkif edecek hiç bir mania mevcut değildi. Böyle bir zamanda İtilâf Devletleri hukuk-u tabiiye ve meşruamızı müzakerât ile tasdik edeceklerini, müzakerâtla halledeceklerini söylediler ve bizi konferansa dâvet ettiler.

Millet Meclisi ve Hükûmetimiz samimî olarak sulh taraftarı bulunduğu için muzaffer ordularımızı durdurarak, heyet-i murahhasımızı Lozan'a gönderdik. Aylardan beri müzakerât, münakaşât devam etti. Muhataplarımız hukukumuzu tasdik etmiş olmadı.

Konferanstaki muhataplarımız bizimle üç-dört senelik değil, üçyüz ve dörtyüz senelik hesabatı rü'yet ediyorlar ve halâ muhataplarımız Osmanlı Devletinin tarihe karıştığını ve bugün yeni Türkiye'nin mevcudiyetini, bunu kuran milletin çok amizkâr, imanlı ve celâdetli olduğunu, istiklâl-i tam ve hâkimiyet-i milliyesinden zerre kadar fedakârlık yapamıyacağını halâ anlayamamışlardır. Bu yüzden İtilâf Devletleri duçar-ı tereddüt oldu. İstedikleri kadar tereddüt edebilirler. Bu millet artık kararını vermiştir. Bu millet için artık tereddüt devirleri çoktan geçmiştir. (Pek sürekli ve pek şedit alkışlar).

Devletlerin heyet-i murahhasımıza verdikleri son proje bittabî şâyan-ı kabul görülmedi. Ve diğer mürahhaslar gibi bizimkiler de vaz'iyeti Hükûmet ve icabederse meclise izah etmek üzere memlekete avdet ediyorlar. Tâbii istizahat olacaktır.

Nihayet bugün cihan bilsin ki bu millet istiklâl-i tâmımının temin edildiğini görmedikçe yürümeğe başladığı yoldan biran tevakkuf etmiyecektir. (Alkışlar)

Biz, kimseden fazla birşey istemiyoruz. Her medenî milletin mâlik olduğu şeylerden mahrum edilmemeliyiz. Haklarımız tabiî meşrûdur, bize lâzımdır. Ne kadar haklı isek bunu müdafaa için de memleket ve milletimizin kabiliyet ve kudreti de o kadardır. (Alkışlar)

Efendiler;

Görülüyor ki, bu kadar kat'î ve yüksek bir zafer-i askerîden sonra dahi bizi sulha kavuşmaktan men eden esbap doğrudan doğruya esbab-ı iktisadiyedir, mülâhazat-ı iktisadiyedir. Çünkü bu devlet, hâkimiyet-i iktisadiyesini temin ederse o kadar kuvvetli temel üzerinde yerleşmiş ve teâlî etmeğe başlamış olacaktır ve artık bunu yerinden kımıldatmak mümkün olamayacaktır. İşte düşmanlarımızın, hakikî düşmanlarımızın muvafakat, bir türlü rıza gösteremedikleri budur.

Efendiler;

Bu fiilen vâki olmuştur. Sulh denilen şeyin temini için ecnebîlerin bu hakikati itiraf etmemekteki tereddütlerine mantıkî manâ vermek mümkün değildir. Çok şâyan-ı arzudur ki pek yakın bir zamanda onlar da bu hakikati itiraf ederler ve bütün cihan medeniyetin pek

Levent Şahverdi Arşivi

büyük havahiş ve tahassürle intizar ettiği sulhun in'ikadına mâni olmak mesuliyetinden içtinap ederler. Şimdiden esbab-ı hayatiyemizi temine başlamış bulunuyoruz. Ve bittabi hâl-i sulhun in'ikadında daha büyük inkişaf oluyor. Fakat muvaffak olmak için çok çalışmak lâzım olduğunu bilmeliyiz. İktisadiyat, iktisadiyat diyoruz. Fakat arkadaşlar, iktisadiyat demek herşey demektir. Yaşamak için, mes'ut olmak için, mevcudiyet-i insaniye için ne lâzımsa bunların kâffesi demektir, ziraat demektir, ticaret demektir, sây demektir, herşey demektir. Bütün bu hususatta el'an memleket ve milletimizin ne halde olduğunu sizler çok güzel bilirsiniz. Tavsif etmek istemiyeceğim. Ancak memleketimzin vüs'ati ve nüfusumuzun bu vüs'atle ne kadar gayri mütenasip olduğunu da hatırlayınız. Bu vâsi ve feyizli toprakları işleyebilmek, işletebilmek için noksan olan el emeğini behemâl fennî alât ile telâfi etmek mecburiyetindeyiz. Memleketimizi bundan başka şimendüferler ile, üzerinde otomobiller çalışır şoseler ile şebeke haline getirmek mecburiyetindeyiz. Çünkü garbın ve cihanın vesaiti bunlar oldukça, şimendüferler oldukça, bunlara karşı merkepler ve kağnı ile ve tabiî yollar üzerinde müsabakaya çıkışmanın imkânı yoktur. Memleketimiz ziraat memleketidir. Bu itibarla halkımızın ekseriyeti çiftçidir, çobandır. binaenaleyh en büyük kuvveti, kudreti bu sahada gösterebiliriz. Ve bu sahada mühim müsabaka meydanlarına atılabiliriz. Fakat aynı zamanda san'atımızı da tezyid ve tevsî etmek mecburiyetindeyiz. Eğer san'at hususunda yine müsamahakâr olursak o halde âsar-ı sanayîde yine haricin haraçgüzârı oluruz, muhsulât ve mamulâtın mübadelâtı ve servete inkılâbı için ticarete ihtiyacımız vardır. Ticaretimizin ağyar elinde kalması memleketimizin servetinden lüzumu kadar istifade edememeği bais olur. Fakat, bütün bunlar söylendiği kadar basit ve kolay olmayan şeylerdir. Bunda muvaffak olabilmek için hakikaten memleketin ihtiyacına mutabık esaslı program üzerinde bütün milletin müttehit ve hemâhenk olarak çalışması lâzımdır. Heyet-i Âliyeniz bu esasatın en kıymetlilerini inşaallah bulup ortaya koyacaksınız. Arkadaşlar, bence yeni Devletimizin, yeni Hükûmetimizin bütün esasları, bütün programları iktisat programından çıkmalıdır. Çünkü demin dediğim gibi herşey bunun içinde mündemictir. Binaenaleyh evlâtlarımızı o suretle talim ve terbiye etmeliyiz, onlara bu suretli ilim ve irfan vermeliyiz ki âlem-i ticaret, ziraat ve san'atta ve bütün bunların faaliyet sahalarında müsmir olsunlar, müessir olsunlar, faâl olsunlar, amelî bir uzuv olsunlar. Binaenaleyh maarif programımız gerek ibtidaî tahsilde, gerek orta tahsilde verilecek bütün şeyler bu nokta-i nazara göre olmalıdır. Maarif programlarımız gibi şuabat-ı Devlet için tasavvur olunacak programlar dahi iktisat programına istinat etmekten kendini kurtaramazlar. Esaslı bir program tesbit etmek, program üzerine bütün milleti hemâhenk olarak çalıştırmak lâzımdır.

Bizim halkımızın menfaatleri yekdiğerinden ayrılır. Sunuf halinde değil; bil'akis mevcudiyetleri ve muhassala-i mesaisi yekdiğerine lâzım olan sınıflardan ibarettir. Bu

Levent Şahverdi Arşivi

dakikada sâmîlerim çiftçilerdir, san'atkârlardır, tüccarlardır. Ve ameledir. Bunların hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir? Çiftçinin san'atkâra, san'atkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, yekdiğerine ve ameleye muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir?

Bugün mevcut olan fabrikalarımızda ve daha çok olmasını temenni ettiğimiz fabrikalarımızda kendi amelemiz çalışmalıdır. Müreffeh ve memnun olarak çalışmalıdır ve bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın lezzet-i hakikisini tadabilmelidir ki çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin. Binaenaleyh programdan bahsolunduğu zaman âdeta denilebilir ki bütün halk için bir sây misak-ı millîsi mahiyetinde olan program etrafında toplanmaktan hasıl olacak olan şekl-i siyasî ise alelâde bir fırka mahiyetinde tasavvur edilmemek lâzım gelir ve bad-es sulh vukua gelebilecek böyle bir şekl-i siyasînin şimdiye kadar olduğu gibi milletin azim ve imanıyla ve vahdet ve tesanüdün birbirine müzahir olmasiyle muvaffak olacağı hakkındaki kanaatım kavidir ve tamdır.

Efendiler, Heyet-i Aliyenizin bugün akdetmiş olduğu Türkiye İktisat Kongresi çok mühimdir. Çok tarihidir. Nasıl ki Erzurum Kongresi felâket noktasına gelmiş olan bu milleti kurtarmak hususunda Misak-ı Millînin ve Teşkilât -ı Esasiye Kananu'nun ilk temel taşlarını tedarik hususunda âmil olmuş, müessir olmuş, müteşebbüs olmuş ve bundan dolayı tarihimizde, tarih-i millimizde en kıymetli ve yüksek hatırayı ihraz etmiş ise, Kongremiz dahi milletin ve memleketin hayat ve halâlas-ı hakikîsini temine medar olacak düsturun temel taşlarını ve esaslarını ihzar edip ortaya koymak suretiyle tarihte en büyük namı ve çok kıymetli bir hatırayı ihraz edecektir. (Alkışlar) Bukadar kıymetli ve tarihi Kongremizi küşâd etmek şerefini bana bahşettiğinizden dolayı hassaten arz-ı teşekkürat ederim. (Alkışlar) (Estağfirullah sesleri) Ve böyle bir Kongreyi akteden sizlersiniz. Bundan dolayı sizi şâyân-ı tebrik görür ve tebrik ederim. (Teşekkür sesleri). Kongre küşad edilmiştir efendim. [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, [1339], s. 53-66; Hakimiyet-i Milliye, (19 şubat 1923), s. 1-2; Akşam, (19 şubat 1923), s. 2; Tan, (20 şubat 1923), s. 3. ve (21 şubat 1923), s.; İkdam, (19 şubat 1923) s. 1-2 ve (20 şubat 1923), s. 3.*]

2. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey

[No.164]

Aziz Türkiye'nin öz evlâtları, hoş geldiniz, Türkiye'nin ameleleri, san'atkarları, çifçileri ve tacirleri, hoş geldiniz, hür ve müstakil güzel yurdun yorulmaz cesur emekçileri, hayatını dişleriyle, tırnaklarıyla kazanan ve şimdi hürriyet ve istiklâl yolunda şehit düşen

Levent Şahverdi Arşivi

yavrularının nerelerde gömülüp kaldığını bilmeyen, bir kırık mezar taşı başında fatiha okuyabilmek imkânı bile bulunmayan çilekeş Türk hanımları hoş geldiniz. (müteaddit sürekli hoş bulduk sadaları). Amele hanımlar hoş geldiniz. Gelecek sene adedinizin daha çok olmasını dilerim.

Hanımlar, efendiler;

Bu Kongrede memleketin ihtiyacat-ı iktisadiyesini düşünerek onları ait oldukları mercilere temenni ve muhtıra halinde bildirmek Heyet-i muhteremenize ait olmakla beraber ben de Kongrenizin hatıra ve hafızasına vatanımızın pek mühim telâkki ettigim bazı mesail-i iktisadiyesini tevdi edeceğim.

Memleketimizin bugünkü vaziyet-i iktisadiyesine ilişmezden evvel iktisat tarihimiz içinde küçük bir tahlil yapmayı pek faydalı bulunuyorum. Şu ciheti de işaret edeyim ki İktisat Kongresi tarihimizin en mühim ve büyük bir (dönüm) gününü haber veriyor:

Hayat, hareket ve hadisat-ı iktisadiyenin birer peykidir.

Tarihimizin ve iktisat tarihimizin hâl-i hazır da dahil olmak üzere geçmiş asırlardan beri dört kısma bölebiliriz.

1– Osmanlı İmparatorluğunun tesisinden Hilafetin intikaline kadar,

2– Hilâfetin intikalinden Tanzimat'a kadar,

3– Tanzimat'tan Teşkilât-ı Esasiye devrine kadar,

4– Yeni Türkiye ve Teşkilât-ı Esasiye devri,

Birinci devir sadece ziraat devridir diyebiliriz. Ticaret, sanayi ve mesalik-i saire-i iktisadiye henüz kâfi derecede inkişaf etmemiş ve vaziyet-i iktisadiyemiz beynelminel bir mahiyete bürünmemişti.

Bu devir içinde sistemlerimiz Teşkilât-ı Esasiyemiz bir idare-i mutlaka ifade ediyordu. Şahsî saltanat hükümfermâ idi. Devlet kısmen (iş Devleti) kısmen de (zabıta Devleti) idi. Herşey, her hareket-i iktisadiye bir şahsın âmâl ve ihtirasını tatmine mâtuf idi.

İkinci devir bir idare-i mutlaka değil, doğrudan doğruya bir istibdat idi. Herşey, her teşkilât ve bütün kanunlar, sultanların, halifelerin ve sarayın keyfine tâbi idi. Bu devre zulüm ve istibdat asırları da diyebiliriz. Memleket baştan başa bir esirler ülkesi hâlini almıştı. Bütün millet bir hakanın esiri olmuştu.

Korkunç bir sarayın emellerini tatmin için Türk Milleti Viyana önlerine, İran içlerine, Afrika çöllerine götürülüyordu. Vakıa hakanlar her seferden döndükçe başlarında bir zafer çelengi takıyorlardı. Lâkin geride Anadolu köylerinde bu zaferleri seller gibi gözyaşları,

Levent Şahverdi Arşivi

iniltiler takip ediyordu. Her evde çocuklarına (Yasin) ve Fatihalar okuyan ak başlı anneler ve babalar her tarafı doldurmuş bulunuyordu. İnhitat başlamıştı. Çünkü millet ve onun âli menfaatleri yerlerde kalmıştı. Bu devir içinde iktisadiyatımız birinci devre nisbetle daha fazla inkişaf etmişti. Sanayiimiz taazzuv etmiş, ticaretimiz beynelmilel bir vaziyet iktisap etmeğe başlamıştı. Fakat milletin bütün iktisadiyatı hakan ve halifelerin bir (israf kasası) olmuştu. Yâni milletin sâyi'nin muhassalası, sultan ve halifelerin keyfi için sarf ve istihlâk olunur bir «metâ» dan başka birşey değildi. Milletin sây'ini, alınterini suistmâl eden devletler istibdattan başka birşey ifade edemezler.

Üçüncü devirde büyük adamlarımız yetişti. İmparatorluğu kurtarmak için iyi bir siyaset kullanıyorlardı. Cidden çok vatanperver adamlardı. Fakat bütün Tanzimat devri içindeki rolleri siyasî ciheti bertaraf edilince sadece cesur bir ihtilâlcilikten ibaret kalır. Filhakika eskilikleri yıkan Tanzimat onun yerine teşkilâtlı ve kuvvetli, milletin ve asrın ruhiyat ve ihtiyacatıyla uygun bir yenilik ikame edemediler ve bu defa iyi ve kötü eski teşkilâtını kaybeden memleket haricin iktisadî istilâsına karşı müdâfaasız bir halde kaldı. Kapitülasyonlar çok korkunç bir hal iktisap etti. Eskiden memleketimizde ecnebîlerin ticaret ve mesai sahaları ile adetleri mahdut ve muayyen iken şimdi kapitülâsyonların himayesinde vatanımızın her tarafına yayılarak öz vatandaşlarımızdan fazla bir hak ve imtiyazlarla içimizde çalışmaya başladılar. Zahiren memleket bizimdi. Fakat hakikatte Türkiye iktisaden bizden ziyade ecnebîlerin memleketi, bir müstemlekesi idi.

Hülâsa memleket iktisaden nefes alamıyacak bir hale geldi. Bir âh-u enin kubbesi oldu. Bu kubbenin her neresine dokunulsa bir feryat, bir enîn duyulurdu. 93 ve 24 Meşrutiyetlerini iktisat nokta-i nazarından tahlile lüzum görmüyorum. Çünkü bunlar da Tanzimatın birer zeylinden başka birşey değildi. Millî mesail-i iktisadiyemizi halledemediler. Memleket gittikçe tamamen iktisadî himayeden mahrum kalıyordu.

Dördüncü devir, yeni bir devir içine giriyoruz. Millet hakimiyeti, Teşkilât-ı Esasiye devri.

Hanımlar, efendiler;

Bilhassa nazar-ı dikkatinizi celbederim. Bütün dünya ihtilâlleri ve ihtilâlcileri ihtilâllerinin son günlerini açınca ellerinde yalnız (bir tutam kanun yaprakları) buldular. Bunlar, Hukuk-u Beşer Beyannamesi, Kanun-u Esasî ilâh, gibi şeylerdi.

Teşkilât-ı Esasiye devrini kuran ve açan millet temenni edelim ki böyle bir âkibete giriftar olmasın, Teşkilât-ı Esasiye devrinin adı, gözyaşlarını silen, çalışanları efendi yapan, köylüyü mesut kılan, yeni Türkiye'yi iktisaden bir mamûre haline getiren devir olsun.

Levent Şahverdi Arşivi

Ben Hakimiyet-i milleyeyi, millî hakimiyet-i iktisadiye olarak anlarım. Böyle olmazsa hakimiyeti millîye bir «serap» olur.

Burada Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuz etrafında tevakkuf etmek isterim.

Hanımlar, efendiler;

Teşkilât-ı Esasiye Kanunu millî ve dinî hukukiyatımıza ve asrın en son hukuk nazariyatına tamamen tevafuk eden bir Türk milleti hâkimiyeti düsturudur. Filhakika dinî hukukiyatımızda hâkimiyet ve herşey milletindir. Halifeler millet tarafından müntehip ve milletin işlerini görmekle mükellef büyük birer memurdan başka birşey değildir. Millî hukuk-u esasiyemiz de bunun eşidir. Ülkenin sahibi ve her türlü âlî iradelerin masdarı millettir.

Hakan, milletin arzu ve menafi-i âliyesinin hiç bir zaman hilâfına hareket edemez. Garpte halbuki Fransız ihtilâl-i kebirinden evvelki zamanlarda halkı ve memleketi doğrudan doğruya kralın bir esiri ve malikânesi telâkki eden hukuk nazariyatı mevcuttu ve o zaman Garbın bütün Kavanin-i Esasiyesi bu nazariyattan mülhem olmuşlardı. Krallar lâyüs'el idi; memleketin ve milletin idaresinden yalnız Allah'a karşı mes'uldüler ve halkın tacidârlar üzerinde hiç bir kontrol hak ve salâhiyeti yoktu. Fransız İhtilâl-i Kebiri bütün bu sakim eskilikleri yendi ve yerine millet hâkimiyetine müstenid bir idare tesis etti.

Bizim millî ve dinî hukuk nazariyatımızı Fransa İhtilâl-i kebirinden evvelki Garp hukuk ve nazariyatıyla kat'iyyen karıştırmamak icabeder. Bunlar birbirinin tamamen zıddıdır. Ancak mütevalî hadisat-ı siyasiye ve harbiye, tahavvülât-ı ictimaiye ve iktisadiye neticesinde zayıf düşen Türk milletinden bazı kıymetli an'anatımızın ve ne zamandan beri başladığı meçhul olan tarihimizin milletimize tanıdığı bu büyük hakkı, hakimiyet-i millîye hakkını sabık tâcidarlarımız ellerine geçirerek kendilerine mal etmişler ve Türk milleti bütün bir tarih içinde uzun asırlar Firavunların Ehramlarına kırbaç darbeleri altında taş çeken esirlerden daha bedbaht bir hayat geçirmiştir. Bugün millet bu hakkını yeniden istirdat etmiş bulunuyor.

Hâkimiyet gerek asrî hukukta ve gerek millî ve dinî hukukiyatımızda doğrudan doğruya millete ait bulunduğundan Sultanlar, Halifeler milletin iradesinden, arzusundan bir karış ileri geçmek hak ve salâhiyetini haiz değildirler. Bunun hilâfına hareket eden tacidârlar Türk Milleti nezdinde ya başlarını kaybederler veya âr-ı firarı irtikâp ile memleketi terk ederler ve giderler. (Sürekli ve hararetli alkışlar).

Çünkü hanımlar ve efendiler;

Türk milletinin her ferdi daha anasından doğarken halkın başına taktığı «sorguç» la sultan olarak doğar. (Alkışlar şiddetli). Binaenaleyh ayrı bir sultana tâbi olmak, bir şahıs

Levent Şahverdi Arşivi

idaresine itaat etmek bu sorguçlu sultanlar için bir zillettir ve olamaz. Binaenaleyh Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuz dinî ve millî hukukiyatımıza ve asrî nazariyat-ı hukukiyeye en çok uyan bir hâkimiyet-i millîyemiz (âbide) sidir. Bu büyük âbidenin önünde küçük ve zayıf itirazlara gelince:

Diyorlar ki Teşkilât-ı Esasiyemizin kabul ettiği sistem hiç bir meşrutî devletin sistemine benzemiyor. Saniyen bu sistem mes'uliyet esasını ihmâl ediyor.

Birinci itiraza denebilir ki, esasen hiç bir meşrutî devletin sistemi aynen diğerinin eşi değildir ve olamaz. Çünkü her milletin meşrutî ihtiyacat ve telâkkileri birbirine benzeyemez. Bunların yekdiğerine benzediği yalnız bir nokta var. O da (hakimiyet-i milliye) esasıdır.

Teşkilât-ı Esasiyemiz ise bu ciheti her kavmin Teşkilât-ı Esasiye-i hazırasından bizim memleketimizin ihtiyaç ve ihtilâllerinin manâsına göre her kavminkinden daha fazla bir surette temin etmiş bulunuyor.

Hakikatta hâl-i hazır parlâmentarizm ve tefrik-i kuva usûlleri bir zümre veya diktatörlük idaresinden başka birşey ifade etmeğe kadir değildirler. Filhakika sabık Amerika Reisi Cumhuru Wilson yazdığı bir eserde tefrik-i kuvanın kabil-i tatbik olmadığını ve münafi-i hakimiyet-i milliye olduğunu zikrediyor. Esasen tefrik-i kuva maddî bir hakikate müstenit değildir; bir hayâldir. Asrımızın en büyük hukuk üleması tarafından pek ağır bir surette cerh ve tenkid edilmiş ve kıymetini kaybetmiştir.

Tefrik-i kuva sistemi Cenubî Amerika'da ve bilhassa Meksika'da şahsî diktatörlüklere bais olmuştur.

Parlâmentarizme gelince, bunu tefrik-i kuva ile kat'iyyen karıştırmamak icabeder. Çünkü tefrik-i kuvada mefruz ve hayalî üç kuvvet yekdiğerine kontrol etmek hakkını haiz olduğu halde parlâmentarizmde teşriî ve icraî kuvvetler arasında sıkı ve hattâ tamamen bir tedahül vardır. Fakat bu sistem de hakimiyet-i millîyeyi manâ-i tâmmı ile ifade edememiş ve bir zümre devleti olmaktan ileri gidememiştir.

Teşkilât-ı Esasiyemize tevcih edilen ikinci itiraza gelince o da mes'uliyet bahsini teşkil ediyor. Diyorlar ki, tefrik-i kuva ve parlâmentarizm sistemlerinde bir mes'uliyet vardır. Bizde mes'uliyet esası zayıftır, hafiftir.

Hanımlar, efendiler;

Birçok yeni ve âlim ve pek âlim hukukşinasların fikirlerine iştirâkle derim ki, meşrutiyette gaye mes'uliyet değildir. Mes'uliyete meydan vermemektir. Çünkü mes'uliyet nihayet en müstebid idarelerde de vardır. Halk kıyam eder ve zalim tacidârların başlarını keser, fakat neye yarar?

Levent Şahverdi Arşivi

Bence bütün dünya tacidârlarının, halifelerin ve sultanların başları milletlerin en ufak bir zararını bile ödeyemez. Türk köylüsünün çadırının zâyi olan tek bir ipini bile telâfi edemez. (Mütemadî ve sürekli alkışlar).

Bizim Teşkilât-ı Esasiyemiz ise asrî hukukun istihdaf ettiği bu gayeyi Meclisin daimî kontrolü ile temin etmiş bulunuyor. Zannedilmesin ki, hanımlar, efendiler, Garbın bugünkü meşrutiyet sistemleri mes'uliyeti temin edebilmiştiri. Hayır. Bizimki ise mes'uliyete de meydan vermeyecek kadar kuvvetlidir ve milletler için de gaye budur. Nitekim bir Türk darb-ı meseli «koyunu parçalayan kurdu vurdum, fakat ne çareki koyun elden gitti» diyor.

Hanımlar, efendiler;

Bütün bir tarihimiz içinde vaziyet-i iktisadiyemizi böylece, kısaca tahlil ettikten ve onun ile pek sıkı alâkalar olan idare sistemlerini gözden geçirdikten sonra, bugünkü iktisadiyatımızın takip etmesi lâzım gelen iktisat siyaseti hakkında da bir, iki söz söylemekliğime müsaade buyurmanızı rica ederim.

Yeni Türkiye iktisadiyatı mevcut iktisat sistem ve siyasetlerinin hiç birinin aynı olamaz. Memleketimizin iktisadî manâ ve ihtiyacına, iktisat tarihimizin ruhiyatına muvafık başlı başına bir iktisat siyaseti takip eylemek mecburiyetindedir. Biz iktisat meslekleri tarihinde mevcut mekteplerinden hiç birine mensup değiliz. Ne (bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar) mektebine, ne de sosyalist, komünist, etatist veya himaye mekteplerinden değiliz. Bizim de, yeni Türkiye'nin yeni iktisadî manâsına göre yeni bir iktisat mektebimiz vardır. Buna ben (Yeni Türkiye İktisat Mektebi) diyorum. Yukarıda zikrettiğim mekteplerden hiç birine mensup olmamakla beraber memleketimizin ihtiyacına göre bunlardan istifade etmeyi de ihmâl eylemiyeceğiz. Yeni Türkiye muhtelit bir iktisat sistem takip etmelidir. İktisadî teşebbüs kısmen devlet ve kısmen teşebbüs-ü şahsî tarafından deruhte edilmelidir. Meselâ büyük kredi müessesatını, sanayi teşebbüsatını ilâh. Devlet idare edecektir. Çünkü memleketimizin iktisadî vaziyeti bunu istilzam ediyor.

Hülâsa bazı hususatta iktisadiyatımız devletleştirme usûlünü takip edecek, bazı hususatta iktisadî teşebbüslerini şahsî teşebbüslere terk edecektir. İktisat siyasetimizde ve meselâ gümrüklerde mutlaka himayeci olamayız. Memleketimizin ihtiyacı olan şeylere karşı bir kapıya benzeyen gümrüklerimizin iki kanadını da açar ve herşeyin ithâline müsaade edebiliriz. Bunlar o gibi şeylerdir ki memleketin istihsâlini tezyid ve tanzim için ithâllerine zaruret-i kat'iye vardır ve memletin iktisat mefaati bundadır. Bazı ithalâta karşı gümrüklerimizin yalnız bir kanadını açarız ve mutavassıt bir resim alarak memlekete girmesine müsaade ederiz. Çünkü memleketin ihtiyacı bunda mutavassıttır. Bazı ithalâta

Levent Şahverdi Arşivi

karşı gümrük kapılarımızı tamamen seddeder, arkasına bir de ordumuzu koyar ve memlekete o gibi eşyadan hiç bir şey koymayız. Çünkü bunun memlekete girmesi iktisadiyatımız için bir zarar, bir tehlike teşkil eder.

Hanımlar, efendiler;

Bugünkü vaziyet-i iktisadiyemizi tahlil ile diyebilirim ki dün olduğu gibi bugün de bizde iktisadî manasiyle mütebellir bir sınıf meselesi mevcut değildir. Bizde tüccar da, çiftçi de, sanayî erbabı da, amele de hülâsa bütün iktisat âmillerimiz doğrudan doğruya yabancı sermayesinin esir ve hizmetkârıdır. Bütün bu iktisat zümrelerimizin birleşmesi kendilerini teşkilâta bağlaması lâzımdır. Zannedilmesin ki bu cihete işaret ederken yeni Türkiye İktisat Mektebinin ecnebî sermayesine karşı bir taassubu, bir husûmeti ve bir adâveti vardır. Hayır, biraz evvel Gazi Paşamızın dedikleri gibi biz Türkiye'yi, iktisadiyatını bir esirler ülkesi halinde ecnebî sermayesinin eline terk ve tevdi edemeyiz. Fakat memleketimizde meşru bir surette kazanmak ve yaşamak isteyen yabancı sermayesine kanun ve nizamlarımıza tâbi olmak üzere Türkiyelilerden fazla bir imtiyaz, bir hile ardında koşmamak şartıyla memleketimizde her türlü teshilâtı, hattâ diğer milletlerin gösterdiği teshilâttan fazla kolaylıkları irae etmeğe her zaman hazırız. Yalnız yabancıların bizi asrî ve medenî bir millet olarak tanımaları ve ona göre bize karşı vaz-ı hakikîlerini almaları lâzımdır. (Bravo, yaşa sadâları ve sürekli alkışlar).

Biz kendimizi tarihin hiç bir safhasında hiç bir milletten geri görmüyoruz. Fakat aynı zamanda müellif Lorimer'n tasnifi gibi bilâ istisna dünyanın hiç bir milletini kendimizden dûn telâkki etmiyoruz. (Alkışlar) Lorimer'in milletleri medenî, nîm medenî ve barbar diye ayrı ayrı üç kısma bölmesini ve bunlara farklar, haklar tanımasını yeni Türkiye Hukuk Mektebi reddeder (alkışlar sürekli). Biz, bütün milletleri bilâ istisna hür ve müstakil görmek istiyoruz. Hürriyet ve istiklâl hakk-ı tâbiileridir.

Hanımlar, efendiler;

Türk hakimiyet-i milliyesi, ancak ve ancak Türkiye hâkimiyet-i iktisadiyesine istinadla pâyidar olabilir. Binaenaleyh, bundan sonra Devletin takip edeceği siyasetin istikametini çiftçinin övendiresi, san'atkârın çekici hülâsa iktisadiyatımızın menafi-i âliyesi göstermeli ve çizmelidir ki, hakikî, millî bir Türk (Halk Devleti) teessüs edebilsin. Türkiye, tarihinin hiç bir safhasında bugüne kadar bir halk devleti idaresi ve binaenaleyh millî bir devir yaşamadı.

Hanımlar, efendiler;

Milletler âli menfaatlerini ihmâl eden idareleri sonunda silâhla devirirler. Bundan üçbuçuk yıl evvel Türkiye'nin efendi halkı da böyle yaptı. Ve icabederse herhangi bir

Levent Şahverdi Arşivi

kuvveti yine ve her gün silâhla devirmeğe kadirdir. Ve bunu dahile ve harice karşı yapabiliriz ve yaptık. Maamafih yeni halk hükûmeti, milletin menafi-i âliyesini ihmâl etmeyecektir ve edemez ve bunlara muvaffak olacaktır. (Alkışlar)

Hanımlar, efendiler;

Yeni iktisadiyatımızın inkişafı için bugün ittihazı lâzım gelen âcil tedbirler meyanında birkaç şey tavsiye etmek, hatırlatmak isterim.

1– Meslek teşkilâtı,

2– Kredi müessesatı,

3– Makine devri,

4– İktisat cidâline toplu çıkmak,

5– Kendi kendimize yetmek,

6– İstihsâlimizi tezyid ve tanzim, ithalât ve ihracatımız arasında tevazün husule getirmek.

Meslek teşkilâtı, meselâ çiftçi dernekleri, amele, tüccar sendikaları ve ilâh. vücude getirilmedikçe ve bunlar haklarını müttehiden düşünerek istemedikçe, gerek harice ve gerekse dahile karşı zayıf kalırlar. Ben teşkilâtı hayatın yarısı olmak üzere telâkki ediyorum.

Kredi müessesatına gelince, memleketimiz servet-i tabiiyesi, sabitesi ve sây itibariyle çok zengindir, tarihçe de meşhurdur. Ancak bütün bunlardan lâzım olduğu veçhile istifade edebilmek için biran evvel asrî iktisadın en mühim ziraî, ticarî, sınaî kredi müessesatımızı bir an evvel vücude getirmeliyiz. İktisat Vekâleti, köy bankalarını Meclise tevdi etmiş, 39 Bütçesine de ziraat ve sanayî bankalarını koymuştur. Teşebbüs-ü şahsî ile vücude getirilecek kredi müessesatına azamî kolaylıkları göstermeğe hazırız.

Memleketimiz Fransa'nın ikisi kadar olduğu ve ondan çok fazla zengin bulunduğu halde mevcut nüfus ondan istifadeye gayr-i kâfidir. Nüfus meselesini, bir taraftan muhaceret ve neslimizin tezyidine çalışarak halle doğru gitmekle beraber bunun, bu maksadın uzunca zamanlara mütevakkıf olduğunu unutmamalıdır.

Binaenaleyh, nüfus noksanını bugün telâfi edecek yegâne çare biran evvel makine devrine girmektir. Ahiren İktisat Vekâleti ile **Chester** grubuna mensup Mister Kennedy arasında bu hususun temini için mühim bir mukavelenâme tanzim edilmiştir.

Efendiler;

Asrımızın iktisat cidâline girerken münferid değil fakat toplu bulunmak mecburiyetindeyiz. Çünkü asr-ı hazır iktisadiyatı bunu istilzâm ediyor. Ferdi teşebbüsler, toplu ya-

Levent Şahverdi Arşivi

bancı iktisat dünyası karşısında ezilmeğe, akim kalmağa mahkûmdurlar. Binaenaleyh her türlü şirketler vücude getirilmeli ve bilhassa memleketimizin ihtiyacatını tamamen ifade eden (kooperatif) şirketlere fazla ehemmiyet verilmelidir.

Gayemiz, istihsâlimizi ihtiyacımıza göre tezyid ederek kendi kendimize kifayet etmeğe doğru gitmek olmalıdır. Harice göndereceğimiz istihsalâtımızı da ihmâl edemeyiz. İthalâtımızla ihracatımız arasında tevazün ancak bu suretle mümkündür. Aksi halde iktisadiyatımız iflâs tehlikesinden yakasını kurtaramaz.

İktisadiyatımızın inkişafını düşünürken maarif siyasetimizin bu hususta büyük bir rol oynıyacağı şüphesizdir. Bugüne kadar takip ettiğimiz maarif siyaseti memleketin maarif ihtiyacını telâfi edememiştir, edemez de. Çünkü bu sistem zengin ve âlim milletlere uyan sistemdir. İktisaden ve içtimaen vaziyetimizle telifi kabil değildir. Bizim bugünkü maarif sistemimiz doğrudan doğruya memleketteki cehlin tasfiyesine mâtuf olmalıdır. Âlim ve feylesof yetiştirmek programın ikinci maddesini teşkil edebilir.

Hülâsa teşkilât yapınız; bu, Türkiye iktisat âmillerinin haklarını harice ve dahile karşı koruyacak en kuvvetli siper, kalkandır. Bunu yalnız Türkiyeliler için değil, bütün dünyanın mazlûm iktisat âmilleri için de temenni ederim.

Hanımlar, efendiler;

Yeni Türkiye sabanın, çekicin, sây'in, zekâ ve liyâkatin hakkını, hürriyet ve istiklâlini istiyor ve cidâlini, önüne çıkacak haricî ve dahilî her kuvveti yıkmaya kâdir olabilecek bir surette yapıyor. [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.67-76.*]

3. Kongre Başkanı ve Manisa Sanayi Murahhası Kâzım Karabekir Paşa

[No. 165]

Ulu Milletimin muhterem murahhasları: Âcizlerine karşı göstermiş olduğunuz pek kıymetli muhabbet ve teveccühe teşekkür ederim. (Şiddetli alkışlar, siz herşeye lâyıksınız sesleri) Celseyi açıyorum. Müzakerâta başlamadan evvel müsaade ederseniz Kongreyi ihzar eden İktisat Vekili Mahmut Esat beyefendiye ve Heyet-i Faâle ve Tertibiyeye Heyet-i Aliyeniz nâmına arz-ı teşekkür edeyim. Muhterem Başkumandanımız ve İktisat Vekilimizin pek mühim beyanatlarına Kâzım Karabekir de müsaadenizle birkaç satır ilâve etsin:

Varlığımıza kasd eden düşmanları milletimiz elbirliği ile nasıl kahr ve mahvettiyse (Elhamdülillah sesleri) yine el ve söz birliğiyle bizi dahilden kemiren fakr-ü cehalete de

Levent Şahverdi Arşivi

hücum için cihada başlıyoruz. (Alkışlar) Bugün bu cihadın birinci günüdür. Ancak öz kardeşlerinin ve hakikî vatandaşlarının el ve söz birliğiyle büyük Türk Milleti tek başına kudret ve kuvvetini nasıl bütün dünyaya gösterdiyse, bugün de cihana ilân ediyor ki asırlarca eli, dili bağlı bir halde her varlığı harcanan bu millet iktisat ve irfan sahasında nelere kadir olduğunu gösterecektir. (Şiddetli alkışlar) Milletimizin her ferdi, çalışan halkı, gerek münevver dimağları neler, ne fedakârlıklar yapmadı. Erkekler hudut boylarında zâlim düşmanlarla istiklâl ve hürriyeti için çarpışırken kadınlarımız kazma salladı, saban sürdü, hattâ örs başında demir dövdü, amelelik yaptı, bir çok dükkânları kadınlarımız işletti, aç kalanı da oldu. Sırtlarında ordumuza cephane taşıdı, yaralıları bağrına bastı. Büyük millet kadıniyle, çocuğu ile, erkeğiyle istiklâlini, hürriyetini korudu. Azmini, imanını kâinata gösterid. Bize mübarek Peygamberimiz «beşikten mezara kadar ilim talep ediniz» buyurmuşlar... İlmin yalnız din tahsili olmadığını «Çinde dahi olsa alınız» kelâmiyle o zamanlar iktisat diyarı olan Çin'i işaret ederek beşikten mezara kadar öğrenilecek ilmin iktisat ilmi olduğunu emrettikleri halde, asırlarca şahısların keyfî hareketleriyle bundan gafil kaldık. Mademki işe beşikten başlayacağız, mademki beşikten mezara kadar iktisadiyat ile meşgul olacağız... Ninnilerimiz, türkülerimiz, iktisat terennümleriyle dolmalı; masallarımız, temsillerimiz iktisat ruhları ile meşbû olmalı; dualarımız, vaazlarımız, hutbelerimiz iktisat emirleri, iktisat telkinleri ile halkımızı irşad etmeli... Bu suretle yani beşikten mezara kadar hayat ve iktisat telkinlerinin icap ettireceği müşterek mesai ile çalışırsak hayatımız, iktisadımız kavi esaslarla kurulmuş olur.

İktisat dediğimiz zaman ben şu üç maddeyi kendi milletimizin, kendi vatanımızın iktisadiyatı için temel biliyorum.

Birincisi - İnşanlarımızı, hayvanlarımızı, istihsalâtımızı hüsn-ü muhafaza etmeliyiz. Köylerin, evlerin, çeşmelerin, bataklıkların tesiratıyla sıhhatimizi muhafaza edemez, bin türlü hastalıklar içerisinde çırpınırsak hayvanlarımızı veba-i bakari, şarbon gibi hastalıklar silip süpürür ise, mahsullerimizi böcekler, çürütür isek yapılan bütün iktisadî tedbirler, kanunlar hiçe müncer olur. İşte bunun için sarfedeceğimiz mesaiye yardım etmesini Hükûmetimizden talep ve temenni etmeliyiz. Memleketimizi gezip bilen tabiplerimiz, baytarlarımız burada yaptığımız İktisat Kongresine müşabih kongreler yapmalıdır ki, hıfzısıhha iktisadın temelini korusun.

İkinci mühim esas; istihsalâtımızı çoğaltmak, şimendüferimizi, vapurlarımızı bilhassa yollarımızı yaparak taşraya sevketmek, harice satıp memlekete para çekmektir. Burada onu temin edecek esasları temin edeceğiz. Memleketimiz o kadar vasî ve feyizkârdır ki, Avrupa'nın bugün sahillerimize un yedirmesi değil, bil'akis biz az zamanda

Levent Şahverdi Arşivi

her tarafa ihracat yapmaya kadiriz. Hattâ ihracatı yalnız un olarak değil, makarna, bisküvi, peksimet gibi mamûl bir halde yapacağız. Sanayiimiz Avrupa'nın sanayiine rekabet edemese dahi hiç olmazsa milletimizi harice muhtaç etmez ve kendi elimizden çıkan mübarek eşyalara bürünerek iftihar ederiz. Bu zaferimiz de askerî zaferimizden daha büyük olur. (Alkışlar)

Üçüncü mesele pek mühimdir... Bu, muhterem bacılarımıza, hanımlarımıza terettüp eder. Sarfiyat ve istihlâki azaltmak...

Arkadaşlar! Bugün ziraat bankalarının ikraz ettikleri paraları bir tarafa yazarsak pek acı hakikatlerle karşılaşmış oluruz. Bu paranın yüzde ellisi düğünlere ve lüzumsuz göreneklere sarf edilmiştir. (Alkışlar) Birçok aileler düğün yüzünden mahvolmuştur. Moda yüzünden bedbaht kalan aileler ise pek çoktur. (Şiddetli alkışlar) Bu gibi sarfiyatımızı behemahâl tahdit etmeliyiz. Gerek düğünlerde, gerek modada göreneklerin tahripkâr israflarından kaçınmalıyız. (Medit alkışlar) İşte basit, fakat milletimizi tahrip eden bu mücadelede hanımlarımızı birinci kademede görmekle bahtiyar olacağız. (Alkışlar, yaşa nidâları). O hanımlar ki Mütarekeden itibaren değil; daha evvel tâ Harb-i Umumînin en müthiş anlarından beri her türlü meşakkatlere katlandılar. Her türlü yoksulluklara göğüs gerdiler. (Şiddetli alkışlar) Arkadaşlar, askerimiz fedakârlık etmiştir. (Alkışlar) Lâkin suret-i umumiyede bir asker kursağında sıcak yemek yokken ölmemiştir. Fakat geride öyle hemşireler biliyorum ki, günlerce aç kaldılar ve günlerce inlediler. İşte bu fedakârlığı yapan hanımlarımız bu iktisat mücadelesinde de azamî fedakârlığı yapacak ve bu suretle milletimizi saadete götürecektir. (Medit alkışlar).

Hulâsa olarak sözü nihayetlendiriyorum ki... Fedakâr amelemiz, tarihimizin pek şerefli sahifelerini dolduran san'atkârlarımız, velinimet zürrâmız, (şiddetli alkışlar) muhterem tacirlerimiz vazifelerini canla başla başaracaklar ve Misak-ı Millî namına her türlü yenilikleri elbirliğiyle kavrayacaklar ve işte bu suretle iktisat ordusu da meydana atılmış olacaktır. Herşeyde esas birliktir. İktisat birliği dahi burada doğmaktadır.

Bütün millet bu birlikle birbirine her türlü muaveneti yaparak askerî zaferi yanına vakit geçirmeden iktisadî zaferlerini dahi ilâve edecektir. Cenab-ı Hak iktisat zaferimizde dahi muinimiz olsun. (Âmin sadaları, şiddetli ve sürekli alkışlar). [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.77-80. Ayrıca bk. İstanbul: 20 (A.A.) Hakimiyet-i Milliye, (22 şubat 1923), s.3. ve İzmir 23 şubat (A.A.) Vakit, (25 şubat 1923), s.3; Tan, (22 şubat 1923), s.3; Tanin, (25 şubat 1339), s.2; Akşam, (25 şubat 1923), s.1 (23 A.A'ya atfen); İleri (25 şubat 1339), s.2 (22 A.A.'ya atfen) ve İkdam, (25 şubat 1923), s.3.*]

Levent Şahverdi Arşivi

VII. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİNİN GENEL HAVASINI YANSITAN İZLENİMLER

1. Kâzım Karabekir Paşa Nasıl Reis Oldu?

[No. 166]

Kâzım Karabekir Paşa'nın Karargâhında - Riyaset etrafında münakaşalar - İlk İctimaın Hatıraları

Kazım Karabekir Paşa'nın Karargâhında:

Kongrenin ilk toplandığı güne takaddüm eden 16 şubat akşamı birbirini tanımayan bine yaklaşan muhtelif meslekten ve tahsilden murahhaslardan, Kongreye kimin reis olacağı hakkında iki gün süren bî-sûd birçok mücadelâttan yorulan beş altı murahhas Bornova'ya giden trenin birinci mevki kompartımanlarından birisine yerleşmişti. Murahhaslar Kongreye ait gelişi güzel musahabatta bulunuyorlar ve yarın birinci ictimaını akdedecek olan Kongre'nin ne yapacağını düşünüyorlardı.

Murahhaslar, yirmi dakikalık bir tren yolculuğundan sonra şirin bir sayfiye olan Bornova'ya muvasalat ettiler.

—Nereye teşrif buyuruluyor?

—Hiç, şöyle bir gezelim demiştik.

—Biz de öyle...

Murahhaslar üç gruba ayrılarak birbirlerine veda ettiler ve ayrıldılar. Beş dakika sonra alaca karanlıkta Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin karargâhları önünde, müteferrik olarak aynı yoldan giden murahhaslar, garip bir tesadüf eseri olarak birleştiler. Hayretle birbirlerine:

—Ne o, Paşayı görmeğe mi gidiyorsunuz?

Sanayi murahhaslarından bir zat dayanamayarak şimdiye kadar trende sakladığı sırrı ifşa etti:

—Yoksa, siz de bizim Sanayi Grubunca yapmak istediğimizi mi düşünüyorsunuz?

Ticaret Grubu murahhaslarından biri gülerek cevap verdi:

—Anlaşılıyor, hepimiz Kâzım Karabekir Paşanın Kongreye riyaseti hususunda ittifak etmiş bulunuyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

Murahhaslar nöbetçiye hüviyetlerini söyleyerek Paşanın burada olup olmadığını sordular. Vakur ve sıcak kanlı Mehmetçik korucuğun ortasında elektrik lambaları ile ışıldayan köşke doğru seslendi:

—Posta, Kara Kâzım Paşa orada mı? İktisat Kongresinin meb'usları gelmiş...

Murahhaslar beş dakika sonra Arap tarzında bir çerçeve ile bezenmiş bir salonda Paşa ile karşı karşıya bulunuyorlardı.

Riyaset Etrafından Münakaşalar:

Kâzım Karabekir paşa her zamanki mültefit ve sevimli olan hürmet ilka edici tevazuu ile Heyeti karşıladı. Heyet Paşaya Kongrenin müsbet netayic istihsali ancak iyi bir tarzda idaresiyle kabil olduğunu ve daima iktisadî ve irfanî mesaile karşı gösterdiği alâka dolayısıyla Kongreye riyaset etmesi Kongre murahhaslarınca rica edilmekte bulunduğunu izah etti. Paşa bütün mütalâatı dinledikten sonra hakkında gösterilen itimada teşekkür etmekle beraber Kongreye kendisinin riyaset etmesinin birkaç nokta-i nazardan doğru olmadığını söyledi. Paşanın fikrince, İktisat Kongresine her nekadar iktisadî mesaile rabt-ı emel ve ümid etmiş olsa bile, bir ordu kumandanının riyaset etmesinin bazı düşman mehafilce yanlış ve gayri müsaid tefsire uğraması ihtimali vardı. Kongrenin müsbet netayic istihsali temenni edilmekle beraber, onun mevkiini de düşünmek lâzımdı. Bundan maada Paşa, yarın gece Mustafa Kemâl Paşa ile beraber Ankara'ya dönmek ve sulh meselesi hakkında Büyük Millet Meclisince ordu kumandanlarının fikri sorulduğu vakit vazifesini ifa etmek mecburiyetinde idi.

Heyet Paşaya birinci itirazlarının varid olmadığını izaha çalıştı ve yarının iktisadî mücadelesine, harp sahasının kahramanlarını yabancı bırakamıyacağımızı ve böyle fırsatlarla halkın iktisat işleri arasına sokacakları ve düşman mahafil arasında tevlit edeceği zannedilen aksi tesirin haiz-i ehemmiyet olmadığını ve Kongreye bir sanayi murahhası olarak iştirak eden ve bir murahhas gibi raporlar, mütalâalar hazırlayan bir paşanın ordu kumandanı olması Kongre riyaseti için bir mani değil, belki bir şeref teşkil edeceği izah olundu. Mamafih Heyet sulh ve harp meselesine dair Büyük Millet Meclisince karar verileceğine nazaran Paşanın Ankara'da bulunması lâzım ise bu hususta ısrara bittabi salâhiyattar olmadığını söyleyerek Paşaya Kongre riyasetini adem-i kabul takdirinde ancak bu ikinci fikrin haiz-i tesir olmasını rica etti.

Paşa bütün bu noktaları nazar-ı dikkata alarak ertesi günü Kongre salonuna geldiği vakit cevap vereceğini bildirdi. Heyet gece İzmir'e dönen son trene yetişmek üzere istical ettiği için Paşaya teşekkür ederek ayrıldı.

Levent Şahverdi Arşivi

İlk İctimaın Hatıraları:

17 şubat perşembe günü saat henüz dokuz olmamıştı ki Kongre salonunun bütün iskemleleri, sâmiin mahalleri tamamen dolmuştu. Ticaret, Ziraat, Sanayi ve Amele Gruplarına ait olan murahhaslar kendilerine tefrik edilen mahallere oturduktan sonra saat tam onda Kâzım Karabekir ve Asım ve Fevzi Paşalar salona geldiler ve hazirun tarafından alkışlandılar. Kâzım Karabekir Paşa dün kendisine riyaseti teklif eden heyet-i azâya Ankara'ya gitmemek için müsaade aldığını ve Kongre intihap ettiği takdirde her Gruptan bir reis vekili kendisine muavenet etmek şartıyla riyaseti kabul ettiğini bildirdi.

Fevzi ve Asım Paşalar, bazı erkân-ı askeriye ve mülkiye, Rus sefiri Aralof, Azerbaycan sefiri İbrahim Abilof davetli sâmiine mahsus olan mahalde ahz-ı mevki etmişlerdi. Saat onu çeyrek geçe Mustafa Kemâl Paşa salona hazirunun alkışları arasında dahil olduktan sonra İzmir Belediyesi namına Anadolu Gazetesi sahibi Haydar Rüşdü bey murahhaslara beyan-ı hoş amediyi mutazammın birkaç kelime söyledi. Müteakiben Kürsü-i hitabete Mustafa Kemâl Paşa geçerek... nutku irad etti. [*Tevhid-i Efkar, (3 mart 1923), s.1-2.*]

2. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey ile Mülâkat [Cavid]

[No. 167]

İzmir: 15 şubat — Dün akşam saat altıya çeyrek kala İktisat Vekili Mahmut Esat beyefendi yanında Ödemiş Belediyesi Reisi ve Lozan Mektep arkadaşı Şükrü beyle matbaamızı teşrif ettiler. O sırada masa başında yazı yazıyordum ve heyet-i tahririye odasında yalnızdım. Mahmut Esat beyefendiyi odanın kapısı önünde görünce hemen istikbaline şitap ederek kendilerine arz-ı teklif ettim. Tenezzülen durdular ve ilk söz olmak üzere: «Cavid bey, size karşı mahcubum. Suâllerinize henüz cevap veremedim. Fakat bu akşam işimiz bitiyor. Hayırlısı ile Kongre'yi bir defa açalım da ondan sonra serbest kalırız. Size verilecek havadisleri de yazmağa vaktim olur» buyurdular. [Bu suâller kendisine İzmiri ilk teşriflerinde verilmiş ve Mahmut Esat bey de cevap itasına vakit bulamayarak bilâhare Ankara'ya avdet eylemişti.]

Mamafih, şu fırsatı kaçırmak da gazetecilik nokta-i nazarından işime elvermediği için kendilerinden Akşam namına velev kısacık olsun bir mülâkat koparabildim.

Mahmut Esat bey Ahenk heyet-i tahririyesi namına şereflerinden mevhûb olan ve bizi bittabi fevkalâde şerefyap eden şu ziyaretleri zamanını bile bu gün açılması mukarrer bulunan Kongre meşagiline hasretmişlerdi. Meselâ, bir taraftan hem bizimle konuşuyor,

Levent Şahverdi Arşivi

bir taraftan da yazı masamızın üzerine mevzu telefon nakilesini eline alarak santral vasıtasile davet ettiği Kasaba Şimendüfer Kumpanyası müdürü ile dün akşam için taşradan vürûdları muntazır olan murahhasları hamil katarın zaman-ı muvassalatını soruyor ve icap eden emirleri veriyordu. Daha arkadaşlarım heyet-i tahririye odasına girmeden ben kendilerinden bazı şeyler sormaya ve bunların cevabını alarak tab etmeğe muvaffak olmuştum: Aramızda geçen mülâkat-ı âtiyi yazıyorum.

Evvelâ, Mahmut Esat bey bendenize şu suâli sormuşlardı:

—Kongreyi nasıl buluyorsunuz?

—Memleketimizde böyle bir hadise ilk defa olarak vuku buluyor. Bu itibarla, elbette hepimiz için fevk'alâde şayan-ı memnuniyettir. Bu sizin bir eser-i muvaffakiyetiniz olduğu için böyle bir Kongreyi toplamağa muvaffak olduğunuzdan dolayı sizi cidden şayan-ı tebrik görürüm. Allah tevfikatına mazhar eylesin.

—Kongre kaç gün devam edecek, beyefendi?

—Benim tahminime göre, bir haftadan fazla sürmez. Maamafih bunu bittabi Kongre azâları tayin edecek.

—Şimdiye kadar İzmir'e gelmiş olan Kongre murahhas ve azâlarının miktarı hakikisi kaça baliğ olmuştur?

—Bu güne kadar gelenler dört yüz kişidir. Bu akşam elli kişinin vilâyat-ı saireden ve ikiyüz kişinin de yarın İstanbul'dan muvasalatlarını intizar ediyoruz. Şu halde min hays-il mecmû yediyüz kişi kadar bulunabilecek.

—Kongrede yalnız murahhas ve azâ olanlar mı bulunacak, arzu edenler müzakeratı dinlemek için bulunamayacak mı?

—Hayır. Buraya duhûl herkes için serbesttir. Hattâ, süfera ve konsoloslarla mutebe-ran-ı ecanib de samiin localarından müzekeratı istima edebileceklerdir.

—Sergide teşhir olunmak üzere taşradan yerli mamulât ve masnuatımızdan acaba mal gelmiş midir; Bundan iki gün evveline gelinceye kadar meşher için tahsis olunan pavyonlarda henüz hiçbir şey yoktu.

—Zannediyorum ki, yarına kadar bir hayli masnuat ve mamulât gelmiş olacaktır. Mamafih, rica ederim, bunu bir meşher olmak üzere telâkki etmeyin. Bu ufak mikyasta ibtidaî ve tecrübevî bir nümûne sergisi olacaktır. Burada teşhir edilmek üzere getirilecek şeyler de ufak bir «eşantiyyon» dur, nümuneden ibarettir. İnşallah, biz meşheri gelecek sene yapacağız; o zaman temin-i mükemmeliyeti hususunda muvaffak olacağız.

Levent Şahverdi Arşivi

—Kongrede hanımlar için de bir mevki tahsis edilmiş midir?

—Hay hay. Hanımlar için de suver-i mahsusada münasip bir mevki ihzar edilmiştir ve hattâ kadın ameleleri de Kongrede murahhas bulunduracaklar. [Kadın amele murahhası olarak İzmir'den ve mülhakattan Hayriye, Elif, Emine, Şefika, Münire ve Nigâr isimlerinde altı hanım intihap edilmiştir.]

Bu mülâkatımız hitam bulmadan telefonun zili çaldı. Gazi Başkumandanımız Mustafa Kemâl Paşa hazretleri santral vasıtası ile Mahmut Esat bey'i Kemeraltı koruluğunda telgrafın başına davet eylemişler. Bunu biraz sonra bir polis efendi de matbaaya kadar gelip haber verdi. İktisat Vekil-i muhteremi bunun üzerine hepimize veda buyurdu. Mamafih matbaamızdan mufarakat etmezden evvel alt kattaki makine dairemizi de gezerek işlerinin başında çalışan işçilere karşı ibzali iltifat eylediler.

Paşa hazretleri ile telefon başında görüşen Mahmut Esat bey beş on dakika sonra tekrar Matbaaya avdetle birçok zevat ve yolda bulunan üçyüzü mütecaviz murahhasların vukubulan rica ve müracaatları üzerine bu gün için in'ikadı mukarrer olan Kongrenin 17 şubat cumartesi gününe talik ve tehirinde mecburiyet hasıl olduğunu ve Paşa hazretlerinin Kongre'nin resm-i küşadını o gün saat onda mahâll-i mahsusunda icra buyuracaklarını bildirdiler.

Taraflarından gösterilen arzu üzerine bunu derhal bir ilâve neşir suretiyle gece saat yedide halka ilân eyledik. Binenaleyh, Kongre 17 şubat cumartesi günü açılıyor. Bu sabah Kongre mahallinde İzmirde bulunan murahhas ve mümessiller şerefine suret-i mahsusada ihzar olunan lokantada Belediye tarafından bir çay ziyafeti ve öğle üzeri de bir öğle yemeği verildi.

Sergi mahâllini gezdim. İkigün zarfında şayan-ı hayret derecede mahsulât, masnuat ve mamulât getirilerek pavyonlara yerleştirilmiş. Bu baptaki izahatımı diğer bir mektupla bildireceğim. [*Akşam, (23 şubat 1923), s.1.*]

3. İzmir İktisat Kongresi - Hazırlık Günleri [Ahmet Muhiddin]

[No. 168]

İzmir 16 şubat — İzmir henüz şüphe yok ki yeni Türk tarihinin en mühim vakıasına olmasa bile, her halde en mühim vakıalarından birine sahne oluyor. Yarın burada in'ikad edecek İktisat Kongresi yeni Türk iktisadiyatında bir mebde, yeni bir devrin hiçolmazsa fikrî bir başlangıcı olacaktır. İzmir bu vakıanın bütün ehemmiyet ve kıymetine aşina bir

Levent Şahverdi Arşivi

sima arzediyor. Bir İzmirlinin dediği gibi, şehrin umumî hayatında bir fevkt'alâdelik iki üç gündenberi mahsûs, her tarafta hareket, faâliyet meşhûd olunuyor. Bir taraftan yangın yerleri feryad eden sükûtu ile daha düne kadar süren büyük felâket ve onun kahr-ü âlâmını hatırlatıyor; diğer taraftan, kırmızı beyazlara bürünmüş ve yeşil dallarla bezenmiş zafer takları rehaverkârın kudûm ve intizarını haber veriyor. Bu daha pek canlı hatıralarla müheyyic İzimr yeni ve büyük diğer bir vakıaya şahit olmağa hazırlanıyor. Bu vakıa için kendisine düşen hazırlıkları yapıyor.

Şehrin manzara-i umumisinde bir telâş, bir heyecan mütemevviç. Odaları kâmilen verilmiş otelcinin eda-i acz ve teessüfü, kahvelerde misafirlere yer bulamayan garsonun şaşkınlığı, zillerine ayakları ile basan arabacıların acûlane bakışları, yol soranlar, yol gösterenler; o manzara-i umumiyeyi tarsin ediyorlar.

Dün küşad günü olacaktı. Kongrenin tehirine rağmen, kırmızı beyazlı fistanlar giymiş mini mini kızlar ellerinde birer kutu ve rozetler Hilâl-i Ahmere iane topluyorlardı. Onlar yarına kadar bekleyemediler. Bu gün de tek tük görünüyorlar. Şüphesiz mevcut rozetleri bitti. Yarın artık mini mini eller göğüslere beyaz bir çiçek takarak Hilâl-i Ahmer için sizden şefaat isteyemeyeceklerdir. Bu sevimli mektepliler, bilhassa kızlar ne kadar dikkatimi celbetti. Onları İstanbul'dakilerle mukayese ettim. Onlar ne kadar muhteriz ve ürkek idiler. Biraz cesaret ve cüret ve biraz da tecellüd ile sizin göğsünüze rozeti takan o küçücük eller yanımızda giden kadının göğsüne uzanmıyor, bir türlü uzanamıyordu. Dikkat ettim hanımların pek çoklarında rozet yoktu. Kızlar bile kadınlardan çekiniyor gibi idi. İzmir'in sokaklarında uçuşup cıvıldayan bu canlı, bu mütecessim bayrakları ne kadar sevdim. Ne olurdu, onlar bu gün de, yarın da gelseler, etrafımı sarıp çiçeklerini yakalarıma iğneleselerdi.

Duvarlarda, direklerde, dükkânlarda asılı duran ilânlar tacirleri, san'atkârları Kongreye iştirake, iktisat ve nümûne meşherinde mallarını ve mamulâtların teşhire davet ediyor.

Duvarlarda, sütûnlarda ve dükkânlarda asılı duran ilânlar İstanbul'dan Kongre münasebetiyle gelen Dâr-üt Talim Musiki Heyetinin konserler vereceğini haber veriyor ve geçenleri iri harflerle davet ediyor. Bir taraftan size sinema el ilânları uzatıyorlar. Diğer taraftan, elinize reklâm varakları sıkıştırıyorlar. Bunların hepsinde karşınıza İktisat Kongresi çıkıyor. Gazeteler Kongre haberleri ile dolu. İlânlar hep Kongre'ye ait. Musahabelerin yegâne mevzuu Kongre. Kongre binası bir an için şehrin merkez-i hayatı olmuş gibidir. Arabalar, otomobiller oraya müteveccih ve her hareket oraya müntehi, bütün dikkat ve ihtimâller oraya matuf, bütün kuvvetler orada mütemenkiz. Şehir mutad hayatını unutmuş, Kongre'yi yaşıyor gibidir. Kongre bu günler için İzmir'in heyecanlı hadisesi ve sergüzeşti...

Levent Şahverdi Arşivi

Bu gözlerinize, samianıza ve biraz da asâbınıza çarpan hareket, faâliyet ve heyecanın arkasında bütün bunları tanzim eden ve son hazırlıkları ikmale çalışan bir heyet var. İzmir Heyet-i Faâlesi ile Ankara Heyet-i Faâlesinden buraya gelmiş olan zevat. Dünkü mektubumda bildirdiğim veçhile İzmir İktisat Kongresi fikri bundan üç dört ay evvel Ankara'da doğmuştur. Bu fikrin kuvveden fiile çıkarılması için çalışmak üzere o vakit orada bir Heyet-i Faâle teşkil edilmiştir. Bu Heyet-i Faâle'de yirmi kadar zevat bulunmuştur. Bunlardan isimlerini öğrenmeğe muvaffak olduğum şunlardır: Posta Müdür-ü Umumisi Sabri bey, Akşelir meb'usu Hacı Bekir, İzmir meb'usu Necati, Ertuğrul meb'usu Hamdi, Aydın meb'usu Yusuf, tüccardan Ali İhsan efendi ve beyler. Kongrenin ihzarına matuf ilk mesaiyi Ankara'da bu heyet sarf eylemiş, Kongre için bir program, bir muhtıra olmak üzere geçen mektubumda bahsettiğim risaleyi tertip ile tab ettirmiştir. Bu risaleden ileride mufassalan bahsolunacaktır.

Kongre'nin İzmir'de akd-i ictima eylemesi takarrür ettikten sonra, orada da bir Heyet-i Faâle teşekkül eylemiştir. Bu Heyet de Maarif Müdürü Vasıf, Borsa'dan Fehmi, Belediye'den Fehmi, tüccardan Cemal, tüccardan Rahmi ve Otelci Naim, Halit, Doktor Memduh, İzmir'deki bütün tertibat bu Heyet tarafından yapılmış Kongre azâlarının esbab-ı istirahati, ibatesi bu Heyet tarafından temin olunmuştur. İzmir Ziraat Müdüriyeti, bilhassa Müdür-ü gayyur Yaşar bey bu Heyetin faâliyet ve mesaisine müessir bir surette iştirak eylemiştir.

Hükûmet dairesinde Kongreye iştirak edeceklere vesait-i lâzimeyi ihzar ve malûmat ita eylemek üzere bir müracaat kalemi tesis olunmuştur. Bundan başka Kongre binası dahilinde yarından itibaren bir Posta Telgraf şubesi bulunacak ve Kongre'nin hitamına kadar ifa-i vazife eyleyecektir. İzmir Belediyesi vürûd eden Kongre azâsını İstasyondan otele meccanen naklettirmiş ve onlara otel göstermiş, otel bulunmadığı takdirde başka mahâller tedarik ve irae eylemiştir.

Hükûmet Kongre azâlarına seyahat hususunda mühim teshilât göstermiştir. Azâ trenlerde nısıf ücretle seyahat etmektedirler. Seyrisefain İdaresi de İstanbul tarikiyle gelen birinci sınıf için ikinci ücreti, ikinci sınıf için üçüncü ücreti almaktadır. Hükûmet Kongreye iştirak eden amele ve müstahdemine mezuniyet verdirmiştir.

Bir de malûm olduğu üzere Kongre ile beraber İktisat Nümûne Meşheri açılacaktır. Bunda teşhir edilecek eşya ve emtia nümûneleri gümrük resminden muaf tutulmakta ve trenlerle bilâ ücret nakledilmektedir. Kongrenin vücude gelmesini temine matuf bütün tedabir, tertibat ve teşkilât başlı başına bir muvaffakiyettir. Bunu burada bilhassa kaydetmek bir vecibedir. Ahmet Muhiddin. [*Akşam, (4 mart 1923), s.3.*]

Levent Şahverdi Arşivi

4. İzmir İktisat Kongresinde [Ahmet Muhiddin]

[No. 169]

18.2.39 (1923) — İzmir — Türk milleti yıllardır iktisadî ihtilâsı [silinmiş] yolarını bulmak ve hattâ açmak iradesi ile mucehhez bir hükûmet bekliyordu. Eski Devlet bir «zabıta Devleti» idi. Bütün vazifelerini adaleti temin, asayişi idame ve harp için istihzarat icra etmekten ibaret addediyordu. Vakta ki, yeni devlet teessüs etmeğe başladı, orduyu millîleştirdi ve talim ve teçhizini merkezden icraya kıyam etti. Vakta ki, yeni devlet idareyi tevhid ile yeni bir idare sistemi vücude getirdi, maarifi evkaf müessesi olmaktan çıkararak bir Devlet müessesesi haline koydu. İşte o vakit bir zaruret, yeni bir iktisadî daha doğrusu (yani yeni Devletin bidayetindeki zihniyete göre) yeni bir malî siyaset takip etmek zarureti kendisini hissettirdi. Selim-i Salis zamanında, ondan az evvel, fakat ondan sonra da Türk iktisat tarihinde Garp merkantilizim'inine benzer bir hareket başlar gibi oldu. Lâkin başlarken söndü. Neden? Bunun sebebini burada araştırmak istemiyorum. Meşrutiyet devri dediğimiz inhilâl ve intikal devri ancak sonlarına doğru bir iktisadî siyaset hareketi göstermek istedi. Bu devir tabidayette yapacağını, Garbin mugfil fikirlerine kapılmış olan bir Maliye Nazırının ve onun yetiştirmesi olan Prensin dalâleti yüzünden ancak nihayette yapmak istedi. Türk milleti fikrinde millî Türk iktisat fikri doğmuş oldu.

Anadolu'da millî Türk Hükûmeti teessüs ederken nasıl Türk milletine istinad etti ise, millî Türk Devleti de millî Türk iktisadına istinada azmeylemiş idi. Anadolu'da Türk Devleti her manâsıyla bir iktisadî vahdet yaratmak gayesini ta bidayetten beri takip eyledi. Türk milleti artık beklediği, yıllardır beklediği Hükûmeti bulmuş idi. Bu Hükûmet ona istihlâs ve itilâ yollarını bulacak, açacak idi.

Yıllardır iktisadiyatında program, plân görmeyen millet artık bunların tekevvün etmek üzere olduğuna inanarak seviniyordu. İktisat Kongresine davet edilen Türk milleti bu intizarlarının boş olmadığına daha ziyade inandı.

Şimdi Türk iktisadiyatının mümessilleri Türk Hükûmetinin İktisat Vekilinden bu Hükûmetin senelerce hükmü payidar olacak, senelerce bir kaç neslin mesaisini bel'edecek siyasetine ait tasavvurlarını dinlemek istiyordu. Kendilerini hararetli ve samimi bir «hoş geldiniz» ile selâmlayan İktisat Kongresi fikri her türlü takdirin fevkinde bir kiyaset eseri idi. Kongrenin cidden şayan-ı hayret bir şekilde tahakkuk etmiş olması yüksek bir muvaffakiyet idi. Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin nutku munis bir müjde, ümitbahş bir işaret idi. Şimdi türk Hükûmetinin programı da bekleniyordu. Bu program yeni İktisat

Levent Şahverdi Arşivi

Devletinin düstûr faaliyeti olacak, tarihimizdeki mühim ve büyük dönüm gününün getirdiği «incil» olacak idi. Bu belki pek ifratkâr ve cür'etkâr bir intizar idi. Fakat kürsüye gelen İktisat Vekilini bu intizar karşılamıştı.

İrad olunan nutuk bazı teferruat itibariyle mucib-i memnuniyet olsa bile, heyet-i umumiye nokta-i nazarında bir sukût-u hayal oldu. Nutkun yarısından ziyadesi hukuka, huk-u esasiyeye aitti. Burada hakimiyet-i milliye, tefrik-i kuva, parlâmentarizm mefhumları izah ve tenkit olunuyordu. Burada yeni bazı şeyler dinliyorduk. Cumhuriyetten, oligarşiden, saltanat-ı mu'temilin (plütokrasi) nin inhirafı ile birçok Garp mütefekkirlerinin tahmin ettikleri veçhile tekrar sezarizm'e doğru yürüyen Avrupa'da son senelerde teessüs eden yeni hukuk kanaâtleri teşhir ediliyordu. «Hakikette hal-i hazır parlâmentarizm ve tefrik-i kuva bir zümre veya diğerinin idaresinden başka bir şey ifade etmeğe kadir değildir» fikri oniki onüç sene evvel bize en yüksek ve en mütekâmil şekl-i hükûmet gibi gösterilen parlâmentarizm ile bir rahmet olarak telâkki edilen tefrik-i kuva esaslarını hedmetmek istiyordu.

Vaktile bu fikirlere taraftar olduk. Kanunlarımızı onlara göre tanzim ettik. On onüç sene sonra bunların birer hayâl-i muhal, bugz ve iğfal edici nazariyeler olduğunu öğreniyoruz. Bütün bunlardan maksat yeni Türkiye Hukuk Mektebi'nin esaslarını vaz etmek, Teşkilât-ı Esasiye Kanununa istinaden bir yeni hukuk nazariyesi vücûde getirmektir. Burada hukukşinas iktisadî rolünü bilerek veya bilmeyerek unutuyordu.

Nutkun sonları iktisadiyata ve iktisadî siyasete taâlluk ediyordu. Bu kısımda da Vekil çok şey söylemek istemiyordu. Türk Hükûmetinin iktisadî siyaset programını -eğer varsa- teşhir etmek lüzûmu Vekilin fikrince mevcut değildi. Bu Kongreye bir nevi istikamet vermek, fikir vermek, hatta bazı fikirlerin kabulüne Kongreyi davet veya icbar eylemek demek olacak idi. Hükûmet bunu istemiyordu.

Bunun için Kongre azâsının «hafıza ve hatırasına bazı meseleleri tevdi» ile iktifa eyledi. Teferruata ait bu noktalardan sarf-ı nazar, nutkun bu kısmında iktisadî siyasetimizin ne olduğundan ziyade nasıl olması lâzım geldiğine dair cümleler vardı. Bunlar gizli şeyler olmamakla beraber, Hükûmet tarafından kabul ve müdâfaa edilmeleri itibarıyla büyük bir ehemmiyet kazanıyordu.

İktisat Vekili «Yeni Türkiye iktisadiyatı mevcut iktisadî sistem ve siyasetlerinin birinin aynı olmayacağını» söyledi. Hiçbir siyasetin mutlak ve her zaman ve her yerde kabil-i tatbik olmadığı artık erkân-ı Hükûmetçe anlaşılmış demek idi. İktisadî siyasetimizin «memleketin iktisadî manâ ve ihtiyacına, iktisat tarihimizin ruhiyatına muvafık olması zarureti» teslim olunuyordu. Bu «sonradan gelen akla» biz cidden artık muhtaç idik. Bunları Vekilin lisanından işitmek beni çok sevindiriyor idi. Vaktile sekiz sene evvel be-

Levent Şahverdi Arşivi

nim bu fikirleri yazmama müsaade edilmemişti. Yeni Türkiye Hükûmetinin İktisat Vekili şimdi «yeni halk Hükûmeti milletin menafi-i âliyesini ihmal etmeyecektir» diyordu. Şimdi aynı Vekil «devlet müteşebbis olmaktan kaçmayacak, sanayi teşebbüsatını idare edecektir» diyordu. Devletin iktisat hayatını tanzim ile mükellef olduğunu unuttuğu, yakın pek yakın bir mazide «Hükûmet iktisadî hayata müdahale etmemelidir» deniyordu. «Devlet müstahsil olamaz» düsturu Hükûmet programı yapılıyordu. Artık bu boş fikirlerden kurtulduk. İktisat Vekilinin onların aleyhinde bulunurken gösterdiği azim, hararet ve şiddet iktisadiyatımız namına şayan-ı tebriktir.

Mamafih devletin iktisadiyatta deruhte etmeğe azmeylediği bu nazımlık, bu nazırlık, müdirlik faâliyeti «devletleştirme» usûlü ile karıştırılmamalıdır. İktisat Vekilinin nutkunda bu cihet pek müphem kaldı. O devletin tanzim ve idare faâliyetini devletleştirme ile bir addeder gibi idare-i kelâm eyledi. Biz Devletin tanzim, tevcih ve idare etme faâliyetine hararetle taraftar olabilirsek de, «devletleştirme» usûlünü öyle kolay kolay kabul edemeyiz. Bu hususta vuzuh ve sarahatin temini zaruridir. Biz bu meseleye bilâhare avdet edeceğiz. Şimdilik burada meşhud olan mefhum karışıklığına işaret ile iktifa ediyoruz.

İktisat Vekili himaye ve gümrük siyaseti meselesinde de memleketimiz ve iktisadiyatımız için yegâne doğru ve feyizli yolu kabul ve müdâfaa ediyordu. Onun fikrince gümrük meselesi bir maliye meselesi değil, bir millî iktisat meselesidir. Hükûmet himaye ve adem-i himayeyi zamanın ihtiyacına göre tatbik eder. Biz *Akşam* sütunlarında bu meseleden bahsederken bundan böyle gümrük siyasetimiz millî iktisadımızda müessir bir âmil olacak, ithalât ve ihracatımız, hıref ve sanayimiz, ziraatımız için bir nazım vazifesi görecektir. Bundan böyle gümrük resimleri vaz veya ilga olunurken malî endişeler kadar, hattâ ondan ziyade millî iktisadın himâye ve tanzimi endişesi hakim olacaktır. *[Akşam, (30 şubat)]* demiştik. Maliye Vekâletimiz de bu fikirdedir.

Maliye Vekili bugünkü iktisadî meselemizin halli için mahzâ lâzım gelen acil tedbirlerden birkaç şey tavsiye etmiş, hatırlatmıştır. Onun fikrince iktisadî meselemizin anahtarı kredi müessesesidir. İktisadî inkişâfımız ancak bu müessesatın vücûde gelmesi ile mümkün olacaktır. Bunun için Hükûmet itibar müesseseleri, köy bankaları, ziraat ve sanayi bankaları tesis etmek için sarf-ı mesai eylemektedir.

Ben Vekilin bu fikrine –itibar müesseselerinin iktisadî meselemizin miftahı olduğu kanaatına– iştirak edemiyorum. Bizim iktisadî meselemizin anahtarı evvelce de söylediğim gibi, *[Akşam, (8 Şubat)]* vesait-i nakliyedir. Bu hiç münkaşa götürmez bir hakikattır. Riyazî bir zaruret ve katiyet ifade eden bir hakikattir. Bunu artık anlamak lâzım gelir.

Levent Şahverdi Arşivi

Mamafih, İktisat Vekâletinin kredi meselesine verdiği ehemmiyet şayan-ı takdirdir. Burada hemen şunu ihtar edelim ki, kredi mefhumu da Vekilin lisanında çok basit bir manâyı ihtiva ediyor zannederim. Vekilin kredi müessesatı dediği şey millî sermaye müessesatıdır. Yani kredi meselesi millî sermaye meselesidir. Bu cihet anlaşıldıktan sonra insan kredi meselesine verilen ehemmiyete artık hayret etmiyor. Millî sermaye ve milli sermayenin teşkili meselesi hakikaten vesait-i münakaleden sonra iktisadî meselemizin en mühim rüknüdür. Şu kadar var ki, Vekâlet meseleyi bu şekilde anlamak istemiyor gibi görünmektedir. Ankara Heyet-i Faâlesinin İktisat Vekâleti namına tertip ve tab eylediği muhtırada millî sermayenin teşkili meselesi zımmen kabul edilmemektedir. Türkiye'de millî sermaye (bu kadar) diyenler galiba bir hata irtikâp ediyorlar. *«İzmir İktisat Kongresi, s. 25», [Bk. yukarıda No. 31, s. 55, s. 69'da]* iddiası buna şahittir. Ancak bu iddia ile mesele halledilmiş olmaz. Türkiye'de millî sermaye vardır demek gafilane bir hatadır. Türkiye'de millî sermaye yoktur. Millî Türk sermayesi teşekkül edecektir. Bu yanlış fikri İktisat Vekili nutuklarında da tekrar etti. Bu hata da onun lisanındaki mefhum teşevvüşünden ileri geliyor. O «millî sermaye» ile «milli serveti» birbirine karıştırmaktadır. Türkiye'nin «milli serveti» ne kadar çok olursa olsun o servet sermayeye, faâl ve müessir bir unsur-u istihsale inkılâp eylemedikçe, millî iktisat için hattâ istihlâkî bir kıymeti bile haiz olamaz. «Hükûmetin bir senede topladığı elli milyon» ne millî sermayeden, ne de millî servettendir. O millî iradın bir kısmıdır.

Vekilin nutkunda kredi müessesatından sonra meslek teşkilâtı ikinci derecede zikrolundu. Böyle teşkilâtın vücûde getirilmesi «memleketin bugünkü iktisadî manâda ihtiyacına, iktisat tarihimizin ruhiyatına» ne derece muvafıktır? Bunu ileride ayrıca tetkik edeceğiz.

Vekil nutkunda memleketimizin nüfus meselesine temas ile, onu insanların yerine makine ikamesi ile halleyledi.

İktisat Vekili, bir kaç kelime ile, Türk millî iktisadı ile cihan iktisadiyatının tedahülüne işaret ile cihan iktisadına karşı teşkilât yaparak toplu çıkmak zaruri olduğunu söyledi. Binaenaleyh, «her türlü şirketler vücûde getirmeli ve bilhassa memleketimizin ihtiyacını tamamen ifade eden kooperatif şirketlere fazla ehemmiyet verilmelidir» dedi. Cihan iktisadı ile cidale girerken toplu olmak için kooperatiflerin ne faydası olabileceği şayan-ı teemmül bir noktadır. Biz bu şirketlerin manâ ve mahiyetini galiba halâ anlayamıyoruz. Bunun için bir kooperatif modasıdır gidiyor.

İktisadiyat ve maarif meselesine İktisat Vekili de temas eyledi. «Bugüne kadar takip eylediğimiz maarif siyaseti memleketin maarif ihtiyacını telâfi edememiştir.» «Bizim bugünkü maarif siyasetimiz doğrudan doğruya memleketimizdeki cehaletin tasfiyesine

Levent Şahverdi Arşivi

mâtuf olmalıdır.» Vekil bunlara «âlim filozof yetiştirmek programın ikinci maddesini teşkil edebilir» batılasını ilâve eyledi. «Gayemiz istihsalimizi ihtiyaçlarımıza göre tezyid ederek kendi kendimize kifayet etmeğe doğru gitmek olmalıdır» diyen Vekil bununla çok mühim bir noktayı daha, bizim «tamamiyet-i iktisadiye» dediğimiz «kifayet-i nüfus» *[Akşam, (23 kânun-u sâni)]* prensibine de temas eyledi. Ahmet Muhiddin. *[Akşam, (14 mart 1923), s. 3.]*

5. İktisat Mektubu [Tan]

[No. 170]

Şimdilik güzel İzmir'in en mühim hadisesi Kongre'nin küşadı ve müzakerâta devam etmesidir. Anadolumuzun hemen her tarafından ve her mesleğe mensup bulunan zevat içtimalara devam etmektedirler. Grup suretinde tebellür eden efkâr ve mütalâat hakkında uzun uzadıya yazı yazmak fikrinde değilim. Bu Kongrenin küşadından maksat Türk İktisadiyatının inkişâf ve teâlisini teminden ibaret olduğuna kani bulunmak zaruretindeyiz. Kongre azâ, reis ve mümessillerinin bazıları ile görüştüm. Bu toplanmadan ne gibi faide istihsâl edileceğini sordum. Halen müsbet ve muayyen bir neticenin husulü imkânını temin edebilecek bir cereyan yoktur. Her sınıf erbabı grup içtimalarında dertlerini sayıp döküyor, lâyihalar takdim ediyor. Bu lâyihalardan bazıları şu mealdedir: Meselâ memleketinde yolu olmayan bir kaza mümessili yolların fıkdanı dolayısıyla ziraat, ticaret veyahut sanatın terakki edemiyeceği ve behemahâl bu yolların yapılmasını istiyor. Bir diğer zat da köylüyü ezdiğinden dolayı âşar vergisinin lağvını talep ediyor. Hükûmet bütçesindeki tevazünü, nasıl ve ne suret ile isterse temin etsin mütalâasında bulunuyor. Muhtelif meslekler ve bittabi muhtelif fikirler cihetile Kongrenin mütebellir bir takım esasat etrafında toplanacak ve bir karar verebileceğine kanaat yoktur.

Şu cihet varid-i hatır olur ki: muhtelif mesalik ashabının bu taleplerini Hükûmet her halde gayet iyi idrak etmiştir. Fakat ne çare ki bu pek iyi bilinen metalibi tatbike Milletçe, Hükûmetçe imkân yoktur. Memleketin sia-i malisi gayet muntazam yolların inşasına, ziraat ve sanayiin inkişafına müsait olsa idi bu arzu-i umumi herhalde çoktan husûl bulmuş olurdu. Acaba bu ictimadan ne gibi amelî faide elde edilebilecektir? Bu hususta bazı zevat ile temasta bulundum.

Kendilerini ilmî ve amelî bir neticenin husulünün adem-i imkânına kani buldum. Hiç olmazsa bir anlaşma, tanışmayı temin etmesi münasebetiyle faide-bahştır deniliyor. Bu münasebetle Kongre'den en ziyade tüccarlar istifade edecektir. Kongre müzakeratı hakkında peyderpey mâlûmat vereceğim... *[Tan, (4 mart 1923), s. 4]*

Levent Şahverdi Arşivi

6. Kongre Mukarreratı Ne Olacak? [Tevhid-i Efkâr]

[No. 171]

İzmir, 25 şubat 1339

Kongre'nin nasıl toplandığı herkesçe malûm: Bir gün İktisat vekâleti bilumum vilâyet ve livalara yolladığı bir tamim-i telgrafi de İzmir'de Mustafa Kemâl Paşa'nın nutk-u iftitahisiyle bir İktisat Kongresi'nin küşad edileceğini bildiriyor. Ve her vilâyet veya liva tâyin edilen aded üzerine murahhaslarını suret-i malûmede intihap ederek İzmir'e yolluyor. Ve muayyen merasimden sonra Kongre toplanmış oluyor.

Anlaşılıyor ki Kongreyi toplayan İktisat Vekâleti, fakat bunu idare etmek İktisat Vekâletinin kat'iyen alâkadar etmeyen bir iş oluyor. Hattâ Vekâlet bidayeten Kongre'nin tarz-ı idaresi ile bile esaslı bir şekilde alâkadar olmamış olacak ki, Kognre mesaisine dair evvelce hazırlanmış olan gayet acayip bir programı tatbik ettirmek arzusuna düşüyor. Bazı zevattan müteşekkil olan Heyet-i faâle bir program yapmışlar ve bununla Kongre'yi öyle bir şekle sokmak istemişler ki, bu şerait altında Kongre'nin hemen infisahına mani olacak hiç bir kuvvet tasavvur edilemezdi. Heyet-i Faâle programına göre Kongre şöyle çalışacaktı:

Mustafa Kemâl Paşa ve İktisat Vekili Mahmut Esat bey'in nutuklarından sonra Kongre bir reis, bir reis-i sâni ve iki kâtip intihap edecek ve bundan sonra hemen her grup arasında, onbeşer kişi tefrik ederek gelen bilumum murahhasların mütalâaları bu encümenlerce tetkik edilerek alel acele bir rapor ihzar olunacaktı. Heyet-i umumiyede söz hakkı ancak her gruptan intihap edilen ikişer hatibe aitti. Yani min hays-il-mecmû bin kişi arasından sekiz zattan maadası ne bir söz söylemeğe, ne de itiraz etmeğe hakları olmadan yalnız dinleyecekler ve el kaldıracaklardı.

Kongre'nin ilk toplandığı gün bütün gürültü ve itirazat bu garip programı yıkmağa hasredildi. Ve şayan-ı teşekkürdür ki Kongreyi yıkacak mahiyette olan bu program hemen imha olunarak yerine az çok mükemmel bir Kongre usul-ü müzakeresi kondu. Esasen Kongre açıldıktan sonra bunu idare etmek işi tamamen Kongre heyet-i umumiyesine raci olmuştur. Vakıa İzmir'de İktisat Vekili Mahmut Esat ve Ticaret Müdür-ü Umumisi Vehbi beyler de bulunmakta iseler de, kendilerinin vazifeleri Lozan Sulh Konferansında Amerika müşahidinin vazifesinden fazla değildir.

Şu halde Kongreyi İktisat Vekâleti toplamış ve bilmeyerek Kongrenin kolayca dağılmasını temin edecek bir program da ihzar ettikten sonra vazifesi hitam bulmuştur. Şimdi Heyet-i Umumiye mesaisine hakimdir. Kongre Reisi sıfatıyla Divan-ı Riyaset ic-

Levent Şahverdi Arşivi

timalarına iştirak eden Kâzım Karabekir Paşa, her gün sabahtan akşama kadar gelen bütün murahhaslarla konuşmakta ve herkesin derdini dinlemektedir. Kâzım Karabekir Paşa halk murahhasları arasında kendisine katiyen bir murahhastan fazla mevki vermeyerek çalışıyor.

Kongre Münasebetiyle İzmir'in Hali

Kongre münasebetiyle İzmir bir kat daha pahalandı. Koskoca şehirde adam akıllı yemek yiyebilecek iki lokanta bile yok... En adi Sirkeci lokantalarına kabil-i kıyas olan birinci sınıf iki lokanta sabahtan gece yarısına kadar dolu... Bir tabak et otuz, adi bir kuru fasulye yirmi, bamya gibi yaş sebze otuz kuruş... Yemeklerde de yenecek hiç bir hâl yok. Oteller lebaleb dolu... Şekl-i hazırı ile İzmir İstanbul'dan laâkal yüzde elli pahalı. Hattâ burada incir ve üzüm bile perakende alındığı takdirde İstanbul'dan pahalıya satın alınıyor. Esasen güzel lokum inciri de piyasada yok. Biraz yenecek gibileri de perakende 30-40 kuruştan aşağı olmadığına ve İstanbul'da 30 kuruşa mümasillerini tedarik etmek kabil olduğuna nazaran, insanın İzmir'den İstanbul'a giderken hediyelik götüreceği incirleri İstanbul'un Yemiş Çarşısından alması daha muvafık olur.

Kongre İşinin Propagandası

Malûm olduğu üzere bizde iş yapabilsek bile onun propagandasından tamamile tecahül ederiz. Hattâ çok fena bir propaganda ile reklâm işlerini birbirinden tefrik eden kimseye de tesadüf olunmuyor. Propaganda, reklâm değil, ancak her işin hakikatini bildirmek manâsına gelen bir şekl-i istihbardır. Teessüfle görüyoruz ki Türkiye'nin altı yüz seneden beri daima ezilen iktisat erbabını biraraya toplamak itibarıyla çok tarihî bir kıymete malik olan ilk Kongrenin propaganda işi tamamen ihmâl edilmiştir. Resmî muhaberatı idare eden Anadolu Ajansı'nın sür'atî mâlûmdur. Hele bu Ajansın İzmir meşherini tavsif yolunda İstanbul gazetelerine çektiğini burada okuduğumuz telgrafta Türk mahsulât ve mamulâtından birçok şayan-ı dikkat nümûneler varken onlardan isim ile bahsetmeyip hiç bir ehemmiyet-i mahsusa ile nazar-ı dikkati celbetmeyen bir Fransız ticaret şirketini reklâm etmesi Ajansın ciddiyeti hakkında belki gayri muhik bir şüphe uyandırdı.

Ajansı idare edenler, propaganda işine memur olanların daima kaçınacakları yegâne nokta, bilerek veya bilmeyerek kıymetli vasıtalarını reklâma alet etmektir. Bu noktada bile propaganda ile reklâmı tefrik etmek icap eder.

Kongrenin propaganda teşkilâtına malik olmadığını söylerken Türk gazetecilerinin her işte yaptığı gibi burada da hakikatı süratle ve etrafile bildirmek vazifelerine maateessüf mümanaat edildiği görüldü. Gazeteciler birçok fedakârlıklarla Kongrenin küşad

Levent Şahverdi Arşivi

edileceği gün fotoğrafçılarını ihzar etmişlerdi. O gün gazetecilere ve hariçten hiç kimseye fotoğraf çekmeğe müsaade edilmedi.

Bittabi müracaatımız üzerine bu gülünç ve muzır usûl derhal raf edilerek Kongre Heyet-i Tertibiyesince çekilen fotoğrafilerden gazetecilere de itâ edilmesi karar altına alındı ise de, maateessüf Heyet-i Tertibiye halâ aldırdığı resimlerin camlarını yıkatıp hazırlatamadı. Şu kadar ki, resimciler gazeteci meslekinin icabatını tatbik hususunda böyle memnuiyetleri çok defa atlatacağı için, Tevhid-i Efkâr'da çıkan fotoğrafilerin henüz İzmir'de ve bizzat Kongre Heyet-i Tertibiyesi için de yeni olduğunu arz edebilirim.

Her iş bitip Kongre dağıldı. Elde bir çok hazırlanmış ve hazırlanmamış mevattan ibaret mütalâalar, kararlar ve vesikalar mevcut olacaktır. İktisat Vekâletinin bu yükün altından kolayca çıkıp çıkamayacağını bilemem. Ancak koskoca bir Ticaret Müdüriyet-i Umumiyesinde bir Müdür-ü Umumi ile üç memur bulunduğu ve İktisat Vekâletinin hiç bir ilmî teşkilâta malik olmadığını söylersem bu mesai netayicinin nerelerde tetkik ve tasnif olunacağını kestirmekteki müşkilât anlaşılır.

Mamafih İktisat Vekâleti bu mesaiyi ilmî bir şekilde tetkik ettirmek üzere mahdut miktarda mütehassıslardan müteşekkil ayrıca bir kongreyi ictimaa davet etmeyi düşünüyor. Azami yüz kişiden müteşekkil olacak olan bu Kongrenin Ankara'da ictimaa davet edilmesi tasavvur ediliyor.

Sokaklara Dökülen Kongre

Filhakika İzmir sokakları Kongre azâlarının adeta ictimagâhı halini almıştır. Görülüyor ki, herkes derdini dinletmek ve söz söylemek ihtiyacında. Bilhassa bunların arasında mutlaka söylemek ve dinletmek isteyenler de var... Bunlar Kongre Heyet-i Umumiyesine irad-ı nutka muvaffak olamadıkları için Grup heyetlerinde dertlerini dinleteceklerini zannederek oraya koşmuşlar, fakat orada da mesaili encümenlerin dinleyeceği kararını işidince çarnaçar encümenlere müracaat etmişlerdir. Maateessüf encümenler de şifahî mütalâat dinleyemiyeceklerini ve ancak tahrirî raporlar üzerine mesaili tetkik etmekte bulunduklarını tebliğ ettikleri için, tahrirî rapor hazırlamayarak gelen murahhaslar yolda, Kongrede birbirlerine dert dinletmekten ve nutuk iradeylemekten kendilerini alamıyorlar.

Bu halile Kongre sokaklara dökülmüş addedilebilir. Mamafih buna da yegâne sebep vaktin adem-i müsaadesi olduğu ve herkesi dinlemek lâzım gelirse senelerce işin uzayacağını bizzat söz söylemek isteyenler de bildikleri için bu halden şikayet etmeğe hak bulamıyorlar. *[Tevhid-i Efkâr (6 mart 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

7. Kongre'nin Son Günü [Ahmet Muhiddin]

[No. 172]

İzmir, 4.3.339 [1923]

Bu gün Kongrenin onaltıncı ve son günü. Son içtima üç gün evvel perşembe günü olacak idi. Gruplar namına çalışan encümenlerin tertip eylediği lâyihaların kıraat ve müzakeresi ikmâl olunabilmek için üç gün daha uğraşıldı. Azâda artık başlamış olan heyecan ve asabiyet gün geçtikçe artıyordu.

Bir hafta için gelinmiş idi. İkinci hafta bitmek üzere olduğu halde müzakerât bitirilemiyordu. Takvimin her çevrilen yaprağı çiftçiye daha büyük bir ısrarla toprağa avdeti emrediyordu. İkinci hafta da boş muattal duran tezgâh ameleyi, san'atkârı, taciri hergün daha yüksek bir sesle çağırıyordu. Azâdan bir kısmı bu sene tâbi olarak işlerin başına dönmüşlerdi. Boşalan sandalyelerin adedi hergün biraz daha artıyordu. Son üç dört gün ictimalarında fevk'alâde bir hal, herşeyde bir telâş ve istical vardı.

Lâyihaların metinleri daha süratle okunuyor, nutuklar daha kısa söyleniyor, kararlar daha çabuk veriliyordu. Gözler riyaset ve hitabet kürsülerinden ziyade kapıda, dikkat salonda olan, söylenen yapılan şeylerden ziyade yakın ve uzak şehirlerde, köylerde bekleyen endişelerle meşgul gibi idi.

Nihayet son gün geldi. Çehrelerinde mütelâşi, yine mütehayyiç fakat [....] bir tebessüm... Kongreyi hitama erdirmiş olmaktan, Kongrenin –pek ehemmiyetli ve kıymetli olduğunu herkesin müphem veya vazıh hissettiği– mesaisini ikmâl eylemiş olmaktan doğan bir memnuniyet yüzlerde ve gözlerde gülümsüyordu. Herkeste vedakâr bir tavır, herşeyde vedakâr bir eda vardı. Saat onbuçukta son günün merasimi başladı. İzmir Belediyesi namına Haydar Rüştü bey selâmet ve muvaffakiyet temenni ederek Kongreye arz-ı veda eyledi. Reis Kâzım Karabekir Paşa hazretleri saat onu kırk geçe celseyi küşad eyledi. Zâbıt-ı sabık okundu. Reis çok mühim olan son nutku irad eyledi. Reis nihayet veda sözlerini söyledi. İstiklâl Marşını dinlemek için ayağa kalkanlar artık oturmadılar. Ağır ağır sandalyalar boşalıyor, Kongre dağılıyordu. Ben bulunduğum köşede oturmuş bakıyordum. Hayâlimde halâ kuru, azimkâr bir sesin akisleri bekliyordu. Bu istiklâl ve iktisadî istihlâs ve itilâsı için her çareye başvurmağa karar vermiş bir milletin, milletimin sesi idi. Bu malik olduğu ve icad eylediği her alet ve vasıtayı kahr ve imha için kullanmaktan hayâ etmeyi bilmeyen bir düşmanın elinden henüz kurtulan yanık ve yıkık Türk yurtlarının sesi idi. Bu ses refah diye, itilâ ve imar diye bağırıyordu. Bu sesin azmi ve metaneti önünde bir defa daha eğildim. Bu ses tarihe yeni bir milletin, yeni bir devrin, yeni bir âlemin doğmakta olduğunu haber veriyordu. Bu müjdenin vücudu ile tarihî binadan ben de çıktım.

Levent Şahverdi Arşivi

KONGRE'NİN SON GÜNÜ [AHMET MUHİDDİN]

Kongre fikri bundan birbuçuk ay evvel ortaya atıldığı, Kongre'ye dair ilk haberler geldiği zaman dudaklar bükülmüş, omuzlar silkilmiş idi. Herşeyi şüphe ile karşılayanlar Kongre'nin neticesi hakkında daha çok bedbinlik ifade eden bir reybîlik gösterdiler. Onlar bu gün de Kongre hitam bulduktan sonra dudaklarını yine bükecekler ve omuzlarını yine silkecekler, menfi kehanetlerinin az çok isabet edip etmediğini soracaklardır.

Kongre'nin gayesi ne idi? Kongre hakkında *Akşam* sütunlarında neşrettiğim ilk makalede ben de bu suâli sordum. Kongre'nin gayesi herhalde Türk milletinin, Türk Hükûmetinin iktisadî siyaset programının tesbiti olmak icap ederdi. Fakat ben yine o makalede ihsas eylemek istemiştim ki, Kongre tarz-ı teşekkülü itibarıyla bu gayeyi istihsâle muktedir olamayacaktır. Kongre'nin onaltı günlük faaliyeti bunu teyid etti. Bilhassa Kongre ile Hükûmet arasındaki münasebata verilen şekil, Kongre kararlarının hukukî mahiyeti böyle bir gayeye vusülü mümteni kılıyordu. O halde buna yine kemâl-i kat'iyetle hayır diyeceğim. Sebebini şimdi arzedeceğim.

Bu sebep herhalde Kongre için daha küçük, daha mütevazi bir gaye kabul etmek değildir. İktisat Vekili Kongre'de bankalar hakkında fikri sorulduğu zaman Ankara Heyet-i Faâlesinin Vekâlet namına tertip ve neşreylediği muhtıradaki fikirleri, irad eylediği iftitahî nutukta, bankalara ait olan kısımları tekrar ederken, «Kongre gâyesini elde etmiştir. Bu gaye Türk Milletinin bir iktisadî meselesi olduğunu cihana ilân eylemiştir» mealinde beyanatta bulunmuş idi. Fakat bu beyanatı bir refikimizin Ankara muhabirine tekrar eyliyor. Kongre'nin gâyesi bu olduğunu, bu kadar vâsi olduğunu kabul edivermek hiç de doğru olmasa gerekir.

Bütün millet, Meclis, Hükûmet ve cihan Türklerin bir iktisadî meselesi olduğunu, bunun halin ve istikbalin en acil işi bulunduğunu zaten biliyordu. Hiç şüphe etmemeli ki, Kongre fikirleri de bu bilgiden doğmuş idi. Filhakika, memleketimizin muhtelif kıt'alarından gelen murahhaslar millî iktisadımızın faâl rükünleri görüştüler danıştılar, belki biraz da anlaştılar. Lâkin bu da bir Kongre'nin gayesi olabilmekten çok uzak idi.

Hayır, Kongre'nin gâyesi muzaaf bir gaye idi. Biri müspet, amelî, siyasî gaye idi. Millî iktisada veçhe ve istikamet verecek kat'i bir programın vaz'ı, diğeri tarihî gaye idi. Bu çok mühim ve çok yüksek idi. Birinci Kongre'nin vazifesi işte bu ikinci gayeye vüsûl idi. İşte, bu itibarla ve ancak bu itibarla, Türkiye İktisat Kongresi parlak bir surette vazifesini itmam etmiş ve dağılmıştır. Bu gaye ne idi? Bunu anlamak için Mustafa Kemâl Paşa hazretlerinin Kongre'yi küşad ederken irad eyledikleri iftitahî nutku okumalıdır. O mühim ve yüksek gaye en yüksek ifadesini bu nutukta bulmuştur. Bu nutuk Kongre'nin manâ-i in'ikadını bu kadar derin bir nüfûz ile ifham eylemek itibarıyla Kongre'nin belki de en mühim vesikası addolunmağa lâyıktır.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu gaye de artık Türk Milleti için de «istilâ-i iktisadî» devrinin kapandığını, bu devre ait istilâ zihniyetinin Türk milletince artık merdut olduğunu beşeriyet ve tarih muvacehesinde ilân etmek idi. Bu devirde sây yerine harp ediliyordu. Kâr yerine ganimet bekleniyordu. Artık Türk kılıcı sabanın yerini tutmak için değil, sabanın işlediği yeri muhafaza içindir. Bu bir inkılâptır. Bu Türk Milleti, siyasî, idarî teşkilâtını bu inkılâba tevfik edeceğini, bu teşkilâtı yeni sây-i iktisadî zihniyeti ile techiz edeceğini ilân ediyordu.

Türk Milleti Türkiye'nin «çalışkanlar diyarı» olduğunu ilân ediyordu ve bütün çalışan ve çalışkan sınıf ve tabakaları namına beşeriyet ve tarih muvacehesinde ilân ediyordu ki, o da sây ile medeniyet ehramının inşasına iştirak etmek iradesi ile mücehhezdir. Yalnız firavunlar namına, onların kamçısı altında değil, hür ve müstakil bir millet olarak ve beşeriyet namına iştirak etmek iradesiyle mücehhezdir.

Türk Milleti ilân ediyordu ki, beşeriyetin sây'ine istinat eden cihan iktisadında o da artık hazır yeyici, müstehlik olmaktan çıkarak müessir bir âmil, müstahsil olmağa azmetmiştir. Ve bunun için cihan iktisadının faâl uzuv ve rükünleri ile teşrik-i mesai eylemek ister. Kendi sây'ine ecnebi sermayesinin inzimamını memnuniyetle kabul eder.

Bu Türk Milletinin iktisadî iradesinin tecellisi idi. Ancak bu «çalışkanlar diyarı» bir «esirler ülkesi» olamazdı. İşte Türk, son harbini bunun için yapmış idi. Bu harp için değil idi. Bu bir varlık, siyasî ve iktisadî istihlâs harbi idi. Türk milleti yıkmak için değil, yapmak için harbetmişti. Ve şimdi istiyor ki, harp sahnelerindeki Türk cengâverliği iktisat sahasında da bir sây kahramanlığı olsun. İşte bu yeni doğan milletin, yeni milletin, yeni açılan devrin, yeni kurulan âlemin varlık iradesinin bir diğer yüzü, iktisadî yüzü idi. Kongre'nin ikinci gayesi de işte bu idi. Erzurum ve Sivas'tan sonra İzmir bu iradenin üçüncü bir tecelligâhı oldu. Bu irade dahilinde ve hariçte hakiki manâ ve ehemmiyeti ile anlaşıldı mı? Bilmiyorum. Yalnız biliyorum ki, bu irade dahilinde ve hariçte mümanaatkâr kuvvetlerle tesadüm ediyor ve edecektir. Ben neticeden eminim. Tarih Yunan ile İran'ın cidalinden bahsediyor. Salamine bir ibret, İskender bir tehdittir. Tarih Roma'nın esir edilen memleketlerle mücadelesinden bahsediyor. Roma Kartaca'yı mahvetmiş. Anibal Roma'nın temellerini yıkmıştır. Tarih Arapların İspanya'ya vusûlünü ve oradan avdetini hikâye ediyor. Tarih Türklerin Viyana'ya kadar gidip ric'at ettiğini hikâye ediyor. Mazinin milletleri tarihin bu hareket-i rakkesiyesinin manâsını idrak eylemeyerek birbirlerini yıkmışlar ve yıkılmışlardır. Acaba, yirminci asır bunu anlamış mıdır? Bilmem. Yalnız,

Ducunt fata volontem nolentem trahumt. [1]

(1) Kaderler isteyenleri idare eder, istemeyenleri çeker.

Levent Şahverdi Arşivi

Türk milleti bunu biliyor Kongre bunu ilân etti. Tam zamanında ve en salâhiyettar bir lisanla ilân etti. Birinci İktisat Kongremize tarihî kıymeti veren budur. Bu bir gaye midir? Evet,hayatın mebdei hayatın iradesinin tecellisidir. İzmir'de buna şahit olduk. Ahmet Muhiddin *[Akşam, (21 mart 1923), s. 3.].*

8. Kongre Hakkında Vakit Muhabirinin İzlenimleri

[No. 173]

Muhabir-i mahsusumuz yazıyor:

İktisat Kongresi dağıldı. Kongrenin müstakbel hayat-ı iktisadiyemiz üzerinde tesiratı ne olacağını şimdiden tahmin etmek zordur. Fakat İzmir'in hayat-ı umumiyesi üzerinde hasıl ettiği ilk neticeleri «pahalılık» tabiri ile hulâsa etmek mümkündür.

Hakikaten İktisat Kongresine memleketin muhtelif mıntıkalarından bini mütecaviz insanın def'aten gelişi bilhassa otel ve lokanta müşterilerini birdenbire arttırmış ve bunun neticesi olarak otellerde yatak ücretleri ve lokantalarda yemek fiyatları hayli yükselmiştir. İstanbul'da bir gecede (40-50) kuruş ile bulunabilecek bir yatak için İzmir'de bu fiyatın iki misli, yani (100) kuruş, kezalik İstanbul'da lokantalarda (50) kuruş ile yenebilecek bir yemeği tedarik etmek için İzmir'de (70-80) kuruş vermek lâzım gelmektedir.

Bununla beraber, İktisat Kongresinin açılması İzmir limanının faaliyet-i ticariyesinde de mahsus bir tesir göstermemiştir. İzmir'de henüz büyük mikyasta ticaret muamelâtı başlamamıştır. Herkes sulhun akdine intizaren beklemektedir. Fakat diğer cihetten şehrin hususî bir çerçevesi dahiline münhasır olmak üzere büyük bir faaliyet vardır. Yollarda tesadüf ettiğimiz aşinaları tutarak görüşmek için birkaç dakika tutmak mümkün değildir, herkes mütelâşi bir halde bir iş takip etmektedir.

Acaba henüz ticaret-i umumiye işleri faâl bir surette başlamadığı bir zamanda İzmir sakinlerinin birkaç dakika olsun dostları ile yolda görüşmeye müsait olmayan faaliyet-i iktisadiyeye mevzu olan şey nedir?

Benim anladığıma göre, bu suretle herkesi meşgul eden mesele halâ kat'i bir şekilde tanzim edilemeyen emvâl-i metrûke işleri olsa gerektir. Hane, fabrika, bağ, incirlik, tarla, muhtelif san'at evleri, antrepolar ve emvâl-i menkule şeklinde olmak üzere İzmir'de bulunan emvâl-i metrûke etrafında ahali başlıca ikiye ayrılmıştır. Bu iki takım insanlar emvâl-i metrûkeden müstefid olanlar ile olmayanlardan ibarettir. Emvâl-i metrûke yüzünden halk arasında mevcut olan dedikodu şehrin hayat-ı umumiyesini doldurmaktadır. Zannediyorum ki, emvâl-i metrûkeden mütevellit münazaaların esasından halli neye

Levent Şahverdi Arşivi

mütevakkıf olduğunu müzakere etmek üzere ayrıca bir İktisat Kongresi teşkil edilmiş olsa, yine bu işi bir neticeye raptetmek kabil olmayacak.

Ne ise... Ben size yalnız İktisat Kongresi'nin meşgul olduğu işlerden bahsedeyim. Kongrenin neticesini telgrafla bittabi öğrendiniz. Kongre birçok meseleler hakkında muhtelif kararlar ittıhaz etti; ve en son ictima gecesinde bir «İktisadî Misak» tanzim edildi.

«İktisadî Misak»ı tanzim etmek işini daha evvelden İktisat Vekili Mahmut Esat bey deruhte etmişti. Fakat Mahmut Esat bey son gece kendisi gelmediği için makale tarzında bir yazı göndermiş. Kâzım Karabekir Paşa'nın riyaseti altında Kongrenin idare heyeti bu makaleden istifade ederek son gece bir «Misak-ı İktisadî» tertip etmiştir. Denildiğine göre, «Misak-ı İktisadî»nin ilk maddesi Mahmut Esat beyin makalesinden iktibas olunmuştur.

İktisat Kongresi hitam bulduktan sonra İdare Heyeti altı gün çalışmaya devam etmiştir. Kongre Reisi Kâzım Karabekir Paşa ile Ticaret, Sanayi, Çiftçi ve Amele Gruplarından müntehip ikişer kişiden mürekkep olan bu heyet Kongrenin mukarreratını tesbit etmiş ve «Misak-ı İktisadî»yi bütün memleketin her tarafında neşir ve tamim eylemiştir.

İktisat Kongresine ait zabıtnameler ve müteferriatı İktisat Vekâletine gönderilmiştir. Bilâhare mezkûr zabıtnameler ve mukarrerat bir kitap halinde tab edilecektir. Bu kitabın tab'ı masarifine sarfedilmek üzere Kongre murahhasları ikişer buçuk lira ve amele murahhasları da birer lira vermişlerdir.

İktisat Kongresinin tarz-ı faaliyetine ait olarak serdedilen bir tenkit noktası vardır ki, bu da herhangi bir Grup tarafından ihzar edilen ve teklifin müzakere için Heyet-i umumiyeye gelmesinden evvel diğer Gruplar tarafından tetkik edilmemesi, bunun neticesi olarak mevzu-u müzakere hakkında iyice hazırlanmamış olan azâ arasında semeresiz bir takım münakaşat vukubulmasıdır. Esasen Kongrenin müddet-i ictimaı da dar bir zamana maksur olduğu için müzakerâtın usulü dairesinde cereyan etmemesi arzu edilen gayeyi temin edememiştir.

Bununla beraber, Kongrenin ehemmiyetli bazı hakikatlerin meydana çıkmış olmasına yardım ettiği şüphesizdir. Ezcümle, *Chester* Projesinin yirmi sene müddetle Türkiye'ye hariçten bilâ resim kömür ithali hakkında bir maddesindeki ehemmiyet Kongre müzakerâtı neticesinde takdir olunmuştur. İktisat Vekil Mahmut Esat bey bu madde hakkında izahat vermiş, millî kömür madenlerimizin inkişâfını temin için çalışacağını vadeylemiştir.

Kongrenin gelecek sene için mahâl ve zaman-ı ictimaını tayin etmek meselesi mevzu-u bahis olmuş ise de, bu hususta ittifak-ı ârâ hasıl olamamış, nihayet bu husus

Levent Şahverdi Arşivi

hakkında bir karar verilmek üzere keyfiyetin Hükûmete havalesi kararlaştırılmıştır. Filhakika Kongrenin mahâl ve zaman-ı içtimaını tayin ehemmiyetli bir meseledir. Çünkü bu defa vilâyât-i şarkiye ve vasatiye murahhaslarının kısm-ı azamı gelememiştir, yarı yolda kalmışlardır; gelenlerin bir kısmı da ancak Kongrenin son günlerine yetişmişlerdir. Bu da Kongrenin ictimaı için intihap edilen mevsimden neş'et etmiştir. *[Vakit, (17 mart 1923), s. 2.]*

VIII. 1923 TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN ÇALIŞMALARI SIRASINDA VERİLEN DEMEÇLER

1. Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa

[No. 174]

İktisat Kongresi Reisi Kâzım Karabekir Paşa 26 şubat tarihli Anadolu gazetesine beyanat-ı âtiyede bulunmuştur:

«Bundan üç buçuk sene evvel siyasî (Misak-ı Millî)'nin tahakkuku için ne kadar büyük ümid ve azim ile çalışmağa başlanıldı ise ve hiç bir gün nasıl muvaffakiyetsizlik ümidi beslemedim ise iktisadî azim hususunda da daha büyük ümit besliyorum. Halkta ümidin fevkinde bir intibah mevcut olduğu ve bilhassa iktisadiyatın bir memleket için hayat ve memat meselesi olduğunu mübrem bir ihtiyaç suretinde herkesin anladığı görülüyor. Bu ilk Kongre halkımızın şimdiye kadar iktisat sahalarında çektiği dertleri esaslı bir suretle izhar ve tesbit ediyor.

Kongre azâsı kısmen ailevî ve asrî tecrübeleri ile pek amelî mâlûmat sahibi oldukları gibi her şubede ihtisas sahibi olan ve Avrupa'dan büyük bir hamule-i irfan ile gelmiş bulunanlar da ilmî ve memleketimiz için nazarî dahi olsa birçok bilgileri beraber getirmiş olduklarından Kongrenin herhangi bir madde hakkındaki mukarreratı tecrübeye müstenit, ilmî ve esaslı mukarrerattan olacağına şüphe edilemeyecektir.

Bilumum azâ hummâlı bir faaliyetle çalışıyor. Bir haftaya kadar bütün esaslar tesbit edilecektir. Bu esaslar külliyetli miktarda tab ve neşredilecek, Kongre'nin mesaisini bütün cihan görecektir. Bu mesaiden millete düşen aksamın elbirliği ile başarılacağı gelen murahhasların kavi ve şedid azimlerinden mahsustur... *[Tevhid-i Efkâr, (3 mart 1923), s.2.]*

[İkdam yukarıdakilere şu ilâveyi yapmaktadır:]

Levent Şahverdi Arşivi

— Paşa hazretleri, zat-ı âliniz askersiniz ve mesleğiniz itibarıyla, müsbet ve kat'i neticelere ehemmiyet verirsiniz. Kongre şimdiye kadar akdettiği ictimalarda şimdiye kadar müsbet ne gibi neticeler elde etti?

— Encümenlerin bir kısmı lâyihalarını tamamile yetiştirmiş, bir kısmı da ikmâl etmek üzere bulunmuştur. Ve ikmâl olunan lâyihaları Divan-ı Riyasete takdim etmişlerdir. Kongre dünden itibaren Heyet-i Umumiyesinde Ziraat Encümeninin tevdi ettiği mesaiyi tetkike başlamıştır. Şurasını da nazar-ı dikkata alınız ki, Kongre bugüne kadar Heyet-i Umumiye halinde ancak ikinci ictimaını akdetti.

— Dün umumî ictimada Kongrenin perşembeye kadar hitamı mevzu-u bahs oldu. Perşembeye kadar (evvelki güne kadar) yani dört gün zarfında Kongrenin ikmal-i mesai edebileceğini zannediyor musunuz?

— Evet. Şimdi bütün esaslar hazırdır. Heyet-i Umumiye ictimaında birer birer karara raptedilecektir. *[İkdam, (3 mart 1923), s. 2.]*

2. Sovyet Büyükelçisi Aralof

[No. 175]

İktisat Kongresinin resm-i küşadında hazır bulunmak üzere geçende İzmir'e azimet etmiş olan Rusya'nın Ankara sefiri (Aralof) İzmir'de münteşir Yeni Turan Gazetesine şu beyanatta bulunmuştur:

– İzmir'e gelmekten maksadım Türkiye'de ilk defa olmak üzere in'ikad edilen İktisat Kongresinde bulunmaktan ibarettir. İktisat Kongresine Türkiye'nin her tarafından her sınıfa mensup mümessiller geldiği için Rusya Hükûmeti ve Rus milleti bu Kongreye çok ehemmiyet vermektedir. İzmir İktisat Kongresi'nde en muhik iktisadî mesail halledilecektir. Bir memleketin iktisadı demek o memleketin esası, temeli demektir. Bundan sonra kat'iyyen eminiz ki Türkiye halkı kendi iktisadı ile alâkadar olarak mukadderatına hakim olacak ve garp ile beraber umum kapitalizme karşı duracaktır. Bir memleketin iktisadıyatının başka memleketlerin eline ve taht-ı esaretine geçmemesi için o memleketin iktisadıyatı serbest olmalıdır.

Binaenaleyh, ben de Rusya Şurâlarının pek ziyade ehemmiyet verdiği İzmir İktisat Kongresi'ne Rus halkının tebrikâtını ve selâmlarını arz için geldim. Ruslar Türklere samimi surette merbut bulundukları için Türklerin iktisadî işlerinin de iyi olmasını arzu etmektedirler. Biliyorsunuz ki Rusya dahi Türkler gibi iktisadî mücadelelere mecburdur. Rusya bu vaziyeti pek iyi takdir ediyor.

Levent Şahverdi Arşivi

Şu ciheti de izah edeyim ki, yolculuğumuz çok uzun, çok güzel ve aynı zamanda Yunan mezalim ve tahribatı itibarıyla da çok müessir oldu. Yunanlıların tahripkârlığını gözlerimizle gördük. Zaten Türkiye'de az bulunan vesait-i nakliye büsbütün Yunanlılar tarafından tarip edilmiştir. Sefil Yunanlılar ecnebî kapitalizminin kiracısıdırlar... *[Vakit, (26 şubat 1923), s. 1; Tanin, (26 şubat 1339), s. 2].*

IX. BAŞKAN, BAŞKAN VEKİLLERİ İLE KÂTİPLERİN SEÇİMİ VE GRUP ENCÜMENLERİ İLE GRUP GENEL KURULLARINDAKİ ÇALIŞMALAR

1. Başkan, Başkan Vekilleri ile Kâtiplerin Seçimi

[No. 176]

İzmir: 18 (A.A.) – Dün zevalden sonra üçte ikinci celsesini akdeden İktisat Kongresi, Reis-i Evvelliğine Manisa Sanayi Murahhası Kâzım Karabekir Paşa hazretlerini müttefikan ve alkışlarla intihap eylemiştir. Müşarün-ileyh riyaset makamına gelerek intihab-ı vakiden dolayı Kongre azâsına beyan-ı teşekkür ettikten sonra varlığımıza kasdeden düşmanları nasıl kahrettiysek bizi kemiren fıkaralığa ve cehalete karşı cihadın başladığını ve beşikten mezara kadar tahsil olunacak ilmin iktisat ilmi olduğu halde şahısların keyfî hareketleriyle gafil kaldığımızı, ninnilerimizin, türkülerimizin iktisat terennümleri, dualarımızın, vaz ve nasihatlerimizin iktisat telkinleri ve emirleri olması lâzım geldiğini ve iktisadiyatımızın temellerini insan ve mahsulâtın hıfz-ı sıhhasının temini ile esas varlığımızı temadi, harabi ve eksiltmekten masun bulundurmak, istihsalâtı çoğaltmak, tasarrufa riayet etmek, düğün, moda vesaire gibi tahripkâr israflardan kaçmak teşkil ettiğini söylemişler ve ilâveten demişlerdir ki: «Fedakâr amelemiz, cihan iktisat tarihinin pek şerefli sahifelerini dolduran sanatkârlarımız, velinimet zürrâmız, muhterem tacirlerimiz vazifelerine düşenleri başaracaklar ve terakkimizi ve feyzimizi mucip yeniliklerle vatanımızı istilâ edeceklerdir. Cenab-ı Hak iktisadî cihadımızda dahi yardımcımız olsun.» Müşârün-ileyhin bu nutku fevk'alâde alkışlanmıştır.

Badehû, Reis Vekilliklerine Kütahya murahhası Aka Gündüz, Ticaret murahhası Alâiyeli Mahmut, Sanayi murahhası Selâhattin, Kâtipliklere Amele murahhası Bahriyeli Muallim Şefik, Sanayi murahhası mühendis İlhami Nafi beyler intihap olunmuşlardır. Çiftçi zümresi Reis Vekilliğine Manisa murahhası Karaosmanzâde Kâni bey, kâtipliğine Kırkağaç murahhası Lütfü Arif bey intihap edilmiştir. Muhtelif

Levent Şahverdi Arşivi

zümreler encümen halinde ayrı ayrı ictimalar akdederek ittihaz edecekleri mukarrerata ait muhtıralarına makam-ı riyasete tevdi eyleyeceklerdir. Bu gece Ankara'ya müteveccihen İzmir'den mufarakat eden Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretleri Kongre namına Heyet-i Umumiye kararı ile Kâzım Karabekir Paşa hazretleri tarafından teşyiğ olunmuş ve Kongre'nin selâm ve şükranını müşaün-ileyhe iblağ eylemiştir. Kongre Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ve Hükûmete Kongrenin küşadını ihbar ve selâm ve şükranını iblâğ zımmında telgraflar keşidesine karar vermiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s. 3; Tan, (20 şubat 1923), s. 3; Akşam, (20 şubat 1923), s. 2. (bazı ufak farklarla)].*

[No. 177]

İzmir : 17 şubat. (Kongre muhabir-i mahsusumuzdan) – İktisat Kongresinin bugünkü (dünkü) ictimaında heyet-i umumiye Ticaret, Ziraat, Sanayi ve Amele Grupları namına dört kısma ayrılmış ve Grupların Reisi ve Encümenler intihabı icra edilmiştir. Ticaret Grubu riyasetine İktisat Kongresindeki İzmir murahhaslarından Alâiyelizade Mahmut bey ve mazbata muharrirliğine İstanbul Türk Ticaret Birliği Kâtib-i Umumisi ve Türkiye İktisat Mecmuası müdürü İstanbul murahhaslarından Hamdi bey, Ziraat Grubu riyasetine Manisa murahhaslarından Kâni ve mazbata muharrirliğine Kırkağaç murahhaslarından Lütfi Arif beyler, Sanayi Grubu riyasetine ayvalık murahhaslarından Selâhattin bey ve mazbata muharrirliğine İstanbul murahhaslarından İlhami bey, Amele Grubu riyasetine Kütahya murahhaslarından Aka Gündüz bey ve mazbata muharrirliğine Afyon Karahisarı murahhaslarından Şefik bey intihap olunmuşlardır.

Badema her Grup ayrı ayrı akd-i ictima ederek müzakerâtta bulunacaklardır. *[Tevhid-i Efkâr, (19 şubat 1923), s. 1].*

2. Grup Encümenleri ile Grup Genel Kurullarındaki Çalışmalar

[No. 178]

İzmir : 18 (A.A.) – Çiftçiler zümresi kırk dört murahhastan mürekkep bir encümen teşkil etmişlerdir. Bugün her zümreden encümenler kendi aralarında ictima ederek çalışmışlardır. Kongre'ye memleketin her tarafından birçok iktisadî mütalâaname ve lâyihalar vürud etmekte ve bunlar ait oldukları çiftçi, sanatkâr, tüccar, amele zümrelerine havale olunarak zümre encümenlerinde tetkik olunmaktadır... *[Hakimiyet-i Milliye, (20 şubat 1923), s. 3; Tan, (20 şubat 1923), s. 3].*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 179]

Aydın çiftçi murahhası ve İktisat Doktoru Şefik Sati bey bugün Encümenlere havale olunacak takrirlerin çiftçilere ait olanlarını tetkik için mezkûr Encümende ayrıca erbab-ı ihtisastan mürekkep bir komisyon teşkilini teklif etmiş ve teklif-i vaki kabul olunmuştur. *[Akşam, (1 mart 1923), s. 2].*

[No. 180]

İzmir 19 : şubat (Muhabir-i mahsusumuzdan) – İktisat Kongresi bugün encümenler halinde toplanarak müzakerâtta bulunmuştur. Çiftçi encümeni ictimaında hayvan hırsızlığı ve âşar mesaili hakkında müzakerâtta bulunmuştur. Ticaret Encümeni ithalât ve ihracat mesailini müzakere etmiştir. *[Vakit, (21 şubat 1923), s. 2].*

[No. 181]

İzmir : 19 – İktisat Kongresi Grupları encümen halinde ayrı ayrı ictimalarına devam ve bir lâyiha ihzarı ile iştigâl ediyorlar. Encümenler hergünkü mesai raporlarını Divan-ı Riyasete verecekler ve bu suretle muhtelif Gruplar yekdiğerinin mesaisinden haberdar olacaklardır. Usul-ü müzakere hakkındaki talimatname Divan-ı Riyasetçe tesbit edilmiştir. Bu talimatname tab edilerek azâya tevzi olunacaktır. *(Hakimiyet-i Milliye, (21 şubat 1923), s. 2; Vakit, (21 şubat 1923), s. 2 (A.A. 20'ye atfen); Tan, (21 şubat 1923), s. 2; Tanin, (21 şubat 1923), s. 2; Akşam, (21 şubat 1923), s. 1; İleri, (21 şubat 1339), s. 3; İkdam, (21 şubat 1923), s. 2. (A.A. 20'ye atfen.)].*

[No. 182]

İzmir : 20 (A.A.) – İktisat Kongresi Grupları bugün de faaliyetlerine devam etmişlerdir. Amele Grubu muhtelif kollardan tevdi edilen raporların tetkiki ile iştigal etmiştir. Tetkikatını cuma günü ikmal ederek Heyet-i Umumiyeye arz edecektir. Ticaret ve sanayi-i bahriye müntesipleri müstakil bir grup halinde ihzaratta bulunmaktadırlar.

Çiftçiler Grubu bugünkü ictimaında âşar, asayiş ve hayvan hırsızlıkları, reji ve maarif mesailini tezekkür etmiştir. Tesbit edilen mevaddı müzakere için Grup Heyet-i Umumiyesi ictimaa davet edilecektir. Ticaret, Şirket ve Bankalar Grubu da istihzaratını ikmal etmek üzeredir. Sanayi Grubu ictima ederek telgraf ve nakliye, vapur, vesait-i nakliye ucuratını ve himaye usûllerini müzakere ve bazı mlukarrerat ittihaz edecektir. Kütahya livasını teşkil eden Merkez Liva, Uşak, Gediz, Emed, Simav ve Tavşanlı murahhasları aralarında bir ictima akdederek dört gruba ait raporlarını tesbit etmişlerdir. Mezkûr ra-

Levent Şahverdi Arşivi

porlar ayrı ayrı ait oldukları encümenlere tevdi edildikten sonra tanzim edilecek umum raporu Riyasete vereceklerdir. *[Hakimiyet-i Milliye, (22 şubat 1923), s. 3; Vakit, (22 şubat 1923), s. 2 ve Tan, (22 şubat 1923), s. 3; Tanin, (21 şubat 1339), s. 2; İkdam, (22 şubat 1923), s. 2]*

[No. 183]

İzmir 21 – İktisat Kongresinde Ticaret Grubu sekiz şubeye ayrılmıştır. Bu şubeler ticaret-i umumiye ve tedrisat-ı ticariye, şirketler, banka, vergi, ticaret-i bahriye, orman, maadin, gümrükler ve vesait-i nakliye şubelerinden ibarettir. Şimdiye kadar, banka, maden, gümrük şubeleri ikmal-i müzakerat ile raporlarını Encümen heyet-i umumiyesini tevdi eylemişlerdir. Diğer şubeler kendi aralarındaki müzakeratı tesbit etmişlerdir. Raporlarını yarın Encümen heyet-i umumiyesine tevdi edeceklerdir.

Çiftçi Grubu heyet-i umumiye halinde içtima ederek Ziraat Encümeni tarafından ihzar olan âşar usûl-ü hazırasının tadil ve ıslahı hakkındaki lâyihayı müzakere etmiştir. Bu içtimada yirmiyi mütecaviz hatip söz söylemiştir. Badehû, tedrisat-ı ziraiye meselesi müzakere edilerek encümen'in lâyihası kabul edilmiştir. Amele murahhasları da tetkikat ve müzakeratta bulunmaktadırlar. Amele Grubu yarın heyet-i umumiye halinde akd-i ictima edecektir. Sanayi Grubu encümenleri bugün sanayie tesir eden avamil meyanında gümrük, Teşvik-i Sanayi Kanunu, yollar ve tarife-i mümtaze ve hususiye, bankalar ve kredi, tedrisat-ı sınaiye, müecceliyet-i askeriye, sanayi odaları mesaili ile hususat-ı saireyi müzakere ve tesbit eylemişlerdir. *[Hakimiyet-i Milliye, (23 şubat 1923), s. 2; Tan (23 şubat 1923), s. 1. Ayrıca bk. Vakit, (23 şubat 1923), s. 2; Bazı farklarla örneğin, «Sanayi Grubu yarın heyet-i umumiye halinde ictima edecektir» cümlesi haberin sonuna eklenmiştir. Tevhid-i Efkâr, (23 şubat 1923), s. 3; Tanin, (23 şubat 1339), s. 2; Akşam (23 şubat 1923), s. 1; İleri, (23 şubat 1339), s. 2; İkdam, (23 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 184]

İktisat Kongresi, 21 şubat (hususi muhabirimizden) – Çiftçi heyet-i umumiyesi aşar vergisine dair encümenin tanzim ettiği raporu münakaşa etmiştir. Raporun leh ve aleyhinde yirmi hatip söz alıp mütalâa beyan etmiş, neticede âşarın ilgasını teklif üzerinde ittifak hasıl olmuştur. Çiftçilerin kabul ettikleri esas şudur: «Aşar lağv edilmiştir. Bütçede muvazene temini için âşar vergisinin yerine Türk tebaasının aynı miktarda mükellef kılacak umumî bir vergi tarh edilir.»

Bu teklif Kongre'nin heyet-i umumiyesine tevdi edilmiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

Maarif-i ziraiye lâyihası da münakaşa ve kabul olunmuştur. Kongrenin diğer encümenleri de faaliyettedir. *[Vakit, (22 şubat 1923), s. 2].*

[No. 185]

İzmir : 22 şubat saat 18,5 (hususi muhabirimizden) – Muhtelif encümenler ezcümle Tüccar Grubu mesaisini ikmâl etmiştir. Bu Grup bankalar, şirketler ve gümrüklerde himaye usulünün kabulüne karar vermiştir.

Çiftçiler Grubu [âşarın] umumî ve müsavi bir vergi usûlü ile tebdili teklifini, sonra tütün rejisinin ilgasını istemişlerdir. Bu Grup tütünün, tömbekisinin serbesti-i istihsâli ile bandrol usûlünün kabulünü terviç ve bu mevaddı raporuna o suretle derc ve tesbit etmiştir. Çiftçiler Grubu aynı zamanda deşne-bân idarelerinin teşkiline asayiş-i ziraiyenin temini hakkında on maddelik bir esasın tatbikine taraftardırlar.

San'atkârlar Grubu raporunu tanzim ve ikmal etmiştir. Amele Grubu da bitirmek üzeredir.

Cumartesi günü (yarın) Kongre heyet-i umumiyesi ictima edecek ve umumi müzakereye başlıyacaktır. Kongrenin ictimaları marta kadar devam edecektir *[Vakit, (23 şubat 1923), s. 3].*

[No. 186]

İzmir : 23 – Çiftçi Grubu Heyet-i Umumiyesi dünkü *[İleri, İkdam ve Tanin'de bugünkü]* ictimaında rejimin ilgasıyla serbesti-î istihsalin temini, hayvanat ve hububat hırsızlıklarının önüne geçilmesi için 10 maddelik muhtelif mukarrerat ittihaz etmiştir. Tüccar Grubu da heyet-i umumiye halinde ictima ederek Türkiye'de büyük bir ticaret bankası tesisi meselesini müzakere ve esasını müttefikan kabul eylemiştir. İşbu bankaya muktazi sermayenin suret-i tedariki hakkında müzakereye devam edilmektedir. Sanayi Grubu dahi dün heyet-i umumiye halinde akd-i ictima ederek gümrüklerde sıkı bir tarife usulûnün tatbiki ile sanayi-i dahiliyenin himayesi ve tarifenin esna-i tanzim ve tadilinde alâkadar olan erbab-ı sanayiin Hükûmet tarafından rey ve mütalâalarının alınması, Teşvik-i Sanayi Kanunu, mevaddının ihtiyacat-ı hazıraya göre tadili ve hüsn-ü tatbiki ve Türkiye merakiz-i sınaiyesinin demiryolları ile ve şoselerle yekdiğerine raptı ve yeni inşa olunacak şimendüfer hatlarında mâmulât ve masnuat-ı dahiliyenin bir tarife-i hususiye ve mümtâzeye tâbi olarak naklinin temini, tedrisat-ı sınaiyenin İktisat Vekâletine merbut Sanayi Müdüriyet-i Umumiyesi gibi bir merkezde tevhid edilerek daha amelî bir şekle ifrağı ve usta, çırak kurslarının küşadı, sanayi bankalarının sür'at-i mümküne ile tesisi ve er-

Levent Şahverdi Arşivi

bab-ı sanayi arasında sanayi odalarının küşadı ve bunların bir merkezî sanayi odası ile tesis-i irtibat etmesi hususlarını tezekkür ve kabul etmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (25 şubat 1923), s. 3; Tan, (25 şubat 1923), s. 2; Tanin, (24 şubat 1339), s. 1; İleri, (24 şubat 1339), s. 2; İkdam, (24 şubat 1923), s. 2. Ayrıca bk. Vakit, (24 şubat 1923), s. 2. «22 şubat 339 Kongresi heyet-i umumiyesi önümüzdeki cumartesi günü öğleden sonra saat ikide ictima edecektir» haberi eklenmiştir.]*

X. KONGRE GENEL KURULUNUN ÇALIŞMALARI

[No. 187]

İzmir - 23 – Kongre heyet-i umumiyesi önümüzdeki cumartesi günü öğleden sonra saat 2'de ictima edecektir. *[Hakimiyet-i Milliye, (25 şubat 1923), s. 3 ve Tan (25 şubat 1923), s. 2.]*

1. Kongre Genel Kurulundaki Görüşmeler

[No. 188]

İzmir : İktisat Kongresi bugün ikinci ictima-i umumisini akdetmiştir. Sabık zabıt hulâsası ile evrak-ı varidenin kıraatinden sonra Kongre'nin küşadında hazır bulunmak üzere gelen ve müptelâ olduğu hastalıktan rehâ-yâb olamayarak irtihâl olan Azerbeycan sefiri İbrahim Abilof bey'in keyfiyet-i vefatı Makam-ı Riyasetten bildirildi. Vaki olan teklif üzerine celse beş dakika tadil olundu. Bu fasıladan sonra Divan-ı Riyasetçe tanzim edilen Talimatname müzakere ve 12 nci maddesinde yapılan cüz'i bir tadille kabul edildi. Badehû, Çiftçi Grubu tarafından ihzar edilen mevaddın müzakeresine başlanarak Rejinin ilgası hakkında tanzim edilen lâyiha kıraat ve Reji İdare-i İnhisarisinin memlekette ika eylediği nazarrat ve tahribat muhtelif Gruplara mensup zevat tarafından dur-ü dırâz teşrih ve neticede mevadd-ı âtiye bil-ittifak kabul edildi.

Madde 1 – [Bk. aşağıda Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları, No. 245, Reji Meselesi, madde 1, s. 326].

Madde 2 – [Aynı yerde madde 2. Bazı yazılış farkları ile.]

Madde 3 – Reji ile ilga edilinceye kadar fide ekmek memnuiyetinin ref'i ve tütünlerin işletilmemiş olarak ihracına mümanaat olunması için Hükûmete müracaat. [Bu madde sonradan yayınlanan metinlere alınmamıştır.]

Levent Şahverdi Arşivi

Müteakiben tedrisat-ı ziraîye meselesi hakkındaki lâyiha kıraat ve mevadd-ı âtiye kabul edildi:

[Bk. aşağıda Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları, No. 245, Ziraat ve Maarif Meselesi, Madde 1-9, s. 326-327 de. Bazı maddelerde atıfta bulunduğumuz metinle haberde verilen metin arasında önemli yazılış farkları vardır. Örneğin haberdeki metnin birinci maddesinde «açık türkçe ile yazılmış» ibaresi sonradan yayınlanan metine alınmamıştır. Yine Madde 9'da, haberde verilen metinde bulunmadığı halde, sonradan yayınlanan metinde «ahlâka mugayır olanları menedilmek şartıyla» ibaresi ilâve edilmiştir.]

Müteakiben Kongre müzakeratının perşembe gününe kadar ikmali takarür etmiş ve yarın saat birde ictima edilmek üzere celseye ara verilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (26 şubat 1923), s. 3; Tan, (26 şubat 1923), s. 2; Tanin, (26 şubat 1923), s. 3; Bazı farklarla, İleri, (26 şubat 1339), s. 2; İkdam, (26 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 189]

İzmir : 25 – İktisat Kongresi bugün saat 1 de üçüncü ictima-i umumisini akdetmiştir. Çiftçi Grubu tarafından tanzim edilen asayiş-i ziraiye meselesi hakkındaki lâyiha okunarak mevadd-ı âtiye kabul edilmiştir:

[Bu maddeler için bk. aşağıda Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları, No. 245, Asayiş Meselesi, s. 327-329, Madde 1-14. Bu haberdeki metinle atıfta bulunduğumuz metin arasında önemli yazılış farkları mevcuttur. Örneğin, madde 10: «köylerin» yerine haberde «kazaların» yazılmıştır. Yine madde 12 deki «hariçten gelecek kıptilerin» ibaresi haberde «bilhassa İran tebaası kıptilerin» şeklindedir.]

Bedehû, Kongreye murahhas olduklarından dolayı Aydın Şimendüfer Kumpanyası tarafından tard edilen beş amelenin tekrar vazifelerine kabul ettirilmesi için Hükûmet nezdinde temenniyatta bulunmak ve işbu hareketten dolayı Kumpanyayı alenen protesto etmek hususunda Amele Grubu tarafından vaki olan teklif kabul edildi.

Müteakiben rûznamedeki âşar meselesi diğer gruplarla alâkadar bulunmak hasebiyle ictima-i âtiye talik edildi. Ve Ticaret-i Bahriye Grubunun teklifatına geçildi. Bu teklifler **(1)** kabotaj, **(2)** ticaret-i bahriye bankası, **(3)** denizciliğin himayesi, **(4)** sanayi-i bahriyenin himayesi, **(5)** ticaret-i bahriyede himaye, **(6)** balıkçılık, **(7)** balık yağcılık, **(8)** meslek mekteplerinin tesisinden ibarettir. Bu teklifat cereyan eden müzakerat neticesinde sanayi-i bariyenin himayesine dair dermeyan edilen mevaddan ikinci maddenin tavzihan tadili ve sanayi-i bahriyenin ziraat bankalarından istifadesine dair olan 9'uncu maddenin tayyı ile kabul edildi. Yarın ictima edilmek üzere celseye hitam verildi. *[Hakimiyet-i*

Levent Şahverdi Arşivi

Milliye, (27 şubat 1923), s. 1; Vakit, (27 şubat 1923), s. 3; Tan, (27 şubat 1923), s. 2; Tanin, (27 şubat 1339), s. 3; Bazı farklarla, İleri, (27 şubat 1339), s. 2; İkdam, (27 şubat 1923), s. 2.]

[No. 190]

İzmir : 26 (Muhabir-i mahsusumuzdan) – ... Ticaret-i bahriye müzakeratında Türk denizciliğinin ihyası için serian Bahriye Vekâletinin ihdâsı hakkındaki teklif Heyet-i Umumiye tarafından alkışlarla kabul edilmiş ve Kâzım Karabekir Paşa harpte Karadeniz'deki Türk gemicilerinin, bahriyesinin fedakârlıklarını sitayişle yad etmiştir. Cemaleddin. *[İkdam, (27 şubat 1923), s. 2.]*

[No. 191]

İktisat Kongresinin İctimaı ve Müzakerat

Kongre Heyet-i Umumiyesi Reis Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyaseti altında dördüncü [üçüncü] ictimaını akdederek zabt-ı sabık hulâsası okundu ve kabul edildi. Badehû evvelki celsede itmam edilemeyen Çiftçi Grubu tarafından asayiş-i ziraiye hakkında verilmiş temenni kararlarının müzakeresine başlandı. Bu mukarreratın maarifin neşir ve tamimi ile cehaletin izalesine ait olan birinci maddesi bazı münakaşattan sonra kabul edildi. Taarruz vukuunda müdâfaa imkânı hasıl olmak için on hanelik köylerin tevhidine dair olan ikinci maddenin bazı murahhaslar, bilhassa İstanbul murahhası Ahmet Hamdi bey, aleyhinde bulundu. Ticaret Grubundan Münir bey de Ahmet Hamdi bey'in bu mütalâasını teyid yolunda mütalâatta bulundu. Daha bazı murahhaslar bu maddenin leh ve aleyhinde beyan-ı mütalâa eylediktcn sonra, neticede, köylerin toplu bir halde bulundurulması gerek neşr-i maarif ile izale-i cehalet ve gerek temin-i inzibat noktalarından nazar-ı dikkata almağa şayan olduğuna ve Nevahi Kanununun esna-i müzakeresinde bu cihetin de derpiş olunması şeklinde bir takım tadilât ile kabul olunarak üçüncü maddenin müzakeresine geçildi. Bu madde şekavet meselesinde rehavet gösteren ve idaresizliği sabit olan rüesa-i mülkiye, askeriye ve inzibatiyenin şiddetle mes'ul tutulmalarına ve bir daha devlet işlerinde istihdam edilmemek şartıyla memuriyetten affolunmalarına dairdir. Reis Paşa askerî hareketlerin ancak temin-i asayiş meselesinde Hükûmete muavenet maksadıyla vukuundan naşi, bu babda zuhur eden bazı hataiyatın askeri kumandanın mesûliyetini icap etmiyeceği ve mes'uliyet, bu hareketlerin cihet-i mülkiyenin talebi üzerine vaki olmak hesabiyle, cihet-i mülkiyeye ait olmak lâzım geleceğini ve cihet-i askeriyenin re'sen alâkadar olmayacağı bir işte askerî kumandanının bu gibi muamelâta hedef olmayacağı yolunda bazı itirazat dermeyan ederek bu maddedeki askeriye kelimesinin tayyını teklif etti. Neticede bu kelime tayyolunmak suretiyle madde kabul olundu.

Levent Şahverdi Arşivi

Bundan sonra, hayvan hırsızlığı, yol kesiciliği ve eşkiyaya yataklık edenlerin muhakemelerinin her davâya tercihan rüyet edilmesine ve bidayet, istinaf ve temyiz müddetlerinin hadd-ı azami bir ay tayin ve temdidine dair olan dördüncü madde okunarak leh ve aleyhinde bir çok mütalâat ve tadili talebinden sonra aynen kabul olundu ve celse tadil edilerek on dakika teneffüsten sonra ikinci celse sırasıyla 5 inci, 6 ncı, 7 nci, 8 inci, 9 uncu ve 10 uncu maddelerine başlandı. [Bu maddelerde söz konusu edilen sorunlar için bk. aşağıda No. 245, Asayiş meselesi, madde 5-10, s. 327-329'da].

İşbu altı maddenin esna-i müzakere ve münakaşasında bir çok murahhaslar söz alarak beyan-ı mütalâa eyledikten sonra bazıları aynen ve bazıları tadilen kabul olundu.

Bundan sonra ticaret-i bahriyeye ait mevaddın müzakeresine başlanarak ticaret-i bahriye murahhaslarının raporları okundu ve aynen ve ittifak-ı ârâ ile tasvip edildi.

Bu maddelerin esna-i müzakeresinde bir iki takrir verilmiş idi. Bunlardan biri murahhasların Mecliste başacık oturmamalarına ve diğeri de ahaliye silâh tevzi edilmesine dair idi. Her iki takrir de reddedildi.

Aka Gündüz bey Kuris kumpanyasının aleyhinde bulunarak meyan kökü ticaret ve ihracatını inhisar altına alan bu Kumpanya tarafından vukua getirilen sui istimalâttan, reaya şakiler birkaç kişiyi öldürürse, bu Kumpanyanın sermayesi ile yüzlerce tüccarımızı mahveylediğinden bahsetti. Bu esnada tüccarımız hakkında kullandığımız «kıtıpyoz» tabirini Tüccar Grubu şiddetle protesto ederek tashihini talep ettiğinden Aka Gündüz bey arz-ı tarziye etti.

Ve sonra Aydın Demiryolu Kumpanyasının tenkidine girişti. Bu Kumpanyanın murahhas olarak gönderilen adamları tardettiğini bildirdi. Ve bundan dolayı Hükûmet-i merkeziyemize telgrafla müracaat edilerek gerek Kumpanyanın tardettiği bu memurlarımızın tekrar vazifeye almamalarının talep edilmesi ve gerek Kumpanya'nın protesto olunması teklifi alkışlarla ve «yaşa» nidâlarıle kabul olundu.

Âşar meselesi müzakere edileceği sırada Ticaret Grubu namına Alâiyeli Zade Mahmut bey bu meselenin Ticaret Grubunu da alâkader eylediği cihetle tehirini teklif ettiğinden bu teklif veçhile tehir olundu. *[Akşam, (6 mart 1923), s. 1.]*

[No. 192]

İzmir : 26 (A.A.) – İktisat Kongresi bugün saat 1'de Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyaseti altında dördüncü ictima-i umumisini akdetti. Çiftçi Grubu tarafından tanzim edilen âşar lâyihasının müzakeresine başlandı. Bu mesele hakkında muhtelif gruplardan

Levent Şahverdi Arşivi

müteaddit hatipler söz söyledi. Çiftçi ve Amele Grupları âşarın lağvı hakkındaki teklifi kabul, Ticaret ve Sanayi Grupları da bugünkü âşar usulünün lağvı ile yerine adil bir usulün ikamesini teklif ettiler. Neticede her grubun bu mesele hakkındaki nokta-i nazarını birer lâyiha halinde tesbit etmesi takarrür etti. Badehu Ziraat Bankası hakkındaki lâyihanın müzakeresine geçilerek mevadd-ı atiyye kabul edildi:

[Bk. aşağıda Çiftçi Grubunun İktisat Esasları, No. 245, Ziraat Bankası ve İtibar-ı Zirai Meseleleri, Madde 1-6, s. 330-331. Bazı yazılış farklarına rağmen aynı mealde.]

Müteakiben, Ticaret Grubu tarafından bir Türk Ticaret Bankasının tesisi hakkında teklif edilen lâyihanın müzakeresine geçildi.

Bu lâyiha hakkında muhtelif hatipler tarafından pek hararetli surette beyan-ı mütâlaat edildi. Neticede bu hususta daha ziyade tenevvür için İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in ictimaa daveti karargir oldu ve yarın ictima edilmek üzere celseye hitam verildi. *[Hakimiyet-i Milliye, (28 şubat 1923), s. 3; Tan, (28 şubat 1923), s. 2 ve Bazı farklarla Vakit, (28 şubat 1923), s. 1; Tanin, (28 şubat 1339), s. 1; İleri, (28 şubat 1339), s. 2; İkdam (28 şubat 1923), s. 1.]*

[No. 193]

Pazartesi, 26 şubat (İzmir muhabirimizden) – Kongre Reisi Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyaseti altında beşinci [dördüncü] ictimaını akdetti. Kâtip Lütfü Arif bey tarafından okunan zabt-ı sabık aynen kabul olunduktan sonra âşarın ilgası hakkında Çiftçi Grublarının tanzim eylediği lâyihayı muhtevi mevad okundu. Ziraat Encümeni namına Reis İsmail Kâmil (Kâni) bey âşarın fenalığından, çiftçileri iflâs ve felâkete sürüklediğinhden, usûl-i cibayetin zalimane ve gaddarane olduğundan, sermaye-i asli olan tohumun sekiz senc zarfında imha olunduğundan, mültezimlerin pek zalimane tazyikatından bahsederek âşarın lüzum-u ilgasında israr etti.

Adana murahhası İsmail Kâmil, Fazıl, Bandırma murahhası Ziyaeddin, Sındırgı murahhası, Süreyya, İzmir (?) murahhası Aka Gündüz beyler âşar usulûnün lağvı lehinde idare-i kelâm ettiler. Yalnız Konya murahhası Mehmet Emin efendi bu lağv temennisinin muhal olduğunu bildirerek Çiftçi Grubunun karar-ı vakii aleyhinde olduğunu ve bu hususa dair bir lâyiha verdiğini söyledi. Bu esnada müzakerenin kifayetine dair verilen takrirler okunarak, maddelerin heyet-i umumiyesi hakkında müzakere kâfi görüldü ve maddelerin münakaşasına geçildi.

Karesi murahhası Vehbi bey âşarın memleketten tardı lüzûmundan, âşar usulü baki kaldıkça [terakki] imkânı olmayacağından bahsetti ve âşar usulünün çiftçilere karşı vaz

Levent Şahverdi Arşivi

edilmiş bir ceza kanunu olduğunu söyleyerek, idare ve emanetle idaresinin ahlâksızlığa sebebiyet verdiğini bildirdi.

İzmir murahhası Mahmut bey âşarın ilgasına taraftar bulunduğunu söyledi. Ve daha bazı münakaşattan sonra aşarın ilgası lüzumuna dair olan birinci madde aynen kabul edilerek âşarın Türkiye'de yaşayan bütün efrada herhangi bir usûl ile mutedil bir vergi tarzında teşmiline dair ikinci madde okundu.

Amele Grubu tadil taraftarı olduğunu beyan etti. Ziraat Encümeni tadil hakkındaki nokta-i nazarını izah etti. Badehû on dakika için celse tatil olundu.

İkinci celse yine Reis Paşa hazretlerinin riyaseti altında açıldı. Lütfü Arif bey bu madde üzerinde uzun [silinmiştir] münakaşatın faidesiz olduğunu, keyfiyetin Hükûmete terki lâzım geleceğini söyledi.

Reis Paşa hazretleri efrârın, aşârın çiftçilere ağır olduğu merkezinde bulunduğunu ve bu mühim mesele hakkında her Grubun ayrıca bir layiha hazırlayarak Hükûmete vermesini teklif etti. Bu teklif ekseriyet-i ârâ ile kabul olunarak Ziraat Gruplarının Ziraat Bankaları hakkında tekliflerinin müzakeresine geçildi. Teklifat bilâ münakaşa aynen kabul olundu. Bu teklifat meyanında bir de çiftçilerin Hükûmetten matlubu olan paranın tesviyesi ile teavün şirketlerine itası vardı.

[Çiftçi murahhaslarından sözalan vatenperver bir zat heyecanlı bir ifade ile bu alacakların orduya millet tarafından bağışlandığını söyledi ve şiddetle alkışlandı.]

Bundan sonra Ticaret Grubunun mukarreratı mevki-i müzakerata kondu. Büyük sermayeli bir ticaret bankasının tesisine dair olan birinci kısım [da] banka mümessilleri ile tüccar mümessilleri arasında gayet şedit ve gürültülü münakaşalar oldu. Heyet-i Umumiye pek asabileşti. Gürültülü münakaşat neticesinde, tüccarın sermayelerine vaz-ü tesis edilemiyecekleri kabul olundu ve vaktin adem-i müsaadesine mebni celse tatil olundu. *[Akşam, (8 mart 1923), s. 3. Bazı yerler silik olduğu için okunamadı.]*

[No. 194]

İzmir : 27 (A.A.) – İktisat Kongresi bugün saat 1'de Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyasetinde beşinci ictima-i umumisini akdetmiştir. Ticaret Grubu tarafından tanzim olunan kambiyo ve borsa meselesine ait lâyihayı müzakere ve mevadd-ı âtiyeyi kabul etti.

[Bk. aşağıda Tüccar Grubunun Esasları, No. 246, Kambiyo ve Borsa İşleri, Madde 1-6, s. 339-340.]

Levent Şahverdi Arşivi

Müteakiben cuma gününün tatil olması hakkında teklif müttefikan kabul edilmiştir. Badehû, yine Ticaret Grubu tarafından madenler hakkında tanzim edilen lâyiha-i kanuninin [sic] müzakeresine geçilerek mevadd-i âtiye kabul olunmuştur:

[Bk., aşağıda Tüccar Grubunun Esasları, No. 246, Maden Meseleleri, Madde 1-9, s. 340-342. Bazı esaslı yazılış farkına rağmen aynı mealde.]

Müteakiben, Amele Grubunun ihzar ettiği lâyihaya geçilerek mevadd-ı âtiye kabul edilmiştir:

[Bk. aşağıda İşçi Grubunun İktisat Esasları, No. 248, s. 358, Madde 1-3. Bazı yazılış farklarına rağmen aynı mealde.]

Yarın saat 1'de içtima edilmek üzere saat 6'da celseye nihayet verilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (1 mart 1923), s. 3 ve Tan, (1 mart 1339), s. 3. Çok az farklarla Vakit, (1 mart 1923), s. 3; Tanin, (1 mart 1339), s. 2; Akşam, (1 mart 1923), s. 1; İleri, (1 mart 1339), s. 2; İkdam, (1 mart 1923), s. 2.]*

[No. 195]

İzmir : 27 (muhabir-i mahsusumuzdan) – [İşçi Grubunun Lâyihası]

Üçüncü madde meb'us ve belediye intihaplarında temsil-i nisbî usulünün kabulüne mütedair. Birçok müzakerelerden sonra «nisbi» yerine meslekî tabiri vaz olunarak kabul edilmiş, saat altıda celse tatil edilmiştir... Cemaleddin *[İkdam, (28 şubat 1923), s. 1].*

[No. 196]

İzmir : 28 şubat (A.A.) – İktisat Kongresi bugün saat birde Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin taht-ı riyasetinde altıncı ictima-ı umumisini akdetti. Zabt-ı sabık hulâsası kıraat ve tashih ile kabul edildi. Badehû Yunanistan'dan gelecek esirlerimizi Kongre namına istikbal için her Gruptan ikişer murahhas gönderilmesine dair beş azâlı takrir kıraat olunarak müttefikan kabul olundu. Bundan sonra dünkü rûznameden bakiye kalan İşçi Grubunun lâyihasınha geçilerek mevadd-ı âtiye kabul edildi:

[4 ve 5 inci maddeler için bk. aşağıda İşçi Grubunun İktisat Esasları, No. 248, s. 358. Madde 4-5].

Badehû, bera-i teneffüs celseye nihayet verildi. Ve bu fasıla esnasında İktisat Vekili Mahmut Esat bey bankalar ve kredi meselesi hakkında bir konferans verdi.

Levent Şahverdi Arşivi

İkinci celse saat dört buçukta küşad edilerek evvelki günkü rûznameden tehir edilen Ticaret Grubunun bankalar hakkındaki lâyihasının müzakeresine başlandı ve şu maddeler kabul olundu:

Madde 1 – Teklif-i millî ve iaşe bedeli ve sair olarak tüccarın Hükûmette olan matlubatı bankaya verilerek ashab-ı matluba mazbatalarına mukabil banka senedi itâsı.

Madde 2 – İhraç edilecek hisse senedatının yalnız Türkiye tebaasına ve yalnız Türk anonim vesair şirketlere tahsisi.

Madde 3 – Hükûmetin de bankaya bir sermaye vaz'ı ile hissedarlığa iştiraki ve ancak Hükûmet aldığı hisseleri talep vukuunda harcile efrad-ı millete satarak yavaş yavaş alâkasının kat'ı (Bu maddeyi Tüccar, Sanayi Grupları aynen ve müttefikan kabul etmiş, Zürrâ Grubu reddederek İşçi Grubu müstenkif kalmıştır.)

Madde 4 – Banka hisse senedatının gerek mevzu, gerek bilâhare vaz edilecek her nevi usûl ve teklifattan muaf tutulması vesaire gibi müsaadat-ı mahsusa ibrazı. (Bu maddeyi de Tüccar ve Sanayi Grupları aynen ve müttefikan kabul etmiş, Zürrâ Grubu red ile İşçi Grubu müstenkif kalmıştır.)

Madde 5 – Teşkil edilecek bu bankaya münasip bir isim verilecektir.

Madde 6 – İktisat Kongresi Tüccar Grubu Ticaret Odalarına mukayyet olan her taciri sınıfına göre lâakal bir hisse senedi ile bankaya iştirak ettirmeyi kabul ve vad eden bir maddeyi Ticaret ve Sanayi Grupları kabul ve Zürrâ ve Amele reddetmiştir.

Bu lâyihanın hitamından sonra tekrar İşçi Grubu lâyihasına geçilerek âtideki maddeler kabul edildi:

Madde 7 – Sekiz saat çalıştırılan bir işçinin gece dahi çalıştırılmasına mecburiyet hasıl olduğu takdirde dört saat çalıştırılır ve tam yevmiye verilir. (Bu madde müttefikan kabul edildi.) Yalnız gece çalıştırılan işçi gündüz işçisi gibi sekiz saat çalıştırılır ve fakat iki kat yevmiye alır. (Bu fıkra yalnız İşçi Grubu tarafından kabul edilmiştir.)

Madde 8 – Maden ocaklarında istihdam edilen işçilerin altı saatlik mesaisinin bir yevmiye itibar olunması ve maden ocaklarında onsekiz yaşından dûn olanlarla kadınların men-i istihdamı. (Bu madde müttefikan kabul edildi.)

Yarın zevalden evvel saat onda ictima edilmek üzere saat altıda celseye nihayet verildi. *[Vakit, (2 mart 1923), s. 3; Tanin, (2 mart 1339), s. 3; Akşam, (2 mart 1923), s. 2; İkdam, (2 mart 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 197]

İzmir : 28 (hususî muhabirimizden) – Kongrede sair grupların lâyihaları misillû Amele Grubunun da kendi hayati mesaline dair tanzim ettiği lâyihayı Kongre müzakere etmeğe devam eylemektedir.

Lâyihanın esasatından olan amele sendikaları hakkının tanınması, Tatil-i Eşgal Kanununun yeniden tetkik ve tanzimi, bütün işçilerin bir saat istirahati, mesai saatinin sekiz olması, gece çalışacak olan ameleye fazla olarak nısıf ücret verilmesi, onsekiz yaşından dûn olanların ve kadınların madenlerde ancak altı saatinin bir yevmiye itibarı Kongre tarafından kabul edilmiştir.

Tüccar Grubu ise Türk Ticaret Bankası'nın tesisine karar vermiştir. Bu hususta Hükûmetin de iştirakini istemektedirler.

42.000 liralık hisse kaydı, tüccarın Hükûmetten matlubatının bankaya verilerek matlubatlarına mukabil senadatı ahza, çıkarılacak senetlerin tebaamıza, şirketlere tahsisine, senedatın tekâlifattan affına, ticaret odalarına mukayyet Türk tüccarının elli bir hisse kayd olunmasına Kongre Heyet-i Umumiyesi karar vermiştir.

İktisat Vekili Mahmut Esat bey Kongreye Devlet Bankasına dair izahat-ı kâfiye ita etmişlerdir. Hakkı, *[Vakit, (1 mart 1923), s. 3.]*

[No. 198]

İzmir : 28 (muhabir-i mahsusumuzdan) – Bugün İktisat Kongresi saat bir de akd-i ictima ederek İşçiler Grubunun programı ile meşgul olmuştur. Umum işçiler için bir saat istirahat müddeti hariç olmak üzere müddet-i mesainin günde sekiz saat olması kabul olunmuştur. Bilahare İktisat Vekili Mahmut Esat bey kürsüye gelerek Kongrenin mesaisinden dolayı bir çok mesail-i iktisadiye hakkında beyanatta bulunmuş ve bilhassa demiştir ki:

— Arkadaşlar, çok ehemmiyet atfettiğim bir mesele kredi meselesidir. Eğer, bankalar tesis etmezsek biz ecnebi sermayesine eziliriz. Bankalar, Türkiye'nin iktisadî hudutlarının siperleri olacaktır. Kanaatımız, Türk iktisadiyatı bankalarla başlamalıdır. Heyet-i Vekile buna ait projeler hazırlamıştır. Türkiye'de şahsî teşebbüslerle bankalar vücûde getirilemez. Buna Hükûmet de yardım etmelidir. Hükûmetin yapacağı büyük sermayeli ana bankası vücûde getirmektir; bundan sonra ana banka etrafına hususi bankalar toplanmalıdır. İktisat Vekaleti köy bankaları ihdası zımmında Büyük Millet Meclisine bir layiha vermiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisat Vekilinin bu beyanatını müteakip muhasebe ve münakaşalar başlamış, Vekil bey bir suâle cevaben İtibar-ı Millî Bankası hakkında hiçbir şey söylemiyeceğini bildirmiş ve Türkiye'de bankacılıkta en ileri giden Konya'yı tebrik etmiştir. Diğer bir suhale cevaben de Mahmut Esat bey demiştir ki:

— Türkiye son ana bankası vücude getirecek sermayeye maliktir. Türkiye'nin hürriyet ve istiklâl harbi yapmak için on sene idare edecek parası vardır.

Bilahare *Chester* projesinin sür'atle tatbiki lâzım olduğunu, banka işinden sonra ziraat makineleri getirmekliğimizi, üç ay zarfında Amerikalıların memleketimize birçok alât-ı ziraiye getireceklerini ve bunları köylüye taksitle satacaklarını söylemişler, nüfus azlığını telâfi etmemiz lüzûmunu dahi tekrar ederek Kongre'nin muvaffak olduğunu bildirmişler ve şiddetle alkışlamışlardır. Cemaleddin *[İkdam, (1 mart 1923), s. 2.]*

[No. 199]

İzmir : (A.A.) – İktisat Kongresi bugün zevalden evvel saat 10'da Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyasetinde yedinci ictima-i umumisini akdetti. İşçi Grubunun lâyihasından bakiye kalan mevaddın müzakeresine başlanarak bir kaç maddenin diğer Gruplar tarafından reddi ve birkaç maddenin tadili müstesna olmak üzere 39 maddeden ibaret olan lâyiha-i mezkûre kabul edildi. Saat 12'de celseye nihayet verildi. Saat 2'de ikinci celse akdedilerek Sanayi Grubu tarafından tanzim edilen lâyihanın müzakeresine başlandı. Gümrüklerde himaye usulü, Teşvik-i Sanayi Kanunu, sanayi bankaları ve tedrisat-ı sınaiye hakkındaki mevad kabul edildi. Bundan sonra Ziraat Grubunun yollar hakkındaki lâyihasının müzakeresine bil ibtidar yollarımız müstacelen inşasına dair dermeyan edilen mevad kabul olundu. Müteakiben yollar faslıyla müzakere edilmek üzere talik edilen Sanayi Grubunun yollar ve vesait-i nakliyede tarife-i hususiye hakkındaki teklifi müzekere ve kabul edildi. Bilâhare Ticaret Grubunun umur ve muamelât-ı ticariyenin teshiline dair olan lâyihası müzakere edilere inhisar sisteminin ref'i, kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin ıslah ve tadili, itibar teşkilât ve teshilâtı, ticaret ve sanayi odaları ve şirketler hakkındaki mevad kabul olundu. Bugün hitama erdirilmesi evvelki ictimalarda tekarrür etmiş iken işlerin henüz ikmâl edilmemesi hasebiyle Kongre müddetinin temdidi hakkındaki teklifler müzakere edildi. Neticede Kongre'nin müddet tayin edilmeyerek işlerin hitamına kadar hâl-i ictimada kalması takarrür etti. Yarın cuma olmasına rağmen ictima edilmek üzere saat altı buçukta celseye nihayet verildi. Celsenin hitamını müteakip İzmir Dâr-ül Eytamına mevcut Kongre azâsı tarafından yarım saat zarfında 1553 lira teberru edilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (4 mart 1923), s. 2; Tan, (4 mart 1923), s. 2; Tanin, (4 mart 1339), s. 1; İleri, (4 mart 1339), s. 2].*

Levent Şahverdi Arşivi

[No. 200]

İzmir : 1 mart (hususî muhabirimizden) – Bugün İktisat Kongresi mesaisine devam etmiştir. Amele Grubu namına Kongre'ye verilen proje üzerine icra-i müzakerat edilmiş ve şu mevad kabul olunmuştur. Hasta, hamile, kazazede, amele ailelerine muavenet edilmesi, haftada bir gün istirahat günü verilmesi, 1 mayısın umum işçiler için bayram addedilmesi, sıhhî haneler, amele çocuklarına mahsus mektepler, hastaneler inşa edilmesi, fabrikalarda, imalâthanelerde mevcut işlerin Türk amelesine tahsisi, inhisar verilmemesi, memleketimiz ham eşyasının işletilmeden ihraç edilmemesi, temettu vergisinin kazanca göre tarhı, amele cemiyeti teşkili, gediklerin kapatılması, sırık hamallığının ve gümrüklerde kâhyalığın ilgası. Bu gibi bir çok mevad müttefikan kabul edilmiştir.

Sanayi Grubunun ihzar ettiği programın da müzakeratı itmam edilmiştir. Mükarrerat şunlardır: Gümrüklerde himeye-i sanayi, Teşvik-i Sanayi Kanununun tadil edilmesi, memleketin muhtelif yerlerinde meşherlerin küşadı, vesait-i nakliye ucuratının tenzili, bir [sanayi] bankası tesisi, tedirasat-ı sınaiden çırak mektepleri ihdası, Avrupa'ya sanayi tahsiline talebe izamı, her liva merkezinde sanayi odaları küşadı, merkez-i hükûmette büyük sanayi odasının tesisi, esnaf cemiyetleri ve loncalarının tesisi, emvâl-i metrûkeden müessesat-ı sınaiyenin Türk san'atkârlarına verilip işletilmesi ve ihtira beratı nizamının tadili Kongrece taht-ı karara alınmıştır.

Ziraat Grubunun takdim ettiği program müzakere edilmektedir. Şimdiye kadar tarik bedel-i nakdisinin yerine amele-i mükellefe kabul edilmesi, mahsulât-ı ziraiyemizin, madenlerimizin, masnuatımızın, hayvanatın trenlerle naklinde asgari bir tarifenin tatbiki kabul edilmiştir. Ticaret programı henüz hal-i müzakeredededir. Kabul edilmiş olan mevad gümrüklerde ticaretimizi sahabeten tarifelerin tadili, inhisarın ref'i, kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin tadili, itibar teşkilâtı, ticaret, sanayi odaları tesisi, ticaret-i hariciye müessesatı ve istihbarat ve tahkikat-ı ticariye ve müesseseleri ile ticaret müesseseleri, şirketler, sigortalar tesisi.

Kongrenin ictima müddetinin bilâ müddet temdidi teklif ve teklif-i vaki müttefikan kabul edilmiştir. Kongre ictimalarına yarın da devam edilecektir. Hakkı. *[Vakit, (2 mart 1923), s. 3.]*

[No. 201]

İzmir : 2 (A.A.) – İktisat Kongresi bugün saat onbuçukta Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyasetinde sekizinci ictima-ı umumisini akdetti. Ormanlara dair Ziraat Grubu tarafından tanzim edilen lâyiha müzakere olunarak ormanların muhafaza-i ümranı es-

Levent Şahverdi Arşivi

habının istikmali, yeniden ağaç dikilmesi, köylü ve çiftçilerle çiftlik sahiplerini çiftçi mebanisi ve ziraat alâtı için muhtaç oldukları kerestelerin bilâ bedel kat'ına ruhsat verilmesi, her köy ve kasabada çiftçilere ve maişetleri ormanlara münhasır olan köy ve kasabalara ihtiyaçları nisbetinde mirî ormanlardan baltalıklar tefrizi, dut bahçelerinde kati'yatın men'i hakkındaki mevad kabul edildi. İki saat öğle tatilinden sonra saat ikide tekrar ictima edilerek Ticaret Grubunun ormanlar hakkında onbeş maddeden mürekkep olan lâyihasının müzakeresine geçilerek lâyiha-i mezkûre bazı tadilât ile kabul ve vaki olan teklif üzerine lâyihaya ayrıca bir madde daha ilâve olundu. Badehû, Ziraat Grubunun hayvanat-ı ehliyenin muhafaza ve teksir ve ıslahı hakkındaki lâyihası müzakere edildi. Bazı tadilât ile kabul edilen mezkûl lâyihaya vaki olan teklif üzerine yedi madde daha ilâve edildi. **1.** Tarik-i umumiye ve hususiyetimizin inşalarının ikmali ve hüsn-ü muhafazaları ve acil tamiratının ifasını kâfil kabil-i tatbik bir usulün vaz'ı **2.** Tarik-i hususiye için tarik bedel-i nakdisinin ilgası ile Türkiye'de mütemekkin her fert hakkında amele-i mükellefe usulünün vaz'ı ve efradın kendi kazaları dahilinde çalışması ve mamafih amele-i mükellefe yerine bedel-i şahsinin de kabulü. [Şimendüferlere ait olan üçüncü maddenin müzakeresi iyice tetkik edilmek üzere tehir olundu.] Dördüncü madde şimendüfer nakliye ücuratının hadd-i asgariye tenzili, beşinci madde şimendüfer kumpanyalarının zayi edip tazmin ile mükellef oldukları emvalin zaman-ı teslimdeki fiyatlarına göre bedellerinin tazmini, altıncı maddeye şimdiye kadar projeleri ihzar edilmiş kabil-i seyr-ü sefer enharın tathiri ile merakib-i sabihanın tekessürü, yedinci madde lastiksiz kamyonların seyr-ü seferden men'i, sekizinci madde otobüs ve yük otomobillerinin teksiri pek ziyade şayan-ı temenni olduğundan ihtiyacımıza muvafık olan şekillerde otobüs ve yük otomobillerinin bir müddet gümrük resminden affı, dokuzuncu madde tayyare posta nakliyatı icrasına müsaade olunması ve hutut-u havaiyemizde merakib-i havaiyenin işletilmek hakkının Türk şirketlerine ve Türk tebaasına tahsisi. Müteakiben yine Ticaret Grubunun vesait-i muhabere hakkındaki beş maddeden ibaret teklifatı ayrıca iki madde-i munzama ile kabul olundu. Yarın saat onda ictima edilmek üzere saat altıda ictimaa nihayet verildi. *[Hakimiyet-i Milliye, (4 mart 1923), s. 2 ve Vakit, (4 mart 1923), s. 1; Tan, (4 mart 1923), s. 2; Tanin, (4 mart 1339), s. 1; İleri, (4 mart 1339), s. 2; Haberin ilk kısmı: İkdam, (4 mart 1923), s. 1.]*

[No. 202]

İzmir : 3 (A.A.) – İktisat Kongresi bugün saat 10'da Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin taht-ı riyasetinde dokuzuncu ictima-i umumisini akdetti. Ticaret Grubunun vesait-i nakliyeye dair tanzim ettiği lâyıhadan dün tehir edilen üçüncü madde berveçh-i zir kabul edildi:

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 3 – Memleketimizin iktisadî anahtarları olacak olan belli başlı turuk-u muvasala üzerinde demiryolları inşasının Hükûmetçe bir program olarak kabulü.

Badehû Ziraat Grubunun mevadd-ı müteferrika-i ziraiyeye dair tanzim ettiği lâyiha bazı mevaddın ilavesiyle kabul edildi. Müteakiben yine Ziraat Grubu tarafından yeni usul ziraat alât ve edavatı ile büyük ziraat makineleri hakkında tanzim edilen ve her sene alât-ı ziraiye sergisi açmak, tamirhaneler vücûde getirmek, usta yetiştirmek, saban, pulluk, tırmık ve merdane, çapa makinesi, saz makinesi vesaire gibi basit makineleri imal edecek bir alât-ı ziraiye fabrikası yapmak, imalât-ı harbiye fabrikalarının sulhun akdinden sonra askerî idaresinden rabıtalarının fekkiyle sınaî ve ticarî bir maksat uğrunda idarelerini temin etmek, vilâyet merkezlerinde olduğu gibi bazı mühim nahiye merkezlerinde de alât ve edevat-ı ziraiye ile traktörlerde müstamel gaz, benzin, vakum yağlarının gümrük resminden istisnalarını temin eylemek gibi mevaddan ibaret olan lâyiha kabul edildi. Bedehû, Ticaret Grubunun mevadd-ı müteferrika lâyihası aynen kabul edildi.

Bundan sonra her vilâyette bir dâ-ül kelb tedavihanesinin tesisi hakkındaki teklif kabul edildi. Bu suretle 17 şubattan beri müteaddit gruplar ve encümenler tarafından ihzar ve tesbit edilen bütün lâyıhalar intac olundu. İktisat Kongresinin gelecek sene zaman ve mahâll-i in'ikadının tayini Hükûmetin tensibine tâlik edildi. Badehû şimdiye kadar kabul edilen esasatı cami bir misak-ı iktisadî tanzim ve neşri için müzakerat cereyan etti ve mevadd-ı mühimme tesbit olundu. Yarınki veda celsesinde Misak-ı İktisadî ilân edilecektir. *[Hakimiyet-i Milliye, (5 mart 1923), s. 2; Vakit, (5 mart 1923), s. 2; Tan, (6 mart 1923), sayı 39, s. 4; Tanin, (5 mart 1339), s. 3; İkdam, (5 mart 1923), s. 2.]*

[No. 203]

İzmir : 3 mart (Muhabir-i mahsusumuzdan) – Kongre bu gün saat 10'da dokuzuncu umumi ictimaını akdetmiştir. Ziraat Grupları lâyihası müzakere edilmiş ve âtideki mevad kabul olunmuştur.

Bataklıkların kurutulması - irva ve iskaya müsait yerlerin sulatılması - seyyar sıhhiye teşkilâtı yapılması - memleketimiz mahsusulât-ı hayvaniyesinin ecnebî mahsulâta karşı himayesi - ziraat odaları küşadı - muhacirlerin geldikleri iklimlere göre iskânı - usûl-ü aşârînin tatbiki - hayvanat-ı vahşiyenin itlâfı - göllerde balıkların teksiri - yeni arı kovanlarının resimden itlâfı - münasip mahallere haşarat laboratuvarları küşadı.

Bedehû, hıfz-ı sıhha takrirlerinin müzakeresine geçildi: harmanların köy kenarlarında yapılması - köy evlerinin pencereli sıhhata muvafık [bir şekilde] inşa edilmeleri - helâların sıhhîleştirilmesi - sokaklardan gübrelerin ref'i - su membalarının tahriri -

Levent Şahverdi Arşivi

köylülerin üfürükçüden kurtarılarak köylere doktorlar izamı - memlekette iskat-ı cenin beliyyesinin ref'i kabul olunmuştur.

Bilâhare, alât-ı ziraiye takriri müzakere edilmiş, makinelerin teşhir olunarak en muvafıklarının mükâfatlandırılması - makinelerin tamirleri esbabının istikmali - amelî makinist mekteplerinin küşadı - Türkiye ziraat makineleri fabrikaları küşadı - sulhtan sonra Zeytinburnu vesair fabrikaların cihet-i askeriyeden fekki - ayrı idarelerce işletilmeleri - nahiyelerde alât-ı ziraiye depoları küşadı - âlâtın gümrük resminden müstesna tutulmaları kabul edilmiştir.

Yunanistan'dan gelecek muhacirlere emval-i metrûke itası - Huda-i nabit eşçar-ı müsmirenin kesilmemesi ve aşılanmaları - köylerde hastanın doktoru değil, doktorun hastayı araması - emraz-ı efrenciyenin önüne geçilmesi - aşairin iskânı - dinamitle çift ilminin memlekete ithali - mebzul bahçelerden istifade ve şeker fabrikası tesisi kabul olunmuştur. Cemaleddin. *[İkdam, (4 mart 1923), s. 1.]*

[No. 204]

İzmir : 3 mart (Muhabir-i mahsusumuzdan) – ....

Kâzım Karabekir Paşa mevlid gününün kitap günü addolunmasını ve herkese kitaplar dağıtılmasını teklif etmiştir. Bu teklif alkışlarla kabul olunmuştur.

Kongre mukarreratını müdâfaa için hiçbir heyet teşkil [edilmeyecektir]. Kongrenin mukarreratını Büyük Millet Meclisinde Kâzım Karabekir Paşa müdâfaa eyleyecektir.

İzmirlilerce Kongrenin teyid-i hatırası için bir abide rekzi mukarrerdir. Gelecek sene Kongre bir mayısta küşad edilecektir. Cemaleddin. *[İkdam, (15 mart 1923), s. 2.]*

2. Başkan Kâzım Karabekir Paşa'nın Lâtin Harfleri Üzerine Konuşması

[No. 205]

Lâtin Harfini Kabul Edemeyiz

İktisat Kongresinde bir takrire karşı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerinin müdellel ve vakıfına bir mütalâası.[1]

İzmir: 3 – İktisat Kongresinin dünkü ictima nihayetinde lâtin hurufunun kabulü hakkında riyasete verilen takrir İktisat Kongresinden ziyade maarifi alâkadar ettiğinden

(1) Bu alt başlık sadece Hakimiyet-i Milliye'de mevcuttur.

Levent Şahverdi Arşivi

dolayı mevki-i müzakereye vaz edilmemiş ve yalnız tecrübe ve tetkikat-ı hususiyesine istinaden Kâzım Karabekir Paşa hazretleri tarafından beyanat-ı âtide bulunulmuştur:

«Bu mesele maarife taalluk ettiği için bizim Kongremizin iştigal edeceği mesailin haricindedir. Fakat çok zamandan beri bu mesele vakit vakit ortaya atılmaktadır. Bendeniz de bunun künhüne kadar uğraştığım için müsaadenizle birkaç söz söyliyeyim. Bu fikir bir zamanlar Avrupa'da herc-ü merci mucip oldu. Bu cereyan evvelâ orada başladı. Bizim islâm hurufatımız kâfi değilmiş, binaenaleyh lâtin hurufatı alınmalı imiş. Orada bazı arkadaşlarımız bu fikrin mürevvici oldular. Fakat neticede bunun felâketli olduğunu anladılar ve pişman oldular. Bu fikrin müthiş bir felâket olduğunu da Arnavut kavmi de pek geç olarak anladı. Maateessüf arzederim ki Azerbaycanlı arkadaşlarımız da bu felâkete bugün düştü. Bu hususta hususî olarak bizden de fikir soranlar oluyordu.

Bizde bunun vahametini ve bu harflerin değiştirilmesinin bugün kürre-i arz üzerinde yaşayan üçyüzelli milyon ehl-i islâma ait olduğunu söyledikse de, onlar anlaşılmaz bir şekl-i huruf kabulü noktasına doğru yürüdüler. Arkadaşlar, bugün hangi ecnebi ile görüşürseniz ilk işiteceğiniz sözler: «Türkçe gayet güzel bir lisandır, kolaydır, fakat harfleri fenadır.» Bunlar bütün ecnebilerin ağzında ve sizinle ilk görüşen bir ecnebinin size telkin edeceği şeylerdir ve bu fikirler ekseriyetle gayri islâm insanlardan ibaret olan bir takım tercemanlar vasıtasıyla her tarafta ve hassaten İstanbul'da ecnebilere telkin edilmektedir. Bunlar bir ecnebi ile temasa geldiler mi türkçenin yazısı gayet zordur ve öğrenilemez derler. Ecnebiler de bu sözleri aynen kabul ederler. Bizi kemirmek isteyen ve maateessüf içimizde tebaa-i sadıka diye asırlarca yaşayan herifler tarafından zerk edilen ve şeytankârâne olan fikirler bizi seven ve ırkımızla temasa gelen ecnebilerce şayan-ı kabul görülmemektedir. Zira bizi seven Avrupalılar ve Avrupa'dan memleketimize gelmiş ve saf köylülerimizle veyahut ilm-ü irfan hamulesini tamamile haiz olanlar ile görüşmüş bulunanlar Türk ırkına meftun olmuşlardır. Bu meftuniyetlerini gizlemezler; çünkü Türk misafirperverdir. Sadıktır, sözünde durur, fedakârdır. Misafirine karşı elinden geleni yapar. Bu haslet dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Binaenaleyh bizi seven bu insanlar Avrupalı veya Amerika'lı olsun bu hain ve iltizamkâr tercemanlar vasıtasıyla bizim lisanımızı öğrenmek dahi arzu etse bizim lisanımız güçtür diye propagandaya maruz kalınca öğrenmekten vazgeçer. Halbuki bir kavme iktisaden bağlanmak onun lisanına hakim olan insanların çokluğu ile mütenasiptir. Bugün Amerika'da birkaç bin Amerikalı bizim dilimizi bilse bizim emtiamız oraya gider ve bu suretle külliyetli servet temin edilir.

Binaenaleyh bugün bir kuvvet vardır ki o vakit bütün cihana karşı bu propagandayı yapıyor. Türk yazısı güçtür, okunmaz. Bendeniz bu mesele ile bizzat uğraştım ve Arna-

Levent Şahverdi Arşivi

vutluk ihtilâli içinde bulundum. Acaba bu lâtince kabul edilebilir mi? Bu kabul edildiği gün memleket herc-ü merce girer. Herşeyden sarf-ı nazar bizim kütüphanelerimizi dolduran mukaddes kitaplarımız, yazılarımız ve binlerce cilt âsârımız bu lisanla yazılmış iken başka şekilde olan ve hilâfını kabul ettiğimiz gün en büyük felâkette derhal bütün Avrupa'nın eline güzel bir silâh verilmiş olacak. Bunlar âlem-i İslâma karşı diyeceklerdir ki Türkler ecnebi yazısını kabul etmişler ve hıristiyan olmuşlardır. İşte düşmanlarımızın çalıştığı şeytankârâne fikir budur.

Arkadaşlar, kucaktaki çocuklardan başlayan birçok yüzlerce yetimler bugün şark cephesi asker arkadaşlarımız bizzat kendileri veya aileleri tarafından okutuluyor. En gabi bir köylü çocuğuna bir ay ile üç ay arasında kendi hurufatımızı ve gazetemizi okutuyoruz. (Alkışlar).

Binaenaleyh bizim hurufatımız okunmaz değil belki hurufatımız dünyanın en güzel şekli ve öyle latif bir resimdir ki, hiçbir lisanda bunun kadar tenevvüü nazara sevim verecek yazı yoktur. İkinci bir nokta daha vardır ki, bendeniz ecnebilerle iki sene Harb-ı Umumîde beraber çalıştım. Yazımız öyle hürdür ki onlarla karşı karşıya aynı şeyi not ederdik. Ecnebiler aynı sahifeyi yazıncaya kadar ben on sahife yazar ve işimi bitirirdim. Almanca, Fransızca hurufat hep böyledir. Sonra bizim dilimizi terennüm edecek hiç bir lâtin hurufu yoktur. Bu gün Fransızca huruf o kadar karışıktır ki, bizim dilimizi kabil değil terennüm edemez. Bu mesele inceden inceye tetkik edilmiştir. Binaenaleyh istirham ediyorum. Zararlı olan –ki zararını islâm bir kavim çekmiştir– bu gibi mesaili bırakalım. Böyle fikirler içimize girmesin. Sonra büsbütün lâl-ü ebkem olur ve bütün âlem-i İslâmı üzerimize hücum ettirir ve kendi aramızda birbirimizi yeriz. Gerçi bu teklif hiç şüphe etmiyorum ki samimiyet ve hüsn-ü niyetle verilmiştir. Fakat başka taraflardan da pek kaba fikirler içimize zerk ediliyor. Bunlardan kendimizi siyanet edelim. *[Hakimiyet-i Milliye, (5 mart 1923), s. 2. Ayrıca bk. Vakit, (5 mart 1923), s. 2; Tanin, (5 mart 1339), s. 3; Akşam, (5 mart 1923), s. 2; İkdam, (5 mart 1923), s. 2.]*

3. İktisat Vekili Mahmut Esat Bey'in Bankalar ve Kredi Üzerine Verdiği Bir Konferans

[No. 206]

İzmir : 28 şubat (A.A.) – İktisat Vekili Mahmut Esat bey bugün İktisat Kongresinde birinci celse ile ikinci celse arasındaki teneffüs zamanında bankalar ve alelulmum kredi meselesi hakkında bir konferans vermiş idi. Müşairün-ileyh bu konferanslarında mücadelât-ı iktisadiyemizde muvaffak olmak için behemahal kredi müesseseleri vücude getirmeğe mecbur olduğumuzu ve cihan şebeke-i iktisadiyesine karşı bu müessesatla

Levent Şahverdi Arşivi

çıkabileceğimizi ve binaenaleyh yeni iktisat programımızın en başında kredi müessesesinin görülmesi lâzım geldiğini dûrû dırâz teşhir ettikten sonra, iş devleti haline gelmeğe mecbur olan ve millet münhasıran bu sayede istihdaf ettiği refah ve saadet gayesine isal edecek olan devletimizin, millî iktisadiyatımıza istinatgâh olacak bir devlet bankası vücûde getirmek icap ettiğini ve bu ana banka etrafında tüccar ve işçilerimizin zahiri olacak bankaların da teşkilinin kabil olacağını beyan eylemişlerdir. Badehû milletimizin her sahada olduğu gibi iktisat sahasında da muvaffak olmak için lâzım gelen kabiliyete malik olduğunu ezcümle Konya gibi Anadolu'nun göbeğinde olan bir vilâyette şirket ve bankaların çok terakki ettiğini ve bundan dolayı Konyalıların şayan-ı tebrik olduklarını söylemişlerdir. Müteaki ben köy bankaları hakkında İktisat vekâletince bir lâyiha tanzim edildiği ve lâyihanın Büyük Millet Meclisininde derdest-i tetkik olunduğunu ve bu bankaların köylü ve çiftçilerimiz [e] büyük faideler temin edeceğini söylemişlerdir. Müşârünileyhin beyanatı müteaddit defalar alkışlanmıştır. [*Vakit, (2 mart 1923), s.3; Tanin, (2 mart 1339), s.1; Akşam, (2 mart 1923), s.1.*]

4. İşçi Grubunun Vedâ Ziyafeti

[No. 207]

İzmir: 2 (A.A.) — Bugün İşçi Grubu tarafından mezkûr Gruba ait müzekeratın hitamı münasebetiyle Kongre binası dahilinde yüz yirmi kişilik bir ziyafet keşide edilmiştir. Ziyafette Kongre Reisi Kâzım Karabekir Paşa, İktisat Vekili Mahmut Esat bey, Heyet-i Tertibiye, çiftçi, sanayi ve tüccar grupları reis ve kâtipleri ile liman reisi ve erkân-ı matbuat ve kadın ve erkek işçiler hazır bulunmuşlardır. Ziyafet esnasında Kongre Reis Vekillerinden Aka Gündüz bey Türkiye İşçileri namına kısa bir nutuk irad etmiş ve bu nutkunda hür, mesut, müstakil bir Türkiye'nin hedefine doğru bütün çiftçi, işçi, sanatkâr ve erbab-ı ticaretin müştereken hareket etmeleri lüzumundan bahsetmiştir. Badehû Kâzım Karabekir Paşa bu nutka cevap vererek bütün milletin aynı gaye için şimdiye kadar ifa ettikleri hizmet ve fedakârlıklara şimdiden sonra dahi devam edeceklerinden herkesin emin bulunduğunu söylemiş ve ziyafette hazır bulunan ve bulunmayan Grup murahhaslarına izhar ve iblağ-ı muhabbet etmişlerdir. [*Hakimiyet-i Milliye, (4 mart 1923), s.2; Tan, (4 mart 1923), s.2; Tanin, (4 mart 1339), s.1; İleri, (4 mart 1339), s.2.*]

5. Genel Kurul Çalışmalarının Sona Erişi

[No. 208]

İzmir: 3 mart (hususi muhabirimizden) — İktisat Kongresi dün saat dört buçukta akdettiği içtima ile mesai-yi umumisini ikmâl etmiştir. Kongre (İktisadî Misak) programını tesbit et-

Levent Şahverdi Arşivi

miştir. Gelecek Kongrenin zaman ve mahall-i in'ikadını [tesbit] vazifesi Hükûmete terk edilmiştir. Kongre mesaisinin bir kitap halinde neşrini taht-ı karara almıştır. İzmir ahalisi, şehirlerinde ilk ictima eden Kongre'nin hatırasını ihyaen İzmir'de bir abide inşasına karar vermiştir.

Sergi [de] kırk gümüş, otuz bronz madalya, yetmiş takdirname verilmiştir.

Bu Misakın başlıca mühim mevaddı yerli kumaşların istimali, iktisadî birlik, ağaç bayramı, kitap bayramı kararlarıdır. Kongre yarın saat onbirde vedâ celsesini akdedecektir. Bu ictimada cihan efkâr-ı umumîyesine hitaben tanzim edilen beyanname kıraat edilecektir. Beyannamenin neşredilmesi mesmûdur. Hakkı. [*Vakit, (4 mart 1923), s.1.*]

[No. 209]

İzmir: (A.A.) — İktisat Kongresi bugün mesai-yi umumiyesini ikmal etmiştir. Yarın saat 11'de bir veda celsesi akdedilerek cihan efkâr-ı umumiyesine hitaben Kongre namına tanzim edilen beyanname kıraat edilecektir. [*Hakimiyet-i Milliye, (5 mart 1923), s.2; Tanin, (4 mart 1339), s.1; İkdam, (4 mart 1923), s.1.*]

XI. VEDÂ TOPLANTISI VE KAPANIŞ KONUŞMALARI

1. Vedâ Toplantısı

[No. 210]

İzmir: 4 (A.A.) — İktisat Kongresi bu gün zevalden evvel saat onbuçukta Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin taht-ı riyasetinde veda-i içtimaî akdetti. Evvelâ Belediye namına Haydar Rüşdü bey kısa bir nutuk irad ederek Kongre azâsına temenni-i selâmet ve muvaffakiyet etti. Badehû Misak-ı İktisadî Esasları kıraat ve müttefikan kabul olundu. Müteakiben Reis Vekillerinden Amele Grubu namına Aka Gündüz, Sanayi Grubu namına Kâni, Ticaret Grubu namına Mahmut beyler birer nutuk irad ederek Kongre mesaisi esnasında umum Kongre azâsının müzaheretine beyan-ı teşekkürle tesbit edilen Misak-ı İktisadî esaslarına bütün mevcudiyetleri ile riayetkâr olacaklarını grupları namına teyid ettiler ve her biri ayrı ayrı alkışlandılar.

Bundan sonra kadın işçileri namına Rukiye Hanım irad-ı nutk ederek kadın işçilerinin de zafer-i hakikimizi temin edecek olan iktisat cihadında canla başla çalışacaklarını söyledi ve hararetle alkışlandı. Bunu müteakip Kâzım Karabekir Paşa hazretleri sürekli alkışlar arasında vaziyet-i iktisadiyemizi icmal eden bir nutuk irad ve nutkun nihayetinde onbiri

Levent Şahverdi Arşivi

çeyrek geçe Kongre'nin kapandığını beyan eyledi. Müşarün-ileyhin nutkundan sonra Ertuğrul bandosu tarafından İstiklâl Marşı çalınarak Kongre azâsı ve samiin tarafından kaimen istima edildi... [*Hakimiyet-i Milliye, (6 mart 1923), s.2; Tan, (6 mart 1923), sayı 40, s.4. Haberin bir kısmı Vakit Gazetesinde yayınlanmıştır. Vakit, (7 mart 1923), s.2; Tanin, (7 mart 1339), s.3. Kısaltılmış olarak: İleri, (7 mart 1339), s.2 ve İkdam, (7 mart 1923), s. 3. Ayrıca bk. s.287, No. 172, s.288 de.*]

2. Kapanış Konuşmaları

A. İşçi Grubu Reisi Aka Gündüz Bey (Kütahya)

[No. 211]

Türkiye işçileri, kendilerine bu kadar vâsî ve hür bir münakaşa sahası açanlara karşı alenen teşekkür eder. Halk saltanatına müstenit Türkiye Devleti bu yüksek fikirli müsaadât ve harekâtıyla Türkiye işçilerini minnettar etmiştir. İşçiler Kongre ile alâkadar olan bütün gruplara, heyetlere, zevata ayrı ayrı teşekkür etmeyi vazife bilir.

İşçiler gelecek kongrelerin de bu kadar samimî ve ciddî olacağına emindir. Seneler var ki Türkiye işçisine bir hedef gösterdiler:

Memleket istiklâli:

Ona orsü, çekici, tornası ve bütün mevcudiyetiyle sarıldı; Ve nihayet Akdeniz sahillerini sarsan Türk sadâlarında onun çekicinden de bir parça sadâ aksetti.

Bugün Türk işçisine yeni bir hedef gösteriyorlar: Memleket iktisadiyatının istiklâli:

Türk işçisi de buna çekici, örsü, tornası, bileği ve yüreğiyle hazırdır. İzmir'e memleket zafer ve halâs-ı getiren kağnı gıcırtılarından sonra; İzmir'den iktisat zafer ve halâsı götürecek olan Misak-ı İktisadî'de dahi kadın, erkek Türk işçilerinin de yemini vardır.

Örsü kadar kuvvetli bir îman, çekici kadar çelik bir kuvvet sahibi olan türk işçileri; istikbâle doğru, Türkiye iktisadiyatının istiklâline doğru birleşiniz! [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.81.*]

B. Sanayi Grubu Reisi Selâhattin Bey (Ayvalık)

[No. 212]

Sanayî Grubunun hikâye-i meveddet-kârîsi dahi Kongre heyetince lûtfen kabule iktiran etmiş olan teklifatı gibi muhtasar olacaktır. Ticaret azâsından Hüseyin Münir bey'in pek

Levent Şahverdi Arşivi

haklı olarak işaret buyurmuş oldukları veçhile Heyet-i Umumiyemize vazedilen teklifatımız pek ziyade kanaatkârane olmakla beraber, şimdilik bizleri tatmin edebilecek bir mahiyette addolunabilir. Binaenaleyh hemen hemen aynen kabulü gibi bir lutûfkârlıkta bulunmuş olmanızdan dolayı azim teşekkürler ederiz.

Gruplarımız tarafından lâyiha şeklinde ve azâ-i kiram taraflarından da münferiden Heyet-i Umumiyeye vazolunan maddeler içlerinde bazen hudut harici zannolunanlar mevcut bulunduğu farz olunsa bile, o kadar mütenevvi ve şâyân-ı istifadedir ki, milletimizin cidden teâliyi istihdaf ettiğine delâlet eder şevahid-i meşkûreden olduğuna kanaat etmemek elde değildir.

Heyet-i Umumiyemizce yerli mensucatın istimâli hakkında ittihaz olunan karar-ı meşkûr biz san'atçılara düşen gayret ve iftihara pek mühim bir vazife tahmil ediyor. San'atçılar bu vazifeyi meşkûr bir surette ifa edeceğini vaad ve tebşir etmekle mübahîdir.

Esna-i müzakerede ve betahsis müzakeratın hareketli anlarında sağa sola atf-ı dikkat etmeğe imkân müyesser olamadığından gerek âzamız meyanında ve gerek sâmiin localarında bulunan hemşirelerimizi az çok rencide edecek söz geçtiyse aflarını istirham eder ve İzmir'den infikâk suretiyle ayrılacak arkadaşlarımıza hayırlı selâmetler temenni ederiz. [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.82.*]

C. Çiftçiler Grubu Reisi Kâni Bey (Manisa)

[No. 213]

Çok sevgili, çok muhterem arkadaşlar;

Aranızda hepinizden çok müteşekkir olan Ziraat Grubu, bu zafere bizi îsâl eden Reis-i Muhterem Kâzım Karabekir Paşa hazretlerine karşı olan minnet ve şükranına hepiniz tarafından iştirâk edildiğine emindir. Hepimiz aynı gaye etrafında toplanmak için memleketin en uzak köşelerinden geldik, hamdolsun gaye-i mikyaski (iktisat birliğimizdir), işte bu maksatla elele verdik. Bütün çiftçiler diğer Gruplardaki arkadaşlarımızla müttehiden bu mukaddes gaye hususunda hüsnüniyet ve azimle arkadaşlarından ayrılmamışlardır. Diğer Grup arkadaşlarımızın mesaimizin hüsn-ü suretle intacı hususunda gösterdikleri yardımdan dolayı çiftçiler namına arz-ı teşekkür eder ve yine çiftçiler namına cümlenizi selâmlarım. Emin olabilirsiniz ki, sabah tarladan ayrılmadıkça çiftçiler de Müşterek Misak'tan ayrılmayacaktır. [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.83.*]

Levent Şahverdi Arşivi

Ç. Ticaret Grubu Reisi Alâyelizade Mahmut Bey (Gediz)

[No. 214]

Muhterem Ardakaşlar;

Burada toplandık, tanıştık, dertlerimizi dökerek müşterek çareler bulduk. Çalışmamız Türkiye İktisat erbabı arasında ebedî, kuvvetli, temiz bir ittihat ile neticelendi. Yâni arkadaşlar Kongre vatanın ufkunda parlayan saadet ve inkişaf nurlarına kavuşmak için cihanın [düşman] kuvvetlerini bu Türk nuru ile boğmak için toplandı. Lehül hamd zaferini ikmâl ederek dağılıyor.

* Arkadaşlar; Ticaret Grubu hepinize çok müteşekkirdîr. Bizi tenviratıyla daima irşad eden Reis-i muhterem Kâzım Karabekir Paşa hazretlerine karşı olan şükrana hepinizin iştirâk edeceğinden Grubumuz emindir.

Memleketin yarınki iktisadî mücadelesinde uhdesine düşen vazifeyi tamamen müdrik Türk tüccarı namına Kongremizin mahsul-ü mesaisi olan (Misak-ı İktisadî) yi burada huzurunuzda ve cihanın huzurunda kabul ettiğimizi arzeder ve (Yaşasın hür ve müstakil Türkiye) temennisiyle cümlenize Tüccar Grubu namına arz-ı vedâ eylerim. [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.84.*]

D. İşçi Kadınlar Murahhası Rukiye Hanım (İzmir)

[No. 215]

Kardeşler! Millî inkılâbımız memleketimizde mevcut bütün müstahsillerin murahhaslarından mürekkep bu muazzam Kongrenin toplanmasını mümkün kılmıştır. Bugünlere erişirken biz kadın işçilerini de fevk'alâde bir sahada görüyoruz. Bizleri bu Kongreye davet eden Büyük Millet Meclisi ve erkânına ve bilhassa Reisimiz Gazi Mustafa Kemâl Paşa hazretlerine biz kadınlar, samimî teşekkürlerimizi takdim ederiz.

Türkiye'de «memleket işlerine» kadınların da iştirâk etmesi ilk defa vukubuluyor. Bu şerefin bize müyesser olması kalplerimizi refah ve gurur hisleriyle doldurdu. Kongre, iktisadımızın temelini teşkil eden işçi sınıfının meşrû haklarını tanıdı. Bu netice kadın işçileri namına sâyan-ı şükrandır. Diğer grupların da aynı sadakatle iktisadî kurtuluşumuza çalışacaklarına emin bulunuyoruz.

Yaşasın Türkiye Büyük Millet Meclisi ve onun Hükûmeti, yaşasın Türk işçi ve köylüleri, yaşasın çalışkan Türk işçi kadınlığı! [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.85.*]

Levent Şahverdi Arşivi

E. Kongre Başkanı Kâzım Karabekir Paşa (Manisa)

[No. 216]

Muhterem arkadaşlar: İlk Türkiye İktisat Kongresi tam muvaffakiyetle işini bitirmiştir. (Elhamdülillah sesleri). Burada bu nurlu içtimaı temin eden büyük ve sevgili Millet Meclisimize ve Hükûmetimize Kongre namına arz-ı teşekkürat eyleriz. Burada her türlü teshilâtı gösteren ve bize pek çok muavenet eden İzmir Belediyesine ve hassaten Heyet-i Tertibiyeye de Kongre namına teşekkür eylerim. Sergiye iştirâk eden kıymetli san'atkârlarımızı daima Kongre namına hürmetle yadederim. Mütemadî Kongremizi takip eden Kongremizle pek yakından alâkadar olarak neşriyatta bulunan matbuata ve hassaten İzmir matbuatına Kongre namına arz-ı şükran eylerim.

Kongreyi, muhterem murahhasları gibi büyük bir alâka ile takip eyleyen muhterem hanımlarımıza ve muhterem beyefendilere de Kongre namına arz-ı teşekkürat eylerim. Sevgili İzmir'imizi kurtaran ve bu uğurda canını veren ve şu anda ruhları üzerimizde dalgalanan mübarek şehitlerimizin ruhu şâd olsun, (Âmin sesleri) (Alkışlar). Gazilerimiz iki cihanda aziz olsun. (Âmin sadâları, alkışlar)

Milletimizin hakiki dertlerini burada teşrih eden ve ona devalarını gösteren muhterem murahhaslar: size ebedî şerefler..

Bu dertler ve bu devalar bundan böyle ninnilerimizin, şiirlerimizin ve hattâ telkinlerimizin en tatlı terennümleri olsun. Cuma namazlarında hutbelerde okunsun. Bütün efrad-ı millet burada çizdiğimiz İktisat Misakını bellesin.

Memleketimiz ecnebî sermayelerini hüsn-ü kabul etmekle beraber burada tesbit ettiğimiz esaslardır ki, milletimiz kendi emeğiyle yapılması mümkün olan herşeyi bundan böyle nefaset ve metanetle rekabet meydanına atmağa var kuvvetiyle çalışacaktır. Ve artık beşikten mezara kadar ecnebî mallarına bürünmekten ve doğduğumuz saatte kursağına ecnebî sütü dökmekten milletimiz kendisini kurtaracaktır. (Alkışlar) Ne elimdir; hâl-i tabiide iken meselâ 1327 senesindeki ithalâtımız 43 milyon 930 bin Osmanlı altını iken ihracatımız (30,702,000) altın idi. Yani harice 13 milyon 228 bin lira altınımız uçup gitmiştir.

329 senesinde ithalâtımız 39 milyon 876 bin [altın] iken ihracatımız 23 milyon 686 bin altın idi. Yâni zararımız; 16 milyon 190 bin Osmanlı altınıdır.

Senelerden beri doğanlarla ölenlerimiz de bu nisbettedir. Daima mâkûs ve menhus...

İktisattaki cehaletimiz, siyasetteki serseriliğimiz elbirliği gitmiş ve milletimizi kemirmiş, kemirmiş, kemirmiştir. Harb-i Umumî de şarkımız; Mütarekede garbımız yağmagirler ta-

Levent Şahverdi Arşivi

rafından harabezâra döndürüldü. Harpten evvel yalnız Şarktan her sene milyonla mevaşi ihraç edilirken, bugün bütün memleketimizde cem'an 20 milyon mevaşi kalmıştır. Yunan yağmagirleri Garbî Anadolu'da ve bilhassa Trâkya'da mevaşi namına birşey bırakmamıştır. (Kahrolsun sadâları)

Efendiler: 338 senesi memleketimize 9 milyon liralık hayvana ait eşya girmiştir. Diri hayvanlar, hayvan me'külâtı balık, deri, mamûl deri, kösele, kürk, gübre gibi mevad... Bunlar Almanya, Amerika, İsviçre, Belçika ve Bulgaristan'dan gelmişti. Yani 9 milyon liramız oralara akıp gitmiştir.

4 milyon liralık diri hayvan girmiş. Üç tarafımız deniz olduğu halde maateessüf 2 milyon liralık da balık gelmiş ve yenmiştir. 338 senesi yalnız kânun-u sânide 5 milyon liramız harice gitmiştir. İşte çocuklarımızın doğduğu günden itibaren kurasğına *Nestle* sütü dökersek, ecnebî bez ve pamuklarına sarup yine ecnebî beşiğine yatırırsak, ayağındaki patiğinden başındaki mavi nazar boncuğuna ve elindeki oyuncak teneke parçasına kadar ecnebî malından yaparsak ve üstüne bir de kulaklarına benim oğlum paşa olacak gibi ninni söyliyerek uyutturucu telkin yaparsak büyüdükten sonra tabiidir ki üstünde ve muhitinde daima mütezâyid olmak üzere yabancı mallar bulunacak ve paralarımız mütemadiyen akıp, boşalıp gidecektir. (Alkışlar)

Analar, hemşireler ve muallimler!. Açılan iktisat cihadında daima ön saflarda siz yürüyün... Ve milleti, siyanetli dillerinizle bu mukaddes yollardan sizler yürütün..

Kendi sanayiimize ehemmiyet verilmemesi ve san'atkârlarımızın himaye olunmaması, şirketler yerine ferdî çalışma ve didinmelerle yıpratılması bakınız sanayiimizi ne elim halde bulunduruyor! Sanayiinin her şubesine ait ibtidaî mevad memleketimizde bol bol mevcut iken, balta girmemiş birçok ormanlar eflâke ser çekmiş iken, elemli rakamlar her sene defter-i mahsusuna kaydolup gitmektedir. Sanayi-i gıdaiyeden 913'de yâni Harbi Umumî'den evvelki sene 75 fabrikamızda 4281 işçi varken iki sene sonra adetleri 3916'ya düşmüştür. Gıda olarak memleketimize (162,911,003) kuruşluk ithalât vaki olmuş. İhracatımız ise 15,083,734 kuruş olmuştur. Şayan-ı teessüftür ki memleketimiz zürrâ memleketi olduğu halde takriben birbuçuk milyon liralık un girmiştir. Buna mukabil un olarak altı bin liralık kadar harice satış yapmışızdır.

Sanayi-i türabiyeden onyedi fabrikamızda 913'de 980 işçimiz var iken iki sene sonra 336'ya düşmüştür. Ve 15,730,081 kuruşluk ithalâta mukabil 449,781 kuruşluk ihracat olmuştur. Sanayi-i de bağıyeden 13 fabrikada 930 işçi çalışırken Harb-ı Umumî dolayısiyle biraz tezayüd etmiş 1270 olmuştur. Fakat 51 milyon küsur ithalâta mukabil ihracatımız ancak 10,5 milyon küsur olmuştur. Sanayi-i nesciyeden 73 fabrikamızda 7765 amele

Levent Şahverdi Arşivi

çalışırken iki sene sonra 6763'e düşmüş ve ithalâtımız 275 milyon küsur iken ihracatımız ancak 92 milyon küsur olmuştur. Sanayi-i haşebiyeden 24 fabrikada çalışan amele 705 iken iki sene sonra 377'ye düşmüş ve 8 milyon 800 bin küsur ithalâta mukabil ancak 597 bin küsur ihracatımız olmuştur. Şayan-ı teessür olan nokta marangozluk faslında 6 milyon 699 bin küsur ithalâta mukabil 200 bin ihracat olmuştur. Aynalarımız, konsollarımız, sandalyelerimiz hatta beşiklerimiz, değil sahil olan şehirlerde, dahilde bile maateessüf bazı evlerde görülmektedir.

Avrupa'da çakılmış dört tahtadan ibaret olan sandalyeler en hücra yerlerde kadar girdikçe neticede milyonların Avrupa'nın tahta parçalarına dahi gittiğini arzettiğim gibi bu cetveller ebediyyen kaydeder.

Sanayi-i kırtasiyede 51 fabrikamızda 1898 işçi varken 1267'ye düşmüş, 50 buçuk milyon küsur ithalât karşısında iki milyona yakın ihracatımız olmuştur.

Sanayi-i kimyeviyede 11 fabrikada 417 işçi 131'e düşmüş, 55 buçuk milyon küsur ithalât karşısında iki milyon küsur ihracat olmuştur. Cem'an yekûn yalnız beş milyon küsur lira sanayî faslında harice gitmiştir. Memleketimizin servetine, halkımızın çalışkan, fedakâr ve cefakâr olmasına rağmen biz şimdiye kadar iktisat sahasında kendimizi ve servetimizi kâinata gösteremedik ise bu, yalnız Yemen çöllerinde birbuçuk milyon Türk mezarının bulunmasından ileri gelmiştir. Tarihin hicab-âver sahifelerinden milletin kanını cehl ve menfaati uğruna döktüren serseriler utansın. (Kahrolsun sadâları). Milletimiz mazisinden değil artık istikbâlinden mes'uldür. (Alkışlar). Dahilde serserilerin elinde millet, kendi hududu haricinde maksatsız yere mahvolurken diğer taraftan her bir terakkimize mâni olmak isteyen ve iyiliğimizi fena göstermek isteyen düşmanlarımız Türk Milletini taassup ile itham etmektedir. İktisadî sukutumuzu da medeniyetin yeniliklerine düşmanlıktır zannederler. Türk mutaassıp değildir. Fakat dindar ve salâbetlidir. (Alkışlar). Faydalı olan her yeniliği severek alır. Fakat bugün maarifin en son programlarını çizen en müterakki milletler bile mektepte talebelerine yevmiye en az onbeş dakika İncil-i Şerif okuturken ve dinî günlerinde mabedlerini çoluk çocukla doldururken bizim dinimize olan sadakatımızı taassupla, cehl ile itham etmek isteyenleri ve Türk'ün dinine, ahlâkına, hattâ yazısına kadar dil uzatanları da Türk oğlu insaniyete ve medeniyete dâvet eder. (Alkışlar)

Muhterem arkadaşlar;

Bazılarımız bu kış kıyamette ve halâ hüküm süren Şarkın buzlu dağlarından geçerek buraya toplandı ve burada müttehit bir cephe ile İktisat Misakı esaslarını müttefikan çizdik. Bunu buradan, Akdeniz kıyısından cihana ilân ederken ve kararlaştırdığımız müfredatlı programı da şanlı büyük Meclisimizin Hükûmetine takdim ederken Türk Milleti de ilk iktisat

Levent Şahverdi Arşivi

zaferini ilân etmiş bulunuyor. (Alkışlar) Ve Hükûmetimiz kendi vazifesine düşen işleri programı dahiline alıp çalışırken tabii geride bütün efrad-ı milletimiz de kendi uhdesine düşen vazifeyi elele vererek bütün kuvvetiyle yapacaktır. Şu halde bu mesai karşısında az zamanda kahraman denizcilerimizin altında nurlu bayrağımızın dalgalandığı büyük vapurlar, karalarımızda şimendüferler, otomobiller, havada fedakâr tayyarecilerimizin altında yüzlerce tayyareler Türk âfâkını dolduracaktır. (Alkışlar) Yerin altında madencilerimiz, üstünde zürrâmız, işçilerimiz, fabrikalarda san'atkârlarımız, bankalarda, ticarethanelerde tüccarlarımız kâinata yeni bir Türk âlemi yarataak ve biz Türkiye evlatları iktisat sahasındaki zaferlerimizle bütün dünyanın sulh nazımı olacağız (Alkışlar).

Muhterem arkadaşlar;

İki hafta hummalı bir sây ile milletimize bir eser meydana getirdik. Ve hediye ediyoruz. Gelecek sene daha muazzam içtimaa milletimizi elbirliği ile hazırlıyalım ve gelecek seneye kadar bir senelik müddeti birkaç senelik sây ve hasılat ile karşılıyayım.

Kemâl-i hürmetle sizleri selâmlar ve birbirimize arz-ı vedâ ederken, sevgili İzmir'li kardeşlerimize de Kongre namına arz-ı vedâ eylerim. Kongremizi kapıyorum. Cenab-ı Hak milletimizi daima muzaffer ve mes'ut eylesin âmin. (Âmin sesleri ve sürekli alkışlar arasında yaşa sadâları). [*İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s.86-90; Hâkimiyet-i Milliye, (6 mart 1923), s.2; Vakit, (6 mart 1923), s.2; İleri, (6 mart 1339), s.1; (İzmir 4 A.A.); Tan, (6 mart 1923), s.3; (A.A. 4-de atfen); İkdam, (6 mart 1923), s.2; Tanin, (6 mart 1339), s.3.*]

XII. KONGRENİN ÇALİŞMALARI VE BU ÇALIŞMALARIN SONUÇLARI HAKKINDA İZLENİM VE YORUMLAR

1. İktisat Kongresi, Faîdeleri, Neticeleri [İktisat Vekili Mahmut Esat Bey.]

[No. 217]

İktisat Vekili Mahmut Esat bey ile mülâkat — İktisat Kongresinin ictimaından mütevellit beş esaslı faide - Kongre intibaları İzmir şehri deposunda yeni açılacak sergiler - Misak-ı İktisadî hakkında - İktisadiyatımız ve iktisat siyasetimiz - Kredi müesseselerine olan ihtiyacımız.

İzmir'den yeni avdet eylemiş olan İktisat Vekilimiz Mahmut Esat beyefendinin İzmir İktisat Kongresi ile muhtelif iktisadî meselerimize müteâllik mevzulara temas eden beyanatını bervech-i âti derc ediyoruz.

Levent Şahverdi Arşivi

— İktisat Kongresinin ictimaından ne gibi faideler elde edildiği ve bu gibi kongrelerden ne gibi menfaatler elde edileceği hakkındaki fikirlerinizi lûtfen söyler misiniz?

— 1339 senesi Türkiye İktisat Kongresini yeni yıl içinde Türkiye için yalnız iktisadî hayatta değil siyasî, hukukî sahalarda dahi yeniliğe, halkçılığa doğru atılmış pek kuvvetli, temelli ve medenî bir eser ve hareket olarak görüyorum.

İlk İktisat Kongresinin bu yıl temin ettiği büyük faideler arasında:

A. Bu mühim ve metrûk memlekette bir iktisat meselesi mevcut olduğunu ortaya koymuş ve Türkiyelileri bunun etrafında düşündürmüş olması;

B. Kongre her sene tekrar edeceğinden bunun memleket için bir nevi millî iktisat kontrolörü mahiyetini iktisap etmesi;

C. Türkiyelilerin kadın erkek muhtelif meslek-i iktisadi erbabının bir arada her sene haklarını ve ihtiyaçlarını tam bir hürriyet ve serbesti dahilinde ve en müterakki ve medeni bir usûl tahtında Meclise ve Hükûmete bağıra bağıra iblağ ederek Devlet ve Hükûmeti tenvir etmesi;

Ç. Meslekî temsilin ne dereceye kadar kabil-i tatbik ve faideli olabileceğini tedricen gösterebilmesi;

D. Türk milletinin zannedildiği gibi yalnız harp ve darp milleti değil, yabancılarını gaddarâne tecavüzünden biraz nefes alınca memleketin asrın manâsına lâyık bir surette inkişafı için derhal medenî işlerle iştigale başlayabileceğini göstermesi;

E. Memleketin muhtelif noktalarına mensup iktisat âmillerini yekdiğeri ile tanıştırmak ve birlik teşkilâtı vücûde getirmekde olmasını buluyorum.

— Hâl-i hazırda ki devlet ve hükûmet siyasetimizin asri camiaların ihtiyacına uymakta olduğunu ve bunların uzak olmayan bir yarın içinde yerlerini mutlaka iktisadiyata istinat eden esaslı ve manâlı usullere terkedeceğini bir hakikat olarak gibi görüyorum. Asr-ı hazır devlet sistemleri milletlerin başında entrikacı zümrelerin sahipkârlığını idameden başka bir mahiyeti ve hukukî kıymetli haiz değildir.

İleride iktisadî kongreler bu sistemlerin noksanlarını telâfi edecek bir vasıta da olabilir ve hakiki millî devrin açılmasına saik olurlar.

Devletin siyasetine iktisadiyat hakim olmayan bir memlekette millî idare kurulamaz.

— Kongre murahasları ve Kongrenin müzakeratı nasıl bir intibâ bırakmıştır?

— Kongre müzakeratını Çiftçi, Sanayi, Tüccar ve İşçi Grupları arasında kemâl-i dikkatle takip ettim. Çok kıymetli şayan-ı istifade meselelere temas edildi. Bunları yakında tab ve

Levent Şahverdi Arşivi

neşredeceğiz. Kongreye kadın erkek murahhas olarak 1300'den fazla Türk iktisat âmili iştirak etti ve mesail-i iktisadiyemizi büyük bir alâka ve hararetle teşrih ettiler. Türk milletinin hattâ içimizde bile kabiliyetsizliğini zannedenler için bu pek canlı bir tekzip oldu. İktisadiyatımızın âmillerini temsil eden Kongre'de Türkiyenin tam millî çehresi büyük bir fahr ve gurur ile temaşa edildi.

— Gelecek sene birbirini takip edecek olan kongreler faâl ve müsmir neticelerini göstereceklerdir. Bu seneki Kongre mukarreratından mümkün-ü tatbik olanları faaliyet sahasına isâl edildikçe Kongre'nin mahiyeti daha fazla nazarlara ilişecektir.

— Meşher mutasavver faideyi ve rağbeti temin etti mi?

— Kongre salonundaki sergi fevk'alâde idi. Buraya memleketin ikiyüzden fazla kazası nümûnelerle iştirak etti. Ecnebiler de nümûne getirdiler. Güzel memleketimizin kıymetli mahsulâtı, mamulâtı ve emtiasını günlerce seyretmeğe doyum olamıyordu. Sergide muvaffakiyet gösterenlere takdirnameler, madalyalar tevzi edilmektedir.

— Yeni sergiler küşad edileceği hakkında bir haber aldık. Doğru mudur, efendim?

— Bu sene Bursa ve Adana'da bir sınaî, diğeri de ziraî olmak üzere iki büyük satış sergisinin tertibi ile meşguluz. Hattâ, bunlara beynelmilel bir mahiyet de vereceğiz ve memlektimizin iktisadiyatını hariçle temasa getireceğiz.

— Misak-ı İktisadî hakkında fikirleriniz nedir?

— Misak-ı İktisadî'yi tab ve neşr ve tevziinden sonra görebildim. Umarım ki gelecek seneler Kongrelerden tam manâsıyla bir iktisat programı çıkabilecektir.

— İktisadiyatımız ve iktisadî siyasetimiz hakkında mütalâanızı Gazeteme dercedebilir miyim?

— İktisadiyatımızın dümenini lâzım olduğu yere doğru çevirirken her şeyden evvel devlet siyasetimizi gözden geçirmek lâzım gelecektir. Tanzimat'tan beri devam eden şimdiki Hükûmet usulümüz memleketimizin, halkımızın ve tarihimizin ruhiyat ve ihtiyacını hiç bir zaman ifade edememiş ve edememekte bulunmuştur. Çünkü Türkiye devletinin iş devleti olması lâzım gelirdi. Halbuki bir jandarma devleti olmaktan ileri gidemedi. Bu sistem bilhassa iktisadiyatımızın yüzünü hiçbir gün güldüremezdi.

İhtiyar liberal iktisat sistemi Tanzimat ve Meşrutiyet de dahil olmak üzere Türkiye milli iktisadiyatı için öldürmeci felâket oldu. Esasen bu mektep, çıktığı, inkişâf ettiği memleketlerde bile bugün mevcudiyetini kaybedecek bir hale geldi.

Levent Şahverdi Arşivi

Bu sistem ile teçhiz edilen millî iktisadiyatımız Tanzimattan sonra nefes alamayarak yıkıldı. Bu pek tabii idi. Zira uzun asırlar süren bir tahakküm idaresinden çıkan Türkiye iktisadiyatı pek zayıftı. Liberal iktisat sistemi bu cılız çocuğu gürbüz yabancı iktisadiyatı önüne, müsavi değil, hattâ kapitülasyonlar da nazar-ı itibara alınırsa, gayri müsavi şerait içinde tuttu.

Maateessüf, meşrutiyet iktisat mektebi buna bir çare bulamadı.

İktisadiyatımız bocaladı ezildi. Liberal iktisat sistemi aynı kuvvette memleketler iktisadiyatı için belki tatbik olunabilirdi.

Yeni Türkiye iktisat mektebi, iktisat meslekleri tarihi içinde mâlûm olan mekteplerden, sistemlerden doğrudan doğruya hiç birisine merbut olamaz. Zira hiçbirisi onun ihtiyaçlarını ifade edemez. Fakat bunların hepsinden kendi manâsına göre istifade edebilir.

— Köy bankaları, ticaret ve sanayi bankaları için lâyıha ihzar edilmiş olduğunu haber aldık. Kredi müessesatına olan ihtiyacımız bunlarla temin edilmiş olacak mıdır?

— Bizde büyük teşebbüsat-ı iktisadiyede ve meselâ kredi, sanayi, ziraat, işçi, ticaret işlerinde devletin himaye ve müdahalesi zaruri ve kat'idir. Türkiye her şeyden evvel kredi meselesini halletmek mecburiyetindedir. Köy Bankaları Kanunu lâyihasını bu maksatla Meclise sevkettiğimiz gibi, Ticaret, Sanayi Bankaları kanunu lâyihasını da bu aynı maksadın istihsali için ihzar ettik. Anlayışıma göre, memleketimizin her iktisat işi kredi müessesatı etrafında doğacaktır.

Kredi müessesatından mahrum Türkiye iktisadiyatı millî inkişaftan mahrum kalabilir ve daha uzun asırlar yabancılar hesabına çalışır bir müstemleke mahiyetinden kendisini kurtaramaz. Ellerini mütemadiyen ecnebi sermayesine, kredisine açık bulunduran memleketler esirler ülkesi olmaktan ileri geçemezler. Fakat Türkiye bu kara tehlikeyi yenecektir. [*Akşam, (25 mart 1923), s.3; Anadolu'da Yeni Gün, (20 mart 1923), s.1.*]

2. İktisat Kongresinin Faâliyetine Bir Nazar [İstanbul Murahhası Cevat Rüştü Bey]

[No. 218]

İktisat Kongresinin hitamı üzerine murahhaslarımız kafile kafile memleketlerine avdet etmeğe başlamışlardır. Evvelki gün Hidiviye Kumpanyasının Abbasiye vapuru ile kırk kişilik bir kafile avdet etmiştir. Bunlar meyanında bulunan İstanbul murahhaslarından Cevat Rüştü bey Kongre müzakaratının heyet-i umumiyesi hakkında bize şu malûmatı vermiştir.

Levent Şahverdi Arşivi

— Kongre heyet-i umumiye itibarıyla adeta memleketimizin iktisadî her türlü derdini gösteren büyük bir ayna idi. İnsan bu ayna içinde ictima tasvirlerini yakından bütün üryanlığı ile görüyordu. Bu itibarla Kongre müzakerâtı pek büyük faideler temin etti. Memleketin her köşesinden gelen her murahhas kendi vatanının diğer köşeleri hakkında esaslı malûmat edindi.

Kongre müzakeratı Reis Kâzım Karabekir Paşa hazretlerinin riyaseti altında her Grubun göstereceği ekseriyet, yahut ekalliyet yahut ittifak, veyahut da red nazar-ı dikkata alınıp kayıt ve tesbit edilmek suretiyle cereyan ediyordu. Meselâ Çiftçi Grubunun bir mesele hakkında ittifakla yahut ekseriyetle verdiği bir karar diğer Gruplar tarafından ne suretle karşılanmış ise o cihet Hükûmete gösterilmek üzere kayd ve tesbit ediliyordu.

Kongrede en ziyade hararetli müzakareler Çiftçi Grubunun âşar, Ticaret Grubunun bankalar ve yerli gümrüklerin himayesi, reji meselesi, Amele Grubunun ise amele ücretlerine ve teşkilâtına müteâllik mesail üzerinde cereyan etti.

Mesail-i muhtelifenin salim bir surette tetkiki için encümenler intihap olundu. Çiftçi, Ticaret, Sanayi, Amele ve Ticaret-i Bahriye Encümenleri teşekkül etti.

Bidayette her Grup tarafından on beş kişilik bir encümen teşkili teklif edildi ise de, bu teklif ekseriyetle reddedildi. Her livadan gelen murahhaslar meyanından birer kişi ile her Grup birer encümen teşkil etti. Bu itibarla, İstanbul'dan İstanbul, Beyoğlu, Üsküdar livalarından üç kişi intihap edilmiştir.

Encümenler sabahları muhtelif mahâllerde ictima edip her mesele hakkındaki mukarreratı kendisinin mensup olduğu Grupla müzakere ederek Heyet-i Umumiyeye arzedilmek üzere Makam-ı Riyasete gönderiyordu. Müzakere edilecek mesail çok ve murahhasların İzmir'de kalacakları müddet pek az olduğundan kablel zeval saat dokuzdan onikiye ve badel zeval birden gece saat onikiye kadar mütemadiyen müzakerat ile meşgul olduk. Mukarreratımızda muhtelif Gruplar arasında umumiyet itibarıyla taarruz olmamıştır. Olsa bile pek ehemmiyetsizdir. Mukarreratımız hakikî ihtiyaçlarımızı yakından hissetmiş olan murahhaslarımızın esaslı müzakereleri ile tesbit edilmiş olduğundan Hükûmetimizce ehemmiyetle nazar-ı dikkate alınacağına şüphe yoktur. Meselâ, Ziraat bankasından Hükûmetin almış olduğu meblağın her türlü düyûnata tercihan tesviyesi ve itibar-ı ziraiyenin tevsii ile zürrâa merhunat mukabilinde istikrazda bulunulması gibi zürrâa son derece faide bahş her türlü teshilâtın taht-ı temine alınması karargir olmuştur.

Çiftçi Encümeni bidayette âşarın % 2,5'unun köy bankalarına tefrik suretile cibayeti ve tahmis usulünün fevaidi melhûz olan mahallere tatbikinin ihtiyarî bırakılmasını kararlaştırmış ise de, bu Grup ictimaında ve Heyet-i Umumiye'de mahzar-ı kabul olamamıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

Kadastro, tahmis, teslis, tahrir-i basit gibi usûllerin birinin yahut daha başka bir tarz-ı cibayetin Hükûmetimizin ihtiyarına bırakılması karargir olmuştur.

Görülüyor ki, mukarreratta her mesele üzerinde alâkadar olan zevatın fikirlerine müracaat olunmuş ve uzun müzakereler ve münakaşalardan sonra kabul tarafına gidilmiştir.

Âşardan hiç olmazsa tohumluk buğdayının istisna edilmesi hususunda Çanakkale murahhası Yahya Sezai bey biraderimiz pek ısrar etmiş ise de, muvaffak olamamıştır; fakat mümaün-ileyh ile birlikte kaleme aldığımız tedrisat-ı ziraiye lâyihası adeta ittifakla kabul edilmiştir.

Kongre azâsı bini mütecavizdi. Grupların kemmiyet itibarıyla kuvvetlisi Çiftçi idi ki, miktarı dört yüzü mütecavizdi.

Yalnız İstanbul Vilâyeti namına iştirak edenler altmış altı olup, bundan başka çiftçilerin de gönderdikleri murahhaslar mevcuttu. [*İkdam, (7 mart 1923), s.3.*]

3. Türkiye İktisat Kongresine, Memalik-i Müstahsalâmıza Dair Aka Gündüz Bey'in İntibaat ve Tahassüsatı

[No. 219]

Türkiye tüccarını, çiftçilerini, sanayi erbabını ve işçilerini ilk defa olarak bir araya toplayan ve Türkiye erbab-ı iktisadını meani-i tammı ile temsil eden Türkiye İktisat Kongresi pek az zaman içinde pek çok iş gören hemen hemen yegâne millî sahne oldu. Kongrenin buraya telgraflarla akseden faaliyet ve mesai haberleri ve ittihaz edilen mukarrerat hepimizin nazar-ı dikkatini celbetti, yalnız nazar-ı dikkatimizi celbetmekle kalmadı, hepimizi memnun ve müftehir etti.

Aynı zamanda Anadolu'nun en hücra köşelerinden kurtarılan güzel İzmir'imize kadar seyahat eden Anadolu'muzun halk mümessilleri Yunan vahşetinin tüyleri ürperten asârını, memalik-i mustahsalâmızın bugünkü vaziyetini yakından gördüler. Hem halk mümessileri yekdiğerini tanıdı, hem de memleketi.

Üç beş gün evvel Kongre'nin muhterem Reisi Kâzım Karabekir Paşa hazretleri ile birlikte şehrimize avdet eden arkadaşlarımız Aka Gündüz bey ile gerek Kongreye, gerek memalik-i müstahsalâmızdaki seyahat intibaatına dair konuştuk... Kütahya murahhası sıfatıyla iştirak ettiği Kongre'de dahi Amele Grubu riyasetinde bulunmakta faâl bir rol oynayan Aka Gündüz gerek Kongreyi, gerek seyahatı esnasında memalik-i

Levent Şahverdi Arşivi

mustahsalâ'yı Kongrenin bir murahhası ve Türk gazeteciliğinin bir mümessili sıfatıyla tetkik etti. Bu itibarla, musahabemiz esnasında bize anlattığı izahat ve ihtisasını naklediyoruz:

— Bu seferki İzmir seyahatıma dair sözlerimi ikiye ayırmak icap eder. Birincisi, yol üzerine gelen muhtelif memleketlerdeki vakfelere ait intibalar. İkincisi doğrudan doğruya Kongreye müteallik tahassüsler...

[Düşmandan kurtarılan yerlerin durumu hakkındaki intibalar buraya alınmamıştır.]

— Ya iktisat Kongresi?

— O mu? O mühim bir şey oldu. Altı asrın ilk iktisadî tezahüratı demek olan bu Kongre me'mulün çok fevk'inde işler yapmıştır. Hariçte yapılan düşmanca propagandalara rağmen, bini mütecaviz azâdan mürekkep olan Kongre memleketin yarınki iktisadiyatı için çok canlı, çok imtisaslı kararlar vermiştir. Bazıları bütün neticeyi Kongre'nin sırf halk için tanzim ettiği beş on madelik Misak Esasları'ndan ibaret zannettiler. Halbuki, işte elimde kitap; tam doksan sahifeliktir. İsterseniz bir beraber bakalım. [Kongre'de kabul edilen Çiftçi, Tüccar ve Sanayi Gruplarının İktisadî Esaslar'nın alt başlıklarını okuyor.] Bunların hakkında ayrı ayrı izahat vermesi uzun sürer. Kitabı herhalde tevzi ediyoruz. Halkımız ve mütehassıslarımız herhalde tetkik edeceklerdir.

— İşçiler Grubundan bahsetmediniz?...

— Bu Grup da otuz dört maddelik mukarreratı Kongre'de kabul ettirmiştir. Kongre'nin hulûs-u niyeti, ciddî mesai ve hissiyatı sayesinde Türkiye işçileri birçok memleket işçilerinden fazla müsaadâta nail olmuşlardır. Bu muvaffakiyatin âmillerinden birisi de Türkiye işçilerinin bütün diğer zümrelerle elbirliği ile çalışmak istemesi ve bunun her vesile ile temin eylemesidir. Türkiye işçileri sâyetmesi ve bunu her vesile ile temin eylemesidir. Türkiye işçileri sây, refah ve memleket istiklâli istiyorlar. Her ne şekil ve surette olursa olsun bu üç umde haricinde Türk işçisi bulamazsınız.

— Kongre Hükûmetle münasebette bulundu mu?

— Evet. Bu ciheti şükrânla söyliyeyim ki, Meclis olsun, Hükûmet olsun, Kongreye karşı yüksek ve mu'cib bir his [beslemiştir.] O kadar ki, Kongre bazı müstacel temenni kararları vermiştir. Bunları Hükûmete arzettiğimizden azami beş gün zarfında cevaplar aldık ve temennimizin ehemmiyetle nazar-ı dikkata alındığını gördük. Bu Kongre mukarreratı velev resmen olsun kanunî mahiyetini aldığı gün iktisadiyatımızın temelleri atılmış olacaktır ve bu halk devletinin tecellilerinden biridir. O günü göreceğimizi kuvvetle ümid ediyorum. *[Anadolu'da Yeni Gün, (6 nisan 1923), s.2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

4. İktisat Kongresinin Resm-i Küşadı Münasebetiyle Nutk-u İftitahinin Şayan-ı Dikkat Bir Fıkrası - Kanaat Tükenmez Bir Hazine midir? - İktisadiyat ve Kadınlık [Malî ve İktisadî Hafta Sütunu: Hikmet Şekip]

[No. 220]

İzmir İktisat Kongresi iftitahî nutkunda bizi şimdiye kadar fakir ve hakir bir mevkide bırakan içtimaî hastalıklar ne güzel teşrih ediliyor. Milletçe yükselmek, kalkınmak. Memleketi bir mâmure haline koymak, insanlarını mesut ve müreffeh yaşatmak için umumi bir faaliyet-i iktisadiyeyle geçmek lüzumu ne dâhiyane bir nüfuz-u nazarla ispat ediliyor. Bazı ruh hastalıkları vardır ki mütehassıs bir tabibin müşahadesi olmaksızın hasta olanlar kendiliğinden hissedemez. Bizim de haberimiz olmaksızın asırlardan beri ruhumuza işlemiş, pek uzak ecdadımızdan nesl-i hazıra kadar intikal etmiş bir manevi hastalığımız vardır. İktisat Kongresinin nutk-u iftahisi bu hastalığımızı teşhis ve ilân etmiştir.

Atalarımız bize kanaatın tükenmez bir hazine olduğunu telkin etmişler. Bu dervişane nasihatler şairlerimizin, ediplerimizin lisanı ile nesilden nesile intikal ede ede bizde hususi bir seciye ve bir an'ane mahiyetini almış. Kanaat, tevekkül nazarımızda en yüksek bir fazilet addediliyor. Babalarımızdan, dedelerimizden duyduğumuz, etrafımızdakilerden işittiğimiz bu nasihatler bizi tenbelliğe, yumuşaklığa sevkediyor.

İşte bu muzır akideyi zehirli tufeyliler gibi kökünden koparıp atmak ve taze bir hayata girmeğe hazırlanan millî bünyemize irsî hastalıklardan salim bir ruh nefyetmek lâzımdır.

Fakrı şeref, kanaatı fazilet, zenginliği kabahat, tasarrufu iktisadî zillet sayan zihniyet artık ölmelidir. Her fert yalnız kendi için değil, kendisinden sonra gelecek nesiller için ve bütün heyet-i ictimaiye için çalışırsa, böyle fertlerden teşekkül eden cemiyetlerdir ki, bu asırda mesut ve payidar olabilirler.

Kanaat... Bu kelimeyi icat edenler ataleti fazilet süsü altında örtmekten başka bir şey yapmamışlardır. Kanaat ancak çalışmaktan aciz bir kimseyi teselli edebilir. Fakat eli ayağı, kafası tutan bir kimsede kanaat rehavet ve ataletin müradifidir.

Bu asrın insanlarına gaipten bir sadâ «yürü» diye bağırıyor. Yürü yüksel, çünkü yürümeyen, haline kanaat ile olduğu yerde tevakkuf eden fert ve cemiyetler atalet kuvveti denilen kanun-u ezelinin tesiri ile kendi önlerinde gidenlere esir olmağa mahkûmdurlar.

İktisat Kongresinin resm-i küşadına samiin arasında beş yüz kadın bulunması Türk kadınlığının iktisadiyata bir alâka-i mahsusa gösterdiğinde en parlak delildir. Bu mesut alâkadan beklenilen faideler hem ictimaî, hem iktisadîdir. İctimaîdir, çünkü Türk kadını

Levent Şahverdi Arşivi

kendi sây'i ile hayatını kazanmak liyakatını haiz oldukça heyet-i ictimaiyede şerefli ve serazat bir mevki kazanacaktır. İktisadîdir, çünkü nüfus boşluğundan muztarip olan memleketimizde kadın sây ve ticaret hayatına atılırsa erkek meşgalelerinden bir kısmı ve kıllet-i nüfusun zararları kısmen telâfi edilebilecektir... Hikmet Şekip. [*İkdam, (24 şubat 1923), s.3.*]

5. İzmir Kongresi ve Gazi Paşa'nın Nutku [Ahmet Cevdet]

[No. 221]

Mustafa Kemâl Paşa'nın söylediği sözlerin en güzellerinden biri hiç şüphe yok ki İktisat Kongresindeki nutkudur. Bu nutuk bundan sonra Türklerin tutacakları yolu gösteriyor. Paşanın dediği gibi bir tarafta Hükûmetlerimiz, bir tarafta Türkler iktisadî meslekleri ihmâl ettikleri için büyük bir yıkıntının içinde kalmışlardır. İstanbul gibi, Anadolu gibi iktisadî işlerdeki hakim mevkileri asırlarca ellerinde tutan Türklerin müntebih olmamaları şayanı hayrettir. Osmanlı Devletinin bihakkın takip edilmiş iktisadî prensipleri yoktu. Çünkü Hükûmetimizin iktisadî işler hakkında malûmatı yoktu. Buna mukabil Avrupa Hükûmetleri ta eski zamanlardan beri şark ticaretine göz dikmişler idi. Bu ticareti bihakkın tevsi eylemek için 1211 - 1312 senesinde Viyana'da bir konsül in'ikad ederek bunun icra ettiği müzakerât neticesinde Paris, Roma, Oxford, Bolonya, Salamank şehirlerinde elsine-i şarkiye dersleri açılıp bir takım erbab-ı ehliyetin terbiyesine başlanmış idi. Bunlar lisanları ile beraber, münasebat-ı ticariyeye girişecekleri Şark ahalisinin adât ve ahlâkını dahi öğreniyorlardı.

Fakat bizim bilmediğimiz yalnız bu değil idi. Avrupa'da ulûm ve maarif ve ihtiraat devrinin meydana koyduğu yeni bilgilerin hiçbirisi hakkında malûmatımız yoktu. Avrupa terakki meydanında adımlar attığı zaman, biz medreselerimizde, bir takımımız da kuru edebiyat ile iştigal ediyor idik. Hatta bugünkü günde mevcut olan kütüphanelerimizde yeni malûmatı tenmiye edecek, yeni bir gençlik peyda edecek müellifattan eser yoktur. Arada bir kemâl-i tehâlükle bahsettiğimiz o kütüphanelerimizin muhteviyatı yalnız âtikiyat nokta-i nazarından belki bir kıymetli haiz olup, halkın istifadesi nokta-i nazarından hiçbir kıymetleri yoktur.

İşte Hükûmetlerimiz yalnız iktisadiyat ilminde değil sair ilimlerde dahi bir fikir sahibi olmadığından, ahalisine bir terbiye-i ilmiye vermemiş, halk da bu mahrumiyet saikasıyla hiçbir şeyden haberdar olamamıştır. Türkler iktisadî işleri ihmâl ede ede nihayet bu işler hakkında bir kabiliyetsizliğe bile dûçar olmuşlardır. Ticaret ve sanayi işlerinde güya en ziyade lâzım olan sermaye «cehalet» imiş gibi, bu işlere yazıp okuması olanlar sülûk etme-

Levent Şahverdi Arşivi

mişler; bunlar memuriyetlere intisap etmeyi bir şeref addetmişlerdir. İşte bugünkü İstanbul Türklerinin çektikleri sıkıntının sebebi budur.

Türklerde bilâhare bir fena şey peyda olmuştu ki, o da sefahattır. Zaten müstahsil olmayan memleketimizden sefahatin artması bizi bir kat daha yıkmıştır. Abdülmecid zamanının sefahati bize çoğa mal oldu. Eskiden bazı devirlerde de sefahat olmuş deniliyor. Ancak sonraki sefahatta sarfolunan şeyler hep Avrupa'nın metaı olduğundan kendimizi tahrip ettik. Hele Saray'ın sefahati ayrı bir cild teşkil edecek kadar munharibdir. İstihsalin fıkdanı yüzünden masrafımıza varidatımız kiyafet etmediği için artık eskiden mevcut olan yerli sarrafları da bırakarak Avrupa bankalarına müracaat ettik. Bu alınan paralar da müsmir cihetlere sarfedilmeyerek heder oldu gitti. İstikrazla saray yapmak bizde görülmüş bir cinnettir. İstikraz için Sultan Aziz zamanında Avrupa'da dolaşan Sadık Paşayı Avrupa'nın gazeteleri elinde çanak tutan bir dilenci şeklinde tasvir etmişlerdi.

Şimdi bizim artık bir iktisadî usûlümüz takarrür etmelidir. Onu kararlaştırdıktan sonra ona, bizi isâl edecek teşkilât lâzımdır. Ahaliyi yeni mesleklere sevketmeli ve gençliği de ona göre yetiştirmelidir. Bununla beraber, umumi bir terbiye-i maliyeye eşed ihtiyaç ile muhtacız. Bu terbiyenin de bize iktisatça yardımı olacaktır. Ben bu terbiyenin tersini beş on gündenberi bulunduğum Münih şehrinde görüyorum.

Mustafa Kemâl Paşa Türk ilinin kurtulmasını asıl sabandan bekliyor. Madem ki toprağımız çoktur ve ahalimiz de ziraata ötedenberi alışmıştır, hakikaten halâsımızın âmili saban olacaktır. Fakat hepimizce mâlûmdur ki, eski sabanlar bu vazifeyi ifaya kâfi değildir; eski usûl, eski mâlûmat da değildir. Bizim usûl-ü ziraatımız bizi diğer milletlere müracaattan müstağni kılmaktan başka, ihracatımıza da hizmet etmelidir. Tabir-i diğer ile, bütçemize muvazene getirebilmelidir. Eğer ithalât ihracattan fazla olursa, kendimizi [düzeltmeğe] muvaffak olamayız. Paramızın kıymet peyda etmesi de ancak bu sayede olabilir. binaenaleyh, istihsalâtı fazlalaştıracak tekemmülâta bakmakla beraber, diğer yandan gayri müsmir masariften de kendimizi kurtarmanın çaresini gözetmeliyiz. Binaenaleyh, hemen lüzumu olmayan cihetlere ufak bir para sarfı bile tecviz edilemez. Sabanın ne mucizeler gösterdiği toprağı terakkiyat-ı kimyeviyece bizden aşağı olan ve iklimin bizim kadar müsaadesine mazhar olmayan memleketlerde görülüyor. Bu mucizeyi gösteren yalnız saban değil ona munzam olan mâlûmat-ı fenniyedir. Sabanın şeklini değiştiren, geçtiği toprağa kuvvet veren, ekilen tohumun hemen kâffesini filizlendiren kuru toprağa dört beş yüz metreden su çıkaran, dolu bulutlarını dağıtan, çorak zannolunan yerlerde en kıymetli mahsulleri yetiştiren işte fendir ve fenne mensup olan adamlardır.

Herhangi bir memlekette herhangi bir şubenin terakkisi matlûp olunca malûmat cihetiyle ihtisası olan erbab-ı ehliyete müracaat olunmak lâzımdır. Yoksa hakikat bulunamaz.

Levent Şahverdi Arşivi

İşte bizde bu ana değin maarifle az uğraşılmadı. Ve nekadar zamandan beri de Avrupa'da adam yetiştirmek derdindeyiz. Bunun ikisinde de muvaffak olamadık.

Çok teessüf ettim ki, Fransa'nın meccanen talim edeceği oniki talebe edebiyat, hukuk vesaireye mensup olanlardan tefrik edilecekmiş. Ne olur, bir kaç kişiye de sanayi gösterseler. Bizi açlıktan kurtaracak ziraat ve san'attır. Ruh-ül kavanin tercümeleri, edebiyat meşgaleleri ise açlığı çoğaltmaktan başka bir şeye yaramazlar. Zannederim ki, kifayet derecede tecrübe sahibi olmuşuzdur. Meğerse öyle değil imiş. Ahmet Cevdet. *[İkdam, (9 mart 1923), s. 1. Yazar sanayi alanında Avrupa'da öğrenci yetiştirmemiz gerektiğini «İzmir İktisat Kongresi ve Sanayi Talebesi» adlı başmakalesinde daha ayrıntılı olarak işlemektedir: İkdam, (20 mart 1923), s. 1].*

6. İktisat Kongresi'nde - Gruplarda Faâliyet [Ahmet Cevdet]

[No. 222]

İzmir'den gelen haberler İktisat Kongresi'nde her sınıf-ı iktisadînin teşkil etmiş olduğu gruplarda sırf kendi sınıfını taâlluk eden mesail üzerinde faâl bir surette çalıştığını bildiriyorlar. Bu tarz-ı mesaiden anlaşılıyor ki, her sınıf-ı iktisadî sırf kendi mütehassıslarından teşkil etmiş olduğu hususî encümenlerde ancak kendi şube-i iktisadiyesine taâlluk eden mesaili tetkik edecek ve bu hususta bir takım raporlar hazırlayacak ve belki bazı mukarrerat dahi ittihaz edecektir.

Encümenler mesaisi hitam bulduktan sonra [hazırlanan] raporlar ve kararlar Kongrenin umumi ictimaında mevki-i müzakere ve münakaşaya konulacak ve bütün meseleler orada bilcümle sunuf-u iktisadiyenin iştirakiyle yeniden tetkik ve müzekere olunacaktır.

Mesail-i iktisadiyenin bu tarzda müzekeresindeki asaleti teslim etmemek mümkün değildir. Zira, her mesele-i iktisadiye, her ne mahiyette olursa olsun, yalnız bir sınıf-ı iktisadiyi alâkadar etmekle kalmayıp diğer sunuf-u iktisadiyeden bazılarına dahi gâh doğrudan doğruya, gâh bilvasıta taâllûk etmektedir. Onun için mesail-i iktisadiyeden her biri yalnız en ziyade taâllûk ettiği sınıf-ı iktisadiye tarafından tetkik edilip, onun bulduğu çare-i hâl diğer sunuf-u iktisadiye tarafından da tetkik ve alel icap tadil [edilmez] ise muhtelif sunuf-u iktisadiyeden bazılarının diğer bazılarının zararına olarak mazhar-ı müsaade ve himaye olması hasıl olur ki, böyle bir netice sunuf-u iktisadiye arasındaki muvazeneyi ihlal edip, memleketin hayat-ı umumiye-i iktisadiyesinde bir takım buhranları ve sarsıntıları tevlid edebilir.

İşte onun için İktisat Kongresinde her sınıf-ı iktisadî en ziyade kendisine taâlluk eden mesail hakkında tetkikat icra ettikten sonra o babtaki fikir ve mütalâasını ve kararını bir

Levent Şahverdi Arşivi

rapor şeklinde Kongrenin umumî ictimaatına mevki-i bahis ve müzakereye koymak lâzım gelmektedir.

İktisat Kongresindeki Encümenlerde bilcümle mesail hakkında beyan olunan mütalâat ve ittihaz olunan mukarrerat ancak iki nevi mahiyetinde görülmektedir. Bunlardan bir nevi, muayyen mesail hakkında eskiden beri mevcut olan usûl ve muamelenin külliyen ilgasını talep mahiyetinde olan menfi kararlardır. Meselâ, Çiftçi Grubunun Reji ve âşar hakkındaki matlûbat ve mukarreratı bu kabildendir. Halbuki, Ticaret Grubunun millî Devlet bankası hakkındaki matlûbat ve mukarreratı bizde hiç mevcut olmayan bir şeyi yeniden tesis etmek yolunda bir iddia olduğu için müsbet bir mahiyette bulunmaktadır.

Fakat bu matlûbat ve mukarrerat, mahiyeti ne olursa olsun, onların cümlesi sunuf-u iktisadiyemizden bir veya birkaçının binnetice hayat-ı umumiye-i iktisadiyemizin hayır ve menfaatına taâlluk eden müddeiyat-ı muhimmeden ibarettir.

Bir de şurasını tekrar hatıra getirelim ki, Kongre'nin gerek Encümenlerinde, gerek Heyet-i Umumiyesinde muayyen mesail hakkında verilmiş olan kararlar hemen mevki-i fiil ve tatbike derhal tecelli ediverecek ümit ve kanaatında bulunmamalıdır. Meselâ, Çiftçi Grubu kendi Encümeninde tütün rejisi ve âşar vergisi meselelerini tetkik edip onların ilgası ve ref'i lehinde beyan-ı mütalâa ve ittihaz-ı karar eyledi.

Şimdi, Çiftçi Grubunun o kararı üzerine tütün rejisi ve âşar vergisi hemen hemen saha-i vücûddan ve mevki-i istimâlden ref edilmiş oldu mu? Tabii olmadı... Bunun için Grubun bu talep ve iddiasını Hükûmetin dahi piş-i mütalâaya alması memleketin dahi şerait-i iktisadiyesi ve Devletin vergi sistemleri ile kabil-i telif olup olmadığını tetkik eylemesi lâzımdır. Eğer bu talep ve iddia hem çiftçi sınıfının menafi-i hakikiyesine, hem de memleketin hayat-ı umumiye-i iktisadiyesine muvafık olduğuna kani olur ise, çiftçilerin o hususdaki metalibini vaz edilecek yeni kanunlar ile tatmin etmeğe çalışmayı Hükûmet asla ihmal etmez.

Çiftçi Grubunun Reji ve âşar hakkındaki metalibinde tamamen haklı olduğunu teslim etmemek mümkün değildir. Zira Reji tarzındaki tütün imâl ve fürûhtu inhisarından tütün ziraat ve müstahsillerinin çektiği pek çoktur. Onun için Çiftçi Grubu bu şekil inhisar yerine bandrol usûlünü müreccah görmekte ve Devlete onu teklif etmektedir Bu usûlde dahi Hazinenin varidatına bir gûna halel gelmeyeceği belki bu varidat da tezyid bile olacağı hesap edilmektedir. Âşar vergisinin şimdiki tarz-ı tatbiki dahi çiftçileri pek ziyade ezmekte ve ziraatın terakki ve inkişafına ve zürrânın huzur ve refahına şiddetle mani olmaktadır.

Âşar vergisi bizde Devletin en mühim bir menva-ı varidatı olduğu için, bu verginin ref'i ve onun yerine diğer bir verginin yeniden vaz'ı hususunda Devlet için pek ziyade basiretle hareket etmek mecburiyeti vardır.

Levent Şahverdi Arşivi

En mütemeddin memalik-i müterakki'de âşar yerine arazi vergisi alınmaktadır. Fakat bunun için en evvel bütün arazinin kadastrosu yapılmak icap etmektedir. Halbuki, şimdi bizde yeniden kadastro yapılabilmesi milyarlar sarfına vabeste bulunmaktadır. Fakat yalnız bu müşkilâtı derpiş ederek âşarın kemakân ibkasını iltizam etmek dahi doğru değildir. Çiftçimizi bu afetten tahlise herhalde Hükûmetçe gayret edilmek lâzımdır.

İktisat Kongresi Çiftçi Grubunun bu hususstaki mukarreratını tetkik ederken âşar usulünün ref'ini iltizam etmekle beraber, anın yerine ne mahiyette bir verginin vaz edilebileceğine karar [verir], nasıl tatbik edilebileceğine dair dahi bazı efkâr ve mülâhazat serdeder ise, Hükûmeti dahi bu hususta pek ziyade tenvir etmiş ve onun işlerini, vazifesini dahi teshil eylemiş olur. Ahmet Cevdet. *[İkdam (26 şubat 1923), s. 1].*

7. İktisat Kongresi - Beklenilen Neticeler [Ahmet Cevdet]

[No. 223]

İzmir'de toplanmağa davet edilen İktisat Kongresi artık bir kaç günden beri küşad edilmiş ve müzakerâta başlamıştır. Bu büyük Kongrenin, memleketimizdeki bütün sunuf-u iktisadiyeyi temsil eden bu büyük derneğin ne gibi semereler vereceğine bugün bütün efkâr-ı umumiyemiz kemâl-i dikkatle intizar eyliyor. Zira bizim hayat-ı iktisadiyemizde şimdiye kadar asla misli görülmemiş olan böyle mesut bir hareketten, memleket ve milletin terakki ve refahını temin için, pek mühim ve müsbet neticeler tecelli etmesini bekliyor.

Hattâ bu hususta bazılarımız nikbinlikte o kadar ileriye gidiyor ki, bu Kongrede bütün iktisadî dertlerimiz meydana dökülüp bunlar üzerinde uzun, derin müzakerât icrasından sonra, bu dertlerin kâffesini birden şifayap edecek seriyyüt tesir ilâçlar keşfolunacağına ve her sınıf-ı iktisadînin kendi hususî ihtiyacatının kâffesini bir anda tatmin edecek füsunkâr çareler bulunacağına, velhasıl her sınıf-ı iktisadiyenin en uzak gâyelerinin bile derhal tahakkukunu intac edecek kararlar verilip, bunların hemen icra edileceğine zahip oluyorlar. Ve Kongreden bütün sunuf-u iktisadîye için böyle sihr-âmiz neticeler bekliyorlar.

Halbuki, dünyanın hiç bir yerinde ve hiçbir zamanda bu tabiat ve mahiyette olan kongreler her sınıf-ı iktisadinin bütün âmâlini bir anda tahakkuk ettirecek neticeler vermemiştir. Bu kabil kongreler her sınıf-ı iktisadinin sınıf gayelerine doğru birçok kat'i adım ileri gidilmek ve o sınıfın ihtiyacından en mübremlerinden birkaçını tatmin edebilmek yolunda bazı neticeler temin eder ise, o kongreler yine muvaffakiyetle neticelenmiş addolunurlar. Ve bu neticelerden hiçkimse meyûs olmayıp ve hiçbir sınıf-ı iktisadi inkisar-ı hayâle dûçar olmayıp, murahhaslar o kongrelerden yine umid ve cuşis ile ve aşk-ı mücadele ile avdet

Levent Şahverdi Arşivi

ederler ve kendi gayelerini tamamen tahakkuk ettirmek için kendi teşkilât saflarını sıklaştırırlar. Talep ve iddialarında ve mücadelelerinde devam ederler.

Zaten millî ve ictimaî gayeler gibi, sunuf-u iktisadîyenin meslekî gayelerinde dahi hemen ilk tecrübede ve birinci hamlede vasıl olmak hiçbir heyet-i ictimaiyede ve hiç bir zaman vaki olmamıştır. Bu gayelere ciddî muntazam mücadeleler ile adım adım takarrüb edilir. İşte bu hakikati daima piş-i mülâhazada tutup İzmir Kongresi neticesini o hakikat ölçüsüyle ölçmeğe hazır bulunmalı ve inkisar-ı hayâle uğramağa ve meyûs olmağa meydan bırakmamalıdır.

Bizim saha-i iktisadiyattaki cereyanlarımızdan ve muhtelif sunuf-u iktisayidemizden birçokları henüz vazıh bir surette tebellür edemediği ve bu cihetle o sınıf-ı iktisadî mutazzıv bir şekl-i muayyen iktisap edemediği ve teşkilâtını yapıp metalip ve müddeiyatını tesbit ve kendi gayesini tayin eylemediği için, İzmir Kongresi daha ziyade bizim umumi iktisat rükünlerimizi birçok anasır-ı iktisadiyeden mürekkep olmak üzere memzûç bir halde olarak temsil ediyor.

İşte, İzmir Kongresinin bizim hayat-ı iktisadiyemize ait hususiyetlerinden en mühimi de budur. Yani umum kitle-i iktisadiyemizi bir kaos halinde temsil etmesidir. Bütün anasır-ı iktisadiyemiz bir kaos devrinde yekdiğeri ile karışmış bir halde bulunmaktadır.

Şimdi, İzmir Kongresinde böyle yekdiğerine karışmış bir halde gitmiş olan muhtelif anasır-ı iktisadiyemiz Kongre müzakerât ve münakaşât tesiriyle kendi hüviyet-i asliyelerini idrak etmeğe ve bir sınıf-ı iktisadî şeklinde taazzuv eylemeğe başlıyacaktır. Bu cihetle, birçok sunuf-u iktisadiye bu Kongrede vücûd bulacak ve Kongreden oldukça muayyen metalip ve müddeiyat programı ile ve-velev henüz o kadar vazıh olmasa bile -yine bir sınıf gayesi ile avdet edecektir.

İşte, bizim iktisat âmillerimizin bugünkü vaziyet-i mahsusalarına göre İzmir Kongresinin en birinci ve en mühim neticesi bu olacaktır. Yani bu Kongre bütün sunuf-u iktisadiyemize tebellür ve taazzuv yolunda bir hareket-i ibtidaiye vermiş olacaktır. Bu netice ise hayat-ı umumiye-i iktisadiyemiz için pek mühim bir neticedir. Zira bütün anasır-ı iktisadiyemize bir hayat ve hareket yolu açmaktadır.

Bundan sonra bu Kongrenin diğer memleketlerdeki emsalinden meşhud olan faideleri dahi bir dereceye kadar temin etmesi pek ziyade me'mûldür.

Bu sütunlarda şimdiye kadar bir kaç kere tekrar ettiğimiz veçhile, bu kabil kongrelerin ictimaından maksat o kongrelerde temsil olunan sınıfın veya sınıfların en mübrem ihtiyaçlarını ortaya koymak ve onların tatmini çarelerini tayin ile Kongre kararları şeklinde

Levent Şahverdi Arşivi

Hükûmetçe arzetmektir. Hükûmetler ve kuvve-i teşriiye her memlekette bu kararlardan pek ziyade tenevvür etmekte ve faaliyet-i resmiye ve teşriiyesinde o kararlardan pek ziyade istifade eylemektedir.

Şimdi, bizim dahi vaziyet-i cedide-i iktisadiyemiz ve Hükûmetimizin bu yeni vaziyette yeni bir iktisat siyaseti ittihazına mecbur olması ve bahusus bu Kongrenin ictimaında Hükûmetimizin dahi-teşvikat ve teşciyatta bulunması piş-i mülâhazaya alınır ise, bu Kongrenin kararlarından Hükûmetin kendi siyaset-i iktisadiyesinde pek ziyade istifade etmek isteyeceğine asla şüphe yoktur.

Bu ise bu Birinci İktisat Kongresinin bütün sunuf-u iktisadiyemiz için ve hayat-ı umumiye-yi iktisadiyemiz için faideli neticeler vereceğine en kuvvetli bir delildir. Ahmet Cevdet. *[İkdam, (22 şubat 1923), s. 1.]*

8. İktisat Kongresinden Sonra [Mehmet Asım (Us)]

[No. 224]

İzmir'de 17 şubatta açılan İktisat Kongresi martın 4 üncü günü Kongre Reisi Kâzım Karabekir Paşa'nın bir veda nutku ile hitam bulmuştur. Muhtelif sunuf-u mesaiye mensup 1135 murahhasın iştirak ettiği bu Kongre'nin iki hafta devam eden müzakeratı neticesinde ittihaz ettikleri kararlar günü gününe gazeteler ile neşredilmiştir. Neşredilen mukarrerat muhtelif günlerde muhtelif şekillerde intişar etmiş olduğu için bittabi birden bire düşününce hulâsasını tam ve vazıh bir tablo halinde derhatır edemiyoruz.

Vakıa Kongre Misak-ı İktisadî namile 12 maddelik bir program tesbit etmiştir. Fakat mezkûr Misakın bazı maddeleri iktisad-ı millîye aid olmaktan ziyade ahlâk-ı millîye temas eden bir takım umdelerden mürekkeptir. Bundan başka mezkûr program Kongre mukarreratının yekûn-u umumisi şeklinde bir fezleke mahiyetinde değildir. Binaenaleyh, Kongrenin muhtelif şuabat-ı mesaiye taallûk eden kararlarını icmal eden bir hûlâsa yapmak ve bunu ayrıca resmi bir şekilde ilân etmek muvafıktır.

Mamafih Kongre tarafından kabul edilmiş olan kararları mamûlün bin düsturlar suretinde telâkki etmek doğru değildir. Kongre memleketimizin hayat-ı umumiyesini alâkadar eden muhtelif mesail-i iktisadiye hakkında mutehassıs tanınmış olan zevatın reylerini tebellür ettiren mukarrerattan ibarettir. Bunların mevki-i mer'iyete vaz edilebilmesi için kavanin-i mevcude ile kabil-i teyid olmayan aksamının kuvve-i teşriiye tarafından kabul edilmesi ve memleketin muhtelif şuabat-ı iktisadiyesini temsil eden teşkilâtların programlarına ithâl olunması hâzımdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Şu halde İktisat Kongresi tarafından kabul edilen mevad kanun şeklinde tedvin edilmezden evvel veyahut muhtelif şuabat-ı mesaiyeyi temsil eden teşkilâtların programlarına geçmezden evvel efkâr-ı umumiye ve mütehassısın tarafından sıkı bir tetkikten geçirilmesi muvafık olur. Acaba kabul edilmiş olan mevad arasında bazı tenakuzlar var mıdır? Yahut bu mevaddın saha-i tatbikata intikali için ne gibi şerait lazımdır? Hangileri sür'at ve suhuletle kabil-i tatbiktir? Hangileri değildir? Bu cihetler ancak bu nokta-i nazardan yapılacak tetkikat ve tahlilât neticesinde taayyün edebilir.

Meselâ, Kongre'de heyet-i umumiye mevcut âşar usûlünün lağvına taraftar olmuştur. Diğer taraftan idare-i maliyede her türlü inhisar usûlünü ref'e karar vermiştir. Bu kararlar ehemmiyetsiz şeyler değildir. İktisat Kongresinde verilen bu kararlar veya temenniler Büyük Millet Meclisine gelince orada ne gibi bir akis husûle getirecektir? Mevcut olan usûl-ü maliyenin derhal ref edilerek yerine başka bir sistem ikamesi bütçenin temin-i muvazenesi nokta-i nazarından kabil-i icra görülecek midir? Bu noktalar arîz amîk tetkike değer şeylerdir.

İktisat Kongresinin ittihaz ettiği mukarrerat gözönüne getirilirse bunları başlıca iki kısma tefrik etmek kabildir:

1. Memleketin hayat-ı umumiye-i iktisadiyesini alâkadar eden meseleler.

2. Yalnız zürrâ veya tüccar veyahut diğer bir zümre-i mesaiye taallûk eden kararlar.

Meselâ, Kongrenin kabul ettiği esaslardan biri şudur: «Türk kendi yurdunda kendi lisanına ve kendi kanununa uymayan müesseseler ile münasebette bulunmaz.» Bu esas bütün Türkiye'nin bütün sunuf-u halkını alâkadar eden bir meseledir. Âşar usûlünün ilgası veyahut tadili meselesi ise herkesten ziyade sınıf-ı zürrâı alâkadar eden bir meseledir. Fakat âşarın ilgası doğrudan doğruya sınıf-ı zürrâa ait bir mesele olmakla beraber, onun yerine ikame edilmesi lâzım gelen tekâlif-i malî mevzu-u bahs olunca belki de umumi mahiyette bir mesele olabilir.

İktisat Kongresi ictima etmezden evvel böyle bir ictimaın lüzumu ve adem-i lüzumu hakkında bir takım sözler söylenmiş idi. Kongre toplanıp dağıldıktan sonra «acaba hangi taraf haklı çıktı? Kongrenin ictimaı faideli mi oldu? zararlı mı?» suali bittabi derhatır oluyor.

Biz İktisat Kongresi toplandığı zaman bunun neticesinde bir inkılâb-ı iktisadî çıkacağı tarzında hulyalara kapılmadık. Bununla beraber, böyle bir Kongre ictima etmesinden hiçbir zarar olmadığını, fakat kabil-i ihmâl olmayacak faideler istihsâli mümkün bulunduğunu düşünmüştük.

Levent Şahverdi Arşivi

Bugünkü netice önünde o zamanki mülâhazatımızdan nukûl etmek hatırımızdan geçmiyor. Filhakika İzmir İktisat Kongresinin ilk ictimaı bile ma-fevk-al hayal terakki ufukları açmamıştır. Fakat müstakil iktisad-ı milli teşkil edecek bir takım anasır hazırlanmıştır. Bu anasırdan iyilerini toplayarak yeni bir bina-i iktisadî kurmak vazifesi şimdi milletvekillerine terettüp etmektedir. Diğer taraftan memleketin hayat-ı iktisadiyesi ile alâkadar olan zevat iştikbalde gerek hayat-ı ferdiye ve gerek hayat-ı milliye itibarile salâh çarelerini ararken bu anasırı zemin-i tetkikat edebilecektir.

Demek istiyoruz ki, İktisat Kongresinin kararları yalnız zabıtnamelerde kalmayacaktır. Bunlar göz önüne konarak ayrı ayrı tahlil olunmalı ve ehemleri mühimlere takdim ve tasnif olunarak tatbikat yolunda muntazam bir program hazırlanmalıdır. Tatbikat sahasında gelecek seneye kadar yapılacak tecrübeler bizi millî iktisadiyatımızın terakkisi esbabında daha ziyade tenevvür edecektir. Gelecek sene yeni bir Kongre toplandığı zaman bir senelik tecrübeden ciddi faideler temini kabil olacaktır. Mehmet Asım [Us]. *[Vakit, (7 mart 1923), s. 2.]*

9. İktisadiyatımızın Temeli [Nuri Aziz]

[No. 225]

İktisat Kongresine umumi bir nazar- İstiklâl-i iktisadiyenin temeli: Âli müessesat-ı maliye-Büyük sermayeli tedavül bankası-İtibar-ı Millî Bankası ve bunun ıslah ve ilâsı lüzumu.

İstanbul, 12 mart 1339 (1923)

Yeni Türkiye'nin İzmir'de in'ikad eden ilk İktisat Kongresi müstakbel siyaset-i iktisadiyemizin hutut-u esasiyesini çizmek, Misak-ı İktisadiyi vücûde getirmek ve asırlardan beri iktisat sahasında azalmakta olan Türklüğü kurtaracak vesait esbabını ihya eylemek vazifeleriyle mükellef idi.

Tarihin hiçbir devresinde kayd-ı esaret tanımamış olan Türk'ün Serves'de boğazına çekilmek istenilen zincir-i esareti bir hamlede parçalandığı zaman etrafında toplanan kurtlar, tilkiler ve çakallar bu yaralı kükremiş arslanın hayatını, istiklâlini ve bunların hepsinden mukaddes olan namusunu kurtarmak için gösterdiği bu mucizevî celâdet karşısıda ya hakir ve perişan, onun pençeleri altında ezilmişler, yahut tilkiler ve çakallar gibi, azmin, iradenin ve bunların mefhum-u tabiîsi olan Türklüğün bu harika-i şecaati önünde serfürû bir dâ-i hürmet mecburiyetinde kalmışlar idi. Asırlardan beri cahil ve gafil padişahların felâketten felâkete sürüklendiği bu millet pek muhik bir hamle-i isyan ile o ribka-i istibdadı da kopardı.

Levent Şahverdi Arşivi

Artık kendi saltanatının sultanı olmak için üçüncü bir zincir-i iktisadî kalıyordu ki, bunu da Türk'ün celâdet-i medeniyesi parçalayacaktı. İşte, daha kanlı silâhını kınına sokmadan İzmir'de bu Kongre'yi toplayan Türklük iktisat mefhumunun hayat medlûlü ile tev'em olduğunu pek iyi anladığını ispat eylemiştir.

Artık memleketin hakiki efendisi olmak imanıyla ortaya atılan millet için bu sahada da muvaffak olmak bir zaman meselesidir. Kongrenin yukarıda tayin eylediğimiz vazifelerini tamamen ifa eylemiş olduğunu iddia edemeyiz. Fakat bu ilk Kongre mübtediliğine rağmen hayli işler gördü. Gelecek seneler zarfında tekâmülü temin edecek bir hayli düsturlar ve esaslar vaz eyledi. Bazı vakalarda kendisine terettüp eden vazifeyi ifa edecek yerde müteessüf Hükûmete nakl-i mesuliyet etmeğe kalkışması şüphesiz maksad-ı ictimaın iyi anlaşılamamasından ve biraz da bu kadar ehemmiyetli ve yüksek mesailin ihatasına kâfi zaman bulunamamasından ileri gelmiş ise de, bunların da kısa bir istikbâl içinde tetkik ve tanzim edileceklerine şüphe edilmemelidir. Bence İktisat Kongresinin en büyük noksanı iktisadiyat-ı âliye ile kâfi derecede meşgul olmamasında görülür. Halbuki, bu mesele bütün iktisadiyatımızın ruhunu teşkil eder. Âmâlimizin temin-i husulü için herşeyden evvel yeni kuracağımız bina-i iktisadînin temellerini sağlam bir zemine istinad ettirmek lâzımdır. Esecek rüzgârlardan, fırtınalardan, vukuu muhtemel zelzelelerden korkulmayacak kadar metin bir temel. İktisadiyatta bu temeli her memleketin âli müssesat-ı maliyesi teşkil eder. Dünyayı ve memleketleri bunlar yapar ve bunlar yıkar. Ve bunların yaptıkları ile yıktıklarını idrakten iz'an izhar-ı acz eder.

Edvar-ı tarih tetkik edilirse [her] büyük felâkette bir zümrenin parmağı görülür. Harb-i Umumi [beliyyesini] dünyaya saldırtan, senelerce milletleri boğazlattıran, yirmi otuz milyon efrad-ı beşer katili olan işte bu zümrenin ihtirasperver âmâlleridir. Bunların âmâl-i sefilelerine kurban etmekten tereddüt edecekleri ne bir bir mefkûre, ne de mukabil olarak kasalarının hücre-i tahtîmine istif edilmekten çekinilecek bir cevher-i namus mevcuttur. Onlar için herşey mübah, herşey açıkça intikal eden bir meta-ı müdaveledir.

Nasıl ki vatanımızın istiklâl harbinde karşımızda namus-u vicdaniyeden nasibi olmayan bir sürü caniler çıkmış ise, iktisat mücadelâtımızda da karşımıza aynı meziyet-i ahlâkiyede yaratılmış şakiler bulacağız. Bunlarda ötekiler kadar vatansızdır. Bunlar da ötekiler kadar yalnız menafi-i şahsîye endişesinin zebunudur ve menfaatlarının temini için yapamıyacakları mel'anet ve redaet yoktur.

Âli müessesat-ı maliye, yukarıda arzettiğim gibi, kuracağımız bina-i iktisadînin temelini teşkil edecektir. Başına ne kadar temiz ve vatanperver eller getirirsek zafer-i iktisadîyi o nispette kısa bir zaman zarfında istihsâl edeceğimize şüphe olmamalıdır.

Levent Şahverdi Arşivi

Lozan Konferansının mesail-i iktisadiyeden dolayı akim kaldığını düşünecek olursak müdafaa eylediğim noktanın ehemmiyet ve azameti bir kat daha tezahür eyler.

Binaenaleyh, Hükûmet âli müessesat-ı maliyemizin res-ü kârında bulunduracağı kimseleri intihap ederken fevk'alâde dikkat eylemek ve bu işleri, azim ve imanına hiçbir zaman halel gelmemiş, memleket için hiçbir fedakârlıktan çekinmemiş ehil ve muktedir kumandanlara tevdi etmek mecburiyetindedir. Kongre'de bu pek mühim temel hakkında hiçbir söz söylenmedi. Yalnız bankalar meselesi müzakere olunurken, İtibar-ı Milli Bankasının ıslahı çarelerinden umumiyet itibarıyla bahsedildi. Dersaadet Ticaret Birliği programının bir maddesini büyük sermayeli bir tedavül bankasının tesisine hasretmiştir. Bize kalırsa ilk yapılacak iş İtibar-ı Millî Bankasını bilhassa Mütarekeden beri düştüğü vaziyetten kurtararak ıslah ve ilâ eylemek ve bilâhare sermayenin tezyidi çarelerini düşünmektir. Bugün fiilî bir rol oynamaktan uzak olan bu Bankanın tam manasıyla maksad-ı millîye hâdim bir şekle konulması biraz himmetle kabil olur kanaatındayım. İtibar-ı Millî Bankası bu suretle ıslah olunarak faaliyete girdiği gün sermayesi kendi kendine tezyid edecektir. Mevduat derhal birkaç misline çıkacak Türk ve Türklerle hoş geçinmek mecburiyetinde bulunanlar muamelâtta İtibar-ı Millî Bankasına hakk-ı rüçhan vereceklerdir. En büyük ecnebi bankalarının Türkiye'deki sermayelerinin en mühim kısmını mahallî mevduat teşkil eylediğini söylersem meselenin ehemmiyeti bir kat daha tezahür eyler.

Bugünkü millî müessesat-ı maliyemizi tahlis ve ıslah etmedikçe yeniden bir banka küşadına çalışmak doğru olmayacağı gibi, âtideki aynı suretlerle idare edilecek olduktan sonra, hiç tesis etmemek muvafık olur zannındayız. Binaenalyh, İktisat Vekâketi ne yapıp yapıp evvelâ İtibar-ı Millî'nin halâs ve salâhını temin eylemek vesaitini ihzar etmelidir. Bankanın en büyük aksiyoneri Türkiye Büyük Millet Meclisi Maliye Vekâletidir. Zannederim elinde 750.000 liralık hisse senedi var. Banka şartnamesi mucibince Hükûmetin bu hususta müessir ve müsmir alâkalarından büyük ve feyizli neticelere intizar olunabilir.

Türklük, mücadele-i iktisadiyede muvaffak olmak için aşağıdan değil yukarıdan başlamak mecburiyetindedir. Yukarısı ıslah edilmedikçe aşağıda bir iş görmek imkânı yoktur. Ne kadar çalışırsak çalışalım, ne kadar metin olursak olalım, senelerce temin edeceğimiz menfaatleri bir anda heba edecek muazzam kuvvetler Demokles'in kılıcı gibi başımızın üzerinde bulundukça bizim için gaye-i millîmizi temin etmek mümkün olmayacaktır.

Binaenaleyh, iktisadî programımızın birinci maddesine yukarıda arzeylediğimiz noktaları koymak ve derhal işe başlamak bizim için bu sahada atılacak ilk hatveyi teşkil etmelidir. Nuri Aziz, *[Anadolu'da Yeni Gün, (22 mart 1923), s. 1.]*

Levent Şahverdi Arşivi

10. İzmir İktisat Kongresi'nden Millet ve Memleket Ne Gibi Hizmetler Bekliyor? [H.T.]

[No. 226]

Millî istiklâlimizi tahkim ve teyid edecek yegâne âmilin istiklâl-i iktisadimiz olduğunu takdir etmeyen kimse kalmamıştır. Nitekim, İzmir'de açılan İktisat Kongresine Türkiye'nin her tarafından binlerce zatın iştirak etmesi bu takdirin kat'i delillerindendir. Evvelce asla ehemmiyet vermediğimiz iktisat işlerine şimdi ne kadar dikkat ve itina ettiğimiz Lozan Sulh Konferansında daha celî ve aşikâr bir surette tezahür etmiştir.

Mesail-i arziyede fedakârlık icra eden Heyet-i Murahhasamız malî ve iktisadî mesailde belki de aynı itilâfperverliği ihtiyar edememiştir. Çünkü, şimdiye kadar istiklâl-i iktisadiyemize ehemmiyet vermemekle milleti ne kadar zarardide ettiğimiz artık anlaşılmıştır. Bir taraftan, Heyet-i Murahhasamız ve siyasiyûnumuz iktisadî istiklâlimizi tahsile gayret ederken, diğer taraftan idare adamlarımız da millî iktisadiyatımızın temellerini sağlam bir zemin üzerine atmak için çalışmaktadırlar. İşte İzmir İktisat Kongresi bu sây ve gayretin parlak bir şaheseridir.

Millî iktisadiyatımızın ne gibi esaslarla tesis edileceğini tayin ve tesbit etmek üzere memleketimizin her tarafından davet olunan kimselerin rey ve fikrini almak, bu suretle amelî ve kabil-i tatbik bir program ile işe başlamak istenilmiştir. Şüphe yoktur ki böyle bir iş yorucudur. Şimdiye kadar idare adamlarımız ne zaman ıslahat yapmak istemişlerse, masa başında Avrupa kitaplarından bir takımlarını okuyarak bir şeyler vücûde getirmişlerdir. Ama bu yazılan şeylerin, tertip olunan kanunların, ittihaz edilen tedbirlerin memleketimize kabiliyet-i tatbikiyesi var mıdır, yok mudur, halkın ihtiyacatını, âmâlini tatmin ediyor mu, etmiyor mu, bu cihetleri asla nazar-ı dikkate almamışlardır.

Nazarî sahada pek mükemmel olan kanunlar, tedbirler ya hiç mahall–i tatbik bulamamışlar, veyahut da tertiplerinden matlup ve muntazır olan netayici hasıl edememişlerdir. Şimdi ise, eski usûlün külliyen zıddı bir usûl ile iş görülmek isteniyor. Millî iktisadiyatımızı tesis ve ilâ etmek istiyoruz. Fakat acaba bu maksadı elde etmek için ne gibi tedbirler ittihaz etmeli, hangi yollardan gitmeli? Bunun için memleketin her şube-i istihsaline mensup kimseleri bir araya toplamak, kendileri ile istişare etmek, onların hem ilmî, hem de amalî vukuf ve tecrübelerinden istifade eylemekten daha iyi nasıl bir emr-i mühim başarılabilir. İşte görülüyor ki, meselâ İktisat Kongresinin Çiftçiler Grubu âşarın mazarratından bahsile bu usûlün ilgasını istiyorlar. Şüphe yoktur ki âşarın mazarratlarını çiftçiler herhangi bir mal memurundan, bir maliye müntesibinden daha iyi takdir etmiştir. Çünkü bu verginin tekmil sıkletini zayıf, dermansız omuzları üzerinde taşıyan o zavallı çiftçi, fakir rençperdir.

Levent Şahverdi Arşivi

Ancak gönül isterdi ki, âşarın mazarratından bahsile bunun ilgası temenniyatını izhar eden grup bunun yerine kaim olacak usûlü de irae etsin. Araziden vergi almanın eşkal-i muhtelifesi olduğu mâlûmdur. Bazı memleketlerde vüs'at-ı arazi nazar-ı dikkate alınarak vergi tahakkuk olunur. Bu usûlde münbit ve gayri münbit topraklardan aynı vergi istemek suretiyle bir haksızlık vardır. Bazan istimâl olunan hayvanatın, alât ve edevatın, sabanların adedini, eşçar-ı müsmirenin miktarını, vesair gibi hususatı nazar-ı dikkate alarak vergi isterler. Bunda adaletsizlik birinci usûlden daha azdır. Fakat bu da mütekamil bir usûl değildir. Asıl şekl-i mütekâmil varidat-ı safiye-i arzdan vergi almaktan ibarettir. Fakat toprağın varidat-ı safiyesini bulmak için fenni bir kadastro yapmak lâzım gelir ki, asıl müşkilât buradadır. Acaba memleketimizde varidat-ı safiye-i araziyi ne gibi usûl ile bulacağız. Fransa gibi yetmiş senede milyonlar safile vücûde getirdiği bir kadastroyu biz memleketimizde tatbik edebilir miyiz? İşte Çiftçiler Grubundan bu babda dahi amelî bir tedbir beklemek hakkımızdır.

Sanayi Grubu Teşvik-i Sanayi Kanununun suver-i tatbikiyesinde gördüğü nevakısı teşrih ediyor. Bu kanundan maksat olan fevaidin husûlü ne gibi kavaid ve şeraite riayetle mümkün olabileceğini dur-u dırâz müzakere ederek Hükûmete temennilerini söylüyor. Şüphe yoktur ki, bu temenniyat en kıymetli birer mürşittir. Binaberin, böyle bir Kongrenin cem'inden en büyük menfaat memleketin tekmil şuabat-ı istihsaliyesine mensup kişilerin ârâ-i sâibesinden istifade etmektir. Bir de bu gibi kimselerin bir yerde cem'i onların birbirleri ile muarefesini icap eder. Bundan husule gelecek istifade dahi pek azimdir.

Bursa'nın ipek kumaşlarını imâl eden san'atkâr ile İzmir'de üzüm veya incir ticareti eden tacir bir araya gelince ihtiyaçlarını daha güzel anlarlar. Memleketin her tarafında ne gibi mallar yetişiyor, bunlar nerelere satılıyor, bu işlerle meşgul olanlar ne kadar temettu temin ediyor, bunları öğrenirler. Birbirlerinin istimâl ettikleri usûllerden istifade ederler ve şuabat-ı istihsaliye ilm-i iktisadın söylediği tesanüdü burada rey-ül ayn görürler. Sanayi-i muhtelifenin terakkiyatından diğer erbab-ı istihsâlin istifade ettiklerini daha amelî bir surette anlarlar. Gerçi henüz Avrupa matbuatının bu Kongre hakkında neler yazdığını okumadım. Fakat bu teşebbüsün de zararlı ve tehlikeli olduğunu belki yazarlar. İhtimal ki, bu Kongre'den maksat millî iktisadın inkişafı namı altında ecnebi sermayedarlığına aleyhtarlığı tenmiyedir; gayr-i Türk ve gayr-i Müslim anasır-ı ticareti işkâl ve izlâl için bir propagandadır derler. Fakat bu lakırdılar, bu neşriyat hiçbirimizi Kongrenin fevaidinden şüpheye düşürmemelidir. Zaten, Gazi Mustafa Kemâl Paşa'nın ve saire rical-i idaremizin gerek bu münasebetle, gerek sair münasebetlerle söyledikleri gibi, bizde ecnebi sermayesine aleyhdarkârlık yoktur ve olamaz. Ancak, ecnebi sermayesinin memleketimizde hakimiyetine tahammül edemeyiz. Kavanin-i memlekete riayetkâr olmak şartıyla gelecek ecnebi sermayesinin memleketin nef'i ve faidesini mucip olacağını takdir eyleriz. Gayri Türk ve gayri

Levent Şahverdi Arşivi

Müslim anasırın ticaretini ihlâl ve işkâl aklımızdan geçmez. Şu şartla ki, bunlar ticaretlerine memleketin zararını mucip bir istikamet ve veçhe vermesinler. Yoksa, Türk çiftçisinin elinden arazisini, bağını, bahçesini yok pahasına kapatmak için dâm-ı ihtiyâl kuran murabahacılara artık müsaade edilemez. Millî iktisadiyatımızın inkişafı başkalarına taarruz ve tecavüz suretinde değil, kendi menfaatimizi idrak suretinde tecelli edecektir.

Kongre'nin ve merbut olan meşherin, serginin fevaidi ise pek bedihîdir. Şimdiye kadar memleketimizin muhtelif şehirlerinde yetişen, imâl olunan eşyayı hiçbirimiz bilmiyor idi. Arasıra ufak mikyasta yapılan bu sergilerden ne kadar çok faideler hasıl olduğunu artık bilmeyen kalmamıştır. Bahusus, böyle binlerce zatın iştirak ettiği bir Kongreye merbut sergilerin ehemmiyeti diğerlerinden kat kat fazla olur. Temenni edelim ki, Kongre daha şamil bir tarzda, daha mükemmel vesait ile, daha iyi şerait, dahilinde ikinci ictimaını akdetsin ve bu birinci Kongrede tesbit ettiği esasatın ne dereceye kadar tatbik olunduğunu, ve bu tatbikattan ne gibi netayiç ve semerat hasıl olduğunu, daha ne gibi tedabir ittihazı icap eyleyeceğini tetkik ederek memlekete daha nâfi programlar bahşetsin. H. T. *[Tanin, (5 mart 1339), s. 2.]*

11. İktisat Kongresinden Halk Fırkası İçin Faide [Ahmet Cevdet]

[No. 227]

Bugün İzmir'de küşad olunan Büyük İktisat Kongresi bizim hayat-ı iktisadiyemizde pek büyük ve pek mühim bir hadise olmak üzere telâkkiye sezadır. Bu Kongrede memleketin her sınıf-ı iktisadîsinin hukuk ve menafii hakkında serdedilecek efkâr ve mütalâat ve o sınıfın meşgul olduğu şube-i iktisadiyenin terakki ve inkişafı için ortaya konulacak metalib ve müddeiyat memleketin iktisadiyat-ı umumiyesini herkesin gözü önünde pek ayân bir surette teşhir etmiş olacaktır.

İktisat Kongresinin bu neticesinden en ziyade istifade edecek olanlar Hükûmet ile memleketteki siyasî fırkalardır.

Henüz teşekkül etmek üzere bulunan Halk Fırkasının bu neticeden istifadesi pek büyük olacaktır. Zira mezkûr Fırka programını tanzim ederken o programın siyaset-i iktisadiyeye dair olan kısmı için Kongre'deki müzakerâtın ve orada ittihaz olunan mukarreratın pek müessir rehberliğine nail olmuş olacaktır.

Bizim gibi inkişaf ve terakki yoluna henüz girmiş olan memleketlerdeki siyasî fırkalar programlarında en mühim fasılları siyaset-i dahiliye ve hariciye, siyaset-i iktisadiye ve maarif siyaseti fasılları teşkil etmektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

İktisadî kapitülasyonların hüküm ferma olduğu edvar-ı mazide memleketimizde siyaset-i iktisadiyeden bahsetmek pek abes idi. Bu veçhile, o devirlerde fırka programlarına siyaset-i iktisadiye namına bir takım maddeler dercetmek dahi tamamen manâsız idi. Zira memleketin umumî iktisadiyatı için ve hususî olarak falan veya filan şube-i iktisat için şunu veya bunu yapacağım diye vadetmek ve o hususta fırka namına bir takım taahhüdat altına girmek o devirlere göre, ya safdillik ve iğfalcilik suretinde tefsir olunabilir idi.

Halbuki, bugün iktisadî kapitülâsyonlar ref edilmiş ve memleket hakimiyet-i iktisadiyesini elde etmiş olduğu için her fırka-i siyasi kendisi için vazıh ve tamamen kabil-i tatbik ve icra bir siyaset-i iktisadiye vaz ve ihtiyar edebilir. Bu memleketimizin ve halkımızın bugünkü ihtiyacına göre de fırka programlarının en mühim faslı bu siyaset-i iktisadiye faslı teşkil etmek lâzım gelir.

İşte bunun için biz, teşekkül etmek üzere bulunan Halk Fırkasının kendi siyaset-i müstakbele-i iktisadiyesi için bu günkü İktisat Kongresinden pek ziyade istifade edeceğine kani bulunmaktayız.

Halk Fırkasının siyaseti iktisadiyesi, ziraatı ve zürrâı, mahallî ve millî sanayii ve ticareti himaye ve teşvik esası üzerine bina olunacağına şüphe yoktur.

Bu esas üzerine bina ettirilen siyaset-i iktisadiyede en birinci kuvvet gümrüklerde ve şimendüferlerde hakim olmak ve gerek gümrük tarifelerinde ve gerek şimendüfer nakliyat tarifelerinde lüzûm ve ihtiyaca göre serbestçe icra-i tasarruf eyleyebilmektir. Ancak bu sayededir ki, Mecliste kendi siyasetini terviç ve icra ettirecek bir ekseriyet mevkiine gelen bir fırka-i siyasiye kendi programındaki siyaset-i iktisadiyeyi programdaki taahhüt dairesinde tatbik ve icra edebilir.

Halk Fırkasının siyaset-i iktisadiyesinde bir takım sunuf-u iktisadiyenin yalnız yeniden mazhar-ı himaye ve teşvik olması tedabiri değil, bununla beraber, o sunuf-u iktisadiyeden bazılarının eskiden kalma bir iktisat usûlü ve vergi sistemi yüzünden kendilerini ezmekte olan ağır ve haksız usûllerin ve vergilerin ref'ine dair dahi bir takım taahhüdat bulunmak lâzımdır. Meselâ ziraatçılarımızı ve köylülerimizi ezmekte olan âşar ve ağnam rüsûmu bu kabildendir.

Halk Fırkasının istihdaf ettiği gaye ve onun Hükûmet tesisi piş-i mülâhazaya alınır ise, bu fırkanın çiftçi ve köylü hakkında pek sarih bir siyaset-i umumiyesi ve pek himayekâr bir siyaset-i iktisadiyesi olması hüzumunu teslim etmemek mümkün değildir. Böyle bir siyaset-i iktisadiyenin en birinci maddesi ise, çiftçiyi ve köylüyü ağır ve gayri âdilane vergi yüklerinden halâs etmek maddesi olmak lâzımdır.

Levent Şahverdi Arşivi

İzmir İktisat Kongresinde çiftçi ve köylü murahhasları tabii kendi iktisadî dertlerini sayıp dökerken ve kendi sınıflarının salâh-ı iktisadiyesi için beyan-ı ârâ ederken, bu âşar ve ağnam vergilerinden istihlâsı dahi talep eyleyeceklerdir.

İşte, Halk Fırkası programının siyaset-i iktisadiye faslı için köylünün Kongredeki bu müddeasından dahi istifade edecek ve âşar ve ağnam vergisi yükünü köylünün üzerinden nasıl kadıracağına ve o haksız ve zalimane vergiler yerine nasıl mutedil ve âdilane vergiler vaz eyleyeceğine dair kendi programına sarih maddeler ilâve edecektir. Bu vesile ile, İzmir İktisat Kongresinin ictimaı teşekkül etmek üzere bulunan Halk Fırkasının siyaset-i iktisadiye programı için pek pek zengin esaslar hazırlamış olacaktır.

Ümit ve temenni ederiz ki, Halk Fırkası kendi programının tatkikinde bu iktisadî esaslardan azami derecede istifadeye muvaffak olsun. Ahmet Cevat. *[İkdam, (15 şubat 1923), s. 1.]*

12. Tütün İnhisarının Zararları - Şirket İnhisarı - Devlet İnhisarı - Tütün Ziraat ve Ticaretinin Serbestisi Nasıl Temin Edebilir? [Malî ve İktisadî Hafta Sütûnu: Hikmet Şekip]

[No. 228]

Tütün inhisarının ilgası, tütün ziraat ve ticaretinin serbestisi İzmir İktisat Kongresinin ilk temennilerinden birini teşkil etmiştir.

Reji Şirketinden şikâyeti olmayan bir kimse var mıdır? Tütün zürrâı, tütün ihracat tüccarı, tütün içen ahali, hülâsa her sınıf halk ve halktan başka Hükûmet Reji'den mutazarrır ve müştekidir. Çünkü Reji İdaresi altında ziraat bin türlü kayıtlara tabi olduktan başka dahilde rekabet fıkdanından dolayı mahsûl düşkün fiyatla satılır. İhracat yapan tüccar Reji'ye esir olur. Hükûmet kaçakçılığın men'i için bir takım müz'iç külfetler altına girer ve bu yüzden memlekette birçok fenalıklar tekevvün eder. Bütün bu fenalıklarla beraber tütün istihlâk rüsûmundan elde edilen hasılat ahalinin cebinden çıkan paralara nispetle hiçtir.

Reji'nin mazarratları vakit vakit o kadar sayıldı ki, şimdi bu vadide her ne söylenmiş olsa mâlûmu tekrar kabilinden olur. Zaten maksadımız burada Reji aleyhine bir ithamname yazmak değildir. İktisat Kongresi kararı münasebetiyle tütün istihlâk rüsûmunun tarz-ı istifasına dair menafî-i memleket nokta-i nazarından düşündüklerimizi enzar-ı umumiyeye arz etmek istiyoruz.

Kongrenin kararı Reji Şirketinin fesh-i imtiyazını mı, yoksa alel ıtlak inhisar usulünün ref'ini mi istihdaf ediyor, bunu güzelce anlayamadık. Çünkü tütünün dahilî sarfiyatını Devlet

Levent Şahverdi Arşivi

inhisarı ile idare etmek tariki de vardır. Yani Reji Şirketinin iltizamında olan inhisar hakkını Devlet doğrudan doğruya kendisi istimâl edebilir. Bu takdirde Reji Şirketi ortadan kalkmakla beraber inhisar usûlü yine bakidir. Biz Kongrenin gerek şirket ve gerek Devlet inhisarı aleyhinde olduğunu zannetmek istiyoruz. İnhisar usulü her sınıf halk için muzırdır. Devlet inhisarında kaçakçılık aleyhine daha sıkı tedbirler tatbik edilir. Hazine belki daha fazla müstefit olur. Fakat ziraat ve ticareti bağlayan kayıtlar şimdikinden farklı olamaz. Binaenaleyh eğer Reji'nin imtiyazı feshedilecek ise yerine başka şekilde inhisar ikamesi için değil, serbestiyi temin için feshedilmelidir.

Reji Şirketinin imtiyazı 1913 senesinde onbeş sene müddetle temdit edilmişti. Şu halde imtiyaz müddetinin hitamına daha beş sene vardır. Fakat temdid-i imtiyaz mukavelesini Meclis henüz tasdik etmemiş olduğundan, şimdi Büyük Millet Meclisi bu mukaveleyi tasdikten imtina ederse imtiyaz filhâl kendiliğinden münfesih olur ve Hükûmet serbesti-i hareketi iktisap eder. Ancak, diğer bir usûl-ü idare vaz ve tesis edilmedikçe, Reji'yi birdenbire ortadan kaldırmak makbul bir hareket olmamak gerekir. İnhisarın ne kadar aleyhinde olsak Devletin tütünden bir istihlâk resmi almak hakkını reddedemeyiz. Bu resim ne şekilde istifa edilecek ve mâhall-i memlekette sarfedilecek tütünlerden Hazine menfaatine bir resim istifasını temin için ne gibi usûl ve tedbirler tatbik olunacaktır? Bu noktalar güzelce tayin ve en ince teferruatına kadar tesbit edilmedikçe, tatbikata lüzûmu olan teşkilât da vücûde getirilmedikçe Reji'yi birdenbire ilga etmek caiz olamaz.

Eğer memleket dahilinde sarfedilen tütünlerin umumiyetle istihlâk resmi ödemelerini temin etmek mümkün olsa Hazine en sade bir tahmin ile senede 30 milyon lira varidata malik olur, Fransa'da tutulan istatistikler nüfus başına sarfiyatı senede bir ve bir rubu kilo raddesinde gösteriyorlar. Biz Fransızlardan daha az tütün kullanan bir kavim değiliz. Şu halde nüfusumuzu on milyon ve nüfus başına senevî sarfiyatı da yalnız bir kilo tahmin etsek Hazine'nin on milyon kilo tütün istihlâk resmi tahsil etmesi lâzımdır. Bugün Reji Şirketinin de bize kilosu 5 liraya sattığı mutavassıt neviden tütünler Şirkete imâl vesaire masrafı ile beraber ancak bir buçuk liraya mal olduğundan müstehliklerin cebinden çıkan istihlâk resmi kiloda üçbuçuk liradır ki on milyon kilo sarfiyat için otuz beş milyon lira eder. Hal-i hazırda Reji Şirketi Devlete hisse-i temettu ile beraber senede ancak dört beş milyon lira raddesinde bir şey veriyor. Tütün içenlerin cebinden çıkan para ile Hazine-i. Devlete giren bu cesim farktan tamamiyle Şirket hissedarlarının müteneffi olduklarını zannetmek dahi hatadır. Hal-i hazırda kaçakçılık o kadar fazladır ki on milyon nüfusun nısfından fazlasının kaçak tütün kullandığını söylemek mübalağa addedilemez.

Levent Şahverdi Arşivi

Demek oluyor ki, hem ziraat ve ticareti mümkün mertebe takyidattan kurtaracak, hem de kaçakçılığa mümkün mertebe mani olacak bir usûl bulmak lâzımdır ki, memleket iktisaden ve Hazine-i Devlet malen müstefit olsun. Bu usûl de olsa olsa Reji'nin ihdasından evvel bizde cari olan ve bugün Bulgaristan gibi müstahsil bir memlekette muvaffakiyetle tatbik edilen bandrol usûlü olabilir. Fakat bu usûlü masa başında yapılan bir kanun ile ceffel kalem ihdas edecek olursak bundan da faide yerine zarar görmek muhakkaktır. Kaçakçılığı men için tarlalarda mahsulün idrakinden evvel ve sonra tahmin ve tahrir muamelelerini dikkatle yapmak, mahsulünü kaçıran veya bilhassa kaçakçılığı mükerreren icra eden zürrâ hakkında şiddetli davranmak, fabrikaların muamelelerini sıkı ve daimi bir murakabe altında tutmak, hülâsa Bulgaristan'da tatbik edilen tedbirleri güzelce tetkik ettikten sonra memleketimizin mizaç ve ihtiyacı ile mütenasip kavaid ve teşkilât vücûde getirmek lâzımdır.

Böyle yapıldığı halde bandrol usulünün hüsn-ü tatbiki neticesinde elde edilecek menfaatleri hülâsa edelim: Evvel emirde zürrâın karşısında müşteri olarak Reji Şirketi yerine müteaddit fabrikalar çıkacaktır. Bunların aralarında rekabet fiyatı yükseltecek ve zürrâ müstefit olacaktır.

Tütün imali ve füruhtu serbest olunca memleketin her tarafında küçük büyük fabrikalar peyda olacak, bunların her yerinde bir çok amale iş bulacaktır. Malûmdur ki bugün Reji'nin yalnız üç yahut dört şehirde fabrikası vardır. Bu fabrikalar yalnız kâin oldukları şehirlerden amele alıyorlar. Halbuki imalât her tarafa dağılacak olursa, her şehirde nüfusun kesretine göre müteaddit fabrikalar açılacağından, bütün şehirler amelesine geçinecek iş açılacaktır. Bu fabrikalar rekabet saikasıyla nefasete ve imalâtın ıslahına itina edecekler, bundan da tütün içen ahali müstefit olacaktır.

Nihayet, Devlet yukarıda dediğimiz gibi ciddî tedbirlerle kaçakçılığı men'e muvaffak olduğu takdirde, hal-i hazırda dört beş misli hasılata nail olacaktır. Hikmet Şekip *[İkdam, (3 Mart 1923), s. 3.]*

13. İktisat Kongresi ve Ticaret Hakimleri [Abdurrahman Adil]

[No. 229]

... Devre-i harp ve daha hitam bulmadan gavâil-i hariciyeden daha kendini toparlamadan bir İktisat Kongresi akdetmek, menabi-i servetin esbab-ı refah ve maddisini teemmül eylemek büyük bir fâl-i hayırdır. Hürriyet ve hâkimiyetine tamamile hakim olan millet iktisadiyat sahasında büyük büyük adımlar atmağa kendini ehil ve kadir görmekte ve elbirliği ile çalışmak istemektedir.

Levent Şahverdi Arşivi

Efrad-ı milletden binüçyüz kişinin biraraya gelmesi, bunların cümleten memleket servet ve ticaret işlerini düşünmesi memleketimiz için ilk defa zuhûra gelmiş büyük bir hâdisedir. Bu büyük cemaat memlekette işçiyi düşündü, rençperi düşündü. Madenciyi düşündü, tüccarı hattâ, sarrafı düşündü. Fakat düşünmediği yalnız bir cihet kaldı ki, o da düşündüklerinin cümlesine zamân ve teminat teşkil eden adliyesidir. Bir memlekette tedbirler, kanunlar ne kadar mükemmel, ne kadar kavi olursa olsun bunların cümlesini mevki-i mer'iyette tutacak kuvve-i adliyesidir... [Bundan sonra yazar Ticaret mahkemelerinde tüccarın da temsil edilmesi lüzûmu üzerinde durmaktadır.]

İşte, İktisat Kongresinde ihmâl edilmiş olan yalnız hukuk-u adli [değil], ihtiyacat-ı ticarîyedir. Memlekette adlî rehberlik vazifesini deruhte etmek lâzım gelen İstanbul Barosu İktisat Kongresine iştirake rağbet etmiş olsa idi, belki bu zeminde de pek çok hizmetler edilmiş ve Kongre daha parlak tecelliyat ibraz etmiş olur idi. Abdurrahman Adil. *[İkdam, (14 mart 1923), s. 2.]*

14. İktisat Kongresinin Hitamı [Ahmet Cevdet]

[No. 230]

Bir müddetten beri İzmir'de ictima etmekle olan İktisat Kongresi artık müzakerât ve münaşakaşıtın ikmâl edip vazifesine hitam vermiştir.

Bu Kongre bizim hayat-ı iktisadiyemizde ilk bir teşebbüs olduğu için yalnız sunuf-u iktisadiyemiz arasında değil, bütün hayat-ı milliyemizde pek mühim bir hâdise olarak telâkki edilmiş ve bütün efkâr-ı umumiyemiz Kongre devam ettiği müddetçe onun müzakerât ve münakaşasını bir dikkat-i mahsusa bir takip eylemiş idi.

Kongre her sınıf-ı iktisadimizi şiddetle alâkadar eden bir çok mesaili mevzu-u müzakere edip, onlar hakkında bir takım mukarrerat ittihaz etti.

Şimdi Kongre bütün bu mukarreratı ittihaz ettikten sonra dağılmış bulunuyor. Acaba o mukarreratın akibeti ne olacaktır?

İşte bu gün Kongrenin neticesi hakkında herkesin kendi kendine sorduğu sual budur.

Bu mukarreratın faideleri saha-i fiiliyatta tecelli edebilmek için tabii onların mevki-i tatbik ve icraya vaz edilmesi lâzım gelecektir. Halbuki bunun için Hükûmetin o mukarreratı benimseyip bundan sonra iktisat sahasında bütün faâliyat-ı teşriiye ve icraiyesini o mukarrerat arasında icra etmek iktiza etmektedir.

İşte Kongre bu ciheti tamamen takdir ettiği için, kendi mukarreratının tatbik ve icrası hususlarını Hükûmet nezdinde takip ve müdâfaa etmek üzere bizzat Kongre'nin sinesinden

Levent Şahverdi Arşivi

bir heyet intihap etmek niyetini izhar eylemiş idi. Bilâhare Kongre Reisi Kâzım Karabekir Paşa bu vazifeyi bizzat deruhte ettiğinden o evvelki tasavvurdan vazgeçilmiştir.

Bu İktisat Kongresinin netayici ve fevaidi tetkik edilirken yalnız onun mukarreratının hemen tatbik veya icrası cihetine hasr-ü emel etmemelidir. Zira İzmir Kongresinin asıl vazifesi bu mahiyette olan kongreler hakkında her memlekette müesses ve cari usûl ve teamüle nazaran yalnız mukarrerat tanzim etmek ve o mukarreratı hem Hükûmete, hem efkâr-ı umumiyeye bildirmektir. Bu kararları vermekle Kongre'nin vazifesi hitam bulur. Fakat o kararların doğrudan doğruya taallûk ettiği sınıf-ı iktisadinin vazifesi hitam bulmuş olamaz. O sınıf-ı iktisadî bu mukarreratı kendi sınıf teşkilâtı programının en mübrem ve müstacel mevaddı meyanına ithâl edip, o mevad etrafında mücadeleye başlar. Ve o mevaddı Hükûmete terviç ettirmek için intihap gibi siyasi müdahalâta hasrü sây [eder] veya diğer siyasî fırkalar ile pazarlığa girişir ve o umurun kabul ve tatbiki mukabilinde kendi sınıfının reyini arz ve teklif eyler. Bu suret iktisat sahasında sınıf teşkilâtı teessüs etmiş ve siyasî fırkaları artık kemâle ermiş memleketlere göredir.

Bizim şimdiki hayat-ı iktisadiye ve umumiyemize göre sunuf-u iktisadiye ile siyasî fırkalar arasında böyle pazarlıklara henüz imkân yoktur; zaten lüzum da yoktur. Zira bizde Hükûmet siyaset-i iktisadiyesinin esaslarını şimdi vaz etmek mevkiindedir. Bu esasları vaz ederken İktisat Kongresi mukarreratından pek çok istifade etmek isteyecektir. Ve o mukarrerattan birçoklarını benimseyerek onların hemen tatbik ve icrası cihetine gidecektir. Bu cihetle, Kongrenin bir takım mukarreratı o mukarreratın taâlluk ettiği sınıf-ı iktisadî tarafından bir günâ mücadeleye ihtiyaç kalmaksızın icra edilmiş olacaktır.

İşte İktisat Kongresinin birinci netice ve fevaidi bu olacaktır.

Kongrenin sunuf-u iktisadiyeden her birine taâllûk eden mukarreratı o sınıfın kendi teşkilât programının mühim maddelerini teşkil edecektir. Binaenaleyh, bu mukarrerat sayesinde her sınıf-ı iktisadî kendi programının esaslarını vaz etmiş olacaktır. İşte bu da Kongrenin diğer bir neticesi ve faidesi addolunmak lâzımdır. Zira bu Kongre sayesinde her sınıf-ı iktisadî kendi teşkilâtının esasını vaz eylemiş bulunuyor.

Kongrenin hitamı münasebetiyle şurasını itiraf etmek lâzımdır ki; bizim bu kabil işlerdeki tecrübesizliğimize rağmen, İktisat Kongresi faaliyeti oldukça muntazam cereyan etti ve Kongre faaliyeti esnasında kendi daire-i salâhiyeti haricine çıkmamağa dikkat eyledi. Meselâ, lâtin hurufunun kabulü ile ilgili olan teklifi kendi daire-i salâhiyetine dahilinde olmadığı için reddeyledi.

Gerçi bazı mesaili birbirine karışmak suretiyle farkında olmayarak haric-ez salâhiyet meselelerle dahi meşgul oldu, meselâ, köy mektepleri mevzu-u bahsoldu. Bizim em mühim

Levent Şahverdi Arşivi

bir sınıf-ı iktisadîmiz olan zürrâ sınıfını hemen münhasıran köylüler teşkil ettiği için, onların ihtiyacı tetkik olunurken, onların mektep ihtiyacı derpiş edilmemesi mümkün değil idi. Ve bu suretle köy mektepleri mevzu-u bahis oldu.

Fakat bu mesele tetkik edilirken muallimler meselesi buna karıştırmak ve köy muallimleri hakkında mukarrerat ittihaz etmek muvafık değil idi. Zira bu mesele iktisatçıların ne salâhiyeti, ne de ihtisası dahilinde bir iş değil idi. İktisat Kongresi yalnız «mektep isteriz...» diyecek idi. O mekteplere muallim bulmak ve yetiştirmek hususunda ne gibi usûllere ve tedbirlere müracaat lâzım geldiği meselesi başka bir mesele idi. Bu hususta salâhiyet ve ihtisas sahibi olanlar başkaları idi.

Kongre mesaisi arasında böyle meseleler dahi müzakerâta karıştırılmış ise de, biz Kongrenin mesai-yi umumiyesini şayan-ı takdir buluruz. Bu Kongrenin bundan sonraki kongreler için mesut bir ibtida olmasını temenni ederiz. Ahmet Cevdet. *[İkdam, (6 Mart 1923), s. 1.]*

15. İktisadî Misak [Tan]

[No. 231]

İnhitat ve sukûtumuz, iktisadî mağlubiyetten sonra başdöndürücü bir süratle yürüdü. Fakr-u sefalet, terbiyevi esaslarında rahneler hasıl oldu ve büyüdükçe büyüdü. Bugün memleketin tecdidi ve ihyası vazifesini omuzlarına alanlar büyük bir itina ile bu esası nazar-ı dikkate tutmakla mükelleftirler. Atalarımızın dediği gibi, kişi düştüğü yerden kalkar. Terbiyevî, fikrî, içtimaî, millî delâletlerin, inhilâllerin husulünde müessir âmillerden biri olan iktisadî izmihlâlimizi lâyık olduğu ehemmiyetle tetkik ve ona yarının terakki, teâli istikametlerini tayin eylemek lâzım gelir. Halkın iktisadî terbiyeden, fikirlerden, kanaatlerden mahrum kılınışından mütevellit cerihalar hergün bir suretle gözümüzün önünde kanıyor. Elim neticeleri, millî bünyede açtığı rahneler mütemadiyen vücut buluyor.

Herhangi bir ferd, millet yetişmiş bir ağacı, yapılmış bir binayı yere sererken servet-i umumiyeden büyük bir miktarın, ehemmiyetli bir zamanın gaip olduğunu idrak etmez ve sâyin, sermayenin ve vaktin, tabiatın kıymeti hakkında olsun bir fikir sahibi bulunmazsa millî iktisadiyatın husûl bulmasına, inkişaf etmesine nasıl imkân verilebilir? Binaenaleyh, millete iktisadî bir terbiye vermek bu günün en mühim vazifelerinden biri ve belki birincisidir. Bu maksadı teminen bütün ilim ve terbiye müesseselerinin programlarına lâzım olan bahisleri, dersleri ilâve etmekle beraber, kitaplar, makaleler, konferanslar, telkinler suretiyle iktisadî cereyanlar takviye ve idame edilmelidir. Bütün memleket bu cereyanların, telkinlerin

Levent Şahverdi Arşivi

tecelligâhı olmalı, mütefekkirleri ile, muharrirleri ile edipleri, şairleri ile velhasıl kâffeî vesaiti ile bütün millet bu esası temine hasr-ı mevcudiyet etmeli ve muayyen müesseseler tarafından daima mesaiye kuvvet verilecek tertibat vücude getirilmelidir. Millî ve iktisadî terbiye bütün milletin kıble-i âmâli mevkiini ihraz eylemelidir.

Bu mühim ihtiyacı nazar-ı dikkate alan İktisat Kongresi bir «Misak-ı İktisadi» vücude getirmek suretiyle bu mesud yolu açmıştır. Kongre heyet-i muhteremesi bu eser ile en kıymetli bir hizmeti ifa eylemiştir. Hangi millet ki millî mefkûreye malik değildir, onun için istikbâl yolu kapalıdır. Bizim gibi bir iki asırdan beri terakki ve tekâmül âmillerini kaybeyleyen ve hareketlerini, faaliyetlerini tanzim ve sevkeyleyen müsbet ve muayyen fikirlerden, umdelerden uzak kalmış olan milletler için, her şeyden evvel vücude getirilecek şey, mefkûredir. Bugünkü nesil Türkiye'ye, millî terbiye, millî medeniyet, millî iktisat ve millî ictimaiyat hususlarında müşterek bir fikir ve hiss-i müşterek, istikamet ve gaye baḫş etmekle muvaffak olursa tarihin hakiki tebcillerine liyakat kesbetmiş olur. Medenî, harsî, iktisaî inkişaflar, arzettiğimiz esasların tabii birer mevlûdüdür. Eğer bu hakikatleri yine lâyık olduğu ehemmiyet ve itina ile nazar–ı dikkate almaz ve milletin maddî ve manevî bütün kuvvetlerini müşterek bir gayeye tevcih eylemeğe muktedir olamazsak, husûle gelecek netice yine hüsran olur. Binaenaleyh, Kongre'nin millete millî iktisadiyatın istinad edeceği umdeleri gösterir bir misak takdim etmesini hürmet ve takdirle karşılamayı bir vazife telâkki ediyoruz.

Bu maksadın teminine herkesten ziyade terbiye ve ilim müesseselerimiz hizmet etmek mevkiinde bulunduğundan, zaman geçirmeksizin icap eden teşebbüslere şitap etmelerini ve İktisat, Maarif Vekâletlerinin bu hususta muktazi faaliyet programını vücûde getirmelerini temenni ederken, bütün erbab-ı ilim ve irfanımızın da bu yolda telkinat ve neşriyatta bulunmalarını hassaten rica eylemeyi de unutamayız. *[Tan, (9 mart 1923), s. 1.]*

16. Misak-ı İktisadî [Hüseyin Cahit (Yalçın)]

[No. 232]

İzmir'de ilk defa olarak muazzam bir İktisat Kongresi toplandı. Güzel bir çok nutuklar söylendi, bir de [Misak-ı İktisadî] tanzim ve neşredildi. Ben bunları okuduğum zaman kendi kendime acı acı gülmekten men-i nefs edemedim. Misak-ı İktisadî ne güzel, ne munis, ve ne hoş bir mânâ, fakat ne boş bir hûlya!...

Misak-ı İktisadî altında toplanacak ahkâmın en başına neler yazmak lâzımdır, bilir misiniz? İşte:

Levent Şahverdi Arşivi

1. Türk Türkün gözünü oymayacaktır.

2. Türk Türkün muvaffakiyetine hased etmeyecektir.

3. Türk kendisinin muvafakiyeti için mutlaka başka Türklerin alçalması lâzım gelmeyeceğini bilecektir.

4. Türk bu vatanda bütün Türklerin saadeti için kâfi iş bulunabileceğini hatırından çıkarmayacaktır.

Birdenbire kalemin ucuna gelen bu şartlar daha pek taâddüd ettirebilir. Fakat her şeyden evvel kalplerimize, ruhlarımıza birbirimizi çekememekten vazgeçmemizi, birbirimizin muvaffakiyetini kazancını, refahını, saadetini görünce kıskanmıyacağımızı hâkketmek iktiza eder. Bunu yapmadıktan sonra, bütün kongreler, âhitnameler hepsi boş bir teşebbüsten, kuru bir sözden ibaret kalır. Bu gün bir misak tanzim ederiz, yarın onu bozarız. Çünkü bir Türkün muvaffak olduğunu duyunca, görünce kalbimizde ilk duyacağımız şey kötü bir hasettir.

Türkler hayat-ı iktisadiyeden uzak ve gâfil idiler. Mübareze-i hayatta, iktisadiyat sahasında hakim olmak lüzûmunu hissettiğimiz vakit Türkleri memurluk ve askerlik sahalarından ticaret sahalarına sevketmek istedik. Türk tüccarını himaye etmeyi, daha doğrusu Türk müteşebbisleri vücûde getirmeyi, Türklerden ticarete sülûk edeceklere müzaherette bulunmayı düşündük. Acemilik saikasiyla birçok hatalara düştük. Himayeyi açıktan para kazandırmak manâsında anladık Fakat her halde az çok bir iş yapanlar oldu. Ortada bazı Türk ve Müslüman tüccarı görüldü. Bunlar az çok para kazandılar. Fakat dün Türkleri âlem-i ticarette himaye etmek lüzûmundan bahsederken bugün himayenin âsar-ı fiiliyesi görülünce derhal kıskanmağa ve o kimseleri mavh için çalışmağa başladık. Aleyhlerinde söylenmedik lâkırdı bırakmadık. Kendi mahrumiyetlerimizin bütün gayızlarını onlardan çıkarmak bizim için bir zevk teşkil etti. İşin garibi o kıskandığımız adamlar olmasa idi, bizim elimize yine bir şey geçmeyecekti. Fakat içimizde muvaffak olmuş, refah sahibi olmuş kimselere karşı kör, derin bir kıskançlık bize her muhakemeyi unutturuyordu. Öte tarafta gayrimüslim unsurların ne büyük servetler kazandıklarını hiç düşünmüyorduk. Gözümüze yalnız beş on Türk ve Müslüman batıyordu. Az çok haklı olarak bulduğumuz kusurları, noksanları dilimize dolayarak muttasıl onların aleyhinde bağırıyorduk.

Bu halet-i ruhiye bizde galiba irsî, an'anevî bir şey olacak ki, bu kadar umumî ve bu kadar kuvvetli. Para işi ile kim iştigâl ederse mutlaka o adamdan şüphe ederiz. Galiba hesap fikrine de tamamile bigâneyiz. Çünkü gayri meşru diye derhal hükmettiğimiz hayalî kazançların miktarını sihr-âlûd bir müzayede neticesinde onbirlere, hattâ milyonlara çıkarırız. Çünkü rakamla minel kadim melûf değiliz. Asırdide dedikodularla beslenen ruhumuz en bi-delil isnadları hakikat-ı mahsusa diye kabul etmeğe teşnedir. Adetâ, aman bir

Levent Şahverdi Arşivi

şey aleylinde istikamet ve iffetini muhil bir söz söylensin de işitelim diye bekleriz, sonra bundan zevk alırız. İşitmezsek kendi vehimlerimizi ileriye sürer, bunları tekrar ederek kendimiz de inanırız.

Bir millette her türlü kabiliyetin inkişafı için ona müsait bir zemin ve istidât lâzımdır. Bizde bu halet-i ruhiye var iken iktisat sahasında bir faaliyet gösterebileceğimize zerre kadar ihtimâl vermemelidir. Bir devlet adamı farzediniz ki mesail-i maliye ve iktisadiye ile, imtiyaz işleri ile meşgul olacak bir mevkide. Bir iş için kendisine müracaat edildiği zaman mutlaka o işin lehinde ve aleyhinde söylenecektir. Rakipler ortalığa türlü sözler çıkaracaklar, müfteriyâtta bulunacaklar. Meseleye gazeteler karışacak. Münâkaşalar olacak, bu dedikodular Meclis-i Meb'ûsan encümenlerine kadar girecek. Herkes bu işde kimbilir ne fırıldıklar dönüyor diye düşünecek. Siz işi müdâfaa ederseniz derhal menfaatta alâkadar addedileceksiniz. Aleyhinde bulunursunuz menfaat-i vatanı düşünür, akıl ve iffet sahibi bir zat diye meşhur olacaksınız. Etrafınıza neşredeceğiniz sözlerden yalnız karşınızdakinin namusundan şüphe ihtiva edenler makbul olacak. Sermaye ve para taraftarı olarak söyleyeceğiniz en haklı sözlere bir iş anlar tarzda hafif bir tebessümle mukabele edilecek ve inanılmayacak.

Bu şeriat dahilinde, böyle bir muhitte devlet adamı iş görebilmek için alelâde namuskâr bir adam olmaktan çıkarak büyük bir kahraman, adetâ bir fedaî evsafını haiz olmak iktiza eder. Çünkü müsbet bir iş yaptığı vakit uğrayacağı tarizât, tahrikât ve müfteriyât tamamile mâlûmdur. Halbuki hiç bir iş yapmazsa, bütün bunlardan azâde kalacaktır.

İşte bugün heyet-i ictimaiyemizin iktisadiyat sahasındaki telâkkisi, hâlet-i ruhiyesi, kanaatı ve tarz-ı hareketi. Bir tarafta bu esas mevcut iken artık siz ortada istediğiniz kadar iktisat kongreleri toplayınız, iktisat misakları yazınız. Hiç birinin zerre kadar faidesi olmaz.

Evvelâ, namusa karşı hürmetkâr olalım, bilâ delil kimsenin namusunda şüpheye kendimizde hak görmeyelim, birbirimize haset etmeyelim, ve ondan sonra belki bu vadide çalışabiliriz. Hüseyin Cahit [Yalçın]. *[Tanin, (16 mart 1923), s. 1.]*

17. Ahlâk mı, İktisat mı? [N.Ş.]

[No. 233]

İktisat Kongresi kapandı. 1135 kişi müzakereye iştirak etti. Bunlar arasında saf köylüler, şehirli tüccarlar, okuma yazma bilmeyen zürrâ, az çok mütefekkir sanayi adamları, gayet akıllı iktisat mütehassısları vardı. Memleketimizde şimdiye kadar böyle muhtelif mesalik

Levent Şahverdi Arşivi

erbabından bu derece kalabalık meclis toplanmamıştı. Kongre bu işlerdeki acemiliğimize, müzakerelerin müşkilâtına rağmen çok faideli oldu. Memleketin dört köşesinden gelmiş birçok insanlar birbirlerini tanıdılar. Ziraat, iktisat, ticaret sanayi ihtiyaçlarını bir arada gördüler, dertleşirler. Bir takım kararlar verdiler. Daha doğrusu temenniler izhar ettiler. Hiç şüphesiz bu Kongrenin faideleri yavaş yavaş görülecektir.

Fakat Kongrenin sonunda bir «Misak-ı İktisadî» yazıldı ve neşredildi. Bu ismi işittiğimiz zaman çok sevindik. Zannettik ki memleketimizin iktisadiyatı hakkında bazı umumî esaslar, iktisadî siyasetimizin an hatları tayin edildi. İktisadî mücadelede muvaffak olmak için lâzım gelen rehberler bulundu ve bunlar etrafında «misak» olundu. Halbuki, bu Misak-ı İktisadîyi okuyunca hayrette kaldık. On iki maddeden ibaret olan bu Misak-ı İktisadî metin itibarıyla Misak-ı Millîden daha uzundur. Fakat bu şart ile Misak-ı İktisadî diye ciltler dolusu eser yazılabilirdi. Gazete makalelerinden, ibtidaî mekteplerde okutulan ahlâk kitaplarından cümleler alınabilirdi. Fakat bütün bu yazıların iktisadiyat ile yine alâkası olmazdı.

Meselâ, bakınız Misak-ı İktisadî'nhin birinci maddesi: «Türkiye lekesiz istiklâl ile dünyanın sulh ve terakki unsuru olacaktır.» İkinci madde «Türkiye hakimiyetini feda etmez, Hükûmete zahirdir.» Altınca madde «Hırsızlık, yalancılık riya ve tenbellik en büyük düşmanımızdır...» [Yedinci madde, sekizinci madde, ilh.]

Bunlardan hiçbiri hiç bir Türk için meçhul olmadığı gibi lâlettayin bir insanın çocukluk zamanında öğrendiği şeylerdir. On iki madde içinde iktisadiyatımıza rehber olacak bir iki cümle var: Türkiye halkı sarfettiği eşyayı kendi yetiştirir; orman yetiştirir; madenleri kendi millî istihsâli için işletir; mutavassıt istemez; inhisar istemez.

Fakat bunlar da gayet umumî ve gayet tabiî nasihatlar hududunu geçmiyor. İktisat Kongresi bu suretle ansızın bir ahlâk cemiyetine tebeddül etmiş... Hiç şüphesiz bu nasihatlar gayet kıymetlidir. Fakat bunları bulmak, toplamak için 1135 kişinin İktisadiyat Kongresi namı altında ta İzmir'e kadar giderek toplanması lâzım değildi. İbtidaî mekteplerde okuyan halk, hattâ kıraat kitaplarından herhangi birinden bin nüsha satın alınıp azâya tevzi etmek kâfi idi.

Bu Misak-ı İktisadî onbinlerce nüsha tab edilerek ev ve dükkânlarda asılacakmış... Gayet iyi bir şey... Fakat bunun başına Misak-ı İktisadî yerine Misak-ı Ahlâki demek ve iktisadiyatımız hakkında bu kadar basit fikirler vermemek daha doğru olmaz mı idi? Fakat bu Misak-ı Ahlâki olarak da pek nakıs değil midir? Misak-ı Millî'nin başında bulunan bu «misak» kelimesini çok kıymetli ve hattâ mukaddes bir kelime olarak saklamak ve bunu bâd-ü hava israf etmemek lâzımdır. N.S. *[Akşam, (8 mart 1923), s. 3.]*

Levent Şahverdi Arşivi

18. Misak-ı İktisadî [Suphi Nuri (İleri)]

[No. 234]

İzmir İktisat Kongresi vazifesini ikmâl ederek dağıldı. Türkler ve hattâ ecnebiler bu Kongre'den pek çok faideli kararlar bekliyorlardı. Yarınki iktisadiyatımızı tanzim ve idare edecek olan yeni, fennî ve millî kararları sabırsızlıkla bekliyorduk. Kongre, nihayet, oniki maddelik bir (Misak-ı İktisadî) kabul etti. Bu oniki maddeyi birkaç defa okuduğumuz halde, bir türlü iktisadiyatımızın neden ibaret olacağını anlayamadık. Bu Misakın ismi dinî veya ahlâkî olmalı idi. İktisadî diyebilmek için köklü bir takım iktisadî kaideler, programlar, ahkâm görmek isterdik. İzmir Kongresi iktisadî siyasetimizi kavrayamadı, takdir edemedi, bulamadı, tesbit eylemedi: iktisadî faaliyetimiz dün ne ise yarın da odur. İzmir'den yeni yeni veçheler alamadık. Hasılı, defaatle okuduğumuz Misak-ı İktisadîmizden büyük bir faide bekleyemeyeceğiz. Çünkü bu bizim iktisadî noksanlarımızı, siyasetimizi, âtimizi tatmin etmiyor. Birinci maddesinde iktisada ait bir kelime yoktur. İkinci maddede millî hakimiyetten bahsedildiği halde iktisadî hakimiyetten bir söz bile yoktur. Biz ise iktisadî hakimiyetimizin ne suretle inkişaf ve temin edileceğini bilmek isterdik. Üçüncü maddede nasılsa iktisat kelimesine tesadüf ediyoruz. Fakat memleketi iktisaden yükseltmenin nasıl olacağını bir türlü anlayamıyoruz. Dördüncü maddede «sarf ettiğimiz eşyayı mümkün mertebe kendimiz yetiştireceğiz» ibaresi vardır. Bu güzel bir düsturdur. Fakat bunun nasıl temin edileceğine dair bir söz yoktur. Gümrükler nasıl idare edilecek? Fabrikacılara ne gibi suhûlet gösterilecek? Himaye usûlümüzün mahiyeti nedir? Sermayeyi nereden bulacağız? «Vakitte, servette ve ithalâtta israftan kaçar, milli istihsalâtı temin için icabında geceli gündüzlü çalışmak şiarıdır» ibaresi alkışa şâyandır. Fakat saat-ı mesai meselesi ne oldu? İşçilerin mesaisi, hayatı, menafii nasıl temin ediliyor? İşçilik hakkında müstakbel siyasetimiz nedir? Sendikalar nasıl olacak? Patronlara karşı işçiler nasıl himaye edilecek? Sermayeye ne gibi bir emniyet bahşedilecek? Kongre bu hususta hangi kanunları Meclise teklif edecektir? Hangi esas üzerinde işçilik mesaili halledilecektir?

Beşinci maddeye gelince: Ağaç bayramı yapmakla ormanlarımızı nasıl himaye edeceğiz? Ormanlar ağaç bayramları ile değil fennî mektepler ile, mütehassıslar ile, kanunlar ile ihya edilir.

«Madenlerini kendi millî istihsali için işletir» ibaresinden bir şey anlayamazdık. Yani ihracat-ı madeniyeyi arzu etmiyor muyuz? Fazla istihsalât fena bir şey midir? Bir de madenleri işletmek için ecnebi ilmi, sermayesi ve muaveneti lâzımdır. Bu meselede sarahat yoktur.

Levent Şahverdi Arşivi

Altıncı maddede ahlâk meselelerine aittir. İktisat Misakında pek de yeri yoktur. Saded harici kelimeler, fıkralar ve fikirler ile iktisat misakı tesbit edilmez.

Yedinci maddenin de İktisat Misakından ziyade bir ilm-ü hâl-misakında yeri olsa gerektir.

Sekizinci maddeye bütün bir dünya ithâl edilmiştir. Muhtevi olduğu fıkralar için ayrı ayrı Kongre'nin fikrini, Misakın esasat-ı iktisadiye ve ilmiyesini bilmek isterdik. Nüfus meselesi bir kelime ile geçilmez. Muhacirlerden bahis yok. Sıhhiye ve muavenet-i içtimaiye meselelerinin yalnız ismi var. Hiçbir prensip yok. Sari hastalıklara, sıtmaya, hastanelere, ilâçlara karşı ne yapılacak? Hele zavallı denizcilik için bir kelime hasredilmiş. Pek çok sahilleri olan Türkiye'nin denizciliği için biz mufassal esasat beklerdik. Kabotaj ne olacak? Gemicilere nasıl hukuk ve menafi temin edilebilir? Bütün bunları tatmin için bir tek kelime var.

Dokuzuncu madde fena değildir. Yalnız ecnebi sermayesini tatmin etmez. Bu meseleyi ayrıca tetkik etmek ve ecnebilere teminat vermek gerekir.

Onuncu maddedeki inhisarın nelere ait olduğunu anlamak isterdik. Şekl-i hazırı ile bir fikir ifade etmiyor.

Onbirinci madde ancak bayram günlerinde tatbik edilebilir. Yoksa hayat-ı adiyede, hele iktisadî mücadelede yeri yoktur.

Onikinci maddede Türk kadını ve çocukluğundan bahsediliyor. Zavallı Türk kadını ve çocuğu bir iki kelime ile gönlün alındı değil mi? Bu İktisat Misak-ı hakkında daha çok yazı yazacağız, asıl Misaka dahil olmayan şeyleri mevzu-u bahs edeceğiz. Biz İzmir'den ilmî bir iktisat siyaseti bekliyorduk. Bize dinî, ahlâkî bir nasihat geldi. Bu bizi tatmin etmez. Bu asırda hayat iktisat demektir. Bu ise daha ciddi bir surette temin edilir. Mamafih ümidimiz büyüktür. Daha birinci Kongredeyiz. Bundan sonraki Kongrelerde iktisadî misakımızı daha fennî ve daha ilmî esaslara bina ettiririz, inşaallah. Suphi Nuri [İleri] *[İleri, (16 mart 1339), s. 1.]*

19. 1923 Türkiye İktisat Kongresi Mazbata Encümeni'nin Yayınladığı Bildiri

[No. 235]

İzmir 9 (A.A.) – İktisat Kongresi Mazbata Encümeni tarafından Kongre'nin mesaisi ve bu babta vaki olan neşriyat hakkında beyanat-ı âtiyede bulunulmuştur:

«Kongre'nin mesaisini yakından takip etmeyen ve Kongre'nin hitamı günü Kongre Reisi tarafından irad edilen nutukta Misak-ı İktisadînin Hükûmete verilecek esaslardan başka bir

Levent Şahverdi Arşivi

karar olduğu sarahat-ı tammesinden gaflet eden İleri Gazetesi Misak-ı İktisadi'yi Kongre'nin yegâne mesaisi zan ile tahlilen bazı mütalâat yürütmektedir. İşte mütalâat bittabi hakikata mukarin değildir. Kongrenin heyet-i umumiyesi mesaisini bitirdikten sonra mart tarihli ajanslarla ilân edildiği veçhile Kongre mukarreratının tasnif ve tesbiti maksadıyla Heyet-i Umumiyeden bir Mazbata Encümeni intihap edilmişti. Her mesleğin murahhaslarından üçer zattan ibaret onüç kişilik bir Heyet Kongre mukarreratını tasnif ve «İktisat Esaslarımız» nâmı altında tab ettirmekte olup, birkaç güne kadar neşr ve tevzi edilecektir. Miletin hüccet-i ruhunu gösteren Misak-ı İktisadîden büsbütün hariç olan ve Kongre'nin küşadından beri ajanslarla her gün muntazaman cihana ilân olunan mukarrerat iki haftalık fasılasız bir mesainin en esaslı semeresidir. Binaenaleyh, halkçılık ruhu ile ve memleketçilik zihniyeti ile kabul edilen kararlarımız İzmir İktisat Kongresinin, ilk kongremiz olmakla beraber, ne büyük hasılatla işe nihayet verdiğini gösterecektir. «İktisat Esaslarımız» Hükûmete takdim edilmek üzere ihzar olunmuş millî bir lâyihadır. Misak-ı İktisadî ise halkımızın iktisat âleminde bizzat kendisini mücehhez bulundurması için murahhaslarının verdiği bir âhittir. Memleketimizin her tarafından gelen hakikî dertlerimizi bilmekle beraber milletten salâhiyet ve kuvvet alan mütehassıs ve tecrübeli yüzlerce murahhasımız müttehiden iktisadiyatımızın en kuvvetli temelini siyasî, ahlâkî, ictimaî lekesizlikte bulmakta olduklarından bu âhdi, yani Misak-ı İktisadî'yi tesbit ve müttefikan ve alkışlarla kabul etmişlerdir.» *[Hâkimiyet-i Milliye, (11 mart 1923), s. 3; Vakit, (11 mart 1923), s. 3; Akşam, (11 mart 1923), s. 3.]*

20. 1923 Türkiye İktisat Kongresinin Sonuçları Hakkında Millî Türk Ticaret Birliği'nde Yapılan Toplantı

[No. 236]

Dün Millî Türk Ticaret Birliği merkez-i umumisinde vaki olan dâvet üzerine İstanbul erbab-ı tüccarından bazıları toplanarak İktisat Kongresinde verilen mukarrerat hakkında Birlik Heyet-i Murahhasasının verdiği izâhatı dinlemişlerdir. Malûm olduğu üzere İktisat Kongresi toplanmadan evvel İstanbul'da erbabı ticaret ve iktisat arasında iki ihzarî kongre akdedilerek Türk tüccarının Kongre'den istediği mevad tesbit olunmuştu. Dün verilen izahatta oniki madde ile hülâsa edilen bu mütalâbatın Kongrece tamamen kabul edildiği anlaşılmıştır. [Bu on iki madde için bk. yukarıda No. 51, s. 118-119].

Gümrüklerde, himaye usûlünün kabulü, inhisar sisteminin ref'i kabotajın Türk sefainine ait olması, büyük sermayeli bir ticaret bankasının tesisi, kavanin ve ahkâm-ı ticariyenin ıslahı ve tâdili, ecnebi sermayesi meselesi, kambiyo ve borsanın ıslahı, ticaret odalarının ve

Levent Şahverdi Arşivi

ticaret mekteplerinin kümemmel bir hâle ifrağı gibi mevaddı ihtiva eden kararlardan maada Kongre'de bilhassa haiz-i ehemmiyet daha bir takım mukarrerat ittihaz edilmiştir.

«Âşar»ın ilgası umum Gruplarca kabul edilmiş ise de, bunun yerine ikame edilecek bir verginin şeklinde Ticaret ve Sanayi Grupları Ziraat erbabı ile itilâf edemediklerinden, bu ilga keyfiyeti zayıf bir ekseriyetle Kongre'den geçmiştir. Ziraat Grubu âşarın yerine bütün Türkiye'de yaşayan halka taksim edilecek bir vergi ihdasını teklif etmekte idi. Ticaret Grubu bu şekl-i hâlle razı olmamıştır.

Verilen kararlar arasında imtiyazlı müessesat-ı ecnebiyenin devletleştirilmesi, büyük çiftliklerin taksimi, sermayedarlarla amele arasında temettua iştiraki mutazammın mukaveleler akdi gibi müfrit amale metâlibinin [bk. yukarıda No. 58, s. 16.] müttefikan reddedilmesi de şayan-ı dikkat bir hâdise olarak kaydedilmektedir. Mamafih amelenin hayat ve istikbâli için Kongrenin kabul ettiği esasat bir çok Avrupa devletlerinin bile henüz kabul edemediği mühim metâlib olduğundan, bu noktada, Kongre Türk amelesini fazla düşünmüş addedilebilir.

Dünkü içtimada «Misak-ı İktisadî» hakkında sorulan suallere cevaben Birlik Kâtib-i Umumisi Misak-i İktisadî mevaddını tasrih ederek Misak-ı İktisadî de mezkûr oniki maddenin Kongre mukarrerat-ı umumiyesini hülâsa ettiğini ve bazılarının dediği gibi, bu mevaddın bir takım ahlâkî nesayih ile lüzûmsuz ve malûm iktisadî esasattan ibaret olmadığını izah etmiştir.

İçtimaın nihayetine doğru iktisat müderrislerinden Zühdü bey söz alarak Kongrenin müsbet netayiç istihsal ettiğini beyan ederek gelecek seneler bu mühim içtimaın daha muntazam idare edilmesi ve içtima mahâllinin sahil şehirlerinden biri olması arzusunu izhar eylemiştir. *[Tevhid-i Efkâr, (10 mart 1923), s. 3.]*

21. 1923 Senesi Hadisat-ı İktisadîyesine Umumi Bir Nazar - İktisat Kongresi ve Bunun Netayici [Ahmet Hamdi (Başar)]

[No. 237]

İktisat Vekâletinin teşebbüsü ile geçen sene şubatın on yedisinde İzmir'de bir İktisat Kongresi toplandı. Bu Kongreye her kazadan ikişer çiftçi, sanayi, amele ve ticaret ve şirket murahhaslarından birer murahhas dâvet edildi ve bu murahhasların iştirakile akdedilen Kongre evvelâ Gazi Mustafa Kemal Paşa tarafından kıymetli bir nutk-u iftitahî iradı suretiyle küşad olundu. Müşarün-ileyh bu nutuklarında tarih-i iktisadımıza kısa bir nazar atfettikten sonra ve iktisadî inkişâfımıza mâni olan esbab üzerinde vakıfane mutalâatta bulunduktan sonra, demiştir ki:

Levent Şahverdi Arşivi

[Nutkun iktibas olunan parçası bk. yukarıda No. 163, s. 143, 252'de, paragraf 2-4. İktibas olunan parça ile atıfta bulunduğumuz parça arasında yazılış farkı mevcuttur.]

Paşa hazretleri kıymetli olan nutuklarından sonra, Saruhan livası sanayi murahhası olarak Kongreye iştirak eden Kâzım Karabekir Paşa Reis-i Umumî intihap olundu. Kongre (ziraat, sanayi, ticaret ve amale) olmak üzere dört gruba ayrılmıştı. Her grubun ayrı ayrı reisleri, kâtipleri aralarında tefrik edildikten sonra gruplarca teklif edilen mesailin tetkikine başlandı.

İktisat Kongresinde birçok mesail görüşüldü. Bu meselelerin heyet-i [umumiyesi] geçen sene iktisadî faaliyet ve hareketlerden bir çoğuna âmil olduğu için yaptığımız tarihçede haiz-i ehemmiyettir. Biz bunları «İktisat Kongresinin netayici» şeklinde tetkik etmek istedik.

Reji Meselesi ve Tütün Ticareti

Reji meselesi Kongrede mevzu-u bahis olan mesailin en mühimmidir. Ziraat erbabının teklifi ile Kongrede müttefikan âtideki kararlar verilmiştir:

[Bu kararlar için bk. aşağıda No. 245, s. 390.]

Reji işi müzakere edilirken Kongrede bütün murahhasların gösterdiği heyecan çok şayan-ı dikkatti. Bilâ istisna herkes Reji sisteminin mazarratlarında müttefikti. Hükûmet bu kararı ve umumi heyecanı nazar-ı dikkate aldı. Şirketlerle Hükûmet arasındaki mesaili halletmek üzere Reji müdiranından Mösyö Veyl de Ankara'ya gitmiş ve Maliye Vekâleti ile 16 Haziran 1923 tarihinde bir itilâfname imzalamıştır. Bu itilâfnameye göre, Reji ile Hükûmet arasındaki mesail şu suretle halledilmiş oluyordu:

1. Reji sermayesinin Hükûmetçe 40 milyon Frank olarak kabulü ve Şirketin hin-i tasfiyesinde veya imtiyazın feshinde işbu meblağı hissedarana tesviye ve Reji'nin düyûn ve matlûbatının kendi hesabına devre Hükûmetin muvaffakatı.

2. Şirketin son sekiz sene hesabatının aynen ve bilâ tetkik tasdiki. Hükûmetçe idare edilmekte olan Anadolu Rejisi'nin Hükûmete devri.

3. Hükûmetin harpten evvel Reji'den aldığı avans bakiyesini Hükûmetin kısmen İngiliz lirası ile değil tamamen Frank hesabına göre tesviyesi.

4. Türk parasının muhtemel tenziline karşılık olarak Reji'de hıfzedilen ihtiyat akçesinin Reji ve Hükûmet arasında taksimi.

5. Hükûmet tarafından idare edildiği müddetçe Anadolu Reji hesabatının Reji tarafından aynen kabulü.

Levent Şahverdi Arşivi

6. Harp esnasında zayiattan dolayı Rejinin aldığı 500 bin liranın Hükûmete iadesi.

7. Reftiye tütünlerinin hin-i ihracında cibayet olunan resmin tenzilinden dolayı Hazinece Reji'ye tesviye edilen tazminat tenkis ve 1330-1338 seneleri zarfında vaki olan reftiye tütünleri satışının kifayetsizliğine binaen Reji'nin ahz etmiş olduğu 113,379 liranın Hükûmete iadesi.

8. Gerek Hükûmetin ve gerek Rejinin lâakal üç ay evvel haber vermek şartıyla mütebaki kalan beş seneden herhangi birisinin nihayetindeki hak-k-ı inhisarı feshedebilmesi ve işbu hak-k-ı feshin tatbikinden naşi hiçbir zarar ve ziyan talep edilmemesi.

9. Gerek Şirket-i İnhisariye'nin Anadolu şuabatının Hükûmet-i millîye tarafından idaresi ve gerek Reji Şirketinin son sekiz sene zarfında idare etmiş olmadığı mahaller hesabatı dolayısıyla Tarafeyn-i Akideynin mütekabilen her türlü hukuk ve metalibinden kâmilen feragat etmesi.

10. Anadolu'da Hükûmet tarafından idare edilen Reji'nin 15 eylül tarihinden itibaren Şirket-i İnhisariye'ye devri.

Mamafih, işbu itilâfname Büyük Millet Meclisinde henüz kabul edilmemiştir. İtilâfnamenin müzakeresine geçildiği sırada Büyük Millet Meclisinde Reji inhisarının feshi hakkında büyük bir cereyan başlamıştı. Nihayet, Hükûmet ve Meclis memleketin muhtelif taraflarından tekraren izhar edilen arzuya mukavemet edemeyerek Reji imtiyaznamesinin feshini önümüzdeki sene zarfında tamamen temin etmek kaydiyle Hükûmete havale eyledi. Binaenaleyh, memleketin en mühim mesele-i iktisadîyesi olan Reji işi, hâl vadisinde büyük bir adım atmış oldu.

Asayiş Meselesi

İktisat Kongresinde yine Çiftçi Grubu murahhaslarının teklifi ile asayiş meselesinde mühim kararlar ittihaz edilmişti. Asayişsizlik, vakıâ iktisadî bir takım âmillerin taht-ı tesirinde tekevvün eden bir hadise ise de, harbin hitamında her ne suretle olursa memlekette serbesti-i hareketi ve faâliyeti men eden bu elîm dertten tamamile kurtulmak lâzım idi.

Kongrede izhar olunan arzuya tevfikan bu kere Dahiliye Vekâleti asayiş meselesi ile ciddî şekilde meşgul oldu. Büyük Millet Meclisi vaki olan teklife istinaden asayişi ihlâl eden eşkiya hakkında şedid davranmayı âmir olan bazı fevkalâde ahkâm-ı kanuniye vaz ve kabul etti. Dahiliye Vekâleti de takib-i eşkiya hususunda azami faaliyet sarf etmek ve şiddetli hareket eylemek suretiyle bu büyük derdin önüne geçmeğe çalışmaktadır. Binaenaleyh, memleketimiz istihsâlâtının inkişafında ve ticaret ve san'atın terakkisinde, hususiyetimiz itibarile mühim bir âmil olduğu tahakkuk eden asayişsizliğin idarî sahada ref'i kuvve-i kari-

Levent Şahverdi Arşivi

beye gelmiştir. Temenni ederiz ki, önümüzdeki sene bu yolda çalışmakta devam etmekle beraber, asayişsizliği mucib olan diğer iktisadî âmillerle de meşgul olmak fırsatı ihzar edilmiş olsun!...

Âşar Meselesinin Tetkikine Doğru

Memleketimiz ziraatinin en büyük derdi olan âşar, İktisat Kongresinde ehemmiyetle mevzu-u bahs oldu. Bütün çiftçi murahhasları âşarın mazarratları ve ilgası lazım geldiği noktalarında ittifak etmişlerdi. Ancak bazı murahaslar bu fena usulün aynı zamanda Hükûmet menabi-i varidatının büyük bir kısmını teşkil eden bir vergi olmak itibarile bilâ tereddüt lağvı kabil olamayacağını iddia etmekte ve Hükûmete kabil-i icra olan teklifat yapmak noktasında âşarın tadilen cibayeti fikrini müdâfaa eylemekte idiler.

Mamafih bu fikir müfrit olan ve âşardan bilhakkın canları yanmış bulunan çiftçilerimizi tatmin edememiş olacak ki, Kongre şekl-i âtideki bir karar verdi:

1. Âşarın ilgası lüzumu kabûl edilmiştir.

2. Hükûmetin bütün Türk tebaasına şamil olmak üzere bütçede tevazünü temin maksadile (her) hangi bir nam ve (her) hangi bir usûl ile olursa olsun, mutedil bir vergi ihdas etmesi kabul edilmiştir.

3. İşbu mukarrerat Çiftçi Grubunun ittifaka yakın bir ekseriyetile kabul olunarak madde halinde Ziraat Encümeni tarafından tesbit edilmiştir.

Âşar meselesi Kongrede bu suretle mevzu-u bahs olduktan sonra gerek Hükümet ve gerek Meclis bu mühim işle meşgul olmağa başladı. Fakat şekil hakkında nokta-i nazarlarda ihtilâf vardı. Meselâ, Maliye Vekâleti (339) senesi bütçe esbab-ı mucibe lâyihasında âşarın tadili hakkındaki fikrini şu suretle hülâsa etmiştir:

«Zürrâ hakkında ağır bir yük olduğu müttefik-i aleyh olan âşar vergisinin salim bir tarika rabtı için âşarın maktû bir şekle ifrağı lâzımdır. İlk harp senesinden geriye doğru on senelik âşarın hadd-ı vasatisine altın farkı olarak zammı icab eden miktarın ilavesile hasıl olacak miktar maktû öşr yerine ikame edilmelidir. İşbu bedel-i maktû da beş dereceye tefrik edilerek her mahâl arazisinin miktar-ı kıymetine göre seviyyen taksim ve tevzii gibi esasatın kabulü şayan-ı tavsiyedir. Bu esasata göre Vekâletçe bir lâyiha-i kanuniye ihzarı mutasavverdir.»

Halbuki Maliye Vekâletinin bu fikrine muhalif olanlar âşarı arazi vergisine tahvil etmek, harpten evvel son beş senelik vasatisini alarak maktû bir vergi haline ifrağ eylemek gibi fikirlerde bulunanlar da vardır. Henüz mesele bu sene zarfında hâlledilememiş ise de, hâl ve tetkikine doğru bir hareket başlamış demektir.

Levent Şahverdi Arşivi

Ticaret ve Sanayi Odaları Kanunu

Ticaret ve Sanayi Odalarının Türkiye'nin müstakbel vaziyet-i iktisadiyesile mütenasip bir hâl iktisap etmesi için İkitsat Kongresinde izhar olunan kuvvetli arzu da tahakkuk etmek üzeredir. Bu hususta Kongrede şu kararlar verilmiştir:

[Bu kararlar için bk. aşağıda No. 246, Ticaret Odaları, s 339.]

Bu temenniler İktisat Vekâletinde ve Ticaret Odalarında bir hareket husûle getirdi. Bu meyanda İstanbul Ticaret Odası da bir lâyiha-i kanuniye projesi tanzim etti. Hareketi geçen sene olan ve Türkiye'ye çok lâzım olan bir müessese-i iktisadiye vücûde getirecek bulunan Ticaret Odaları Kanununun bu sene içinde ihtiyacatımızla mütenasip bir şekilde meydana geleceğinden eminiz.

Cuma Tatili

İktisat Kongresinin kararları meyanında olup, yaptığı tesirât itibarile geçen senenin başlıca hadiseleri meyanında cuma tatili de gösterilebilir. Kongre'de umumî hafta tatili ve bu günün cuma olması takarrür etmişti. Kongreden dönen murahaslar Hükûmetin bu hususta bir kanun lâyihası tanzim etmesini beklemekle beraber, mahallerinde yaptıkları teşvikatla her yerde tatili bil-ihtiyar tatbika muvaffak oldular. Bu meyanda İstanbul'da da Ticaret Birliğinin ve esnaf cemiyetlerinden bazılarının teşebbüsü ile kanun henüz yapılmadan cuma tatili hemen umumî bir şekil aldı. Umum halk tarafından izhar edilen bu müşterek arzuya kanun ile tesbit etmek için Meclise ve Hükûmete vaki olan müracaatlar müfîd bir netice verdi. Tanzim olunan cuma tatili kanun lâyihası Mecliste müstacelen tetkik ve müzakere edilerek tesbit olundu. Bu suretle cuma tatili meselesini de 339 senesinin dahilî hadiseleri meyanında kaydetmek lâzım gelmektedir.

İttihaz Edilen Diğer Mukarrerat

İktisat Kongresinde ziraata, ticarete, sanayie ve işçiliğe müteallik bir çok mesele müzâkere ve her biri bir çare-i hâlle rabtolundu. Bunların içinde müspet tesir yapmak ve haiz-i ehemmiyet bulunmak itibarile yukarıdakiler işaret olunmuştur. Bütün mukarrerat, peyderpey nazar-ı dikkate alınmak üzere, «İktisat Esaslarımız» nâmı altında bir kitap halinde cem ve neşrolunmuştur. Bunlardan bazıları elyevm nazar-ı dikkata alınmıştır. Meselâ, saatlerin tevhidi hususunda verilen karar neticesinde, 1 teşrin-i sani 339'dan itibaren Türkiye'de Şarkî Anadolu için bir saat ileri olmak üzere muhtelif saatler ikiye irca ve bu suretle kısmen tevhid olunmuştur. Ameleye ait olup bir «Mesaî Kanunu» ihzarını mucip olan mütalâaname tetkik edilmiş ve İktisat Vekaletinde bir Mesai Kanunu tanzim için faâliyet sarf edilmekte bulunmuştur.

Levent Şahverdi Arşivi

Birinci Türkiye İktisat Kongresi bilâ şüphe 339 senesinin en mühim bir hadise-i iktisadîyesi addedilebilir. Bu Kongre'nin müsbet bir şekilde temin ettiği favaidin haricinde iktisadî meseleler üzerinde bir hareket-i fikriye vücûde getirmek, memleketin muhtelif noktalarından gelen muhtelif iktisat erbabını birbirine tanıtmak itibarile manevî fevaidi çok büyük olmuştur.

Misak-ı İktisadî

Kongre müzakerât neticesinde «Misak-ı İktisadî» namile bazı maddeler de tesbit etti. Bu maddeler şunlardır:

[Bk. aşağıda No. 244, s. 323.]

Misak-ı İktisadî müteessüf tam bir şekilde taammüm edemedi. Bunu kusurlarına da atfedenler de mevcuttur. Temenni edilir ki gelecek senelerde toplanacak kongrelerde Türkiye'nin iktisadî esaslarından bazıları umumî bir şekilde tesbit ve birkaç maddede hülâsa edilerek her zaman kendisinden istifade edilecek prensipler ve vecizeler meydana gelmiş olsun... Ahmet Hamdi. *[İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası, sene 40, (kânun-u sani 1340), no. 3, s. 158-162.]*

22. İktisat Kongresinden Sonra (Umumî İntihap Arifesinde) [Şefik Hüsnü]

[No. 238]

Millî istiklâl mücadelesine atıldığından beri, memleketin [mukadderatıyla] doğrudan doğruya alâkadar olmak azminde bulunduğunu izhardan bir an hâli kalmayan işçilerimizin eline son zamanlar kendilerini göstermek için birbirini müteakip iki mühim fırsat düştü: İzmir İktisat Kongresi, Meclis-i Millî intihabı... Bunlar öyle fırsatlardır ki, kuvvetle istihsâl edilmiş olan hakimiyet hakkını bilfiil istihsal etmek iktidarına da malik olduklarını ve umumen kabul edilmiş bir tabir ile rüşd-ü siyasiyi de haiz bulunduklarını diğer efrad-ı millet arasında ameleler de neticede ya ispat etmiş olacaklar, yahut bu işlerde henüz ehil olmadıklarını göstereceklerdir. Açıkçası, işçi sınıfı bir imtihan geçiriyor. Bu imtihanın neticesine göre, devlet işlerine bizzat ve bilfiil iştirak edip edemiyeceği anlaşılacaktır.

Herkesin bilâ tereddüt itirâf etmesi lâzımdır: Bu güç imtihanın birinci kısmını işçilerimiz büyük bir muvaffakiyetle geçirdiler. Amele Grubunun İktisat Kongresinde ciddî ve birlikli faâliyeti, emekçi sınıfın diğer sınıflar yanında ve aynı seviyede muhterem bir mevki işgâl etmesini mümkün kılan evsaf ve meziyetlere malik bulunduğunda şüphe bırakmamıştır.

Memleketimizin her tarafından gelen işçi sınıfı mümessilleri, İzmir'de buluşup görüştüler. Bu Türkiye'nin işçilik tarihinde ilk defa vâki olan bir hadisedir. Yalnız bu imkânı

Levent Şahverdi Arşivi

hazırlamış olmasından dolayı İktisat Kongresinin kıymeti amale nazarında pek büyüktür. Son zamanlara kadar amele teşkilâtlarının faâliyetleri daima mevziî kalmış, muhtelif merkezlerde bulunan işçiler arasında münâsebet tesis edememiştir. İzmir'de yurdumuzun dört köşesinden gelen murahhasların teâti-efkâr etmesi ile şimdiye kadar uzaktan uzağa, azçok nazarî bir tarzda yapılmasına uğraşılan ittihad-ı umuminin temelleri amelî bir tarzda hazırlanmış oldu. Maateesssüf bu faâliyetler esnasında iş bozanlar çıktı, vaki isnat ve iftiralar ortaya atıldı. Fakat hissiyatına hakim olan Amele Grubu temkinine halel getirmedi. İşçilik inkılâp ruhundan gelen bir hamle bir nokta-i nazarının tebellür etmesine hâil olanları, müsbet bir iş meydana çıkarmaktan istinkâf edenleri kendi hallerine bırakarak, elbirliği ile işçilerimizin asgarî metâlibini herkesin anlayabileceği basit maddeler şekline soktu ve Kongre Heyet-i Umumiyesine arzetti. Zaten istanbul Amele Teşkilâtları Birlik Komisyonunun bilhassa tanzim ve tab ettirdiği etraflı lâyiha da amelenin memleket iktisadiyatına nasıl bir cereyan verilmesini ve bu iktisadiyatın ne gibi esaslara dayanmasını arzu ettiği şerh ve izah edilmişti. Ciddi bir tetkik mahsulü olan bu vesikayı resmî amele murahhasları arkadaşlarına takdim ettiklerinde Amele Encümeninin işi bu suretle gereği gibi kolaylaşmıştı. Bu sayede işçilerimizin kendi haklarını ve sınıf menfaatlerine en uygun iktisat usûllerini amelî bir tarzda müdafaa ve kabul ettirmeleri kabil oldu.

Kongre mukarreratını burada tahlil edecek değiliz. Bu hususta gazetelerde pek çok yazılar yazıldı ve bundan başka bir çok matbû vesaik de dağıtıldı. Bunları yeni baştan mevz-u bahs etmekte büyük bir faide görmüyoruz. Önümüzdeki intihabat mücadeleleri itibarile, büyük bir ehemmiyet ibraz ettikleri cihetle yalnız amelenin kabul ettirdiği bazı maddeler üzerinde biraz tevakkuf etmek istiyoruz. Bunların içinde amelenin intihap programına esas teşkil edecek gayet vâsi fikirler vardır. Yapılan müdâfaat sayesinde bu tekliflerden bir çoğu Kongre azâlarından gayri bazı Hükûmet ricaline kabul ve tasvip ettirilmiştir. Bugünkü ateşli mücadeleler esnasında, ileride işçilerimizin kurtuluşunu kâfil olan bu gibi noktalar üzerinde büyük mikyasta ve şiddetli bir propaganda yapmak vazifemizdir.

Evvelâ, işçinin kendi meslekî hayatına taâlluk eden cihetleri ele alalım. Konge'de Avrupa'da olduğu gibi sendikalar teşkil ve onların delâletiyle grev ilân edilebilmesi ittifak ile kabul edilmiştir. İş müddetinin sekiz saatı tecavüz etmemesi, gece işinde saatlerin çift sayılması, gündeliklerin asgarî maişet fiyatından aşağı olmaması, kadın işçinin himâye görmesi de bu nevidendir. Bunları kabul ve tasdik ettiğini efkâr-ı umumiye önünde alenen beyan etmeyen namzetlere bir tek amele reyini vermemelidir. Sonra amelenin Devletin iktisadî siyasetine taâlluk eden metalibi de vardır. Kongreye yapılan teklifleri tetkik edelim: Amele bu gün mevcut müşevveş ve hak ve adalete uymayan çeşit vergiler yerine ziaat, ticaret, sanayi, ilh... menbaı ne olursa olsun, tekmil irad yekûnu üzerinde istifade edilmek

Levent Şahverdi Arşivi

üzere bir tek müterâkki irad vergisinin ikame olunmasını, onbin liradan yukarı servetler üzerinden bir müterakki sermaye vergisinin alınmasını, mirasın da müterakki bir vergiye tabi tutulmasını, ferdî şirket inhisarlarının ilgasını, büyük teşebbüsat-ı sınaiye ve ticaret-i harciyeye devlet inhisarı şeklinin verilmesini teklif etmiştir. Bunlar da işçinin âtisi nokta-i nazarından gayet hayatî meselelerdir. Amele namzedi olarak ortaya atılacak olanlar bu iktisadî metâlibin de müdâfaasını imzaları altında derhute etmedikçe müstahsil sınıfın müzaheretine nail olmamalıdırlar. Artık işçi bu defa muhalif şahıslara ve fıkralara alet olmamalı... Rey hakkını ancak kendi meşrû emellerini ve menfaatlarını müdâfaa etmeyi herşeyden üstün bir vazife telâkki eden hulûs-ü niyet ve mefkûre sahibi hakiki inkilâpçıların lehinde istimâl etmelidir... 5 nisan 1923. Doktor Şefik Hüsnü. *[Aydınlık, (nisan 1923), sayı 14, s. 354-535.]*

23. Hükûmet Kongre Mukarreratını Nazar-ı Dikkata Almağa Başladı

[No. 239]

İzmir: 18 mart (muhabir-i mahsusumuzdan) – Hükûmet İzmir İktisat Kongresi mukarreratını nazar-ı dikkata almağa başladı. Heyet-i Vekile Reisi Rauf bey'den Kongreye riyaset etmiş olan Kâzım Karabekir Paşaya gelen bir telgrafnamede köylerin tevhiden teşkil ve ıslah edileceği, iklim ve icabat-ı mahâlliyenin nazar-ı dikkata alınacağı beyan edilmiştir. Hükûmet tarafından köylerimizin himayesine karar verildiği de bildirilmektedir. Telgrafnamede hariçten celbedilecek kömürün muvakkaten resm-i gümrükten istisnası hakkındaki kaydın tayyına Nafia Vekâleti tarafından teşebbüs edileceği de iş'ar olunuyor. Lütfü. *[Vakit, (19 mart 1923), s. 1.]*

24. Reji Tekelinin Kaldırılması Kararına Karşı Sovyet Basınının Tutumu

[No. 240]

İstanbul: 8 (A.A.) – İzmir'de İktisat Kongresinin Reji inhisarını lağva teşebbüsü Rus matbuatınca alkışlamaktadır. *[Hakimiyet-i Milliye, (11 mart 1923), s. 3.]*

XIII. TÜRKİYE ÇİFTÇİLERİ BİRLİĞİ

[No. 241]

Umum erbab-ı ziraatın menafi-i müşterekesini himaye ve müdâfaa ve vesait-i muhtelife ile ziraat ve şuabatının terâkkisine sây eylemek üzere İzmir'de toplanan Türkiye iktisat Kongresi Ziraat Mümessilleri «Türkiye Çiftçileri Birliği» nâmı ile bir cemiyet teşkil eyle-

Levent Şahverdi Arşivi

mişlerdir. Bil'umum Türk çiftçileri bu cemiyetin azâ-i tabiiyesindendir. Cemiyetin heyet-i idaresi intihap olunmuştur. *[Hakimiyet-i Milliye, (7 mart 1923), s. 3.]*

[No. 242]

İktisat Kongresinin hitamını müteakip Çiftçi Murahhasları arasında Birlik teşkilâtının yapıldığını telgraf havadisi olarak yazmıştık. Bu defa bu pek meşhûr teşkilâtın mevadd-ı esasiyesi elimize geçti. Bervech-i âti dercediyoruz:

Madde 1 – Türkiye'nin bütün çiftçileri azâ-i tabiiyeden addedilmek üzere İzmir'de ictima eden Türkiye İktisat Kongresi Ziraat mümessilleri tarafından "Türkiye Çiftçiler Birliği" namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir.

Madde 2 – Cemiyetin maksadı umum erbab-ı ziraatın müşterek menafi-i umumiyelerini himaye ve müdâfaa etmek ve vesait-i muhtelife ile ziraatın ve şuabatının terfiine sây eylemektir.

Madde 3 – Cemiyetin müessisleri addolunan Birinci İktisat Kongresi Umum çiftçi mümessilleri bulundukları vilâyet, kaza ve nevahi merakizinde Hükûmetin muavenetiyle Cemiyetin şubelerini tesis ve küşad eyleyeceklerdir.

Madde 4 – Cemiyetin Nizamname-i Esasi müsveddesini kaleme almak üzere İzmir'de kalacak Kongre azâsından dört zat ile ayrıca bir kâtibi umumi intihap edilmiştir. Bu zevatın tanzim edecekleri Nizanname-i Esasi müsveddesi ve Merkez-i Umumî azâsı namzetlerinin esamisi Kongrenin Kâtib-i Umumisi tarafından umum murahhaslara bâ-posta gönderilecektir.

Madde 5 – Umum murahhaslar gönderilen Umum Nizamname müsveddesini mahalli çiftçilerle bil-müzakere talep edilecek tadilât ve ilâvatı Merkez-i umumiyeye, intihap edilecek azânın esamisini nihayet üç ay zarfında Kâtib-i Umumiyeye bildireceklerdir.

Madde 6 – Murahhaslardan gelecek cevaplar Merkezde bulunan bütün Kongre azâsı huzurunda küşad edilerek tasnif edilecek ve ekseriyetin metalibi nazar-ı dikkate alınarak Nizamname-i Esasi ona göre tahrir ettirilecek ve müntehip Merkez-i Umumî azâsı tayin olunacaktır.

Madde 7 – Umum çiftçi murahhaslar ve Hükûmet mehafili ile icra-i muhabereye ve ifa-i muameleye Kâtib-i Umumi mezûn ve memurdur.

Madde 8 – Umum çiftçi murahhasları memleketlerine gider gitmez mahallî Birlik teşkilâtını hemen vücûde getirmeğe başlayacaklar ve Nizamname-i Esasi kabul olunduktan sonra Merkez-i Umumiyeye merbut olunacaklardır.

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 9 – Cemiyetin kâtib-i umumiliğine Denizli Murahhası Salih Zeki ve Nizamname-i Esasi müsveddesini tanzime memur heyete İzmir Murahhası Necati ve Manisa Murahhası Mehmet Kâni ve İzmir Murahhası Rahmi ve Ödemiş Murahhası Şükrü beyler intihap olunmuşlardır.

Madde 10 – Cemiyetin Reis-i Fahriliğini İktisat Kongresi Reisi ve Edirne mebusu Kâzım Karabekir Paşa hazretleri kabul buyurmuşlardır.

Madde 11 – Bâlâdaki muharrer mevad Çiftçiler Birliği Teşkilâtının esası olmak üzere tarafımızdan kabul ve tasdik edilmiştir. *[Anadolu'da Yeni Gün, (23 mart 1923), s. 2.]*

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

BÖLÜM 4

1923
TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NDE KABUL EDİLEN ESASLAR

I. MİSAK-I İKTİSADÎ

1. Misak-ı İktisadî'nin Kamu Oyuna Duyurulması

[No. 243]

İzmir : 5 (A.A.) – Kongre'ce Misak-ı İktisadî'miz esasatı onbinlerce nusha tab ettirilmiş ve memleketin her köşesine ve en ziyade köylerinde halka anlatılmak ve evlerin, dükkânların münasip mahallerine asılmak ve hutbelerde okutulmak üzere murahhaslarımız bu nushaları beraberlerinde alıp götürmüşlerdir. Bâdema tab ve neşredilecek bilumum kitapların ilk sahifelerine Misak-ı İktisadî esasları gayet okunaklı bir surette dercolunacaktır. Kongre Divanınca bu bâbta alâkadarana tebligat icrasına karar verilmiştir. *[Hakimiyet-i Milliye, (7 mart 1923), s. 3; İkdam, (7 mart 1923), s. 3.].*

2. Misak-ı İktisadî Esasları

[No. 244]

Bütün Türkiye'nin ziraat, sanayi, ticaret ve işçi zümrelerinden müntehip 1135 murahhasın iştirakiyle İzmir'de in'ikad eden ilk Türkiye İktisat Kongresi'nin müttefikan tesbit ve kabul ettii Misak-ı İktisadî esaslarıdır:

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 1 – Türkiye, millî hudutları dahilinde, lekesiz bir istiklâl ile, dünyanın sulh ve terakki unsurlarından biridir.

Madde 2 – Türkiye halkı millî hâkimiyetini, kanı ve canı pahasına elde ettiğinden, hiç bir şeye feda etmez ve millî hakimiyete müstenit olan Meclis ve Hükûmetine daima zahirdir.

Madde 3 – Türkiye halkı, tahribat yapmaz; imar eder. Bütün mesaisi iktisaden memleketi yükseltmek gayesine matiftur.

Madde 4 – Türkiye halkı, sarfettiği eşyayı mümkün mertebe kendi yetiştirir. Çok çalışır: Vakitte, servette ve ithalhatta israftan kaçar. Millî istihsali temin için icabında geceli gündüzlü çalışmak şiarıdır.

Madde 5 – Türkiye halkı, servet itibariyle bir altın hazinesi üzerinde oturduğuna vâkıftır. Ormanlarını evlâdı gibi sever, bunun için ağaç bayramları yapar; yeniden orman yetiştirir. Madenlerini kendi millî istihsali için işletir ve servetlerini herkesten fazla tanımağa çalışır.

Madde 6 – Hırsızlık, yalancılık, riya ve tenbellik en büyük düşmanımız; taassuptan uzak dindarane bir salâbet herşeyde esasımızdır. Her zaman faydalı yenilikleri severek alırız. Türkiye halkı mukaddesatına, topralarına, şahıslarına ve mallarına karşı yapılan düşmanca fesat ve propagandalarına nefret eder ve daima bunlarla mücadeleyi bir vazife bilir.

Madde 7 – Türkler, irfan ve ma'rifet âşıkıdır. Türk her yerde hayatını kazanabilecek şekilde yetişir, fakat herşeyden evvel memleketinin malıdır. Maarife verdiği kudsiyet dolayısiyle (Mevlid-i Şerif) Kandil günü, aynı zamanda bir kitap bayramı olarak tes'id eder.

Madde 8 – Birçok harpler ve zaruretlerden dolayı eksilen nüfusumuzun fazlalaşması ile beraber sıhhatlerimizin, hayatlarımızın korunması en birinci emelimizdir. Türk, mikroptan, pis havadan, salgından ve pislikten çekinir, bol ve saf hava, bol güneş ve temizliği sever. Ecdat mirası olan binicilik, nişancılık, avcılık, denizcilik gibi bedenî terbiyenin yapılmasına çalışır. Hayvanlarına da aynı dikkat ve himmeti göstermekle beraber cinslerini düzeltir ve miktarlarını çoğaltır.

Madde 9 – Türk, dininde, toprağına, hayatına ve müessesatına düşman olmayan milletlere daima dosttur; ecnebi sermayesine aleyhtar değildir. Ancak kendi yurdunda kendi lisanına ve kanununa uymayan müesseselerle münasebette bulunmaz. Türk, ilim ve san'at

Levent Şahverdi Arşivi

yeniliklerini nereden olursa olsun, doğrudan doğruya alır ve her türlü münasebette fazla mutavassıt istemez.

Madde 10 – Türk, açık alın ile serbestçe çalışmayı sever; işlerde inhisar istemez.

Madde 11 – Türkler hangi sınıf ve meslekte olurlarsa olsunlar, candan sevişirler. Meslek, zümre itibariyle elele vererek birlikler, memleketini ve birbirlerini tanımak, anlaşmak için seyahatlar ve birleşmeler yaparlar.

Madde 12 – Türk kadını ve hocası, çocukları İktisadî Misaka göre yetiştirir. *[İktisat Esaslarımız, İzmir, Anadolu Matbaası, (1339), s. 1.]*

II. ÇİFTÇİ, TÜCCAR, SANAYİ VE İŞÇİ GRUPLARININ İKTİSADÎ ESASLARI

[No. 245 - 248]

İlk «Türkiye İktisat Kongresi» 17 şubat 1339 tarihinde İzmir'de in'ikad etmiştir. 4 mart 1339 tarihine kadar devam eden onaltı günlük müzakerât ve mesai neticesinde Çiftçi, Tüccar, Sanayi, İşçi Gruplarınca ittihaz olunan kararlar iktisadî ihntiyaçlarımızı teşrih eder bir mazbata şekil ve mahiyetinde olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti ile İcra Vekilleri Heyeti Riyaset-i Celilelerine takdim olunmuştur. Gelecek Kongrenin in'ikadı için zaman ve mahâl tayini Hükûmetin rey'ine bırakılmıştır. Heyet-i umumiyece intihap olunan Mazbata Encümeni mukarreratın tazmininde zabıtnameleri esas ittihaz eylemiştir.

Mukarrerat şunlardır:

Levent Şahverdi Arşivi

1. Çiftçi Grubunun İktisadî Esasları

[No. 245]

Reji Meselesi

Madde 1 - Reji idare ve usûlünün ilgası. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 - Tütün ziraat ve ticareti serbest olup ihraç edilecek tütünlerin işlenmiş olması ve tütün rüsûmunun müstehliklerden münasip surette istifası. *(Müttefikan kabul)*

Ziraat ve Maarif Meselesi

Madde 1 – Köylülere, çiftçilere ziraatın muhtelif şubelerini amelî olarak öğretecek surette yazılmış kitap ve mecmualar bastırılarak bedava dağıtılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Umum iptidaî ve talî mekteplerde müterakki memleketlerde olduğu gibi sanayi ve ziraatin de amelî olarak gösterilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Her livada birbirine yakın olan köyler için kâfi arazisi olan leylî birer ibtidaî mektebi açılması ve bu mekteplerde ibtidaî derslerle beraber amelî ve nazarî basit ziraat dersleri gösterilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Her livanın büyüklüğüne göre birden ikiye kadar nazarî olmaktan ziyade amelî ziraat tedarisatında bulunmak üzere münasip mahiyelerde nümûne çiftliği mahiyetinde tâli mektepler yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Âli tahsil için bir ziraat mektebi kâfi görülecek, bu mektebin Anadolu'da tesis ve mektebin teessüsünden ve Halkalı'nın bil'umum levazım-ı tedrisiye ve demirbaş eşya ve saire-

Levent Şahverdi Arşivi

sinin naklinden sonra Halkalı Ziraat Mektebi'nin yeni mektebe nakli ve yeni tesis edilecek mektebin mevkiinin tayin edilmesi hususunun Hükûmete bırakılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Köylerdeki ibtidai mekteplerinin mutlaka beş dönümlük bir bahçesi ve iki ineklik fennî bir ahır ve kümesi, yeni usûl bir arılığı ve muallimler için iki odalı bir evi olması ve arazinin bir kısmı sebze ve bir kısmı çiçek ve bir kısmı da fidancılığa tahsis edilerek muallimlerinin nezareti altında bizzat talebe tarafından idare edilerek masraf ve hasılâtının köy muallimlerine ait olması ve bu suretle çocuklara amelî olarak çiftliğin öğretilmesi ve münevver zevatın da köylerde yerleşmelerinin teşviki. *(Sanayi müstenkif, diğer gruplar müttefikan kabul)*

Madde 7 – Türkiye ve ecnebi dâr'ül fünûnu, âli ve tâlî mektepler mezunları ve mezunelerinin ve medreseleri ikmâl ederek icazetnâme alanların en az bir sene müddetle altıncı maddeyi tatbik eden [tatbikan] köy muallimliklerinde istihdamı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Kışla ve askerî talimgâhlarda amelî ziraat tedrisatı yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Ahlâka mugayir olanları menedilmek şartiyle ziraî, sınaî, coğrafî, iktisadî ve sıhhî sinema filmleriyle köylülere lâzım gelen faydalı malûmatı vermekve köylerin istatistikî malûmatlarını zapteylemek ve amelî konferanslar vermek üzere şimdilik her livada birer seyyar ziraat mektebi açılması. *(Ekseriyetle kabul edilmiştir)*

Âsayiş Meselesi

Madde 1 – Âsayişin temini için maarifin neşri ve cehaletin izalesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Köylerin toplu bulundurulması gerek inzibatı temin ve gerek maarifin intişarı için pek ziyade faydalı olduğundan bu meselenin Nevahî Kanununda nazar-ı itibare alınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Âsayiş meselesinde rehavet gösteren ve idaresizliği sabit olan rüsea-i mülkiye ve inzibatiyenin şiddetle mes'ûl tutularak bir daha memuriyet-i devlette bulundurulmamak şartiyle vazifeden çıkarılması. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 4 – Âsayişe müteallik meseleler: Meselâ hayvan hırsızlığı, yol kesiciliği, soygunculuk ve bunlara yataklık gibi hususat müstacel ve mühim addedilerek muhakemeleri her davâya tercihan görülmeli; bidâyet, istinaf, temyizde tetkik ve intac müddetleri azamî birer ay tayin edilerek ağır cezaya çarptırılmalı ve bu müddet zarfında vazifesini yapmayan adliye memurları mes'ûl edilmelidir. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Mes'ûl rüesadan her hangisinin bu hususta müsamahası görülürse bunu Hükûmete bildirmek Belediye, Meclis-i İdare, ve Ziraat Odaları'nın müşterek vazifeleridir. Bu hususta müştereken yapılacak müracaatların Hükûmetçe makbul ve icra edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Âsayişin temini için o mahâllin veya ona yakın mahâlde bulunan en büyük askerî kumandanının İdare-i Vilâyat Kanununun hususî maddesi mucibince en büyük mülkiye memurunun göstereceği lüzum üzerine muavenet için kuvvet göndermeğe mecbur olması ve bunun için askerî kumandanının mâfevkinden istizana mecbur bulunmaması ve en büyük mülkiye memurundan aldığı emre muvafık surette vâki olan harekâtından dolayı mes'ûl ve muateb addolunmaması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Gerek jandarma, gerek kır bekçilerinin köylerdeki müteneffizâne muhtaç olacak kadar şeref-i memuriyetini ihlâl etmemeleri ve vazifede köy halkını kendisini iaşe'ye mecbur kılacak derecede mutazarrır ve rencide kılmamalarını [teminen] kendilerine kâfi derecede maaş verilmesi ve bunun temini için sıkı bir kontrola tâbi tutulmaları. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Bundan böyle jandarmalığa girecek olanların her halde ve hiç olmazsa ibtidaiye tahsilini görmüş bulunması ve kat'iyyen bulunduğu muhitte vazife ifa ettirilmemesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Köy bekçileri ve kır koruculari hakkında mevcut olan nizamnameden bunların jandarma idarelerine merbutiyetine dair olan kaydın, ihraciyle köy dahilindeki asıl vazifelerinden başka hizmetlerde kullanılmaması ve Nevahî Kanununun tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 10 – Köylerin ve kasabaların birbirine telefonla raptı âsayiş noktasından büyük faydalar vereceğinden sulhun akdinden sonra ordumuzda fazla kalacak telefon ve alât ve edevatının hükûmet-i mülkiyeye devri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 11 – Telgraf merkezi olmayan ve telefon tesisatı yapılmamak veyahut bozuk olup işlemeyen telefonlar hasebiyle bir karye veya havalisinde zuhur eden vukuat ve şekavetin vakit ve zamaniyle hükûmet ve zabıtaya ihbarını temin için şimendüfer hatları geçen mahâllerin istasyon merkezlerindeki şimendüferlere ait telgraf ve telefonlarla muhabere imkânının temini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 12 – Hayvan hırsızlığını en çok yapan seyyar kıptilerin iskânları ve hariçten gelecek seyyar kıptilerin memleketimize girmelerinin men'i. *(Müttefikan kabul)*

Madde 13 – Derbend denilen karakolların tekrar tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 14 – Şimendüfer kumpanyalarının dikkatsizliğinden hat boyunda yanan mahsulât, orman ve köylerin kumpanyalar tarafından tazmini. *(Müttefikan kabul)*

Âşar Meselesi

Madde 1 – Âşarın lâğvı. *(Çiftçi ve işçi grupları müttefikan kabul, sanayi ve ticaret grupları «bugünkü âşar usulünün lâğviyle yerine âdil bir usûlün ikamesini» teklif.)*

Madde 2 – Türkiye'de yaşayan bütün efrada şamil olmak üzere ve bütçede tevazün temin maksadiyle herhangi bir nam *(Âşarın tamamen ilgası veya şeklinin tadili yüzünden Devlet Bütçesinde tahaddüs edecek tevazün noktası hakkında bir suret-i*

Levent Şahverdi Arşivi

ve herhangi bir usûl ile olursa olsun mutedil bir vergi ihdas edilmesi.

tesviye ittihaz ve iraesi ciheti müttefikan kabul, sanayi ve ticaret grupları bu bapta verecekleri lâyihalarda gösterecekleri yeni ve mutedil bir âşar usûlünün ikamesini teklif, işçiler alelıtlak âşar yerine bir verginin şeklini bir lâyihaya rapdedeceklerini beyan, çiftçi grubu ise maddenin aynen kabulünde ısrar etmişlerdir.)

Ziraat Bankası ve İtibar-ı Ziraî Meseleleri

Madde 1 – Hükûmetin Ziraat Bankasından aldığı paraları mümkün mertebe, sür'atle ve her bir borca tercihan iade etmesi ve bundan böyle Ziraat Bankası sermayesinin Hükûmet tarafından hiç bir sebep ve bahane ile bir diğer tarafa sarf edilmemesini temin. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Ziraat Bankası hakkında çıkan yeni kanunun bir parça daha tâdil ve islâhiyle derhal tatbikata başlaması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Zürâa kefalet-i müteselsile mukabilinde ikrazat muamelesinin tevsîi ile itibar-ı şahsî mukabilinde kısa müddetlerle ikrazat muamelesinin ihdası hususunun nizamnameye ilâvesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Ziraat Bankasının itibar-ı şahsî için talep edeceği mazbataların yeni Nahiye Meclisleri tarafından verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Ziraat Bankası'nın nezaret ve muavenetiyle teavün şirketlerinin biran evvel tesisi ile menafi ve suret-i teşkil ve idaresi hakkında risaleler neşri. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 6 – Seferberliğin bidayetinden beri çiftçiden alınmış olan her nevi hayvanat, hububat ve iaşe zahiresi bedellerinin ve başka suretle vukubulan her cins nakliyat ücretlerinin Hükûmetçe ödenmesi ve bunların teşekkül edecek olan teavün şirketlerine itasiyle mukabilinde alacaklı olan çiftçilere şirket hissesi senetlerinin verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Yollar Meselesi

Madde 1 – Tarik-i umumiyeden şoselerle şimendüferlerin ve limanlarla kanalların ve seyrisefaine kabil nehirlerin tarz-ı inşa ve idaresi hususunun tayinini Hükûmetimizle nafia ve iktisat mütehassıslarına terk ediyoruz. Ve yalnız millet ve memleket hakkında tatbiki daha nâfi olan tarzın biran evvel tayiniyle derhal fiiliyat ve tatbikata girişmesini ve mümkün mertebe kısa bir müddet zarfında memleketin her tarafının örümcek ağı gibi asrî vesait-i nakliye ile techizi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Umum efrad-ı millet ve bilhassa zürrâ sınıfı her sene tarik bedel-i nakdîsi namiyle bir vergi tediye edegelmekte oldukları halde birçok sebeplerden dolayı yine yoldan mahrum olduklarını gördüklerinden ve bu usul ile daha asırlarca köylerine ve kasabalarına yol yapılması ihtimali olmadığını anladıklarından tarik bedel-i nakdisinin lâğvile amele-i mükellefe usûlünün ihdas olunması ve bilfiil çalışamıyanlardan bedel-i şahsî alınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Köylerden kasabalara ve istasyonlara ve kaza merkezlerindenh vilâyet merkezlerine doğru yapılacak olan bu hususî yollar için mühendis ve kondoktörler tayini ve vesait-i finniye ve sınaiye tedariki. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Bütün şimendüferler idarelerinin tatbik etmekte oldukları mütefavit tarifeler gayet ağır ve yüksek olduğu, memleketimiz dahilinden büyük mahreçlere getirilen mahsulât hariçten gelenlere rekabet etmeğe muvaffak olamadığından iktiadî inkişafımıza hail olan bu halin ref'ile şimendüfer tarifelerinin kilometre başına istifa edilmek üzere hadd-i makûlüne tenzil olunması ve bilumum mahsulât-ı ziraiyye ve palamutu, hayvanat ve mah-

Levent Şahverdi Arşivi

sulât-ı hayvaniyenin ve maadinin ve mevadd-ı haşebiyenin ve işçilerin naklinin asgarî tarifeye tâbi tutulması ve zamanında ihtiyaç nisbetinde vagon bulundurulması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Şimendüfer idarelerine teslim edilen eşya ve mevaddın ziyaı halinde kumpanyalarca kıymeti nisbetinde tazmin edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Şimendüfer idarelerinde iktisadî hukukumuzun himayesi için İktisat vekâletinden bir mütehassıs iktisat komiserinin tayini ve ecnebi kumpanyalarda müdir-i sâni veya müsteşarların taraf-ı Hükûmetten tayin edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Taze olarak sevkedilecek meyve ve sebzelerin nakline hususî vagonlar itası ve süt, kesilmiş hayvanlar ve balıkların nakline buzlu soğuk mahzenli vagonlar verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Vapurların dahi tarife ve nakliyat işlerinde tenzilât ve teshilât göstermeleri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Dekovil hatlarının mümkün olan yerlerde yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Orman Meselesi

Madde 1 – Ormanlarımızın muhafazası. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Ormanların çoğaltılması ve yeniden arazinin ormanlaştırılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Köylü ve bilumum çiftçilerin ve çiftlik sahiplerinin binalarını ve âletlerini yapmak için muhtaç oldukları kerestelerin parasız ve müşkülâtsız mirî ormanlarından kesilmesine müsaade verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Her köy kasabadaki çiftçilere ve maişetleri ormana münhasır olan köy ve kasabalara ihtiyaçları nisbetinde kendi hudutları dahilindeki mirî ormanlarında lüzumu kadar baltalıkların tefriki. *(Tüccar ve sanayi müttefikan kabul, çiftçi ve işçi «kasaba» kelimesine ekseriyetle muarız olarak müttefikan kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 5 – Kabristanların dıvarlarla çevrilmesi ve derununa ağaçlar dikilmesi ve bunlardan belediyelerin ve evkafın mes'ûl tutulması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Köylüler tarafından ihya edilecek bataklıkların onbeş sene müddetle her nevi rüsûm ve tekâliften affı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Memleketin her tarafından mevsime göre ağaç bayramları yapılması ve gününün tayini. Ağaç bayramı günlerinde mektepler talebesinin ve ahalinin hiç olmazsa birer ağaç dikmeğe mecbur tutulmaları. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Yeniden sürebilecek ağaç köklerinin sökülmesinin şiddetle men'i. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – İpek kozası mahsulünün terakkisi için dut bahçelerinde ağaç kat'ının men'i. *(Müttefikan kabul)*

Ziraatte Hayvanat Meselesi

Madde 1 – Memleketimiz her nevi ehlî hayvanlar yetiştirmeğe müsait olduğu halde damızlık seçmek ve bunları çoğaltmak yolunu bilmediğimizden «fenn-i mevaşi» bilgisinin bir sanat olarak kabulü ve İktisat Vekâletine merbut ve müstakil olmak üzere bir müdüriyet teşkil edilerek her cins ehlî hayvanlarımızın ıslahı ve çoğaltılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Hayvanlarımızı sık sık çıkıp öldüren veba-i bakari ve diğer sarî hastalıklardan muhafaza için memleketin her tarafında bakteriyolojihaneler tesisi ve her nevi aşılar hazırlanarak ve mücadele heyetleri teşkil edilerek fen dairesinde hastalıkların önüne geçilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Hayvanlarımızın cinslerinin ıslâhı ve kabiliyetlerinin tayini müzakere edilmek üzere hayvanat mütehassıslarından müteşekkil bir kongrenin aktedilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Damızlık hayvanların kat'iyyen kesilmemesi ve harice çıkarılmaması ve dışardan geleceklerin bilâ resim ithâli. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 5 – Köylü ve çiftçilerimize hayvan hastalıkları ve cinslerinin ıslahı ve çoğaltılması ve himayelerine dair açık ibareli risâlelerle malûmat verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Talî mekteplerde okutulan hayvanat programının iktisadiyat-ı hayvanî esası üzerine öğretilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Mazarratı pek ziyade görülmüş olan boyunduruk kağnı arabalarının fennî surette ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Memleketimizde cins hayvan yetiştirmeyi heveslendirmek için memleketin bir çok yerlerinde her sene hayvan ve mahsulât-ı hayvaniye ve ziraiye sergi ve müsabaka koşulları yapılarak nakdî mükâfat ve madalyalar verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Hayvanların sayımlarının mahal ve iklime göre mart başlangıcından mayısa kadar yapılıp bitirilmesi ve esasen nisbet kabul etmiyecek derecede fâhiş olan ağnâm resminin mart içinde tipi ve saire fena hava dolayısiyle telef olan hayvanlar vergisinin inzimamiyle köylünün mağdur edilmemesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 10 – Burgu kuyularının açılması ve su bulunmayan yerlerde bu suretle çayır ve otlakiyeler yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 11 – Tiftik keçileri inkırazda bulunduğundan bunların çoğaltılması ve muhafaza için damızlığa elverişli olanların kestirilmemesi ve muvakkat bir zaman için resimden affı ve diğer ağnâm resminin münasip surette tenzili. *(Müttefikan kabul)*

Madde 12 – Eskişehir Hârasının ihyası ile yeniden hâralar ve nümune ağılları tesis olunması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 13 – Münasip mahallerden Hükûmet marifetiyle hayvan celbedilerek köylere ve çiftlik sahiplerine bedelleri taksitle alınmak üzere tevzi edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 14 – Memleketimizde fennî tavukçuluğun tâmimi ve kümes hayvanatının çoğaltılması ve tavukçuluk mektepleri ve nümûnelik tavuk çiftlikler ve damızlık cins tavuklar için depolar küşadı ve tavukçuluğun terakkisiyle yumurta alınmasının tezyidi için mükafatlı müsabakalar ihdası. *(Ekseriyetle kabul edilmiştir)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 15 – Tavuklarda sarî ve mühlik hastalıkların hemen karantinaya tâbi hastalıklar arasına ithal edilmesi. *(Ekseriyetle kabul edilmiştir.)*

Madde 16 – Himaye-i hayvanat cemiyetlerine Hükûmetçe muzaharet edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 17 – Ağnâm resminin diğer vergiler gibi taksitle tahsilatının temini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 18 – Erkek damızlık hayvanlar celbedilerek damızlığa elverişli olmıyanların ihdası. *(Müttefikan kabul)*

Çiftçiliğe Ait Bazı Maddeler

Madde 1 – Hususî bataklıklarla tıkanmış derelerin ve harkların temizlenmesi için, bunlardan zarar görenlerin menfaatlerinin derecesine göre müştereken temizlemelerine mecbur tutulması ve umumî bataklıkların kurutulması, nehirlerin taşınmasının men'i ve seyrüsefere müsait olanların da istifade edilebilecek bir hale getirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – İska ve irvaya muhtaç ve müsait olan mahallerde cetveller açılarak arazinin sulatılması ve mevcut iska projelerinin acele icra edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Merkezi nahiyelerde olmak üzere sür'atle seyyar sıhhiyye teşkilâtının yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Memleketimizde mebzulen yetişip de dahilde sarf ve istihlâk edilen ziraat ve hayvanat mahsulâtının ecnebî mahsulâta karşı himayesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Muhtelif merkezlerde zahire borsaları açılması ve bunların ziraat ve ticaret odaları gibi tesis ve odalara kaydolunacak çiftçilerden münasip miktarda kaydiyle ücreti alınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Memleketimize gelmiş ve gelecek muhacırların muntazam bir usûl ile idaresi ve geldikleri memleketin iklim ve arazisi ve ziraat usûlleri ve mahsûlâtının nevileri nazarı dikkate alınarak ona göre iskânları ve bilhassa halî arazisi müsait olan Türk köylerine tevzileri. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 7 – Ölçü ve tartıların memleketin her tarafında birleştirilmesi ve Hükûmetin resmen kabul eylediği âşarî usulünün tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Ziraate ve hayvanata zarar veren vahşi hayvanların ve bilhassa yaban domuzlarının ve böceklerin ve kuşların ve tufeylî hastalıkların kaldırılması için mücadele teşkilâtı vücude getirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Ecnebilere hakk-ı mülkiyet tanımamak şartiyle arazi-i emiriyede hakk-ı mülkiyetin mutasarrıfına bilâ kayd-ü şart temini. *(Zürrâ ve sanayi müttefikan, işçi red, tüccar ekseriyetle kabul.)*

Madde 10 – Memleketimizde mevcut göllerde ve hususî havuzlarda balık yetiştirilmesinin tamimi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 11 – Yeni usûl çerçeveli arı kovanlarının tamimi için bunların on sene müddetle her nevi vergiden istisnası. *(İşçiler red, diğer gruplar müttefikan kabul.)*

Madde 12 – Meyve ağaçlarını çoğaltmağa teşvik için yeniden vücude getirilecek meyve bahçelerinin meyve verdikleri tarihten itibaren beş sene müddetle vergiden afları. *(Üç grup red çiftçiler müttefikan ısrar.)*

Madde 13 – Memleketimizin münasip mahallerinde haşerat-ı ziraiyye ve emraz-ı nebatiye ve tahlilât laboratuvarlarının ve havaî tarassudat istasyonlarının açılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 14 – Vilâyetlerimizde seyyar bir halde yaşayan aşiretlerin iskân edilmeleri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 15 – Dinamitle tarlaların işlenip ve gübrelenmesi için Avrupa ve Amerika'da yapılan tecrübeleri yakından takip etmek üzere mütehassıslar gönderilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 16 – Memleketimizde pancar yetiştirilerek şeker fabrikaları tesis ve ziraatte münavebe usûlünün tevsii ve bu suretle hayvanatımızın ve hububatımızın ıslah ve çoğaltılması. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 17 – Memleketimizde kendi kendine yetişmiş vâsî zeytinliklerle, ahlat vesair ağaçların aşılattırılarak imarı ve bunların müteşebbislerine tefvizi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 18 – Memleketimizde kendir yetişen havalide çuval fabrikaları tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Ziraatte Makine Meselesi

Madde 1 – Sulhten sonra memleketimizin vesait-i nakliyesi müsait ve münasip bir mahallinde beynelmilel umumî bir ziraat alâtı ve makineleri sergisi ve müsabakası yapılarak Avrupa ve Amerika'daki ziraat ve sanayi-i ziraiye makineleri fabrikalarının ve yerli alât-ı ziraiye yapanların davet edilmesi ve umum alât ve makinelerin birer birer tecrübe ve tatbikleri mütehassıs bir heyet huzurunda icra edilerek memleketimizin arazisine elverişli ve iktisadî ahvale muvafık olanların seçilerek kararlaştırılması ve vilâyetlerimizin her tarafından sergiye gelecek çiftçilere amelî olarak bu makinelerin gösterilmesi ve mezkûr sergide memleketimizde yetişen ve imâl edilen ziraat mamulât ve mahsulâtının dahi teşhir edilerek mükâfatlandırılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Memleketimizde ziraat makinelerinin tâmimine mani olan sebeplerin en birincisi makinelerin herhangi bir kısmı kırıldığında tamir edecek ustalar ve tamirhaneler bulunmaması olduğundan mevcut sanayî mekteplerinde demirciliğe ve tesviyeciliğe fazla ehemmiyet verilerek ziraat makinelerini tamir edebilecek ustalar yetiştirilmesi, mühim merkezlerde eli çekiç tutar ve az çok demircilikten anlayan ziraat makinistlerini yetiştirebilecek amelî makinist mekteplerinin açılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Memleketimizin vesait-i nakliyesi ve mahrukatı müsait bir yerinde bir alât-ı ziraiye fabrikası açılarak şimdilik hiç olmazsa, saban, pulluk, tırmık, merdane, çapa makinesi, tınaz makinesi vesaire gibi basit makinelerin bu fabrikada imâl edilmesi ve fabrikanın gittikçe terakki ve tekemmül ettirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Zeytinburnu, Baruthane, Tophane ve sair imalât-ı harbiye fabrikalarında sulhtan sonra mevcut alât-ı ziraiye ve diğer

Levent Şahverdi Arşivi

imalât-ı sınaiye şube ve tezgâhlarının askerî idaresinden alınarak yalnız levazım-ı harbiyenin cihet-i askeriyece imâli. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Vilâyet merkezlerinde olduğu gibi bazı mühim nahiye merkezlerinde dahi o mahallin ihtiyaciyle mütenasip ziraat alât ve edevatı ve makineleri depolarının açılması ve buralarda her nevi alâtın yedek parçalarından fazla miktarda bulundurulması ve bunların yanında birer tamirhane vücûde getirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Alât-ı ziraiyenin gümrük resminden muafiyeti müddetinin devam ettirilmesi ve muafiyet listesine ziraat ve bahçıvanlık ve sanayi-i ziraiye alâtında noksan kısımların ve bahçeler için lüzumlu olan dikenli tellerin de ithâli. *(İşçiler red, diğer gruplar müttefikan kabul.)*

Madde 7 – Traktörler için sarfı lâzım gelen petrol ve benzin hususunda oduğu gibi her nevi ziraat makineleri için lâzım olan vakum vesaire gibi yağların gümrük resminden istisnası. *(Tüccar ve işçiler red, diğerleri müttefikan kabul.)*

Madde 8 – Köylere gönderilen makinistlerin ve umum işçilerin hukukunun tanınması ve mütekabil mukaveleler akdi. *(Zürrâ grubu red, diğerleri kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

2. Tüccar Grubunun Esasları

[No. 246]

Bankalar

Madde 1 - Münasip bir isim altında bir ticaret ana bankası teşkili. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 - Tekâlif-i milliye ve iaşe bedeli vesaire olarak tüccarın Hükûmette olan matlubatı bankaya verilerek ashab-ı matluba mazbatalarına mukabil banka senedi itası. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Çıkarılacak hisse senedatının Türkiye tebaasına ve Türk anonim vesair şirketlere tahsisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Hükûmetin dahi bankaya bir sermaye koyarak hissedarlığına iştiraki ve ancak Hükûmet aldığı bu hisseleri talep vukuunda ihraç ile halka satarak yavaş yavaş alâkasının kat'ı. *(Tüccar ve sanayi müttefikan kabul zürrâ red, işçi müstenkif)*

Madde 5 – Banka hisse senedatının gerek mevzu ve gerekse bilahare konulacak her nevi usûl ve tekâliften muaf tutulması gibi bazı müsâadat-ı mahsusa ibrazı. *(Tüccar, sanayi müttefikan kabul, zürrâ red, işçi müstenkif)*

Kambiyo ve Borsa İşleri

Madde 1 – Kambiyo merkezleri ve bilhassa nakit ve tahvilat borsalarının millîleşmesi ve buralara Türke düşman siyasî entrikaların girmesine mümanaat edilmesi ve binaenaleyh borsaların ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – İstanbul'dan maada büyük ticaret merkezlerinde esham ve tahvilat borsaları küşadı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Ecnebi kambiyosunun ani terfi ve tenzilinden mütevellid aks-ül amellerden piyasayı vikaye edecek tedabir ittihazı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Borsayı bankaların alt üst etmesine ve lüzumsuz hava oyunlarına mani olmak üzere büyük sermayeli millî bankalar marifetiyle müsmir müdahalâtın icrası. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Borsaya kabul edilen eshamın Maliye'ce müntehip bir heyet tarafından tasdikiyle ve şirket hisse senedatı ise Maliye ve İktisat Vekâletlerinin muvafakat-i müşterekesinden sonra ithali. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Bu maddeler ile beraber daha ziyade ihtisasa taallûk eden diğer mevad hakkında lâzım gelen tedabiri müzakere ve kambiyo muamelâtını murakebe eylemek üzere salâhiyettar erbab-ı ihtisastan mürekkep bir kambiyo komisyonunun serian teşkili. *(Ekseriyetle kabul)*

Cuma Tatili

Madde 1 – Cuma günü bütün Türkiye sekenesi için resmî tatil günüdür. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Herhangi din ve mezhebe salik olursa olsun cuma günleri hiç bir dükkân ve müessese açık bulundurulamaz. Yalnız kasap, sebzevatçı ve ekmekçiler öğleye kadar; kahve, gazino, lokanta ve hamamlarla, eczaneler de akşama kadar açık kalabilir. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Cumadan gayrı herhangi bir günde bir kimsenin mağaza ve müessesesini kapalı bulundurması kendi hakkıdır. *(Müttefikan kabul)*

Maden Meselesi

Madde 1 – En mühim bir servet menbaı olan madenlerimizin mebzuliyet ve karbitlerine göre birkaç mühim havzaya tefriki ve mümkün olduğu kadar kendi fen adamlarımızın muavenet ve iştirâkiyle ilmi bir surette tetkik edilmesi ve en haiz-i ehemmiyet olanlarının da millî menafiimize göre istismarı ve bu maksatlar için bir de tabakat-ül-arz dâr-ül mesaisi yapılarak tabakat haritasının da bir an evvel tersimi. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – Madenlerimizin kıymeti ve istihsalâtı hakkında toplanılan malûmat ve istatistiklerin muntazaman neşri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Mekşuf madenlerin hemen müzayedeye vazedilerek ehliyet-i maliyesi olduğu tahakkuk eden taliplerden tercihan millî olanlara derakap ihalesi ve müzayede hususunda her türlü lüzumsuz kuyuddan ihtiraz edilerek kestirme yol tutulması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Harp ve işgal dolayısiyle işletilmesi kabil olmayan madenlerden Hükûmetin istediği rüsûm-u mukarrere yâni cerip harcının affı ve fakat bu muafiyetin yalnız Türkiye tebaasına hasrı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Zımpara madeni yalnız memleketimizin Akdeniz sahilinde ve Yunanistan'ın da Nafsus mevkiinde bulunuyor. Ancak Yunanistan'dan çıkan zımpara madenlerinin sahillere yakın olması ve bizim madenlerin ise bin-nisbe dahilinde bulunması yüzünden madenlerimize göre dûn fiyatla satılmakta ise de Harb-i Umumîden evvel senede kırkbeş bin ton kadar sarfiyatı bulunan bu cins madenin ancak Yunanistan onbeşbin tonunu istihsâl ve sevk edebilmekte olduğundan cihanın mütebaki ihtiyacatı için memleketimizden çıkan zımpara madenine ihtiyaç derkârdır. Binaenaleyh harp esnasında yapıldığı gibi Yunanistan'ın dolduramadığı bu boşluğun sun'i zımpara tozlarıyla temine mahal bırakmamak ve bilâhare zamanın tahavvülâtına göre ittihaz-ı hareket edilmek üzere müstahsillerini teşvikan iki sene için resm-i nisbîden affedilerek yalnız rüsûm-u mukarrere ile iktifa edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Kok ve antrasit cinsleri müstesna olmak üzere ihtiyacatımızı temin eden maden kömürlerimizin ecnebî maden kömürleri rekabetine karşı himayesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Memleketimizde mevcut kükürtlerin fenne muvafık olduğu ve ihtiyaca kâfi geldiği takdirde rekabet-i ecnebiyeye karşı himayesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – En mühim ve zengin kömür havzamız olan Ereğli - Zonguldak havzasiyle Soma ve diğer umum kömür havzalarımızın hal-i hazırdaki elim vaziyetlerinin ıslahını temin edecek tedabir it-

Levent Şahverdi Arşivi

tihazı ve bu meyanda Zonguldak havzasındaki Kozlu ve Kilimli şimendüferlerinin nefs-i Zonguldak'taki şimendüferlerde yapıldığı gibi geceli gündüzlü işletilmesi ve bu mahallerdeki şimendüfer ücretleriyle Zonguldak Limanı rüsûmunun tenzili çaresinin taharrisi ve bütün müessesat-ı milliye ile şimendüferlerimizin ve yerli fabrikalarımızın ve seyrisefain şirketleriyle ziraat makinelerinin yerli kömürü sarf ve istihlak eylemelerinin temini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Ereğli Zonguldak kömür havzası için tetkik-i himmet ve zaman sarfını icap eden diğer noktalar da şunlardır: *(Müttefikan kabul)*

a) Havzanın tabakat-ül-arz vaziyeti ve haritalarının iyice tesbiti. *(Müttefikan kabul)*

b) Maden ocaklarının hal-i hazırdaki hudut vaziyet-i hukukiyeleri tayin ve tesbit edilerek münazaat-ı hazırayı kaldıracak hukuk-u tasarrufiye meselelerinin sür'at ve kat'iyetle halli. *(Müttefikan kabul)*

c) Bu iki maksad-ı mühimmi mahallinde tetkik ve halletmek üzere mütehassıslardan mürekkep bir heyetin teşkil ve îzamı ve bu heyetin havza faaliyet-i iktisadiyesine vüs'at vermek ve müessesat-ı sınaiye vücude getirmek için ne gibi esasat ve teşkilât lâzım ise bunların ihzar ve temini ile de mükellef tutulması. *(Müttefikan kabul)*

Ormanlar Meselesi

Madde 1 – Türkiye ormanlarının fennî bir surette mıntakalara tefriki ile her bir mıntakaya numara vaz'ı ve icap eden plânın ve umumî haritalarıyla orman istatistiklerinin tanzimi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Ormanlarda tatbik edilen tarifede her ormanın vaziyet-i tabiiyesi, vesait-i nakliyesi, mahreç iskeleleri ve istasyonlara olan bu'd ve mesafesi ve masarif-i imâliye ile hakk-ı ticaret nazar-ı dikkate alınarak ormanlardaki kaim eşcar bedelinin esas olmak üzere tayin ve tesbiti. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Büyük ormanlar haritaları tanzim edilerek ihalelerinden evvel bunlar civarındaki hizar ve fabrikalara ait ormanların tefriki ve bunların bedelat-ı mukarrere üzerinden fabrika ve hizar sahiplerine verilmesi. *(Ekseriyetle kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 4 – Hizar ve fabrika sahip'lerinin Avrupa'dan getirecekleri bütün alât ve edevatın gümrükten istisnası. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 5 – Depozito usûlünün lağvı ile kefalet-i ticariye ve itibariyenin ikamesi ve bedel-i iltizamın bir defada alınmıyarak tekasit-i muayeneye raptı ve taksitlerini hulûlünde tediye etmeyenlerden faiz-i nizamî alınması suretiyle hukuk-u Hazinenin istifası. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 6 – Kereste kaçakçılığını men için en sağlam bir usûlün ciddî bir maktâ muayenesi olacağına göre bu cihetlere dikkat edilerek tomruklarının maktâlardan emrarı sıralarında memurları tarafından nakliye tezkeresi verildikten sonra tüccar ve köylünün artık serbest bırakılması. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 7 – Maişetini kerestecilikle temin eden zürrâa eskisi gibi ormanlardan ağaç verilmesi. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 8 – İhtiyacat-ı mahalliyeye göre ormanların muhafazası zımnında Nevahî Kanuna mevaddı lâzime derci. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Baltalık Kanununun köylünün ihtiyacını kâfil bir surette tâdili. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 10 – Kapalı zarf usûlü yerine alenî müzayedenin kabulü. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 11 – Gümrüklerde usul-ü himayenin tesisi (odun, mangal kömürü de dahildir). *(Ziraat ve sanayi grupları nısf-ı ârâ ile ticaret grubu ekseriyetle ve işçiler müttefikan kabul)*

Madde 12 – Kesif orman ve maden sahalarının şimendüferlerle yekdiğerine ve bilhassa ihracat limanlarına raptları. *(Müttefikan kabul)*

Madde 13 – Ormanların terakki ve inkişafına hizmet edecek yolların inşası için Nevahî Şûralarına selâhiyet-i kâmile îtası. *(Ekseriyetle kabul)*

Madde 14 – Orman Nizamnamesinin asrî bir surette tâdil ve ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 15 – Düşmanın yakıp tahrip ettiği kasaba ve köylerin yakınlarında bulunan taş, kireç, tuğla, kiremit ve kerpiç ocaklarının beş sene müddetle resimden affı. *(Müttefikan kabul)*

Ticaret-i Bahriye Meseleleri

Madde 1 – Kendi limanlarımızda kendi bayrağımızdan maadasının ticaret yapamaması ve "kabotaj"da hakk–ı istiklâlimizin tamamen istimâl edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Amatörlere vapur almak hususunda en büyük müsaade ile sermaye temin edecek ticaret-i bahriye bankalarının tesisi ve bu bankaların merkez sigortacılığını da yapması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Donanma Cemiyetinin sermaye ve matlubatının evlâd-ı şühedâya tahsis ve temliki ve bu sermaye ile bir ticaret-i bahriye bankası tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Sanayi-i bahriyemizin himayesi için Hükûmete ait araziden tersane ve çekin mahalli olabilecek yerlerin bilâ bedel hemen sanayi-i bahriye san'atkârları ile amelesine teslimi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Mevcut olup da ihtiyaca kâfi olmayan inşaat tezgâhlarının inşasında lüzum görülecek olan ve memlekette mevcut olmayan bütün mevaddın rüsûmdan istisnası. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – İnşaat tezgâhlarının ve ustalarının beş sene müddetle rüsûmdan muafiyeti. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Yapılacak merakib–ı bahriye mevadd–ı ibtidaiyesinin ve motorlarının rüsûmdan muafiyeti. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Merakib–i bahriyenin fenne tatbikan yapılması bahrî tekâmülümüz için elzem olduğundan plânlarının Bayriye Vekâleti tarafından tezgâhlara tevdii ve inşaatın plânlara tatbikan yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 – Üçyüz tondan yukarı inşaat yapacak tezgâhlara Hükûmetçe mükâfatlar verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 10 – Limanlar dahilinde postacılık yapabilmek hakkının plâna tevfikan yapılan merakib–i bahriyeye hasredilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 11 – İnşaat–ı bahriye için ormanlardan kat'ine teamülen mezun oldukları kerestenin bundan böyle herhangi suretle olursa olsun men edilmemesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 12 – Merakib–i bahriyenin behemahâl sigorta edilmesinin mecburî olması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 13 – Seyrisefain İdaresinin ticarî bir heyet tarafından idaresi ve ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 14 – Hükûmetin icabında istifade etmek üzere vazeylediği Tedarik–i Vesait-i Nakliye-i Bahriye Kanununa bâdemâ tamamen riayet edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 15 – Posta nakliyatını yapan gemilerden fener ve sıhhiye rüsûmunun nısıf alınması müteamil olduğundan Türk vapur idarelerine de bu hakkın teşmili. *(Müttefikan kabul)*

Madde 16 – Vapur ve motorlarca alınan ihrakiyeden rüsûm alınmamasının temini ve merakib–i bahriyenin yalnız limanlara raptı ve bir resim vermesinin temini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 17 – Herhangi zamanda olursa olsun bir vapurun limana geldiğinde pratikasının verilmesinin temini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 18 – Limanlarımız tamamen açık olduğundan Karadeniz ve Akdeniz'de müstacelen limanlar tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 19 – Tahmil ve tahliyenin yapılabilmesi için teshilât göstererek behemahâl kayık limanlarının tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 20 – Alelusul kefalet alınmak şartiyle motorlara da transit eşyanının nakline müsaade verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 21 – Ticaret-i bahriyede tesanüdü temin için esnaf cemiyetleri teşkiline müzaheret edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 22 – Ticaret-i bahriye meslek mekteplerinin tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 23 – Balıkçılık ve balık mahsulâtının himayesi ile balık rüsûmunun tadili. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 24 – Balıkyağcılığının tekâmül ve terakkisinin temini için himayesi. *(Müttefikan kabul)*

Ticaret İşlerini Kolaylaştıracak Esaslar

Evvelâ: – Ticaret-i umumiye emniyet ve itimatla devam ve terakki edebileceği cihetle memleketin her tarafında zaman zaman zuhur eden âsayişsizliğin kökünden ref'ine dair olan hususatın nazarı dikkate alınması ve jandarma, polis ve mahakim teşkilâtına çok ehemmiyet verilmesi. *(Ekseriyetle kabul)*

Saniyen: – Gümrükler meselesi ki biri ticaret, ziraat ve sanayile alâkadar olan Hükûmetin gümrük siyaseti, diğeri gümrük muamelâtıdır.

Gümrük Siyaseti:

1 – Dahilî ve millî sanayiin inkişafı, yerli mamulât ve mevad–ı ibtidaiyyenin ve deniz mansulâtının revacını temin edecek şekilde himayekâr bir gümrük sistemi takibi ve gümrük mesailinde müdahalât-ı ecnebiyenin adem–i kabulü ve meselâ:

A – Bazı mahallere sanayi, ziraat ve ticaretin muhtaç olduğu mevadd-ı ibtidaiyenin mümasili mevcut olmadığı takdirde gümrük resminden istinası. *(Müttefikan kabul)*

B – Ham mevad olarak fazla resme tâbi olduğu halde memlekette ihzar edilerek ihraç olunmak istenen bazı mamulâtın hin-i ihracında mevadd-ı ibtidaiyesinin verdiği fazla resmin iadesi ve bilfarz lokum ve helva gibi mevad ihracatının teşviki maksadiyle bu cins ihracatta şeker için mukaddema verilen resmin hin–i ihracında ashabına reddi, yâni kabul–ü muvakkat ve redd-i rüsûm usûllerinin tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

C – Memlekette sanayie elzem olan bazı mevadd-ı ibtidaiyenin men-i ihracı ezcümle kısmen sanayi memleketi olan Garbî Anadolu'nun ve be-tahsis İzmir Vilâyeti mıntıkasında halıcılığın temin-i inkişafı için metanetiyle temayüz eden yapacağımızın bilhassa bir rakib-i müthiş olan Yunanistan'a herhangi suretle olursa olsun men-i ihracı ve halıcılık hakkında Yunanistan'da gösterilen müsâadatın ayrıca memleketimizde de ibrazı. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Gümrük Muamelâtı

1 – Gümrük muamelâtının teshili için belli başlı limanlardan maada, ikinci ve üçüncü derecedeki bil'umum limanlarda dahi ihtiyaca kâfi transit antrepoları tesis ve bu antrepoların tamamen Hükûmet tarafından ihdası kabil olamadığı takdirde bunların idaresinin suret–i mutlakada millî ellere tevdii ve gümrük ardiyelerinden alınan ve elyevm fahiş bulunan ardiye rüsûmunun hadd-i itidâle tenzili. *(Müttefikan kabul)*

2 – Kara gümrüklerinin hudutlarımızın meb'delerinde ihdası kaçakçılığın men'ini teshil, yâni daha ziyade önünü alacağından, gümrük bulut muhafızlarının tezyidi ile münasip tedabir ittihazı. *(Müttefikan kabul)*

3 – Mavuna ücretinden gayrı dizbarko ve supalan namlarıyla emtia-i ticariye ashabından hiç bir veçhile füzuli ücret alınmaması gibi hususatın kat'iyyen temini. *(Müttefikan kabul)*

4 – Gümrük tarifeleri tadilâtının tarih-i ilândan altı ay sonra tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

5 – İstanbul'dan mübayaa ve Türkiye'ye ithal edilecek eşya ve emtia için ayrıca bir gümrük resmi alınmamasının âcilen temini ve bütün memleketimizde ticaret-i dahiliye için yapılan muamelâtın bilâ istisna her yere teşmili. *(Müttefikan kabul)*

İnhisar Sisteminin Ref'i

Birçok siyasî entrikalara âlet olan inhisarların memleketi daima kemirmek ve emmekten başka serbesti-i sây-ü amel ve ticareti de ilga edecek derecede mazarratlar tevlid eylediği malûm olmasına binaen, ecnebî sermayelerinin Hükûmetle iştirâk ederek memleket mahsulât-ı ibtidaiyesini veya sanayî veya ticaretini yedd–i inhisarına alamaması ve mevcutlarının ref'i. *(Ekseriyetle kabul)*

Kavanin ve Ahkâm-ı Ticariyenin Islah ve Tâdili

Madde 1 - Ticaret kanunlarımıza nazaran hukuk–u medeniye ve ticariyemizin vikayesini âmir mesail ve mevaddın nazar-ı ihtimama alınması. *(Zürrâ ekseriyetle, diğerleri müttefiken kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 2 – Ticaret-i Berriye ve Bahriye Kanunlarımızın tadilâta mazhar edilmek suretiyle tüccara ve ihtiyacat-ı memlekete daha faydalı bir hâle ifrağı ve ticarete müteallik kanunların tanzimine memur komisyonlarda Ticaret Odalarından da azâ bulunması ve bilhassa âtideki noktalarda ıslahat icrasının müstacelen tetkiki: *(Müttefikan kabul)*

[A] – Şirketlerin tarz-ı teşekkülünün ve şirket envaının tayininde ve imtiyazlı olanların haricindeki anonim şirketlerinin teshil-i teşekkülünü temin zımnında.

[B] – Poliçeler ve senedât-ı ticariye hususunda.

[C] – Ticarî hükümler tesisinde ve ticaret mahkemelerinin ıslahında. *(Zürrâ ekseriyetle, işçiler müstenkif, diğer gruplarca kabul.)*

[Ç] – Pul rüsûmunun tevhidinde.

[D] – Ticarete müteallik usûller ve vergiler ve ticaret muahedelerinin akd-ü tanziminde ve gümrük tarifelerinin teddilinde Ticaret ve Ziraat ve Sanayi Odalarının behemahâl mütalâaları alınması noktasında iltizam–ı sür'at zarurîdir.

İtibar Teşkilât ve Teshilâtı

1 – Memlekette müteferrik sermayemizin tensiki zaruretinin ve ticaret terhin-i emlâk bankalarına olan ihtiyac-ı mübremin izahı vareste-i beyandır. Binaenaleyh bu kabil müessesat-ı maliyeyi Hükûmetin şiddetle mürakabe etmesi ve memlekette millî bir şekilde teessüs etmelerinin Hükûmetçe teshili. *(Müttefikan kabul)*

2 – Memlekette hakikî tedavül ve ticaret bankaları teessüs edinceye kadar mevcut bankaların faiz-i nizamîlerden başka komisyon namiyle icat ettikleri keyfî ve indî faiz-i aslîyi tecavüz edecek derecede muhtekirâne aldıkların mebaliğin men'i çaresinin ihzarı. *(Ekseriyetle kabul)*

3 – Sigortalar fahiş pirimlerle halkı ızrar etmekte ve tediyesiyle mükellef oldukları vergileri dahi birçok ilâvelerle ashab-ı alâkaya tahmil ve bazıları muhtelif ve vâhi vesilelerle sigorta bedelâtını tediyeden imtinâ eylemekte olduğundan miyânelerinde tesis ettikleri sendikanın feshi ve sigorta muamelâtının tanzimi için Hükûmetçe

Levent Şahverdi Arşivi

kavanin-i mahsusa vaz'ı ve taahhüdatını icra etmeyen kumpanyaların icra-i muameleden men'i ve memnuiyet-i vakıaya muhalif hareket edenlerin tecziyesi. *(Müttefikan kabul)*

4 – Murabaha Nizamnamesinin fahiş faizlerle ve türlü türlü namlarla halktan gayrimeşrû menafi teminine mahal bırakmayacak kuyud ile tâdil ve tatbiki. *(Ziraat, ticaret müttefikan kabul, sanayi, işçiler müstenkif.)*

Ticaret Odaları

A – Ticaret Odalarının memleketin her tarafında teşkilleri ve bu hususta evvelce tanzim edilip kanuniyet kesbedemeyen kararnamenin tetkiki ve bil'umunun Ticaret ve Sanayi Odalarının bu hususdaki mütalâalarının ahzı suretiyle müstâcelen bir kanun tanzimi. *(Müttefikan kabul)*

B – Ticaret Odaları intihabı rüesa-i memurîn-ı Hükûmetin fazla müdahalâtına maruz kaldığı cihetle tüccar bu teşkilâtı kendi ruhundan kopmuş bir müessese addetmediğinden Ticaret Odaları meclis-i idaresine intihap edilecek azayı tefrik eden heyet-i intihabiyenin doğrudan doğruya tüccarca intihapları. *(İşçiler müstenkif, diğerleri müttefikan kabul.)*

C – Ticaret Odalarının zahire, hububat ve saire borsaları ihdas edecek ve neşriyat–ı iktisadiye yapabilecek menabi-i varidata malik olması. *(Tüccar, sanayi ve işçiler müttefikan, zürrâ ekalliyetle kabul.)*

Ç – Ticaret ve Sanayi Odalarının mahallerinde mekâtib-i ticariye ve sınaiye tesisi ve bunları himayeye çalışmaları kaydının her halde kabulü. *(Tüccar, sanayî, ziraat kabul, işçiler müstenkif.)*

D - Bilumum Ticaret ve Sanayi Odalarının murahhaslarından müteşekkil her sene "Umumî Ticaret ve Sanayi Odaları Kongresi" akdi esbabının temini. *(Ticaret, sanayî, ziraat kabul, işçiler kısmen müstenkif.)*

E – Ticaret ve Sanayi Odalarının iştirâkiyle memleketimizin mühim ticaret merkezlerinde mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiyemizle mamulât-ı dahiliyemizin vaz'ı teşhirine mahsus umumî ve daimî sergiler küşadı ve Ticaret Odaları ile iktisat Vekâleti tarafından bu yolda ticarî salnâmeler neşir ve tevzii ve muhtelif lisanlara da tercemesiyle dünyaya tevzileri ve mümessillerinin celbi. *(Üç grup ekseriyetle, ticaret müttefikan kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

Ticaret-i Hariciye Müesseseleri

Madde 1 – Memalik-i ecnebiyede Ticaret Şehbenderliği usûlünün tevsian tatbiki ve şehbenderlerin erbab-ı iktidar ve ihtisastan tayini ve muntazaman malûmat vermeğe mecburiyetleri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Şehbenderlerin nezaret ve idareleri altında ticarî istihbarat ve tahkikat müesseseleri küşadı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Münasip olan büyük haricî ticaret merkezlerinde Türk ticaret odaları tesis ve küşadı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Teşkili takarrür eden Türk Ticaret Bankasının Türkiye ile muamelede bulunan en mühim ticaret merkezlerinde de şubeler küşadı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Ticaret-i harciyeyi teshil için memleketimizin muayyen mahallerinde ticaret-i hariciye, mahsulât ve mevadd-ı ibtidaiye sergileri tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Şirketler

Madde 1 – Kollektif ve komandit şirketlerinde şürekâdan birinin vefatı ile şirket muamelâtına iras-ı sekte edilememesi için kanuna ahkâm-ı lâzime vaz'ı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Anonim şirketlerinin teşkilinde mevadd-ı âtiyenin nazarı dikkate alınması. *(Çiftçiler ekalliyetle, işçiler red, diğer gruplar müttefikan kabul.)*

A – Anonim şirketler nizannamesinin tasdiki hususunun vilâyete ait olması.

B – İlk meclis-i idareye dahil olan müessislerin bervech-i-âti nisbetinde sermayeye iştirâki ve erbab-ı fen ve ihtisasın istisnası: (50) bin liraya kadar yüzde kırk, (100) bin liraya kadar yüzde yirmibeş, (250) bin liraya kadar yüzde onbeş, (500) bin liraya kadar yüzde on, beşyüz bin liradan yukarı sermaye ile teşekkül edecek şirketlerin müteşebbisleri asgarî elli bin lira derecesinde bir hisseyi tediye etmeleri şartiyle müteşebbislerin servet ve şahsiyetleri hakkında Hükûmetçe hukuk-u umumiye ve menfaat-ı şirketi kâfil tahkikat–ı ciddiye icrası. *(Üç grup ekseriyetle kabul, işçiler ekseriyetle müstenkif.)*

Levent Şahverdi Arşivi

C – Her hissedarın hissesi nisbetinde rey'e sahip olması. *(Üç grup müttefikan kabul, işçiler red.)*

D – İhtiyat akçasının millî müessesat-ı maliye ve sınaiye ve sigorta şirketleri hisse senedatına tahsisi ve Hükûmetin kontrolu. *(Üç grup müttefikan kabul, işçiler red.)*

Madde 3 – Avrupa'da pek ziyade münteşir olan (limited) gibi mes'uliyet-i mahdûdeli şirketlerle müstahsiller ve müstehlikler hakkında kavaid-i azimiye câmi müstahsil ve müstehlik kooperatifleri hakkında ahkâm-ı lâzime-i kanuniye vaz'ı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Sigorta şirketleri hakkında keza ahkâm-ı lâzime vaz'ı. *(Müttefikan kabul)*

A – Millî sigorta şirketlerinin teshil-i teşekkülü. *(Müttefikan kabul)*

B – Hayat sigortasının münhasıran Devletçe icrasını temin için millî bir hayat sigorta müessesesi vücude getirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Anonim şirketlerinde vukua gelmekte olan suistimalâtın önüne geçmek için tedabir-i mania ittihazı ve hissedarlar hukukunun sıyaneti için şirketler muamelâtının Hükûmetin müessir mürakabesi altına alınması. *(Müttefikan kabul)*

Ticarete Ait Mevadd-ı Müteferrika

Madde 1 – Rumeli'den vesair mahallerden hicret edenleri kabiliyet ve bünyelerine mülâyim ve meslek ihtisaslarıyla muhitlerine göre münasip yerlerde iskân etmek için derhal ehil komisyonlar teşkili ve gelecek muhacirinin işsiz ve yersiz kalmamaları için şimdiden emvâl-i metrûkeye ait arazi-i sairenin icarında kuyud-u ihtiyatiye vaz'ı ve bunun Hükûmete telgrafla arzı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Rıhtım, mavuna, hammaliye ücretleri için ticaret odaları ve liman riyasetlerinde icabında müttehiden bir tarife tertibi ve rıhtım şirketlerinin Hükûmetle olan mukaveleleri hilâfına olarak fahiş ücret alamamaları rıhtıma çıkmayan eşya-i ticariyeden hiç bir suretle rıhtım ücreti alınmaması hususlarının Hükûmetin nazar-ı dikkatine vaz'ı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Saatlerin muayyen bir nısf-ün-nehare göre âyar edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 4 – Gerek yeni imtiyazlarda ve gerek mevcut olanlarda vesait-i nakliye, yol ücretlerinin, ziraat, ticaret ve sanayi odaları, sendikalar gibi alâkadarların rey ve mütalâası alınarak tanzim ve ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Harp dolayısiyle yanan ve yıkılan mahallerde müsakkafat vergisinin bir müddet affı. *(Ticaret kabul, diğer gruplar red.)*

Madde 6 – Harp dolayısiyle yanan ve yıkılan kasaba ve karyeler[in] ashabı tarafından inşası uzun senelerce mümkün olmıyacağından inşaatın şirketlere ihalesiyle bedel-i inşanın nazar-ı dikkate alınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Eytam Nizamnamesinin büyük ve küçük vereseler hukukunu kâfil bulunmaması bir takım islâm ticaret müesseselerinin mahvını mucip olduğundan mezkûr hususun nazar-ı dikkate alınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Dâ-ül-kelb tedavi hanelerinin her vilâyet merkezinde tesisi suretiyle teksiri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 9 - İpek ticaretini tedenniden vikaye için mütehassıslar celbi ve Harir Dâr üt-Tâlimin'in Düyûn-u Umumiye'den irtibatının fekkile İktisat Vekâletine raptı. *(Müttefikan kabul)*

Tedrisat-ı İktisadiye

Madde 1 – İstanbul Ticaret Mekteb-i Âlisinin Hükûmet ve talî kısmının da Ticaret Odaları ve ticarî heyetler murahhaslarından müteşekkil bir komisyon tarafından idaresi ve bu mektebin son gayesine vüsûl için tenkis ve takviye ve ıslâhı. *(Ziraat ekseriyetle red, diğer üç grup müttefikan kabul.)*

Madde 2 – Türkiye'nin mühim ticaret merkezlerinde de ticaret mektepleri açılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Her yerde ve bilhassa ticaret mektebi açılmayan mahallerde serbest mecburî çırak mektepleri tesisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Bil'umum mekteplerde ve hususen sultanî ve idadîlerde iktisadî tedrisata ehemmiyet verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – İktisadî ve ticarî âsar ve neşriyatın himaye ve taltıfi ile mevcut ticarî ve sınaî istatistikler tertip ve neşri ve memleketin iktisadî coğrafyasının tanzimi. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

Temettu Vergisi

Madde 1 – Temettu vergisinin şimdiki usûl-ü cibayetinin tâdiliyle alelumum küçük esnaf ve erbab-ı sây ve amel ve işgal ettiği mahal büyük olduğu halde haddizâtında az kazanan ticaret ve sanayî müntesipleri için ağır olmıyacak bir surette tanzimi ve bilhassa kanunun kazanç nisbetlerine, yapılan muamelâta göre vergi tarhı esasını ihtiva eylemesi. *(Müttefikan kabul)*

Vesait-i Nakliye Meselesi

Madde 1 – Tarik-ı umumiye ve hususiyetimizin inşalarının ikmâlini hüsn–ü muhafaza ve acele tamiratının ifasını kâfil kabil–i tatbik bir usûlün vaz'ı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Tarik-i hususiye için tarik bedel-i nakdîsinin ilgasiyle Türkiye'de mütemekkin her fert hakkında amele-i mükellefe usûlünün vaz'ı ve efradın kendi kazaları dahilinde çalışması. Ve bununla beraber amele-i mükellefe yerine bedel-i şahsînin dahi kabulü ve amele-i mükellefeye mevkiine, arızasına göre ölçü üzerine iş taksimiyle yolların inşa ve tâmiri. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Memleketimizin iktisadî ana hatları olacak demir yolları inşasının Hükûmetçe bir program olarak kabulü. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Şimendüfer nakliye ücretlerinin hadd–i asgarîye tenzili. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Şimendüfer kumpanyalarının zayî edip tazmin ile mükellef oldukları emvalin zaman-ı teslimindeki kıymetine göre bedellerinin tazmini. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Şimdiye kadar projeleri ihzar edilmiş kabil-i seyrisefer nehirlerin tathiriyle merakib-i sâbihanın çoğaltılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Lâstiksiz kamyonların seyriseferden men'i. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Lüks otomobillerin kemâkân gümrüğe tâbi tutulmasiyle beraber otobüs ve yük kamyonlarının gümrük resminin tahfifi. *(Üç grup müttefikan kabul. Tüccar grubu bil'umum otomobillerin gümrük resminden muafiyetinde ısrar.)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 9 – Tayyare ile posta nakliyatı icrasına müsaade olunması ve hutut-u havaiyemizde merakib-i havaiye işletmek hakkının Türk şirketlerine ve Türk tebaasına tahsisi. *(Müttefikan kabul)*

Vesait-i Muhabere

Madde 1 – Posta ve telgraf vesaitinin tanzimi, kaza, nahiye ve karyelere kadar posta irtibatının tevsii, lâkaydisiyle tehirata sebebiyet verenler hakkında ahkâm–ı kanuniyenin şiddetle tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Telgraf ücretlerinin hadd-i itidâle tenzili. Gazetelere ait telgraf kelimelerinin yirmi paraya indirilmesi ve gazete posta ücretlerinin yüzde elli tenzili. *(Müttefikan kabul)*

Madde 3 – Memleketin her tarafına şâmil olmak üzere şimdiden ticaret merkezlerimizde telefon ve muhaberat şebekeleri teşkilinin tesrii hususuna Hükûmetçe itina olunması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 4 – Bazı mahallerde esasen tesis edilmiş ve birçok mahallerde de tesis edilecek telgraf merkezlerinin varidatı masarrifine tekabül etmediği kaydiyle sed veya ihmâli caiz olamıyacağından bu bapta da tedabiri lâzime ittihazı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Muamelât-ı ticariyede teshilât ve fevaidi memalik-i muhtelifedeki tecarib-i adidesiyle sabit olan (posta çek usûlü) ile (posta tediye emirleri) ve buna mümasil müfid yeniliklerin postalarımızda da tatbik ve icrası ve evvelce olduğu gibi telgraf havalesi usûlünün tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Telgrafların posta ile sevki zarureti hasıl olduğu takdirde sahibinin haberdar edilmesi ve ücretinin iadesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 7 – Telsiz telgraf istasyonlarının memleketimizde dahi teksir-i adedi suretiyle muharebatın tesrii. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Şimendüfer, tramvay, elektrik, telefon şirketleri gibi hidemat-ı umumiyeden birini ifa eden müesseselerin Hükûmetle imza ve teati ettikleri mukavele ve şartnamelere tamami-i riayetlerinin temini. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

3. Sanayi Grubunun İktisat Esasları

[No. 247]

Gümrüklerde Himaye Usûlü

A – Memleketimizde ihtiyaçlarımıza kâfi bir derecede imâl olunan emtianın hariçten ithaline ağır gümrükler vaz'ı suretiyle mümanaat olunması. *(Müttefikan kabul)*

B – Memleketimizde mevcut ve ihtiyacata kâfi olan mevadd-ı ibtidaiyenin ağır gümrük resimleri vaz'ile hariçten ithalinin men'i ve bilâkis memleketimizde mevcut olmayıp sanayiimize lâzım olan mevadd-ı ibtidaiyenin gümrük resminden muaf olarak ithalinin temini. *(Müttefikan kabul)*

C – Bil'umum sanayi için lâzım olan makine ve makine aksamının gümrükten muafiyeti. *(Müttefikan kabul)*

Ç – Memlekette ve mamûl ve gayri mamûl bulunmayan âsar ve semerat-ı san'atın ve bize lâzım olanlarının bilâ resim veya hafif bir gümrük resmiyle ithali. *(Ekseriyetle kabul)*

Teşvik-i Sanayi Kanunu Hakkında

A – Teşvik-i Sanayi Kanununun yedinci maddesinin beşinci fıkrasında bahsolunan mevadd-ı ibtidaiye cetvelinin san'atın hakikî ihtiyaçlarına muvafık şekilde ve sanayî erbabının reyi alınarak tespit edilmesi. *(Müttefikan kabul)*

B – Kanundaki vergi muafiyetinin tevsian tatbiki. *(Zürrâ ekalliyetle, diğer gruplar ekseriyetle kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

C – Hükûmet mübayaatında mamûlat-ı dahiliyenin fiyat farkı yüzde yirmi derecesinde bile olsa mamulât-ı hariciyeye tercihi ve münakasalara iştirak edecek ecnebî mallarının birinci şart olarak gümrüklenmiş mallardan olması. *(Müttefikan kabul)*

Ç – Sınaî müesseseler ve müştemilâtının tesis ve tevsii için taraf-ı Devletten beş dönüme kadar arazinin meccanen terkiyle tasarruf senedi verileceğine dair olan hükmü kanuninin infaz ve tatbiki. *(Müttefikan kabul)*

D – Teşvik-i Sanayî Kanunu müsaadeleriyle muafiyetin yalnız Türkiye tebaasına tahsisi ve Türk sanayi şirketleri için de şirket sermayesinin en az yüzde yetmişbeşi Türkler elinde bulananlara bahşı. *(Ekseriyetle kabul)*

E – Teşvik-i Sanayî Kanununun mütebaki müddeti olan beş seneden maada ayrıca yirmibeş sene daha temdidi. *(Müttefikan kabul)*

F – Her sene meşherler açılması ve mümtaz erbab-ı sanayiin mükâfatlandırılması. *(Müttefikan kabul)*

G – Kadın ve erkek bil'umum ahali, memurîn-i mülkiye ve askerlerin yerli mamûlât ve mensucat kullanmasının mecburî olması. *(Müttefikan kabul)*

Yollar ve Vesait-i Nakliyede Hususî Tarife

A – Türkiye'nin demiryollarına malik olmasının ve sanat merkezleri olan büyük şehir ve limanlarla dahildeki kasabalar arasında şimendüfer yoksa herhalde şoseler yapılmasının müstacelen temini. *(Müttefikan kabul)*

B – Mevcut şimendüfer ve vapur idarelerinin yerli mamulât ve masnuatı nakilde hususî tarifenin tatbikini temin için Hükûmetin sarf-ı mesai etmesi ve bundan böyle inşa olunacak şimendüferler şartnamesine işbu kaydın behemahâl ithali. *(Müttefikan kabul)*

Sanayî Bankaları

A – Erbab-ı sanaiye kredi yapmak için behemahâl bir sanayî bankasının tesisi. *(Zürrâ ekseriytel, diğer gruplar müttefikan kabul.)*

Levent Şahverdi Arşivi

B – Ziraat ve köy bankaları hariç olmak üzere Hükûmetin elveym Türkiye'de mevcut imtiyazlı ve hususî bankalar nezdinde teşebbüsat-ı müessirede bulunmak suretiyle birkaç bankadan birer miktar sermaye tefrik ettirerek husûle gelecek mühimce bir sermaye ile bir sanayî bankasının küşadının temini ile memleketteki sanayiye mahsus mütedavil sermayenin tevsi ve tezyidine çalışması. *(İşçiler red, diğer gruplar müttefikan kabul.)*

Tedrisat-ı Sınaiye

A – Sanayi mekteplerinin her muhitin ihtiyacat ve kabiliyetine göre tesis ve tedrisatın iktisat Vekâletinin Sanayi Müdüriyet-i Umumiyesi gibi mütehassıs bir merkezde tevhidi ve tedrisatın bilhassa amelî bir şekle ifrağı. *(Müttefikan kabul)*

B – Sanayi çırak mekteplerinin açılması. *(Müttefikan kabul)*

C – Usta Kurslarının açılması. *(Müttefikan kabul)*

Ç – İhtisas için memleketimiz mekâtib-i sınaiyesinden mezûn olanların Avrupa'ya gönderilmesi ve tahsil-i tâlisini memleketimizde ikmâl etmiş olanlardan sanat mühendisleri yetiştirilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Sanayi Odaları

A – Her liva ve kaza dahilinde bir Sanayî Odası küşadı. *(Müttefikan kabul)*

B – Her Sanayî Odası arasında ciddî rabıtalar temin eylemek. *(Müttefikan kabul)*

C – Makarr-ı Hükûmette bütün Sanayî Odalarının merbut olduğu büyük bir merkezî Sanayî Odası tesisi. *(Ekseriyetle kabul)*

Ç – Esnaf cemiyet ve loncalarının tesisi. *(İşçiler red, diğer gruplar ekseriyetle kabul.)*

D – Emvâl–i metrûkeye kalan müessesat-ı sınaiyenin bilhassa sanat erbabına verilmesi ve sanayî muhitlerinin inhilâlden vikayesi. *(İşçiler red, diğer gruplar ekseriyetle kabul.)*

E – İhtirâ beratlarının yeniden tetkik ve tâdili ve Alâmet-i Fabrika Kanununun ıslahı. *(Müttefikan kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

4. İşçi Grubunun İktisat Esasları

[No. 248]

Madde 1 – Amele namiyle hitap edilmekte olan kadın ve erkek erbab-ı sây ve amele bundan böyle işçi denilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 2 – Sarî hastalıklar ve bilhassa verem son zamanlarda işçiler ve umum muhtacîn ve ailelerinde pek ziyade tahribat yaparak ırkın özünü mahvetmekte olduğundan hasılatı tesis edilecek verem tecridhaneleri, sanatoryum, emzikhaneleri ve hastanelerin masraflarına karşılık tutulmak üzere (sıhhat vergisi) namiyle bir verginin temettu vergisine bir miktar zammı. *(İşçiler, çiftçiler müttefikan kabul, sanayi ekseriyetle kabul, ticaret red.)*

Madde 3 – Meb'us ve belediye intihaplarında temsil-i meslekî usûlünün kabulü. *(Üç grup ekseriyetle kabul, ticaret red.)*

Madde 4 – Dernekler - yani sendikalar - hakkının tanınması. Tatil-i Eşgal Kanununun yeniden işçilerin hakkını tanımak üzere tetkik ve tanzimi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 5 – Ziraattan maada sanayî işçileri ile bil'umum işçiler için (bir saat) istirahat müddeti hariç olmak üzere çalışma müddetinin sekiz saat olarak kabulü. *(Müttefikan kabul)*

Madde 6 – Sekiz saat çalışan bir işçinin gece dahi çalıştırılmasına mecburiyet hasıl olduğu takdirde yalnız dört saat çalıştırılacak ve tam gündelik alacak. Yalnız gece çalıştırılan işçiler gündüz işçisi gibi sekiz saat çalışır. Fakat iki kat gündelik alır. *(Birinci fıkra müttefikan kabul, ikinci fıkra üç grup red, işçiler ısrar.)*

Levent Şahverdi Arşivi

İŞÇİ GRUBUNUN İKTİSAT ESASLARI

Madde 7 – Maden ocaklarında çalışan işçilerin altı saatlik mesaisinin bir gündelik itibar olunması ve maden ocaklarında on-sekiz yaşından dûn olanlarla kadınların çalıştırılmaması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 8 – Alelumum sanat müesseselerinde ve gümrüklerde oniki yaşını ikmâl etmeyen çocukların çalıştırılmaması için leylî ve meccanî müesseseler açılması veya azamî dört saat çalışma ile hafif işlerde çalıştırılmalarına müsaade edilmesi. *(Üç grup müttefikan kabul. İşçiler oniki yaşını bitirmemiş çocukların alelıtlak çalıştırılmamasında ısrar.)*

Madde 9 – Sanat müesseselerinde, matbaalarda ve gümrüklerde üç ay çalışan bir işçiye (sabit işçi) denilmesi. *(Üç grup müttefikan kabul, ticaret red.)*

Madde 10 – Bil'umum müesseselerde sabit işçi olarak istihdâm edilen kadınlara doğurmazdan evvel ve sonraya ait olmak üzere sekiz hafta ve her ay üç gün izin verilmesi ve bu gündelikleriyle aylıklarının tamam verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 11 – Bil'umum işçi gündeliklerinin memleket maişetiyle mütenasip olarak hadd-i asgarî miktarının her üç ayda bir defa dernekler teşekkül edinceye kadar işçi mümessilleri hazır olduğu halde Belediye meclislerince tayiniyle müesseseler tarafından vacib-ül-ittibâ olmak üzere neşir ve ilânı. *(Müttefikan kabul)*

Madde 12 – İşçi gündelik ve aylıklarının umum müesseselerde nakden ve muntazaman verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 13 – Haftada bir gün işçilere istirahat müddetinin verilmesi ve hafta tatilinin cuma günü kabulü. *(Müttefikan kabul)*

Madde 14 – (Bir mayıs) gününün Türkiye işçileri bayramı olarak kanunen kabulü. *(Sanayî ve işçi müttefikan, çiftçi ve tüccar ekalliyetle kabul.)*

Madde 15 – Sabit işçilerin hafta tatilleri ile resmî günlerde ve işçi bayramı gününde gündeliklerinin tam verilmesi. *(Birinci fıkra üç grup tarafından red, işçiler tarafından*

Levent Şahverdi Arşivi

Umumî tatil günlerinde işçileri çalıştırmak mecburiyeti hasıl olduğu takdirde iki kat gündelik verilmesi. *ısrar, diğerleri müttefikan kabul.)*

Madde 16 – Umum sanat müesseselerinde ve gümrüklerde ve matbaalarda ve şirketlerde müstahdem işçilerin hastalandıkları takdirde üç aya kadar gündeliklerinin tam verilmesi. *(Birinci fıkra üç grup tarafından red, işçiler ısrar. Diğer fıkra müttefikan kabul.)*

Ve üç ay hastalanan ve hastalığı şifa bulmayan bir illetle malûl olduğu tahakkuk eden işçilerin işten çıkarıldıkları takdirde müesseselerin iktidar-ı malîsile mütenasip ikramiye vermeleri.

Madde 17 – Evlenecek işçilere gündelikleri verilmek şartiyle bir hafta izin verilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 18 – Bir sene iş başında bulunan işçilere senede bir ay izin verilmesi ve gündeliklerinin tam îtası. *(Üç grup red, işçiler ısrar.)*

Madde 19 – Daimî büyük sanat müesseselerinde, gümrüklerde, şimendüfer, elektrik ve tramvay gibi şirketlerde, maden ocaklarında çalıştırılan işçilerin kaza ve ihtiyarlık dahil olduğu halde hayat sigortasına raptları ve sigorta ücretinin müessese sahipleriyle işçiler tarafından yarı yarıya verilmesi. Ve derneklerin koyacağı tekaüdiye hakkının müesseselerce tanınması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 20 – İş başında sakatlanan umum işçilerin sermayedarlar ve müesseseler tarafından hayatlarının emniyet altına alınması. *(Üç grup red, işçiler ısrar.)*

Madde 21 – İki yüzelli işçi kullanan fabrikalar, şirketler müesseseleri içinde veya yakınında bir dispanser, maden ocaklarıyla büyük kıtada ormanları işleten ve ormanlarda fabrika yapan sermaye sahiplerinin veya şirketlerin ve tuzlaların civarında birer hastahane ve maden ocaklarında işçiler için behemahâl birer parasız hamam yapmalarına mecbur tutulmaları. *(Müttefikan kabul)*

Madde 22 – Sanayî ve Mesaî Müdüriyet-i Umumiyesinde bir mesai heyet-i teftişiyesinin ihdası ve bu heyete Birlikler İttihadından müşavir kabulü. *(Ekseriyetle kabul)*

Levent Şahverdi Arşivi

İŞÇİ GRUBUNUN İKTİSAT ESASLARI

Madde 23 – Sanat müesseselerinin ve işçi çalıştıran diğer müesseselerin mevcut sıhhî nizamlara tevfikan daimî surette sıhhiye memurları tarafından teftiş ettirilmesi ve bu bapta bir kanun yapılması. *(Müttefikan kabul)*

Madde 24 – Büyük sanat müesseseleriyle, şirketler, madenler, tuzlalar ve büyük kıt'ada orman işletenler ve bu ormanlar civarında fabrika yapanların müesseseleri yakınında işçileri için sıhhî evler yapmalarına mecbur tutulması veya ev kirası zammı vermeleri. *(Üç grup müttefikan kabul, tüccar ekalliyetle kabul.)*

Madde 25 – İşçi çocuklarının şehir çocuklarından sonra tercihan leylî sanat mekteplerine meccanen kabulü. *(Müttefikan kabul)*

Madde 26 – Memlekette açılacak bütün işçilerin Türk erbab-ı sây ve ameline tahsisi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 27 – Memleket dahilinde ticaretin tamamen serbest bulunması ve inhisar şeklinde imtiyaz verilmemesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 28 – İnhisar suretiyle memleketimizde icra-i ticaret etmekte olan Tütün Rejisi inhisarının hemen ilgası. (Ve imtiyazlı ecnebî müesseselerinin devletleştirilmesi). *(Birinci fıkrası müttefikan kabul, sonuncu fıkrası yalnız işçiler tarafından kabul, diğer gruplar red.)*

Madde 29 – Ham eşya ve memleketimizde mebzulen yetişen ve birinci derecede ihracat mevaddı meyanınında bulunan tütün, pamuk, palamut, üzüm, incir ve ikinci derecedeki yün, tiftik, deri gibi mevaddın işlenmedikçe ihracatının kat'iyyen men'i. İhracı halinde de ağır ihracat resmine tâbi tutulması. *(Sanayi ve işçi müttefikan kabul, tüccar ve çiftçi grupları: buna müteallik mukarreratı nakzetmemek üzere tab'ını müttefikan talep.)*

Levent Şahverdi Arşivi

Madde 30 – Temettu Kanununun servet ve kazanç itibariyle her ferde gelir üzerinde tarhını temin eden bir kanunun tanzimi. (Ve bu meyanda işçilerin temettu vergisinden kat'iyyen affı ve onbin lirayı mütecaviz sermaye üzerine "müterakki sermaye" ve miras ve vergisinin ihdası). *(Birinci fıkra müttefikan kabul, diğer iki fıkra üç grup tarafından red, işçiler ısrar.)*

Madde 31 - Hiç bir asrî zihniyete uymayan Esnaf Talimatnamesinin ilgasıyla cemiyet teşkili hakkının her sınıf halka kanun mucibince bahşedilmesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 32 - Gediklerin, kabzımallığın, sırık hammallığının kat'iyyen ilgası. Limanlarda, gümrüklerde kâhya vesair namlarla işçinin hukukunu kaybettiren ve memlekette işçiyi istibdatla kullanan kimselerin faaliyetlerine meydan verilmemesi. *(Müttefikan kabul)*

Madde 33 – Müesseseler tarafından her sene işçilere verilecek ikramiyenin müsavatla tevzii. *(Üç grup müttefikan, tüccar grubu ekalliyetle kabul.)*

Madde 34 – Ziraat işlerinde kullanılan işçiler yukarıki maddelerin ahkâmından müstesnadır. *(Müttefikan kabul)*

İfade-i Mahsusa

Her grupta teşekkül eden ihtisas encümenlerince tetkik edilen ve doğruca Divan-ı Riyasete verilen diğer birçok kıymetli lâyihalar da başkaca ve aynen Hükûmete takdim edilmiş ve İktisat Kongresi Heyet-i Umumiyesince kabul edilen yukarıdaki kararlar dahi Encümenlerimizce tasnif ve tesbit olunmuştur.

İktisat Kongresi ve Mazbata Encümeni
Reisi
Manisa Sanayî Murahhası
Kâzım Karabekir

Levent Şahverdi Arşivi

Mazbata Encümenine Memur Murahhas Azâlar

Ziraat Grubundan : Kâni (Manisa), Lütfi Arif (Akhisar ve Kırkağaç), Mollazâde Süleyman (Afyon Karahisar).

Ticaret Grubundan : Mahmut (Gediz), İbrahim Hakkı (Zonguldak ve Bartın), Hâmit Şevket (Ödemiş).

Sanayi Grubundan : Sezai (İzmir), Ahmet Şerif (İstanbul), Mahir Arif (İstanbul).

İşçi Grubundan : Aka Gündüz (Kütahya), M. Şefik (Afyon Karahisar), Haydar Rüşdü (Gümüşhane)

III. TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NİN YABANCI SERMAYE HAKKINDA HÜKUMETE SUNDUĞU ESASLAR

[No. 249]

[Millî Türk Ticaret Birliği'nin ecnebi sermayesi hakkında teklifatı - İşbu teklifat Kongre'de okunarak bera-i teemmül aynen Hükûmete takdime karar verilmiştir.]

1. Ecnebi sermayesinden müstağni kalamıyacağımız aşikar ise de, bu sermayenin memleket için muzır olmayacak şekillerde girmesinin temini.

2. Tamamen yerli sermayelere terkedilecek işlerin tayini ve bu işlere muvazaa tarikiyle ecnebi sermayesinin girmemesinin temini.

3. Kanunen Türk addedilmeyen şirketlere hiç bir günâ işletme imtiyazları veya müsaade-i mahsusa verilmemesi ve bunların Türk tebaa ve şirketlerine ait olan muafiyetten istifade edememeleri.

4. Kanunen Türk adrdedilmeyen şirketlerin Hükûmet münâkasa ve müzayedelerine iştirak edememeleri ve Hükûmetle hiçbir mukavele akdeyleyememeleri.

5. Bir şirketin Türk addedilmesi için âtideki şartların temini lâzımdır:

a. Memleket kanunlarına göre teşekkül eylemiş olması,

b. Lisanını kullanmağa ve memleket evlâdını istihdam etmeğe mecbur bulunması,

c. Türklere ait hisse senedi nisbetinde meclis-i idarelerinde Türk azânın mevcut olması,

Levent Şahverdi Arşivi

ç. Tediye edilmiş sermayesinden 6 ncı madde mucibince münhasıran Türk tebaasına hisse tefrik edilmiş bulunması.

6. Münhasıran Türklere ait olarak tefrik edilecek sermaye nisbeti şekl-i âtide tayin edilir:

a. Seyrisefain, merakib-i havaiye, hususat-ı sınaîye ve imtiyazlı bankacılığa mütedair işlerde umum tediye edilmiş sermayesinin % 75'i,

b. Orman işleri, sermayesi 1.000.000 lirayı tecavüz eden hususat-ı sınaîyeye dair şirketlerde umum tediye edilmiş sermayesinin % 51'i,

c. Maden, şimendüfer vesair şirketlerde, umum tediye edilen sermayesi 5.000.000 lirayı geçen teşebbüsatta tediye edilmiş sermayenin % 41'i,

ç. Sermaye-i umumiyesi 100.000.000 lirayı geçen şirketlerde umum tediye edilmiş sermayenin % 31'i.

7. İmtiyazlı olan şirketlerde Türklere ait hisse senetlerinin müddet-i muayene zarfında Türklere fürûhtu kabil olamadığı takdirde satılamayan hisselerin imtiyaz alan şirket tarafından Hükûmet namına, tâyin edilen bir bankaya tevdii lâzımdır.

8. Hükümetin Türk tebasına ait olup namına bankaya tevdi edilen hisse senetlerinin bedelini şirkete yatırarak kendisine mal etmek veya şirkete verilen hisse senedatı bedeli nisbetinde imtiyazı alan grubun Hükûmete asgari faizle istikrazda bulunmasını ve bu suretle Hükûmet namına hisse senedatı bedelini tediye etmesini talep etmek salâhiyeti dahilindedir.

9. Hükûmette bedeli tediye eyleyerek mevcut olan veya bankada hükûmet namına mevcut bulunan hisse senetleri Türk tebaasından herhangi birinin müracaatı üzerine fi ihracile satılmak mecburiyetindedir. Memurîn ve mütekaidîn maaşat-ı müterakimesi ile Hükûmetten alacağı olan ashab-ı matlubun alacaklarına mahsuben bu hisse senetlerini alması caizdir.

10. Merkezleri haricte bulunup Türkiye'de şubeleri olan imtiyazsız ecnebi şirketlerinin tâbi olacağı ahkâmın menafi-i milliye nokta-i nazarından tâdili. Ezcümle Ecnebi Anonim ve Sigorta Şirketlerine dair olan 334 tarihli kanunda tâdili icap eden noktaların tesbiti ve bu Kanuna ecnebi müessesat-ı maliye ve sarrafiyesi hakkında sarih ahkâm vaz'ı. *[2 Türkiye İktisat-Mecmuası, (17 mart 1923), No. 12-13, s. 338.]*

Levent Şahverdi Arşivi

DİZİN

A
Abani fabrikası, 189
Abbazoğlu Yuvanaki, 79
Abidinpaşazade Mehmet, 162
Abdülmecit, 285
Abdülkadir efendi, 184
Abdürrahman Abid bey, 95
Abilof, İbrahim, 175, 201, 202, 227, 252
Abûd Efendizade Ferid bey, 95
Adalar kazası
  TİK murahhasları, 156
Adana, 164, 174, 256
  — sergisi, 279
Adapazarı, 163, 165, 167
  — Emniyet Bankası, 167
Afyon, 189
Afyon Karahisar, 32
Ağaç bayramı, 269, 310, 324, 325
Ağaç sanayii, 274
Ağas Ağasyan, 79
Ağnam resmi, 66, 299, 335
Ahçızade Mustafa Nuri, 161
Ahenk Gazetesi, 222, 227
Ahlâk, 310
Ahmet ağa, 184
Ahmet ağa, Hamallar Cemiyetinden, 157
Ahmet Alizade Ali efendi, 162
Ahmet bey, 164
Ahmet Cevdet bey, 284-286, 286, 288, 288-290
Ahmet Cevdet bey, Kıyımzade, 164
Ahmet Çavuş, 162
Ahmet Emin (Yalman), 34-35
Ahmet Faik bey, 95
Ahmet Fuat efedi, 185
Ahmet Halis bey, Binbaşızade, 164
Ahmet Hamdi bey (Başar), 72, 95, 96, 99, 100,101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 111, 114, 115, 116, 163, 254, 313-316
Ahmet Hamdi bey, Gençalizade, 164
Ahmet Hamdi efendi, Merzifonlu, 190
Ahmet Muhiddin, 24-27, 203, 231, 232-243
Ahmet Mükerrem bey, 164
Ahmet Münir bey, Müftüzade, 164
Ahmet Nurettin bey, 95
Ahmet Nuri efendi, 185
Ahmet Rami bey, 164
Ahmet Refik bey, 95
Ahmet Rıfat bey, 164
Ahmet Rıfat bey, Karaosmanzade, 169
Ahmet Şerif bey, 361
Aka Gündüz, 248, 255, 256, 268, 282, 363
Akçaşehirli Mehmet Arif bey, 162
Akhisar Şirketi, Geyve, 165
Ak Osmanzade İzzet bey, 95
Akşehir, 165
Alâiyelizade Halim bey, 162
Alâiyelizade Mahmut bey, 162, 248, 255-272
Alâiyelizade Mehmet bey, 162
Âlâmet-i Farika Kanunu, 357
Âlât ve edevat-ı ziraiye meselesi, 22
  mukavelesi, 9
  tüccarı, 165
Âlât-ı ta'tiriye, 183
Âlât-ı ziraiye, 265
  fabrikası, 165, 264, 337
  sergisi, 264
Alaybeyzade Ali Fevzi bey, 160
Alemdarzade Halil efendi, 161
Alım satım kooperatifleri, 63, 141, 143-144
Ali Besim efendi, 191
Ali bey, 156
Ali Cenani bey, 168
Ali Çavuşzade Hami bey, 162
Ali efendi, 156
Ali Faik ve şürekâsı, 166

Levent Şahverdi Arşivi

Ali Fuat bey, 95
Ali Haydar bey, 166, 187
Ali İhsan bey, 53
Ali İhsan efendi, 230
Ali Kemâl bey, 95, 96, 108, 110
Ali Macit Karakaş, 166
Alim ve filozof yetiştirme, 235
Ali Muhsin bey, 156
Âli müessesat-ı maliye, 293-294
Ali Reşit bey, 166
Ali Rıza bey, Güllüzade, 166
Ali Rıza efendi, 185, 186
Ali Rıza efendi (Kuşadası), 183
Ali Sadık oğlu Molla Ahmet, 162
Ali Salâhi bey, 95
Ali Şükrü bey, 10, 14, 15-19, 20, 23, 24
Ali Tevfik bey, 166
Ali Vehbi bey, 166
Alsancak mağazası, Bandırma, 168
Amasya bamyası, 191
Amele, 2, 3, 96, 137, 213, 215, 358
  ailelerine yardım, 261
  bekâr amelelerin geçinişi, 137
  birlikleri, 195
  cemiyetleri, 132, 195, 262
  çocuklarının eğitim, 138, 195, 262
  — nin durumu, 195
  — nin esas hakları, 146-147
  Grubu, 250, 253, 255, 257, 258, 260
  hastane inşa edilmesi, 262
  hukuku, 32, 33, 312
  ikametgâhları, 195
  ikramiyeler, 146
  klübeleri, 146
  murahhaslarının TİK'de yeri, 193, 200, 201
  mümessilleri, 203
  sendikaları, 317, 260
  sınıfı, 135, 136
    önemi, 145-146
    TİK için teklif ettiği esaslar, 138, 146
  sosyal yardım, 195
  teşkilâtı, 280
  vergileri, 134
  ücretleri, 137, 280
Amele-i mükellefe, 262, 263, 331, 353
Amerika Birleşik Devletleri, 18
Amerika Birleşik Devletleri (devam)
  ayrıca bk. Chester Projesi ve Âlat ve edevat-ı ziraiye mukavelesi.
Anadolu Ajansı, 239
Anadolu Gazetesi, 200, 227
Anadolu gümrükleri, 170
Anadolu'lu tüccar sınıfı, 41
Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi, 79
Anadolu Saraçhanesi, 185
Anamur, 166
Anayasa, 20, 216
  devri, 216
  sistemi (1921), 218
Andraşi, 30, 31
Ankara, 32
  Heyet-i Faâlesi, 231
  İthalât ve İhraat Şirketi, 87
  sofu, 32
Anonim şirketler, 108, 109, 111, 124, 348, 350-351
  kamu murakabesi, 109-110, 111, 351
Antimuan, 187
Antrasit, 341
Araba, 194
Arabacı Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Aralof, 175, 201, 227, 284
  TİK hk. demeci, 246
Aram Hamparsomyan mağazaları, 161, 176, 177
Arapkirli Hacı Mehmet efendi, 187
Arazi dağılımı, 141
Arazi-i emiriyye, 335
Arazi vergisi, 32, 279
Arıcılık, 336
Arı kovanları, 265
Armatörler, 166, 344
Arpa, 186
Asayiş meselesi, 314, 328-329, 345
  askerî kumandanın sorumluluğu, 255
  ziraî asayiş, 251, 253, 254
Asgarî işçi gündelikleri, 318, 359
Asıl sanayi, 60
Asım bey, 162
Asım Paşa, 175, 226, 227
Askerî kumandanlar ve asayiş meselesi, 328
Askerî tayyare fabrikası, 187
Askerlikte zirai öğretim, 327
Âşar, 21, 32, 66, 137, 142, 236, 249, 250, 251

Levent Şahverdi Arşivi

Aşar (devam)
254, 255, 256, 257, 280, 287, 287-288, 290, 291, 295, 296, 299, 312, 314, 315, 329-330
Aşarî usulü, 336
Aşiretlerin iskânı, 265, 336
Atâ Çelebi, 163
Atina (Lazistan), 167
telsizi, 6
Avni Abidah efendi, 166
Avundukzade Aziz bey, 156
Avrupa
amelesi, 2
— da eğitim, 196-286
komisyonculuğu, 87
malı tarım ürünleri, 60
matbuatı, 3, 6
sanayii, 3, 4
sarrafları, 14
—ya sanayi öğrencisi yollama, 357-258, 262
zürrâı, 2-3
Ayaş, 167
Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatif Şirketi, 188
Aydınlı Hafız Ahmet efendi, 184
Aydınlık Dergisinde ileri sürülen teklifler, 138-147
Aydın Şimendüfer Kumpanyası, 175, 253, 255
Azamî fiyat, 44
Azerbaycan, 175
sefiri, 199-200
ayrıca bk., Abilof, İbrahim, 29
Azınlıklar, 29
kaçan — ın bıraktığı iktisadî boşluk, 117
Azınlık tacirleri, 105
Aziziye, Afyon, 166-167

B

Bazande Hikmet bey, 95
Bağımsızlık, 5, 213
ve iktisadî gelişme, 209
Bahçe ve bostan âşar vergisi, 136, 137
Bahri bey, 156
Bahriye Ertuğrul Muzikası, 202
Bahriye Vekâletinin kurulması, 254
Bakkal Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Bakkaliye, 165, 166, 168
Bal, 186
Balcızade Hakkı bey, 161, 188
Balcızade Hakkı Metin bey, 187
Balıkçılık, 254, 265, 336, 345
Balıkyağcılık, 254, 345
Balık yumurtaları, 186
Balnit, 31
Baltalık Kanunu, 343
Baltalıklar, 333
Bandırma, 166, 168, 170-172, 173, 175
Bondrol usulü, 32, 75, 251, 287
Banque de France, 105
Bankacılık, 194
Hükûmetin müdahâlesi, 106
siyaseti, 123-124
Bankalar, 3, 33, 167, 194, 360, 362, 375, 380 449
hisse senetlerinin Türk uyruklarına hasrı, 259
Hükûmetin kolaylık göstermesi, 44
ve kredi meselesi, 259, 265
lâyihasının müzakeresi, 259
ve ticaret, 165
Barış, 212
Barın, 165, 167
temsilcileri, 233
Baruthane fabrikası, 337
Baskül, 191
Baston, 187
Bataklıkların kurutulması, 265, 335
Bayramiç, 164
Baytarlık, 93
Bedel-i şahsî, 331
Bekâr odaları, işçiler için, 138
Bekârzade Hamdi bey, 95-96
Bekir Kâmi bey, 156
Bekir Sıtkı bey, 161
Bekirzade Hamdi bey, 95, 148, 115, 116
Belediyeler
küçük dahili ticarette rolleri, 94
Benli Alizade Bilâl bey, 95
Beşe Mehmetzade Hasan bey, 162
Beyaz keçe, 184
Beyoğlu murahhasları, 155
Bırakınız geçsinler, bırakınız yapsınlar, 219
Biga, 165, 168
Bilecik, 166

Levent Şahverdi Arşivi

Bilecik (devam)
çatmaları, 32
Bilgin yetiştirme, 224
Bina modelleri, 188, 190
Bina taşı, 186
Binbaşı Hamdi bey, 162
Binbaşızade Abdullah bey, 195
Birinci Kolordu Debbağhanesi, 224
Birlik, 225
Bir mayıs işçi bayramı, 262, 360
Bor, 165-174
Bornova, 225
Ziraat Mektebi, 180
Borsalar, 49, 128, 194, 312, 339, 340, 349
Bosnalı Salih Asım efendi, 186
Budapeşte, 31
Buğday, 185-186
Buldanlızade Ahmet bey, 95
Bulgaristan, 18
Burgu kuyuları, 334
Burjuvazi, 134, 139
Bursa, 165
kozası, 32
sergisi, 112, 279
Bütçede muvazene, 285
Büyük Çekmece, 166
Büyük Çiftliklerin
istimlâki, 140-141
– nümûne mektebi olarak kullanılması, 123
taksimi, 312
Büyük dahilî ticaret, 62, 63
Büyük kabotaj, 118
Büyük Millet Boyahanesi, 184
Büyük sanayi teşebbüsleri ve devletçilik, 318

C

Cafer bey, baytar, 156
Canbaz Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Cavid bey, 227
Cebbazzade Necati bey, 188
Cebecizade Mehmet bey, 156
Cehaletin tasfiyesi, 224, 235, 254, 255, 328
Celâl Derviş bey, 74, 96, 109, 111, 112, 113, 114, 116
Celâlettin bey, 157
Celâlettin Feyyaz bey, 164
Celâl Sahir bey, 95
Cemal bey, sabık Ticaret Müdür-ü Umumisi, 153
Cemal bey, İzmir Heyet-i Faâlesi üyesi, 231
Cemal bey, İzmir Borsa Reisi, 179
Cemal İbrahim bey, Bodurzade, 164
Cemil bey, 161
Cemil beyzade Ferit bey, Filibeli, 187
Cemiyetler Kanunu, 137
Cevat bey, 106-107
Cevat Rüştü bey, 156, 279
Chester Projesi, 6, 9, 10, 14, 221, 244, 260, 319
Cihanbey, 189
Cıngıllızade Halit bey, 95
Cumhuriyet, 233
Cuma tatili, 58, 316, 340, 341, 360

Ç

Çakı, 186
Çalışkanlar diyarı, 211
Çalışma süresi, 146-147, 260, 261
Çamaşır sodası, 183
Çanta kilidi, 191
Çapa markalı müstahzarat, 191
Çekirdeksiz üzüm, 185
Çerçicilik, 61
Çeşme, 164
Çıra, 189
Çırak Mektepleri, 262, 353
Çiçekler, 191
Çiftçi, 96, 213
dernekleri, 221
Grubu, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 271, 281, 287, 295, 296, 314, 315
– nun İktisadî Esasları, 326-336
murahhaslarının TİK'de yeri, 193, 200, 201
mümessilleri, 203
Çiftçiler Derneği, TİK temsilcileri, 160
Çiftçilerin Hükûmetten alacağı olan paralar, 257
Çiftçilik, 335-336
Çil Horoz Hayvanat Pazarı, 189
Çil Horoz Mecmuası, 95-97
Çimento, 191
Çiniler, 189
Çocuk aykkabıları, 185
Çocuk Bankası Müdüriyeti Ticarethanesi, 185

Levent Şahverdi Arşivi

Çocuklar, 310
– ın çalıştırılması,
– ın madenlerde ve yeraltında çalıştırılmaları, 146
Çolakzadeler Halı Fabrikası, 184, 190
Çorum, 163-164
Çubuklu Mustafa efendi, 157
Çuval fabrikaları, 337

D

Dahili istikraz, 34
Dahili sanayi, 73-131
Dahilî ticaret, bk. iç ticaret
Daire müdürleri ve TİK, 168
Dakik, 185
ticareti, 168
Damar bey, 175
Damızlık hayvanlar, 335
Damlalık, 191
Dâr-ül Fünûn Hukuk Medresesi
TİK temsilcisi, 158
Davâ vekili, 164-166
Dâ-ül kelb tedavihaneleri, 254, 352
Debbağcılık, 187, 188, 274
Debbağzade Ragıp bey, 186
Değirmenler, 60
Dekovil hatları, 333
Demircilik, 61, 227
Demiryolları, 68, 251, 264. 331, 353
amelesi, 145
asgarî tarife, 262
devletçe yaptırılmaları, 144
Ereğli-Zonguldak Kömür Havzası, 150
hususî tarife, 357
kaybolan eşyanın tazmini, 332
tarifeleri, 145, 298, 332
ücretleri, 263
yabancıların arazi edinmeleri, 145
yabancı sermaye, 144-145
Deniz amelesi, 151
Denizcilik, 254, 310
Deniz esnaf cemiyetleri, 345
Deniz inşaat tezgâhları, 344-345
Deniz sigortası, 345
Deniz Ticaret Kanununun ıslah ve tadili, 348
Deniz ticareti, 29, 167
meslek mektepleri, 33
Derbend karakolları, 329
Derelizade Ali Rıza efendi, 190
Deri, 185, 187, 188
Dernekler, 8, 358
Dersaadet, bk. İstanbul
Dersaadet Tramvay Şirketi amelesi, 138, 139
Deşne-bân idareleri, 251
Devlet adamlığı, 307
Devlet bankası, 58, 104, 106, 131, 260
Devletçilik, 41, 220, 318
bankacılıkta, 106
dış ticarette, 64
fertlerin başa çıkamadıkları alanlarda, 61
Devlet Gümrükleri Rüsumat İdaresi, 64
Devletin bankacılıkta rolü, 260
Devletin iktisadî hayatta rolü, 234
Devlet inhisarı, 300, 318
Devlet kavramı, 231-232, 207-208
Devletleştirme, 220, 234
Devlet sistemi, 278
Devlet siyaseti, 279
Devlet sosyalizmi, 41
Dış borç, 126, 279, 285
Dış düşmanlar, 208
Dış iktisadiyat, 8
Dış siyaset, 174
Dış ticaret, 114, 124
devlet inhisarı, 318
itibar ve güvenlik, 83
malî müesseselerin yardımları, 83
müesseseleri, 127, 262, 350
Rum komisyoncuları, 87
teşkilâtlanma, 114
ticaret borsaları, 84
ticaret odalarının tanzimi, 84
tüccar arasında dayanışma, 83-84
yayın ve istihbarat, 83
ayrıca bk. ticaret-i hariciye
Dikicilik, 185
Dikicipaşazade Hacı Emin bey, 162
Diktatörlük idaresi, 218
Din, 324, 395
Dinamitle tarlaların işlenmesi, 265, 336
Dinî hukuk, 217
Direk, 151
Dişçi kauçuk kazanı, 183
Diştozu, 183

Levent Şahverdi Arşivi

Dizbarko, 347
Dökmeci Hamit, 188
Doğru Öz Gazetesi, 168
Doktorluk, köylerde zorunlu, 45
Doktor Memduh bey, 189
Dokumalar, 186, 189
Donanma Cemiyeti,
Düğünler, 224, 247
Düşman istilâsı, 344
Düşman propagandalar, 324
Düyûn-u Umumiye İdaresi, 32, 44, 162, 163, 207, 352
Dut bahçeleri, 333

E

Ecnebi anonim ve Sigorta Şirketlerine ait 1334 tarihli Kanun, 126, 364
Ecnebiler, bk. yabancılar
Ecnebiye sermaye, bk. yabancı sermaye
Edremit, 166
Edirne, 162, 175
egemenlik, 209, 216
ehli hayvanlar, 365
eğeler, 189
eğitim, 324
– in neşri, 255, 243
siyaseti, 224, 338
Elbistan, 166
Elektrikçi Amele Derneği, 136
Elif hanım, 164, 229
elişçiliği, 89
Elvanlar köprüsü, 173
Elyazması levha, 269
Emanet rüsumu, 137
Emek, 121
Emekçi sınıf, 318
Emin bey, 105
Emine hanım, 161, 229
Emirgân Nümûne mektebi, 162
Emlâk sahipleri, sınıf olarak, 96
Emval-i metruke, 243, 262, 357
Enver bey (İzmir), 53, 54, 55
Ereğli limanı, 150
Ereğli Şirket-i Osmanisi, 152
Ereğli Zonguldak Kömür Havzası, 148, 149, 152, 342, 343
Ermenekli Mehmet Nuri bey, 107
Ertuğrul, 166
Ertuğrul müzikası, 203, 270
Erzincan, 175
Erzincanî Hafız Ali efendi, 274
Erzurum, 164, 175
Kongresi, 214
Esat bey, 98, 155
Esat Rauf efendi, 185
Esirlerimiz, 259
Esirzade Ahmet bey, 95
Eski İttihat ve Terakki Mektebi, (İzmir), 176
Eskişehir, 175
Harası, 334
Esnaf
cemiyetleri, 159, 262, 357
loncaları, 86, 262, 357
Talimatnamesi, 361
terimi, 137
Eşkiya siyaseti, 314
Eşkiyaya yataklık, 255
Etatism, 50, 219
Ethem Pertev bey,
Evlenecek işçilere izin, 360
Eytam Nizamnamesi, 352

F

Fabrika istihsali, 61
Fahiş faiz, 349
Fahrettin bey, Terzizade, 166
Faik bey, 162
Faik bey, Tokatlızade, 166
Faiz, 349
Fakirlik ve cehalete karşı cihat, 320
Fanila, 265
Fatma hanım, mücahide, 233
Fatmaoğlu Mustafa, 233
Fatih, 205
Fazıl bey, 156
Fazla iş saatleri karşılığı iki misli ücret, 186
Fehmi bey, 231
Fener ve sıhhiye rüsumu, 345
Fenn-i mevaşi, 333
Feodal hukuk nazariyesi, 217
Ferid kudret hapları, 183
Ferid kuvvet şurubu, 183
Ferdî inhisarın ilgası, 318
Feshane fabrikası, 185

Levent Şahverdi Arşivi

Fethi bey, 156
Fevzi bey, 156
Fevzi Paşa, (Çakmak), 175, 201, 203, 226, 227
Filibeli Mehmet Şakir bey, 96
Fiyatlar, 49-51
Fotoğrafçılık, 188, 190
Fransa Dâr-ül Fünûn ve Mekatib-i Âliye Mezunları Cemiyeti, 160
Fransa ihtilâli, 217
Fransız Şark Ticaret Müessesesi, 180
Fuat bey, 155, 156
Fuat Necati bey, 96
Futbol topları, 265

G

Galata Et Pazarı, 166
Garbî Roma, 205
Garbin üstünlüğü, 36
Gayri müslimler, 6
  Ayrıca bk. azınlıklar
Gazi Ayıntap, 167, 168, 174
Gazi Mustafa Kemâl Paşa, 1, 2, 3, 5, 11, 27, 33, 34, 44, 51, 96, 97, 130, 136, 147, 174, 179, 181, 285, 286, 201, 202, 203, 215, 220, 222, 227, 229, 282, 283, 313, 333, 357, 382, 383
Gebze kazası
  TİK temsilcileri, 156
Gece çalışma, 260, 318
  halinde fazla ücret,
  çalışma yasağı, 146, 260, 359
Gedikler, 262, 361
Gelibolu, 165
Gelir vergisi, 142, 318
Gelişme, 12, 37
Gemicilik, 194
Gemici katranı, 183
Genel ve özel yollar, 263
Geyve, 165, 167
Gezgincilik, 61
Giritli Ahmet bey, 191
Giritli Salih Zeki usta, 185
Göçmenler, 351
Gömelezzade İbrahim efendi, 188
Gördes, 165
Göynük, 161
Grev, 146, 195, 318
Gülyağı, 190
Gümrükler, 13, 21, 64, 65, 73, 103, 220, 250, 310, 343, 345, 347, 353
  himaye usulü, 119, 121, 130, 131, 150, 195, 234, 251, 261, 262, 280, 330, 355
  de kâhyalık, 262, 361
  muamelâtı, 346, 347
  resimden muafiyet,
    otobüs ve yük kamyonları, 263
    tarım aletleri, 265, 338
    tarımda kullanılan benzin, petrol vs., 264, 338
  sistemi, 195
  siyaseti, 102, 346
  tarifeleri, 32, 47, 129
  yabancı müdahalenin reddi, 102, 120, 131
Gümüşhaneli Fevzi efendi, 191
Günde bir saat istirahat, 158

H

Habib bey, 156
Hacı Bekir efendi, Akşehir, 231
Hacı Bekir efendi, Konya, 53
Hacı Dervişağazade Mustafa efendi, 197
Hacı Fuat efendi, 156
Hacı Halil bey, 189
Hacı Hasan bey, 231
Hacı Hüseyin Mahdumu Hacı Mehmet efendi, Çilingirzade biraderler, 95
Hacı Hüseyinzade Ali Haydar bey, 95
Hacı İbrahimzade Mehmet bey, 161
Hacı Mehmet efendi mahdumları, debbağ, 185
Hacı Mehmet Hilmi bey, 165
Hacı Mehmet Mustafa, 163
Hacı Mehmet Şerif bey, 165
Hacı Mehmet Şerif efendi, 156
Hacı Mustafa efendi, 188
Hacı Nuri Beyzade Cavid bey, 156
Hacı Nuri efendi, 157
Hacı Sadık efendi, 163
Hacı Süleymanzade Asım bey, 156
Hacı Şakir efendi, 165
Hacı Tahzinzade Mehmet ve Mahdumları Debbağ Fabrikası, 185
Hacı Yakupzağazade Hacı Ömer bey, 162
Hacı Yavaşzade biraderler, 190
Hacı Yunus bey, 165

Levent Şahverdi Arşivi

Hacızade Mehmet Mesut bey, 96
Hadd-i asgari gündelik, 137
Hafız Abidah efendi, 165
Hafız Ali efendi, 156, 165, 184
Hafız Ali Rıza efendi, 190
Hafız Cafer efendi, 163
Hafız Hüseyin Avni efendi, 185
Hafız Mehmet efendi, 164
Hafız Müştak efendi, 164
Hafız Recep efendi, 156
Hafta tatili, 147, 262, 360
  ve tam ücret, 360
Hakkâklık, 187
Hakkâri, 168
Hakim ırk, 33
hakimiyet, 216
  – i iktisadîye, 210
  – i millîye, 9, 210
Hakipâ, 186, 190, 191
Hakkı bey, 260, 262
Hakkı efendi, 156
Halı, 184, 185, 190
  dokuma iplikleri, 184
  tüccarı, 165
Halıcılık, 346
Halil bey, Çeşmeli Hacıbekirzade, 122
Halil bey, İnce Alemdarzade, 123
Halit bey, 155, 231
Halit bey, Hacı, 156
Halit bey, Şişeci, 165
Halit Sadettin bey, 165
Halk,
Halkçılık, 108, 115, 204, 220
Halk devleti, 9, 14
Halk devri, 210
Halk egemenliği, 209
Halk fırkası, 297, 299
Halk hükûmeti, 9, 220, 234
Halk saltanatı, 270
Hamal Amele Derneği, 136, 137
Hamal Cemiyeti, 157
Hamal Esnafı Cemiyeti, 131
Hammaliye ücretleri, 352
Hamdi bey, 156
Hamdi bey, Ertuğrul, 231
Hamdi efendi, 274
Hamit bey, 79
Hamit bey, Kulalı, 184
Hamit Nazmi bey, 187
Hamit Şevket bey, 363
Ham maddelerin işlenmeden ihracın men'i, 361
Hamparsomyan mağazaları, 161, 176, 177
Hançer, 187
Harb-i Umumi, 208
Haricî ticaret, 63
Harir, bk. ipek
Harir Dar-üt Talimin, 352
Hasan bey, 158
Hasan bey, Hacı Bekirzade, 164
Hasan Münir bey, 156
Hasan Rıza bey, binbaşı, 191
Hasan Saim efendi, 185
Hasan Şevki bey, 191
Hasan Tahsin efendi, 183
Hasan Tahsin efendi, Batum sabık müftüsü, 162
Hasip Hakkı efendizade Ziya bey, 156
Hastalık
  halinde ameleye yardım, 261
  halinde gündeliklerin itâsı, 138
  tazminatı, 360
Haşarat laboratuvarları, 265
Haşhaş tohumu, 189
Haşim bey, 155, 158
Haşim efendi, 168
Hatibzade Mustafa efendi, 156
Hattat Hasan bey, 181
Hatuvan, 31
Hava posta hattı, 187
Hava ulaştırma, 187, 263, 353
Havlucu Recep efendi, 96
Havza, 45
Haydar bey, 188
Haydar Rüşdü bey, 200, 227, 240, 269, 363
Haymana, 166
Hayriye Hanım, 161, 229
Hayrullah Hayri, 148, 156
Hayvanat bahçesi, 94
Hayvancılık, 92, 94, 97, 274, 324, 333
  sergileri, 334
Hayvan hırsızlığı, 249, 251, 255, 328, 329
Hayvanları Koruma Cemiyeti, 92, 335
Hayvan ürünlerini himaye, 265

Levent Şahverdi Arşivi

Helâların sıhhileştirilmesi, 265
Helvacı Mehmet Şükrü efendi, 183
Hemiszade Mehmet efendi, 163
Heyet-i Faâle, 25, 53, 55-69, 173, 203, 230
Hıdıroğlu Ali efendi, 163
Hıfz-ı sıhha, 265
Hırsızlık, 328
Hikmet bey, 156
Hikmet Şekip bey, 282, 283, 359, 361
Hilâfet, 215
  orduları, 208, 210
Hilmi bey, 96, 165
Hilmi Nailî bey, 95, 100, 106, 177
  raporu, 84, 86
Himaye, 22, 251, 310
  mektebi, 219
  sistemi, 102, 120
Himayecilik, 220, 234
Hizar ve fabrika sahipleri, 342, 343
Hocazade Hidayet efendi, 161
Hocazade Yakup efendi, 96
Hopa, 168
Hububat, 167, 185, 186, 189
Hurşit bey, 163
Hukuk Fakültesi, 196
Hukuk-u Beşer Beyannamesi, 216
Hulusi, Ticaret Mekteb-i Alisi Müdürü, 92
Hükûmet
  ve bankacılık, 106
  mübayatında Türk mallarının tercihi, 356
  siyaseti, 277
  ticaret alemi ile temas, 128
Hür ve müstakil Türkiye, 268, 269
Hürriyet-i ticaret, bk. ticaret hürriyeti
Hüsamettin bey, 157
Hüsnü bey, 156
Hüsnü bey, sandıkçı, 190
Hüsnü Ziya bey, 187
Hüseyin Avni bey, (Erzurum), 22, 24
Hüseyin bey, (Erzincan), 19
Hüseyin bey, Kavalalı İbrahim Paşazade, 72, 95, 156, 164
Hüseyin Cahit, (Yalçın), 305, 308
Hüseyin Daim bey, Alaybeyzade, 164
Hüseyin Hakkı bey, 156
Hüseyin Hüsnü bey, 91
Hüseyin, Kadıoğlu Osman efendi, 162
Hüseyin Münir bey, 79, 96, 108, 109, 111, 115, 164, 270
Hüseyin Remzi bey, 115

I

Isparta Halıları, 183
Isparta Hafız Ali efendi, 190
Iskat-ı cenin, 265

İ

İbrahim Hakkı bey, 363
İbrahim Paşazade Hüseyin Hüsnü bey, 79
İbrişim, 188
İbtidaî tahsil bk. ilk öğretim
İç düşmanlar, 208
İç ticaret, 62, 63, 360
  serbestisi, 144
İdare-i Vilâyat Kanunu, 328
İdris Hoca, 156
İğneada, 166
İhracat
  durumu, 274
  gümrükleri, 64
  ithalât serbestisi, 44
  ve İhracat Türk Anonim Şirketi, 188
  maden ve ormanlar, 343
  önemi, 224
  serbestisi, 44
İhrakiye rüsûmu, 345
İhsan bey, 96
İhsan bey, Hacı Kasım Efendizade, 163
İhsan İpekçi bey, 95
İhtira beratları, 262, 357
İkincizade Osman Rıfat bey, 95
İktisat-ı Millî Bankası, 79, 106
İktisadî
  alanlarda dedikodular, 44
  bağımsızlık, 8, 14, 38, 270
  birlik, 225, 232
  buhranlar, 36
  bünye araştırmaları, 121
  bütünlük, 44
  cidal, 7
  devrim, Macaristan, 31
  düzen, 210
  egemenlik, 210, 220, 246, 247, 309
  eğitim, 304-305

Levent Şahverdi Arşivi
Levent Şahverdi Arşivi

İktisadi (devam)
emek zihniyeti, 242
Esaslar, 325-363
gelişme, 310
genişlik, 40
hakimiyet, bk. iktisadî egemenlik
hürriyet, 40, 41
istiklâl, bk. iktisadî bağımsızlık
istilâ devri, 242
işlerin ihmâli, 284
kalkınma, 1, 2, 203, 204
meclis-i meb'usan, 16
meselelerin önemi, 294
Misak, 243-244, 269, 270, 273, 305, 306
eğitimi, 325
esasları, 323, 325
plân, 45
program, 232, 233, 241
sebeplerinin tarihî olaylarda önemi, 204
sınıflar, 47-48, 288-289, 298, 302, 303, 304
siyaset, 8, 45, 138, 148, 234, 241, 292, 298, 318
hazırlanışı, 17, 18
Hükûmetin rolü, 28
lüks olma tehlikesi, 18
sorunlar ve kamu oyu, 48-49
teşkilâtlanma, 2, 4
topluluk, 221
ve ticarî neşriyat, 352
vaziyet, 34
yıkılış, 36
İktisadiyat
– ı âliye, 293, 294
– ın inkişafı, 100, 101
– ın tanımı, 212
– ın temeli, 292, 294, 311
İktisat
birliği, 271
devleti, 61, 65, 66
devri, 210
eğitimi, 223, 247, 285, 353
Esasları, 311, 316
Fakültesi, 196
ilmi, 223, 247
kavramı, 293
Misakı, 275
öğretimi, 195
İktisat (devam)
önemi, 204, 210
programı, 213
temelleri, 223, 224
teşiklâtı, 56
Vekâleti,
TİK için hazırlıklar, 53
Ticaret-i Hariciye Kongresi hakkında mektup, 70, 71
İlhami bey, 155, 156, 158
İlhami Nafi bey, 248
İlk öğretim, 142
sanat ve tarım dersleri, 326
İlm-ü hal misakı, 310
İmamzade Ahmet efendi, 162
İmamzade Tahir bey, 190
İmbik, 183
İmralı kazası
TİK temsilcileri, 156
İmtiyazlar, 103, 143, 352, 361
yabancılara verilmiş olan, 206
İmtiyazlı şirketler, 108, 364
İnci delme aleti, 191
İncir, 184, 186
sergisi, 188
İnebolu, 167
İnegöl, 166, 168
İnekçi Esnafı Cemiyeti, 131, 157
İngiliz basını, 8
İnhisar, 74, 143, 310, 325, 360
usulü, 102, 121, 122, 262, 291, 300, 347
zararları, 76
İnşaat şirketleri, 194
İpek
alacakları, 190
fabrikatörü, 166
kozası, 185, 186, 187, 333
tarama fabrikası, 184
ticareti, 352
İpekli, 190
ve iplik dokumaları, 183
mensucat, 188
İplikçizade Fikri, 161
İrad vergisi, bk. gelir vergisi
İrfan, 324
İsak Taranto, 79
İskeleler, 194
İslâm ticareti, 105

Levent Şahverdi Arşivi

İslâm tüccarı
nın teşkilâtlanması, 86
İsmail Bin Cebbare bey, 79
İsmail Hakkı bey, 95, 105, 115, 116
İsmail Hakkı bey, Denizlili, 155-156
İsmail Hakkı bey, mühendis, 156
İsmail Hakkı efendi, Manisalı, 185
İsmail Kâmil bey, 256
İsmail Kâni bey, 256
İsmail Pehlivan, 162
İsmailzade Hasan bey, 95
İspirto istihsali, 60
İspirto yapmak için aletler, 183
İsraf, 224, 310, 324
İstanbul, 6, 18, 164, 165, 166
ve Anadolu Türkiyesi, 347
dış ticarette önemi, 88
dış ticarette Türklerin hakimiyetini sağlama, 82
Esnaf Cemiyetleri Heyet-i Müttehidesi, göndereceği murahhaslar, 131, 157
savunacağı esaslar, 131, 132
Hamallar Cemiyeti
seçtiği temsilciler, 157
limanı, 88
Milli Türk Ticaret Birliği, 27
Amacı, 96
TİK için yaptığı hazırlıklar,
TİK'ne sunduğu rapor, 117, 130
murahhasları, 281
Bandırma'da nasıl karşılandılar?, 170
hazırlık toplantıları, 158, 159
İzmir'e gidişleri, 253
Vilâyetçe seçilen murahhaslar, 156, 157
Rus Ticaret Odası Reisi, 273
sanayi merkezi, 155
Şehremaneti, 137
Ticaret Mekteb-i Âlisi temsilcisi, 158
ticaret merkezi, 77
Ticaret Odası, 72, 88, 97
ıslahı, 127
idare meclisi üyeleri, 79, 80
hakkında rapor, 77, 82
Türk Ticaret Odası, 6-7
Umum Amele Birliği, 134, 135, 317
amacı, 136
Umum Amele Birliği (devam)
kuruluşu, 133
Millî Türk Ticaret Birliğine sunduğu rapor, 116, 134, 135
Mustafa Kemâl Paşa'nın telgrafı, 133
TİK'ne sunduğu rapor, 135, 138
İstibdat, 216
İstihlâk kooperatifleri, 44
İstihsal
dernekleri, sanayide, 143
– de kendi ihtiyaçlarımıza yeterlik, 222
– in çoğaltılması, 68, 224
– in korunması, 223
– in tanzimi, 22, 58, 61
kooperatifleri, 44
mekanizması, 44
sistemimiz, 117
İstiklâl, 323
–i milli, 207
ve iktisadî inkişaf, 209
bk. bağımsızlık
İstimlâk
büyük çiftliklerin –i, 40
İş, 37
bölümü, 37
devleti, 216, 279
hukuku, 137, 138, 338
ihtilâfları, 138
kanunu, 317
kazaları, 361
merkezi, 134
saatleri, 134, 137, 138
sağlığa, 361
yerinde
dispanser ve hastane, 361
hamam, 3618
yerlerin Türklere tahsisi, 361
İşçi, 139, 140, 358
çocuklarının eğitimi, 361
esas hakları, 145, 147
evleri, 147, 361
Grubu, 258, 259, 260, 261, 268, 269-270, 282, 283
encümeni, 318
– nun iktisat esasları, 358, 363
veda ziyafeti, 268
ziraat işçileri, 361
hakları, 143, 147, 310

Levent Şahverdi Arşivi

İşçi (devam)
hayat sigortası, 360
ikramiyeleri, 361
kadınlar, 272, 273
komiteleri, 146
– lerden para cezası alınmaması, 148
sarî hastalıkları, 358
sendikaları, 147
sınıfı, 37, 38, 317
sigortaları, 147
ücretleri, 359
İşgale uğrayan yerlerin imarı, 29
İşlenmemiş, hammaddelerin ihraç edilmemesi, 262
İşsizlik, 134, 138
kaldırılması, 137
İthalât
durumu, 274
gümrükleri, 64
ve ihracat, 22
ticareti, 63
Hükûmet inhisarı, 144
şirketleri, 43
teşkilâtlanma gereği, 88
İtibar
– ı Millî Bankası, 34, 79, 105, 106, 107, 123, 165, 260, 294, 295
– raporu, 82, 84, 97, 114
kooperatifleri, 59
müesseseleri, 235
ticarette –, 83
teşkilâtı, 261, 262, 345
ziraî –, 330, 331
İzmir, 164, 257
Dâr-ül Eytamı, 261
Heyet-i Faâlesi, 230, 231
kadın murahhasları, 161
Mekteb-i Sanayisi, 188
murahhasları, 161
Türk Makarna Fabrikatörü, 167
Türkiye için önemi, 29
yangını, 187
İzmit, 165
İzzet bey, 231

J

Jandarma, 328

K

Kabotaj, 29, 73, 88, 103, 104, 122, 123, 131, 254, 310, 312, 344
Kabristanlar, 333
Kabul-ü muvakkat ve redd-i rüsum usulü, 346
Kabzımal Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Kabzımallık, 138, 361
Kaçakçılık, tütün, 75
Kadastro, 281, 287, 296, 310
Kaderler, 243
Kadıköy Sanayi Komandit Şirketi, 189
Kadın işçiler, 147, 272, 273, 359
Kadınlar
ve çocukların gece çalıştırılmamaları, 146
madenlerde çalıştırılmamaları, 260
ve tutumculuk, 224
Kadri bey, 156, 167
Kâğıtçılık, 188
Kağnı arabaları, 334
Kahveci Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Kahve değirmeni, 191
Kâhyalık, limanlarda, 361
Kalafatçı Amele Derneği, 136, 137
Kaldırımcı Amele Derneği, 136, 137
Kalkınma, 1, 2, 37
Kambiyo, 49-51, 89, 124, 128, 132, 312
ve borsa işleri, 88, 115, 128, 258, 339, 340
Kâmil bey, 161
Kâmil efendi, Ali Hocazade, 167
Kanaat, 210-211, 283
Kanada, 205-206
Kanallar, 331
Kâni bey, 270, 271, 363
Kantariye, 164, 166, 363
Kanuni Sultan Süleyman, 205
Kanun-u Esasi, 216
Kapitalist zümre, 134
Kapitalizm, 246, 247
Kapitülasyonlar, 28, 47, 150, 206, 216, 298
Karaağaç, 34
Karabiga Komandit Bakkaliye Şirketi, 168
Karaburun (İzmir), 164
Karacabey, 167
Karahisar-ı Şarki temsilcileri, 162
Karakeçili Aşireti Reisi Hacı Beyzade Mehmet Emin bey, 163, 190
Karaman, 167

Levent Şahverdi Arşivi
Levent Şahverdi Arşivi

Karamürsel, 167
Karaosmanzade Kâni, 248
Karataş dalyanı, 164, 185
Karataş (İzmir), 176
Karaviran, 163
Karmay, J, fabrikası, 189
Karpuz, 186
Kartaca, 41
Kartal kazası
TİK murahhasları, 156
Kara Ticareti Kanununun ıslahı ve tadili, 348
Karyeler arası haberleşme, 328
Kasaba Şimendüfer Kampanyası, 227
Kasap Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Kasım efendi, 162
Kastamonu, 164
Anonim Şirketi, 164
Kasım efendi, 162
Kâtibzade Kâzım bey, 161
Katibzade Sabri bey, 79
Kavalalı İbrahim Paşazade Abbas Hilmi bey, 96
Kavalalı İbrahim Paşazade Hüseyin Hüsnü bey, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 103, 104, 106, 107, 108, 112, 113, 114, 115, 116
Kavanin-i ticariyenin ıslah ve tadili, 261
Kavmi ve ibajur, 89
Kavun, 186
Kayıkçılar, 151
Kayseri, 167, 174
Kayserili Ömer, 156
Kazancı Amele Derneği, 136, 137
Kâzım Karabekir Paşa, 197, 198, 203, 222, 225, 238, 240, 246, 254, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 264, 265, 267, 268, 270, 271, 280, 282, 289, 303, 313, 321, 363
lâtin harfleri, 265, 267
nasıl reis oldu?, 225, 227
TİK hakkında, demeci, 245-246
Kâzım Nuri bey, 160
Kazmirci Ali Rızazade Osman Ferruh bey, 95
Keçecilik, 189
Kehrubacılık, 190
Kemaliye, 165
Kenan bey, 153
Kendi kendine yeterlik, 222, 224, 235
Kennedy, 221
Kereste, 164, 168
tüccarı, 164, 165, 166, 167
kaçakçılığı, 343
Kerestecilik, 189
Kerestecizade Mehmet Sabri ve Rüştü Biraderler, 183
Kestane, 186
Keşan, 166
Kılınç ve saban, 206, 207, 242
Kılıçoğlu Ziya bey, 157
Kıl torba, 184
Kıptiler, 253, 329
Kırbekçileri, 328
Kırka, 163
Kırtasiye, 275
Kırzade Sabri bey, 79
Kıskançlık, 305, 306
Kibar Ali Sıgara Kâğıdı, 191
Kibar Alizade Sarım bey, 79
Kifayet-i nüfus, 236
Kilim, 185, 186
Kilometre teminatı, 145
Kimya sanayii, 275
Kiremit, 185
Kitap bayramı, 269, 324
Kitap günü, 265
Kitapçılık, 188
Klüpler, 8, 21
Kok, 341
Kol değirmenleri, 191
Kollektif şirketler, 350
Kolonya, 191
Komandit şirketler, 350
Komisyoncu tüccarı, 164, 165, 167
Komünist sistem, 219
Konservecilik, 61
Konoş, 31
Konsolosluklar, 349
memurları, 89, 132
dış ticarette rolleri, 84
seçimleri, 127
Konya, 32, 167, 174, 256
– da bankacılık, 268
Millî Mensucat Şirketi, 184
Kooperatif şirketler, 59, 109, 194, 221
Koşut, 30, 31
Koton idrofil, 183

Levent Şahverdi Arşivi

Koyun taciri, 166
Kozlu-Kilimli Şimendüferleri, 151, 341
Kök boya, 186
Kömür
  imalâtı, 148
  ithalinde gümrük, 319
  tüccarı, 165, 166
Kösele, 185
  taciri, 165
  taşı, 185
Köy
  bankaları, 12, 141, 260, 268, 279, 281, 349
  bekçileri, 328
  evleri, 265
  ilkokulları, 327
  komünaları, 141
  okulları, 304
  öğretmenliği, 327
Köylerde filmlerle eğitim, 327
Köylere doktor gönderilmesi, 265
Köylerin birleştirilmesi, 254, 255, 319, 328
Köylü, 139, 140, 141, 218
  istihsâl birlikleri, 59
  istihsâli, 58-59
  – nün durumu, 13
  sorunu, 45
  ziraî istihsalde yüklendiği yük, 60
Kredi, 194, 250, 279
  meselesi, 12, 55-58, 260
  müesseseleri, 317, 235
Krem Ferid, 183
Krom, 185
Kula halıları, 183
Kullukzade Mehmet Nuri bey, 95
Kumdarı, 185
Kundura, 185
  – cılara ait alât edevat, 189
  – cılık, 189
Kuris Kumpanyası, 255
Kurtuluş Savaşında kadınlar, 223
Kuruyemiş tüccarı, 166
Kuşak, 190
Kuvvetler ayrılığı, 218, 233
Küçük dahilî ticaret, 61
Küçük işçiler, 359
Küçük kabotaj, 103, 123
Küçük sanatlar, 87, 143
Kükürt, 184, 341
Kütahya
  çinileri, 189
  murahhasları, 162
  murahhaslarının çalışmaları, 191

L

Lastiksiz kamyonların seferden men'i, 262, 353
Lâtin harfleri, 265-267
Lazistan, 167
Liberal iktisat sistemi, 279
Limanlar, 194, 331, 345
Liman Reisizade Mehmet Salim bey, 95
Liman rüsumu, 151
Limted şirketler, 110, 351
Limon reçeli, 185
Lion şirketleri, 113
Lloyd vapurları, 24
Lokum, 185
Loncalar, 262
Lozan Konferansı, 212, 294, 213
Lüks otomobillerden gümrük resmi, 353
Lütfü Arif bey, 248, 257, 363
Lütfü bey, Doktor, 160

M

Maarif
  hissesi, 66
  vergisi, 45, 46
  bk. eğitim
Maarif tamimi, 254
Macar İktisat Kongreleri, 30
Macaristan Türk Mezunları Cemiyeti, TİK murahhasları, 16
Macit Karakaş, 79
Maden
  heyeti, 342
  işçileri, 359
  mektebi, 195
  meseleleri, 341-342
  ocakları
    çalışma süresi, 146
    hudut durumları, 342
    kadınlar ve küçükler, 260
Madenciler Şûrası, 152
Madencilik, 60

Levent Şahverdi Arşivi

Madenler, 310, 324
– de çalışan işçiler, 260
Mahir Arif bey, 156, 363
Mahmezadeler, 167
Mahmut bey, 156, 257, 270, 363
Mahmut Esat bey, 2, 3, 5, 7, 9, 10, 11, 14, 19, 20, 25, 34, 45, 54, 71, 173, 174, 178, 196, 198, 202, 203, 222, 229, 238, 256, 265, 268
açılış konuşması, 215, 222
tenkidi, 233
ile mülâkat, 227-229
kredi ve bankalar hakkında konferans, 267
TİK sonuçları hakkında mülâkat, 267-279
Mahrukat Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Makine devri, 221
Makine istihsâli, 61
Makriköy TİK murahhasları, 131
Maksut efendi, 162
Maksut Yaşar bey, 155
Malatya temsilcileri, 161
Malî sermaye, 211-212
Maluliyet ikramiyesi, 360
Manifatura, 76, 164, 165, 166, 167, 168, 191
Manisa, 164, 165
Manizade Elhac Hüseyin Sabri bey, 79
Manizade Hasan Sabri bey, 95
Manokyan Dikran efendi, 79
Mamûlât-ı ehliye, 185
Mamûlât-ı nesciye, 191
Mamüret-ül Aziz, 187
Marangozluk, 90, 274
Maraş, 168, 174
Marsilya, 88
Mavuna ücretleri, 347, 352
Mavunacı, 167
Amele Derneği, 136-137
Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Mazhar Müfid bey, 168
Mazhar Rüstem efendi, 158
Mazı, 186, 187
Mazlum iktisat âmilleri, 222
Mazoherkiç, 31
Meb'us ve belediye seçimleri
meslekî temsil, 358
nisbî temsil, 258
Mecid bey, 156
Mecidözü, 164
Meclis sistemi, 218-219
Mefkurecilik, 305
Mefruşat-ı beytiyye, 188
Mehmet Ali bey, Hurufat dökümhanesi sahibi, 155, 156
Mehmet Ali bey, sıgara fabrikatörü, 191
Mehmet Asım (Us) bey, 27-29, 290, 292
Mehmet Behram efendi, 156
Mehmet bey, 161
Mehmet bey, Hacı Bekirzade, 167
Mehmet Celâlettin bey, 188
Mehmet Cemal bey, Giritlizade, 167
Mehmet efendi, Dikici, 185
Mehmet efendi, Karaviran karyesinden, 163
Mehmet Emin efendi, 256
Mehmet Hasip efendi, 191
Mehmet Hocazade Kadri bey, 161
Mehmet Hüsnü bey, 79
Mehmet Kâni bey, 321
Mehmet Nuri bey, Hacı Süleymanzade, 167
Mehmet Nuri bey, Patpatzade, 17
Mehmet Rıfat bey, 188
Mehmet Sadık bey, Parlakzade, 167
Mehmet Sırrı ve Şeriki İmalâthanesi, 184
Mehmet Süleyman bey, Cebecizade, 167
Mehmet Şakir bey, Filibeli
– in raporu, 97
M. Şefik bey, 363
Mehmet Şükrü bey, 10, 21
Mehmet Usta, 163
Mekteb-i Sanayi, 132
Memalik-i Osmaniye Tütünleri Müşterek-ül Menfaa Reji Şirketi, 174
Memduh bey, Doktor, 161
Memurlar, 96
Menekşelizade Hüsnü bey, 161
Mensucat, 189, 190
Merakib-i bahriye, 345
Merkantilizm ve Osmanlı İmparatorluğu, 232
Merkezi banka, 58
Mersin, 162-163, 174
Mesai
kanunu, 317
müfettişleri, 138, 361
saatleri, 260
Meslekî temsil, 258, 277, 358

Levent Şahverdi Arşivi

Meslek mektepleri, denizcilikte, 254
Meslek teşiklâtı, 221, 235
Messegeries kumpanyası, 178
Mes'udiye murahhasları, 161
Meşin taciri, 165
Meşrutiyet, 207, 216, 218, 232
iktisat sistemi, 279
Mevadd-ı Kimyeviye ve Âlât-ı Ta'tiriye Dar'üs sınaaları, 183
Mevlid, 197
Mevlid-i şerif kandil günü, 265, 324
Meyan kökü ticareti ve ihracatı, 255
Meyvecilik, 336
– ğe ilişkin sanayi, 60
Mısır, 185, 186
Milletlerin sınıflandırılması, 220
Milletvekilleri ve TİK, 168
Millî bankalar, 58, 128
Millî Devlet bankası, 131
Millî devre, 208
Millî egemenlik, 220, 233, 324
Millî eğitim, 45, 46
Millî gelir, 235
Millî hakimiyet, 310
Millî hakimiyet-i iktisadiye, 217
Millî iktisadî bütünlük, 44
Millî iktisadiyat
esasları, 295
kurma çabaları, 34, 35
Millî iktisat, 50
Millî istihsal, 324
siyaseti, 120
Millî mücadele, 29
Millî sanayi, 73, 102, 131
Millî sermaye, 56, 66, 76, 235, 236
Millî servet, 235
Millî tarih kavramı, 207
Millî tedavül bankası, 107, 123
Millî terbiye, 305
Millî Ticaret Bankası, 58, 106, 107
Millî tüccar sınıfı, 41-42
Millî Türk Ticaret Birliği, 96, 97, 101, 103, 118, 119, 121, 126, 127, 128, 163, 164, 170, 294, 316
kuruluş amacı, 82
ve nümûne sergisi, 104
Ticaret-i Hariciye Kongresi, 70
TİK için hazırlık toplantıları, 71
bulunanlar, 95-96
tutanakları, 94-117
TİK murahhasları, 73
TİK sonuçları hakkında toplantı, 311-312
TİK'ne sunulan rapor, 117-130
Mirasta müterakki vergi, 318
Mirî ormanlar, 32
Misak-ı İktisadî, 214, 265, 272, 279, 291, 305, 308, 310, 311, 312, 317, 323, 325
Mazbata Encümeninin tenkitlere cevabı, 310-311
tenkidi, 308, 309, 310
Misak-ı Millî, 209, 245, 271
Mobilya, 187, 188
Moda, 224, 247
Mollazade Süleyman bey, 363
Moralzade Ahmet bey, 189
Moratoryum, 97, 98
Motor vs., aletleri, 189
Motorcu Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Muhacirler, 265, 310, 351
iskânı, 265, 336
Muammer bey, debbağ, 185
Muammer Hasbi bey, 95
Muammer Süleyman bey, 188
Muhsin Emin bey, 96
Mum, 189
Murabaha Nizamnamesi, 349
Murat Naci bey, Karaburunlu, 167
Murat Naci efendi, 183
Murtaza, bakkal, 156
Musa Reiszade Ahmet bey, 80, 96, 108, 110, 156
Musaffa tıp pamuğu, 183
Museviler, 253
Mussolini, 97
Mustafa Abdülhalik bey, 161
Mustafa ağa, 162
Mustafa Asım bey, 167
Mustafa bey, 162
Mustafa bey, Kırımlı, 167
Mustafa bey, Saruhan, 197
Mustafa Hulusi bey, 156, 167
Mustafa Lütfü bey, Beşrelizade, 167
Mustafa Mehmet efendi, 185
Mustafa Şeref bey, 152

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Şevki bey, 95
Mustafa Şükrü bey, 79
Mustafa Zühdü bey, Lazzade, 167
Mutlak idare devri, 216
Mutlakiyet, 208
Mübadele, 91
Mübadele serbestisi, 102
Mücahide Ayşe çavuş, 185
Müezzinzade Hacı Ahmet, 163
Müftüzade İbrahim bey, 162
Mülkî ve askerî ve inzibatî amirler, 255
Mülki teşkilât ve asayiş meselesi, 328
Münir bey, 254
Münire hanım, 352
Müsakkafat vergisi, 352
Mütegallibe, 46
Mütevakki bey, 156

N

Nafia meselesi, 194
Nafia Vekâleti, 22
Nafiz Mustafa bey, 184
Naim bey, 231
Naim Mustafa bey, 168
Nakdi sermaye, 12
Nalbantlık, 93
Nalbantzade İsmail efendi, 162
Namus, 307, 308
Narh, 44
Naşid Hakkı, 201
Nazım Fikret bey, 168
Nazmi Duhani bey, 105, 107, 112, 114
Nebizade Hamdi bey, (Trabzon), 17
Necati bey, İzmir, 161, 231, 321
Necati bey, Saruhan, 53, 198
Necati bey, Mektepliler Pazarı sahibi, 95
Necat Mehmet Kahraman bey, 191
Necmettin Sadık bey, Müftüzade, 168
Nehirler, 331, 335, 353
Nesib bey, 156
Nesic sanatları, 61
Nevahi Kanunu, 255, 328
Nevahi Şuraları, 344
Nigâr hanım, 161, 229
Nihat bey, 95
Nisbi temsil, 258
Nizamettin bey, 173
Nohut, 185
Nukut ve tahvilat borsaları, 111
Nurettin bey, 156
Nuri Aziz bey, 292, 295
Nusret bey,
Nüfus, 59
  azlığı, 13, 212-213, 260
  meselesi, 221, 235, 236, 310
Nümûne çiftlikleri, 141, 327
Nümûne sergisi, 3, 4, 8, 53, 175, 176, 177, 178, 179, 191, 200, 228, 229, 231, 278
  âlât-ı ziraiye, 180-181
  Aydın, 180
  Bornova Ziraat Mektebi, 180
  faydaları, 297
  için seçilenler, 161
  madalya, diploma ve takdirnameler, 181, 269
  sergilenen eşya listesi, 183, 191

O

Ocakzade İbrahim bey, 162
Odun tüccarı, 165
Oktruva resmi, 32
Oligarşi, 233
Ondalıklı sistem, 336
Ondokuz Eylül Kundura İmalâthanesi, 185
Onsekiz yaşından küçüklerin madenlerde çalışmaları, 260
Orman
  mektepleri, 195
  meselesi, 333-334
  Nizamnamesi, 342, 344
  sanayii, 61
Ormancılık, 61, 150, 263, 310
Ormanlar, 262, 263, 324
  işletilmesi, 60
Orta, 193, 200, 201
Ortaklık, 206
Osman efendi, Hereke Fabrikası dokuma ustası, 156
Osman efendi, Kırka karyesinden, 235
Osman Fevzi bey, Boynueğrizade, 166
Osman Nuri efendi, 162
Osman Zeki bey, 156
Osmanlı Bankası, 79, 176
Osmanlı Devletinin yıkılışı, 208, 212

Levent Şahverdi Arşivi

Osmanlı dış borçları, 207
Osmanlı İmparatorluğu
iktisadî durum, 215
Türk milleti, 206
yabancıların müstemlekesi olarak –, 207, 216
Osmanlı tarihi, 205
Osmanlı Ticaret Odası, 99
Osmanzade Hamdi bey, 53, 197
Otobüs ve yük kamyonlarının gümrüklerden affı, 263
Otomobil, 194

Ö

Ödemiş, 175
Ölçü ve tartıların birleştirilmesi, 336
Öğretmenlik, köylerde zorunlu, 327
Ömer bey, 156
Ömer Lütfü bey, Hacı Şakir efendizade, 166
Ömer Muharrem sabunları, 183

P

Padişahların dış siyaseti, 205-206
Palamut, 185, 188, 189
tüccarı, 164, 165, 166
Pamuk, 185, 186
çekirdeği, 186
kozası, 185, 188
Panayır ve sergiler, 86
Pancar ziraatı, 337
Para, 44, 49, 51
nakli, 44
Türk iktisadiyatında rolü, 56
Parlâmentarizm, 218, 233
Patates unu, 188
Patron amele ihtilâflarında muhtelit komiteler, 147
Penbezar dokumaları, 186, 188
Perdelik, 191
Peştemal, 188, 190
Petrol, 184
Peynir, 187
Pirinç tüccarı, 164
Pitraki Çavuşoğlu, 79
Piyer Loti Vapuru, 178
Plân, 232
Plütokrasi, 233
Poliçeler, 124, 348
Pomaklızade Biraderler, 165
Portakal, 185
Posta, 353, 354
çek usulü, 86
ıslahı, 86
tediye emirleri, 86
telgraf, telefon, 354, 355
tertibatı, 178, 179
Potamıszade Haydar bey, 79
Pozitanof, 198
Pratika, 345
Program, 47, 48, 120, 238, 239
Pulluk, 185
Pul rüsûmu, 124, 348
Pul vergileri, 101

R

Rahmi bey, 161, 231
Raif bey, Asım efendizade, 165
Raif Necdet bey, 95
Rami bey, 156
Ramiz bey, 157
Raşit bey'in raporu, 133-157
Rauf bey, Heyet-i Vekile Reisi, 23, 24, 198, 319
Razaki, 185
Reji meselesi, 32, 74, 77, 105, 251, 252, 280, 287, 288, 301, 313, 314, 319, 326
Refik bey, 105, 156
Refik bey, Konya, 14
Refik Şevket, Saruhan, 14
Reklâm, 239
Remzi Ferit bey, 165
Resim sergisi, 187
Reşat Bey, Saruhan, 53, 197
Reşat bey, Pomaklızade, 165
Rıfat leke sabunu, 188
Rıhtım ücretleri, 352
Riya, 324
Rize, 164, 166
Roma, 243
Romanya, 18
Rozet, TİK hatırası, 169, 173
Rukiye Hanım, 270, 272, 273
Rus sefiri Aralof, 199, 200
Rusya ... Şark-ı Karib Ticaret-i Hariciye

Levent Şahverdi Arşivi

Rusya (devam)
Mümessilliği, 198
Rüstem bey, İngiliz, 165

S
Saatlerin ayarı, 352
Saatlein birleştirilmesi, 317
Saat, para, mühür keseleri, 188
Saban, 206, 207, 285
ve kılıç, 243
Sabit işçi kavramı, 284
Sabri bey, Posta Telgraf Genel Müdürü, 53, 199, 231
Sabun, 184, 186
Sabuncuzade İsmail bey, 161
«Sabuniye» Aydın havlusu, 188
Sabûr Sami bey, 95, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 107, 160
Sadık efendi, Hacı Hüseyinzade, 166
Sadık Paşa, 285
Sadıkzade Rıza bey, 95
Sadrettin bey, 184
Sağ, 193, 200, 201
Sağlık, 223, 224, 310, 324, 311
teşkilâtı, 45
Sahir bey, 106
Sakatlık tazminatı, 147
Salâhattin bey, Ayvalık, 248, 270
Salâhattin bey, İstanbul, 156
Salcı Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Salihli, 164, 200
Salih Zeki bey, 160, 191, 321
Sami bey, İçel, 19
Sami Ziver bey, 72
Samsun, 156
San'atkâr, 3, 96, 135
Sanayi, 120, 142-143, 213, 216
anonim şirketler, 61
– i bahriye, 254, 344
bankacılık, 106
bankası, 13, 87, 251, 261, 262, 295, 357
borsaları, 357
büyük işletme devresi, 61
çırak mektepleri, 357
devlet kontrolü, 143
devletin rolü, 61
eğitim, 286, 357
Grubu, 225, 250, 251, 259, 261, 262, 270-271, 296, 312
– nun İktisat Esasları, 355, 357
ham madde bolluğu, 61
iktisadı
bankaların rolü, 58
imalâthane devresi, 60
istihsâl kooperatifi, 143
kooperatifleri, 61
kredi müesseseleri, 61
mektepleri, 132, 195
murahhaslarının TİK'de yeri, 193, 194, 200
mümessilleri, 203
– i nesciye, 60, 61
odaları, 113, 114, 115, 116, 250, 252, 262, 357
serbestisi, 41
sergileri, 262
– i Teşvik Kanunu, 262
topluluk ve taazzuv, 61
ve ziraatta eğitim, 121
–i ziraiye, 61
Sanayici, 2, 3
Sandalcı Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Sandalya, 190
Sandık nümûneleri, 190
Santral döviz, 115
Saraç Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Saraçlık, 185, 186, 189
Saray'ın emelleri, 216
Sarık, 190
Sari hastalıkları ve işçi, 358
Savaş'ın iktisadî hayata etkileri, 118
Sây Misak-ı Millisi, 214
Sazende Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Seccade, 187, 189, 190, 191
Sedir, 187
Sefer Fevzi bey, 95, 97
– in raporu, 92-94
Sefahat, 285
Sekiz saat iş, 138, 146, 260, 318, 358
Selçuklular, 205
Selim III, 232
Semere-i Sebat Itriyat Kolonya İmalâthanesi, 184
Sendikalar, 2, 8, 13, 21, 146, 147, 195, 318, 358

Levent Şahverdi Arşivi

Sergiler açılması, 127
Sermaye, 294
vergisi, 318
– ye verilecek imtiyazların şartları, 37
Sermayedarlarla amele arasında temettua katılma, 312
Serdarzade Mehmet bey, 162
Sergiler, 89, 132, 350
açılması, 32
katılma, 89, 115
Seyidgazi, 163
Seyrüsefer serbestisi, 43
Seyyar kıptiler, 329
Seyyar sıhhiye teşkilâtı, 335
Seyyar, ziraat mektepleri, 327, 328
Sezai bey, Çiftçiler Derneği, 160
Sezai bey, İzmir, 161, 363
Sezarizm, 233
Sıgar ve sıgara fabrikaları, 76
Sıgara, 184, 191
ağızlıkları, 191
kâğıdı, 188
Sıhhat vergisi, 358
Sıhhî evler, 262
Sıhhiye teşkilâtı, 45
Sınaî istihsalin tanzimi, 58, 60
Sınaî kalkınma, 61
Sınaî teşebbüsler için yayın, 127
Sındırgı, 256
Sınıf
çatışmaları, 213-214
farklılıkları, 134
menfaatleri, 213
meselesi, Türkiye'de, 220
Sınıflar, 96, 135, 136, 213, 214, 307
Sırık hamallığı, 266, 361
Sigorta şirketleri, 84, 125, 349, 351
vergisi, 147
Sigortalar, 262, 349
Silâhlı devrim, 220
Silâh nümuneleri, 188
Simavlızade Hüseyin, 161
Sisam, 185
Sivas, 174
Kongresi, 243
Siyasî idare şekli, 214
Soğuk mahzenli vagonlar, 332
Sokakların temizliği, 265
Sol, 193, 200, 201
Soma, 342
Sorumluluk, 218, 219
Sovyetler Birliği, 184
ticari ilişkilerin çoğaltılması, 86
Soygunculuk, 325
Söz hürriyeti, 21-22
Spor, 324
Standard Oil acentası, 165
Suat Karaosman Bey, 95
Su çekme makinesi, 18
Sudi bey, Sufizade, 19, 105, 106, 107, 111, 112, 114, 166
Sudi kütüphanesi, 188
Su'fi bey, Manayasizade, 165
Sulama, 265, 335
Sultan Aziz, 285
Sultanlar ve millî egemenlik, 217
Su membaları, 265
Sun'i aza ve fenni korse kasık bağı, 191
Sun'i el ayak kalıpları, 191
Sungurlu, 162, 163
Supalan, 347
Suphi bey, 79
Su yolları, 263
Süleyman bey, Ahmet Nesimzade, 166
Süleyman Ferid müstahzaratı, 183
Süpürge, 186
Süreyya bey, 256
Sütçülük, 60, 61

Ş

Şahsî saltanat, 207
Şakiroğlu Şükrü efendi, 156
Şakirzade Ahmet bey, 184
Şal, 189
Şam fıstığı, 184
Şamlı Emin bey, 95, 98, 99, 100, 102, 103, 106
raporu, 86, 87, 97, 115
Şapigrofi makinesi, 187
Şark Çini Fabrikası, 189
Şark Limited Ecza Şirketi, 110
Şark Saraçhanesi, 184
Şarki Karaağaç, 164
Şarki Roma, 205

Levent Şahverdi Arşivi

Şayak, 186
Şefki bey, 248
Şefik bey, Bahriyeli Muallim, 248
Şefik Hüsnü, Doktor, 317, 319
Şefik Sati bey, 249
Şefika hanım, 229
Sehbenderler, bk. konsoloslar
Şehirlerin inşası, 352
Şekavet, 255
Şeker
  fabrikaları, 265, 337
  imalâtı, 60
  kamışı, 185
  pancarı, 185
Şekerlemeler, 185
Şemnili (Adapazarı), 165
Şems-i Akik Kundura İmalâthanesi, 18
Şeref bey, 162
Şerif Alizade Murad bey, 79, 91, 97,98,99,100, 101
Şevket bey, debbağ, 185
Şevki bey, 155, 156
Şevki çavuş, 156
Şevval bey, 157
Şile, 168
  TİK'ne gönderdiği murahhaslar, 156
Şimendüfer
  kumpanyalarının zararlarından dolayı tazminat, 329
  rüsumu, 151
  tarifeleri, 32, 69
  ücretleri, Macaristan'da, 31
  Ayrıca bk. demiryolları
Şirketler, 3, 13, 33, 121, 124, 132, 194, 221, 251, 261, 262, 265, 350, 351
Şoseler, 32, 68, 194, 251
Şoför Esnafı Cemiyeti, 131, 157
Şükrü bey, İstanbul, 95
Şükrü bey, Ödemiş, 227, 321
Şükrü bey, Rusçukluzade, 166

T

Taassup, 275
Tabii kaynaklar, 282
Tahin helvaları, 184
Tahir bey, 156
Tahmis, 32, 281
Tahrir-i basit, 281
Tahsin bey, İzmir, 23
Tahsin bey, Maraş meb'usu, 168
Tahsin bey, Mesudiye, 162
Tahsin Rıza bey, 96, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 156, 158, 159
Talip efendi, 162
Tampon mürekkepleri, 183
Tamirhaneler, 337
Tamişvar, 31
Tanzimat, 215, 216
Tarak, 186
Tarım, 138-139, 140-141, 213
  devri, 215
  eğitimi, 40, 250
  işçileri, 142, 361
  kooperatifleri, 40
  önemi, 39
  sanayii, 39, 60, 139
  tamirhaneleri, 142
  ürünün satışında tüccarın aracılığından kurtulma, 141
Tarife-i mümtaze ve hususiye, 250
Tarik,
  bedel-i nakdisi, 262, 263, 331, 335
  –i hususiye, 263, 353, 354
  –i umumiye, 353, 354
Tarsus, 168
Tasarruf, 247
Taş kömürü, 185
Tatbikî ihtisas mektepleri, 334-335
Tatil-i Eşgal Kanunu, 195, 260, 358
Tayyarecilik, 187
Teavün şirketleri, 257
Tecil-i düyûn, 98
Tedavül bankası, 73, 106, 107, 127, 156
Tedrisat,
  –ı sınaiye, 250, 251, 261, 262, 357
  –ı ziraiye, 250, 253, 281
Tefrik-i kuva, 218
Tekaüdiye hakkı, 35
Tekfurdağı, 175
  Ticaret ve Sanayi Odası, 198
Telefon, 354
Telgraf, 44, 354
  ve telefon tesisatı, 328
Telkin-i itimat, ticarette, 43
Telsiz telgraf, 354

Levent Şahverdi Arşivi

Temettu Kanunu, 361
Temettu vergisi, 32, 66, 89, 114, 127, 132, 137, 262, 353
Tenbellik, 324
Terazi, 191
Terzizade İsmail Hakkı bey, 96
Teslis, 32, 281
Teşkilât-ı Esasiye
devri, 215, 216
Kanunu, 209
Teşvik-i Sanayi Kanunu, 87, 149, 250, 251, 261, 296, 355-356
Tesviyeci Amele Derneği, 136
Tevfik ve Hüsnü Biraderler, 191
Ticaret, 2, 3, 143, 144
âlemi, 49-51
alım satım kooperatifleri, 143
ana bankası, 339
ve asayiş, 345
–i bahriye, 255, 344, 345
bankaları, 254, 344
Bankası, 13, 89, 107, 251, 257, 279, 312, 349
borsaları, 85
Büro denformasyon, 85
te doğruluk, 87, 88
garp sermayesine bağlılık, 143
Grubu, 225, 250, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 263, 264, 272, 287, 312
–te güvenlik, 83
hakimleri ve TİK, 301, 302
–i hariciye, 63
devletin rolü, 64
kongresi, 70, 71, 126
müesseseleri, 127, 350, 351
şirketleri, 64
ayrıca bk. dış ticaret
hürriyeti, 41, 42
istihbarat ve tahkikat müesseseleri, 349
için istihsâl, 58
işleri, 345-346
–te itibar, 83
–te itimat, 43
kanunlarının ıslahı ve tadili, 101, 108, 109, 111, 112, 124, 125, 129, 261, 262, 230, 348
konsolosluğu, 126, 349
Ticaret (devam)
mahkemelerin ıslahı, 124, 348
Mekteb-i Âlisi, 129, 353
ıslahı, 90, 115
–nin raporu, 90, 92
mektepleri, 195, 312, 353
millî –, 213
Odaları, 113, 114, 312, 349, 350
–nın ıslahı, 85, 86, 98, 99, 100, 101, 115, 116
Nizamnamesi, 11, 22, 80
ve Sanayi Odaları, 126, 132, 261, 349
istişarî niteliği, 128, 129
Kanunu, 316
ve sanayi mektepleri, 129, 349
serbestisi, 41, 89
sözleşmeleri,
–nin akdinde Ticaret ve Sanayi Odalarının mütalâalarının alınması, 90, 129
gümrük himayesine istisna, 121
şehbenderliği, 126, 349
Şirket ve Bankalar Grubu, 250
şirket, banka ve ticaret-i bahriye mümessilleri, 203
–in tanzimi, 61
ve Türkler, 284, 285
–in Türkleştirilmesi, 296, 297
ziraat ve sanayi odaları, 348
Ticarî
birlikler, 82
eşya nümûneleri, 89
haber alma merkezleri, yurt dışında, 127
hakem usulü, 85
örf ve adetlerin tesbiti, 85
salnameler, 350
senetler, 124, 348
seviye, 84
usuller, 125
–in konulmasında Ticaret Odalarının istişarî vaziyeti, 129
Tiftik, 185, 189, 190
keçileri, 334
tüccarı, 164
Tire, 175
Tiryakinin Emin efendi, 156
Tohumluk buğday, 281
Tohumluklar, 191

Levent Şahverdi Arşivi

Tophane fabrikası, 337
Toplu iş sözleşmeleri, 146
Toprak
dağıtımı, 40, 141-142
meseleleri, 294
sanayii, 274
ürünleri, 186, 188, 189, 191
Tornacı Ahmet Halil efendi, 191
Tornacı Amele Derneği, 136
Tornacılık, 191
Tortum, 164
Torunzade Galib bey, 162
Tosya, 166
Traktör
için benzin ve petrol, 338
ortaklaşa kullanım, 40
Tramvaycı Amele Derneği, 136
Tuğla, 60
Tuğlacılık, 61
Tutum, 224
Tuzlu balık tüccarı, 165
Tüccar, 2, 14, 135, 213
Grubu, 250, 251, 255, 339, 355
Hükûmetten olan alacakları, 258
klüpleri, 86
murahhasları, TİK'de yeri, 193, 200, 201
sınıfı, 14, 41
ve münevverler, 42
resmî müesseselerden kolaylık göstermeleri, 44
Türk
deniz ticareti filosu, 122
işçisine mevcut işlerin tahsisi, 262
makarna fabrikası, 183
malların ihracında hileden ârî olma, 86
Mürettibin Cemiyeti, 147
ve müslüman ticareti, 96
olmayan unsurlarla temas, 291
ordusu, 291
parası, 44
sanayi şirketlerinde vatandaşın hissesi, 356
sayılmayan şirketler, 364
şirketleri, 364
Ticaret Odası, 99
ticaret odalarının yurt dışında tesisi, 127
ticareti, 49, 51
Türk (devam)
ticaret ve sanayi alemi, Avrupa ve Amerika ile doğrudan doğruya temas, 132
Türkiye Büyük Hayvanat Bahçesi, 94
Türkiye Büyük Millet Meclisi
çiftçi ve bağcılar için tarım aletlerinin celbi için görüşmeler, 33
İktisat Encümeni, 175
milletvekilleri ve TİK, 168
Türkiye Çiftçiler Birliği, 319, 321
Türkiye Himaye-i Hayvanat Cemiyeti, 92
Türkiye hukuk mektebi, 220
Türkiye iktisadîyatı, 191, 219
Türkiye İktisat Kongresi
abide dikme tasavuru, 265, 269
açılış, 193, 199
gününde İzmir, 201-203
münasebetiyle, 283
açış konuşmaları, 203, 225
Gazi Mustafa Kemâl Paşa, 203, 215
Mahmut Esat bey, 215-222
Kâzım Karabekir Paşa, 222, 225
ahaliye silah dağıtılması hakkında takrir, 255
ahlâk cemiyeti olarak –, 308
Aka Gündüz bey'in izlenimleri, 281-282
amacı ve niteliği, 1, 11, 203, 204, 241, 242
amele (işçi) sınıfı, 38-39
amelî neticesi, 236, 237
anket olma niteliği, 29
Atina Ajansı, 14
bağımsız ve gayri resmi olma niteliği, 25
basın temsilcileri, 201
başacık oturma hakkında takrir, 255, 256
başarısı, 29
başkan ve başkan vekillerinin seçimi, 202, 247, 248
beklenen hizmetler, 295, 297
beklenen sonuçlar, 288, 289
binası, 202, 242
çalışma usulü, 280
çalışmaları ve sonuçları hakkında yorumlar, 276, 319
daire müdürleri, 168
davet edilenler, 175
Devletten istenilen dilekler, 33
düşmanlarımız, 14
eğitici etkisi, 35

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye İktisat Kongresi (devam)
ele alınacak sorunlar, 194, 196
ertelenmesi, 175
nedeni, 229
Erzurum ve Sivas Kongreleri ile karşılaştırma, 25
fâaliyetine bir bakış, 279, 281
fahrî başkan: Gazi Mustafa Kemâl Paşa, 11
faydaları, 34, 277, 291, 292, 296
fikrinin ortaya çıkışı, 240
gazetecilik, 239
Gazi Mustafa Kemâl Paşa'nın açış konuşması, 282, 358, 284-286
Gebze kazası, 17
Gelecek yıl yapılacak Kongre'nin yeri ve tarihi, 244, 264, 265, 278, 312, 325
gelen üye sayısı, 228
genel havayı yansıtan izlenimler, 225
Genel Kurul çalışmaları, 252, 268
sona erişi, 269
usûl, 280
görevi, 29
görüşmelerin kapsamı, 32, 33
görüşme usulü, 249, 250
hakkında talimatname, 252
Grupları, 313
–a ayrılan yerler, 193, 198, 201, 203
–nın çalışmaları, 236, 240, 244, 246, 249, 252, 286, 288
gündemi, 4, 10, 11
hakkında yazılar, 40, 53
Ahmet Cevdet, 46-49
Ahmet Emin, 33-35
Ahmet Hamdi, 49-51
Ahmet Muhiddin, 24, 27
Feridun Fikri, 40, 45
Mehmet Asım, 27
Orient News, 51, 52
Suphi Nuri, 45
Şefik Hüsnü, 37, 40
Tahsin, 29, 33
Tan, 36-45
Halk Fıkrası için fayda, 297, 299
halkın ihtiyaçlarını göstermesi, 35
halkın ilgisi, 28
hazırlık günleri, 230-231
Heyet-i Faâle'nin
Türkiye İktisat Kogresi (devam)
hazırlıkları, 54
programı, 237
raporu, 20, 237
Hükûmet
ile olan ilişkisi, 25, 283
–in gösterdiği kolaylık, 231
–in katkısı, 15-16
–in tutumu, 16, 30
iktisadî düşmanlarımız, 6
iktisadî siyaseti çizme yeteneği, 16, 22
iktisadî sınıflar, 47-49, 118, 287, 288-289, 297
İktisat Vekâleti
arasında ilişki, 237-238
–nin hazırladığı layiha, 12, 55-
–nin hazırlıkları, 53
ilânlar, 231
ilk toplantı izlenimleri, 226, 227
ilmî ve amelî seviyesi, 245
in'ikad mahalli, 161
İngiliz ve Yunan basını, 8, 14
istişarî nitelikte olup olmadığı, 15, 20, 25, 233
İstanbul
–daki hazırlıklar, 70
–dan gidecek temsilci sayısı, 154
murahhasları, 156
–nın İzmir'e gidişleri, 352
sanayi temsilcilerinin adayları, 155
sanayicilerin temsilci sayısı hakkında görüşleri, 154
Türk tüccarının hazırlıkları, 71, 118
işçi sınıfı, 37, 38, 317
açısından sonuçları, 317
işçi temsilcilerinin seçimi, 39
İzmir
Belediyesinin hazırlıkları, 231
–de beklenen temsilciler, 173
–deki hazırlıklar, 54, 175
–in durumu, 238, 243
–in genel havası, 231
kadınların yeri, 229
kadınlık, 283
kadın temsilcileri, 161
kapanış konuşmaları, 270, 276
Aka Gündüz, 270
Alâiyelizade Mahmut, 272

Levent Şahverdi Arşivi

Türkiye İktisat Kogresi (devam)
Kâni bey, 271
Kâzım Karabekir, 273, 276
Rukiye hanım, 272, 327
Salâhattin bey, 270, 271
kararları, 30, 271
Hükûmetin tutumu, 280, 303, 319
istişarî niteliği, 287
izlenmesi, 303
ne olacak?, 237, 239
niteliği, 290
savunacak heyet, 265
sonucu, 302, 303
kimin düzenlediği, 11
katılacakların niteliği, 228
katılan tüccardan bazıları, 163-168
kazalardan gönderilecek murahhas sayısı, 2, 153-154
Kâzım Karabekir Paşa nasıl reis oldu?, 225, 227
köylü sınıfı, 37
kuruluş şekli, 28, 241
Lozan Barış Konferansı, 27, 34
lüks olarak telakki edilmesi, 18, 22
lüzumlu mu?, 18, 22, 291
mahalli, 176, 178
Mazbata Encümeni, 363
bildirisi, 310, 311
mazbata heyeti, 244
milletvekillerinin seçimi, 10, 14, 168
Millî Türk Ticaret Birliği
nin sunduğu
maddeler, 119, 120
rapor, 117, 130
misafirlere ayrılan yerler, 203
murahhasları
seçimi, 46, 153
İzmir'e gelişleri, 169
yolluk verilmemesi, 39
museviler, 176
mütehassıslar kongresi, 240
müzakereleri, 278
niteliği ve hukukî mevkii, 25, 215
Nümûne Sergisi, 175, 176, 178, 179, 191
önemi, 117-118, 203, 214
özel olma niteliği, 25
programı, 29, 30, 193
propagandası, 238, 239
Türkiye İktisat Kogresi (devam)
Rus Hükûmeti, 246
sınıflar, 2, 3, 25, 28, 135, 136
açısından faydaları, 287
menfaatleri, 16
siyasi partiler, 49, 297, 299, 303
son günü, 240-243
sonu, 303
sonuçları, 239, 282
Milli Türk Ticaret Birliği'ndeki toplantı, 311-312
süresi, 228
tebrik ve teşekkür, 198
temsilcilerinin niteliği, 204
tenkitler, 27, 156
ticaret hakimleri, 301-302
toplanma zamanı, 27
tüccara sağladığı faydalar, 236-237
Türkiye Büyük Millet Meclisi, 19, 23-29, 211
Türkiye'nin dertlerine deva olma niteliği, 37
Türkiye İktisatçılar Kongresi, 26
uzmanlardan kurulu bir kongre, 26
üyeler, 2, 3
yollukları, 20
varan hazırlıklar, 53
veda toplantısı, 270
yabancı propaganda, 296
yerli tüccar ve sanayi sınıfı, 38, 41-42
yetki alanı dışında aldığı kararlar, 304
Yunan basını ve Yunanlılar, 6, 7, 9
ziyafet, 196-197, 199-200
zümrelerin dilekleri, 26
Türkiye
İktisat Mecmuası, 87
İktisat Mektebi, 219, 220, 279
köylü istihsal birlikleri, 22
tarım ülkesi olarak –, 138-139
Türkiye'nin gerçek kurtuluşu, 198
Türkiye'nin iktisadi kalkınması, 51
Türkiye'nin iktisadî ve ticari durumu hakkında,
kitap, 86
rapor, 89, 132
Türkler
ve ticaret, 284-285
–e ayrılacak sermaye, 364

Levent Şahverdi Arşivi

Tütün, 184, 185, 186, 189
inhisarı, 299-301
kaçakçılığı, 8
Rejisi, 74-77, 251, 361
sanayii, 76
ticareti, 231, 326
ziraatı, 74, 326

U

Uhud-u atika, 150
ulaştırma, 18, 213, 224, 251
araçları, 13, 67-69, 139, 144, 145
girişimleri, 194
hususi tarife, 356
iktisadî önemi, 144
şirketleri, 69
tarifeleri, 251
ücretleri, 262
Ulusal egemenlik, 208, 210
Umum Terziler Cemiyeti'nin seçtiği murahhas, 158
Umur ve muamelât-ı ticariye, 261
Un, 187
ithalâtı, 18, 274
fabrikası, 168
tüccarı, 166
Urgan, 186
tüccarı, 164
Usta kursları, 357
Uşak, 174
halıları, 183
Uşakizade Muammer bey, 161

Ü

Ücretler, 195-262
Ücretli hafta tatili, 138
Üfürükçülük, 265
Üretim dalları arasında dayanışma, 296
Üsküdar
çatmaları, 32
kazası, TİK murahhasları, 156
Üzüm, 184, 185, 186, 189
reçeli, 183, 185
tüccarı, 164, 165

V

Vahib bey, Hacı Nuri beyzade, 168
Vahşi hayvanların itlâfı, 265, 335
Vapur tarife ve nakliyatı, 332, 357
Vasatî gündelikler, 147
Vasıf bey, 231
Veba-i bakari, 333
Vehbi bey, Konya, 53
Vehbi bey, İzmir Belediyesi üyesi, 208, 209, 177, 178, 238
Veli Tevfik bey, 163
Valizade Mustafa Faik bey, 95
Venedik, 41
Verem ve işçi, 358
Vergiler, 65-67, 101, 115, 318
alınmasında kolaylık, 101
Ticaret ve Sanayi Odalarının mütalâasının alınması, 89, 115, 125, 129
Vergi siyaseti,
Vesait-i muhabere, 263
Vesait-i nakliye, bk. ulaştırma araçları
Vitali Kamhi, 79

Y

Yabancı
aracılar, ticaret ve sanayi aleminde, 132
demiryolu şirketleri, 332
ihracat şirketleri, 257
işçiler, 137, 143
kapitalizm ve Yunanlılar, 247
kredi, 279
malî müesseseleri, 126
mallar, 274
müesseseler, 137
devletleştirilmeleri, 312
sarraf müesseseleri, 126
sermaye, 6, 9, 10, 14, 37, 51, 56, 84, 102, 113, 121, 122, 124, 125, 131, 139, 140, 194, 211, 212, 220, 242, 260, 273, 274, 279, 296, 297, 310, 312, 324, 325, 347
bilim encümeni, 125
demiryolları, 144
demiryollarının yapımında, 68
hakkında esaslar, 289, 363
inhisarının ref'i, 73, 131
nüfuz mıntakaları, 143
Reji inhisarı, 75
sanayide, 142
tarımda, 142

Levent Şahverdi Arşivi

Yabancı (devam)
tütün, 75
ulaştırma inşaatı, 142
sermayedarlar, 134
şirketler, 125, 365
unlara karşı rekabet, 32
uzmanlar, 90
Yabancılar, 14
arazi edinmeleri, 145, 336
inhisar ve imtiyaz verilmeme, 6
–ın müdahaleleri, gümrüklerde, 73
–ın sömürgesi olarak Osmanlı İmparatorluğu, 207
Yağcızade Abbas bey, 162
Yağcızade Hacı Nuri efendi, 162
Yahya Sezai bey, 281
Yahya Sezai efendi, 168
Yako Pendas efendi, 80
Yakup bey, 162
Yalancılık, 324
Yapağhane malûlatı, 186
Yapağı, 185
Yarıcılık, 142
Yasin bey, 168
Yastık yüzü, 191
Yaşar bey, 231
Yatak çarşafı, 190
Yatılı ilk okullar, 326
Yavuz Kütüphanesi, 188
Yavuz Selim, 205
Yedd-i vahid, 74, 76
Yemek ocakları, 189
Yemiş veren ağaçlar, 265
Yenilik ve gelişme, 211
Yeni Turan Gazetesi, 246
Yeni Türkiye İktisat Mektebi, 219
Yeniköy, 163
Yerli
kömür sarfiyatı, 341
kumaş kullanılması, 269
mahsulat, 102
malı, 356
mensucat, 271
sermayedar sınıfı, 139
tüccar sınıfı, 41-42
tüccar ve sanayici, Batı sermayedarının temsilcisi, 38
Yıllık için, işçilere, 147
Yol İnşaat ve Amele Derneği, 136
Yol kesicilik, 255, 328
Yollar, 13, 24, 244, 250, 261, 331, 333, 352, 353, 356, 357
Yol vergisi, 66, 262
Yozgat, 163
Yunan
Antik, 243
basını, 8
mezalimi, 247
yağmacılığı, 274
Yunanlılar, 6, 7
ve yabancı kapitalizm, 247
Yunus Nadi, 160
Yurt dışında Türk Ticaret Odaları, 350
Yusuf bey, Aydın, 230
Yusufzade Sadık bey, 162
Yüksek malî müesseseleri, 293-294
Yüksek Ticaret Okulu, bk. Ticaret Mekteb-i Alisi
Yüksek ziraat öğretimi, 327
Yün çorap, 189
Yün kuşak, 184

W

Wilson, 218

Z

Zabıta devleti, 216, 231
Zafer-i Milli Sıgara kadığı, 184
Zafer pulluğu, 185
Zahire
borsaları, 32, 336
tüccarı, 163, 164, 165, 166, 167
Zamir bey, 175
Zeki bey, 166
Zeytinburnu fabrikaları, 262, 337
Zeytincilik, 337
Zeytin tanesi, 185
tüccarı, 164
Zeytinyağı, 185, 186, 227
tüccarı, 164, 166
Zeytunzade Emin bey, 162
Zımpara madeni, 341
Zigetvar, 32
İktisat Kongresi, 31
Zir, 167

Levent Şahverdi Arşivi

Ziraat
alâtı depoları, 261
amelesi, 142
Bankası, 14, 32, 33, 57, 106, 255, 257, 330, 331
devri, 215
encümeni, 256, 257
fabrikaları, 262
Gazetesi, 191
Grubu, 257, 261, 262, 263, 264, 312
istihsâl kooperatifleri, 143
işçileri, 358, 361
komünaları, 40
makineleri mukavelesi, 260
makineleri sergisi, 265, 337
makinistleri, 338
mektepleri, 195
odaları, 129, 265
önemi, 39
sanayii, 39
serbestisi, 41
usulü, 285
Ziraatte
hayvancılık, 333-335
maarif meselesi, 326-328
makine meselesi, 337-338
Ziraî
alât ve edevat mukavelenamesi, ABD, 14
haşerat ve bitki hastalıkları laboratuvarı, 337
istihsal
kooperatifleri, 59
tanzimi, 58
yükünün herkese yükletilmesi, 59-60
kredi, 330-331
mahsullerinin himayesi, 336
sergiler, 334
Ziyafet, 196
Ziya Koyuncu ve Şürekâsı fabrikası, 191
Zolotaryof, 198
Zonguldak, 175
limanı rüsumu, 341
madencilerinin hazırlıkları, 148, 153
murahhasları, 161
Zübeyroğlu Nazif bey, 79
Zühdü bey, 153, 312
Zümre
devleti, 218
idaresi, 218
Zürrâ, 3, 135
Grubu, 259 bk. Ziraat Grubu
Zürrâ ve Ticaret Bankası, Bor, 165

Levent Şahverdi Arşivi

SERMAYE PİYASASI KURULU YAYINLARI

1. ***Sermaye Piyasası Mevzuatı***,
1985, Yayın No: 1, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, 1995

2. ***Recent Developments in Capital Markets in Turkey***,
Çeşme, İzmir, June 30 - July 5, 1985, Yayın No: 2

3. ***İşletmelerde Bağımsız Dış Denetim Semineri***,
Ankara, 10-11 Mayıs 1985, Yayın No: 3.

4. ***Sermaye Piyasası Analizleri***, A. Gültekin KARAŞİN, 1986, Yayın No: 4.

5. ***Sermaye Piyasası Hukuku***, Vural GÜNAL, 1986, Yayın No: 5.

6. ***Türk Sermaye Piyasasında Son Gelişmeler***,
Çeşme, İzmir, 30 Haziran - 5 Temmuz 1995, Yayın No: 6.

7. ***Inflation and Capital Markets***, Bolu, 4-8 August 1986, Yayın No: 7.

8. ***Kamu İktisadi Teşebbüslerinin Özelleştirilmesi ve Özelleştirmenin Sermaye Piyasasına Etkileri***, 1988, M. Berra ALTINTAŞ, Yayın No: 8.

9. ***Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları - 1***, 1988, Yayın No: 9/1.

10. ***Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları - 2***, 1988, Yayın No: 9/2.

11. ***Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları - 3***, 1988, Yayın No: 9/3.

12. ***The Interrelationship Between Money and Capital Markets***,
Uludağ, Bursa, August 16-21, 1987, Yayın No: 10.

13. ***Finansal Varlıkları Fiyatlandırma Modeli ve Türkiye Üzerine Bir Deneme 1978-1986***, 1989, Yayın No: 11.

14. ***The Role, Regulation and Operation of Investment Companies***,
Ankara 20-24 June 1988, Yayın No: 12.

15. ***Sermaye Piyasası Kanunu'na Tabi 300 Anonim Şirketin Son 5 Yıllık Mali Tabloları - I***, 1990, Yayın No: 13/1.

Levent Şahverdi Arşivi

16. *Current Issues in Turkish Capital Markets*,
Antalya, 3-8 September 1989, Yayın No: 14.

17. *Şirketler Kesiminin Finansman Eğilimleri Anketi Sonuçları*,
1991, İkinci Baskı, 1995, Yayın No: 15.

18. *Sermaye Piyasalarında Kamu Otoritesi ve Yatırımcının Korunması*,
SPK Uluslararası Semineri, 31 Ekim - 2 Kasım 1990, Yayın No: 16.

19. *Türkiye'de Kaynak Aktarım Sürecinde Sermaye Piyasalarının Rolü: 1980 Sonrası Dönemin Bir Değerlendirilmesi*,
1995, İkinci Baskı 1996, Yayın No: 17.

20. *Aracı Kurumlar - 1994 Özet Bilgiler, Bilançolar, Gelir Tabloları*,
1995, Yayın No: 18.

21. *Risk Sermayesi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları*,
Dr. Tülay ZAİMOĞLU, 1995, Yayın No: 19.

22. *The Analysis of Inflation: The Case of Turkey (1948-1988)*,
Dr. Kıvılcım METİN, 1995, İkinci Baskı 1996, Yayın No: 20.

23. **Futures Piyasaları**, Dr. Ayşe EYÜBOĞLU AKSEL, 1995, Yayın No: 21.

24. *Public Policies Towards Financial Liberalization: A General Framework and an Evaluation of the Turkish Experience in the 1980's*,
Dr. Güven SAK, 1995, İkinci Baskı 1996, Publications Number: 22.

25. *Sermaye Piyasında Vergilendirme*,
Celali YILMAZ, 1995, İkinci Baskı 1996, Yayın No: 23.

26. *Finance, Exchange Rates and Financial Liberalization*: Collected Works of,
Dr. Yaman AŞIKOĞLU, 1995, İkinci Baskı 1996, Publication Number: 24.

27. *General Equilibrium Approach to Financial Decisions: An Econometric Analysis of Financial Structure and Behaviour in Turkey 1977-1987*, Dr. Özhan ÜZÜMCÜOĞLU, 1995, İkinci Baskı 1996,
Publication Number: 25.

28. *İşletmelerin Finansal Kararlarının Ekonometrik Modeli ve Bir Anket Çalışması*, Rüya ESER, 1995, Yayın No: 26.

29. *Gelişen Hisse Senedi Piyasaları ve Türkiye*, Murat DOĞU, 1996, Yayın No: 27.

30. *Borçlanarak Gerçekleştirilen Şirket Satınalmaları*,
Yasemin ZEYBEK, 1996, Yayın No: 28.

Levent Şahverdi Arşivi

31. *Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Analitik İnceleme Prosedürlerinin Kullanımı ve Türkiye'deki Denetim Firmalarına Yönelik Bir Araştırma,* Dr. Seval KARDEŞ, 1996, Yayın No: 29.

32. *Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi,* Dr. Güler ARAS, 1996, Yayın No: 30.

33. *Muhasebe Kârları ile Hisse Senedi Verimleri Arasındaki İlişkiler Üzerine Etki Eden Faktörler. İMKB'da Deneysel Bir Analiz.* Dr. Gökhan ÖZER, 1996, Yayın No: 31.

34. *Teknik Analiz ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası.* Ferhat ÖZÇAM, 1996, Yayın No: 32.

35. *Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmeleri, Endekse Dayalı Vadeli İşlem Sözleşmelerini Kullanarak Portföy Yönetimi* Yakup ERGİNCAN, 1996, Yayın No: 33.

36. *Tezgahüstü Hisse senedi Piyasaları, ABD ile Diğer Ülke Uygulamaları ve Türkiye Değerlendirmesi,* Barbaros YALÇINER, 1996, Yayın No: 34.

37. *Finansal Yönetim,* Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, Çeviren: Ali İhsan KARACAN, 1996, Yayın No: 35.

38. *Finansal Yönetim Yardımcı Kitaplar I, Sorular-Problem ve Çözümler,* Robert W. Kolb, Ricardo J. Rodriguez, Adam E. Carlin, Çeviren: Ali İhsan KARACAN, 1996, Yayın No: 36.

39. *Risk Sermayesi Finansman Modeli* , Kürşat TUNCEL; 1996, Yayın No: 37.

40. *An Econometric Approach to the Analysis of the Monetary Sector and Balance of Payments Problems in Turkey;* Dr. İrfan CİVCİR; 1996, Publication No: 38.

41. *An Examination of an Emerging Stock Exchange: The Case of Turkish Stock Market;* Dr. Ayşe YÜCE; 1996, Publication No: 39.

42. *Türk Bankacılık Sistemi Piyasa Yapısı, 1991-1994;* İbrahim AYDINLI, 1996, Yayın No: 40.

43. *Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Kararlarının İptali;* Korkut ÖZKORKUT, 1996, Yayın No: 41.

44. *Avrupa Birliğinde Sigorta Denetim Hukuku ve Türk Sigorta Denetim Hukuku Bakımından Bir Değerlendirme;* Servet TAŞDELEN, 1996, Yayın No: 42.

45. *Sermaye Piyasası Araçları Yoluyla Gayrimenkul Finansmanı;* Murat Bahadır TEKER, 1996, Yayın No: 43.

Levent Şahverdi Arşivi

46. *Menkul Kıymetleştirme: ABD Uygulaması ve Bankacılık Sektörüne Etkileri;* Saadet TANTAN, 1996, Yayın No: 44.

47. *Aracı Kurumlar 1995: Özet Bilgiler Bilançolar Gelir Tabloları;* 1996, Yayın No: 45.

48. *Yatırım Ortaklıkları 1995:* Ekrem ÇANAKÇI, 1996, Yayın No: 46.

49. *Emeklilik Fonları - Bu Yolla Sermaye Piyasasına Kaynak Aktarımı Türkiye Üzerine Değerlendirmeler;* Elif BUZLUPINAR, 1996, Yayın No: 47.

50. *Türk Bankacılık Sisteminde Gelir-Gider Analizi (1971-1980);* Tuncay ARTUN, Orhan EMİRDAĞ, Ali İhsan KARACAN, 1996, Yayın No: 48

51. *O.E.C.D Ülkelerinde Menkul Kıymetler Piyasaları; Organizasyon ve Düzenlemeler* Elif BUZLUPINAR, Murat DOĞU, Bahadır TEKER, Yasemin SANCAR, 1996, Yayın No: 49.

52. *Özellikle Anonim ve Limited Ortaklıklarda Oy Sözleşmeleri;* Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU, 1996, Yayın No: 50.

53. *İpotek Kredileri ve İpoteğe Dayalı Menkul Kıymetler Yoluyla Türk Konut Finansman Sorununun Çözümünde Bir Model Önerisi:* Dr. Ali ALP, 1996, Yayın No: 51.

54. *Investment Analysis Practies in Turkey, USA and UK;* Ümit ÖZDEN, 1996, Yayın No: 52.

55. *Comparable Approach to "The Theory of Efficient Markets" A Modified Capital Asset Pricing Model for Maritime Firms;* Dr. Oral ERDOĞAN, 1996, Yayın No: 53.

56. *Prof.Dr. İsmail Türk'e Armağan*, 1996, Yayın No: 54.

57. *Tatil-i Eşgal Kanunu, 1909, Belgeler - Yorumlar;* A.Gündüz ÖKÇÜN, 1996, Yayın No: 55.

58. *Doç.Dr. Yaman Aşıkoğlu'na Armağan*, 1997, Yayın No: 56.

59. *Tarımda Çalışma ve Ekme Yükümlülüğü, Belgeler, 1914-1922*; A.Gündüz ÖKÇÜN, 2. Baskı, 1997, Yayın No: 57.

60. *İktisat Tarihi Yazıları*; A.Gündüz ÖKÇÜN, 1997, Yayın No: 58.

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

0020615

ISBN 975-7539-53-8

Levent Şahverdi Arşivi

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
XVI. DİZİ — Sa. 46a

İZMİR İKTİSAT KONGRESİ

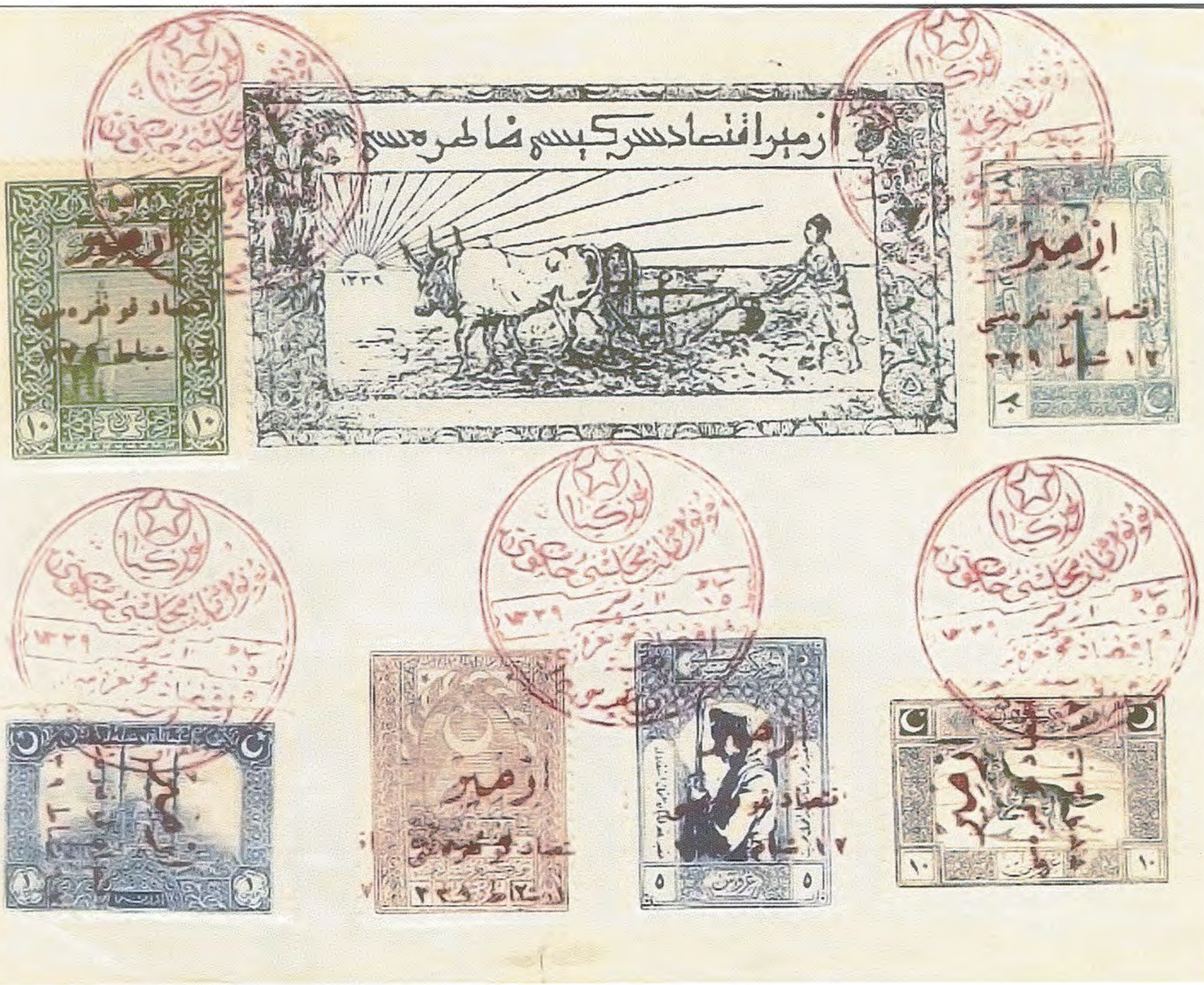
17 Şubat - 4 Mart 1923

Prof. Dr. A. AFETİNAN

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ — ANKARA
1989

İlk Türk İktisat Kongresi'nde Kabul Edilen Kararlar ve
Yapılan Konuşmalar Kitabı

Levent Şahverdi Arşivi

POSTA VE TELGRAF İDARESİ İLK GÜN ZARFI

adında Kongre anısına üzeri pullu bir zarf bastırılmıştır.

Levent Şahverdi Arşivi

پشنبی سنه نومرو ـ ۷۳۶ ـ ۱۱۱۳ نسخه‌سی ۵ غروشدر

صاحب امتیاز وسرمحرری: یونس نادی

آنادولی ده

یکی گون ۱۳۲۴

جمه‌ایرتسندن ماعدا هر گون صباحاری نشر اولنور سیاسی ، علمی ، ادبی ورك غزته‌سیدر

اداره خانه : حکومت جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف وتلفون آدرسی : آنقره ـ یکی گون

آنقره ۲۸ شباط ۱۹۲۳ / چهارشنبه ۱۲ رجب ۱۳۴۱

اشتراك شرائطی: آلوجه قیدنری هر آیك ۱۵ دن ۱۰ دن ۲۰ سندن. بورودوغرو

ولایات عثمانیه سنه‌لکی ۱۴۰۰ ۶ آیلغی ۷۰۰ اوچ آیلغی یوقدر. آدرس تبدیلی ۲۰ غروشدر.

ممالك اجنبیه ۱۹۰۰ ۱۰۰۰

صلح مسئله‌سی اطرافنده : صلحه دوغریمی گیدییورز ، حربه دوغریمی ؟..

هیئت وکیله ، مقابل پروژه‌مزی دون بویوك ملت مجلسنه تقدیم ایتدی

حکومت ، عین زمانده صلح مسئله‌سی مواجهه‌سنده‌کی نقطهٔ نظرینی بویوك ملت مجلسی هیئت عمومیه‌سنه عرض ایتمشدر ، دون صورت خفیه‌ده مجلسده اوچ بوچوق ساعت دوام ایدن حرارتلی مذاکره‌لر دوام ایتمشدر ـ مقابل تکلیفاتمزك احتوا ایتدیکی مواد ودیکر تفصیلات

بویوك ملت مجلسی دون اوکلدن صوکره ساعت برده فی‌صورتنده عقد اجتماع ایتمش وساعت درت بوچوقه‌قدر دوام ایدن مذاکرات مهمه‌ده بولونمشدر .

دون معلوم ومقرر اولدیغی اوزره هیئت وکیله کچن چهارشنبه کونندن بری دوام ایدن مدید مذاکرات نتیجه‌سنده تنظیم ایتمش اولدیغی مقابل پروژه‌مزی بویوك ملت مجلسنه تقدیم ایتمش وصلح مسئله‌سی مواجهه‌سنده حکومتمزك نقطهٔ نظرینی ملت وکیلرینه عرض ایتمشدر .

دون جریان ایدن مذاکراتك چوق حرارتلی اولدیغی سویلنمکله برابر ، حکومتمك تکلیف ایتدیکی مقابل پروژه‌نك نه کبی مواد احتوا ایتدیکی ، نه‌ده قطعی وقناعت ویریجی خبرلر ترشح ایتمه‌مشدر . مع‌مافیه محافل سیاسیه‌ده حاکم اولان قناعت تقریر ایده‌جك شکلك ، مطالب ملیه‌مزی هر حالده وکارده تأمین وملی تطمین ایلیه‌جکی مرکز نده‌در .

فی الواقع ، دون بویله‌جه یازدیغمز مقرره‌ده سویله‌دیکمز وجهله بویوك ملت مجلسی نه پروژه‌یه ونه‌ده مقابل پروژه‌یه طرفدار کورونمکده‌در . صلح مسئله‌سی مواجهه‌سنده فوق العاده برحساسیت عرض ایتمکده‌در . بویوك ملت مجلسنك دونکی اجتماعی متعاقب صاقوندن چیقان مبعوثلریمزك عرض ایتدیکی منظره یوخبرمزی تماماً تأیید ایدر ماهیتده ایدی .

محافل سیاسیه‌ده سویله‌یلدیکنه کوره بویوك ملت مجلسنده حکومتك مقابل تکلیفلرینی عرض ایتمه‌سی اوزرینه جریانه باشلایان مذاکرات چوق دوام ایتمه‌یه‌جکدر ، نهایت برقاچ کون صوکره مقابل پروژه‌مزی مجلسك تثبیت ایده‌جکی برشکلده تقریر ایدیله‌جکی ، بونك اك مهم مسئله‌سی

مقابل پروژه‌مزنه‌لری احتوا ایدییور؟..

حکومتك بویوك ملت مجلسنه تودیع ایتدیکی مقابل معاهده پروژه‌سی نه‌لری احتوا ایدییور وصلح مسئله‌سی مواجهه‌سنده حکومتمك نقطهٔ نظری نه‌در ؟.. ایشته کونك اك مهم وهرکسك بویوك برعلاقه وصبرسزلقله اوکرنمك استه‌دیکی مسئله ایرقارئلرمزی بویله تطمین ایتمك آرزوسیله دون ایچه تحقیقاتده بولوندق . مبعوثلریمزله و دیکر سیاسی محافل ایله کرك مجلس اجتماعیدن اول ، کرك اجتماعدن صوکره تماس ایتمك ، بوتماسلریمز مع الأسف بزه چوق برفائده تأمین ایده‌مه‌مکله برابر وضعیت حقده قارئلریمزه برفکر ویرمك امکانی تأمین ایتدی . تحقیقاتمزك نتیجه‌سنده متن اولمامه‌سنك باشلیجه سببی ، کرك مبعوثلریمزك ، کرك رجال سیاسیه‌نك موضوع بحث مسائله فوق العاده بر صورتده محافظهٔ کتومیت ایتمه‌لریدر .

وضعیته نظراً مقابل پروژه‌مزك نه کبی موادی احتوا ایتدیکی وحکومتمزك نقطهٔ نظری نه‌لردن عبارت اولدیغی شو احتمالله‌ردن بری اولسه کرکدر :

۱ : — مطالب ملیه‌مزك بلاقید وشرط قناعتمه‌سی ویو نقدیرده صلحك امضاسی . یعنی متفقین تکلیفاتنك مالی ، اقتصادی واراضی یه متعلق مادینك ردی .

۲ : — معاهده‌نك ایکی طرفك ده اشتراك ایتمش بولوندیغی موادینك امضاسی ایله اختلاف بولونان موادك برمدت تأخیری وتکرار مذاکره‌سی ، فقط صلحك عقدی .

برنجی شقك متفقلرجه عدم قبولی تقدیرنده حربك نمادی ایده‌جکی طبیعیدر . ایکنجی شق موضوع بحث اولدیغی تقدیرده متفقلرك موافقت ایده‌جکلری احتمالی داخلنده‌در . ایکنجی شق اطرافنده مثلاً مالی واقتصادی مسائلك آنی آوظیفه‌ده‌ملی ، اراضی مسائلنك برسنه ظرفنده مذاکره‌سی کبی بعض مهملتلر ویرمك ایله برابر ، فی الواقع متفقین تکلیفاتنده قاپیتولاسیونلرك ادامه ایدیلمکده ، تعمیرات ودیون عمومیه ایچون امکان اولمایان برشکل تکلیف ایدیلمکده ، قره آغاج بونانلیلره رانیا مقدمدر ، موصل مسئله‌سی ایسه کذا انکلیز نقطهٔ نظریه کوره حل ایدیلمکده‌در . قره آغاجسز ، موصلسز بر صلحی ، قاپیتولاسیونلی و تضییقاتسز بر صلحی ، مالی مسائله برای تطمین ایتمین بر صلحی زم قبول ایده‌میه‌جکنز قدر طبیعی برشی اولماز . بناءً علیه اختلافلی مسئله‌لرك تأخیری ومعاهدنك بالکز اشتراك ایدیلن موادلاوزره امضاسی چوق محتملدر . مقابل پروژه‌مزك اساسانك بویله ولاجفی ظن ایدیلمه‌دن کوره موسیو ایده‌جك ودولتلره تودیع اولونه‌جقدر . بویوك ملت مجلسنك پروژه‌سی دوغریدن دوغریه تثبیت ایتمه‌سی محتمل اولدیغی قدر حکومتك تودیع ایتدیکی پروژه‌یی نظر دقته آلارق اوکی تعدیل ویا عیناً ابقا ایتمه‌سی ده واردر . هرنه شکلده اولورسه اولسون تنظیم ایدیله‌جك پروژه حقنده شیمدیدن معلوم ومعین برشی وارسه اوده پروژه‌نك اصغری صلح شرطلرینی احتوا ایده‌جکیدر .

بویوك ملت مجلسنك بوکونکی احتماعنك ده ، سنه‌نك صوك کونی اولماسنه رغما ، خی دوام ایتمه‌سی وپروژه حقنده مذاکراتده بولونیلمه‌سی احتمال داخلنده‌در .

چوق دوغری بر خبر ...

استانبول : ۲۶ (آ.آ) — آلمانه‌دن ۲۵ تاریخله بیلدیریلدور : دیلی تلغراف غزته‌سنك آنقره‌ده‌کی مخابر مخصوصی ، بویوك ملت مجلسنده متفقین معاهده پروژه‌سنده مندرج بولونان احکام مالیه‌وعدلیه‌علیهنده خصمانه برجریان تظاهر ایتدیکنی غزته‌سنه تلغرافله بیلدیریور .

صلح احتمالاتی پك آز...

استانبول : ۲۶ (آ.آ) — رومادن ۲۵ تاریخله بیلدیریلدور : استانبولده وقوعبولان استخباراتنه کوره لوزانده تورك هیئت مرخصه‌سنه ویریلن معاهدهٔ صلحیه احکامی اعتبارایله صلحك عقدی احتمالاتی پك آز کورولدور .

کونك اك مهم مسئله‌سی

مقابل پروژه‌مزنه‌لری احتوا ایدییور؟..

حکومتك بویوك ملت مجلسنه تودیع ایتدیکی مقابل معاهده پروژه‌سی نه‌لری احتوا ایدییور وصلح مسئله‌سی مواجهه‌سنده حکومتمك نقطهٔ نظری نه‌در ؟.. ایشته کونك اك مهم وهرکسك بویوك برعلاقه وصبرسزلقله اوکرنمك استه‌دیکی مسئله ایرقارئلرمزی بویله تطمین ایتمك آرزوسیله دون ایچه تحقیقاتده بولوندق . مبعوثلریمزله و دیکر سیاسی محافل مثلاماللی واقتصادی مسائلك آنی آوظیفه‌ده‌ملی ، اراضی مسائلنك برسنه ظرفنده مذاکره‌سی کبی بعض مهملتلر ویرمك ایله برابر ، فی الواقع متفقین تکلیفاتنده قاپیتولاسیونلرك ادامه ایدیلمکده ، تعمیرات ودیون عمومیه ایچون امکان اولمایان برشکل تکلیف ایدیلمکده ، قره آغاج بونانلیلره رانیا مقدمدر ، موصل مسئله‌سی ایسه کذا انکلیز نقطهٔ نظریه کوره حل ایدیلمکده‌در . قره آغاجسز ، موصلسز بر صلحی ، قاپیتولاسیونلی و تضییقاتسز بر صلحی ، مالی مسائله برای تطمین ایتمین بر صلحی زم قبول ایده‌میه‌جکنز قدر طبیعی برشی اولماز . بناءً علیه اختلافلی مسئله‌لرك تأخیری ومعاهدنك بالکز اشتراك ایدیلن موادلاوزره امضاسی چوق محتملدر . مقابل پروژه‌مزك اساسانك بویله ولاجفی ظن ایدیلمه‌دن کوره موسیو ایده‌جك ودولتلره تودیع اولونه‌جقدر . بویوك ملت مجلسنك پروژه‌سی دوغریدن دوغریه تثبیت ایتمه‌سی محتمل اولدیغی قدر حکومتمك تودیع ایتدیکی پروژه‌یی نظر دقته آلارق اوکی تعدیل ویا عیناً ابقا ایتمه‌سی ده واردر . هرنه شکلده اولورسه اولسون تنظیم ایدیله‌جك پروژه حقنده شیمدیدن معلوم ومعین برشی وارسه اوده پروژه‌نك اصغری صلح شرطلرینی احتوا ایده‌جکیدر .

بویوك ملت مجلسنك بوکونکی احتماعنك ده ، سنه‌نك صوك کونی اولماسنه رغما ، خی دوام ایتمه‌سی وپروژه حقنده مذاکراتده بولونیلمه‌سی احتمال داخلنده‌در .

چوق دوغری بر خبر ...

استانبول : ۲۶ (آ.آ) — آلمانه‌دن ۲۵ تاریخله بیلدیریلدور : دیلی تلغراف غزته‌سنك آنقره‌ده‌کی مخابر مخصوصی ، بویوك ملت مجلسنده متفقین معاهده پروژه‌سنده مندرج بولونان احکام مالیه‌وعدلیه‌علیهنده خصمانه برجریان تظاهر ایتدیکنی غزته‌سنه تلغرافله بیلدیریور .

صلح احتمالاتی پك آز...

استانبول : ۲۶ (آ.آ) — رومادن ۲۵ تاریخله بیلدیریلدور : استانبولده وقوعبولان استخباراتنه کوره لوزانده تورك هیئت مرخصه‌سنه ویریلن معاهدهٔ صلحیه احکامی اعتبارایله صلحك عقدی احتمالاتی پك آز کورولدور .

ازمیر لیمانده وضعیت

اجنبی سفائن حربیه‌سی یدییورلر

ازمیر لیمانده‌کی اجنبی سفائن حربیه‌سنك کری آلنمسنه نهایت دولتلر طرفندن موافقت ایدلمشدر . دون بوخصوصده شهریمزه وارد اولان خبرلرده نکی اسخه‌مزده ویردیکمز معلومات‌ه یکی برشی علاوه ایتمه‌مکده‌در . مافیه ، مختلف منابع ومقامات طرفندن رسماً تأیید ایدلمکده‌در . آلدیغمز معلومات نظراً اونکی کون استانبولده‌کی انکلیز فوق العاده قومیسری خارجیه وکالتیزك استانبول ممثلی زیارت ایده‌رك بالکز برکمی قالق شرطیله ازمیرده‌کی سفائن حربیه‌نك کری آلنماسله حکومت مثبوعه‌سی طرفندن موافقت ایدلدیکنی رسماً بیلدیرمشدر .

ازمیر قوماندانمز عزالدین پاشا

انکلیز ممثلی تعقیباً فرانسز قومیسری ده عین صورتله ازمیردن اوزاقلاشیلاجغی رسماً بیان ایتمشدر . هنوز ایتالیانك خط حرکتنه دائر معلومات یوقه‌ده . اونك ده متفقلرینه امتثال ایده‌جکی طبیعی‌عد ایدییور ویو نون یارین بوکا دائر صریح خبرلره منتظر بولونیورز .

دیکر طرفدن کیلرك ازمیر لیمانی ترك ایتدکلرینه دائر ازمیردن برخبر کلمشدر . معمافیه دون لیماندن مفارقت ایتمش اولمامری بك محتملدر .

اجنبی فیلولرك ازمیر صولرینی ترك ایدرکن خفیه بر حرب کیمی بیرافه‌لرینه کلجه اسلحه حکومتمزك نقطهٔ نظریده بوندن عبارتدی وهیچ استیابیسی بیك طونی تجاوز ایتمه‌یه‌جك کرچوك بر کمی بیرافه بیله‌جکاری داها ایلك کوندرده کندیلرینه بیلیغ فلتمشدی . حتی خاطرلرده قالمیه‌کوره آمریقالیلر بزه مراجعتله بیك طونلق کمی‌یه مالك بولونمادقلرینی بیان ایتمشلر ومکتسه لیمانده قالمیه‌جق کیلرك حد اعظمی استیابیلرینك ایکی بیکه بالغی رجا ایتمشلردی .

بوصورتله لیمانلریمزك اجنبی سفائن حربیه‌سنه سدی حقنده‌کی تدبیرمز موفقیتله نتیجه‌لنمش دیمکدر . صلح مسائلك موضوع مذاکره اولدیغی شو کونلرده بومسئله‌نك عین صورتله حلی هرحالده اهمیتدن عاری دکلدر .

متفقلرك تکلیفاتی

اقتصادی موادلك بحثی

آطه مبعوثی ذکائی بك اقتصاد انجمنده صلح پروژه‌سنك احکام اقتصادیه‌سی حقنده ایکی کوندن بری ایضاحات ویرمکده اولدیغی یازمشدق .

معهود پروژه‌نك بالخاصه احکام اقتصادیه ومالیه‌سی اعتباریله تورکیا افکار عمومیه‌سی اوکنده مقوط ایتمش بولوندیغی ، حتی یالکز بزم دکل دنیانك منصف دوشونکه‌لی اقتصادجیلرینك ده نظرنده قابل مدافعه کورولمه‌یکی معلوم اولدیغندن بوایضاحاتی تعقیب ایدییورق . اقتصادیاته ملی مساواتو ملی سربستی پرنسیپلرینك نه‌یی دولاسیاسی یولاردن صوك سنه‌لر ایچنده «بین الملل عدالت» دیه اورتایه آتیلان بر فرانسز دستورینك اغفالکارشه‌سی آلتنده اوبوندیرلمکی تعقیب ایدنلر ایچون پارسك تجارت مدیر عمومیسی طرفندن احضار اولوب آی بلافاصله مدافعه ایدیلن بو پروژه‌نك نه‌قدر مهلك برآفت اولدیغی تعیین وتقدیر اطرافنده اسا فصله ذهن یورمه‌ده حاجت یوقدر .

ذکائی بکدن آکلادیغمز کوره موسیو

آطه مبعوثی ذکائی بك

سه‌روس اسمنی طاشیان بوذات ، لوزانده فرانسز هیئت مرخصه‌سنی تشکیل ایدنلرك اك ذکی ومقتدری وشعبه‌سنده اختصاصه جداقیمت ویریلیر عالمی ایمش ..

ذاتاً انسان پروژه‌یی دائره اوقونجیه حرب [مابعدی ایکنجی صحیفه‌نك برنجی ستونده]

اقتصاد قونفرنسندن دون کیجه آلدیغمز تلغرافنامه‌لر

دونکی هیئت عمومیه احتماعنده مذاکرات

انتخابانده تمثیل مسلکی اساسی قبول ایدلمشدر

ازمیر : ۲۷ — [مخابر مخصوصمزدن] اقتصاد قونفرنسی بوکون عقد ایتمیکی اجتماع عمومیسنده حق حاکمیتك تمامیله تجلیسی و قصاد عاملرینك لایق اولدیغی جمله ادارهٔ حکومیه اشتراکی ایچون اصلا انتخابانده تمثیل مسلکی اصولنك قبولی وانتخاب قانونك بواساسه توفیقاً تعدیلی تمنیه قرار ویرمشدر . — لطفی عارف

جمعه کونلری عمومی تعطیل قبول ایدلدی

کومورلریمزك حمایه‌سی ـ محتاجین عمله‌نك تمتع ویرکوسندن استثناسی

ازمیر : ۲۷ — [مخابر مخصوصمزدن] بوکونکی هیئت عمومیه اجتماعنده کومورلریمزك حمایه‌سی ومحتاجین عمله‌نك تمتع ویرکوسندن استثناسیله عمله‌نك صحتی محافظه ایچون سحت ویروسی احداثی قبول ایدلمشدر . متعاقباً جمعه کونلرینك عمومی تعطیل کونی اولمق قبولی قره ایله‌نمش وتجارت غروبنك تکلیفی اوزرینه مناسب محلرده قامبیو وبورسه مرکزلری احداثی وقامبیو قومیسیونی تشکیلی ایدیلمی قبول اولونمشدر . — لطفی عارف

پوسته وتلغراف مدیر عمومیسی صبری بکك ازمیردن حرکتی

ازمیر : ۲۷ — [مخابر مخصوصمزدن] اقتصاد قونفرنسی خاطرسی اولمق‌یچیلریان بولدرك موجودی قالمامشدر . قونفرنس هیئت فعاله‌سندن پوسته وتلغراف مدیر عمومیسی صبری بك آنقره‌یه حرکت ایتمشدر . — لطفی عارف

ازمیر لیمانده وضعیت

اجنبی سفائن حربیه‌سی یدییورلر

ازمیر لیمانده‌کی اجنبی سفائن حربیه‌سنك کری آلنمسنه نهایت دولتلر طرفندن موافقت ایدلمشدر . دون بوخصوصده شهریمزه وارد اولان خبرلرده نکی اسخه‌مزده ویردیکمز معلومات‌ه یکی برشی علاوه ایتمه‌مکده‌در . مافیه ، مختلف منابع ومقامات طرفندن رسماً تأیید ایدلمکده‌در . آلدیغمز معلومات نظراً اونکی کون استانبولده‌کی انکلیز فوق العاده قومیسری خارجیه وکالتیزك استانبول ممثلی زیارت ایده‌رك بالکز برکمی قالق شرطیله ازمیرده‌کی سفائن حربیه‌نك کری آلنماسله حکومت مثبوعه‌سی طرفندن موافقت ایدلدیکنی رسماً بیلدیرمشدر .

ازمیر قوماندانمز عزالدین پاشا

انکلیز ممثلی تعقیباً فرانسز قومیسری ده عین صورتله ازمیردن اوزاقلاشیلاجغی رسماً بیان ایتمشدر . هنوز ایتالیانك خط حرکتنه دائر معلومات یوقه‌ده . اونك ده متفقلرینه امتثال ایده‌جکی طبیعی‌عد ایدییور ویو نون یارین بوکا دائر صریح خبرلره منتظر بولونیورز .

دیکر طرفدن کیلرك ازمیر لیمانی ترك ایتدکلرینه دائر ازمیردن برخبر کلمشدر . معمافیه دون لیماندن مفارقت ایتمش اولمامری بك محتملدر .

اجنبی فیلولرك ازمیر صولرینی ترك ایدرکن خفیه بر حرب کیمی بیرافه‌لرینه کلجه اسلحه حکومتمزك نقطهٔ نظریده بوندن عبارتدی وهیچ استیابیسی بیك طونی تجاوز ایتمه‌یه‌جك کرچوك بر کمی بیرافه بیله‌جکاری داها ایلك کوندرده کندیلرینه بیلیغ فلتمشدی . حتی خاطرلرده قالمیه‌کوره آمریقالیلر بزه مراجعتله بیك طونلق کمی‌یه مالك بولونمادقلرینی بیان ایتمشلر ومکتسه لیمانده قالمیه‌جق کیلرك حد اعظمی استیابیلرینك ایکی بیکه بالغی رجا ایتمشلردی .

بوصورتله لیمانلریمزك اجنبی سفائن حربیه‌سنه سدی حقنده‌کی تدبیرمز موفقیتله نتیجه‌لنمش دیمکدر . صلح مسائلك موضوع مذاکره اولدیغی شو کونلرده بومسئله‌نك عین صورتله حلی هرحالده اهمیتدن عاری دکلدر .

انکلتره ، عراقك تخلیه‌سنه قرار ویردی!

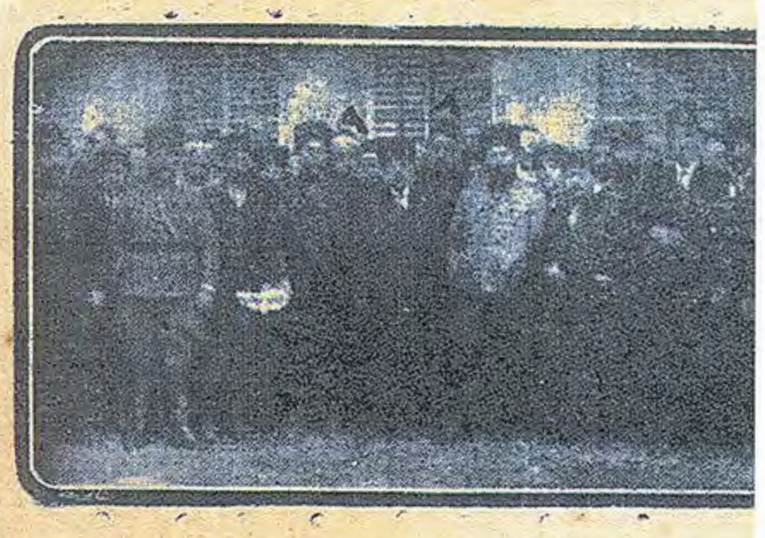
انکلیز پارلمنتوسنده تشکل ایدن خصوصی انجمنك قراری اوزرینه

انکلتره حکومتی عراقك تخلیه‌سنه موافقت ایتمشدر

استانبول : ۲۷ شباط — [مخابر مخصوصمزدن] عراقك تخلیه‌سی حقنده عوام قامارا سنده جریان ایدن مذاکراتی وانکلیز باش وکیلی بونارلاوك بوبابده‌کی بیانات وایضاحاتنی دون بیلدیرمشدم . بوتلغرافنامه‌یه نظراً بونارلاوك ایضاحاتی اوزرینه عوام قامارا سی عراقك تخلیه‌سی خصوصنك شرق صلحنك عقدندن صوکرا درپیش ومذاکره‌سنی قبول ایتمشدی . (نیوزنغ نیوز) غزته‌سنك ویردیکی برخبره کوره عراقك تخلیه‌سی مسئله‌سنی تدقیق ایده‌ن ومتعدد مبعوثلردن مرکب اولان انجمن مخصوصك راپوری اوزرینه انکلتره حکومتی عراقك بلاتأخر تخلیه‌سنی قرارلاشدیرمشدر .

شکری

استانبول — یکی گون مخابریمزك دون آقشام وارد اولان بالاده‌کی تلغرافنامه‌سی شایان دقت وولدیغه‌حائز اهمیتدر . یالکز بیلمك لازمدرکه انکلتره‌نك عراق تخلیه قراری هیچ برزمان انکلتره‌نك عراقدن واز یکدیکی معناسنی احتوا ایتمز . لوزان قونفرانسی مذاکراتندن معلوم اولدیغی اوزره انکلتره عراق اوزرنده کندیسنه جمعیت قوام طرفندن بخش ایدیلش برماندا دها وبوادعاسنده اصرار ایتمکده‌در . انکلتره نام وحسابنه عراقك تخلیه‌سی قراری ، ساده‌جه مملکتنك موجود قطعات عسکریه‌دن تخلیه‌سی ، بودجه‌ده بوبابده‌کی مرتبات رمزیه ، عراقك محلی تشکیلات ایله اداره‌سی معناسنی احتوا ایدر . بناء علیه انکلتره‌نك عراقك تخلیه‌سی قراری ایله عراق مسئله‌سنه ختام بولمش نظریله باقمق لازم کلمز . بالعکس مسئله ، عین مسئله‌در وحالا دوام ایدییور .

صاغدن اعتباراً ایکنجی مدافعهٔ حقوق اعضاسندن بازارباشی زاده نوری بك ، دردنجی غازی عیتاب مبعوثی فیلنیح علی بك ، بشنجی مدافعهٔ حقوق اعضاسندن صادق بك ، آلتنجو متصرف آصف طلعت بك ، یدنجی مدافعهٔ حقوق اعضاسندن ایجو زاده حسین افندی ، سکزنجی مدافعهٔ حقوق رئیسی فرید بك ، اونونجی مجاهد آرسلان بك ، اون برنجی مدافعهٔ حقوق اعضاسندن قهرمان زاده حاجی محمد افندی .

وقاریده‌کی رسم غازی عیتاب قارئلریمز طرفندن کوندریلمشدر . استقلال مجادله‌سی نامزینك ایلك صحیفه‌لرینی تزیین ایدن غازی عیتاب مجاهده‌سنك قهرمان مجاهدلرینك غروب حالنده آلدیرد قلری رسمدر . عینیله درج ایدییورز .

Levent Şahverdi Arşivi

ذهنیت مسئله‌سی

...روپا ایله آسیایی دیمك چوق فضله اولاجقسه... ایله اوروپایی تفریق ایدن اك مهم عامل بیورمیسکز ؟.. بوك مهم عاملی ، شبهه‌سز هر کس آز چوق بیلیر ویا سزه‌در . ...ست وصاغلام بر سیاست پایه بیلمك ایچون مهم عاملی نه آز چوق بیلمك ، نه‌ده ...ه بویله سزمك کافی دکلدر . اونی آنجاق ...لمی بر حقیقت دستوری اولهرق بیلمکله ، کوره صاغلام بولنر اوزرنده یورومك ...اردر . او حقیقت دستوری شودر :

اوروپایله آرمزده ، خصوصیله اوروپانك ...نی چوق بویوك بر ذهنیت فرق واردر . ...ه رفع وازاله‌سنه امکان الورمه‌دیکه ...یله شرق آرمسنده علی العاده ، خصوصا ...مناسبله بشری وانسانی مناسبتلر تأسیسنه ...حتمالی یوقدر . بو احتمالی رفع ایدن جهت ...صباً اوروپانك ذهنیتی‌در ...

...یله بیلیرکه بزده ده آوروپایه قارشی اعتماد ...بر ذهنیت واردر ، وحتی دنیایه بیلیرکه اکثر ...اده صلح اولامش ایسه بومعکوس صورتده ...ذهنیتلرك تضاد وتنافرلری نتیجه‌سی اولارق ...در . فقط بوایکی معکوساً متقابل ذهنیتدن اوروپانکی درکه مسئولدر . بز آنجاق ...آلتنده حیات ایسته‌ین اك بسیط حقلر ...ه فوشدیغمز حالده آوروپا میریالیست ...ست ذهنیته تماً بزه چوق بسیط ، حتی ...ائی حیات حقلرینی چوق کورمك ایچون ...ه‌دن صو کتیرمکده‌در . ایشته (لوزان) دولایی عقامنه دوچار اولمش شیمدیه‌قدر اولدیغی کبی بوندن صوکره ...ندی حقلریمزه داثر برشیلر استحصال ایده‌ـ ...ك بونلرك جله‌سنك قلبجمزك حق اولاجغی لازم کلمکده بولونمشدر . بونلر اردولرینه ، پارچالاندیرمق ایسته‌ین اوروپا ، آنجاق ...ن طوزله بوزه دونمکدن صوکره درك ناچار وجه ایده‌بیلدی : فقط عبی زمانده حدودسز ...له ! . . بزه قارشی ماهیتی بوندن عبارت ...رهیئت ایله منطق وعدالتدن بحث ایتمکدن ...ت نه اولابیلیر ؟

...نلرنده بوکون تورکیا بولونان مفدوره ، واسیر متفقلرك عینی حقیقی بیله‌لری لازمدر . ...مدافعه‌سی نامنه اوروپاده پایلاجق انسانی ...الردن مدد اومق قدر احمقانی اولامماز . ...اوروپایله آسیا آره‌سنده برذهنیت فرقیدر . ...کوره اوروپانك بو خبیث ذهنیتی مغلوب ...حقیقی خلاص ونجاته امکان بوقدر .

...یکی کون) ، برقاچ کوندنبری (مارمادوق ...ایله‌لوده (کورزون) آره‌سنده مقایسه ...وق قیمتدار بر مقاله‌یی پارچه پارچه نشر ...در . (مارمادوق پیفنومول) ده انکلیزدر . ...کورزون) ده . فقط برنجیسی شرقك ...آسیانك داها انسانی نظرلرله تلقی اولونمه‌سی ...دیکنه قانع وجدانلی برآدمدر ، ایکنجیسی ...یله‌ده شرقك وآسیانك تحت القهر یاشامایه‌سی ...دیکنی ، شرقك وآسیانك اوروپایه آشاغی ومحکوم بوطبقه تشکیل ایده‌جکنی ...ه برنسیب اتخاذ ایله‌مش دیکر بر آدامدر ، ...زان) ده ایشته بودیکر آدام ایدی که هم ...ت مرخصه‌سنك قارشیسنده ایدی ، هم‌ده ...یئت مرخصه‌لرك چوق قدرتلی بر آمر ...ی ایدی !

...اها کنیش کوره‌ن برنظرله باقیلنجه (لوزان)ك ...امنه اوغرامش اولدیغی داها واضح وقطعی ...یل وصوزله کورولهبیلیر : ذهنیتلرك فرق ...ی نتیجه‌سی اولارق ! . . ومسئله بو

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

اسیرلر یمزکلدور!

ایلك قافله یه دون ازمیرده انتظار ایدیلیوردی...

ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — یونانستاندن کلهجك أسیرلرمزك ایلك قافله سی بوكون قلازومن اسكله سنده بكله نیوره. اسباب استراحتلرینی تأمین ایچون لازمكلن ترتیبات اكمال ایدلمشدر. قلازومنده آبریجه بر تلغراف شعبه سی آچیلمش و اسیرلرمزك استحضارلرینی واسباب استراحتلرینی تثبیت مقصدیله برقومیسر و اوچ ولیسدن مركب برده تدقیق هویت قلمی تشكیل اولونمشدر.

ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — كلهجك اسیرلرمزه مقابل یونانستانه اعاده ایدیلهجك سیویل وعسكر یونان اسیرلرندن برمقداری ازمیره كتیرلمشدر. اینلرنده قادینلرده واردر. بونلر مختلف مسافر خانه لره یرلشدیرلمشلردر.

ازمیرده كی استحضاراتك تفصیلاتی

اسراتك مبادله سی مناسبتیله ازمیرده حاضرلقلر بایلمقده اولدیغی اوله تلغراف خبری اولارق مختصراً یازمشدق. صوك پوسته ایله كلن ازمیر غزه‌تاری بو بابده آتیده‌كی تفصیلاتی ویرییورلر:

« معاونت اجتماعیه وهلال احمر طرفندن كلهجك اسیرلرایچون بایلان استحضاراتك اكثریسی اتمام ایدلمشدر. البوم (كلیزمان) محفظخانه‌سنه بر خیلی اشیا ومواد غذائیه ادخار وارسال ایدلمشدر.

شمدیلك كوندریلن اشیا ۱۵۰۰ بطانیه ۴۰۰ حصیر، كابلی یتاق ویورغان، پی حساب مجدد چاشیر ایله ۱۵۰۰ قیه فاصولیه، ۴۰۰ جوال اون، ۱۰ جوال پرنج، اون صندق سوت وتسخین ایچون كافی مقداردكور واودون وچای، شكر، قهوه‌در.

اسراتك معاینهٔ طبیه وبافتربولوزیه مسلك سرهنله تأمین وا كالته بافتربولوغ توفیق وعادل بكلر ایله قرانتنه طبیبی محمود ودوقتور مظهر ومرزانی بكلر مأمور ایدلمشلردر. عین زمانده هلال احمر جه‌اعاشه مدیریتی ایچون علی افندی تعین واهرام فلمش، صحیه مأموری بدری واجزاجی رجب بكلردن مركب صحیه یه علاوه اولونمشدر.

اسرامزایكی كیجه (كلیزمان) محفظخانه سنده قالدقدن و بو ایكی كون ظرفنده تعطیر، تلبیس واعاشه ایدلدكدن صوكره واپور ویاروموركورلرك جرایده‌جكی ماهونه‌لره ازمیره مسوق ایدیله جكلردر. بر ایكی كونه قدر اسرامزك ورودی احتمالیه‌سنی اك صوك توافصلك اكمالی ایچون كیجه‌لی كوندوزلی صرف غیرت اولونمقده‌در.

بو استحضارات صحیه مفتشی صدرالدین بك طرفندن بالذات ترتیب وتنظیش ایدلمكده‌در. مأمورین صحیه بلاویسته‌ده اسرا ایچون احضار ایدیلن بنالك تطهیرنی اكمال ایتمك اوزره‌درلر.»

ازمیر خبرلری

ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — ازمیر معلملری وجمعه كونی میثاق ملی مكتبنده برقونفره عقد ایده‌جكلردر.

§ ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — ازمیر مبعوثانی مهتبلری آرالرنده برجمعیت تشكیل ایتمشلردر.

كوچوك خبرلر

○ مأذونیت — ماری فنله خسته‌خانه‌سی سرطبیبی قائمقام شادی بك اوچ آی مأذونیتله استانبوله كیده‌جكدر.

○ مولد شریف — دون كیجه لیله‌رغائب اولق حسیله ماری فنله خسته‌خانه‌سنده مولد شریف قرائت اولونمشدر.

ازمیرده هفته‌لق اخراجات وادخالات

۲۵ - ۳۱ كانون ثانی ۳۹ تاریخنه قدر بر هفته ایچنده مختلف وابورلرله استانبول، تریسته، روتردام وردوسدن ۱۷۰۰ جوال وصندوقده شكره، ۱۷۰۰ جوال پرنج، ۱۳۳۲ جوال قهوه، ۱۰۰ صندق كبریت، ۲۲۵ صندق چای، ایله ۸۶۳ پارچه مختلف الجنس اشیای تجاریه كلمشدر.

۲۶ - ۳۱ تاریخنه قدر برهفته ایچنده مختلف واپورلرله اوروپایه ۸۴ بالیه‌ده ۲۵۰ كیلو خالی، ۸۰ بیك صندوقده ۶۱۵ بیك كیلو چكرد كنز اوزوم، ۴۲ بیك جوالده ۲۰۷ بیك كیلو بلاموط، ۱۸۲ بالیه‌ده ۳۶۰۰ كیلو پاموق، ۱۱۰۰ جوالده ۷۱ بیك كیلو خاروب ایله ۱۷ بیك كیلو خرده باقیر اخراج ایدلمشدر.

« آتی دكز »

سیر سفائن مجلس اداره‌سی

استانبولده طویلانه جق اولان سیر سفائن مجلس اداره‌سی اعضالقنه اقتصاد وكالتی نامنه تجارت مدیر عمومیسی وهبی بكله تعیین مقرردر. مذكور مجلس اعضاسی اعضادن مركب اوله‌جقدر. اعضالردن ایكیسی متخصصین بحریه‌دن، اوچی تجارت بحریه‌یه وقوف ولان استانبول تجارت اوطه‌سی اعضالرندن، دیكر ایكیسی اقتصاد ومالیه وكالتلرندن منتخب بر رئیس‌دن عبارت اوله‌جقدر. مجلس هفته‌ده بر دفعه اجتماع ایده‌جك ورئیسه سكز لیرا، دیكر اعضالره‌ده بر لیرا حق حضور ویرله‌جكدر.

دیكوكوه‌ك تثبیتیه پایلدیغی ظفر آبده‌سی

تبرعات مقداری «۳،۲۸۲،۷۸۸» غروش

دون ایكی یوز بیك غروشه یاقین تبرعات واقع اولمشدر، یالكز نیكده‌دن یوزبیك غروشدن فضله تبرعات كلمشدر

نیكده‌نك ایكنجی تبرعی

اولكی ۱۴۲ لیرایه علاوةً ۱۰۰۷ لیرا داها

« دیكوكون » ك تثبیتیله پایلاجق ظفر آبده‌سی ایچون نیكده لواسنك جنتلی اهالیسی اولجه‌ایلك لیسته اولارق ۱۴۲ لیرا كوندرمشلردی. دونكی تاریخلی نیكده متصرف محترمی فخری بكدن آلدیغمز برتلغرافنامه‌ده، (نیكده)، (توشهر)، (ازكوب) قضالری اهالیسنك آبده ایچون یكدن (یوزبیك بدی یوز) غروش تبرع ایده‌رك نیكده مركز آبده قومیسیونه كوندیكلری ومذكور قومیسیون معرفتیله باغه حوالهسیله تبرعاتك آنقره عثمانلی باغه‌سنه ارسال قلدیغنی بیلدیرمكده‌در. جنتلی لوا اهالیسی وهرساحه‌ده كی غیرتی تقدیره لایق بولنان متصرف فخری بكی عن صمیم قلبیله تبریك ایده‌رز.

آنقره بوستانجی اصنافی

۸۶ یجق لیرا كوندردی

آنقره ایلردن بوستانجی اصنافك چوق امیل برحركته شاهد اولدق. دون محی الدین اوتباشی وبركنلی علی افندی نامنده ایكی آنقره‌لی اداره خانه‌سنه كلهرك ظفر آبده‌سی ایچون آنقره بوقاری وآشاغی بوستانجی اصنافی نامنه (۸۶۵۰) غروش تسلیم ایتمیلر. كندیلرندن تبرعاتده بولونان بو جنتلی اصنافك اسامینی حاوی لیسته‌یی ایسته‌دك، « اوكا لزوم واركه .. » دیه‌یوب كیتمیلر. كندی كوشه‌لرنده سسسزجه چالیشان وهر ملی حركته تالیچلرندن كلهبر اكسلمه اشتراك ایدن بو جنتلی آنقره اصنافی خاصةً تقدیر ایده‌رز.

نوشهر اشراف ومعتبرانك آیری تبرعلری

(نوشهر) دن غزنه‌مزه یازیلان برمكتوبده محلی اشراف ومعتبرانك (ظفر آبده‌سی) ایچون آیریجه (بكرمی آلتی بیك یوزغروش) تبرع ایتدكلری وبارابی پوسته ایله عثمانلی باغه‌سنك آنقره مركزینه كوندردكلری بیلدیرلمكده‌در. جنتلی متبرعلری تقدیر وتبریك ایده‌رز.

قونیه‌یه تابع (سلطانیه) قضاسی

۵۶۱ لیرا كوندردی

قونیه‌نك (سلطانیه) قضاسی اهالیسی (بیك كون) ك تثبیتیله پایلاجق ظفر آبده‌سنك انشاسنه اشتراك ایچون بویوك برخواهش ایله تبرعاتده بولونمقده‌درلر. بو خواهشنك ایلك نجلیسی اولق اوزره (۵۶۱) لیرا طویلانه‌رق عثمانلی باغه‌سنه تسلیم ایدیلمكده‌در. بو یكدیگی دون تلغرافله غزنه‌مزه بیلدیریلمشدر. لیسته‌سنك ورودنده اسملرینی قید ایده‌جكز. محترم متبرعلری تبریك ایده‌رز.

(یبان آباد) ابتدائی طلبه‌سنك تبرعی

یبان آباد قضاسی ظفر آبده‌سی قومیسیونندن بیلدیریلیور: قضا مركز ابتدائی مكتبی طلبه‌سی (بیك كون) ك تثبیتیله پایلاجق اولان ظفر آبده‌سی ایچون آرالرنده تبرعاتی جمعه باشلامشلر وایلك دفعه اولارق (۶۷۵) غروش طویلا مشلردر. دوچوك یاورولرك تبرعاتی دوام ایده‌جكدر. یبان آباد مكتبلر یاورولرینی غزنه‌مز صه‌یه‌یله تبریك ایده‌رز.

یوزغاد ۱۲ نجی شعبه سر مهندسلكندن

یوزغاددە اون ایكنجی شعبه سر مهندسلكی مأمورینی، ظفر آبده‌سی ایچون آرالرنده ۷۰۰ غروش طویلایارق باقی عثمانلی آنقره مركزینه كوندرمشلردر. متبرعلری كوسترد كلری علاقهٔ جیلپوروانه‌دن دولایی تقدیر ایده‌رز.

آیاشدن ۱۸۱۹ غروش

(آیاش) ظفر آبده‌سی قومیسیونندن آنقره هیئت فعالیه‌سنه یازیلیور:

« محترم (بیك كون) مزك تثبیتیله وجوده كلمكده اولان (ظفر آبده‌سی) نه تبرعاً بوكرده آیاش اخذعسكر شعبه‌سی اركانی ایله خصوصی آنامكتبی طلبه وطالباتی طرفلرندن تبرع ایدیلن (۱۸۱۹) غروش زراعت باغه‌سی وداعتیله ظفر آبده‌سی هیئت فعالیه وزه‌داری نامنه كوندده. دیلدیكی ... » یكیكون محترم متبرعلری تقدیر وتبریك ایده‌رز.

دونكی تبرعات

غروش	
۱۰۰،۷۰۰	نیكده لواسنك ایكنجی لیسته‌سی
۸۶۵۰	آنقره بوستانجی اصنافی
۲۶۱۰۰	توشهر خلقنك ایلك لیسته‌سی
۵۶۱۰۰	قونیه سلطانیه قضاسنك ایلك لیسته‌سی
۶۷۵	یبان آباد مركز ابتدائی مكتبی
۳۵۰	یوزغاد اون ایكنجی شعبه سر مهندسی شكری بك
۱۵۰	طرق خصوصیه مهندسی یوسف افندی
۱۵۰	« « احمد
۲۰۰	خلسلاقچی اوغلی حاجی حسن آغا
۱۰۰	قلدر اوغلی محمد
۱۰۰	علی اونباشی
۱۵۰	حسین افندی
۱۵۰	عزیز پهلوان
۵۰	مصطفی اوسته
۵۰۰	ساری كهیا زاده وهبی افندی
۲۰۰	خانجی مراد اغا
۱۰۰	رائف اغا
۱۵۰	قصاب عثمان
۵۰	محمد چاوش
۵۰	نرزی قدیر اوسته
۱۰۰	یجی اوغلی موسی افندی
۵۰	مصطفی آغا
۵۰	پهلوانك محمد علی
۴۰	خواجه زاده محمد افندی
۱۰۰	شكری افندی
۱۰۰	ارضرومی عثمان افندی
۵۰	توشهرلی سید افندی
۲۰۰	« احمد
۱۰۰	مصطفی افندی
۱۵۰	اسماعیل افندی
۱۷۹۷۰	- مابعدی وار -

آیاش مركز قیزمكتبنك لیسته‌سی

۳۰۰	باش معلمه خدیجه احسان خانم
۱۰۰	معلمه امینه «
۱۰۰	« خیریه «
۱۰۰	بشنجی صنفدن اقبال «
۲۵	« « زروت «
۱۰۰	دردنجی « لطیفه «
۲۰	اوچنجی « صدیقه «
۱۵۰	« « سعیده «
۲۵	« « ناظله «
۲۰	« « غنیمه «
۱۵	ایكنجی « صابره «
۱۲۰	« « امینه «
۲۵	« « فردوس «
۵۰	« « امینه «
۲۵	« « منیره «
۵۰	« « خالصه «
۵۰	« « صدیقه «
۱۰	برنجی صنفدن « فاطمه «
۲۲	« « عایشه «
۲۰	« « نوریه «
۱۵	« « دریه «
۱۰	« « شاذیه «

اقتصاد قونغره سنده

مختلف غروپلرده مذاكرات و شیمدیه قدر كی مقررات

ازمیر ۲۱ (آ.آ) — اقتصاد قونغره سنده تجارت غروپی سكز شعبه‌یه آیرلمشدر. بوشعبه‌لر تجارت عمومیه وتدویسات تجاریه، شركتلر، بانكه، وبركو، تجارت بحریه، اورمان، معادن، كومروكلر وسائط نقلیه شعبه‌لرندن عبارتدر. شیمدیه قدر بانكه، معادن، كومروك شعبه‌لری اكمال مذاكرات ایله راپورلرینی انجمن هیئت عمومیه‌سنه تودیع ایلهمشلردر. دیكر شعبه‌لر كندی آرالرنده مذاكراتی تثبیت ایتمشلردر. راپورلرینی یارین انجمن هیئت عمومیه‌سنه تودیع ایده‌جكلردر.

چیفتجی غروپی هیئت عمومیه حالنده اجتماع ایده‌رك زراعت انجمنی طرفندن احضار اولنان اعضا اصول حاضره‌سنك تعدیل واصلاحی حقنده‌كی لایحه‌یی مذاكره ایتمشدر. بو اجتماعده بیكرمی‌یی متجاوز خطیب سوز سویله‌مشدر. بعده تدریسات زراعیه مسئله‌سی مذاكره ایدیلرك انجمنك لایحه‌سی قبول ایدلمشدر. محله مرخص اریده تدقیقات ومذاكراتده بولونمقده‌درلر. محله غروپی یارین هیئت عمومیه حالنده عقد اجتماع ایده‌جكدر. صنایع غروپی انجمنلری بوكون صنایعه تأثیر ایدن عوامل مباحثه كومروك، تشویق صنایع قانونی، یولار وتعرفهٔ ممتازه وخصوصیه، باقفلر وفرمه‌دی، تدریسات صناعیه، مؤجلات عسكریه، صنایع اوطه‌لری مسائلی ایله خصوصات سائره‌یی مذاكره وتثبیت ایلهمشلردر.

خارجیه ۳۳۹ بودجه‌سی

خارجیه ۱۳۳۹ بودجه‌سی اولكی كون مالیه وكالتنده مالیه وكیلی حسن فهمی بك، خارجیه مستشاری سعاد بك ومالیه مستشار وكیلی وحید بك حاضر بولندیغی حالده تدقیق ایدلمشدر. بودجه لایحه‌سی جزئی تعدیلات ایله تصویب اولنمشدر.

معاملرك ترفیه وقداری اطرافنده

معارف وكالتی انجمن مدیرانی بوكون مستشار سامی رفعت بكك ریاستنده اجتماع ایده‌رك معاملرك ترفیه و اقداری ایچون حاضرلانان راپوری سوك دفعه اولهرق تدقیق ایده‌جك ومعارف وكالتنه داثر بعض خصوصات حقده مذاكراتده بولونمقدر.

آیلوف بكك احتسزلغی اطرافنده

ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — بوكون كاظم قره‌بكر پاشا حضرتلرینه اتحاد وكیلی محمود اسعد بك صحبتیله بولنان مأمورلر حكومتمیله خلق حكومتنك یاپاكزلك اوندن دها فضله اولهرق سزنه مالك در وبو یولده بولنان مأمورلر حكومتمیله خلق حكومتنك سیئاتینی بو دوشمنلرینك زمان درحال یوزایه كلیكزر ودرلرینكزی آكلاتیكز. بو یولده دردیكزی آكلاتمازسه‌كز بكا مكتوبله حالكزی بیلدیرك. »

خلق اوزرنده وبویك تأثیرلر یاراتان بومصالحه‌لر نتیجه‌سنده اهالی سوینچ وكوز یاشلریله منصرفلرینی تشییع ایتمكلری مروی‌در:

« حكومتمه جائز، فائز حلال اولسون. شمدیه قدر بزأسیر ایدك، شیمه‌دی انسانلغمزی آكلادق. وار اولسون ملی حكومتمز ... » دهاكریله سوزلرینه نهایت ویرمش وآرابه‌لرحركت ایتمشدر.

متصرف ومعارف مدیری بكلره صارمسافلی كویروسنه واصل اولدقلری زمان تعرین اولده سر قوندوقتور كامل بك كویرونك انشاسنه مأمور ایدلمشدی. متصرف بك بویوك برفعالیتله ختامنه طشره‌ده تورك اوجاقلریمز

تورك اوجاغمزك همان هركون بكی برشعبه‌سی آچیلیور، بوتون مملكتده جنكلی دوعان عزیز خلقمز ایك جانلی ملی مساعی تشكیلاتیز آرهسنده بولونان اوچاق شعبه‌لرینك كشادی ایچون هرارزله چالیشیور. اوچاق مركزینه صوك كلن تلغرافلره كوره كوتاهیه‌ده بر شعبه آچیلمش وفعالیته باشلامشدر. آطنه اوجاغندن كاتب عمومیسی فرید جلال بك آزقادا شهرزدن كلن برتلغرافنامه‌ده آطنه لیلرك آخیراً اجتماع ایدرك مقدس اوجاقلری قورمش اولدقلری وبوتون اوجاق قرده‌شلرینی محبت ومرحمتله سلاملادقلری بیلدیریلیور. طشره‌لرده‌كی قرده‌شلر یمزك ملی فعالیتلرنده موفقیتلری بوتون موجودیت وصمیمیتلرله تمنی ایدرز.

مرسین خبرلری

مرسین بلدیه‌سی مملكت حسابنه آوروپاده فن تحصیله كوندریله‌جك طلبه‌نك احتیاجاتنه قارشیلق اولق اوزره بوسنه‌كی بودجه‌سنه یك بشیوز لیرا تخصیصات وضع ایتمشدر. لوا مجلس اداره‌سنجه دردست مناقشه اولان بودجه‌ده بو تخصیصات قبول ایدیلدیكی تقدیرده طلا اعزام ایدیله‌جكدر.

§ مرسین رفیقمزك ویردیكی معلوماته نظراً مرسین - ارجل ناحیه‌سی آراسنده تلفون تأسیسی ایچون مقتضی ماكنه تل ودیركلر ارجل ناحیه‌سی بلدیه‌سی طرفندن مبایعه ایدیلمشدر. انشاآتك اكمالی اوچیوز قادار (ایزولاتور) فنجانك تداركی وتأمینله متوقف بولونمقده‌در.

§ مرسینده‌كی دیپلومالی دعوی وكیلری طرفندن بارو تشكیلنه تثبت ایدلمشدر.

۵۰	«	صبحیه «
۳۰	«	نعمت «
۵	«	فهیمه «
۲۰	«	ساره «
۲۰	«	صابره «
۲۰	«	راسخه «
۱۰	«	مدیحه «
۱۰	«	فاطمه «
۱۰	«	عایشه «
۱۵۷۷		

زونغولداق پولیس مأمورلرینك لیسته‌سی

غروش		
۲۵۰	پولیس مدیری حسنی بك	
۱۵۰	سرقومیسر روحی «	
۱۵۰	« خرم «	
۱۰۰	قومیسر معاونی صادق افندی	
۱۰۰	« فاروق «	
۲۰۰	« نیازی «	
۱۵۰	پولیس مأموری زهدی «	
۱۵۰	« فهمی «	
۱۵۰	« طلعت «	
۱۵۰	« حكمت «	
۵۰	« حسین عونی «	
۱۵۰	« محرم «	
۱۵۰	« احمد نوری «	
۱۵۰	« محمد نورو «	
۱۰۰	« ابراهیم «	
۱۰۰	« شوقی «	
۱۰۰	« احمد توفیق «	
۱۰۰	« امین «	
۱۵۰	« عثمان «	
۵۰۰	آركلی قومیسر معاونی منیر «	
۲۵۰	« پولیس مأموری اسماعیل «	
۳۰۰	« « محمد توفیق «	
۲۵۰	« « مصطفی «	
۲۵۰	« « بكر صدقی «	
۲۰۰	« « مصطفی «	
۲۵۰	« « احمد «	
۲۵۰	بارطین ایكنجی قومیسری ذی بك	
۲۰۰	« پولیس مأموری لطیف افندی	
۲۰۰	« « حسنی جمال «	
۲۰۰	« « شوقی «	
۱۰۰	بارطین پولیس مأموری احسان افندی	
۱۰۰	« « « امین «	
۵۰	« « « حقی «	
۵۷۰۰	یكون	

چناق قلعه مزده حكومت ملیه وخلق..

مخابریمزك برمكتوبی: لوا ازكاننك دور وتفتیش سیاحتی وخلقله تماسی - اذینه وحوالیسنده خلقك دویغولری...

مخابر مخصوصمز یازیور: « آچیله‌جق مجلس عمومیده تدقیق ایدیله‌جك مسائلی بحق مدافعه وأولجه فعالزداخلده بایلمسی مقتضی خصوصاتك پروژه‌لری دائرمسنده تطبیق أمریله قضالری دور وتفتیش ایدن چناق قلعه متصرفی رامی ومعارف مدیری مظفر بكلر كاتبوز تاینك یكدیگری یدنجی جمه ارتسی كونی چناق قلعه‌دن حركتله اذینه، بایرامیچ، آیوالق قضالرینی دوروتفتیش ایتمشلردر. متصرف رامی بك كندركاهده بولونان آرن كوی وصاری جالی ناحیه‌لرینه اوغرامه‌رق بوتون قرا هیئت اختیاریه‌سنی جلب ایله اوزلره اوزون یولو حسبالله بولونمش، دردلرینی دیكله‌مش، آرزولرینی اسعاف ایچون لازمه‌یی ویرمش وعودنده قطعیاً كویلویه عائد خصوصاتك احضار ایدلمش بر حالده بولونمسی خصوصنده ناحیه مدیرلریله ومأمورین عائده‌سنه تنبیهات لازمه‌ده بولونمشدر. متعاقباً معارف مدیری كویلی ایله حسبحاله بولونمش وسلطان حكومتیله خلق حكومتك نه‌دیمك اولدیغنی كویلونك آكلایه‌جغی بر صورنده ایضاح ایتمشدر. معارف مدیری خلقلرك هرشیئه تامهمناسیله صاحب اولدیغی حكومتك یاشایه بیلمه‌سی آنجق عارف وعرفان، صنعت، زراعت ومعارف كبی اوریق كویلرمزه كیده بیلمسه باغلی بولندیغی واضح وسلیس براقاده ایله آكلاتهرق دعمشدركه:

« بوتون مأمورلركزك افندیسی اولان سزلر آرتق بوافندیلكدن دوشمه‌مك وبرداها حقكزی كیمسه‌لره قاپدیرمامق ایچون سزلره حقكزی قوروماق یردرجه‌ده بولونما كز لازم‌در كه اوی‌ده سزه باغیشلانه‌جق اولان شی ملتدیر. فقط بومكتب شبه‌سی یه قدر برقم كوی اوطه‌لرنده قوردیغمز مكتبلر دهكل.. اوطه‌لر بزی سلامتدن زیاده فلاكته سوروكلر. كویلرمزده آچه‌جغمز مكتبلر اوبله اولمه‌جقدركه اورادن چیقان بوجوجقلرمز هیچ كیمسه‌یه محتاج اولمادن كندینی حتی كویلرینی اداره ایده‌بیلملیدرلر. » متعاقباً متصرف بك بوتون كویلونك آغزینی صیقمش و:

« بندنه سزه دونكی حكومتكزله بوكونكی حكومتكزی آكلاتدق. بوحكومت بتاسی بایاكزلك اوندن دها فضله اولهرق سزلره مالك در وبو یولده بولنان مأمورلر حكومتمیله خلق حكومتنك سیئاتینی بو دوشمنلرینك زمان درحال یوزایه كلیكزر ودرلرینكزی آكلاتیكز. بو یولده دردیكزی آكلاتمازسه‌كز بكا مكتوبله حالكزی بیلدیریكز. »

خلق اوزرنده وبویك تأثیرلر یاراقان بومصالحه‌لر نتیجه‌سنده اهالی سوینچ وكوز یاشلریله متصرفلرینی تشییع ایتمكلری مروی‌در:

« حكومتمه جائز، فائز حلال اولسون. شمدیه قدر بزأسیر ایدك، شیمه‌دی انسانلغمزی آكلادق. وار اولسون ملی حكومتمز ... » دهاكریله سوزلرینه نهایت ویرمش وآرابه‌لرحركت ایتمشدر.

متصرف ومعارف مدیری بكلره صارمسافلی كویروسنه واصل اولدقلری زمان تعرین اولده سر قوندوقتور كامل بك كویرونك انشاسنه مأمور ایدلمشدی. متصرف بك بویوك برفعالیتله ختامنه طشره‌ده تورك اوجاقلریمز

تورك اوجاغمزك همان هركون بكی برشعبه‌سی آچیلیور، بوتون مملكتده جنكلی دوعان عزیز خلقمز ایك جانلی ملی مساعی تشكیلاتیز آرهسنده بولونان اوچاق شعبه‌لرینك كشادی ایچون هرارزله چالیشیور. اوچاق مركزینه صوك كلن تلغرافلره كوره كوتاهیه‌ده بر شعبه آچیلمش وفعالیته باشلامشدر. آطنه اوجاغندن كاتب عمومیسی فرید جلال بك آزقادا شهرزدن كلن برتلغرافنامه‌ده آطنه لیلرك آخیراً اجتماع ایدرك مقدس اوجاقلری قورمش اولدقلری وبوتون اوجاق قرده‌شلرینی محبت ومرحمتله سلاملادقلری بیلدیریلیور. طشره‌لرده‌كی قرده‌شلر یمزك ملی فعالیتلرنده موفقیتلری بوتون موجودیت وصمیمیتلرله تمنی ایدرز.

مرسین خبرلری

مرسین بلدیه‌سی مملكت حسابنه آوروپاده فن تحصیله كوندریله‌جك طلبه‌نك احتیاجاتنه قارشیلق اولق اوزره بوسنه‌كی بودجه‌سنه یك بشیوز لیرا تخصیصات وضع ایتمشدر. لوا مجلس اداره‌سنجه دردست مناقشه اولان بودجه‌ده بو تخصیصات قبول ایدیلدیكی تقدیرده طلا اعزام ایدیله‌جكدر.

§ مرسین رفیقمزك ویردیكی معلوماته نظراً مرسین - ارجل ناحیه‌سی آراسنده تلفون تأسیسی ایچون مقتضی ماكنه تل ودیركلر ارجل ناحیه‌سی بلدیه‌سی طرفندن مبایعه ایدیلمشدر. انشاآتك اكمالی اوچیوز قادار (ایزولاتور) فنجانك تداركی وتأمینله متوقف بولونمقده‌در.

§ مرسینده‌كی دیپلومالی دعوی وكیلری طرفندن بارو تشكیلنه تثبت ایدلمشدر.

۵۰	«	صبحیه «
۳۰	«	نعمت «
۵	«	فهیمه «
۲۰	«	ساره «
۲۰	«	صابره «
۲۰	«	راسخه «
۱۰	«	مدیحه «
۱۰	«	فاطمه «
۱۰	«	عایشه «
۱۵۷۷		

زونغولداق پولیس مأمورلرینك لیسته‌سی

غروش		
۲۵۰	پولیس مدیری حسنی بك	
۱۵۰	سرقومیسر روحی «	
۱۵۰	« خرم «	
۱۰۰	قومیسر معاونی صادق افندی	
۱۰۰	« فاروق «	
۲۰۰	« نیازی «	
۱۵۰	پولیس مأموری زهدی «	
۱۵۰	« فهمی «	
۱۵۰	« طلعت «	
۱۵۰	« حكمت «	
۵۰	« حسین عونی «	
۱۵۰	« محرم «	
۱۵۰	« احمد نوری «	
۱۵۰	« محمد نورو «	
۱۰۰	« ابراهیم «	
۱۰۰	« شوقی «	
۱۰۰	« احمد توفیق «	
۱۰۰	« امین «	
۱۵۰	« عثمان «	
۵۰۰	آركلی قومیسر معاونی منیر «	
۲۵۰	« پولیس مأموری اسماعیل «	
۳۰۰	« « محمد توفیق «	
۲۵۰	« « مصطفی «	
۲۵۰	« « بكر صدقی «	
۲۰۰	« « مصطفی «	
۲۵۰	« « احمد «	
۲۵۰	بارطین ایكنجی قومیسری ذی بك	
۲۰۰	« پولیس مأموری لطیف افندی	
۲۰۰	« « حسنی جمال «	
۲۰۰	« « شوقی «	
۱۰۰	بارطین پولیس مأموری احسان افندی	
۱۰۰	« « « امین «	
۵۰	« « « حقی «	
۵۷۰۰	یكون	

طشره‌ده تورك اوجاقلریمز

تورك اوجاغمزك همان هركون بكی برشعبه‌سی آچیلیور، بوتون مملكتده جنكلی دوعان عزیز خلقمز ایك جانلی ملی مساعی تشكیلاتیز آرهسنده بولونان اوچاق شعبه‌لرینك كشادی ایچون هرارزله چالیشیور. اوچاق مركزینه صوك كلن تلغرافلره كوره كوتاهیه‌ده بر شعبه آچیلمش وفعالیته باشلامشدر. آطنه اوجاغندن كاتب عمومیسی فرید جلال بك آزقادا شهرزدن كلن برتلغرافنامه‌ده آطنه لیلرك آخیراً اجتماع ایدرك مقدس اوجاقلری قورمش اولدقلری وبوتون اوجاق قرده‌شلرینی محبت ومرحمتله سلاملادقلری بیلدیریلیور. طشره‌لرده‌كی قرده‌شلر یمزك ملی فعالیتلرنده موفقیتلری بوتون موجودیت وصمیمیتلرله تمنی ایدرز.

مرسین خبرلری

مرسین بلدیه‌سی مملكت حسابنه آوروپاده فن تحصیله كوندریله‌جك طلبه‌نك احتیاجاتنه قارشیلق اولق اوزره بوسنه‌كی بودجه‌سنه یك بشیوز لیرا تخصیصات وضع ایتمشدر. لوا مجلس اداره‌سنجه دردست مناقشه اولان بودجه‌ده بو تخصیصات قبول ایدیلدیكی تقدیرده طلا اعزام ایدیله‌جكدر.

§ مرسین رفیقمزك ویردیكی معلوماته نظراً مرسین - ارجل ناحیه‌سی آراسنده تلفون تأسیسی ایچون مقتضی ماكنه تل ودیركلر ارجل ناحیه‌سی بلدیه‌سی طرفندن مبایعه ایدیلمشدر. انشاآتك اكمالی اوچیوز قادار (ایزولاتور) فنجانك تداركی وتأمینله متوقف بولونمقده‌در.

§ مرسینده‌كی دیپلومالی دعوی وكیلری طرفندن بارو تشكیلنه تثبت ایدلمشدر.

غازی پاشایه برهدیه

ازمیر: ۲۱ (آ.آ) — تورك صنعتكارلرندن مشهور خطاط حسن بك قونغره مشهورنده تشهیر ایتدیكی آثارندن غایت نادیده و قیمتلی اوچ عدد ایشله‌مه‌لی طغرای غازی پاشا حضرتلرینه هدیه ایتمشلردر.

غربا خسته‌خانه‌سنك برتوضیحی

غربا خسته‌خانه‌سی سرطبیب واوپراتوری بهجت ثابت بكدن آلدیغمز برمكتوبده « اوكود » رفیقمزده « حلقك شكایتی » سنوانده « غربا خسته‌خانه‌سنه كیمسه دوشمه‌سون » سرلوحه‌سیله انتشار ایدن برفقره حقنده بعض توضیحاتده بولونیلمقده‌در. اداره‌سنك مكمل ودوقتورلرینك جداً فیساندار ومساكر نده طاقیمنی بولوندقلرینه امین اولدیغمز بومؤسسه‌نك توضیحنده « مطبوعاتك بوتون دنیاده تلقی ساسیسی ووظیفهٔ حقیقیه‌سی افكاری طوغری یولاره امالهومظومهٔ اجتماعیه‌یی معاییر نظام وعرف وعادات اولدقلری درجه‌ده ایضاحات دائمی صورنده حقیقتی بیلدیرمك اولسه كركدر. بوكا بناءً مقابل وسنده افهار حقیقت ایچون جریدهٔ محترمه‌لرینك توسطی رجا ایده‌رز. » دیلدكدن صوكره اصل مسئله‌یه كیریلیور. اینه برآزده شخصیات كیردیكی جهتله بوكتوبات عیناً درجی موافق بولنمیاجغز. غربا خسته‌خانه‌سنك دقته اوقودیغمز توضیحنامه‌سنه كوره برده حاصل اولان فائده‌یه نظراً خسته‌خانه اداره‌سنك ... ولدیغی وبایسلان معاملهٔ بازقیه‌یی جریانی اینه‌دیكی كبی‌در. « اوكود » رفیقمزك ده بایه‌سی تحقیقاتك نتیجه‌سنه وارانجی محقق ده ایده‌رز.

Levent Şahverdi Arşivi

بشنجی سنه نومرو - ۷۳۱ - ۱۱۰۸ نسخه‌سی ۵ غروشدر

صاحب امتیاز وسرمحرری: یونس نادی

آناطولی ده

یکی گون ۱۳۲۴

جمه‌ایرتسندن ماعدا هر گون صباحلری نشر اولنور سیاسی ، علمی ، ادبی بورك غزه‌سیدر

ادره خانه : حکومت جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف وتلفون ادره‌سی : آنقره - یکی گون

آنقره	۲۲ شباط	۱۳۲۳
پنجشنبه	۶ رجب	۱۳۴۱

اشتراك شرائطی
آبونه قیدی هر آیلك
اون ۱۰ دن ۲۰ سنتدن
یورو دوشور

ولایات عثمانیه
سنه‌لکی ۱۲۰۰
۶ آیلغی ۷۰۰
درج آیلغی یوقدر .
آدرس تبدیلی ۲۰ غروشدر .

ممالك اجنبیه
۱۹۰۰
۱۰۰۰

حاضر اول جنکه ...

هیأت مرخصه‌مز لوزاندن عودت اینسی ، مجلس دون خی برجلسه عقد ایله‌دی . وسعیندك عطفی اولارق توضیح ونشر ایتمه‌سی ایچون بوقاداری بالطبیع کافی دکلدر . هرحالده برقراره واصل اولونجیه قادار دها بر قاچ گون پکمه‌سی ونهایت افکار عمومیه‌مزك ، ملتك ده جریان ایدن احوال وحادثاتدن ، اتخاذ ایدیلك ایسته‌نیله‌جك قرارلردن خبردار ایدیلمه‌سی لازم کلیر . مع مافیه اوکدرده‌کی شو برقاچ گون ظرفنده نه‌لر جریان ایدمه‌مك اولدیغنی اولسون بزم شدیدن سویله‌یه‌کده محترم قارئلریمزك بعض دوشونجه‌لرینی تعلیق ایتمکده اولدیغی نظر دقته کورمیه‌جکمز برحمت واردرکه اوده بزه کوره مذاکراتیله حاصل اولان وضعیت و او وضعیتی تعقیب ایدن وقایع سیاسیه قارشیسنده فرصت دوشدیکه سرد ایتمیکمز فکر ومطالعه‌لرك شو دقیقه‌ده ذره قادار دکیشمه‌مش بولوندیغندن عبارتدر . دون متأسف اولدیغمز خصوصاتدن بوگون عین تأثر وتأسفی حس ایتمکده ، دون شایان تنقید کوردیکمز اعمال وحرکاتی بوگونده عین درجه‌ده وبلکه دها یوکسك برسویه‌ده شایان تنقید وموأخذه کورمکده‌یز . شوسوزلرله قارئین کرامزه کونك برچوق حقیقتلرینی آکلاتمش اولدیغمزی ظن ایدیورز . بو حقیقتلر بوگونکی وضعیتك وارمه سبله‌جکی نتیجه‌لره دائر بر فکر ایدینلره‌سنده مساعددر اعتقاده‌یز .

شورادن بزدن دها آجیق ، دها واضح برافاده طلب ایدنلر بولونورسه اونلره‌ده دیرزکه اصغری مطالب مایه‌مزك ممکن مرتبه سرعتله الده ایدلمسی ایسته‌یورسه‌ق حربی قوتلی برامحال اولارق قبول ایتمك ، اوکا کوره حاضر بولونمق مجبوریتنده‌یز . بو ، بزم حرب ایسته‌دیکمز ، لوزان (انقطاع) ویا (تعلیق) ك حربه مغایر اولاسی ضروری عد ایتمکده اولدیغمز معناسنی قطعیاً تضمن ایتمز . ملی دعواسزك یکیدن قان دوکولمه‌یه محل ومیدان قالمادن موفقیتلی برنتیجه‌یه اقترانی ایچون دخی حربه حاضر بولونمامز ، هر زماندن زیاده قوتلی اولمامز ، قوت وقدرتمزی خارجه قارشی‌ده حس ایتدیرمه‌مز ، صوك زمانلرده احتمالی کوردیکمز بعض متردداته حرکتلردن صورت قطعیه‌ده احتراز ایتمه‌مز لازم کلیر . قطعیاً امینکه مجلسده جریان ایدمه‌جك اولان مذاکراتمزك بعض دقیقه‌لرینی تعقیب ایدن وقایع سیاسیه قارشیسنده فرصت دوشدیکه سرد ایتد

معلول غازیلرمزك ترفیهی اطرافنده..

تورکیا حرب معلولیه عسکریه اداره عمومیه سی تشکیل

مدافعهٔ ملیه انجمننك جداً مصیب بر قراری ، معلول غازیلرك ترفیه واقتداری ، معاشات وتخصیصاتك صورت توزیعی ودیکر تفصیلات

بویوك ملت مجلسی موازنهٔ مالیه انجمنی دون اجتماع ایدن انجمن مخصوص طرفندن تنظیم ایدیلن لایحهٔ قانونیه یی تدقیق وقبول ایدهرك هیئت عمومیه یه سوق ایتمشدر .

اسباب موجبه لایحه سی :

معلول غازیلر ایچون مدافعهٔ ملیه انجمننجه قبله آکلان اسباب موجبه مضبطه سنده خلاصهٔ آتیده کی تکلیفلری سرد ایتمکده در :

اولا مدافعهٔ ملیه وکالتنه مربوط ومالیه ، اقتصاد ، صحیه ومعاونت اجتماعیه وکالتلریله علاقه سی دولایسیله بر اعضاسی ویرتجار ایله بر مطبوعات ممثلی حاوی بر مؤسسه یه معلولین غازیلرك ترفیهی دوشونولمکده در . بو مؤسسه موازنهٔ عمومیه یه بودجه سنه هیچ بر صورتله تأثیر ایتمیه جکدر . ۱ ، ۲ ، ۳ ، ٤ نجی مادهلر بوجهتلری تأمین ایتمکده در . بوندن ماعدا دیکر مادهلرده حرب معلولرینه بر یورد تأسیس ایتمك و اونلری تجارت ، و زراعت و صنایعه سوق ایلمك خصوصنده بعض مقررات اتخاذ اولنمشدر . سکزنجی مادهده کی خصوصی منابع وواردات ایله تبرعاتك یك قسمتلی بر معاونت تشکیل ایدیجکی نظر اعتباره آلنمشدر .

اشبو لایحه قانونیه موازنهٔ مالیه انجمننك سرعتله نظر تدقیقندن کچدکدن صکره مستعجلیت قراریله مذاکره ایدیلك اوزره هیئت عمومیه یه تقدیمی تمنیسی حاویدر .

مدافعهٔ ملیه انجمنی بو صورتله مرکون کوکلرینزه اجرای تأثیر ایدهن قهرمان بر صنف مملکتی مسعود انجمن ایلك قوتلی خطوه یی آتمش دیمکدر .

لایحهٔ قانونیه صورتی :

بالعموم محاربانده ، اثنیا مصادماتنده ، وظائف عسکریه وحربیه لرینی ایفا ائتمشده وحال اسارت ومحاصره ده دوچار معلولیت اولهرق قانوناً تقاعده سوق ایدلمش وایدیلهجك اولان بری وبحری وهوائی ارکان وامرا وضابطان ومنسوبین ومأمورین وافراد عسکریه نك ضروریات واحتیاجات حیاتیه لرینی حمایه وتأمین و ترفیه مقصدیله صلاحیت حقوقیه واداریه وولائی وشخصیت حکمیه یی حائز تورکیا حرب معلولین عسکریه ادارهٔ عمومیه سی تأسیس اولنمشدر .

۲ — مذکور اداره موازنهٔ عمومیه یه غیر ملحق و مستقل بر بودجه یه مالك و مدافعهٔ ملیه وکالتنه مربوطدر .

۳ — تورکیا حرب معلولین عسکریه ادارهٔ عمومیه سی حکومتجه طرفندن منصوب بر مدیر ایله بر اداره هیئتی طرفندن تدویر واداره اولنور .

٤ — ادارهٔ هیئتی مدافعهٔ ملیه ، مالیه ، اقتصاد ، صحیه ، معاونت اجتماعیه و معلولاتدن برر وتجارت اوطه سی طرفندن ارائه اولنه جق درت نامزددن حکومتك تفریق و انتخاب ایده جکی ایکی وحرب معلولیندن کنداحکومتك انتخاب ایده جکی صنوف ومسالك مختلفهٔ عسکریه دن آتی صداطه که جماً اون اوچ اعضادن مرکبدر .

۵ — مدیر ایله هیئت ادارهنك وظیفه وصلاحیتلرینك درجه وحدودی واداره معاملات عمومیه سنك صورت تنظیم وتدویری ومدیریت قادر و وتشکیلاتك تنبیق اجرا وکیلکری هیئتجه مصدق بر تعلیماتنامه ایله تعیین اولنور .

٦ — بالعموم حرب معلولارینك تقاعد واستدعا قانوننك یکرمی آلتنجی مادهسنده تصریح ایدیلن درجات تبعیتده واه توزنجی مادهنك مقرهٔ اولاسی موجبنجه تخصیص اولنان معاش وتخصیصاتك فوق العاده لری کا کان تسویه واعطا اولنور . امراض سار یه بمجادله سنده ومتعاقبا یاره لیلرك تداویسی اثنا سنده معلول قالانلر ضابطان صحبه ده حرب معلولین عسکریه سنك معدوددر .

۷ — تورکیا حرب معلولین ادارهٔ عمومیه سنك آخر معلولارك (ایکی کوزی اعمی ، ایکی قولی ویا ایکی آیاغی ویا عین زمانده بر قولی بر آیاغی وبرکوزی بر آیاغی معدوم . قسماً ویا تماماً مفلوج ویا مختل الشعور اولانلرله آخرك معاونتنه محتاج بولنانلر) ترفیه واقتداری وسائر ضروریات حیاتیه لرینك تأمینی ایچون صرف ایده جکی تخصیصات فارشولغی یه روجه آتیدر :

۱ — موازنهٔ عمومیهٔ دولتدن واداره خصوصیه دن معاش آلانلرك (خلیفه حضرتلری وخاندان ومبعوثان داخل) معاشات وتخصیصاتندن « حرب معلولین عسکریه سی حصه سی » نامیله قطع اولنه جق اولان یوزده برلر .

ب — درسعادتده حرب عمومی اثناسنده معلولین غرائه معاونت مقصدیله وجوده کتورلمش اولان مؤسسات ایله سرمایه سی وتمتعاتی .

ج — صف اوزریه بیاناتو تعبیر اولنان اصولده بیاناتو انحصاری .

د — عمومی تیاترو ، قونسر ، سینما ، مسابقهلر حاصلاتندن اتعابجی اولان یوزده برلر .

ه — حرب معلولین عسکریه سی اعانه یولی نامیله احداث اولنان یولك حاصلاتی

و — ارباب خیرات وحسانك تبرعات ، تعهدات ، وصیتلری

ز — یدنجی ماده ده تصریح ایدیلن برنجی قسم معلولارك صورت ترفیه واقتداری بروجه زیردر :

ا — موازنهٔ عمومیه دن آله جقلری معاشات وتخصیصات فوق العاده ایله هر آیغر معلول ضابطان وارکان وامرا وضابطا ومأمورین ومنسوبین عسکریه نك رتبهٔ عسکریه لری موجبات معاش و تخصیصاتی بدینکی فرق اکمال و یرلردن ضابطان ومعادلی معاش آلان مأمورین ومنسوبین عسکریه آلی سنده برکره رتبه لری توقیع ایتدیرلمشجه سه یکباشی یه قدر « یکباشی خارج » معاش وتخصیصاتی ادارهٔ عمومیه تخصیصاتندن تزیید اولنور .

ب — هر آیغر معلول وافرادك معاش وتخصیصات فوق العاده سنه مدیریت عمومیه نك تخصیصاتندن برمثلی ضم اولنور .

ج — جلومنجه اموال امیریه دن تخصیص اولنه جق معلولین بورسلری تأسیس وآرزو ایدنلر اسکان داقامه اولنور .

د — صاحب عائله اولوب مسکنه احتیاجی اولانلره ادارهٔ عمومیه بودجه سنك مساعده سی نسبتنده مسکن انجاری ویرلور .

ه — علی العموم حرب معلولین عسکریه سی ایکی سنه ده برکره محیه یه معاینه ودرجات ووضعیتلری تثبیت ایدلهرك آکا کوره آغیر وخفیف معلولین آرا سنده مقابله یاپیلور .

ماده ۱۰ — ایکنجی قسم خفیف حرب معلولین عسکریه سی بروجه آتی ترفیه واقتدار اولنور :

ا — مدیریت عمومیه نك تشکیلات قادر ولرنده ،

ب — دولته عائد العموم فابریقه لرده ومؤسسه ودردست انشا شعبه ودفرلرده وفابریقه لرده ،

ج — تالی ابتدائی درجه ده مکتب معاملکارنده ،

د — صحهٔ عسکریه وملکیه خسته خانه لری ضباط واداره ، قرائتخانه مأمورلقارنده ،

ه — باروت بایعلکارنده ،

ز — ادارهٔ خصوصیه نك ده یه ، مکتب ، حبسخانه کبی مؤسساتنده قابیلتلرینه کوره ترجیحاً استخدام اولنورلر .

۱۹ تشرین ثانی ۳۳۵ تاریخلی قانون موجبنجه بخش اولنان انحصار بیعه لرندن استفاده ایدرلر .

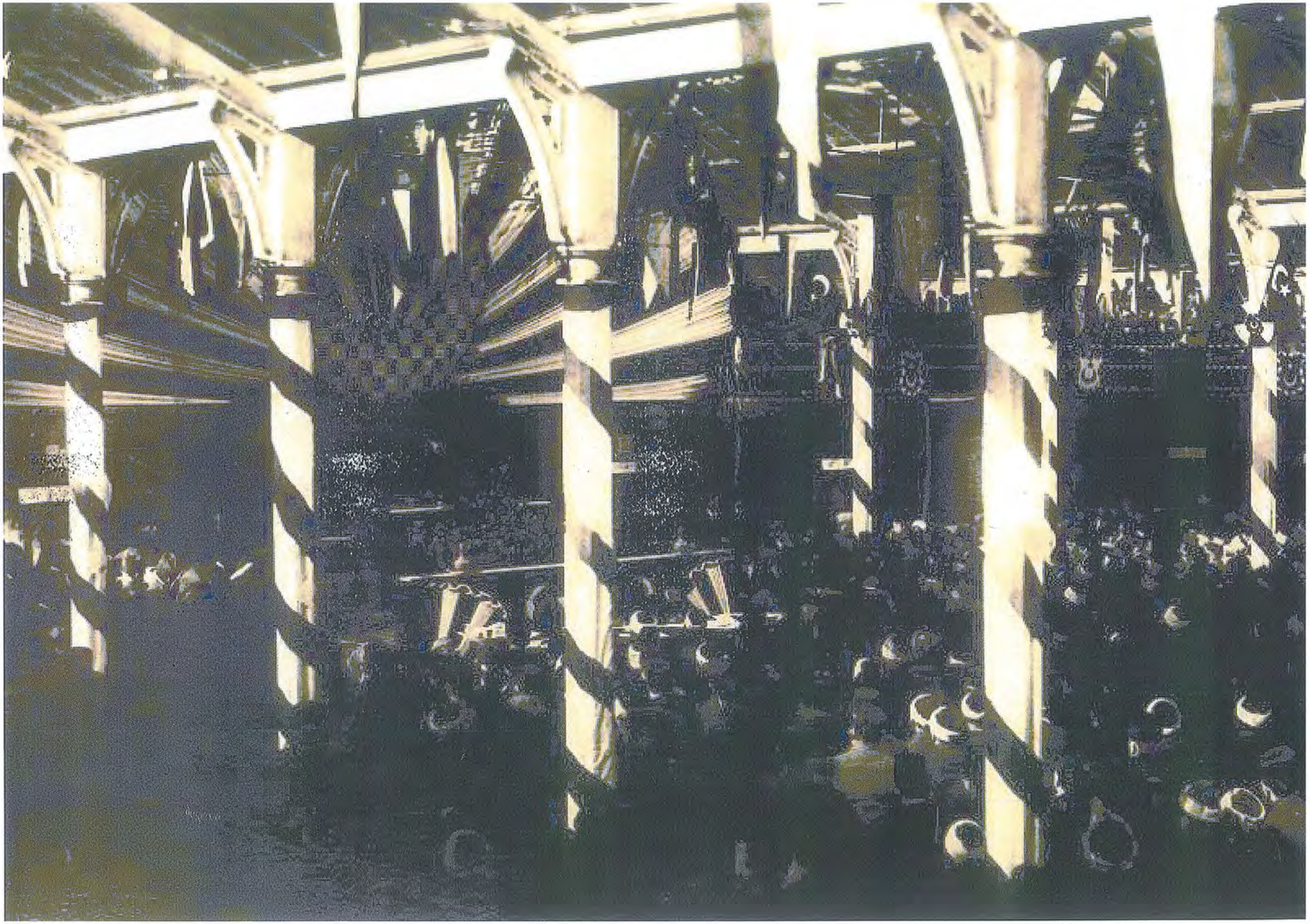
۱۱ — معلولیندن آرزو ایدنلره اراضی امیریه دن بیر معلوله یوز الی اوچیوز دونومه قدر اراضی اعطا وزراعت کوی باقه لرندن ایکی سنه نك مع تخصصات معاشلری تسویه قره دی ویرلور .

۱۲ — صنعت و تجارتله اشتغاله قابلیتی اولانلره دخی ادارهٔ عمومیه جه برنسبت معینه داثره سنده استخدام اولنه بیلور .

۱۳ — بودجه نك تنظیمی مدیریت عمومیه ایله هیئت ادارهیه عائد اولوب هرسنه نك بودجه سی عائد اولدیغی سنه نك حلولندن برآی اول تنظیم واجرا وکیلکری هیئتنك تصدیقنه اقتران ایتدیریلور .

۱٤ — فصلدن فصله نقل تخصیصات قرار نامه ایله ویرلمسی آکا کوره آغیر وخفیف معلولین آرا سنده مقابله یاپیلور .

ماده ۱۵

Levent Şahverdi Arşivi

يكون

١٣٣٤

جمعه ايرتسى ماصاحب كوركسازى نشر اولنور سياسى ، علمى ، ادبى ، ويرك مجموعه‌سيدر .

ادارهٔ خانه : حكومت جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف وتلفون ادرسى : آغره — يكون

آغره	١ محرم	١٣٣٣
سالى	١٨ دسمبر	١٣٣٤

اشتراك شرائطى		

یشنبی سنه نومرو - ۷۳۹ - ۱۱۱۶ نسخه‌سی ۵ غروشدر

صاحب امتیاز و سرمحرری: یونس نادی

آنقره ۴ مارت ۱۹۲۳ / ۱۳۳۹
پازار ۱۶ رجب ۱۳۴۱

یکی گون ۱۳۳۹

آناطولی ده

جمه‌ایرتسندن ماعدا هر گون صاحلری نشر اولنور سیاسی ، علمی ، ادبی ورك غزته‌سیدر

ادارهٔ خانه: حکومت جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف وتلفون آدرسی: آنقره - یکی گون

اشتراك شرائطی
آیونه قدری هر آیك
اون - اون - یرمی سنه‌لكی
یورو دوتولور

ولایات عثمانیه / ممالك اجنبیه
سنه‌لكی ۱۴۰۰ / ۱۹۰۰
۶ آیلغی ۷۰۰ / ۱۰۰۰
اوچ آیلغی یوقدر .
تدریس تبدیلی ۲۰ غروشدر .

یاشایه بیلمیر دولت!

سرلوحه اتخاذ ایتدیکمز تعبیر ، تورك مسئله‌سنی مدافعه یه باشلادیغی تاریخدن اعتباراً (ثان) غزته‌سنده محترم دوستمز موسیو (ژان‌هه‌ریت) ك تورکیا ایچون تمنی ایتمکدن خالی قالمادیغی ایلك دستور اولمش ایدی. دیکر خیرخواه اهل‌فکری بانسده ك فکره گونلریمزه تعلق ایدن بودوستلغندن دولایی موسیو (ژان‌هه‌ریت) محبوبزه جداً وأبداً منتدارز. حقیقة بزم فرانسه‌ده فردلر اعتباریله آلتنجه ایشته بویله بر چوق قیمتدار دوستلریمز واردر. وشوندن امینز که اکر تورکیا سیاسی ایچون فرانسه‌ده بریله چوق بایلمدی لازم کلمه نتیجه‌مطلقا تورك دوستلغی اله چیقار. ایشته فرانسه‌نك برکره بو موقعیت وحالتی یاخود صوکره‌ده حکومت تشکیلاتی ایله بین‌الملل ترتیبات وایجابات حال وموقیم اوزرنده چوق دفعه شوسویله‌دیکمز برنجی شی کولکه‌ده براقه‌جق وجهله مؤثر اولا بیلدیکنی آکلامق لازمدر . اساساً بویله اولان فرانسه‌نك (لوزان) ده باشقه تورلو اولا بیلمش اولمه‌سندن عثمانلری وسیلری ایشته بومعناسز حکمنده آرامالیدر .

مع‌مافیه تورکیا ایچون موسیو (ژان‌هه‌ریت)ك ایلك سویله‌دیکی صمیمی سوز دوغریدر : اون سنه‌دن بری عظیم برتصفیه‌نك قاهرجریانه طوتولمش اولان عثمانلی ایمپراطورلغی نهایت کندی عالنده حرومستقل اولارق پاشایه بیلیر برتورك دولتی نتیجه‌سنده ارقیلایه‌لیدر. بزموسیو (ژان‌هه‌ریت)ك اوعالیجنابانه دستورینی ملی میثاق دنیلن اوج بش ماده‌لك بر وثیقه‌یه صفیشدرمشدق . اوندە دیدكه اراضی اعتباریله یالکز تورك اولان یرلر بزه براقیلمالی وآرتق یالکز بوملی مالکانه‌سنه عودت ایده‌جك اولان تورکلکك دیکر مانلر کبی حر ومستقل اوله‌سنه ممانعت ایدیله‌مه‌ملیدر . صوکره یه‌اوندە دیدكه تورکلر بورجلرینی وبرمکدن امتناع ایتمك ایسته‌میورلر ، شوقدر وارکه بوبورجلرك تورکلر ایچون تأدیه قابلیتی کوزلر اوکنده طوتولمالیدر .

(لوزان) ده هرطرفدن مشکلاته معروض طوتولدق . اراضی اعتباریله آکلاشه مامازلغلرك اوجی بوجانی کله‌دیکنی کورمکلکمزه ضمیمةً مالیات واقتصادیات اعتباریله بزه حیات امکانی ویرمه‌ین عجیب وغریب تکلیفلر ایله‌ده قارشیلاشدق . اراضی اعتباریله بلکه بوکون ایچون نهایت بر قاریش ایلری وباکیری اولمقده یأس کورمیه بیلیرك . شوقدر وارکه بوبورجلرك تورکلر ایچون تأدیه قابلیتی کوزلر اوکنده طوتولمالیدر .

(لوزان)

وشوبجه:

انقلابك دشمنلری

ا داما اوج بش كون اولكی سنه باشی
اك چوق شو ایكی نقطه اوستنده اسرار
میثاق ملی وتشكیلات اساسیه . .
ك رنجیسی استقلالك ، ایكنجیسی انقلابك
استقلال وانقلابكه ایكیز ایكی عمده در ،
تدم وطبیعی نطقی دیكلمیلر واوقویانلرده
نشدر ، باشا استقلال ومیثاقدن بحث ایدركن
ووقور ، انقلاب ویرتنزین ثانیدن بحث
ده جوشه‌ون وحرارتلیدی .
نجیده‌كی سكون ووقارك حكمتی قولایجه
رز : استقلالك دشمنی اولان استیلا آرزتی
وكولمشدر ، واو استقلال یولنده كلهجك
میچ برقوت یوقدر .
لكن باشا انقلابدن بحث ایدركن نه‌دن اوقدر
ی ، انقلابه تخصیص ایدیلن سطرلر نه‌دن
عائد قسملردن داها مفصل واهمیتلیدی ،
دشمنلری ایچون اونطقدنه نه‌دن آتشدن
یلدیرملردن جملهلر واردی ؟
نطقی سویله‌ین‌كه ملی تمثالدر ، ملی تمثالكه
سنی سویلر ، خلقك سنی‌كه حقك سیدر ،
اونطقنده انقلاب ابدیدر وارتجاع ازلیه-
دیدی ، دیمك‌كه بوصوده‌نی ارتجاعی سزمش
لقده‌كی خیانتی كورمشدی .
رتجاع و خیانت‌كه كولمك ایچون فلاكت ،
ی ایچون انهزام ، باش قالدیرمق ایچون
ضعفی آرار ، او جاناوارك مشئوم برونی
ناصل برقوده‌ویدی‌كه آراسیرا خومورتوسنی
یورز و شبه‌دی اونك قسطمونیدن سنی
.

وسطرلری یازان «موندروس»دن صوكرا كی
ونلرده قسطمونیده ایدی ، وطنك مغلوبیتی
واتلاك ظفری اولمشدی ، وطن مغلوبیتی
سنی امضالارك حریت واتلاف اوراده
، خزمه‌سنی جیقاریسوردی . او قاراكونلرده
ی شیشیره‌رك كزن اوچ « لیدر » واردی :
مرخصه‌سی ، روم پاپاسی ، وحریت واتلاك
سی !
ارمنیلر حاكمده رولر مغرور ، اتلاجیلر
ردی .
مخالفتله خیاتی بربرندن آیرمالی یز : حریت
ف خیانته دوشدیكی وقت روحلرنده خیانت
نلر درحال اوفرقه‌دن آیریلدیلر .
ازمیر اشغالیله استیلا براولوم كبی وطنه
یی ووطن برقباتلق كی مذبحه‌یه كوتورولدیكی
ملت اولهمك ایچون آیاغه قالقمشدی . اسارتك
ندن آجی ، استقلالك حیاندن طاتلی اولدیغنی
ملتی استقلاله وحیاتی اولومه قارشی قیامه
ت ایدن صدایه فوشدیلر .
قسطمونیده ازمیر اشغالنی پروتستو ایچون
ن متینفده حریت واتلاك خوجه‌سی ، خطابت
یسندن خلقه دیسوردی‌كه :
— قورقمایكز ، حرب پایه‌جغز ، برداملا
آقیاجق ، بواشغالی یالكز یازیله پروتستو
جكز !
حالبوكه او برداملاقان آقیتمایه‌جغز دیه‌یه‌بافیرر
ی بوكا تشویق ایدركن بومملكك استیلاسی
یسنده سیل كبی قانی آقیوردی .
« تشكیلات ملیه » نك ارضرومدن صوكرا
اسه‌ایكنجی قونغره‌سی طوپلانیركن اوخوجه‌نك
، واو قاوبك خزمه‌سی حایغیریوردی :
— ازدرها پاشی قالدیریور ، اونك پاشی
دیدن أزمه‌لی یز !
واو خزمه‌نك اوزمان داخلیه ناظرینه یازدیغی
یتی وشدتلی مكتوبلرله‌دركه حریت واتلاف
ن سیواس قونغره‌سنه مقابل استانبولده عمومی
لونغره عقد ایتدی .
ارمنیلری ممنون ایتمك ایچون آصیلان كاك
«دینی یاپراغه صاراركی اختفال یاپان طیبه‌لیلر
یون اوخزمه‌لكه‌نی یاپراغی بوتون طیبه‌لیلر قانلریله
زلسون دیسوردی : ارمنیلری ممنون ایتمه‌ین بربیراق ،
نده صاریق اولان برخواجه‌یه لكه‌لی كوروتیوردی !
حركت ملیه‌نك قسطمونی یه‌ده كیرمه‌سیله‌دركه
وخزمه‌نك یاقوش سمی كسیلدی واوخزمه‌نی جیقارانلر
ركوشه‌یه سینیدی ، لكن خیانت‌كه قورقاندر ، خیانت‌كه
نیلنك حاكم اولدیغی زمانلرده كیریی كبی بوزولور ،
كن فلاكت زمانلرنده درحال دیكنلری میدانه
یقار وزهرینك صالیاری آثار ، خلافت اردوسی
غرانبولی یه كلدیكی وقت خیانت كوكلیسی اولان
اتیلر كوزلرنده سرورك لمعه‌سیله سوقاقلرده كوكلرینی
یارمه‌رق كزدیلر .
یونان اردوسی اسكیشهردن ایلرلركن استا-
ولده‌كی سرای ، باب عالیده‌كی صباح ، وپارمق
بوده‌كی قلوب كبی ، قسطمونیده‌كی «ظفر» بیلرده
وحلرینك ایلدس شنلكلی چهره‌لرنه‌دن طیشاری
تیورلردی .
بویوك ظفرمزدن برقاچ آی اول استانبو-
ده‌كی معهودلر هوادن برشیلر سزمشلر و « سرفل
وریان » ده خیانتك امیدلی اجتماعی یاپمشلردی :
قسطمونیده‌كی « ظفر »ك باش محرری وحریت
واتلاك خوجه‌سی‌ده بواجتماعده حاضر بولوندی .
خیانتك جزاسز قالیشی انقلابك اك تهلكه‌لی
مرحله‌سیدر ، بولر خیانتلرینك جزاسزلغنی انقلابك
ضعفی صاندیلر ، وبوطن ایله مسلمانی بوكسلتوب
جرأتلرینی آچیقه ووریبوردلر .
قسطمونیده خیانتك ظفرنی جیقارانلر ،
قسطمونیده انقلابك مزه‌سنه دهوا آچدیلر : چونكه

«یكی كونه»ك تشبثلریایدوجی ظفر آبده‌سی

تبرعات مقداری «۵۱۹و۸۴۴و۳» غروش

دون اوتوز بیك غروشی متجاوز تبرعات واقع اولمشدر ، طشره‌لرده حرارتلی فعالیت دوام ایتمكده‌در

« سلطانیه » دن ایكنجی لیسته

یدی بیك كسور غروش

« یكی كون »ك تشبثیله یاپیلاجق ظفر آبده‌سی ایچون قونیه‌یه تابع سلطانیه قضاسی كچندره ایلك لیسته اولارق آلتی یوز لیرایه یاقین تبرعاندبولونمشدی . دون قائمقام صبری بكدن آلدیغمز برتلغرافنامه‌ده یكدیگر یدی بیك سكز یوز سكسان بش غروش تبرع ایدلدیكی بیان اولونمقده‌در . سلطانیه‌نك جمهوریتچی قدیرالدركن قونیه‌نك دیكر قضالرینك‌ده كری قالمامه‌جقلری حقنده‌كی امیدمزی تكرار ایتمك ایستر ز .

حمیتلی معلملریمزك تبرعاتی

اسپارطه ، بالیكسر ، ماردین واونیه‌دن

علم وعرفان اردوسنك محترم و حمیتلی رهبرلری قیمتدار معلملریمز ، هرصنف خلق كبی معظم ظفریمزك یاپیلاجق ایلك آبده‌سنه قارشی علاقه‌لرینی صورت مخصوصه‌ده ابراز ایدیورلر . ازجمله دون اسپارطه معلملری جمع ایدیلمكده اولان مبالغدن برنجی قسم اولارق [۵۷۳۵] ، بالیكسر سلطانیسی هیئت اداره‌وتعلیمیه‌سی [۱۹۰۰] ، ماردین اعدادی معلملری [۱۰۰۰۰] ، اونیه مكتبلری معلملری [۹۹۰] غروش كوندرمشلردر . تقدیر وتشكر ایدرز .

بروسه وازمیرده تبرعات

بروسه‌ده منتشر (قرداش) رفیقمز طرفندن ظفر آبده‌سی نامنه شهر مذكور بالغه‌سنه (۱۶۵۰) غروش توديع وآنقره مركزینه ارسال ایدیلمشدر . دیكر طرفدن آهنك رفیقمزده اوقودیغمز كوره اعتبار ملی ملی بالغه‌سی ازمیر شعبه‌سی ظفر آبده‌سی ایچون بدیموز اللی لیرا تبرع ایتمشدر یكانه مؤسسه ملیه‌مز اولان مذكور بالغه‌نك حركتی تقدیر ایدرز .

محافظ طابوریمك حمیتلی افرادی

یكیدن تبرعاندبولوندیلر

بویوك ملت مجلسی و ریاستی محافظ طابوری قوماندانی یكباشی اسماعیل حقی بكدن آلدیغمز برمكتوبده : « یكی كونك تشبثیله باش قوماندان غازی مصطفی كمال پاشا حضرتلری نامنه ركز اولونمجق آبده ایچون طابوریمزك دردنجی بولوك افرادینك آرزو وخواهشلریله جمع ایتدكلری (۲۴۴۰) غروش عثمانی بالغه‌سنه تسلیم ایدیلمشدر . » دنیلیور . محافظ طابوریمك حمیتلی افرادینی تقدیر وتبریك ایدرز .

« مدرنی » دن ایكنجی لیسته

مدرنی قضاسنك حمیتلی اهالیسی یكی برلیسته ایله بیك طقوز یوز یكرمی غروش دهاجمع ایدرك اداره‌خانه‌مزه كوندرمشلردر . حمیتلی متزعلری تقدیر ایدرز .

دونكی تبرعات

غروش	
۷۸۸۵	« سلطانیه » قضاسندن ایكنجی لیسته
۵۷۳۵	اسپارطه معلملرینك ایلك لیسته‌سی
۱۰۰۰۰	ماردین اعدادیسی هیئت تعلیمیه واداره‌سی
۱۹۰۰	بالیكسر سلطانیسی هیئت تعلیمیه واداره‌سی
۹۹۰	اونیه قضاسی معلم ومعلمه‌لری
۱۶۵۰	بروسه‌ده « قرداش » غزمه‌سی وساطتیله
۲۴۴۰	محافظ طابوری دردنجی بولوك افرادی
۱۹۲۰	« مدرنی » دن ایكنجی لیسته
۳۲,۵۲۰	یكون
۳,۸۱۱۹,۹۹	دونكی یكون
۳,۸۴۴,۵۱۹	یكون عمومی

استانبول پولیس مدیریتنده

شایان اعتماد برقارمزه یازدیغی برمكتوبده ، استانبول پولیس مدیریتی امرنده البوم مستخدم بولونان بعض ذوات حقنده علاقه‌دار مقاماتك نظر دقتی جلب ایتمكده‌در . قارمزی ، استانبول پولیس مدیریتی سرطبیبی ثابت بكك حریت واتلاف اركان‌دن اولدیغنی وقوای ملیه علیهنده ایراد نطق ایتدیكنی ، پولیس مدیریتی طبیبلردن دوتور حسین حسنی بكك دوتور رشیدی حوی یولیسه خبر ویرن ، حكومتدن مكافات ومادام فریددن نشان آلانلر ذاتلر اولدیغنی ، بنه پولیس مدیریتی اطلاسندن حیدر بكك اوته‌دن بری قوای ملیه علیهندكی حركاتیله معروف بولوندیغنی بیلدیرمكده‌در . امنیت عمومیه مدیریتنك نظر نظر دقتی جلب ایدرز .

بوبوقبیل اشخاص حقنده‌كی دیدی قودیلره نهایت وبردیرمك ایچون اسكی اداره‌دن بری اداره‌یه كچن مأمورلر حقنده عمومی برتحقیقات یاپیلمش اولسه‌یدی نه قدر ایی اولوردی ! وهنوز زمان مساعددر ، اسكی اداره‌نك یكی اداره‌یه كچن مأمورلری حقنده تحقیقات یاپیلمه‌لی ، ایجاب ایدنلر برلرنده برافیلمه‌لی ، خیانت ایدنلر ایسه لازم كلدیكی وجهله تجزیه ایدیلمه‌لیدر . .

اوچ خائنك توقیفی .

یونان اشغالی اثناسنده چتالجه‌ده تورك علیهنده یاپمادیغی رذالت براقمایان وبالخاصه یونان مفرزه‌لرینك شهره اثنای دخولنده باپراغمزی آیاقلر آلتنه آلارق تحقیر ایدن تبعهٔ صادقه‌دن (؟) دوقتور هرمزیادی ، زانه استاوروی ، اوده‌صنف اسمنده‌كی خائنلر بودفعه توقیف ایدیلمك‌ده یونان حربه‌تودیع ایدیلمكدرلر .

« آچیق سوز » ، خیانت وارتجاع حقنده حدالله صبحی بكك « حاكمیت ملیه » ده‌كی مقاله‌سنی عینا اقتباس ایتمش !

ای خیانتك خزمه‌جیلری ، انقلابك اوخزمه‌سی محكوم ایتمك دكل ، او خزمه‌یی جیقارانلری دار آغاجنه‌ده چكیلیردیكز . اكر زفقرانبولی یه كلن خلافت اردوسی قسطمونی یه‌ده كیرسه‌یدی واكر اسكیشهردن ایلرلین یونان اردوسی بوتون وطنی استیلا ایتسه‌یدی !

خائنلر ومرتجعلر اوزمك وقوروقادر ، فقط آللهدن كورمه‌سینلر ، وبوطن ایله مسلمانی بوكسلتوب جرأتلرینی آچیقه ووریبوردلر .

انقلابك اهالیله قورتولدیغی جزایه كندی بلاهتلریله چاریلاجقلردر !

اسماعیل حیدر

معارف تعیینلری

سیواس دارالمعلمینی موسیقی معلملكنه سابق معلم مصطفی ، آنقره مسلمانیسی فرانسزجه معلملكنه ملكیه مأذونلرندن ناظم ، استانبول مطبعهٔ عامره محاسبه مامورلغنه ملفا معارف نظارتی محاسبه ممیز اولی شمس الدین ، سلفكه مسلمانیسی مدیرمعاونلكنه علوم دینیه معلمی محمد سعید ، ازمیر دارالمعلمانی زراعت درسلری معلملكنه حلقه‌لی زراعت مكتبندن مأذون صبحی ، سیواس مسلمانیسی تورنجه معلملكنه قیصری مسلمانیسی تورنجه معلمی افلاطون ، قیصری مسلمانیسی تورنجه معلملكنه فاروق نافذ ، سلفكه مسلمانیسی تورنجه معلملكنه مكتب ملكیه مأذونلرندن محمد ، زف قاضی كوی وچاملیجه مسلمانیلری فرانسزجه معلملكلرینه قباطاش مسلمانیسی فرانسزجه معلملرندن نظام الدین ، داود پاشا مسلمانیسی فارسی معلملكنه وفا واستانبول مسلمانیلری فارسی معلمی یوسف ، مرجان مسلمانیسی علوم طبیعیه معلملكنه فندیلیده عادله سلطان مسلمانیسی معلملرندن بسیم ، قسطمونی مسلمانیسی ریاضیه معلملكنه دوزجه اعدادیسی ریاضیه معلمی عزت ، اسكدارد كور مسلمانیسی مدیر معاونلكنه ریاضیه معلمی طلحه ، قیصری مسلمانیسی ریاضیه معلملكنه بروسه مسلمانیسی سابق ریاضیه معلمی احمد حمدی بكلر تعیین ایدلمشلردر .

ماحفاظه انشاآت نافعه

ماحفاظه نافعه انشاآتی ایچون آوانس قانونی ایله ویریلن تخصیصات نافعه وكالتجه انشاآتك نسبت واهمیتله كوره توزیع ایدیلمك‌ده تورك پاره‌سیله مهندسلكلره كوندرلمش وسریعاً ایشه باشلاملری لزومی تعمیم اولونمشدر .

شهرده دیكیلن فدانلقلر

موسم حسیله ولایت وبلدیه طرفندن وقوع بولان تبلیغات اوزرینه اصناف ، دكانلری اوكنده میوه آغاجلری فدانلقلری فرس ایتمكه باشلامشلردر . حكومت میدانلقنده ودیكر میدانلقلرده آغاج غرسیاتی دوام ایده‌جكدر . آنجق بونلرك حسن محافظه‌سی لزم اولدیغندن ، اصنافك دكانلری اوكنده‌كی آغاجلره دقت ایتلری تبلیغ اولونمشدر .

دار الفنون ادبیات شعبه‌سنده

اقتصادی میثاقمز

الك ایی صورتده تعمیم ایدیلهجك

ازمیر : ٤ (آ.آ) — قونغره‌جه میثاق اقتصادیمز اساساتی اون بیكلرجه نسخه طبع ایتدیرلمش ومملكتك هركوشه‌سنده واك زیاده كویلرنده خلقه آكلاتیلمق واولرك ، دكانلرك مناسب محللرینه آصلمق ؛ وخطبه‌لرده اوقونمق اوزره مرخصلرمز بونسخه‌لری برابرلرنده آلوب كوتورمشلردر . بعدما طبع ونشر ایدیلهجك بالعموم كتابلرك ایلك صحیفه‌لرینه میثاق اقتصادی اساسلری غایت اوقوناقلی صورتده درج اولونه‌جقدر . قونغره دیوانجه بوبابده علاقه‌دار ادارهٔ تبلیغات اجراسنه قرار ویرلمشدر .

قونغره مضبطه انجمنتده فعالیت

ازمیر : ٥ (آ.آ) — قونغره هیئت عمومیه‌سنجه منتخب مضبطه انجمنی ، قونغره رئیسی كاظم قره‌بكر پاشا حضرتلرینك ریاستنده قونغره مقرراتی تصنیف وتثبیت ایتمكله مشغولدر . بومساعینك برقاچ كون ظرفنده اكمال ایدیلهجكی تخمین اولونمقده‌در .

توركیا چفتجیلری برلكی

ازمیر : ٥ (آ.آ) — بوتون ارباب زراعتك منافع مشتركه‌سنی حمایه ومدافعه ووسائط مختلفه ایله زراعت وشعبانك ترقیسنه سعی ایله ملك اوزره ازمیرده طوپلانان توركیا اقتصاد قونغره‌سی زراعت ممثلری (توركیا چفتجیلری برلكی) نامیله برجمعیت تشكیل ایله مشلردر . بالعموم تورك چفتجیلری بو جمعیتك اعضای طبیعیه سندندر . جمعیتك هیئت اداره‌سی انتخاب اولونمشدر .

توتون زراعتی حقنده

قونغره قرارینك مالیه وكالتجه تصویبی اقتصاد قونغره‌سی طرفندن توتون زراعتی حقنده اظهار اولونان طلب و آرزو مالیه وكالتجه‌ده شایان قبول كورلمشدر . مالیه وكالتی بعدما انحصار دخان قانونك مواد مخصوصه‌سی احكامنجه توتون زراعتك زرعیات خصوصنده اول امرده توتون اكیله‌جك محللر انجون رژیدن مساعده استحصال ایتمك مجبوریتنك بعدما الغاسی وتوتون زرعی خصوصنده زراعك سربست براقیلمسی وبوخصوصه‌كی تحدیدانك رفعی ضمننده برقرار اتخاذی هیئت وكیله تكلیف ایدلمشدر .

ازمیر رژیسنك قونغره خاطره‌سی

ازمیر رژیسی اقتصاد قونغره‌سی خاطره‌سی اولمق اوزره صورت مخصوصه‌ده اعمال ایتدیرمش اولدیغی توتونلری موقع فروخته وضع ایتمشدر . سیغاره‌لرك و قوطیلرك اوزرنده [قونغره خاطره‌سی ۱۳۳۹] دیه یازیلیدر .

قارصده تجارت بانقه‌سی

قارص لواسندن اقتصاد وكالتنه كان معلومانده لوانك اهمیت مخصوصه‌سی ذكر ایدیلهرك برتجارت بانقه‌سنك تأسیسی لزومندن بحث ایدلمكده‌در .

آطه پازارنده برذخیره بورسه‌سی

اقتصاد وكالتندن آلدیغمز معلوماته كوره آطه پازارنده برذخیره بورسه‌سی كشادینه تشبث ایدلمشدر .

صنایع نفیسه مكتبنده

استانبول ذكور صنایع نفیسه معلملرندن معمار كمال الدین بكك مسجد اضافك تعمیرینه نظارت ایتمك اوزره قدسه عزمت ایتمش اولمسنه وغیبوبتنك تمادی ایده‌جكی آكلاشیلمسنه بناءً تدریساتك سكته‌دن وقایه‌سی ایچون موی الیهك عهده‌سنده بولنان نظریات معماریه درسنه تاریخ عمومی معماری معلمی معمار وداد وتاریخ عمومی معماری معلملكنه معمار سری بكلر تعیین ایدلمشلردر .

جمعیت عمومیهٔ بلدیه‌ده

جمعیت عمومیهٔ بلدیه شیمدیه‌دك وقوعبولان اجتماعلرنده آنقره بلدیه‌سنك برسنه‌لك واردات و مصارفات بودجه‌سنی تدقیق و اتاج ایلمشدر . قبول اولنان بودجه‌نی تبییض ایدلمكده اولوب یارین

« عراق » ك استقلالی ! ؟

عراق وانكلیز قرالری آره‌سنده‌كی مخادعتنامه !

اسكی توركیا ملتلرینك ویركولری اوزرندن آلدقاری معاشلرله یوزه چیقان تانكور شریفلرك زوالسی عراقك باشنه اوردكاری چوراب !

مصرلرجه مدت زوالسی تورك كویلوسنك آلن تربه استحصال ایلدیكی تروتلردن حاضر یمجی اولمق اوزره بسله‌دیكمز شریف وسیدلر ، غرب دولتلرینك عهود عتیقه‌نامنده آیاغمزه اورمش اولادلری اسارت زنجیرلرینی قیرمق ایچون حرب ایتدیكمز اثناده بزی آرقه‌سندن اورمق ایچون عرب ملتی آلداتمق اونك باشنه چكدیلر . توركار عربلره ، عنصراصلینك حائز اولدقلری باالجمله حقوق ویرمش واونلره كندی آرالرنده هیچ بر فرق كوزتمه‌مشلردی . شیمدی ایسه انكلیز شیطنتنك برر آلت رذیلانه‌سی اولمق اوزره عرب تخترینه كچمش اولان سیدلر ، عرب ملتنی انكلیز امپریال لیزمنك بر بنده‌سی حالنه قویمشلر واونی انكلیزلره ایجار ایتمشلردر . ایشته وضعیتلرنده‌كی بوایی فرق عرب ملتنك « استقلال دعواسندن !؟ » قزانمش اولدیغی نتیجه‌یی كوسترمك كافیدر . عرب كتله‌لری اونلرك باشنه چكن وتورك اتمكنه نانكورلك ایتمش اولان سفلاك خیلی زمان سیاستی چكمجك كبی كورونمكده‌در . عربلرك حقیقی حریت واستقلالی ایچون اختلال ایده‌جكلرك باشنه ، سیدلر دارات وحشمتنك منفعتدار نكهبانی اولان انكلیزك صوباسی اینه‌جك وسیدلر كروهی بر ملتك فلاكت واسارتی اوزرنده كیف چاغه‌جقدر .

حرب عمومیده تورككره خیانت ایچون آیلاندیریلان عربلرك دوشمنی اولدقلری وضعیت الیمه‌یه اك بویوك شاهد بغداددر . برانكلیز قوماندانسنك بشقه برشی اولمایان « حشمتلو عرق قرالی فیصل » ایله « حشمتلو بویوك بریتانیا وایرلاندا قرالی وهندستان امپراطوری » آراسنده (سوزم بایانه) عقد اولنان مخادعتنامه‌در . بوتون تروتی انكلتره‌یه آقیتمق ، انكلیز اسارتی ادامه ایچون عرب زادارمه عسكرینك قانی دوكولمك ، قیصه‌جه تعبیری ایله ظاهری حكومتی فیصله عائد اولمق اوزره عراق انكلتره‌نك ید استیلاسنه تودیع ایدن بومعاهده‌نامه‌ده هرشیدن « حشمتلو عراق قرالی فیصل » تعهد ایلمكده‌در . بریتانیا قرالی ایسه بالكز ایكی شی تعهد ایدیورك بو تعهدلرك هربری عراق خلقنك آیاقلرینه علاوه ایدلمش بشقه زنجیرلردر . مثلا اون آلتنجی ماده ایله « حشمتلو بریتانیا قرالی تعهدات بین المللیه‌سی ایله قابل تالیف اولمق شرطیله بوبولده برآرزو اظهار ایده‌جك هم حدود عرب حكومتلریله كمرك اتحادی ائتلافلری عقدندن عراق دولتنی منع ایتمكی تعهد ایلیور » اساساً بردیكر ماده‌ده عراقك بالخزلونده‌ده « انكلتره‌نك معاهده عراقك بالخزلونده‌ده » انكلتره‌نك « مساعده ایده‌جكی » ممالكده سفیر بولندیره‌جكی وزندینده « تعیینلری خصوصنه بریتانیا قرالنجه مساعده اولنه‌جق » سفیرلر قبول ایده‌جكی بیان ایدلدیكندن مملكتك مناسبات دولیه‌ده‌كی حریتی قیدلنمش . فقط اون آلتنجی ماده ایله بوحریت ، هم حدود عرب حكومتلرینه قارشی‌ده تحدید ایدیلیور وبالكز كمرك ائتلافاتی عقدینه انحصار ایدیریلیور . آما بوده « بریتانیا قرالنك تعهدات بین المللیه‌سی ایله قابل تألیف اولمق شرطیله » .

فقط « حشمتلو قرال فیصل » امور داخلیه‌سنده انكلتره‌نك مساعده‌سی اولمقسزین برحركتده بولنمامق دیمك تعهد ایتمشدر .

قرال حسین سیدلرینك الابعدلتله بادایده‌جك اولان بوخیانتنامه‌نك برنجی ماده‌سنده « حشمتلو عراق قرالنك » طلبنه بناءً بریتانیا قرالی بو معاهده‌نك دوامی مدتجه عراق حكومتنده « مصاویرمه‌یی ومظاهرت اتمه‌یی » درعهده ایدییور وبوخصوصده بریتانیا قرالنه بغداددهكی انكلیز « فوق العاده قومیسر وجنرال قونسولوسنك » وكالت ایده‌جكی تصریح اولونیور .

اونالتنجی ماده‌سنده « حشمتلو فیصل » عراق تابعیتی حائز اولمایان هیچ بر مأمورك بریتانیا قرالنك یعنی فوق العاده قومیسرك موافقتی اولمادن تعیین ایدلیه‌جكنی تعهد ایلیور . انكلیز مأمورلری قوالانلق ایچون ده آیریجه ائتلاف یاپیله‌جقدر . طبیعی بونك معناسنك ، انكلتره‌ده قوندره بوایجیلغی ایده‌جكلرك عراقده عربلرك صیرتندن دریلرینی صویمق شرطیله صدر اعظم معاشیله استخدام اولنه‌جقلرندن بشقه برشی اولادیغی هركس تقدیر ایدیلیر .

اوچنجی ماده‌ده عراقك اك مهم قانون داخلیسی اولمق اولان تشكیلات قانونك نه‌صورتله تنظیم ایدیله‌جكندن بحث ایدلمكده‌دركه قهرمان اردومزك ضربه‌لریله یقیلان عهود عتیقه یانندهبچدر . هرحالده عراقك تشكیلات داخلیه‌سی « حشمتلو بریتانیا قرالی » ایله عقد اولنان برمعاهده‌یه تابع قالقدر .

دردنجی ماده ایله قرال فیصل باالجمله مسائل بین المللیه ومالیه‌ده انكلیز فوق العاده قومیسرینك كندیسنه قلاغوزلق ایتمه‌سی قبول ایدیور وعراق مالیه‌سنك تنظیمی خصوصنده انكلیزلرك مطالعه‌سیله حركت ایتمه‌یی تعهد ایلیور .

بشنجی ماده عراقك مناسبات بین المللیه‌سی تنظیم ایدیورك بونك نه صورتله جریان ایده‌جكی بیان ایلمكده‌در . بشنجی ماده‌ده عراقك اك مهم قانون داخلیسی اولمق اولان تشكیلات قانونك نه صورتله تنظیم ایدیله‌جكندن بحث ایدلمكده‌دركه قهرمان اردومزك ضربه‌لریله یقیلان عهود عتیقه یانندهبچدر . هرحالده عراقك تشكیلات داخلیه‌سی « حشمتلو بریتانیا قرالی » ایله عقد اولنان برمعاهده‌یه تابع قالقدر .

دردنجی ماده ایله قرال فیصل باالجمله مسائل بین المللیه ومالیه‌ده انكلیز فوق العاده قومیسرینك كندیسنه قلاغوزلق ایتمه‌سی قبول ایدیور وعراق مالیه‌سنك تنظیمی خصوصنده انكلیزلرك مطالعه‌سیله حركت ایتمه‌یی تعهد ایلیور .

بشنجی ماده عراقك مناسبات بین المللیه‌سی تنظیم ایدیورك بونك نه صورتله جریان ایده‌جكی بیان ایلمكده‌در . بشنجی ماده‌ده عراقك اك مهم قانون داخلیسی اولمق اولان تشكیلات قانونك نه صورتله تنظیم ایدیله‌جكندن بحث ایدلمكده‌دركه قهرمان اردومزك ضربه‌لریله یقیلان عهود عتیقه یانندهبچدر . هرحالده عراقك تشكیلات داخلیه‌سی « حشمتلو بریتانیا قرالی » ایله عقد اولنان برمعاهده‌یه تابع قالقدر .

صرف مساعی ایله‌جكنی یعنی عراق ایلروده دهما یكی اصولارله تحت اسارتنده بولندیره‌جغنی وعد ایدیور .

یدنجی ماده ایله انكلتره ، عراق قوای مسلحه‌سنه معاونت ایتمكه موافقت ایلیور . بوخصوصده طرفین بیننده آیریجه برائتلاف یاپیله‌جقدر .

سكزنجی ماده ایله عراق قرالی (؟) اراضیسندن هیچ برقسمنی بشقه بردولته ترك ویا اجاره ایلمكی قبول ایدیور بوندن بالكز اولكی مادهنك تطبیقی مستثنادركه بالكز انكلیزه ترك واجاره ایده بیلیر دیمكدر .

طقوزنجی ماده ایله عراق قرالی ، بریتانیا قرالنك موافق كوره‌جكی و اجانبه متعلق باالجمله احكام عدلیه‌یی قبول وتطبیق درعهده ایلیور .

اونبنجی ماده ایله انكلتره قرالنك عراق حقنده تعهد آلتنه كیردیكی معاهدانك تطبیقی ایچون طرفین بیننده آیریجه ائتلافر عقد اولنه‌جغی بیان اولنیور . بو ماده‌ده قوللانیلان تعبیرات عمومی اولدیغندن چقه‌جق نتیجه : « معاهدانی انكلتره قرالی عقد ایده‌جك وعراق قرالی‌ده تطبیق ایلیه‌جك » دن بشقه برشی دكلدر .

ایشته مستقل (!؟) عراقك وضعیت بین المللیه‌سی اك ایی كوسترن ماده بودر .

اون برنجی ماده‌ده معاهده ، جمعیت اقوامه داخل دولتلر تبعه‌سیله انكلیز قرالنك كندیسنه جمعیت اقوامه داخل كی حقوق قبول ایده‌جكی دولت تبعه‌سنك عینی حقوقه مالك اولهجغی تصریح اولنیور . یعنی عراقده هانی دولت تبعه‌سنك نه كی حقوقه مالك اولهجغی مسئله‌سنده بالذات عراقك رولی صوله صفردر . انكلیز قرالی قبول وتصویب ایدرسه دیكر اجنبیلرك حائز اولدیغی حقوق ویریله‌جكدر .

اونالتنجی ماده‌ده بیغمبره ، بانی اسلامیته انتساب ادعاسنده بولنان شریف حسین اوغلی فیصلك قبول ایتدیكی الك پارلاق ماده ، اونی آنفلیقان كابیناسنك براوشاغی درجه‌سنه ایندیرمش اون ایكنجی ماده‌دركه بوماده ایله « حشمتلو عراق قرالی » میسیونرلره قارشی هیچ برتدابیر اتخاذ ایتمه‌یی واونلرك فعالیتی تحدیدایلمه‌یی درعهده ایتمكده‌در . احفاد پیغمبریدن اولان « فیصل » بغداددهكی جاریه‌لرله سرایده عمرسورمك ایچون میسیونرلر آراسنده هیچ برفرق كوزتمه‌مك بریتانیا قرالنه قارشی تعهد ایلمكده‌در .

اون بشنجی ماده آثار عتیقه‌یه واون آلتنجی ماده‌ده طرفین آراسنده‌كی مناسبات مالیه‌یه متعلقدركه بوصوك ماده عراقك جان داماری اولان امور مالیه‌سی انكلیزلرك الینه تسلیم ایتمكده‌در .

اون آلتنجی ماده‌دن بوقاریده بحث ایدلمشدی .

اون یدنجی ماده طرفین بیننده جیقه‌جق اولان اختلافاتده ، انكلیز مؤسسه‌سی اولان جمعیت اقوامه‌دكی حكم هیئتله مراجعت ایده‌یه‌جكی بیان ایلمكده‌در .

اون سكزنجی ماده ایله طرفین معاهده‌یی تصدیق ایله‌یی درعهده ایلیور .

ایشته عراق داخل اولدیغی حالده اسكی تورکیا ملتلرینك ویركولری اوزرندن آلدقاری معاشلرله یوزه چیقان بوتانكور شریفلرك زوالسی عراقك باشنه اوردكاری چوراب بوندن عبارتدر .

عثمانلی امپراطورلغنك بول بول ویرمش اولدیغی معاشلرله شیمدیه قدر برحیات سفاهتدن بشقه برشی بیلمه‌ین وعرب ملتنك فلاكتنك فاعلی اولمق ایچون كندیلرنده كوردكلری حق انتسابدن استفاده ایچون عبارت اولان بو شرفاتك ، باشنه كچمك ایسته‌ده‌كلری ملتلرله روحی وقلبی هیچ بر ارتباطلری یوقدر . بونلر انكلیزلرك واسطهٔ استثمار اولهرق قوللانه‌جقلری برر توره‌دیدن بشقه برشی دكلدر . كرك عراقده‌كی وكرك عربستانده‌كی حقیقی خلق كتله‌لری زمان ایلریله دكه آنطقیقان كلیساسنه ، انكلیز امپریالیزمنه متاثر اولان بو خائن شریفلری بوتون روحیله تلعین ایده‌جكدر .

مجلس بناسنده كچیشدیریلن بر حریق

دون اوقه‌دن اول ، بویوك مجلسی حال اجتماعده ایكن آزداها مؤسف بربانفین ظهور ایده‌جكدی . مجلس بناسنك استاسیونه متوجه اولان طرفنده ضبط واوراق قلمزی آراسنده‌كی مشترك صوبا باجه‌سنك فورونلری آتش آلمش وباجه‌نك طوغه قسمنده‌كی آرالقلر حسیله آتش كره‌میدانله طاوان آراسنده‌ده یایلمغه باشلامشدر . خارجدن كورولمسی اوزرینه درحال اطفائی ایچون تدابیر آلنمش وحال اجتماعده بولونان هیئت عمومیه خبردار ایدیلهرك مذاكراته فاصله ویرلمشدر . اطفائیه مفرزه‌سی‌ده كلمش ایسه‌ده داها اول باصه‌دیریلدیغندن عودت ایلهمشلردر . قیصه برفاصله‌دن صوكرا مجلس تكرار اجتماع ایدیرك مذاكراته دوام ایتمشدر .

بومونتی فابریقه‌سنك بر مراجعتی

مدیریتی تسجیل

"Misak-İktisadi"nin onbinlerce basılıp, memleketin her köşesine dağıtılması, halkın bundan haberdar olmasının sağlanması

Levent Şahverdi Arşivi

صلح منفرد ایچون مذاکراتی باشلادی؟..

دویل تعرفی ایله شایان دقت برطرفی - تورکیه‌نک فرانسز علاقه‌لری

ومرافعه‌زده مالی واقتصادی مواد قابل تأخیر دگیلمش!..

صلح منفرد مذاکراتی شایعه‌سی

استانبول : ۲۸ (آ.آ) — دویل تعرفی تعدیل تعرفه‌سی ایله برابر بیرنجی درجه‌ده منتفع ملت اولان فرانسه ایله تورکیه آراسنده مذاکرات باشلامش اولدیغی حقنده بعض جرائد طرفندن نشر اولنان خبرلر هیچ بر صورتله صحت بولمامقده‌در. بو مذاکرات هنوز باشلامش دگیلدر. بو مذاکراتک باشلامسی ایچون فرانسز هیئت سیاسیه‌سنک انقره‌یه عزیمتی لازم کلدیکی حالده بو هیئت هنوز پاریسدن حرکت ایتم

صاحب امتیاز و سر محرری: یونس نادی

آنقره — ۱۰ شباط ۱۹۲۳ — پنجشنبه ۲۸ جمادی الآخر ۱۳۴۱

یکی کون ۱۳۴۱

جمه ایرتسندن ماعدا هر کون صباحلری نشر اولنور سیاسی ، علمی ، ادبی ورق فرنجسیدر

اداره خانه : حکومت جاده سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف و تلفون آدرسی : آنقره — یکی کون

اشتراك شرائطی

	ولایات عثمانیه	ممالك اجنبیه
سنه لکی	۱۴۰۰	۱۹۰۰
آلتی آیلغی	۷۰۰	۱۰۰۰
اوچ آیلغی یوقدر .		

آبونه تبدیلی هر آیك اون اون بش اون یدیشر آدرس تبدیلی ۲۰ غروشدر .

بورودولور

یوك چوراب !

تورك بذیلمه دیکی کبی یا کیلمازده...

ازمیر ، بیغیی صولتیله ، بلش دوندورولمی برنجیله قاهر وقهرمان اردومز یوفازلرك قاپولرینه یایلمشدی . صراف ونجار ، فرانسه نك برسیماری ، (فرانقه ن بویون) جیوه ، برسورو مواجیده ، ادزل جبارلرازمیره فوشدی . تماسارده بولوندی: بوتون مطالب مشروعه مزك تأمین ایدیله جکی متفقلرك آغزیله سویله بوردی . آرتق قاندوکه نه لزوم قالیوردی .

مدالیه ده مرحمز عصمت پاشانك امضاسنه رایکنجی موندوروس اوزاتیلدی . پاشا امضاسی ، یوك لك مجلسیده تصویبی درپیش ایتمدی .

تعرین ثانی نمایندگان لوزانده مذاکرات صلحیه باشلادی . بز اساساً حربجو دکلدك . صرف بك مشروع مطالبمزك تطبیقی ، مرتق بلیمزك توثیقی ایچون ، منحصراً یوبوکلك هدفه یوزلرسزی دیکدك ، سلاحله اونامقی بالاضطرار قبول ایلهمشدك .

ایکی بچق آی سوردن ، سوروکلدن ، سوروکلدیریلهن مناقشات اثناسنده ، بلکه بزم ایچون تمام فداکارلقلرده بولوندق ، یوتون بونلرله ده ، استهداف ایلهدیکمز غایه یی الده ایتکده کی قوی اوزومزی ، متین عزمزی جهانك افکار منوره سنه سنه آکلاتمق ، و ممکن اولور ایسه تأییدیکمز صلحی امضالامق ایسته یوردیك .

فقط اولمادی . هرزمانکی کبی بوساده دیشی ، یمکری حسن نیتمزده بحز ایله ، صفحله تفسیر ایدیلدی . الك اساسلی نقطه لر حله باغلاشمش کبی اوزوکورکن قارشیمزه فرانسه نك (یوك چوراب)ی چیقاردی . قونفرانس قیرلدی .

بو یوك چوراب نه ایدی؟ اوملکتده یوتعبیرایله یوتون عالمه داغیتیلان ، اقراض ایدیلهن فرانسه سرمایه سنی تشکیل ایدن ، ، یوك چوابلرایدی . بو تنیف ایدلش آلتونلردن ترکب ایدن کوچوك ثروت افاده ایدلمکده در . بوله جه سرمایه دار طبقه سی فرانسه ، فرانسز قابینه لرینی الك یوکسك صراف ، وملی ، مشکوروی آملری بولنده سلاحه صارلان اصیل یرمنه اوزون حرب سنه لریله پارچه پارچه نمش ، زده لنمش یوك چوابلرك دلیکلرینی طولدیرق ایچون الك خسیس ، یك مادی منفعتلرینی فدای سوردیرمك ، صلحی اسیرکه دی . تورکی اسارت چندیرونی آلتنه آلمق ایسته دی . تورك ملتی هیچ کمسنی تکلیف ذاتیه قارشیده جلادتی صافلامامق ، تحدی ایتدی . انقطاعی قبول ایلهدی .

آرتق یوکون یوتوندنیا تورکی ده ، خصملرینی ده جلادی . یوکون قارشیمزده برزمانلر حاله شجاعت ، یلك ، ازکمکلك دوسلری ویرن ، حریت ، استقلال حسلری ، مفکورلری تلقین ایدن ، منادی تلاقیله ، اعلا یاریله تزیه ، مقدس ، علمی ، انسانی غایه لره صارلمق آرزوسیله طوتوشدیرلان ، شدیران فرانسه پرینه قاصه سنك باشنده اسکی ، انمش دفترلرك آراسنده حسابی پایان ، مجلسلرنده کی اکثریتك ، سرمایه دارلرك ، بورژوالرك نفع عادیه وسیله سندن باشقه برشی دوشونمه ینه ، شوکمکدن قورقان ، حریتلری واستقلالاری صارتله ، منافع عادیه تضییقیله یوتحمل ایسته ین فکر پرصراف روحی ، سمسارلر حکومتی بوروز . اونلرك قارشیسنده ده شیمدی یه قدر نظرنده هرو سیله ایله دنیایی قانه ، آتشه بغله ، حربلرآچمقده ، جنتلر ، جنابتلر ایقاعنده ید ایتمکله حضمز پره اتهام ایدلش بر عثمانلی راطورلی مقاومنده الك کزیده و زنده لادینك صیجاق و تمیز قانی سنه لرجه دوکدکدن صوکره الك طبیعی ، ملی آمالیله اکتفا ایدن ، یوندن و استقلالدن باشقه بر مطلب آرامایان تورکیا کوریوردی .

بز آلدانامشدق . تا ایکنجی موندروسی قالادیمز دقیقه لرده ، یونلری ، بو نتیجه لری کوریور ، یوتون بو صوکلره قارشی حاضرلانمقدن قالیوردق .

اورانده کی قونفرانس لمان کولنك دالغه لرینك کومولدی ، یومطلطن اولومدن ، بو ایری کیدن بز یك یوك پرشی ، برحیاتی نتیجه یی یوقصاصه ده حیات واردر - اوراده کی انسان دیپلوماتلرك ده ، حکومتلرینك ده ، ینك ده یك فوقنده بر قوت واردرکه اوده بوتون عمومیه جهاندر . بز بسیط وطبیعی امللریمزك ، وملی آرزولریمزك نه اولدیغنی ، نه قدر حقلری بولوندیغنی یوتون عالمه تصریح ایدمدك یوعظیم فداکارلق ، قازاندق . صلحمزك ، ایسته دیکمز صلحك ، یکانه اساسیه مزك ، ملی میثاقمزك نه درجه غیر قابل اجتناب اولدیغنی آکلاندق . ایستهسه لرده ، ایستهمه لرده صلح بزمدر . بو کون اولمازسه یارین بزم اولاجقدر . بزم تکلیفمزك صلحی امضا

داخلی ایشلریمز : تورکیا اقتصادیاتنك انکشافنده ایلك مهم آدیم

تورکیا اقتصادقونغره سی بوکون ازمیرده آچیلیور !

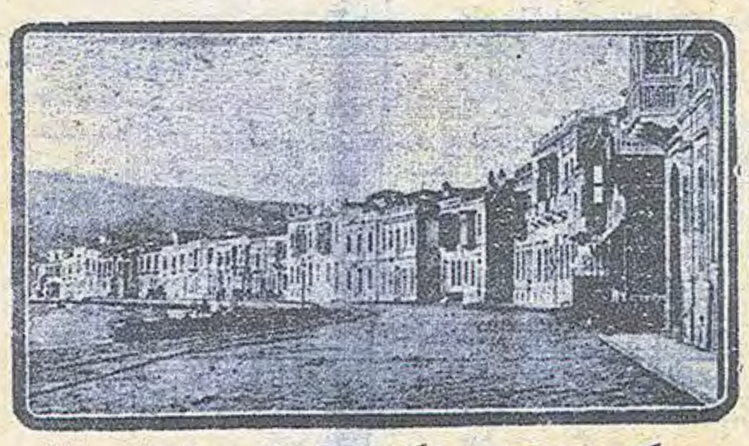
غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری قونغره یی بالذات کشاد بیوره جقلردر - اقتصاد وکیلی محمود اسعد بك ازمیر غزته لرینه وآناطولی آژانسنه قونغره یه متعلق شایان دقت بیانانده بولونمشدر

بوکون ازمیرده تورکیا اقتصاد قونغره سنی بالذات کشاد بیوراجق اولان رئیس وباش قوماندانمز غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری

اقتصاد قونغره سنی تشکیل ایتمك صورتیله تورکیا اقتصادیاتنك انکشافنده ایلك مهم آدیمی آتان اقتصادوکیلمز محمود اسعد بك

بوکون اقتصاد قونغره سنك کشادینه مقر اولاجق اولان ازمیرمزده قوردون بویندن بر منظره

ازمیر : ۱۳ — اقتصاد وکیلی محمود اسعد بك بوکون ازمیر مطبوعات ممثلرینی قبول ایدهرك قونغره نك مقصد وغایه سنی ایضاح ایتمشدر . محمود اسعد بك آژانسمزه آیریجه آتیده کی بیاناتده بولنمشلردر :

« بو قونغره یی ملت ومملکتمزك قابلیت و احتیاجات اقتصادیه سنی آل برلکیله تدقیق وتحقیق ایدهرك اوکا کوره عمومی بر سعی واعتلا اصولی وضع وتطبیق ایلهمك وعینی زمانده مملکتمزك مختلف وشیمدیه قدر یکدیکرینه بیانجی قالمش اقتصاد عاملرینی بربرلریله طانیشدیرمق ایچون آچیورز . بوایلك اجتماع حکومتك دلالتیله اولدی . فقط بوندن صکره هرسنه قونغره یی علاقه دارلر کندی تشبثلریله عقد ایدهجکلر وهرقونغره نك ختامنده کله جك سنه ایچون ترده طوبلانیله جغی قرارلاشدیره جقلردر . بعض اجنبی وازجمله یونان غزته لرینه و آژانسلری قونغره علیهنه پروپاغاندا یاپیور ویزم اجنبی سرمایه سنه دشمن اولدیغمزی ادعا ایدیورلر . بونلر کلیاً اراجیف وافترادر .

چستر پروژه سیله مملکته درتیوز میلیون لیرالق بر اجنبی سرمایه سی کیره جکدر . ملتمزك حقوقنه ومملکتمزك قوانینه زعایتکار هرهانکی بر اجنبی سرمایه سنه قطعیاً دشمن اولمدیغمزه بوندن دها قوتلی برهان ره بیلیرمی؟ دشمن مناسندن چیقان بومفتریاتك داخل وخارجه قارشو صورت قطعیه ده تکذیبنی رجا ایده رم . »

ازمیر : ۱۳ (آ . آ) — بارینکی صوکره آچیلمسی مقرر اقتصاد قونغره سنه عائد صوك حاضرلقلر یتمك اوزره در . سرخصلرك ایکیوزالیدن فضله سی الیوم ازمیرده حاضردرلر . بعضلرینك ده پرشنبه یه قدر ورودلری بکلنیور . اکثریت حصولنه انتظار ایدلیه رك اوچیوز سرخصك حضوریله قونغره نك رسم کشادی اجرا اولونه جقدر . سامعین ایچون یرلر تفریق ایدلمش ، دخولك عمومه سربست براقلمسی تنسیب قلنمشدر . قادینلره آیریجه اوچ یوز کشیلك یر آیرلمشدر . بنا ، یدی یبك کشیلی استیعابه کفایت ایده جك قدر کنیشدر . داره داخلنده بر ده مکمل لوقنطه آچلمشدر . برای تشهیر نمونه کتیرمك عامل و مستحصلر نمونه لرینی قونغره هیئت فعالیه سنه تسلیم ایتمکده در لر . زراعت باش مدیریتی غزته لره نشریاتیدیی برتعمیمده تورکیانك بوبویانده ازمیرك معاملات اقتصادیه سنه متعلق خصوصات حقنده هرزمنه یی بیان مطالعه یه دعوت ایتمکده در . ازمیرده موجود جنتلی ، تجار ، صاحب صنعت ، عمله ، بالجمله والحاصل بالعموم اقتصاد عاملرینه طیتره دن بومقصده کله جك ذواتك مطالعه لرینی آلمق اوزره زراعت داره سنده برقلم مخصوص آچیلمشدر . منتخب ممثلردن باشقه قونغره یه کیرمك ایسته ین اقتصادی جمعیت وشرکت ممثلیی ده قید وقبول اولنه جقلردر .

غازی پاشا ازمیر صنایع مکتبنده ..

ازمیر صنایع مکتبنده بر چای ضیافتی - طلبه دن برینك « جیمی ومؤثر بر نطق وپاشایه هدیه سی - پاشا حضرتلرینك مقابله لری ..

ازمیر : ۱۳ (آ . آ) — بوکون صنایع مکتبی طرفندن غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری شرفنه ساعت درتده برچای ضیافتی ویرلمشدر . ضیافته مشارالیهك رفیقهٔ محترمه لریله کاظم قره بکر پاشا ، اقتصاد وکیلی محمود اسعد بك ، والی عبدالخالق بك ودیکر قوماندان پاشالرله بولی مبعوثی جواد عباس بك ، بلدیه رئیس وکیلی ادهم بك وشهرك مختلف صنفلرینه منسوب بر چوق ذوات حاضر بولنمشلردر . چای متعاقب دمیرجیلك شعبه سنه منسوب براندی صمیمی ومؤثر براطق ارد ایلش وأورسی چکیلدکدن صوکره استعمال ایدرك (دمیرجی) عنوانلی کوزل برشعر اوقومش ومتعاقباً برقوطی درونند دمیرجی آلات وادواتنك کوچوك نمونه لرندن بر طاقمی پاشا حضرتلرینه اهدا ایلمشدر . پاشا حضرتلری جواباً قیصه برنطق ایراد ایدرك مملکتمزده صنعت وایشجیلك تأسس ایتمکده قصار قالدیغنی ، بوشعرده درمیان اولنان عزمکار وعدالك تحققی تمنی ووبریلن هدیه نك حیاتنده الك قیمتلی بر خاطره اولهجغنی بیان ایلمشلردر . بعده پاشا حضرتلریله دیکر مدعوین موتور ، طورنه ، تسویه ، دوکوم ، تعمیرهانه لرینی ، فوندره ، اوپماجیلق دستگاهلرینی زیارت وتدقیق ایتمشلر وکوردکلری انتظامی تقدیر ایلمشلردر . پاشا حضرتلری مدیریت اوطه سنده برمدت استراحت وحاضرون ایله مذاوله امکار ایلدکدن صوکره اقامتکاهلرینه عودت بیورمشلردر .

آمریقانك ، تورکیایه قارشی وضعیتی !

استانبول : ۱۳ (آ . آ) — واشینغتوندن ۷ تاریخیله تایمسه بیلدیریلیور . آمریقا حکومت محافلنده کی فکر وقناعته کوره لوزان قونفرانسنك موفقیت وباعثمامی آمریقانیه متفقلره اولدیغی کی تأثیر ایده جکدر . لوزانده تمثیل ایدیلن حکومتلردن آنجق آمریقا ، تورکیایله معاهده عقد ایتمه مشدر . بومناسبتله مالکدر . آمریقا متفقلر ایله تورکیا آراسنده عقد اولونه جق هرهانکی برمعاهده یی امضالامق فکرنده دکلدر . آمریقا بویله بر معاهده نك متفقلره تأمین ایده جکی منافعه تورکیا ایله آیریجه بر مقاوله یاپمقله اشتراك ایده جکدی . قونفرانسك عقامتندن صکره تورکیا - آمریقا آراسنده بر معاهده یاپمق امکانی حقنده مأمورین عائده سی هیچ برتخمینده بولونمیورلر . فقط بویله برمعاهده نك تورکیا - متفقین معاهده سندن فولای اولاجغی ایما اولونیور . چونکه آمریقا کندی تبعه سی ایچون آنفره دن هیچ بر امتیاز ایسته میور وایسته میه جکدر . عموماً ظن اولونیورکه ، آتیده ده اولوزسه اولسون ، آمریقا تورکیا ایله برمعاهده یاپمق ایچون مذاکراته کیرشه جکدر . معمافیه تورکیانك وضعیتی یك جدی عد اولوندیغی ایچون بوظنی مؤید بیانات رسمیه یه شمدیلك انتظار اولونماماز . »

لیمانلریمزك سدی

مسئله سی اطرافنده کی خبرلر

استانبول ۱۳ — رومادن ۱۲ تاریخیله شرق آژانسنه بیلدیریلیور :

ایتالیا محافلی ازمیر لیمانندهکی سفائن حربیه مسئله سنك صلحاً حل ایدیله جکندن امیدواردر . تورك محافلنده مصطفی کمال پاشا ایله عصمت پاشا آراسنده وقوعبولاجق ملاقاتهك بوبوك اهمیت حائز اولمدیغی بیان ایلمکده در .

استانبول ۱۳ — لوندره دن ۱۳ تاریخیله لیفلد آژانسی تبلیغ ایدییور : « رسمیدر . »

پارس خبرلرینه کوره آنقره حکومتی ازمیرده کی سفائنك اوچ کون ظرفنده لیمانلردن چکلمه لرینی طلب ایتمشدر .

هرنه قدر موثوق کورونمکده ایسه ده استانبول لدهکی انکلیز مقامات ومحافلندن بوخصوصده انکلتره حکومتنه هیچ بر معلومات کلهمشدر . بوتدن دولایی لوندره ده بو خبرلره اهمیت ویرلهمکده در .

استانبول : ۱۲ (آ . آ) — لوندره دن ۱۱ تاریخیله هاواس رویتر آژانسنه بیلدیریلیور : تورکیانك ائتلافپرورانه شفاهی بر تبلیغی عدنان بك طرفندن استانبولده کی متفقین فوق العاده قومیسرلرینه تودیع ایدلمشدر .

دون کیجه آلدیغمز مهم بر تلغرافنامه

استانبولده یکی مذاکراتمی باشلایه جق؟

استانبول : ۱۴ [مخابر مخصوصمزدن] — بوکون انکلیز ممثلکنه ، فرانسز وایتالیان فوق العاده قومیسرلکلرینه حکومتلرندن مفصل تعلیمات وواسع صلاحیت کلمشدر . مذکور تعلیمات وصلاحیت عصمت پاشانك بردادن اثنای مرورنده مشارالیهله صلح عقدی ایچون مذاکراته کیریشمکه متدائردر . بو بابده کی تفصیلات مکتوم طوتیلمقده در . — شکری

متفقیه قومیسرلرنك اظهار اینه کلری آرزو

استانبول : ۱۳ (آ . آ) — استانبولده کی دول متفقه فوق العاده قومیسرلری عصمت پاشانك اثنای مرورنده مشارالیه ایله کورو شمك آرزوسنی اظهار ایتمشلردر . بوکیفیت ؛ قومیسرلرك دولت متبوعه لرندن تأمین و ادامهٔ مذاکره یه و فعلی بر نتیجه یه موفق اولمالری ایچون بعض تعلیمات آلدقلرینی اثبات ایلهمکده در . بو آرزوء متفقین قومیسرلرنجه ، بالخاصه هندرسون و هاریغتون طرفندن شفاهاً و صراحةً اظهار اولنمشدر .

« شیقاغو تریبون » ، لك حقیقته تطابق ایتمین بر خبری ...

استانبول : ۱۴ — [مخابر مخصوصمزدن] « شیقاغو تریبون » غزته سی ، صلحك استانبولده اعضالاناجغندن ، یونك ایچون متفقلر طرفندن وقوع بولان تشبثاندن واستانبولده جریانی مقرر بولونان مذاکراتدن بحث ایتمکده در . — شکری

یکی کون — « شیقاغو تریبون » غزته سندن مفصلاً استانبول مخابرمزك وبردیی بو خبر حقیقته مطابق دکلدر . هله صلحك استانبولده شوصورده امضا ایدیله جکی حقنده کی اسر حقیقتدن تماماً اوزاقدر . دیکر برمسئله ده عصمت پاشانك سادهجه لوزانده اجرای مذاکراته ومرثای ملیمز قبول ایدلدیکی تقدیرده صلحی امضایه مأمور اولدیغی کیفیتدیر . لوزان قونفرانسنك قطعی بولونان انقطاعندن صوکره عصمت پاشانك باش مرخصلق وظیفه سی ده طبیعتیله خاتمه ایرمشدر . بناءً علیه تورکیا بویوك ملت مجلسندن یکی برقرار صادر اولدیغی استانبولده یکی مذاکرات جریانه امکان تصورایتمك ایجاب ایدر .

عصمت پاشا هنوز بوکره شده ..

استانبول : ۱۴ — [مخابر مخصوصمزدن] عصمت پاشا حضرتلری هنوز بوکره شدن حرکت ایده مه مشدر . بوکره شدن کان برتلغرافنامه ده فارکیك شدتلی اولدیغی وبوناری قابه دیغی بیلدیریلمکده در . — شکری .

هاریغتون معاهده یی امضایه صلاحیتدارمه !

استانبول : ۱۴ — [مخابر مخصوصمزدن] ائتلاف قوتلری باش قوماندانی جنرال « هاریغتون » ك عصمت پاشا قبول ایتدیکی تقدیرده انکلتره نامنه معاهده یی امضالامق ایچون صلاحیت آلدیغی روایت ایدیلمکده در . — شکری .

استانبول : ۱۴ — (مخابر مخصوصمزدن :) ائتلاف دولتلری ، معاهده یی امضا ایدوب ایتمه جکلری صورتجه ترمش ! انکلیزجه غزته لر برسؤالك اولتیاتوم ماهیتده اولدیغنی نمی ایتمکده در لر . — شکری .

انکلیز فرالی و شرق مسئله سی

استانبول : ۱۴ — [مخابر مخصوصمزدن] لوندره دن دونکی تاریخله بیلدیریلیور : پارلمنتوده قرال ژورژ طرفندن ایراد ایدیلن نطق افتتاحیهنك شرق مسئله سنه متعلق قسمنده ازجمله دینیلیورکه :

« لوزانده ، سرخصلریز متفقلریمزله برلکده سکزسنه در شرق خراب ایدن محاربه یی نهایتلندیرمك ایچون صرف مساعی ایتدیلر . متفقلرك ابراز ایتدکاری بویوك مساعده کارانه روحاً معاهده ، امضا اولونه جق اوزره ایکن ، تورکیا طرفندن رد اولوندی . مذاکراته خاتمه تفصیلات تورکیا حکومتنه کوندیلنجه معاهده نك امضاسنه موافقت ایدیله جکنی امید ایدرم . بوصورتله شرق صلحه نائل اولاجق ، تورکیا دخی آتی یه امنیتله باقابیله جکدر . »

عوام قامارمنده مخالفلر زوردهکی وضعیتك جیرکینلکنی ایضاح ایده رك بونارلاودن فرانسه نك ویرمه دیی بورجلره دائر سؤالر سورمشلردر .

— شکری

بونارلاوك بیاناتی

شرق مسئله سی - زور مسئله سی

استانبول : ۱۴ — [مخابر مخصوصمزدن] لوندره دن بیلدیریلیور : باش وکیل بونارلاو پارلمنتوده بیاناتنده انکلتره نك کیه یه ایله حربه کیریشمك آرزوسنده اولدیغنی ، حرب تهلکه سنك الیوم موجود بولونمادیغنی ، معمافیه تورکلرك ، انکلیزلرك حربدن اوصانج کتیرمه دکاری بیلدیرمه لری لازم کلدیکنی (!) سویله مشدر .

انکلیز باش وکیلنك بو بیاناتندن صوکره آمکویت ، فرانسه نك روزدهکی حرکاتك اوروپا ایچون تهلکه لی اولدیغنی سویله مش ، بونارلاو دهکه :

« — اوت ، فرانسه روزدهکی حرکاتیله کندیسنه قتالی ایدییور . » دیمشدر . عمله زه قارشی ولیبرالر بوقطه نظردن تماماً اشتراك ایتمشدر . — شکری .

اکر جانی وارسه .. فرانسز وایتالیانلردر

استانبول : ۱۴ — (مخابر مخصوصمزدن) (نووییسی) غزته سی دییورکه :

« لوزان قونفرانسنده بعض دولتلر استانبول حکومتی طرفندن ویریلن امتیازلرك تصدیقی طلب ایتدیلر . تورك باش مرخصی عصمت پاشا جواباً بو امتیازلرك ماهیتی و شمولیله امتیاز صاحبلرینی بیلمه دیکنی سویله دی . بزم آکلادیغمزه کوره امتیاز صاحبلرینك چوغی ایتالیانلر وفرانسز در . تورکیا باشقه دورلو جواب ویرمه مزدی .

(یومیار) یو حرکتی جانك دیه توصیف ایتدی . فرانسه وایتالیا یو ایشلره دائر ایضاحات ویرمه مزلرسه کندیلرینی جانیدرلر . — شکری .

Levent Şahverdi Arşivi

اداره خانه : حکومت جاده‌سنده دائره مخصوصه

تلغراف وتلفون ادره‌سی : آنقره – یکی کون

اشتراك شرائطی — ولایات عثمانیه — ممالك اجنبیه
سنه‌لکی ۱۲۰۰ — ۱۹۰۰
آلتی آیلغی ۶۰۰ — ۱۰۰۰
اون آیلغی پوستدن اوچ آیلغی پوستدن
یوروودوخور — آدرس تبدیلی ۲۰ غروشدر.

یکی کون ۱۳۳۴

جمه‌ایرتسی یاهم کون صباحلری نشر اولنور سیاسی ، علمی ، ادبی ورك غزته‌سیدر

صاحب امتیاز وسرمحرری : یونس نادی

آنقره ۱۹ شباط ۱۹۲۳
پازار ایرتسی ۳ رجب

غازی پاشا وهیئت مرخصه مزبوا فشام شهریمزه کلیورلر

ت پاشا حضرتلری ومرخصلریمز رفاقتلرنده آلتی اجنبی مخابری ایله دون اوکله اوزری اسکیشهره مواصلت
لر، غازی پاشادون آقشام اسکیشهره مواصلت ایده‌جك وهیئت مرخصه مزله برلکده بوآقشام شهریمزه کله جکدر

ی پاشایه اسکیشهرده انتظار

اسکیشهر : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك بوآشام ت آینده شهریمزه مواصلتلرینه انتظار تده‌در. غازی‌پاشا، عصمت پاشا ومرخصلر. برلکده یارین صباح دوغری آنقره‌یه ب ایده‌جکلردر. — حسن بصری .

عصمت پاشا اسکیشهرده

اسکیشهر : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] ت پاشا حضرتلری هیئت مرخصه‌مزونهاد یك اوکله اوزری شهریمزه مواصلت ردر . عصمت پاشا حضرتلرینك رفاقتلرنده غزته‌لری مخابرلرندن آلتی ذات بولنمقده‌در. حسن بصری

زی پاشانك ازمیردن حرکتی

ازمیر : ۱۸ (آ.آ) — باش‌قوماندان

غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری دون کیجه ساعت اون ایکیده ازمیردن آنقره‌یه متوجها حرکت بیوردیلر. استاسیونده کاظم قره‌بکر، عزالدین پاشا، الرله والی بك ، روسی وفاقاس سفیرلری آرالوف وآبیلوف بولوناشلر ودیکر بعض ذواتطرفندن تشییع اولنشلردر. پاشالرنده موزیقه اولدیغی حالده برمفرزهٔ عسکریه رسم سلامی ایفا ایله‌مشدر . پاشا حضرتلرینه رفیقه‌لری لطیفه خانم افندی رفاقت ایله‌مکده‌در .

عصمت پاشانك استانبولده بیاناتی

استانبول : ۱۷ — عصمت پاشا بوکون اوکله‌دن اول (په‌له)، (مابسه) ، (هندرسون)ی وساعت برچوقده‌ده هاریفرنی قبول وملاقات ایتمشدر . هندرسون وهاریفرنله وقوع بولان ملاقاته بوراده اهمیت مخصوصه عطف اولونمقده‌در .

ملاقاتدن صکره عصمت پاشاحضر-

تلرینی زیارت ایتدم مشارالیه قونفرانسك تمادیسنی آرزو ایلدیکنی وضعیت حاضره‌نی انقطاع تلقی ایتمه‌دیکنی وهیئت مرخصه‌نك قونفرانسیده‌کی فعالیتی مجلسه عرض ایلیکه قرار ویردیکنی بیان بیوردیلر. وهیئت مرخصه‌نك لوزانده موفق اولدیغنی، عصرلردن بری تورك هیئتلرینه ابراز اولونمیان حرمت ومعاملهٔ متساویه‌یه تمامیله مظهر اولدیغی آمال ملیه‌نك قسم اعظمنك تطبیق ایدلمش اولدیغنی قناعتنده بولندقلرینی علاوه ایتدیلر .

استانبول : ۱۷ - ۱۸ (آ.آ) — بوآقشام عصمت پاشا و معیتی ارکانی، ساعت طقوزده ترمن مخصوصله آنقره‌یه متوجهاً حرکت ایتمشلردر .

ونغره‌نك کشاد مراسمی وانتخابات

کشادیه‌نك تفصیلاتی – قونغره ریاستنه کاظم قره‌بکر پاشانك انتخابی –
کیلاکلری انتخاباتی – چفتجی، صنایع، تجار وعمله غروپلری انجمنلری

غازی پاشا شرفه ضیافت

ازمیر : ۱۷ — [مخابر مخصوصمزدن] قونغره‌نك برنجی جلسه‌سی متعاقب ساعت برچقده قونغره داثره‌سنده غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری شرفه‌نه بلدیه طرفندن مکلف براوکله ضیافتی کشیده ایدیلمشدر . ضیافتده سفرا ، رجال عسکریه وملکیه حاضر بولونمشدر . غازی پاشا ضیافتی متعاقب قونغره‌نك نمونه مشهریمزی زیارت و بیان ممنونیت وتقدیرات ایله‌مشدر . — لطفی عارف .

قونغره ریاستی انتخاباتی

ازمیر : ۱۷ — [مخابر مخصوصمزدن] قونغره ساعت اوچده تکرار کشاد ایدیلرك ریاست انتخاباتی اجرا ایدیلدی. ریاسته، قونغره‌ده مفنیسا صنایع مرخصی بولونان کاظم قره‌بکر پاشا حضرتلری انتخاب ایدیلدیلر . رئیس وکیلاری انتخاباتی ایله هرلوادن برر مرخصك اشتراکیله تشکیل ایدیلمك درت انجمن اعضاسی یارینکی اجتماعده تقریق اولونه‌جقدر. — لطفی عارف

چفتجی غروپی انتخاباتی

ازمیر : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] چفتجی غروپی بوکون خصوصی براجتماع عقد ایتمش ورئیس وکالته مفنیسا مرخصی کانی بکی بوزیدی، کاتبلکنه آقصحار وقرق آغاج مرخصی بولونان مخابرکزی یوزآتمش رأیله انتخاب ایتمشدر . — لطفی عارف

عمله غروپی ریاستی

ازمیر : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] عمله غروپی بوکونکی اجتماعنده کوتاهیه مرخصی آقا گوندوز بکی رئیس وکالته انتخاب ایتمشدر.

لطفی عارف

صنایع غروپی ریاستی

ازمیر : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] صنایع غروپی بوکونکی اجتماعنده رئیس وکالته ازمیر مرخصی قنطار آغاسی زاده صلاح الدین بکی انتخاب ایتمشدر . — لطفی عارف.

مبادلهٔ اهالی مقاوله‌سی

آناطولی آژانسی دون مبادلهٔ اهالی مقاوله‌نامه‌سنك متنی تبلیغ ایتمشدر. مذکور مقاوله‌نامه‌ی [۱ شباط] تاریخلی نسخه‌مزده درج ایتدیکمز جهتله بوکون تکراری لزومسز وفضله بولدق .

حقیقی قونفرانس !

بادهٔ کی سرلوحه ایله اقتصاد قونغره‌سندن باحث بولونان باش مقاله‌مز ، کثرت مندرجات حسیله یارینه تأخیر ایدیلمشدر .

اقتصاد قونغره‌سی ، غازی پاشانك مهم بر نطقیله اچیلدی

غازی پاشا قونغره‌ده کی مرخصلره دیورکه : [منزل یاپیلمه‌سی لازم کلن تدبیرلری وتطبیق الزم اولان بوتون یکیلکلری کمال وضوحله افاده ایتمه‌لیسیکز ، تثبیت ایتمه‌لیسیکز ، تاکه اویکیلکلر تطبیق اولوندقجه مملکتمز فیضلره ، نوره مستغرق اولسون . . .]

اولکی کون شاه اثر بر نطقله تورکیا اقتصاد قونغره‌سنی کشاد ایدن وبوکون شهریمزه مواصلتنه انتظار اولنان غازی رئیس و باش قوماندانمز مصطفی کمال پاشا حضرتلری

ازمیر : ۱۷ (آ.آ) — بوکون ازمیرده اقتصاد قونغره‌سنك رسم کشادی مناسبتیله غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری طرفندن ایراد بیورلان نطق بروجه زیردر :

« افندیلر ، عزیز تورکیانك اقتصادی تعالیسی اسبابنی آرامق وبولمق کی وطنی ، حیاتی وملی برغایهٔ مقدسه ایچون بوکون بوراده طوپلانمش اولان سزلرك بو بتون خلق ممثلرینك حضورنده بولونمقله چوق مسعود ومختارم .

خلق سیسی ، حقك سسی :

افندیلر ، اوزون غفلتلرله ودرین لاقیدی ایله کچن عصرلرك بنیهٔ اقتصادیه‌سنی مزده آجدیغی یارهلری تداوی ایتمك ، تداوی چارهلرینی آرامق و مملکتی معموریته ، ملی برر فاهه ، سعادته وثروته ایصال ایده‌جك یوللری بولمق ایچون وقوعبوله حق مساعیکزك چوق قیمتلی و موفقیتلی نتایجه اقتران ایتمسنی تمنی ایلرم. آرقداشلرم، سزلر دوغرودن دوغرویه ملتمزی تشکیل ایدن خلق صنفلرینك ایچندن کلیورسکز. واونلر طرفندن منتخب اولهرق کلیورسکز. بو اعتبار ایله مملکتمزك ، ملتمزك حائز ، احتیاجنی وملتمزك آمللرینی وآلملرینی یاقیندن بیلیورسکز ، هرکسدن داها ایی بیلیورسکز . سزك سویلیه‌جکسز سوزلر، آلتمی لزومی بیان ایده‌جکسز تدبیرلر ، دوغرودن دوغرویه خلقك لسانندن سویلنمش کبی تلقی اولونیور . بو الك بویوك اصابتلره مالکدر. زیرا خلقك سسی، حقك سسیدر.

افندیلر ، تاریخ، ملتلرك اعتلا وانحطاطی اسبابنی آرارکن برچوق سیاسی ، عسکری، اجتماعی سبیلر بولمقده وصایمقده‌در . شبهه یوق ، بوتون بو سبیلر ، حادثات اجتماعیه‌ده مؤثر درلر. فقط برملتك دوغرودن دوغرویه حیاتیله ، اعتلاسیله ، انحطاطیله علاقه‌دار ومناسبتدار اولان ملتك اواقتصادیاتیدر. تاریخك وتجربه‌نك تثبیت ایتدیکی بو حقیقت ، بزم ملی حیاتمزده وملی تاریخمزده ده تماماً متجلی در. حقیقهٔ تورك تاریخی تدقیق اولنورسه بوتون اعتلا وانحطاط اسبابنك براقتصاد مسئله سندن باشقه برشی اولمدیغی آکلاشیلیر .

« تاریخ » ك اقتصاد درسلری :

افندیلر ، تاریخمزی دولدیران بونجه موفقیتلر، ظفرلر وياخود مغلوبیتلر ، اضمحلال وفلاکتلر ، بونلرك کافه‌سی ، وقوعه کلدکلری دورلرده کی احوال اقتصادیه‌یه مزله مناسبتدار وعلاقه‌داردر . یکی تورکیامزی لایق اولدیغی مرتبه‌یه ایصال ایده‌بیلمك ایچون بوهمحال اقتصادیاتمزه برنجی درجه‌ده اهمیت ویرمك مجبوریتنده‌یز . چونکه زمانمز تماماً بر اقتصاد دورهسندن باشقه برشی دکلدر . افندیلر ، برملتك اسباب حیاتیه‌سنی، رفاه وسعادتی تشکیل ایدن اقتصادیاتیله اشتغال ایده‌مه‌مسی نظر دقتی جلب ایدر. فقط بزاعتراف ایتمك مجبوریتنده‌یز که، اقتصادیاتمزه لزومی قدر اهمیت ویرمه‌مش بولونیورز . بر ملتك دوغرودن دوغرویه اسباب حیاتیه‌سیله اشتغال ایده‌مه‌مسی ، اولملتك یشادیغی ادوار ایله واوادواری تثبیت ایدن تاریخله چوق علاقه‌دار در. بناءً علیه بزده اکر اشتغال ایده‌مه‌مش ایسه‌ك بونك اسباب حقیقیه‌سی یکدیکمزه اداوارده والخاصه تاریخمزده آرایه‌بیلیرز .

شیمدی‌یه قدر پاشادیغمز دور :

شرق روما امپراطورلغنه توارث ایلدکدن صوکره غربی روما امپراطورلغی‌ده ضبط ایدرك عظیم‌تلی برسلطنت قورمق ایستدی ؛ بویله واسع بر آمل تعقیب ایله‌دی. بویله برآملی تعقیب وتطبیق ایده‌بیلمك ایچون بوتون ملتی ، عنصر اصلی‌یی آرقه‌سندن بوهدفه دوغرو سوق ایتدی. مثلا یاووز سلطان سلیم فاتحك آجدیغی غرب جهه‌سی تثبیت ایتمکله برابر بوتون آسیایی برلشدیرمك بویوك بر اسلام امپراطورلغی وجوده کتیرمك اوزره بویله برمسلك سیاسی تعقیب ایتدی . عنصر اصلی‌یی بونك آرقه‌سندن دولاشدیردی . قانونی سلیمان هر ایکی جهه‌یی اعظمی درجه‌ده توسیع ایتمك ، بوتون بحرسفیدی برعثمانلی حوضی حالنه کتیرمك، هندستان اوزرنده نفوذنی تأسیس ایتمك کبی چوق عظمتلی ، شاهانه بر سیاست تعقیب ایتدی . بو سیاستك تطبیق ایچون عنصر اصلی‌یی قوللاندی.

آرقداشلر ، بوتون بو حرکات تحقیقی اولونورسه کوزیلرکه بوعظمتلی ، قدرتلی پادشاهلر تعقیب ایتدکلری سیاست خارجیه‌ده کندی املاکی، حرصلری وآرزولرینه استناد ایتمشلردر . بویوك، شاهانه آرزولرینه استناد ایتمکله برابر تشکیلات داخلیه‌لرینی بو مولود احتراصات اولان سیاست خارجیه‌لرینه کوره تنظیم ایتمك مجبوریتنده قالمشلردر. حالبوکه سیاست خارجیه، تشکیلات داخلیه وسیاست داخلیه‌یه استناد ایتدیرلمك ضرورتنده‌در . یعنی تشکیلات داخلیه‌نك تحمل ایده‌میه‌جکی درجه ووسعتده اولامیدر . بوقسه خیالی ، خارجی سیاستلر پشنده دولاشانلر ، نقطهٔ استنادلرینی کندیلکندن غائب ایدرلر . فی الحقیقه عثمانلی خاقانلری ، اصل اولان نقطه‌یی اونوتمدیلر . حیاتلری وامللری اوزدینه بوتون حرکات واقعالی بنا ایتدیلر . تشکیلات داخلیه‌لرینی سیاست خارجیه‌لرینه اوندورمق مجبوریتنده قالنجه، ضبط ایتکلری ممالکده بوتون عناصری، لسانلری ، دینلری ، عنعنه‌لری هرشیئی باشقه باشقه اولان ویرجوق ملتلردن عبارت بولنان بوعناصری اولدیغی کی محافظه‌یه قالقشدیلر . واونلره بوتون یوشیلری محفوظ براقه‌یله‌جك استثمار ، امتیازلر بخش ایتدیلر . بوکا مقابل عنصر اصلی اوزون سفرلر، یاپقله فتوحات میدانلرنده اولمکله ، ضبط اولونان مملکتلرك کندیسنی وخلقی بسله‌مکله واونلره یکیدنیك ایتمکله کندی کندینی تخریب ایدییوردی .

ملت نحو ایدیایوردی :

بواعتبارایله ملت، عنصر اصلی، کندی اونده ، کندی یوردنده و کندی حقیقی اسباب حیاتیه‌سنی استحصال ایچون چالیشمقدن تماماً محروم بولونیوردی . بوتاجدارلر ، ملتی بویله دیار دیار دولاشدیرمقله ، اونلره کندی یوردلرینی دوشونمکه مساعده ایتمه‌مکده‌در. اکتفا ایتمیورلردی . بلکه فتوحات دائره‌سی داخلنه کلن خلقی ممنون ایده‌بیلمك ایچون، صوك اجنبیلری ممنون ایده‌بیلمك ایچون دوغرودن دوغرویه عنصر اصلی‌نك حقوقندن ومنابع حیاتیه و اقتصادیه‌سندن برچوق شیلری لطف اولهرق، احسان اولهرق اونلره بخش ایدییورلردی. مثلافاتح زماننده جنوه‌لیلره و پطرهه ویرلن امتیازلر ایله آجیلان یول ، کندیسندن صوکره دائما توسع ایتمش و صین ایدلمش بولونیوردی ، بوامتیازات ، بو استثنائیت ، حکومتك اك قوتلی، اك عظمتلی زماننده وقوع بولیوردی، محضا ومحضا برمساعدهٔ شاهانه ، بر احسان شاهانه اولمق اوزره وقوع بولیوردی .

بو وادیده بر مثال :

جله کز خاطرلایه‌بیلیرسکز ، قانونی سلطان سلیمان زماننده وندیکلرله تجارت معاهده نامه‌سی یاپیلمشدی . فقط پادشاه وندیکلرله تجارت معاهده نامه‌سی یاپمق کندی شرفنه وعزت نفسنه مغایر بولدی . زیرا اونك ذهنیته کوره معاهده ، یکدیکرینه مساوی ملتلر آراسنده یاپیلیردی . حالبوکه وندیك اوزمان عثمانلی دولتنه مساوی اولق شویله طورسون، اونك دوغرودن دوغرویه تحت وصایتنده ایدی . بناءً علیه ذات شاهانه‌یله برحکومتله معاهده ومساعدانده یاپامازدی . فقط اوکا مساعدانده بولنه‌بیلیردی بولندی. ایشته بومساعده کلمه‌سی قابیتولاسیونلر کلمه‌سیله ترجمه ایدلمشدر، حالبوکه بیلیورسکز، قابیتولاسیون کلمه‌سی ، برقاچ ایکنده محاصره‌اولنان بوتون اسباب ووسائط تدافعیه‌سنی قوللاندقدن صکره عرض تسلیمیته مجبور اولانلر حقنده قوللانیلان برکلمه‌در. ایشته بویله برکلمه‌یی ، پادشاهلرك مساعده‌سنی ترجمه ایدرکن قوللانمش بولندیلر .

« صاپان » ك ظافری :

بو اوقاق تفصیلاتی ایکی نقطه‌دن تکرار [مابه‌ی ایکنجی صحیفه‌نك برنجی ستونده]

کیجه ساعت اون برده کی تلغرافنامه‌لریمز

فرانسزلر المانلر اراسنده مصادمه

استانبول : ۱۸ [مخابر مخصوصمزدن :] وارد اولان بر تلغرافنامه‌یه نظراً فرانسز اشغالی اك زیاده مقاومت ومشکلات احداثیله قارشیلایان (اسن) ده فرانسزلرله آلمانلر آراسنده مصادمه‌لر اولمشدر ، هنوز تفصیلات یوقدر . — شکری

استانبول : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن :] فرانسز نافعه ناظری (لوتروکر) له انکلیز نظاری آراسنده شمندوفرلر حقنده جریان ایدن مذاکراتدن وانکلیز پارلمنتوسنده فرانسز اشغالنه دائر وقوعبولان مناقشاتدن بحث ایدن انکلیز معبوطاتی جبر وتضییقله آلمانلرك مطاوعته اجبار ایدیله‌مه‌یه‌جکنی یازمقده‌درلر . (تایمس) : « زور حوالیسنده فرانسز مساعیسی بیهوده‌در . » دیبور . — شکری.

مصرده صوك سوءقصد حادثه‌سی وسیله‌سیله انکلیز تضییقی

استانبول : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] مصرده مستر (امیله‌وی) یه قارشی اجرا ایدیلن سوءقصد دولایسیله انکلیزلر اهالی‌یی شدتله تضییق ایتمکده‌درلر . — شکری

سیویل رهینلرك مبادله‌سنه دوغری ...

استانبول : ۱۸ — [مخابر مخصوصمزدن] سیویل اسرا ورهینه‌لرك مبادله‌سنه بوهفته ظرفنده باشلانه‌جغی آکنه‌دن یلدیریلکده‌در . — شکری .

Levent Şahverdi Arşivi

هر کون بر دوشونجه:

بکله دیکمز فائده

دون بك قیمتلی براقتصادجیمز دیپوردی که: عماد آغاجك کوی وکوکه‌سی ، دیکر بوتون ی آغاجك دالاریدر . چونکه اقتصاددہ‌کی دیکر بوتون شعباتی‌ده درحال تبدیل ایدر ، اکر بو سوز دوغری ویو تشبیه حقیقته ، آغاجده‌کی دالارك نه‌ایچون جیلیز وآز میوه‌لی ی تقدیر ایده بیلیرز : چونکه آغاجك کوی ز وکوکه‌سی درمانیزدر !

حالبوکه بوآغاج ، اسکیدن هیچ‌ده بویله ی . تاریخمزك کال دورینه قدر اقتصادیا - حدودلرمز قدر کنیش ، اردولرمز قدر دی . صنعتمز سطوتمزدن ، زراعتمز یزدن ، تجارتمز خریطه‌مزدن دهابوکه‌دی. دوری بالکز جغرافیامزك دکل اقتصاد - ه کال دوریدر: سلیمانیه جامعی ، مهاج ظفرخان معظمه‌دی . صنعتلریمزك انواعی اردولرمزك ندن‌دها جوقدی ، شرق وغربده ایشله‌ین لریمز وهندوسنده کیدن تجارت کیلریمز ی آلان قوندره » یی به‌ن دونمادن‌ده یدی .

ونیدن صوکرا خریطه‌مزکوچولمکه ، سطوتمز نه ، ثروتمز آزالمغه باشلادی دکلی ؟ چونکه نه قدر جهانك ایلریسنده کیدن اقتصادیامز ، صوکرا جهانك کریسنده قالمشدی .

اقتصادیامزده بوکریله پیشك ایلك عالمی جهان دیات یولنك دکیشمه‌سنده آراسه‌ق کرك : او درغربی شرقه ، هندی غربه برلشدیرن آنایول کیپوردی . حالبوکه امیدبرونی طریقیله دکز کشفندن صوکرا بوآنایول کنیش بر قوس ك یزدن آیرلدی .

بویك حیاتی بویوك تبدلك اوزمان هیچ وارمادق .

عجبا وولفابی آزانه ، آق دکیزی قیزیل دکیزه دیرمك ایسته‌ین صوفولی اونبدلی سزمش ، آنایولی بوصورتله سویش قالندن ایکی عصر اول یه‌بزدن کچیرمکی ایسته‌مشدی ؟ بویله‌یسه تاریخ اونی صدراعظملرمز ایچنده یش چاپلی بردماغ اولارق تثبیت ایتسون! اووالغه‌دن صوکرا ، اقتصادیامز ایچون اصل ضربه ، هرکس بیلیورکه ، ماکینه وبخار ك کلمه‌سی اولدی .

اقتصادیامزی بودوره اویدیراجغمزه ، فابریقه‌یه ق ایچون بوغدای برینه قوم اوکوتمکه مجبور آلفونس دوده‌نك دیکرمنجیسی کبی بر ه دوشدك .

ماکینه وبخار دورینه کیرن ملتلر براقماندن ، بیکرقوتی جیقارارلرکن بزم یکرمی اقماغمزدن ر قوتی جیقمیوردی !

هب بیلیورز که آورو پافابریقه‌لری بزه داریلیور . بوسکولمزدن چورابزه قدر چیرچیلاق ز !

فابریقه‌یه بدل تزکاه ، خرمن ماکینه‌سنه سایان ، واپوره بدل یلکن ، بخاره بدل : آرتق کویلیسندن شهرلیسنه ، متصیدندن نه ، جاهلندن عالمنه قدر بونك بویله کیتمیه‌جکنی بیان قالمادی .

هیچ ماکینه دورینه کیرمم دیپورز ، کویلی سندن ، اصناف دکانندن ، مبعوث ملت سندن چاپقیریور : ماکینه لازم !

ابی آما بزه ماکینه‌دن اول بودورك د ذهنیتنه صاحب اولق لازمدر . عصری ده اویماد فجه قورآجغمز فابریقه‌لر فوردیاجقدر. ك آلتلرینی ونتیجه‌لرینی دکل اوآلت ونتیجه‌لری زان روحی فاورامالی بز . بوکونك اقتصادی کینه مسئله‌سیدر ، نه اقتصاد نظریه‌لرینی بیلمك ز . تنظیماتدنبری اقتصادی بالکز غربك اقتصاد ندن عبارت صانمق . بوسطرلری یازان بر ..جی دکلدر . او بالکز شونی بیلیورکه غربك ادینی غرب علمنك کیمیا وهندسه‌سی آلیز ینا آلابیلیز .

علمك اقتصادی ، حیاتك اقتصادی: یاپاجغمز ایکی اقتصادی برلشدیرمکدر .

یزده عصری اقتصادك نظریه‌لرینی بیلنلر بو بوحیاتی بیلنلرده عصری اقتصادی بیلمیورلر.

ازمیر قونغره‌سی نه یاپاجق واو قونغره‌دن ورژ ؟

وراده علمی بیلنلر حیاتی بیلنلرك عملی ندن نظریه‌لرینه برآز حیات قاتارلر، حیاتی لمی بیلنلرك نظریه‌لرندن دماغلرینه برآز قوسمت یه جکیلن امکار حلال اولسون دیرم !.

اسماعیل حبیب

تألیف وترجمه‌نك یکی اثرلری

تألیف وترجمه هیئتنك نشرینی قبول ایتدیکی مه ومنیده‌دن بعضیلرینك طبعنه باشلانمسی ستانبولده مؤلفلر ومترجملره ومطبعهٔ عامره‌یه . وکالتلدن تبلیغات اجرا ایدلمشدر .

دارالفنون مدرسلرندن مدحت بكك (اجتماعی ل) ومونتسکیونك روح القوانینی ، دارالفنون ندن شمس الدین بكك (تورك تاریخی) نك ن قسمی ، دارالفنون مدرسلرندن شکری هندسهٔ تحلیلیه) سی ایلك باتریده طبع کدی .

دیکسیونر ده‌داغوزیك) ایچون دارالفنون ندن نجم الدین صادق بك یازلمشدر .

«بکی کوی»ك تثبیتیله یاپیلاجق ظفر آبده‌سی

تبرعات مقداری «۲،۸۱۳،۷۰۲» غروش

دون ایکی یوز بیك غروشه یاقین تبرعات واقع اولمشدر ،

طشره‌لرده حرارتلی فعالیت دوام ایتمکده‌در

کره‌ده‌دن ایلك لیسته اولارق

۳۰۰ لیرا کوندرلدی

بولی لواسنه تابع کره‌ده قضاسنك «بکی کوی» تثبیتیله یاپیلاجق ظفر آبده‌سی ایچون ایلك لیسته اولارق زراعت بانقه‌سی واسطه‌سیله (۳۰۰۰۰) غروش کوندرلدیکی ومتعاقب لیسته ایله داها (۲۰۰) لیرا کوندریله‌جکی کره‌ده قائممقاملغندن بیلدیریلمکده‌در. کره‌ده‌لیلرك فکر وکوشتردیکلری همتدن دولایی کندیلرینی تبریك ایده‌رز.

آرتوین لوا مأمورینی

۱٤٦ لیرا کوندردیلر

آرتوین متصرفی رحمی بکدن آلدیغمز تلغرافنامه‌ده مرکز لوا مأمورینی طرفندن ظفر آبده‌سی ایچون (۱٤٦۰۸) غروش طوپلاندیغی وبانه‌نك تلغراف حواله‌سیله بانق عثمانی یه کوندرلدیکی ومفردات لیسته‌سنك پوسته‌ده بولونديغی بیلدیریلمکده‌در . آرتوین مأمورلرینك حمیت وفداکارانه‌لرینی شکرانله تقدیر ایدرکن اوزون یرجرانده صوکرا آناوطنه فاووشان لوا خلقنك دخی عینی صمیمیت وفداکارانی کوسترمکلرینه ویافیننده آرتوین خلقنك ده‌دولدون یکونلی تبرع لیسته‌سنی آلاجغمزه امینز .

میر یوللر مدیریت عمومیه‌سی

۵۰۰ لیرا ویردی

بانق عثمانیدن آلدیغمز تذکره‌ده آناطولی مدیریت عمومیه‌سنك ظفر آبده‌سنه (۵۰۰) لیرا ایله اشتراك ایتدیکی وبانه‌نك قونیه عثمانلی بانقه‌سنه باتیریلدیغی بیلدیریلمشدر. همت واقعه‌لرندن دولایی دمیر یوللر مدیریت عمومیه‌سنی وبالخاصه مدیریت عمومیه‌نك فعال مدیر عمومیسی بیوج بك افندیی تبریك ایده‌رز .

قونیه مکاتب ابتدائیه‌سی

۱۰۷ لیرا ویردی

بنه عثمانلی بانقه‌سندن آلدیغمز برتذکره‌ده قونیه دارالمعلمینی ایله اوچ ابتدائی مکتبنك (۱۰۶۹۰) غروش ویردیکی وبانه‌نك قونیه بانقه‌سنه باتیریلدیغی اولدیغی اشعار اولونمشدر. مذکور مکاتبدن دارالمعلمین (۶۲۵۰) ، قونیه مرکز محمود شوکت پاشا اناث مکتبی (۲۳۱۵) ، علمدار مصطفی پاشا ذکور مکتبی (۱۳۰۰) ، عزیزیه ذکور مکتبی ابتدائیسی (۸۲۵) غروش ویرمشلردر. قونیه مکتبلری بنك فداکارانی تقدیر ایدرووبونك قونیه خلقنه برنمونه اولماسنی دیلرز . زوتی ، اویانیق فکرلیلکنی بیلدیکمز قونیه لیلرك بومسئله‌ده دخی حمیت وسماحتلرینی کوسترمکلرینه امینز .

زونغولداق پولیسلری

۵۷ لیرا یوللادیلر

اولجه زونغولداقلیلرك تجار واصنافی طرفندن (۲۴۵) لیرا کوندرلدیکنی یازمشدق. زونغولداق لواسی زاندارمه‌لرینك دخی ۶۰۶ لیرا ویردیکلرینی زاندارمه‌لره عائد لیسته‌ده ذکر ایتمشدك . بوکره زونغولداق پولیس قادروسی مأمورینی طرفندن‌ده (۵۷۰۰) غروش کوندرلمش وبانه‌نك بانقه‌یه کلدیکی بانقه‌دن آلدیغمز تذکره‌ده بیلدیریلمشدر . زونغولداق مخابره‌مرکزی طرفندن‌ده آپریجه تبرعاتك دوام ایتمکده اولدیغی ، خلقك تبرعاته حرارتله اشتراك ایتمکده بولوندیغی اشعار ایدیلمکده‌ودر ، کلمه‌جك تبرعاتی یازاجغز .

آیاش متکاتبی

(٤۰۳۰) غروش کوندردی

آیاش قائممقامی خاصم بکدن آلدیغمز ایکی تحریراتده آیاش مکتبلرندن بك آز طلبه‌سی اولان « مدرسهٔ علمیه » طلبه‌لری طرفندن (۸٦۸) غروش ومرکز کومرول ، پره کومی مکاتبی هیئت تعلیمیه وطلبه‌لری طرفندن‌ده (۳،۱٦۲) غروش طوپلاندیغی وبارکلك زراعت بانقه‌سی واسطه‌سیله کوندرلدیکی بیلدیریلمکده‌در . آیاش معلملرینی تبریك وتقدیر ایده‌رز .

استانبول تورك غزته‌لرینك

هربری اوچر بوز لیرا ویردی

استانبول هیئت فعالیه‌سی فعلیات ساحه‌سنه کدی . ایلك جله‌ده تورك غزته‌لرینك هربری (۳۰۰) لیرا ویرمك صورتیله ایلك کونده ایکی بیك لیرایی متجاوز پاره طوپلاندی . استانبول تبرعاتنك بك یاقینده بك بوکسك بردرجه‌ی بولاجغی تأمین ایدلمکده‌در.

دونکی تبرعات

غروش

۳۰۰۰۰ کره‌ده‌دن ایلك لیسته

۱٤٦۰۸ آرتوینden « «

۵۰۰۰۰ آناطولی وبغداد دمیر یوللری اداره‌سی

صولك دقیقه‌ده

خصوصی تلغرافلریمز

عصمت پاشانك

هوی مهم بیاناتی

استانبول: ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] مائی یازیبور : عصمت پاشا صرب خزته‌لرینه بیانات آتیده بولونمشدر :

— صلح منفرده معارضم . رضا نور بكك ایکنجی انکلیز مرخصنه منفرد صلح تعهدنده بولندیغی حققنده کی شایعه‌لر یاکلشدر. صلحی امضالایالامادم. عودتمده آنقره‌نك امضامدن صوکره صلحی قبول ایتمه‌سی دهامی ایی اولوردی ؟ . مسائل اقتصادیه حققنده‌کی تحریری مراجعتمه جواب ویرمه‌دیلر اغبرارم انکلیزلردن زیاده فرانسزلره‌در — شکری

ازمیر لیمانك سدی اطرافنده

استانبول : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] دول متفقه ازمیر لیمانندکی سفائن حربیه حققده واقع اولان تشبثنزه جواباً ازمیرده یکری ایکی سفینهٔ حربیه‌دن اون ایکیسی کری آلمزی اون سفینه بیرالغه قدرلرینی بیلدیریلمشدر. — شکری .

رورده یکی فرانسز حرکاتی

استانبول: ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن:] رور حوضه‌سنده آلمانلرك مقاومتنه معروض قالان فرانسزلرك اشغال ساحه‌سنی توسیع ایله (هایورغ) و (دارمشتاد) شهرلرینی اشغال ایده‌جکلری بیلدیریلیور . — شکری

جلال الدین عارف بك — موسولینی ملاقاتی

استانبول : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] رومادن بیلدیریلیور : تورکیانك رومه ممثلی جلال الدین عارف بك ایتالیا باش وکیلی (موسولینی) ایله اوزون برملاقاته بولونمشدر . — شکری

انکلتره‌نك برماوی کتابی

استانبول ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] انکلتره حکومتنك صلحه عائد وثائق حاوی بر (ماوی کتاب) نشر ایده‌جکی لوندره‌دن بیلدیریلیور . شکری

انکلتره یکی مساعدانده بولونه‌جق !

استانبول: ۱۵ — (مخابر مخصوصمزدن) یونان منبعلرندن بیلدیریلدیکنه کوره انکلیز قابینه‌سی صلحك عقدینی تأمین مقصدیله یکی بر مساعدانده بولونمغه قرارویرمشدر. کورزون [صلح عالمك تأمینی مقصدیله یکی مساعدانده بولنه‌جغز] دیمشدر. — شکری .

چیچه‌رین موسقووایه کیتدی

استانبول : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] چیچه‌رین برلیندن موسقووایه حرکت ایتمشدر . بیاناتنده «صلح اولاجقدر» دیمشدر . — شکری.

دونکی استانبول پیاسه‌سی

استانبولدن تلغرافله بیلدیریلیور :

استقراض داخلی (۳۷،۷۹) ، دیون موحده (۱٤۳،۵۰) ، روم ایلی (۱۰۰۹۵) لیرادر.

آلتون (٦۷٤) ، مجیدیه (۶۵) ، آلتی آیلق (۱۰٦،۵) ، پاتقنوط (۲۷۸) ، انکلیز (۷۲۷) ، دولار (۱۵۰) ، فرانسز (۱۹۳) ، ایتالیان (۱۵۰) ، دراخمی (۳۸،۷۵) ، لی (۱٤،۵) لو (۱۸) غروش ، مارق (۱۲،۵ پاره) ، قورون (۶ پاره) در.

استقراض داخلی تحویلاتی بوکسلمکده دوام ایدیور ، آلتون منادیاً ستوط ایتدیکندن اوراق نقدیه مزایه قیمتی آرتمقده‌در. دولار ، انکلیز لیراسی ، فرانسز پاره‌سی تدریجاً تنزل ایتمکده‌در.

اقتصاد قونغره‌سنه کیده‌مه‌ین مبعوثلریمز

دون قونغره ریاسته جکیلن تمنیات تلغرافلری مجلسده‌کی مهم وظیفه‌لری دولایسیله ازمیرده آجیله‌جق اقتصاد قونغره‌سنه التحاق ایده‌مه‌ین قونغره هیئت فعالیه‌سی اعضالرندن صاروخان مبعوثلری رشاد ، مصطفی نجاتی ، وارطغرل مبعوثی عثمان زاده حمدی بکلر طرفندن قونغره ریاسته موقیتلر تمنیسنی حاوی تلغرافلر کشیده ایدلمشدر .

آنقره مرکز حکومت طبابتی

آنقره مرکز حکومت طبابتنه تعیین اولونان دوقتور صفوت بك شهرمزه مواصلت ایدرك ایشه باشلامشدر.

آنقره مرکز طبیب سابق شهاب بك اسکدار مرکز طبابتنه تعیین ایدیلمشدر . مومی الیه قیمتلی اطبامزدندر. هرایکیسنه موفقیت تمنی ایدر .

مجلس کتبخانه‌سی ایچون تعلیماتنامه

بویوك ملت مجلسی اداره هیئتی طرفندن مجلس ملی کتبخانه‌سی ایچون برتعلیماتنامه احضارینه باشلانمشدر .

اقتصاد قونغره‌سنك کشادی تأخیر ایدلدی

قونغره جمعه ایرتسی کونی آچیلاجق!

قونغره یه اعزام ایتدیکمز خصوصی مخابریمزك مفصل تلغرافنامه‌لری ـ قونغره‌نك سبب تأخری ، قادین مرخصلر ، مساعی پروغرامی ، ودیکر تفصیلات

قونغره‌نك سبب تأخری

ازمیر : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] بوکون آچیلمسی مقرر اولان اقتصاد قونغره‌سی ، بولده بولونان مرخصلرك ده اشتراك ایده‌بیلملری ایچون آیك اون بدیسنه مصادف جمعه ایرتسی کونه تأخیر ایدیلمشدر . الیوم ازمیره یدی یوز مرخص کلمشدر . بونلر میانده عمله مرخصی صنفیله درت قادین واردر . خیریه ، شفقه ، منیره ونکار خاتملردن مرکب اولان بو قادین مرخصلر ازمیرده مختلف مؤسساتده چالیشان قادین عمله طرفندن انتخاب ایدیلمشلردر. استانبول مرخصلرندن برقسمی الان کلمه‌دیلر . قونغره‌نك سبب تأخیری کرك بوذواتك وکرك بونلر کبی ازمیره مواصلتلری بکلدتی دیکر مرخصلرك قونغره‌یه اشتراکلرینی تأمینden عبارتدر . — لطفی عارف

کشاد مراسمی ناصل اولاجق ؟

قونغره‌نك مساعی پروغرامی

ازمیر : ۱۵ — (مخابر مخصوصمزدن) اقتصاد قونغره‌سی جمعه ایرتسی کونی اوکله‌دن اول ساعت اونده مراسم مخصوصه‌ایله وغازی رئیس وباش قوماندانمز مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك نطق افتتاحیلریله کشاد ایدیله‌جك واوکله‌دن اول هذا تراه پاشلانه‌جقدر . قونغره هیئت فعالیه‌سی طرفندن نشر اولونان پروغرامه کوره پاشا حضرتلرینك نطق افتتاحیلرندن اول ازمیر شهری نامنه بلدیه ممثلی سوزسویله‌یه‌جك وغازی پاشادن صکرا اقتصادوکیلی محمود اسعدبك ایراد نطق ایده‌جکدر . بوتون قونغره اعضاسی درت انجمنه تفریق ایدیله‌جك و بو انجمنلر طرفندن بر پروژه تنظیم وهیئت عمومیه‌یه تقدیم اولونه‌جقدر . بو پروژه هیئت عمومیه‌جه مذاکره وتدقیق ایدیلدکدن صوکرا مرخصلر طرفندن هیئت عمومیه‌یه ویریله‌جك تقریرلری مذاکره ایچون برکون تخصیص اولنه‌جقدر . قونغره احتماعنه ختام ویرکن هرانجمندن برر کیشی اولمق اوزره برسنه ایچون درت کیشیلك برهیئت دائمه انتخاب اولونه‌جقدر . بوهیئت قونغره مقرراتنی و مخطره‌لرینی حکومته تودیع ، تعقیب وایکنجی قونغره‌نك اجتماعنه قادار انتاج ایده‌جکدر . قونغره‌ده مرخصلرشوصورتله اخذموقع ایده‌جکلردر:

صاغ جناح تجارلره ، صول جناح عمله‌یه ، مرکز چیفتجیلره تفریق ایدیلمش ، مرکزله صول جناح آراسی صنایع مرخصلرینه ویریلمشدر . — لطفی عارف

نشریات قاسمی وآقا کوندوز بك

ازمیر ۱٤ (آ.آ) — اقتصاد وکالتنك تنسیبی ایله نشری مقرر قونغره تاریخچه‌سنده تورك تاجرلرینك مفصل آدره‌سلری ومعامله‌لری حققنده ایضاحات ویرمك جك وبوصورتله تورکیا تجاری بکدیکریله طانیشدیرملری اوله‌جقدر . آقا کوندوز بك قونغره تاریخچه‌سنك تنظیمی ایله نشریات قلمنه مأمور ایدلمشدر .

معمولات ومصنوعات سرکیسی

ازمیر : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن :] اقتصاد قونغره‌سنه کلن مرخصلرك کتیردکلری نمونه‌لر ویرلی معمولات ومصنوعات ایله مکمل بر سرکی وجوده کتیرلمشدر . نصفندن فضله‌سی دولان مشهوره انواع محصولات وحیوانات ایله خالیجیلق ، دریجیلك ، صابونجیلق ، منسوجات ، عطریات ، فوطوغراف کبی صنایعه عائد آثار ایله زراعت وسائر شعباته متعلق ماکینه‌لر ایچین آیری آیری محلر تفریق ایدیلمشدر . ازمیر صنایع نفیسه منتخبلری‌ده مشهره برجوق تابلولر کتیرمشلردر. فرانسز شرق تجارت مؤسسه‌سی‌ده مختلف سیستم تنویر آلات وادواتیله برجوق اشیا تشهیر ایده‌جکدر. بویوك براعتنا وانتظام ایله وجوده کتیریلن سرکینك کشاد رسمی جمعه ایرتسی کونی اجرا اولونه‌جقدر. — لطفی عارف

سامعین وسفرا موقعلری

ازمیر : ۱۵ (آ.آ) — قونغره صالونده روس وآذربایجان سفیرلریله برابر لرنده‌کی مسافر ذوات ایچون ، عمله مرخصلرینه تفریق ایدیلن برلرك اوکنده‌واجنبی ممثللرله اجنبی سامعین ایچون ده جینتیی ونجار مرخصلرینك آرقه‌سنده خصوصی ومناسب محلر تفریق ایدیلمشدر .

ازمیر بلدیه‌سنك ضیافتی

ازمیر : ۱۵ — [مخابر مخصوصمزدن] ازمیر بلدیه‌سی بوکون اقتصاد قونغره‌سی مرخصلرینه بشیوز کشیلك مکلف براوکله ضیافتی کشیده ایتمشدر. اقتصاد قونغره‌سی ایچون احضار ایدیلن بنادا خلنده ساعت اون بوچوقده باشلایان ضیافت بك صمیمی اولمش ، متقابل الطرفلر ایراد ایدیلمشدر .

اقتصاد قونغره‌سنك ازمیرده انعقادی مناسبتیله ازمیر باشدن باشه دونانیلمشدر . بوتون حاضرلقلر بویوك براانتظام ایله اجرا ایدیلمکده‌در. — لطفی عارف

یولده کی مرخصلر

ازمیر : ۱۳ (آ.آ) — یارینه‌قدر باندرمه طریقیله مختلف محللردن ایکیوز مرخصك ورودینه انتظار اولنمقده‌در. مجلس ملی اقتصاد انجمنی رئیسی ضمیر بك دخی رفاقتنده برجوق مرخصلر موجود اولدیغی حالده بوآقشام ترنله آنیوندن ازمیره کله‌جکلردر. تیره ، اودمش ، باندرمه مرخصلریله محل مذکوردن اشیا کتیره‌جك وقونغره‌یی کورمکه کله‌جك اولانلر ایچون آیدین شمندوفری خصوصی بر ترن حاضرلامشدر . اوزاق یرلردن کله‌جك مرخصلرك برچوغی هنوز یولده‌در.

طبیه طلبه‌سنك معاشلری

تورك کنجلکنك تومسنی تشکیل ایدن مکتب طبیه‌نك عسکری وسیویل طلبه‌لری صوك زمانلرده یاکلشلغه دوچار اولمشلردر . بویاکلشلغدن بالخاصه دردنجی وبشنجی صفلر متضرر اولمقده ویایی اچ آیدر معاش آلهامقده‌درلر . مدیریت‌ده بونی عین ایله‌ین کوردیکی حالده بوقدرزماندر حالابودرده چاره بولامامشدر . حالبوکه بالخاصه بویکی صنفك جزئی اولمقله برابر کندیلری ایچون شو بحران اثناسنده بك قیمتلی معاونت تشکیل ایده‌جك آیلقلرینه احتیاجلری آشکاردر . چونکه هیچ بر مصرفلری اولماسه هرکون استانبول خسته‌خانه‌لرنده تعلیقات کورمکه کیده‌بیلمك ایچون وابور پاره‌سی تدارکی مجبوریتنده‌درلر . مدافعهٔ ملیه وکالتیله علاقه‌دار دائره‌سنك بالخاصه نظردقتنی جلب ایده‌رز .

اسکدار معاملری

معاملر برلکسنه التحاق ایتدیلر

اسکدار لواسی داخلنده‌کی بالعموم معلمه ومعلملر اجتماع ایده‌رك تورکیامعلمه ومعلملر برلکسنه التحاقه قرار ویرمشلردر. اجرا قلنان انتخابده اسکدار سلطانیسی مدیری کاظم بك ریاسته ، مدیره عهدیه خانم کتابته معلم عثمان بك وزنه‌دارانه ، معلم توفیق بك ، معلمه ذلیخا خانم ، معلم طاهر بك ، امینه خانم ده اعضالغه انتخاب ایدلملردر .

اسکیشهرلك اعمارلری اطرافنده

اسکیشهر بلدیه رئیسی حسن بصری بکدن آلدیغمز برتلغرافنامه‌ده اسکیشهر قصبه‌سنك خریطهٔ منتظمه‌سنك اخذی حققنده‌کی مناقصه مدتنك انتخابات دولایسیله برهفته مدتله تمدید ایدیلدیکی بیلدیریلمکده‌در .

بلدیه انتخاباتی اطرافنده

دون دخی آرانك تصدقنه دوام ایدیلمشدر . شیمدیه قدر بیك ایکیوز قدر رأی بوصاله‌سی تدقیق ایدلمش ونتیجه‌ده اسکی اعضادن برچوغنك احراز اکثریت ایتمکده اولدقلری آنلاشیلمشدر. بوبابده فصله رأی قازانانلری کچن نسخه‌مزده یازمشدق. بلدیه دائره‌سنده تصفیه‌نك دوام ایدلمکده اولوب آنجق بازارکوئی نتیجه‌نك آکلاشیله‌جغی امید اولونمقده‌در .

وکالتلرك ۳۹ بودجه‌لری

آلدیغمز معلوماته کوره خارجیه ، عدلیه ونافعه وکالتلری دخی ۳۹ سنه‌سی بودجه‌لرینی اکمال ایله دون مالیه وکالتنه کوندرمشلردر .

پوسته امور ومعاملاتی

قونیه باش مدیریتنه مربوط ازمیر ـ دینار دمیر یولی کندوکاهنده کائن چارداق مرکزنده شهرجاری ابتداسندن اعتباراً یالکز کیملی مکتوب معامله‌سنه باشلانیلمشدر .

§ ادرنه باش مدیریتنه مربوط مرتعه مرکزنده آیك اوتندن اعتباراً داخلی پوسته پاکتی معامله‌سنه‌ده باشلانلمشدر .

مستر چستر وکه‌نه‌دینك تدقیقاتی

مستر چستر ایله مستر که‌نه‌دی ده‌قویل خطیله یخنی خان وجوارینه قدر سیاحت وتدقیقاتده بولوندقدن صوکره دون شهرمزه عودت ایلمشلردر.

معارف انجمن مدیرائنده

معارف وکالتی انجمن مدیرائی دون مستشار سابق رفعت بكك ریاسته‌ده اجتماع ایله انجمنه محول بعض اوراق تدقیق ومتعلق معلوماتی کره لازم کلنلرك تعیینیله مشغول اولمشلردر .

Levent Şahverdi Arşivi

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

##

پشنبی سنه ۳۳۹ - ۱۱۰۶ نسخه‌سی ۵ غروشدر

صاحب امتیاز و مسئول مدیری: ابوالضیا عادی

آخره — ۲۰ شباط — ۱۳۲۴
مالی — ۴ رجب — ۱۳۴۶

یکی گون

۱۳۲۴

جمعیت‌سیاسی، علمی، ادبی، صنعتی غزته‌سیدر

اداره خانه: حکومت جاده‌سنده دائرهٔ مخصوصه

تلغراف و تلفون اداره‌سی: آنقره — یکی گون

اشتراك شرائطی
ترکیه‌ده‌کی‌ایچون
سنه‌لکی ۱۲۰۰
آلتی‌لکی ۶۰۰
اوچ آیلکی ۳۰۰
دیگر ممالك ایچون
سنه‌لکی ۲۰۰۰
آلتی‌لکی ۱۰۰۰
اوچ آیلکی ۵۰۰
نمره‌سی ۵ غروشدر
اعلان شرائطی
مخصوص

ایکی منظره:

غازی پاشا وهیئت مرخصه‌مزك اسکیشهردن حرکتی

غازی پاشا حضرتلری دون صباح اسکیشهره مواصلت ایتمشلر وآقشامه قدر استراحت وهیئت مرخصه‌مزله ملاقات ایتمشلردر - مشارالیهم دون آقشام اسکیشهردن حرکت ایتمشلردر ، بوصباح شهریمزه کلهجکلردر

اسکیشهر قطار محصوصمزك آتیده متدرج وچکدیگرمز متعاقب وارد اولمالری تصادف ایتمشدر . آلتنجیسنده‌سی وجهله غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری وذوات عالیه‌سی انتظار اولندیغی وجهله اولمق آغازاندن وکل ، آلتی دون صباح اسکیشهره مواصلت ایتمشلردر . غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلری اسکیشهره قصت پاشا وهیئت مرخصه‌مز طرفندن استقبال اولندیغی وقطارلرك استقبالنده بولنان بر چوق ذوات ایله کورشدکدن صکره ، اقامتلرینه تعین قیلنان قصر جمهوری‌یه کیدرك اورالرده استراحت بیورمشلردر . غازی پاشا حضرتلری بوصباح ساعت بشده اوتومبیللرینه بینه‌رك شهریمزه حرکت ایتمشلردر ، وساعت کوره‌ن‌قصوص تو صباح ساعت طقوزده طاوزوچولی راه‌مزده شهریمزه مواصلت ایده‌جکدر . غازی پاشا حضرتلری اعلیسنده عزائم خصوصیه ایله قشلامق ایده‌جکلردر .

اسکیشهر ۱۹ شباط — (آجار خصوصیمزدن) بو کون اوکلدن بری ساعت عشره دوغری قونیه‌دن مصطفی کمال پاشا حضرتلری برابرلرنده ریاست‌جمهوری نظیف خانم افندی وارکان حربیهٔ عمومیه‌دن فوزی پاشا حضرتلری اولدیغی حالده ازمیردن شهریمزه کلمکده وکیل عصمت پاشا حضرتلرینه هیئت مرخصه‌مز ارکانی طرفندن استقبال ایدیلمشدر . شهریمزده حوالی قطاره تجمعات بیلدیرمکده اولان بر چوق ذوات ایله برابر اوتومبیللرینه بینه‌رك قطارك استقبال ایدیلدیکی محله کلمشلردر . قطار محصوصمز ساعت ۱۰ دقیقه‌ده استقبالجیلرك تحیاتی آلقشلری ارهسنده شهریمزه کلمش ، غازی پاشا حضرتلری قطاردن اینرك استقبالجیلری تحیه ایتمشلردر . غازی پاشا حضرتلری اوتومبیللرینه بینه‌رك قصت پاشا وهیئت مرخصه‌مز ارکانی ایله برابر قصر جمهوریه کیدرك اورالرده استراحت بیورمشلردر . غازی پاشا حضرتلری بوصباح ساعت طقوزده طاوزوچولی راه‌مزده شهریمزه مواصلت ایده‌جکلردر ، غازی پاشا حضرتلری اسکیشهردن حرکت ایتمشلردر ، بوصباح شهریمزه کلهجکلردر .

— حسن بصری

اسکیشهر ملاقاتی

باش مرخصمزك لوزان ایضاحاتی

اسکیشهر : ۱۹ شباط — (آجار خصوصیمزدن) غازی پاشا حضرتلری ایله هیئت مرخصه‌مز آرهسنده لوزان بر ملاقات وقوع بولمشدر . — حسن بصری

باش مرخصمزك قونیه یه عودتی حقنده یازدیغمز تلغرافی آلماده بر اجتماع عمومی عقد ایدرك ، عائلی تلغرافنامه اوزرنده بر مباحثه وقوع بولمش ، بعض عضوان مرخصه‌مز بولوندقلری محله کیدرك بعض ذوات ایله کورشمشلردر . اکثر عضوان مرخصه‌مز آرهسنده لوزان بر ملاقات وقوع بولمشدر . — حسن بصری

بزه ویریله‌جك متفقین نوطه‌سنك تنظیمی

فرانسز باش وکیلی بوآقاده لوندره سفیرینه یوریلیده تعلیمات ویرمش

وکورزون‌ده سفیرك ملاقاتی متعاقب نوطه تنظیم ایدیلمشدر

استانبول : ۱۹ — (آجار خصوصیمزدن) پارسه‌دن ۱۶ تاریخیله یازیلیور : باش وکیل ویکیل بوآقاده لوندره سفیری ذوات افندیلرله ازمیر ویزمیت لیمانلرینده یاپیلمش اولان تعلیمات ویرمك ومتفقین نوطه‌سنك الیوم تطبیق ایدیلمش اولدیغی حکومت‌مزجه دست توزیع بولونمش عائل سیاه‌نامه‌ده یازیلی اولوغ‌ندر . — شکری

استانبول : ۱۸ (آ.آ) — لوندره‌دن ۱۶ تاریخیله یازیلیور : فرانسه نازیر نظارتنده بولونان سفیری ذوات افندیلرله ازمیر ویزمیت لیمانلرینده یاپیلمش اولان تعلیمات ویرمك مختلف نوطه‌سنك الیوم تطبیق ایدیلمش وکیفیت حکومت‌مزجه دست توزیع بولونمش عائل سیاه‌نامه‌ده یازیلی اولوغ‌ندر . — شکری

استانبول : ۱۸ (آ.آ) — لوندره‌دن ۱۶ تاریخیله یازیلیور : فرانسه نازیر نظارتنده بولونان سفیری ذوات افندیلرله ازمیر ویزمیت لیمانلرینده یاپیلمش اولان تعلیمات ویرمك مختلف نوطه‌سنك الیوم تطبیق ایدیلمش وکیفیت حکومت‌مزجه دست توزیع بولونمش عائل سیاه‌نامه‌ده یازیلی اولوغ‌ندر . — شکری

استانبول ملاقاتی

حقنده هاواس وپرتك تلغرافی

استانبول : ۱۸ (آ.آ) — هاواس وپرتك آژانسی آتیده‌کی تلغرافنامه‌ی نشر ایتمشدر : مذاکراتدن صباح حضرت پاشا ایله ملاقاته بولونمشدر . حرارتله‌ی وجهله قارشیلانمشدر . ملاقاتده بولونانلر عائلهٔ ذکورلرندن عبارت اولوب ، عائلهٔ اناثدن هیچ کیمسه یوقدر . ملاقات اثنا‌سنده دولتلی آیدین کوچك عصمت پاشا نوه‌سی کورپه‌کورلری ، عصمت پاشا نوه‌لرندن اسمی مطلوبدن خانم نظر واسکناسلری ، غیر زماندده صوك زمانلرده طهور ایدن رجال مسئله‌لری اوزرینه مطالعه‌لرده بولونمشدر . ملاقات اوزرینه مطالعهٔ صاحبهٔ تضا ایدن مسئله‌لر حقنده اجمالی ایضاحات ویرمشدر . عصمت پاشا نوه‌لرندن اسمی مطلوبدن خانم نظر واسکناسلری ، غیر زماندده صوك زمانلرده طهور ایدن رجال مسئله‌لری اوزرینه مطالعه‌لرده بولونمشدر . ملاقات اوزرینه مطالعهٔ صاحبهٔ تضا ایدن مسئله‌لر حقنده اجمالی ایضاحات ویرمشدر . عصمت پاشا حضرتلری تورکیا ایله یونانستان آرهسنده‌کی مناسبات حسنه‌نك دوام ایتمکده اولدیغنی ، بو مناسبات حسنه‌نك یونانستانك اتحادیه‌لرینه کیرمسی حالنده دخی دوام ایده‌جکنی ،

اوروپانك مختلف مملكتلرنده مأمورلر : ١

دولت مأمورينی حقنده عمومی برتدقيق...

خدمات عموميه‌نك حسن صورتله تطبيق واجراسی آنجق بيوك براعتنا ايله انتخاب ايدلمش مأمورين سايه‌سنده‌اولهبيلور. زيرا مأمورلر خدمات عموميهٔ دولتك تمشيت وادارهسنده يكانه وضروری برواسطه‌در. إشته بونك اولبيورك منافع ملكيه نقطهٔ نظرندن مأمور جلب وجمعی خدمات عموميه‌نك طرز ادارهسيله علاقه‌داردر. بر كله ايله مأمور جلب وجمعی ، خدمات عموميه‌نك حسن ادارهسی ، برلرندن متنوع التفريق ايكی كله وايكی فكردر.

صوك آوروپا مؤلفلری نظريهٔ (مأمور) كلمه‌سنك مدلولی قطعی صورتده تعيين وتثبيت ايده‌مدكلری كی مختلف آوروپا قانونلرنده بو كلمه‌نك احتوا ايتمی لازم كلان اشخاص اوزرنده اتفاق ايده‌مه‌مشلردر . مثلا آلمان قانونلرينك مأمور تسميه ايتديكی ذواتی فرانسه قانونلری مأمور اولهرق تلقی ايتمه‌مشدر.

اك واسع برمعناده قبول ايدلمك ايستنيلورسه مأمور كلمه‌سی شو صورتله تعريف ايدبلهبيلور. خدمات عموميه‌دن برينك ادارهسنه اشتراك ايچون حكومتدن مأذونيت استحصال ايدن هرهانكی بر شخصدر. حكومتدن ، حاكميت ملتيه‌يی تمثيل وكالتی آلان هرهانكی بر شخصه مأمور عنوانی ويرلمشدركه بو فكره كوره حكومتدن حاكميت ملتيه‌يی تمثيل وكالتی آلمايان ويالكز ديكر صورتده خدمات عموميه‌نك ادارهسنه اشتراك ايدن شخص مأمور عنوانی احراز ايده‌مز . نتيجه‌كيم انتخاب ايله ايفای وظيفه ايدنلره مأمور ديه‌مديكی كبی.

اكثری آوروپا دولتلری قوانينی ، حكومتك مؤسسات صناعيه‌سنده مستخدم عمله‌لری ودوائر دولتده عادی بر ايجار مقاوله‌سی احكامنه تابع اولوركی يومیه ايله چاليشانلری مأمور اولهرق قبول ايتمه‌مكده متحددر. فرانسه ، آمريقا وآلمانيا قوانينی مأمورلرك (فونكسيونير) [محك تميز] اولهرق خدمات عموميه‌نك مقدارينی تنظيم وتعيين ايدن دائمی برقاعده‌ونك وجودينی لزوم كورمكده‌در.

حكومتله مأمور آزمسندهٔ‌ن روابط حقوقيه:

حقوق اداره مؤلفلرندن موسيو (هوريو) حقوق مدنيه‌يه استناداً حكومتله مأمور آزمسندهٔ‌ن رابطهٔ حقوقيه‌يی عينيله برايجار مقاوله‌سی اولهرق تلقی ايتمش ايسه‌ده نظريانی اداريه‌ده‌مهم برشخصيت اولان (لاهوريه‌در) بورابطه‌نك حقوق مدنيه‌ايله قطعياً علاقه‌دار اولديغنی ادعا ايتمشدر . حكومت ايله مأمور آزمسندهٔ‌ن مقاوله‌يی حكومت ديكر طرفك موافقی انضمام ايتمكسزين وظيفه، صلاحيت وحقوقنی تعديل وتغيير وحتی مأمورك مأمورينی قبول ايتديكی زمانده تخمين ونصور ايده‌ميه‌جكی احوال وشرائطی‌ده بالاخره مجبوراً قبول ايده‌جكنه كوره بومقاوله‌نك وحيدالطرف اولديغنی ويورابطه‌نك بلكه خدمات عموميه‌يه هروظنداشك اشتراك ايتمك حق اولهسنه كوره وحقدن استفاده ايتديكی نظريه‌سنی قبول واثبات ايتمشدر .

حالبوكه معاصريندن موسيو (تيس‌سيه) [نهايت ١٩٠٩ سنه‌سنده فرانسز شورای دولتنجه‌ده قبول ونافی ايدلديكی وجهله] حكومت ايله مأمور آزمسنده برمقاوله اولديغنی فقط بومقاوله‌نك حقوق مدنيه مقاوله‌سی اولديوب حقوق عامه مقاوله‌سی شكلنده اولديغنی تثبيت ايتمشدر .

بونوع خصوصی مقاوله‌دن برچوق نتائج ميدانه كلور . (١) حكومت ايله مأمور آزمسنده‌كی اختلافات محاكم اداريه‌يه توديع اولنه‌جقدر. (٢) عاقدين مقاوله‌يی عين شرائط وسريانی ومساوات دائره‌سنده تثبيت ايده‌ميه‌جكلردر . (٣) حكومت مقاوله شرائطنی تعديل وتبديل ايتمك حقنی محافظه ايده‌جكدر.

مأمورلرك صورت انتخابی :

انتخاب ايله تعيناتلری ايجابات قانونيه‌دن بولنان ماعدا بتون مأمورين ملكيه وعسكريه‌سز مملكتده رئيس حكومت طرفندن تعين اولنورلر.

فقط بو تعيين كيفيتنده رئيس حكومت بعض دفعه تمامیله سربستدر . بعض دفعه‌ده نصب وتعيين خصوصنده قيودانه تابعدر .

فرانسه‌ده والی وسفيرلرك تعيينده هيچ بر اهليت وقابليت نظردقته آلنميوب فرانسز اولمسی كافيدر.

فقط ديكر مأمورينك نصب وتعيينده بعضاً :

(١) اكثاريه رعايت ايتمك مجبوريتنده‌در. نتيجه‌كيم مجلس معلمين طرفندن نامزد اولهرق كوسترلهجك برذات معلملكه تعين ايده‌مز .

(٢) بعضاً تابعيت وجنسيت كبی اهليته رعايت ايتمك مجبوريتنده‌در . نتيجه‌كيم خدمات عموميه‌يه تعين اولنه‌جق برذاتك وظيفهٔ عسكريه‌سنی ايفا ايتمش بولنمسی .

(٣) بعضاً ديپلوما ومسابقه كبی قابليت فكريه‌يی نظردقته آلمق مجبوريتنده‌در . مدنی حكومتلرك اكثريتك مراجعت ايتديكی اصول مسابقه‌در. بوتقديرده حكومتی تمثيل ايدن آمر مسابقه‌يه دخول شرائطنی تعيين ايتمك حقنه مالكدر. بوندن مقصد آرزو اولونمان نامزدلرك مسابقه‌دن اوزاقلاشديرلمسی . . .

(٤) بعضاً تحليف مسئله‌سی موضوع بحثدر. ازجمله مطلقيت ايله اداره اولنان مملكتلرده‌كی تحليف سياسته صداقت تمليدر . بوكون مشروطيت وبا جمهوريت شكللرينی قبول ايتمش اولانلر دولتلرده بالكز مسلكی تحليف قالمشدركه بوده عادلانه وناموسكارانه اجرای عدالت ايده‌جكلرينه دائر عدليه مأمورينه، اموال ملتدن هيچ برآنجه‌يی بدقصدلرينه كيجيرميه‌جكلرينه دائر مالیه مأمورلرينه منحصردر . نتيجه‌كيم بوكبی مأمورلر بوكون كفالت تقديميه ربط ايدلمشدر .

مقدمافرانسه‌ده بعض مأمورينلر معين اشخاصه منحصر ايدی . نتيجه‌كيم فرانسه اردوسنده ضابط اولهبيلمك ايچون آزبستوقراط صنفنه منسوب اولمق شرط ايدی . ديكر طرفدن ده حكومت بنه ١٨٧٠ احرينده اعتباراً اردوده كوچوك ضابط اولهرق خدمت ايتمش اولانلره حيات ملكيه‌ده‌بر مأموريت نصب ايتمش ايدی .

خدمات عموميه‌يه هروظنداشك قبولی :

هيچ شبهه يوقدر بلاتفريق جنس ومذهب هر وطنداش خدمات عموميه‌يه‌سوية روحيه وفكريه‌سنه كوره قبول ايدلمليدر. مع‌هذا بوپرانسيپك فرانسه‌ده پراستثنايی واردر. اجرای حكومت ايتمش اولانلر خدمان اقصاسندن هيچ بری خدمات عموميه‌ده استخدام ايدبلهمديكی كبی رهبان صنفنه منسوب پاپاسلردن معلملك مسلكنده قوللانيلهمياز .

آتيده انحلال ايده‌مك برمقامه تعيين ايدبلهجك مبه‌جكی كبی بالفعل ايفای خدمت ايتمك امكانی حاصل اولميان برذاته مأمور تعيين ايدبلهمز .

فرانسه شورای دولتنك بوبابده‌كی اجتهادی: ناظرك استصفاسندن مقدم جريدهٔ رسميه‌ده تعيينی اعلان ايدبلهمش اولانلر برمأمورك كيفيت تعيينك كيفما كان اولديغی مركزنده‌در. بوده بك مشهور اولان ناظر وصيقامه‌لرينه برخاتمه چكن متصددن ايلری كليبوردی .

طبيعی مأمورلرك حكومتله اولان مناسباتی ايشه مباشرتی تاريخندن اعتباراً بدأ ايدرككه بوقاعده اساسيه همان‌هان بوتون مدنی دولتلر طرفندن قبول ايدلمشدر .

مأمورينك وظائفی :

اساس اعتباريله هر مأمور بتون ساعات مساعيسنی حكومتك كنديسنه تودیع ايتديكی وظائفه حصرايتمك مجبوريتنده اولديغندن بواعتبار ايله مأمور بشقه هيچ برايشله اشتغال ايده‌مز . شبهه يوقدركه مأمور كنديسنه فائدهٔ ماديه تأمين ايدن ديكر بروظيفه ايله اشتغال ايدوانيسه بك طبيعی اولارق فائدهٔ عموميه‌يی ايجاب ايتديرمك احتمالنده لاقيدی كورينور . مثلا بونقطه‌نظردن فرانسه‌ده اورمان و صو مأمورلرينك منافعه ومزايده‌لره اشتراكلری منع ايدلمشدر .

شو اساسات ايله مأمورلرك وظيفه‌لرينی اهتمام ونأموس ووجدان وبيطرفی ايله ايفا ايتمكلری تأمين ايدلمشدر

مأمورلرك ديكر بروظيفه‌لری ده كنديلرينه توديع ايدلمش اموردن تحاميه محافظه محرميت ايتمكدير . حتی بوجهت بعض دفعه تحليف ايلهتامين ايدلمشدر . اليوم فرانسه‌ده حاكملر ويره‌جكلری حكملری اولدن احساس و ضابطان مدافعهٔ ملتيه‌يه متعلق مقرراتی افشا ايتمه‌ملری ايچون يمينه تابع طوتلمشلردر .

مأمورلرصداقت ، استقامت واطاعت صفتلريله متصف اولمليدر . مع‌هذا اطاعت كلهسی مأمورلری يستون دوشونمكدن وايفای وظيفه‌ده استقلال فكرلرندن محروم قيلماز شبهه يوقكه آمرلره اطاعت مسئله‌سی بعض قيوده ووظيفه‌نك نوعنه تابعدر. وجدانندن بشقه هيچ برقوهٔ تابع اولميان برحاكم ايچون اطاعت مسئله‌سی موضوع بحث اولهميه‌جكی كبی قلمك مطيع وسوزك سربست اولمسی قاعده‌سنه توفيقاً برمدعی عمومينك اقامهٔ دعوی‌ايچون حكومتك مشروطی يول اوزرنده بوروسه‌سی ايجاب ايتز . فقط حقوق عموميه دعواسنك تحريكنده تمامیله سربست اولميان بوقسم مأمورلر جزائی قانونه تطبيقده حاكملرك حائز اولدقلری سربستی‌يه مالكلردر .

اردوده كانجه : مادونك ما فوقنه برماكنه كبی اطاعت ايتمی قاعدهٔ عموميه‌دندر . فقط بو اطاعتك برحدی واردركه بونی تعيين ايتمك چوق مشكل برمسئله‌در . قاريخك برچوق مثالی بعض دفعه عسكرلرك تمامیله وجدانلرينه كوره حركت ايتمكلرينی كوسترر .

برداژه‌نك ديكر برداژه‌دن امر تلقی ايتديكنه تصادف ايدبلور . نتيجه‌كيم مابعده‌يی اداره هيئتندن براسر تلقی ايتديكی كبی.

اداره‌يه‌جلبكك امتيازات مخصوصه‌سندن اولان فكر شخصيهٔ اداری قايغوسی ، بعض دفعه بر داژه‌نك بشقه برداژه‌دن امر تلقی ايتمسی حسن تلقی ايده‌ميور . مملكتك سلامتی موضوع بحث اولان بومسئله‌ده قانونلر، تحريری اولان اوامره اطاعت مجبوريتی تحميل ايديبور .

نتيجه‌كيم فرانسه‌ده آلمانيادهوبلجيقاده تحريری اولان او امره ديكر داژه‌نك اطاعت امتمی مجبوريتی قانون ايله تثبيت اولنمشدر. شوصورتله‌ده انضباط مملكت ايچون براداره مأمورينك تحريری اولهرق ويردیكی براسره پوليس وژاندارمه اطاعت ايتمك مجبوريتنده‌در . شوصورتله اداره مأموری بالجمله مسئوليتی‌ده قبول ايتمش اولميور .

فرانسه‌ده ١٨٨٢ سنه‌سنده بوجهه‌ده‌كی تخصيصاتی تجاوز ايتمه‌سندن طولايی بازه‌يی تأديه‌دن امتناع ايدن لوازم هيئته قوماندانت ويردیكی تحريری بر امر بوجه خارجنده‌كی صرفياتی ممكن قلمشدر .

آمر اعطا ومحاسبلرك ، تفريق وظائفی نظريه‌سی اعتباريله ، حقوق و صلاحيتلری تثبيت ايدلمش ايسه‌ده بر محاسبك اعطا امرينی تدقيق وتفصاتی اكمال ايتديرمك وظيفه‌سيله مكلف اولديغی حالده ، آمر اعطاءات تحريری براسرای ايله مسئوليتی اوزرندن آتوب درحال امره انقياد ايتمی لزومی آشكاردر . طبيعی بوكبی أحوال ، فوق‌العاده زمانلرده اولهجغی كبی ديكر طرفنده مملكتك اداره‌سنی اقترينه آلمش اولانلر آمره‌سنده بر انسجام تأمين ايدلمش اولور . زيرا عكس تقديرده هر مأمور كندی نقطهٔ نظرينه كوره حركت ايتمش اولورکه بو، تطبيقاتده مملكت ايچون نه‌قدر محذورلر تولد ايدر .

ا . عالی

«بكی كوه»ك تثبتديايلدجی ظفر آبه‌سی

تبرعات مقداری «٢,٩٨٢,٣٦١» غروش

دون بوزبيك غروشه ياقين تبرعات واقع اولمشدر ـ سيوه‌دك ، العزيز اينه بولی ، بروسه وبازارلردن تبرعات كلمشدر

استانبول تجارلرندن صبری بك

٤٠٠٠ ليرا ويردی

بوكونكی يوسته ايله كان استانبول غزته‌لرنده سرور واشتياحله اوقودقكه ، استانبول تجارلرندن كاتب زاده صبری بك ، ظفر آبه‌سنه ٤٠٠٠ ليرا ويرمشدر . معلوم اولديغی اوزره آلتی استانبول غزته‌سی اوچريوز ليرا ويرمك صورتيله ايلك كونلرده ١٨٠٠ ليرا ويرمشلردی . صبری بك ديكر زنگين استانبول تجارلرينه پرتونه اولمق اوزره ٤٠٠٠ ليرا ايله اشتراكی ، يكونی ٥٨٠٠ ليرايه چيقارمشدر. استانبول غزته‌لری بك پاهينده، تبرعات يكونندك . استانبولك بوزينی آغارتاجق برمقداره بالغ اولاجغنی تأمين ايتمكده‌درلر.

سيوه‌دك اهالیسی

١٠٥ ليرا كوندرديلر

مجاهدهٔ مليه‌نك ايلك فداكار فهرمانلرندن اولان سيوه‌دك اهالیسی مجاهدهٔ مليه‌نك بويوك داهيسی وبو علوی مجادله‌نك تأييد وتأييدی نامنه پايله‌جق ظفر آبه‌سنه دخی نهالك وفداكارلقله اشتراك ايتمشلر . وايلك توخيده يوز بش ليرا كوندرمشلردر. سيوه‌دك اهالیسی حرارت وصميميتله تبريك وتقدير ايده‌دك متصرف عزيز نامی يكدن آلديغمز تلغرافی عيناً درج ايديبيورز :

« محترم غازی پاشا‌حضرتلرينه

ومالاً وبدناً فرقهٔ ناصيهٔ مجاهدينه اشتراكه اوروفه‌نك استخلاصنده اك مهم عامل بولنان سيوه‌دك اهالیسی پايله‌جق آبده ايچون جمع اعانه‌يه باشلامشلر وبرنجی ترتيب اولهرق طوبيلاد قاريوز بش ليرايی تلغرافله باقی همانی به‌كوندرمشلردر. تبرعات دوام ايتمكده‌در. دفتر آتيه‌جه يوسته ايله كوندريلهجكدر وصولنك اشعاری مستدعيدر. »

متصرف

عزيز نامی

العزيزدن ٣٩١ ليرا كلدی

اولكی نسخه‌لريزده العزيزده ظفر آبه‌سی ايچون فداكارانه تبرعاتده بولونديغنی يازمشدق. بوكره عثمانی بانقه‌سندن آلديغمز تحريراتده العزيز بانق شعبه‌سنه (٣٩١٢٦) غروش تسليم وبارهٔ‌نك ظفر آبه‌سی تبرعات حساب جاريسنه مطلوب قيد ايدلمش اولديغی بيلديريلمكده‌در.

اينه بولیدن ١٤٧ ليرا كلدی

اينه آقره عثمانی بانقه‌سندن آلديغمز تذكره‌ده اينه بولی بانق شعبه‌سنه بلديه رياستی طرفندن (١٤٧٢٥) غروش تسليم ايدلديكی بيلديرلمكده‌در . هنوز ليسته اداره‌خانه‌مزه كلديكی ايچون بومبالغ كيملر طرفندن ويرلديكينی بيلميور. سه‌ئی‌ده اينه بوليرك طوبيلادقاری بو ١٤٧ ليرانك ايلك ليسته اولديغنه وتبرعاتك توالی ايده‌جكنه ، جمعيت ومنور فكرليكلرينی بايندن طاقديغمز اينه بوليرك بويكونی فوق‌العاده قابارتاجقلرينه اميتز .

مدانيه وبروسه دمير يولی مأمورينی

٢٦٠ ليرا كوندرديلر

مدانيه ـ بروسه دمير يولی قومپسر مهندسی مصطفی وصفی بكدن آلديغمز تذكره‌ده مدانيه بروسه دمير يولی شركتيله شركت مأمورين ومستخدمينی طرفندن ظفر آبه‌سنه (٢٦٠٥٠) غروشله اشتراك ايدلديكی وبارهٔ‌نك بانق عثمانيه تسليم ايدلديكی بيلديرلمكده‌در. مذكوره‌بلغ ١٥٠ ليراسی شركت طرفندن ، ١١٠ ليراسنك ده مأمورين ومستخدمين طرفندن ويرلديكی ملفوف ليسته‌دن آكلاشيلمشدر. شركتی و بالخاصه بوتون مسلمان مأمورينندن مركب اولان شركت مأمورين و مستخدمينی شكرانله تقدير ايده‌رز .

بكبازاری خاتملر جمعيتی

٨٥ ليرا كوندردی

بكبازاری قائممقاملغندن آلديغمز تحريراتده بكبازاری خاتملر جمعيتنك ظفر آبه‌سی ايچون (٨٥٠٢) غروش تبرع ايتديكی وبارهٔ‌نك زرعات بانقه‌سی واسطه‌سيله كوندرلديكی بيلديريلمكده‌در . فدا كار بكبازاری خاتملرينی تقدير ايدركن بواويانيق فكرلی خاتملرك ديكرلرينه‌لر خاتملرمزا يچون‌ده نمونهٔ حميت اولاجقلرينی تهنيتی اظهار ايده‌رز .

دونكی تبرعات

دون وارد اولان تبرعات بروجه آتيدر :

غروش	
١٠٥٠٠	« سيوه‌دك » لك ايلك ليسته‌سی
٣٩١٣٦	العزيزدن ايلك ليسته
١٤٧٢٥	اينه‌بوليدن ايلك ليسته
٢٦٠٥٠	بروسه ـ مدانيه دمير يولی مأمورينی
٥٨٠٣	بكبازاری خاتملر جمعيتی
٩٦٢١٤	
٢,٨٨٦,١٤٧	دونكی يكون
٢,٩٨٢,٣٦١	يكون عمومی

كسكين مركز مكتبنك ليسته‌سی

غروش		
٣٠٠	دورهٔ عاليه ايكنجی صنف	
١٠٠	خداوردی افندی	
٥٠	احسان	«
٥٠	عبدالصمد	«
٥٠	حاجی اسحق	«
٥٠	حاجی رفعت	«
٥٠	فضلی	«
٢٥	نورالدين	«
٢٥	نجی	«
٢٠	جواد	«
	دورهٔ عاليه برنجی صنف	
١٠٠	مقتدر افندی	
١٠٠	احمد	«
٥٠	محمد	«
٢٥	حسين	«
٢٥	عبدالله	«
٢٥	فؤاد	«
٥٠	رضا	«
٢٥	نشأت	«
١٠	جال	«
٥٠	يوسف	«
	دورهٔ متوسطه ايكنجی صنف	
٢٠٠	حاجی ايوب افندی	
٥٠	نهمی	«
١٠٠	فرح	«
١٠٠	حاجی يعقوب	«
١٠٠	مظفر	«
١٠٠	رضا	«
٥٠	مصطفی	«
٥٠	طاهر	«
٣٠	نجاتی	«
	دورهٔ متوسطه برنجی صنف	
١٠٠	فيضی افندی	
٥٠	احمد	«
٢٠	محمدعادل	«
١٥٠	ممدوح	«
٥٠	حاجی	«
١٠٠	عمر	«
١٠٠	خالد	«
٥٠	حيدر	«
٥٠	همت	«
١٠٠	علی‌رضا	«
٢٠٠	بحری	«
٥٠	قره‌جه	«
٢٠	فراموش	«
٢٥	نورالدين	«
٥٠	مخلص	«
٥٠	مسعود	«
٥٠	مصطفی	«
	احتياط صنفی	
٢٥	نزهت	افندی
٢٥	نوری	«
٢٥	علی	«
٥٠	حاجی حسن	«
١٠٠	جيرار	«
٢٥	رؤف	«
١٠	احسان	«
٢٥	باندهلی	«
١٠	محمد	«
١٠٠	حاجی مصطفی	«
٢٢	ضيا	«
٢٥	آيدين	«
٢٥	فخری	«
٢٥	عثمان	«
٥٠	شوقی	«
٢٥	فوزی	«
٥٠	مظفر	«
٢٥	عثمان	«
٢٥	امين	افندی
٢٠	حسين	«
٥٠	يشار	«
٥٠	عبداه	«
٥٠	تاج‌الدين	«
٢٥	ممدوح	«
١٠٠	مسعود	«
٥٠	محمدعلی	«
٢٥	نيازی	«
٧,٥	مصطفی	«
١٥	راغب	«
٥٠	مصطفی افندی	
٣٠	عادل	«
٢٠	سری	«
١٥٠	نافذ	«
	دورهٔ اولی ايكنجی صنف	
٢٠٠	يوسف	افندی
١٥٠	سعيد	«
٥٠	ابراهيم	«
١٠٠	فائق	«
١٠٠	محمد	«
١٠٠	برهان	«
١٥٠	اوجلر	«
٥٠	عبدالله	«
١٥٠	حسنی	«
١٠٠	محی‌الدين	«
٥٠	رشاد	«
١٥٠	بحری	«
٥٠	سبلی	«
٥٠	عبدالله	«
١٠٠	مصطفی	«
٥٠	معمر	«
١٠٠	خليل	«
٥٠	رفعت	«
١٠٠	صاغ ،	«
٥٠	حيدر	«
	دوره اولی برنجی صنف	
٥٠	يوسف	افندی
٥٠	فخری	«
٢٥	فخری	«
٢٥	ديران	«
٣٠	صادق	«
٢٠	قره‌يت	«
٥٠	بحری	«
٥٠	بحری	«
٥٠	عباس	«
٢٠	نديم	«
٦٧٥٠		

انجمنلرده

دون اتخاذ ايديلن قرارلر

مدافعهٔ مليه انجمنده — دون مدافعهٔ مليه انجمنی جال پاشا (اسپارطه) نك رياستده‌اجتماع ايله‌استانبول عسكری قوماندانلرينك طرز اداره‌سی حقنده‌كی اساساتی تثبيت ايتمش وبعض لوايح قانونيه حقنده مذاكراته بولنمشدر .

ج داخليه انجمنده — داخليه انجمنی ، اكثريت حاصل اولامامسنه مبنی اجتماع ايده‌مه‌مشدر.

ج استدعا انجمنده — استدعا انجمنی ، اكثريت موجود اولمادقندن ، اجتماع ايده‌مه‌مشدر.

موازنهٔ ماليه انجمنده — موازنهٔ ماليه انجمنی علی جنابی بكك رياستده اجتماع ايله داره‌النوبه مداوم دارالمعلمين عاليه طبقه‌لرينه اصول تدريس وتربيه معلمانی ايچون تكليف ايدبلن تخصيصاتی قبول ايله‌مشدر.

ج اقتصاد انجمنی — اقتصاد انجمنی اجتماع ايدرك نافعه واقتصاد وكيلی فيضی بكك حضوريله چنتر پروژه‌سنك خطوط اساسيه‌سی حقنده مناقشاته بولنمشدر .

ج دردنجی شعبه‌ده — دون ، دردنجی شعبه‌ده اكثريت حاصل اولمادقندن اجتماع ايده‌مه‌مش وبوكون ساعت اونده اجنبی مقرر بولنمشدر .

ج عدليه انجمنده — عدليه انجمنی جانيك مبعوثی امين بكك رياستده اجتماع ايله املاك متروكه قانونك برينه قائم اولاجق تصفيه‌قرارنامه‌سنك اوچنجی ماده‌سی حقنده مذاكراته بولنمشدر.

كلنلر

دونكی ترمله شهرمزه طريزون مبعوثی علی شكری ، جانيك مبعوثی سليمان ، يوزغاد مبعوثی احمدبكارله ولايت مطبعه‌سی مديری سامی وموسكوفا سفارتی سياسی قوريه‌سی فريدون بكار كلنلردر.

§ مخصصات ذاتيه مدير معاونلكنه تعيين اولنان حلمی بكك واردات عموميه مدير معاونی ابراهيم بكار دونكی ترمله كلمرك وظيفه‌لرينه باشلامشلردر .

خليفه حضرتلرينك مابينجيلكی

خليفه حضرتلرينك مابينجيلكنه آنقره‌رژی سجل ومأمورين مديری منير فؤاد بك تعيين ابدلمش وكيفيت ارادهٔ مليه‌يه اقتران ايلهمشدر . موميالیه تبريك ايده‌ريز .

اسكان عشائر ايچون بر قوميسيون

جلالی نامنده‌كی سكسان خانه‌لك عشيرتك ايفيره طرفلرنده اسكانی شرائطنی تثبيت ايتمك اوزره داخليه وكالتنده امور محاية ولايت مديری آصف ، معاونت اجناحيه مدير عموميسی ذكی ، مدافعهٔ مليه وكالتی نامنه بيكباشی وهبی بكلردن مركب بر قوميسيون تشكل ايدرك دون اجتماع ايتمشدر .

سلانيك ليمانی

صربلرك يونانيلره يكی تبليغاتی

استانبول ١٧ (آ.آ) — آتنه‌دن ١٦ نازيخله‌باطريسه بيلديريليور:

صرب حكومتی آتنه‌ده‌كی صرب سفارتخانه‌سی واسطه‌سيله يونان حكومتنه سلانيك ليمانندهكی بيطرف منطقه حقنده ويردیكی مخطره‌ده ، صربستانك يالكز تسهيلات اقتصاديه طلب ايتديكنی وسلانيكده‌كی يونان حاكميتی نقيصه‌دار ايتمكی قطعياً ارزوا ايتديكنی قيد ايديبور. صرب حكومتی ، سلانيكده‌كی بيطرف منطقه مسئله‌سنك حلی نتيجه‌سنده يونان ـ صرب مناسباتنك دها دوستانه بر شكله كيرمه‌جكنی و صربستانك مسائل معلقه‌نك حلندە يونانستانه دهاجدی برصورتده ياردم ايده‌جكنی علاوه ايديبور .

١٧ تاريخلی رسمی تبليغ

١ ـ يونان عسكری البسه‌يله مسلح ودرت قاپينه‌راك بولونان سكسان قدر يونان چته‌سی ازمير جنوب ساحللرينه چيقمق ايسته‌مشلرسه‌ده بوسته‌لريمزك آتشلرله طرد ايدلمشلردر .

هيئت وكيله اجتماعی

هيئت وكيله دون بعدالزوال ساعت ايكيده اجرا وكيلری هيئتی رئيسی رؤف بك اقتدينك رياستده اجتماع ايله كيچ وقته قدر مذاكراته بولونمشدر .

اقتصاد قونفرهسنك كشادی واستانبول

استانبول: ١٨ — [مخابرخصوصيمزدن] ازميرده اقتصاد قونفرهسنك انعقادی مناسبتيله استانبول مطبوعاتی ممثونيتكارانه‌مقالهلر نشراتمكده وتورك اقتصاد عالمنی آراسنده، وقوعبولان بوايلك اجتماعك تيقظ اقتصاديمزه اك بويوك دليل اولديغنی بيان يله‌مكده‌درلر . ـ شكری .

مرعشده قورتولوش كونی

مرعش : ١٧ (آ.آ) — مرعشك يوم استخلاصی پيل دونومنه مصادف اولان اون ايكی شباط بازارايرتسی كونی مملكت خلقی طرفندن اختفالات فوق‌العاده اجرا وجامع كبيرده مولود شريف تلاوت ايدلدكدن صوكره بوكونی تمجيدا دائرهٔ حكومته كيديلهرك متصرف بك وسائرخطيلر طرفندن نطقلر ايراد ايدلمش وبعده قلعه‌يه‌عزيمت ايديلهرك دشمنلرك عقورانه صولتلری قارشوسنده بيلدار بر متانتله وكنز ايديلن سويملی سنجاغمزك آلتنده هلاكلرك ابدياً تموجی وتمادیٔ مظفريتمزك دعاسی رفع بارگاه احديت ايدلمشدر.

ازميرده‌كی يونان اسيرلرينك تشكری

آنقره: ١٨ (آ.آ) — ازميرده‌احمدليده آلتنجی سيويل اسرا انشا آت طابورنده‌كی يونان اسيرلری كوردكلری حسن معامله‌دن ، آرزو واحتياجلرينك تطمينه كوستريلن غيرتدن واردو افرادی مثلو ادارمیه وانسانی معامله‌يه تابع طوتولدقلرندن دولايی قوماندانلغه متعدد امضالرله تشكر نامهلر كوندرمشلردر .

تأليف وترجمه انجمنده

ايكی يكی اعضا

تأليف وترجمه انجمنی دون ساعی رفعت بكك رياستی آلتنده عقد ايتديكی اجتماعده منحل ايكی اعضالق ايچون انتخاب يابمش و تدريسات عاليه مديری نافع عطوف بكله هلال احمر آنقره‌هيئت مرخصه‌سندن بسيرياشايی اعضالغه انتخاب ايلهمشدر. تدريسات عاليه‌مديری نافع عطوف بك ، كنديسيله بحق افتخار ايده‌جكمز طائفه‌نك بر تربيه‌جيدر . تربيه وادبسنده‌كی آثاری چوق قيمتدارد . مملكتمزك سايبلی مؤسسات علميه‌سندن بولونان تأليف وترجمه هيئتنك انتخابه‌كی اصاغی تقدير ايدرز .

آنقره جمعيت عموميهٔ بلديه‌سی

آلديغمز معلومانه كوره مديرانتخابی طولايسيله شيمدی‌يه قدر طوبلانامميان آنقره جمعيت عموميهٔ بلديه‌سی شباطك يكرمی برنجی كونی دائرهٔ بلديه‌ده اجتماع ايده‌جك و ٣٣٩ سنه‌سنده واقع اولانجق انشا آت واعمارانه متداثر بوسنه‌نك بودجه‌سنی تنظيم ايده‌جكدر .

نافعه تعينلری

استانبول ولايتی طرق عموميه مهندس معاونلكنه بتليس طرق عموميه قسم مهندسی توفيق شريف ، سيوه‌دك طرق عموميه‌سرفوندوفتورلكنه ملاطيه طرق خصوصيه فوندوفتورلكنه بولی طرق عموميه سرفوندوفتورلكنه بولی طرق خصوصيه سرفوندوفتوری شكری بكلر تعيين ايدلمشلردر .

قيصری‌يه كيده‌جك يتيملر

حماية اطفال جمعيتی يكبدن قيصری دارالايتامنه سوق ايدلمك اوزره بكری‌اوچ يتيم حاضرلامشدر. يلورولر برايكی كونه قدر كوندريله‌جكلردر.

كوچوك خبرلر

ج ولايت مطبعه‌سنك تجددلوازمی — ولايت مطبعه‌سی ايچون مطبعه مديری سامی بك ممرضيله مباشره ايدبلن ماكنه ، حروفات وقرطاسی ايكی كونه قدر شهرمزه كتيريله‌جكدر.

ج اسپارطه تصفيه قوميسيونی رياستی — مرعش محاسبه‌جيسی اسماعيل حق بك اسپارطه تصفيه قوميسيونی رياسته تعين ايدلمشدر .

ج زرعات بانقه‌سی مجلس اداره‌سی — زرعات بانقه‌سی مجلس اداره‌سی دون بانقه اداره خانه‌سنده اجتماع ايده‌رك بعض شعبه‌لره ايجاب ايدن مأمورلری تعين ايتمش وزراعه توزيع ايدبلمكده اولان آلات‌زراعيه حقنده مذاكراته بولونمشدر.

دعوتلر

بويوك ملت مجلسی اقتصاد انجمنی بوكون اوطه‌دن اول ساعت اونده اجتماع ايده‌جكندن اعضانك تشريفلری رجا اولونمقده‌در .

§ مدافعهٔ مليه انجمنی صالی كونی اوكله‌دن اول ساعت اونده اجتماع ايده‌جكدر. اعضانك تشريفلری رجا اولونمقده‌در .

Levent Şahverdi Arşivi

اقتصاد اساسلریمز

ملتمز دانشمندن و کل
آرتق اسلوبالندن عبارتدر . .

٢٩/١/٢٥
ق ـ ی ـ ٢٠

١٢ شباط ٣٣٩ : ٤ مارت ٣٣٩ تاریخنه قدر ازمیرده طوپلانان
ایلك تورك اقتصاد قونغره سنده قبول اولنان اساسلر وایراد اولنان نطقلر .

ازمیرده : « آناطول » مطبعه سنده طبع اولونمشدر

Levent Şahverdi Arşivi

غازی مصطفی کمال پاشا حضرتلرینك ایلك تورکیا اقتصاد قونغره‌سنده‌کی افتتاحی نطقلری :

افندیلر ؛

عزیز تورکیامزك اقتصادی تعالیسی ایچون بانی آرامق و بولمق کبی وطنی، حیاتی و ملی بر غایهٔ مقدسه اینجون بو کون بورادهٔ طوپلانمش اولان سزلرك ، محترم خاق ممثللرینك حضورنده بولنمقله چوق مسعود و بختیارم .

افندیلر ؛

اوزون غفلتلرله ودرین لاقیدی ایله کچن عصرلرك بنیهٔ اقتصادیمزده آچدیغی یارهلری تداوی ایتمك وچارهلرینی آرامق، مملکتی معموریته ، ملتی رفاهیت وسعادته ایصال یوللرینی بولمق اینجون وقوعبوله جق مساعیکزك موفقیتله نتیجه لنمسنی تمنی ایلرم.

آرقداشلر ؛

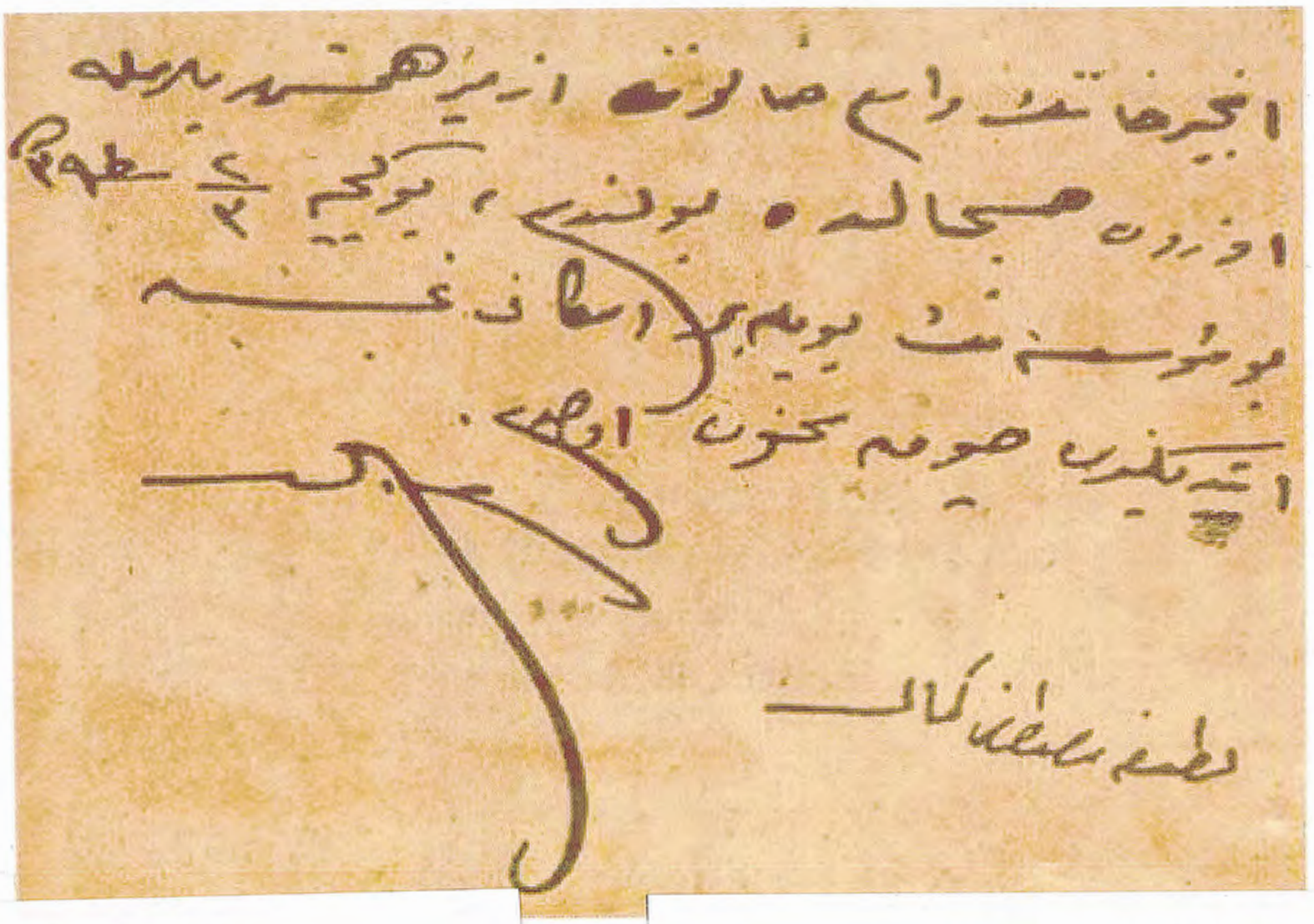
سزلر دوغرودن دوغرویه ملتمزی تمثیل ایدن خلق صنفلرینك ایچندن واونلر طرفندن منتخب اولهرق کلیورسکز . بو اعتبارله مملکتمزك حالنی ، احتیاجنی ، ملتمزك أملرینی وامللرینی یقیندن وهر کسدن دها ایی بیلیورسکز . سزك سویلیه جککز سوزلر، آلنمسی لزومنی بیان ایده جککز تدبیرلر، خلقك لسانندن سویلنمش تلقی اولنور وبونك ایچون اك بویوك احتیاطلره مالك اولور . چونکه خلقك سسی، حقك سسیدر.

افندیلر ؛

تاریخ، ملتمزك اعتلا وانحطاطی اسبابنی آرارکن برچوق سیاسی، عسکری، اجتماعی سببلر بولمقده وصایمقدهدر . شبهه یوق بوتون بو سببلر حادثات اجتماعیه ده مؤثردرلر.

بر ملتك دوغرودن دوغرویه حیاتله علاقه دار اولان ، اوملتك اقتصادیاتیدر. تاریخك وتجربه‌نك تکشیف ایتدیکی بو حقیقت بزم ملی حیاتمزده وملی تاریخمزده تماماً متجلی در .

Levent Şahverdi Arşivi

Mustafa Kemal Paşa'nın imzası
Signature of Mustafa Kemal Pasha

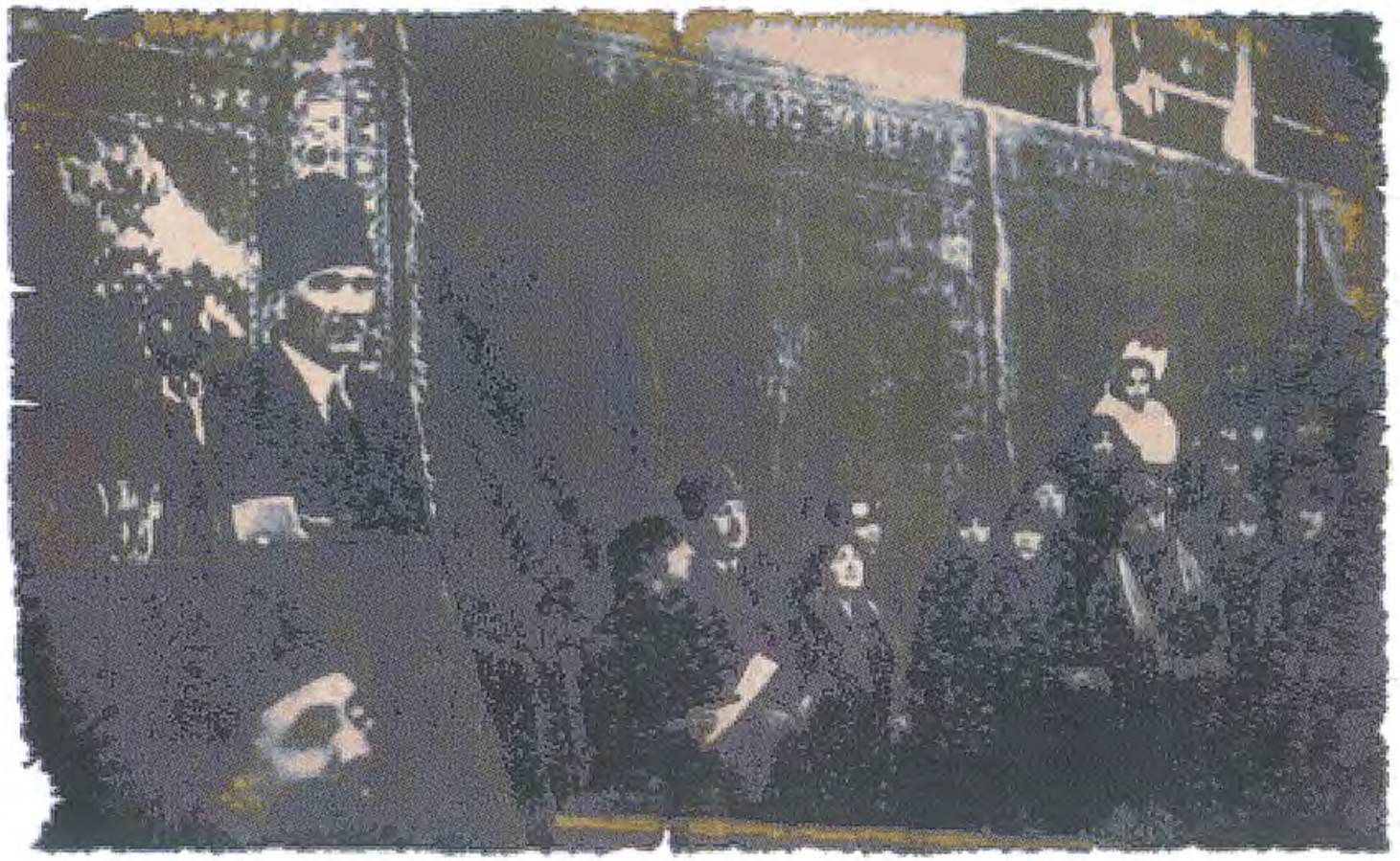
Signature of Lady Latife
Latife Hanım'ın imzası

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

İzmir İktisat Kongresi Öncesinde Kadınlarla bir toplantı düzenleyen Mustafa Kemal paşa toplantıya eşi Latife Hanımla birlikte katılmıştır. Latife Hanım bir raportör gibi not tutmuştur.

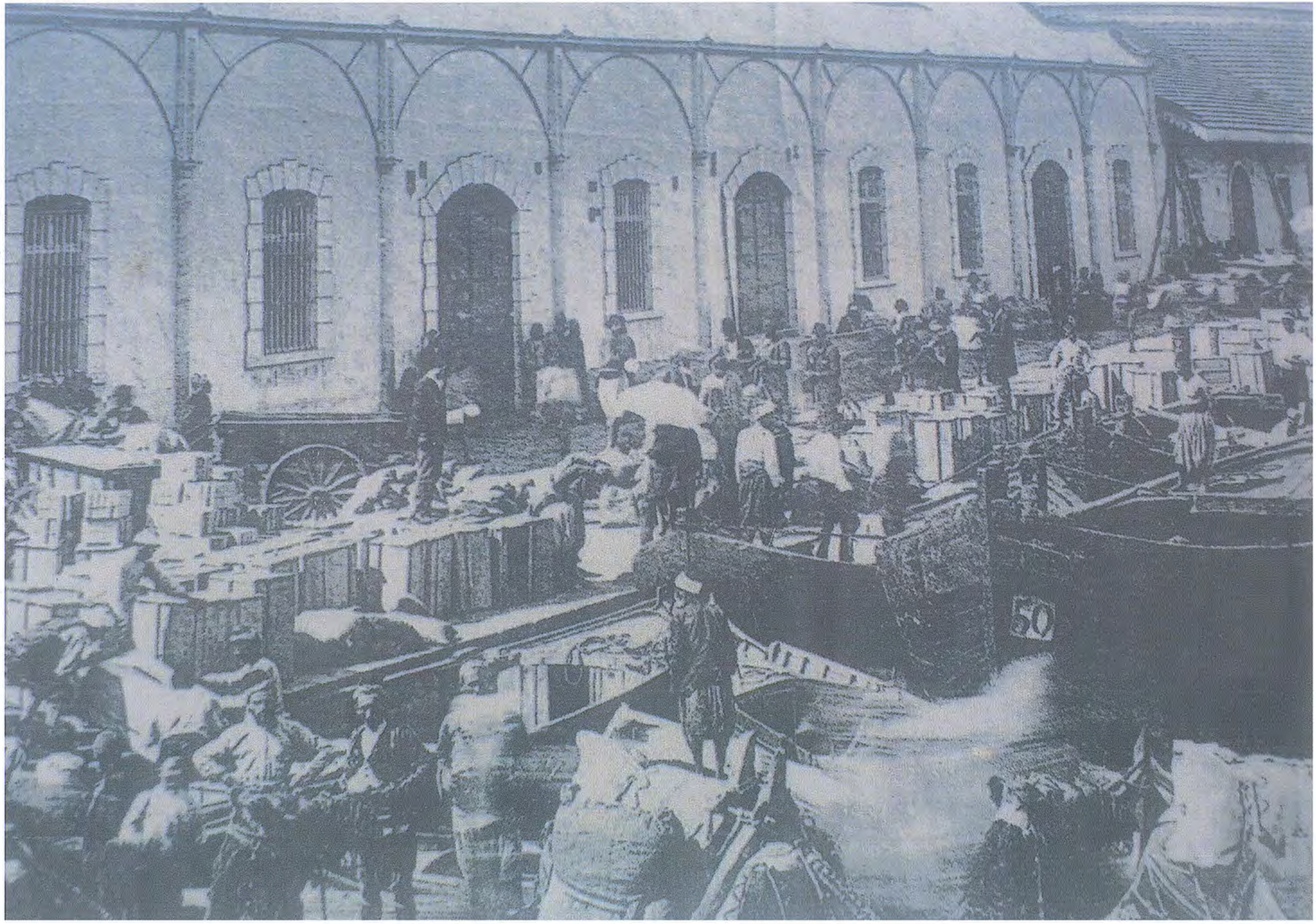
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

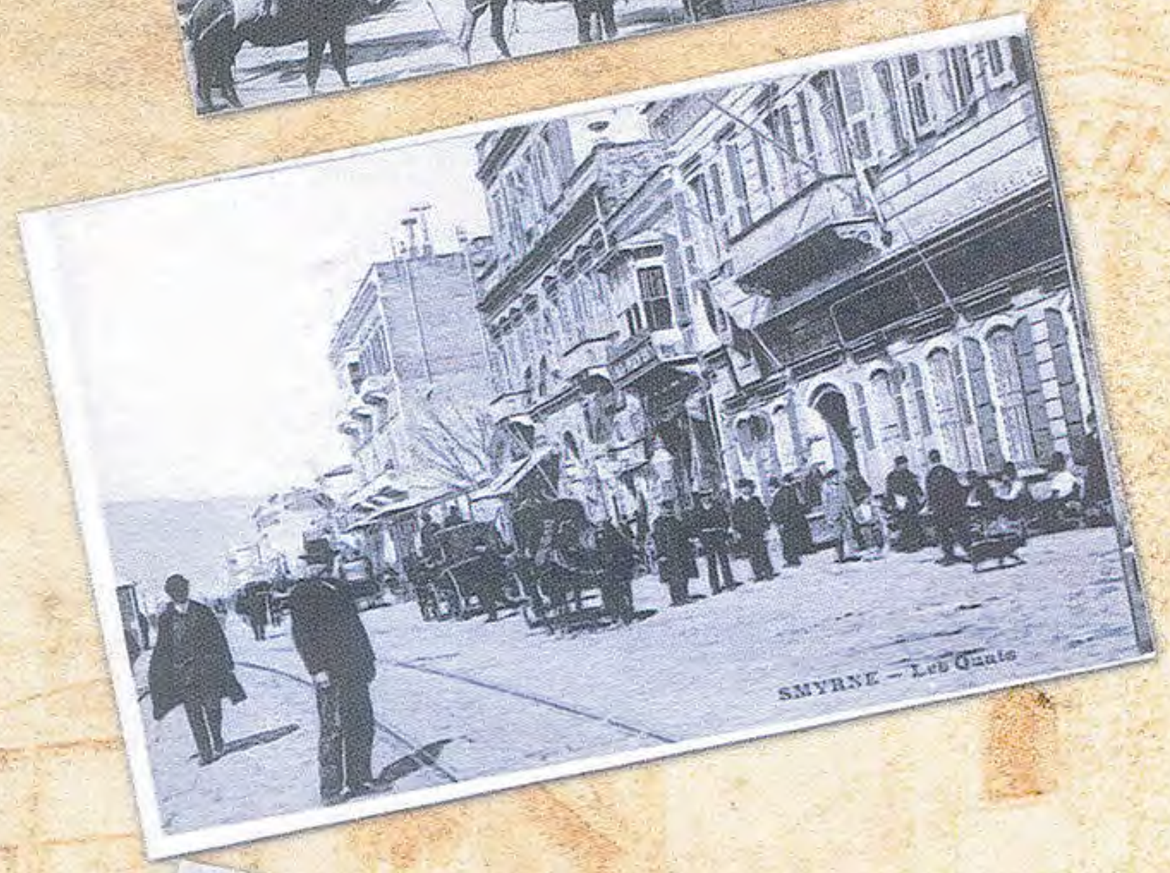
Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

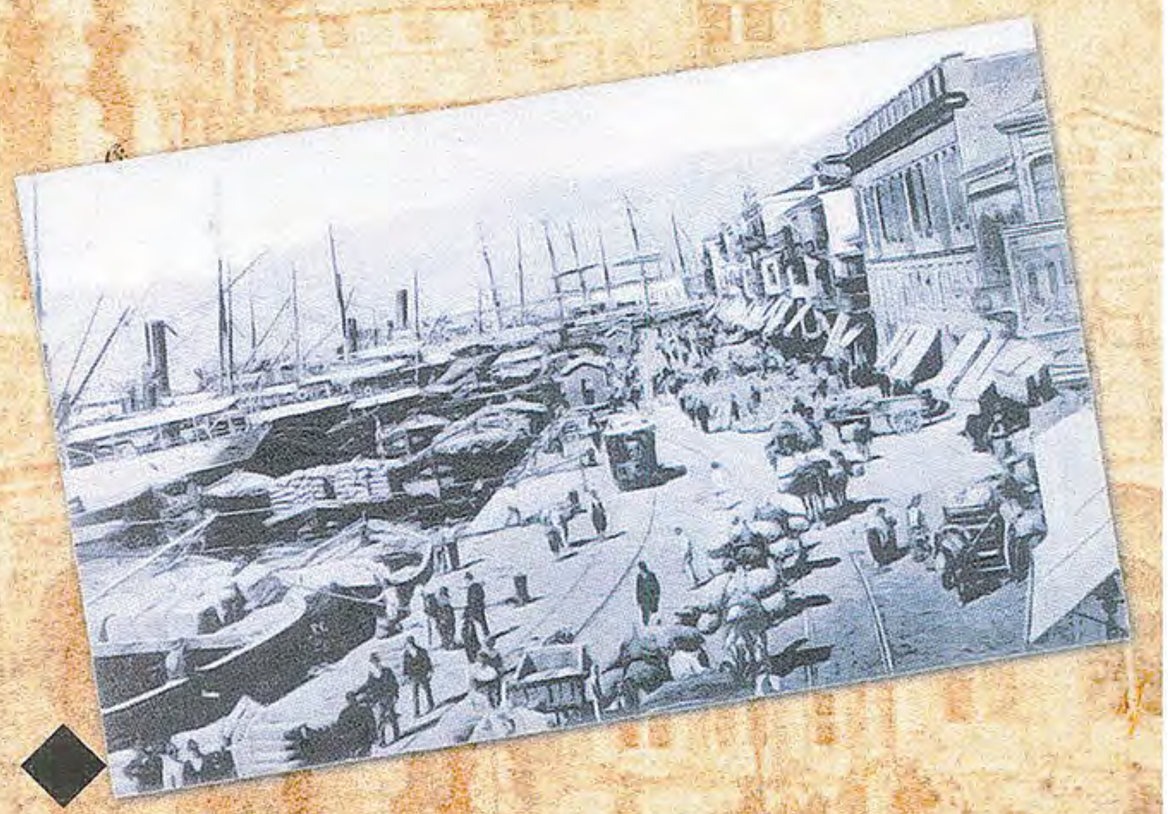

İZMİR

Levent Şahverdi Arşivi

Levent Şahverdi Arşivi

اقتصاد قونغرەسنك جمعه ايرتەسى كونكى اجتماعنده

لاتين حروفنك قبولى حقنده برتكليف ..

و بوتكليف مناسبتيله كاظم قره بكر پاشا حضرتلرينك تجربه و تدقيقات خصوصيه سنه استناداً بياناتى . . .

ازمير ٣ : ٣ (آ.آ) — اقتصاد قونغرەسنك دونكى اجتماعى نهايتنده لاتين حروفنك قبولى حقنده ريياسته وريلهن تقرير اقتصاد قونغرەسندن زياده معارف علاقه دار ابتدا يكندن دولايى موقع مذاكره يه وضع ابدلەمش ويالكز تجربه وتدقيقات خصوصيه سنه استناداً كاظم قره بكر پاشا حضرتلرى طرفندن بيانات آتيه ده بولنمشدر :

« بو مسئله معارفه تعلق ايتديكى ايچون بزم اونغرەمزك اشتغال ايدەجكى مسائلك خارجنده در. فقط چوق زمانەدنبرى بومسئله وقت، وقت اورتەيه آتيلمقدەدر . بنده كزده بونك كنديسنه قدر اوغراشدم. شمدى بزم ايچون مساعده كز برقاج سوز سويليم : بوفكر بزمالمر آورو پاده هرج ومرجى موجب اولدى. بوجريان اولا اوراده باشلادى . بزم اسلام حروفاتيز كافى دكلمش ، بناءً عليه لاتين حروفاتى آلملى ايمش. اوراده بعض آرقداشلرمز بوفكرك مروجى اولديلر. فقط نتيجه ده بونك نلا كتلى اولديغنى آكلاديلر وپشيمان اولديلر . بوفكرك مدهش برفلاكت اولديغنى آرتاووده قويمىده پك كيچ اوله رق آكلادى. مع التاسف عرض ايدەرمكه آذربايجانلى آرقداشلرمزده بوفلاكته بوكون دوشدى . بو خصوصده خصوصى اوله رق بزدن دەفكر صورانلر اولبوردى. بزبونك وخامتنى وبو حركتك دكشيرىلمسنك بوكون كرهٔ ارض اوزرنده يشايان اوجيوز الله ميليون اهل اسلامه عائد اولدغنى سويله دكسەده اونلر آكلاشيلماز بر شكل حروف قبولى قطعه سنه دوغرى بورودىلر. آرقداشلرمز بوكون هانكى اجنبى اله كوروشسەكز ايلك ايشيده جكلكز سوزلر تركچه غايت كوزل برلسانمر ، قولايمر ، فقط حرفلرى نادمر . بونلر بتون اجنبيلرك آغزنده و سزكله ايلك كورونشن بر اجنبيك سزه تلفين ايدەجكى شيلردر وبوفكر اكثريته غيراسلام انسانلردن عبارت اولان برطاقم ترجانلر واسطه سيله هرطرفده وخاصةً استانبولده اجيلەر تلفين ايدلمكدەدر . بونلر بر اجنبى ايله تماسه كلديلرمى تركچه نك يازيسى غايت زوردر . واوكرەنيلمز ديولر . اواجنبيلرده بوسوزلرى عيناً قبول ايدرلر . بزى كيرمك ايستەرمن ومع التأسف ايچمزده تبعه صادقه دە عصرلرجه يشايان حرفلر طرفندن زوق ايدلمن وشيطنتكارانه اولان بونكلرلر يزى سوەن وعرقزله تماسه كلان اجنبى لرجه شايان قبول كوريله مەمكەدەدر. زيرا بزى سوەن آوروپاليلر وآوروپادن ملكمزه كلنلر ، صاف كه بلرلمزله واخود علوعرفان جهتله اوله رق بزدن داها زيادە آوروپالى كورونمك ايستەيەن ذوات بيله بو فكرك مدهش برفلاكت اولديغنى تصديق ايتمكدەدرلر . بو ذوات بيله بو فكرك نه درجه